

قائلی گونلر

سعید فیوضات

۱۳۹۹-۱۳۹۲

نشر اختر

سر شناسه : فیوضات، سعید، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور : قانلی گونلر : ۰۱۳۹۹-۱۳۹۲/سعید فیوضات.
مشخصات نشر : تبریز: اختر، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری : ۵۸۶ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۶-۴۸۴-۸-۱
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : داستان‌های ترکی -- ایران -- قرن ۱۴
موضوع : stories, Turkish -- Iran -- 20th century :
رده بندی کنگره : PL۳۱۴
رده بندی دیویی : ۸۹۴/۳۶۱۳
شماره کتابشناسی ملی : ۷۴۱۸۱۲۲

نشر اختر

قانلی گونلر

سعید فیوضات

ناشر: نشر اختر

چاپ اول ۱۴۰۰ • ۵۸۶ صفحه • قطع رقعی • ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۶-۴۸۴-۸-۱

تبریز- اول خیابان طالقانی، روبروی مصلی، نشر اختر

تلفن: ۰۹۱۴۱۱۶۶۸۹۷ و ۰۴۱-۳۵۵۵۵۳۹۳

قیمت: ۱۳۰۰۰۰ تومان

عاعلىما گلەمە يىن باشىما گلدى....

بىرىنچى بۇلوم

عطاالله

اوخ دېدى كئچدى مندن
نامرد دە كئچدى مندن

عزىزىم كئچدى مندن
مردلرە كۆرپو اولدم

" نە چاغدان بويانا منى بو قويدا گىزلەدىبلر؟ آوارا بىلمىرم. زىنىن سئوگىسى ياخامى بوراخمايىر. هردن بىر، اۋزو دە گئجە چاغى قويونون اوستونە توپلانان قالاق لار دېرىر. اوندا زهرىم يارىلىب، خىرىمى كسىرم. دئىيرم، گۆرەسن منى تاپدىلار؟ قولاق لارىمى شەلەيبىب منصورون سسىنى ائشىدن كىمى ائله بىل تزه دن انادان اولورام. بوغچا ايچىندە يئمكلە ايچمك اسلانير اشاغى. من دە قويونون آچىق آغيدوستاق تئز گۆيە باخىرام، اما منىم قارا آلين يازىم. بولودلار قويمايىرلار اولدوزلارى گۆرم. ساغ اولسون دوستوم منصورى، يوخسا ايندى به كىمىن آلرە دوشموشدوم.

توتولماق قورخوسوندان بىر شام دا ياندىرا بىلمە يىرم. قويونون آغىزى آچىلاندا جىنقىرىمى چىخاردا بىلمە يىب، زىنى بئله سوروشا بىلمىرم. آخى بىرى ائشىتسە هله من هئج، منصورون دا ايشى قالار اللهما.

هر ياتىب دورونجاق اۋزومدن سوروشورام، گئجەدى يوخسا گوندوز؟ ايندى بىلىرم، قويدا گئجە گوندوز يوخدور، تىكجە قارانلىق وار. قويونون دووارلارىندان

شئه چيخير. هردن لاپ بئله شوتدوروم اوشوبوروم. نه قدر ده پالتار اوستوندن پالتار گئيسم، سويوق سوموگومه يئرئيب، سيرتيمي وورورام. ديش لريمين سسي بئينيمه دوشور. تكلجه مني ايسيدن زينين گوروشومو اولور. هله كي هله دير بورنوم نمو ايسينه اويرشمه ييب. ياواش ياواش قويونون دووارينى آيلمه قازيب، بير تاقچا دوزلديب، ايچينه سيغنييرام. تورپاغين نارين لاري ديشلريمين آراسيندا قيرچيلداير. هردن شئه قوردلاري لا، سوخولجان لار آل آياغيمين اوستونده يئرئيب مني ديسكينديريرلر. اما قاماس قاماس اولارا اويره شيب ساعات لارلا شئه قوردويلا، سوخولجان اويناديرام. سوخولجان لار قارمان كيمين آچيليب يومولاندا كئف ائليرم. شئه قوردو دا شيطان مينجيغينين ايچينه كئچيب قيسيلاندا خوشوما گلير. هه كئف كئف ايچينده. آخي اوندا هرئمته بئينيدمن چيخير. اولارلا اويناماقدان يورولاندان سونرا داليرام. باشيما گلميش لر سيرمله گلير گوزلريمين قاباغينا. ائشيكده نه لر باش وئرير؟ سئوگيلي زينيم نه كؤكده؟ كيم قيريليب كيم قالير؟ گؤزه سن دوست لاريم نه كؤكده ديلر؟ انام نئيله بير؟ تزه آري اولموش، ائكيز باجيم ننه باجيلا، قيزي بهجت نئيله بيرلر؟ بونلارين هاميسي گوزومون قاباغيندان سوشورلار؛ هردن آلا داغان، هردن قارا داغان، بير سؤز دوشور بئينيمه، اما هاميسينين سونو زينبه يئتيشير. ياواش ياواش چاغ ايتير. گوزومو باغلاييرام...

دوزه كيمي قار ياغيب، كولك اونو سوورور. هر يتره باخيرام، آغا چالير. ائله بيل يئرله گؤي بيريرينه چاتيب لار. اردبيلين "يورتچي" ماحالينين قيشي سيبريه چاتماسا دا، اوندان قالان دؤور. بورانين ايچينده بالنيزام. ائوي، يوردو، بوراخيب، قارا تپيله تپيله، دونماقدان قالان آياق لاريملا، يول گئديرم. قره قايت دهنزينده، بيهه سيز گمي كيمين بيرغالانيرام. هر آتديم آتديقجا، اولومه ياخينلاشديغيمي، يوخسا اوزاقلاشديغيمي بيلميرم. كئيلميش آياق لاريمين آغريسى مني ايلان كيمي سانجسا دا، اوره ييمين سانجيسينا دؤزه بيلميرم.

سئوگليمدن آيريليب چؤل لره دوشموشم. كولک يئينله شيب، چورتومو پوزور. اونون وييلتيسينا قولاق آسيب اؤز اؤزومه دئيريم، هه، بيليرم منى دانلايب، سرکى ووروب دئيرسن کى گؤر اؤزووى نه کؤکه سالييسان؟ دينج اوتورسايدين ايندى اوجازدا اولان ائوينده آل آياغينى اوزايديب، چاى ايچيردين، هه؟ اما يئرسيز ده دئيرسن. آيرى اوتوراق دوز دانيشاق. گؤره سن بو سؤزلرى فرهادا دا دئيبسن؟ آى كولک، گؤره گؤره گليب اما گينه منه آلا چؤيورورسن؟ يوخسا اؤزووى او يولا ووروبسان؟ سنين بير آزارين وار اودا بودو کى ايستيرسن هريانا اسسن، هامى او کؤنده گئتسين، هامى بوستان آغاجى اولسون! سنين آغزىنى آين چوخ اولوب. فرهاد کيمين، مجنون کيمى. ايندى من ده سنه دئيريم، سن آسمه يينده اول. گت، الله چؤره يينى باجادان وئرسين.

بيليرم. سوروشورسوز بو نه باشا گل ميش دى؟ نه چاغين کى دى؟ نه بيليم، بو قويو هاردا، يوخسا من هاردا قارا تپيليرم؟ اوندا قويون دئيم:

هرنه زينب دن باشلادى...

بير گون اوجازدان گنديب يوخارى يامچيدا ارسلان بيّه ايمه جى اولوب بيچين بيچيرديم. آيين قورا پيشيرن چاغيندا، ايشه بير آرا وئريب آغاجلى چيمنليه گتديم. آيرانين سَهَنگينى سويون ايچينه سالديغيم اوچون ياخشى سرينله ميشدى. بيردن نئچه دستک قيز گليب، سَهَنگ لرينى يئره قويوب، چيمنين اوتاييندا گولوشه گولوشه قاچان قاچان اوينا ماغا باشلاديلار. من اؤزومو بير كولون دييينه وئرديم کى منى گؤرمه سين لر يوخسا او دينج يئريمدن گرک دوروب گتديرديم. قيزلار اوينا ماقدان يورولوب بولاق باشيندا سيرمله اوتوردولار. بيردن اولارين آراسيندا گؤروم بير قيزا دوشدى. بير اوشوتمه، سونرا دا بير قيزديرما گلدى منه. قاش لارى لا گؤزلرى بير گؤزل ناققيشا اوخشايردى. ائله بيل بو ناخيش چوخدان ايدى اوره ييمده ناخيشلانيب گيزلى قال ميشدى. اما ايندى اوزه چيخيردى. جى جى باجى لارى اونو زينب چاغيريديلار. بو آرا دا

بیردن قیزین دا گۆزو منه ساتاشدی. ائله بیل ایلدیریم ووردو منی. او دا یولداش لارینین سۆزونو ائشیتمه ییب گۆزونو تیکدی گۆزومه. بوخاغی مرمر، یالاما دوداق قیز. بللی ایدی، تزه، قیزلار بولاغیندان سواچمیشدی. دای اؤزومدن گتتمیشدیم. بیر ده گۆردوم یولداشیم منی سیلکه له ییر:

- به هاردا قالیبسان؟

گۆیولسوز دوروب اونلا زمی یه قایتدیم. آخشام چاپینا چیخاندا اوندان سوروشدوم:

- او قیز، زینب. کیمین قیزی دی؟

یولداشیم دئدی:

- اوندان واز کئچ، اؤزوی گودازا وئرسن. او صدیار بین قیزی دی!

او گوندن او قیز بئینیمدن چیخمادی کی چیخمادی. هردن آتیم لاله نی مینیب او چیمنلییه چاپیردیم. اولاری اوردا گۆرنده لاله نی یورغا آپاریب سونرا دیزیمی اونون قابیرغاسینا سیخیب، آل آله قالخیزیردیم. آت فینخیریب آل آله قالخاندا گۆزومو تیکیردیم زینبین گۆزلرینه. او دا گۆزلرینی مندن آیرمیردی. اوندان لاله یه بیر قمچی ووروب چاپا چاپا گۆزدن ایتیردیم.

بیر گون اورا یئتیشینجک گۆردوم زینب بیر قارا آتی مینیب یورغا گئدیر. منی گۆرن کیمی ائله آتی آل آله قالخیزدی کی جیک قالدیم. آل آیاغیمی ایتیرینجک آتیم بودره ییب، یهردن بیخیلیدیم. زینبین یولداش لاری اوجادان منه گولدولر. من ده سویو سوزوله سوزوله اتلانیب گۆزدن ایتدیم.

دای نئچه واخت اوزوم گلمه‌دی اورا گئدم. أما دای دؤزوموم قالمايىنجا،
بیرگون گینه آتلائیب گئتدیم. اورایا یئتیشن کیمی زینب یولداشلاریندان
آیریلیب گلدی اوستومه. یان یوره‌مه باخیب، آلاهی آدمی گورمه‌یینجک آتدان
دوشوب اونون یانینا گئتدیم. دئدی:

– نه دی گونده گونده بورا گلیرسن عطاالله؟

دئدیم:

– آدیمی هاردان بیلیرسن؟

دئدی:

– منه زینب دئیرلر صدیار بیین قیزی. سؤزون نه‌دی؟ ائله‌بیلیرسن تک سن
باجاریرسان آت اویناداسان؟

دئدیم:

– یوخ والله، هئج بیلیمردیم سگگیزیمه دوققوز چیخارداجاقسان!

دئدی:

– هله هاراسین گوروسن؟

دئدیم:

– اوندا گل بیر آت قوشدوراق دای!

دئدی:

- هله سن اؤیرن آتون بودره مه سین سورا گلرسن دانیشاریق.

آرخاسین منه چئویریب گوله گوله گئندنه، بیردن دؤنوب دئدی:

- آما گینه گل. آت قوشدورماغا نه وار؟

دئدیم:

- صباح وارسان؟

دئدی:

- گون اورتا چاغی.

بونو ائشیدینجک بوغ لاریم گولوب، آتلانیب یئل کیمین اوردان اوزاقلاشدیم.

صباحیسی اورا گئتدیمده، اوردایدی. یاخینلاشیب دئدیم:

- بو گون تک گلیسن بولاغا.

دئدی:

- دئدیم بلکه بیر ده آتی آل آله قالخیزاسان، تک اؤزوم باخام!

دئدیم:

- من سنه گۆره آل آله سَهلدی، آتی اوچوردارام!

گولومسونوب دئدی:

- سؤزووون اوستونده وارسان؟

دئدیم:

- واران، آما گلستم بیزیم کؤشه نیمیزده آت قوشدوراق. اوردان اوزان بولاغا

ياخين بير كۆھول وار. گۆرمه يه دَير. گليرسن؟

دئدى:

- سورگندك.

آتى جوشدوروب قوشدورماغا باشلادىق. او جarda، هئچ كيمين اولمادىغى يئرلردن چاپدىق. يوخارى يامچى دان بئله كئچدىك اوچ دره يه. زيبدا كۆھولونون قيراغىندان كئچدىك چالاچوخورا اوردان دا جين دره سينه. آرخاجين جيناغىندان دومبه له دوز چاپدىق اوزان بولاغا سارى. اما من يولو سيندريديم بير كۆھوله. كۆھولون اته يينه يئتيشن كيمي زينب دئدى:

- بورا هارادى؟

دئديم:

- بورا فرهاد كۆھولودى. بورانين سَيرين، كۆھولون ايچينده سنه دئيه جه يم. گورشاد دوشونجك، قالخيب كۆھولون ايچينه گيرديك. ايلديريمين سسيندن ايكي ميمزده ديسكىندىك.

دئديم:

- فرهادنان زوبيدا خانيم بيربيرلرينه وورغون ايميش لار. بير قارا قارى اووسون اوخويوب، اولارى بيربيريندن آيرى سالدى. فرهاد قالميشدى كندين گون دوغانيندا، زوبيدا قالميشدى كندين گون باتانيندا. فرهاد، اوزان بولاغا سارى گنديب آرخاجا سؤيكنميش بير قايدا يانى بوردا كۆھول قازدى. زوبيدا دا گنديب، لالابئليك داغينين اته يينده، يئرله شن بيركۆھوله اوتوردى. ايكي كوهول اوز به اوز ايديلر. اولار كۆھوله اوتوروب اوزاقدان بيربيرينه باخيب تام آرزى قالميشديلار. بيرگون فرهاد باشلادى قوبى قازماغا. او ايستيردى قارا قارينين گۆزوندن اوزاق، اوغازين آلتيندان بئله كان ووروب يئتيشه زوبيدا اما عۆمرو چاتمادى. او زاماندا بو كۆھول لره فرهادنان زوبيدا كۆھولى دئيرلر. بو ناغىلى اوشاقليغىمدا آتام منه دئميشدى، من هر گنجه اونا دئيرديم كى ناغىلى

بىر دە دئسىن. ھردن دە يوخودا، فرھادنان زوبيدانى گۆروردوم. اونون عشقى، زوبيدانين اونا اولان وفاسى منە خوش گليردى.

بىردە گۆردوم ايلديريم شاخديقجاق زىنب ياواش ياواش منە سيغينير. باشين قوزاييب گۆز گۆزە اولدوق. ھىچ ياشاماديغيم بىر دويغونو ياشاديم. قيمسانديم! صاباحيسيندان ائلە نئچە گوندن بىر ات قوشدوروب، ھردن دە، بىر يئردە اوتوراق ائلە ييب دانىشىرديق. بىر گون گتميشدىك دئم سيغيرليني كۆھولونە. زىنب كۆھولون دوورالارينا باخاركن من دە اونا باخيرديم. جيبىزلاشىب دئديم:

– منە گلرسن؟

دئدى:

– بيلميرم! اتام منى سەنە ھىچ وئرمز، ھلە قورخورام بيلسە دە كى منە ائلچى چىخيسان سنى اولدورتدورە.

بىر گۆز ووروب دئديم:

– بىردن بىر دلى تاپيلىب سنى قاچيرتسا نئچە؟

قىز بو سۆزى ائشىدن كىمى ديگرگين دوشوب دئدى:

– گنجيشدىك، ايندى نەم منى سىرخدان كئچىردر.

اياغا دورونجاق، اليمدە گىزلتدييم اوزويو چىخارديب اونا اوزالتديم. ايلكە بارماغينا ساليب دىقتلە باخيب سورا تزه دن بارماغيندان چىخارديب منە وئريب اتينا سارى قاچيب اتلاندى. من دە ارخاسىجاق اتلانىب، چاپىشىدىق. كندلريمىزىن يول ايبىرىچىندا، ساغ اوللاشىب ايرىلدىق. اما اورەيىم دۆزە بىلمە- ييب اوزاقدان اوزاغا اونو ايزلەدیم. كندە يئتيشن كىمى آتپندان ائىب بىر ھوركموش جئيران كىمى ائولرىنە قاچدى. دايانىب ائلە اوزاقدان باخىرديم. بىردن بىر شئىلر سزىرگە ديم. ائلە بىل بىرى منى گودوردو. دؤنوب يان يۇرمە ماخديم. اما بىرىنى گۆرە بىلمە ديم. قايدىش باشى دالمىشديم. بىلمىرديم زىنبين منيم سۆزومە گلىشى نە اولاجاق...

او گوندن سونرا، ايشيم اولموشدو يوخارى يامچينين چيمنليك لرينده آت چاپماق. آما داهانقدر اورا گئديرديم، زينندن هئچ ابي سوراق يوخ ايدى. داي من ده ديلدن دوشموشدوم. بير گون دئديم هله بيرده گئديم گوروم نه وار. اوردان سووشان كيمين كولون ديبيندن بير ياشماقلى چيخيب منه ال ائله ييب تزه دن گيزلندى. لاله نى باغلاييب، سيبه سيبه گئديم كولون يازينا. بيردن بير قوللوقچو چيخيب دئدى:

- خانيميم زينب دئدى صباح، گون اورتا چاغى بوردا سنى گودورم.

اوندان ياشماقلاييب گئتى. آز قالديم ائله اورادا تيرينگه نى دئيم.

صاباحا گوره داماغيمي شنگ ائله ميشديم. گئجه نى يوروب صاباحيسى گون، گون، اورتا يئرینه يئتيشنده، گوروش يئرینه ايديم. لاله نى آغا جا باغلاييب، اوزوم ده كول لاردا گيزلنيب زينى گودمه يه باشلاديم. بيردن لاله گيشنه يينجك، اوره ييم قيزيشيب، گيزلندييم يئردن چيخيب، گئديم لاله يه باش وورام. ائله اوندا اوزومه بير ده يه نك ديدى. آغزيمان قان فانتاللاييب يئر ييخيليب داي اوزومو بيلمه ديم. بير وئديره سويى اوزومه بوشالدينجاق آيينديم. يئريمدن قالخيب قاباغيمدا دوران آدامين انگينه بير يوموروق گئيديرديم. ده يه - نه يين بيرى بو دونه كوره ييمه ده ييب منى يئر اوزالتدى. نفس آلدغيما، تورپاق آغيزيما دولدو. قالخماق ايسته ديبيمده بو دونه نچه ياندان سينمازان منى وورماغا باشلاديلار. ائله بيل يون چيرپيرديلار. هئى دن گئدن دن سورا ايكي پئزه ونكى، ايكي قولمندان ياپيشيب منى سورويه سورويه آپاريب بير كه ر آتين قاباغيندا يئر چيرپيديلار. گو زلريمين قاباغينا تور گل ميشدى ائله بيل. آغيز بورنومون قانى قاريشميشدى بير بيرينه. زوران گو جن باشيمي قالخيزينجاق، آتين يهرينه صديار بى گوردوم. آغزيمداكى قانى توپوردوم آتين قاباغينا. ايكي پئزه ونكى گينه باشلاديلار منى تاپاشلاماغا. صديار بى قيشقيريب دئدى:

- گورر.

بو سۆزی ائشیدینجک آیاغا دوروب، سینمیش دیشیمی یئره توپوروب، دئدیم:
- آدینی کیشی قوبوسان؟ نئچه کیشی گتیریبسن اوستومه؟ تک گله
بیلمزدین؟

پئزه ونگی لرین بیرى منه جوموب بوینومدان یاییشیب اوبیریبسی ده ایکی
قولومدان یاییشیدی. بوینومی بیرینجی سینین قول لاریندان بوراخیب، بیر کله
اوزونه گئیدیرینجک، آغیزی بورنو قانلا دولوب، دالی اوسته یئره ییخیلیدی.
اوندان قاچدیم قاباغا، ایکی قولومو دوتان ایکینجی پئزه ونگی ده منله گلدی.
بیردن، آیلبیب اونو بئلمه آلیب مییاللاق ووردوروب ییخدیم اؤز قاباغیما. ایکی
ییمی دوتان اؤز الینی چیرپدیم یاناق لارینا. دیش لرینین سینماق سسی آیدین
ائشیدیلیدی. اوندان سینه سی اوسته اوتوروب آغیزینا بیر دیمبیز، بیر نیرسوز ووروب
اوندان الینی بوروب بوروب، شاققیلتی سسی گلن کیمی بوراخدیم. اوزومدن
گۆزومدن قان آخا آخا قالخیب صدیارا ساری دۆندوم. ائله اونون اوستونه
شیغاماق ایسته دییمده بیر گولله آچیلیدی. بالدیریم اود ووردولار ائله بیل. اما او
منی ساخلاشدیرا بیلمه دی. قاچا قاچا صدیارین کهر آتینا یوگوروب، آتا دؤش
ووردوم. آت بوئوری اوسته یئره ییخیلینجاق، بش آلتی آدام تۆکولوب منی قول
بود ائله ییب، آیقالاریمدا آت تووشاغی ووردولار. صدیار، آتین آلتیندان چیخیب،
منه ساری گلیب دئدی:

- چوخ سنون کیمی بوینی یوغون لارین بوینون بوروب، بورنون یئره
سورتموشم. چیخیب گنده جکسن بوردان. یوخسا بو دؤنه گولله نی بالدورووا
بوخ، بئینووه سیخارام.

آغیزیما دولان قانی توپوردوم اوستونه. اودا قامچیسین چیخاردیب چکدی
اوزومه. دای اؤزومو بیلمه دیم.

دای دئمه سیچان قره وار ایمیش. صدیار بی منی سورگون ائله دی. بالدیریم
دهین گولله، سیبیریب سوپوشموشدو.

باجيم، ننه باجی نان قیزی بهجت، منيم اوره ييمين بندي ايديديلر. اری گوندوغان توتئلينده ايشلر کن اولموشدو. اوندان بری ائوی من دولانديريرديم. باش دولانديرماق چتين اولموشدو. ياخشى ياشايا بيلمه سک ده اما شوراہ ساللايب ياخشى کئچينيرديک. ايمانى يانسین بو بيرتيکه چوره يين. کئچينه جه ييم يوخ ایدی. يوخسولوق بير ياندان، گيزيرلرين ده بی لره دهجه له- مک لری بير ياندان دای منی ديلدن سالميشدی. گۆزل آغا چوخ گۆزل ایدی ووردو بير چيچک ده چيخارتدی. هه صديار بی منی سورگون ائله دی. هئچ يولوم قالمايىنچاق گئتديم تهرانا. رضا شاه چاغی ایدی. دئيرديلر او بير اوزون دمير يولى دوزلدير. چوخ لاری ايش اوچون گنديب مازندرانيں داغ لاريندا ايشليرديلر، اؤزی ده بوش ايله. قازمايلا، تشه يله، چاپاچاقلا، داغ لاری ياريرديلار. نهنه قدر ايشچی قيريلميشدی، ائله کی اولارين سيچيل لرینی توربادا گتيريب آرواد لارينا، آتا آنالارينا وئيرديلر. آليم هريئردن اوزولونجک، اوبيرسى لر کیمی من ده دمير يولو ايداره سينده ايشچی کیمی ايشله مه يه باشلاديم. کندلی لر ديدرگين دوشموشدولر. داغ لاری داش لاری ياران کيم، دمير يولونون آغير ايشلرينی گۆرن کيم، سؤزون کسه سی هامينين بير دردی وار ایدی، اودا يوخسولوق ایدی...

او زامان اورسيتده کومونيست قورولوشو قوپموشدو. تزه يارانان بو قورولوشون، بوتيدا دا ايسته يهنی وار ایدی. رضاشاهين دا آژان لاری گيری گيری بو تزه قورولوشا قوشولان لاری آختاريرديلار. من ده بو قورولوشا قوشولوب لاپ بئله کارت آل ميشديم.

بيرگون خبر گلدى کی مشهده مسجدی گولله له ييب لر. دمير يولوندا هر نه قاريشيب، ايشچی لر خيلا قوشولوب آغيز لارینی آچيب گۆزلرينی يومدولار. يا بلفضل، يا حسين دئيه دئيه ميدانا چيخديق. ائله اونو گۆردوک گۆرمه دوک، رضا شاهين امنيه لری تۆکولدو اورتايبا. قاچان قاچدی، قالانی توتدولار. من ده

توتولان لارين ايچينده ايديم. ييزى آپارندا بيردن ياديما دوشدو كي كارتيم جبييمده. ناغايريم ناغايرمایيم؟ بيرده گوردوم ايشچي لرين بيرينين اوغلى سَكیده دوروب باخير. تئز پئنجه ييمي اينيمدن چيخارديب اونا ساری آتيب دئديم:

- بو آتوون بيرووزی دی. آپار يئتير اونا.

بيزي قصر دوستاقخاناسينا آپاريب باشلاديلار شبيهه بزه مهيه. بيزه كامونيستليک چئرنيلي سيب، هارا چاتاجاق، قره ياخيب، دوسيه كؤهله ديلر. اما اوردا تزه آدام لارلا تانيش اولدوق. مثل اوچون سيد جعفرين يولداس لار يلا. بير گون اونلار اؤز آداملارينا دانيشيرديلار. من ده قوشولوب سؤزلرينه قولاق وئيرديم. دئيرديلر:

- سيد جعفری، ایل لر بویو دوستاقدان قالاندان سونرا کاشان سورگونونه گؤندرديلر. اوردا دا ياخاسيني بوراخمايب، تزه دن توتوب دوستاغا سالدیلار. او بير چاغلار ميرزا كيچيك خانلا چيگين چيگينه گيلان جمهوريتيني قوروب، انگليس، بير ده وثوق الدوله نين قازاق لاری نان ووروشوب، لاپ بئله ميرزه كيچيك خانين خاريچي ايش لر وزيری اولموشدو. ميرزا كيچيك خان اولندن سونرا تهرانا گليب، اما ای رضاشاه اونا آرتيق مئيدان وئرمه ييب، ساليير دوستاغا. سيد جعفرين دوستلاری ائله سؤزلر دئيرديلر كي هاميميزين قولایي جينگيلديردی اونلار بؤيوك ايش لردن دئيرديلر:

- آذربايجانی پهلوی جايئاغيندان چيخارديب، ايرانين بوتؤونه آزادليق بينؤره- سی ائله يه جه ييبک.

من هرگون بو سؤزلره فيکيرله شيرديم. سيد جعفرين گوردوگو ايشلرله، دئیدی، سؤزلر قانیمایيکله يردی. ائله اوچاغدان اؤزومله چکيش برکيش ده ايديم كي بيرگون گوردوم دوستاقين قاپيسيني آچيلار. آوارا قاليب دوروب سيد جعفرين دوستلارينين بيريندن سوروشدوم:

- نه اولوب؟

دئدى:

– اوروسلارلا انگليسلى لر ايرضاشاهى ايراندان سورگونه گۆندهريب ايرانى دا
ايكى يتره بؤلوبلر. دوستاق لارين قاپيسى آچيليب. آذربايجاندا آياغا قالماق
خبرلىر گليز. بيز هاميميز گئديريك آذربايجانا.

من ده اونلار قوشولوب قايتديم يوردوموز. لاپ بئله تزه شاهين اؤز
قوشونوندا افسرلر، طياره سورمك بيلندهلر، آيريليب، آذربايجانا گلديلر.
طياره سييله تهراندا اوچوب تبريزده اوتوران اولدى بئله.

اما هله ده زينب اوره بيمين ياراسى ايدى.

هه بونلارين هاميسى قاتار كيمي گليب گؤزلريمين قاباغيندا سوووشوردو.
من ده هر دن گولوب، هر دن توتولوردوم. آخى بير الله بيليردى دالدا نه لر
اولموشدو. ائله بيليرديك هر نه اؤز اليميزده. ايشين ايجينده آلاهى ايشين
اولدوغوندا خبر سيز ايديك. بيز اؤز دردلريميزه درمان گزيرديك. روس لارين
بيزه داياق دورماغى بيزه اورك اولموشدى. اما اونوتمودوق كى اولار بيزيم آلا
گؤزوموزه وورولمايبلار. اولار بير آغاجدا اوچ دنه آلا گؤرمه سيدلر آغاجا داش
آتمازديلار. اما پهلو لوله، بى لر ين اليندن قورتارماق قيمسينماغى، بيزى كور
ائله ميشدى. بى لر بيزى كوچومسه ييب، ائوميزدن ديگرگين سالميشديلار. بونون
ايجينى چيخماق، بيرينجى هبه ميز اولموشدو.

اوگونو هئچ اونوتمارام، هه، بير ايلدن آرتيق بوندا قاباق ايدى. اردبيله
فرقه نين ايلك بيلديريشى، آنا ديلينده يازيليب، دووارلارا تين لر هه بير ده تينچه لره
وورولدو. اوخويا بيلن لر توركجه يازيلميش اعلانى اوخوبوردولار. داي ديلمانج
گرک دؤيوردو. اونون سحريسى گون، هامى بيربيرينه خبر وئيردى كى
اردبيلين باش بيلن آدام لارى آخشام ساعات آلتى دا بير ميتينگ قوبوبلار.

آخشام اولونجاق من ده گتتيم او ميتينگه. دئيرديلر، مين نفر دن آرتيق

گلیب میتینگه. اؤزو ده هر جوره سیندن. تاجردن یوخسا مالکدن دوتوب، اصنافلا، شاعی یا کیمین. باشد، قدس له، واهابزاده، بیر ده حبیب اللهی ایله، مستوفی گؤرونوردو. دانیشان لارین بیرى تریبونا کئچیب دئدی:

- بیز آذربایجانلی اولساقدا، ایرانلی اولدوغوموزی اونوتماریق. آذربایجاندا ایش بیئرلری آچیلما، ایش یارانمالی دی. بیزیم ائولادلار، دای گرک دیگرگین دوشمه سین لر. بیز اردیبللی لر آل آله وئریب بو فرقه یله ایرانی وای قیل اولماقدان قورتاراجاییق.

فدائی لر های وئریب دئدیله:

- پیشه وری، پیشه وری، شوقو توتوب هر شهرى.
منله بیرگه تهران دوستاقیندا اولانلار منی گؤرن کیمی منی قوجاقالیب اؤزلرینه قاتدیله. یامان کئفلری ساز ، داماغ لاری چاغ ایدی. اونلاردان بیرى دئدی:

- بیلیرسیز دای، نه اولوب؟ اردیبلین فرقه قورولوشی میتینگدن سورا تئلگرافان، تبریزه گؤز آیدینلیق وئریله.

- ساغ اولسون پیشه وری آخیردا آرزیلاریمیز چین اولدی.

سحرسی گون، بو میتینگین خبری آذربایجان قزئتینده چاپ اولدو. قزئته اردیبله یئتیشن کیمی دوستلاری سئویندیردی.

دوستاق دوستلاریمین بیرى گلیب دئدی:

- سنی فرقه قورولوشوندان ایستیر لر.

- نه اوچون؟

- گئت اؤزون بیلسن.

گئتدیم فرقه نین کومیته سینه. هامیسی منیمله سلاملاشدیلار. بیرسی قاباغا

گلیب منی قوجاقالیب دئدی:

- خوش گلدین عطاالله.

- خوش گونون اولسون.

- بيز سنه آرخالانيريق. ملی حکومتيميز سنين کیمی ایگیدلری هارایا چاغریر. ائلمیز بیلردن یارالی دیلار. بو جوجه پیلو یئین لر ائلمیزین قانینی شیشه یه دوتوبلار. سندن ایستیریک نیر کۆشن لرینین قوروقچوسی اولاسان. بیز یئرلری کندلی لرین آراسیندا بۆله نه کیمین هئچ بی یوخسا خانین دده سینین زئی دؤیور کی ائل چیمینده یوخسا اوتلاغیندا آغالیق ائله یه. نئچه فدایی نی سنه قوشا جاغیق.

نئچه فدایی ایله آت چاپیب، قوروقچو کیمی اوتلاق لاری قورویوب ائل بی لیک لرینین قاباغیندا دورماغا گۆره یولا دوشدوک. بی لره توش گلمک هامیمیزین ایستهی ایدی. ایلکه ائوه گتدیم. آخی دوستاق دان چیخاندان، ائوه گنده بیلمه میشدیم. بهجت، عطا دایی جان، دئی دئی آتاندی قوجاغیما. یازیق ننه باجی آزارلامیشدی. اونو باغریما باسدیم گۆز لیریم یاش ایچینده بوغولدو. اوزوندن گۆزوندن اؤپه اؤپه انام چیخدی قارشیمما. بهجتی یتره قویوب دوشدوم انامین آباق لارینا. من آغلادیم او آغلادی. دئدی:

- اوغول! بی قیزینا وورلماق نه ایدی؟ گۆر نه واختدی اوزونه حسرت قالمیشیق؟!

دئدیم:

- آنا اوره بیمن باشارنمادیم. هله دی گۆروم زینبی اره وئریلر یا یوخ؟

دئدی:

- یوخ اوغولم، او هر کیمی بئیمیر، آتاسی چوخ آلسدی اونی باشیندان آچا آما اونا دا زینب دئیرلر. ائلچی لرینی توفنگ ن قووالایب، ننه لیبیین ده ساچین یولوب تۆکدی آما آناسی گیشور خانیم آرخاسیندا دوردو.

بو سۆزلری ائشیدن کیمی دینجلدیم. چوخلو دانیشانان سونرا یولداشلاریمما

قوشولوب یولا چیخدیق. تک بولاغین یولوندا گۆردوک مال داوار گلیر. من قاباغا گندیب چوبانا دئدیم:

- چوبان کیمین رعیتی سن؟

دئدی:

- ارسلان بیین.

دئدیم:

- به مال داواری بورا نییه گتیریسن؟ به بیلیمیرسن بورا تک بولاغین چیمئی - دی. هله کی هله دی یئر دالاشی وار. بی لر بورانی فیریلداقتان به کهله بیبلر. تتر قایت گئت.

چوبان دئدی:

- آی فدایی، منه دئیبلر مال داواری بورا گتیرم اؤز الیمده دؤوور کی.

دئدیم:

- گئت بیووه دنن مال داوارین ایستهسه، گل سین تک بولاقدان آپار سین. اوندان سورونون آغزینی چئویردیک تک بولاغا. چوبان بیر باشینا بیر دیزینه وورا وورا قاجدی.

بیز تک بولاغا یئتیشمه میش، گۆردوک ارسلان بیله آلاهی بی لر اوردادیلار. ارسلان بی اوستومه گۆتورولوب دئدی:

- اده کؤئیوغلی، سن منیم مالیمی آپاریرسان؟ ایندی سنی اولدوره جه یم.

بیئیمه قان سیچیره بیب، باغیردیم:

- آلدیغوز دجلر سیزی قودوردوب هه؟ ایندی سنون باشووا بیر او یون آچارام

کی دیل لره دوشسون.

لزگی خنجریمی قینیندان دارتیب ارسلان بیین اوستونه شیغادیم. ارسلان بیین آتی هورکوب، آل آله قالدینجاق، اونی یئرہ سالدی. آرخامدان گلن فدایی لر فیشنگه دولونجاق اویری بی لر تتر ارسلان بیی یدی لرینه آلیب قاجدیلا.

آرخا دان قيشقىردىم:

– ارسلان بى، اۋيۈنمە اۋزۈنە، بوگون منىم قاباغىمدان قاچدىن، سەنن او ياراماز بى لر! بىر دە سىزى بويان لاردا گۆرمە يە جەيم.

فدايى لر بى لرى بوشلامايىب قووالاماغا باشلادىلار. من دە نىچە فدايى لە يوخارى يامچى يا چاپدىم. نە قدر صديار بىنن اوز بە اوز چىخماغا گۆيلوم اولسايدى دا ايلكە زىنى گۆرمك اىستىردىم. گۆرەسن منىملە اوز بە اوز اولاندان سونرا نە دئەجكدى؟ گۆرەسن منى اله وئرن او ايدى؟ آخى گىرەوھەسى نە ايدى بو ايشە؟ يامچى نىن اۋروش لرىندە، ماريغا ياتان توفنگلى لر شارتا شارتى باشلادىلار. ات لارىمىزدان ائىب ياواش ياواش ايرەلى يە گتتمەيى باشلادىق. يوخارى يامچى يا يوللادىغىم فدايى قايدىب، دئدى:

– عطا كىشى، بى لر ارواد اوشاق لارىنى، ارواد گۆبكللى لرى قاباقتا يولا سالىب، اۋزلىرى دە اولارىن آرخاسىندا توپالاشىب بىزىم قاباغىمىزدا دوراجاق لار. ائشىدن كىمى آتش كس دئدىم. صديارىن گىزىرىنى دوتوب گتىردىلر يانىما. دئدىم:

– ھارا قاچىلار؟

دئدى:

– آغ بولاغا.

دئدىم:

– بە سن نىيە گتتمەدىن؟

دئدى:

– آخى ايمە توفنگ وئرىب دئدىلر ساواش. من دە قورخومدان قاچىب كندە گىزلندىم.

دئدىم:

– زىنى دە آپارىيلار؟

دئدى:

- آى آغا من هاردان بىلىم؟

توفنگى اونا سارى توتوب دئدىم:

- به سن بىلمهسن كىم بىله جك؟

دئدى:

- جىنلنمه آى باشىنا دولاندىغىم. ائله بىل زىنب گىتمك ايسته ميرمىش. آخى نئچه واختدى صديار بى ايستىر قىزى آغبولاق بى لىرىن بىرىنن اوغلو ناره وئره، زىنب ده دئىيرمىش گىتمىرم، اولمك وار دؤنمك يوخدى. اونا گؤره بو هاى هايدا صديار بىين الينه گيره وه دوشوب اونى نئچه توفنگلى ن لاپ قاباقدا گؤنده رىب، اؤزى ده دئىيب كى آغبولاقا كىمىن چاپىب آرخالارىنا دا باخماسىن- لارا!

بو سؤزو ائشىدن كىمىن بوغ لارىم گولدو. كندىن صدرىنى چاغىرىب دئدىم:
- سىز، قره به قره اولارنان گىدىب، اما اولاردان اوزاق دورون. گؤزتله بىرى آرواد اوشاغا گولله آتماسىن. من كسه يول ووروب گىدىم قاباقلارىنا.
صدر، بركمىش گؤزلى ايله منه باخا باخا، آياق اوزنگى يه، دىز قايرىقايا باسىب، گؤزدن ايتدىم. لاله يئل كىمىن دره لردن سوو شوردو. بىر منزىل دن سونرا بىلدىم كى صديار گىل آرخادا قالىب لار ايندى زىنبى آپاران توفنگلى لرى ياخالامالى ايدىم. بىلدىم قوبولاردان يوخسا قوبولارىن جىناغىندان گنده جك لر چون داغلارىن دىرسه بىندن گىتسه ايدىلر، گؤرونردىلر. اونا گؤره قوبولاردان، دره لردن بىر ده كؤنده لن يول لارى يوخلامامىش قويموردوم. اوزاقدان بىر آغاجلىغى گوردوم. اونلارىن اوردا اولماغى اوره بىمه قويولدو. لاله دن دوشوب، اونون نال لارىنا كئچه باغلايىب اوندان سىيه سىيه توفنگلى لرىن قلبى كؤندلرىنه دىرماشدىم. بىر يئره لاله نى قويوب سورونه سورونه اونلارا سارى گىتدىم. آت لارىنى سوويردىلار. توفنگ لرى ده چىيىن لرىنه ايدى. اونلارىن بىرى

قاراول دورموشدو آنجاق من اونون آرخاسيندايديم. بير داشى گۆتوروب زوللاديم باشينا. يئره ييخيلان كيمين اورتايا اتلانيب هاميسينا ترپشمه بين دئديم. چيك قابيب آل لريني گۆيه قالخيزديلار. قاراولون توفنگيني گۆتوروب اونلارين يانينا يولاسالديم. دئديم توفنگ لريني يئره قويوب آرخايا چكيلسين لر. اونلار سؤزومه باخينجاق زينب يانيما گليب، منى ايسلانميش گؤزلر ايله سوزوب، دئدى:

- عطا!

يانيما گتيرديييم سيجيمي اونلارا سارى آتيب دئديم بيربيرينين آل لريني باغلاسين لار. ياواش ياواش يالوارماغا دوشدولر.

- آى فدائى سن الله بيزى اؤلدورمه. بيزيم گناهيميز يوخدور. بى امر ائلهدى كى قيزين آپارق آغ بولاغا. بيز ده دئديك باش اوسته. ايندى اوستوموزه قوشون آچيرسان؟

- نه قوشونو من تك باشينا گل ميشم!

بيردن هر نه يى آواريب دؤندوم دالېما سارى. بير جوما آلى توفنگلى آرخاميزدا دوروب بيزه باخيرديلار. قاباقداكى آتلى، يهرين قاشيندان دوتوب دئدى:

- نه خبر اولوب بوردا؟ بو هاى بيديريق نهدى؟

صديارين آدام لارينين بيرى قاباغا قاچيب دئدى:

- آى كيشى سن الله آغاليق ائله. صديار بى بيزه بويوردى كى قيزين آپارق آغ بولاغا. ايندى قيزا وورولموش بو فدائى ايستير بيزى اؤلدورسون. سن الله بيزى قورتار.

توفنگچى لر بيزه سارى توفنگ توتدولار. اونلاردان بيرى منه قيشقيردى:

- آ كيشى توفنگيني آت يئره يوخسا وورولارسان.

من ده توفنگيمي آتديم يئره. قاباقدادا دوران آتلى، آتيدان دوشوب گلدى منيم يانيما. دئدى:

- عطا الله سن سن؟

دئدىم:

- ھە، سەن كېمىسەن؟

دئدى:

- بو قېزىن آداخلىسى، بالاش بى، صديار بېين يئزەسى.
بونو ائشىدن كېمى اونو سوپورلەدېم اما باشىما بېر آغېر دەيەنك دەيىنچك
داى اۋزومو بېلمەدېم.

آيىنديغېمدا گۇردوم مەنى قول بود ائلەيىب بېر آتېن بئلىنە مېندېرىلەر. لالەنېن
گېشترتېسىنى ائشىدىنچك قېشقىردېم:

- بالاش بى لالەمېن يئلكەسىندەن بېر توك اسكېك اولسا، اتووى آشىغېنچاق
قانوى قاشىغېنچاق ائلەرم.

ائلە اوندا توفنگېن قونداغى اوزومە دەيىب گېنە اۋزومەن گەتتېم.

آيىنديغېمدا مەنى بېر پېنېن واناسېندا قول بود ائلەمېشدىلەر.

بېر قارىنېن سسى گەلدى.

- دوستاقدا كى كېشىيە يئمك گەتتېمېش.

- ياخشى كەنچ اېچەرىيە.

قاپى دابانلېغېنا دولانېب بېر قارى گەلدى اېچەرىيە.

مەن آغېزېمى آچمامېش دئدى:

- سس ائلەمە. زېنە مەنى گۇندەرىب.

مەن اۋزومە گلنە كېمى خەنجر چىخاردېب مېنېم باغلارېمى كېسېب دئدى:

- زېنە سەنى قانلى درەدە گۇزلەيىر، مەن گەتتېم. لالە بۇيۇر سەر طۇيلەدە.

قارى گەندەن بېر آز سونرا دوروب پېنېن قاپېسىنى تاقېلدا تېدېم. قاراۋول اېچە-

رىيە كەنچەن كېمېن اونو بوغازلايىب قول بود ائلەدېم. سونرا بۇيۇر طۇيلەيە

كەنچېب لالەنى يېرلەيىب آخېردان چىخېب چاڧدېم قانلى درەيە. زېنە بېر آغ آتا

مېنېب مەنى گۇزلەيىردى. دئدىم:

- وارسان آت قوشدورماغا؟

دئدى:

- هه.

باشلادىق آت قوشدورماغا. سحره ياخين اوجغازا يئتيشيب انام ائوينين قاپسىنى دؤيدوك. انام قاپىنى اچيب بيزى گؤرونجك ديزه چؤكوب ال لرېنى گؤيه قالخيزيب دئدى:

- الله سنه چوخ حمد.

او گون تويوموز اولدو...

بو شيرين باشاگلميشىمى يوخلادىغىمدان سونرا ساغ كؤندومه دؤنوب گينه دونوئا گئتديم...

باشلامىشدىق اوجسوز بوجاقسىز يئرلرى، رعيتين آراسيندا بؤلمه يه، بيرده كى بهره وئرمه يى ييغىشديردىق. دانىشان لار كندلى لرى ييغيب، دئدىلر:

- بير گونه چيخماغين يولون تاپموشوق.

فرقه نين يورويوش لرى باشلانان كيمي يئرلرى بؤلونن بى لر زنجانلا، آغ چايا قاجيب، فرقه نين قاباغيندا دورماغا باشلاديلار.

ايگيرمى دوردونجو ايلين خزل آييندا، فرقه قورولوشو قاچان بى لرېن بوينونو آيمك ايسته دى. يوز فدايى نيردن گليب، اوجغاز فدايى لر ايله بيرليكده، خنه شير كندنين صدرينين ائوينه ييغىليب، دؤيوشو خنه شير كؤيشيننده باشلاديلار.

بى لر ميدان دا ايديلار. ارسلان بى منى ميداندا گؤروب دئدى:

- سنی بئله ایتیرهرم، چرچی لر سوراغوی گتیره.

دئدیم:

- گئت بو حربهنی تک بولاقلی لارا بیج کی سنه رشوت وئرسین لر.
بیلین سگگیز آدمی اولندن سونرا گئری یه اوتوردولار. فرقه دن ده بیر
دوست خوجالی لی مسلسل چی اولدو. فرقه فدایی لری دؤیوشون قالانی نی یازا
ساخالادیلار...

بیر سس لر گلدی. اویانیب قولاق وئردیم.

- حاجی منصور. نییه بو قالاغی قویونون اوستونده قوروبسان؟

- نه بیلیم بی، اوشاقلارین ایشیدی. آخی دای بو قویودان سو چیخمیر.

- حاجی منصور بیز سنه آرخاینیق آما بیر قیمقیمالار وار کی گرک منن

اینجیمه یه سن. بویوروق لارا گوره من گرک بو قویونو یوخلایام.

- بی بو نه سؤزدی، قالاق دا سنه قوربان قوی دا.

سس لاپ بئله اوجالاشدی. قیشقیران حاجی منصور ایدی. دئدی:

- آی بالا تتز گلین بو قالاغی ییخیب قویونون آغزینی آچین بی باخسین.

بونو ائشیدن کیمی تتز قازدیغیم کانین ایچینه سیغیندیم.

- یوخ سن زحمته دوشمه حاجی منصور. آی بالا تتز بو قویونون آغزینی

آچین.

یوخاری دان ایشیق دوشدو قویویا. آنجاق من کاندایم.

- قویونون دیبینده بیر شئی گورونمور. اده توفنگوی ساللا، قویونون ایچین

وور.

گولله سسی آچیلینجاق داشلاندم یوخودان. نفه وورا وورا کئچیب یوخاری یا
باخدیم. هئج کیم یوخ ایدی، اوسته لیک قویونون آغزی دا باغلی ایدی. گینه

دونوڤا گڻنديم...

بيز فرقه نين داغيلماق خبريني آڏرين ايگيرمي اينجي گونونون گنجه سي
ائشيتديك. سوروشورسوز نئجه؟ اوندا قويون دئيم.

فرقه نين ايل دؤنومونه گؤره بيزي نيره چاغيرميشديلار. كميته، بي ليك باغيندا
جشن قورموشدو. اوجازدان اوچ كيشي گنتميشديك. يئتيشين كيمين ايش لرين
قاريشيقي اولدوغونو بيلديك. نيرين صدرى شاهمار، اردبيلده اولان كميته يه
گنديب اما هله گليب چيخماميشدى، جشنندن ده هئچ خبر يوخ ايدى. آخيردا
كاتيب چيخيب دئدى:

- آى بالا بير آز دؤزون گودوروك صدر گلسين.

بير آزدان هاى قوپدو كى صدر گليب چيخيدى. هامى اونى دؤره له ديلر. اما
صدرين قاش قباغى يئرله گنديردى. كتيلين اوستونه چيخيب دئدى:

- ياخشى قولاق وئرين منه. من ايندى كميته دن گليرم. شاهين قوشونى
قافلاتتى دان كنجيب گلير. بؤيوك باش لار اوتايا كنجيب لر. صباح سحر چاغى
فدايى لر اردبيلده، آلاقايى يا توپلانيب، اوردان آستارايا چيخاجاق لار. باشچى لار
بئله بويوروب لار، اوتايا كنجيب اون گوندىن سورا دايجا دا گوجلى قايبداجاغيق.
شافاق سؤكولمه ميش يولا دوشه جه بيك.

ائله بيل هامى نين باشينا سويوق سو توكدولر. بيردن شارتا شارتا باشلادى. هه
گولله لر دوست خوجاليدا آچيليردى.

ايكى فدايى بيربيريله دانيشاندا قولاق اولوب گؤردوم دئبيرلر:

- من الان اردبيلدن گليرم. صفويه مدرسه سينين قباغيندا ماشين لار
دوزولوب. ايستيرلر گنجه يئن آستارايا سارى يولادوشه لر، اوروس لار كؤبرى
آچيب لار كى فدايى لار اوتايا كنجسين لر. ائله ايندى چيخماغيميز صلاحدى.

كندلى لريمين بيرى دئدى:

- آی عطاالله، بولار سۆزو آچیب آغارتمیرلار. یانی بو دئییر کی تلهسه تلهسه بیرییغیش ائلهیب قاقاق اردبیله؟

من جیک قالب، دانیشا بیلمه دیم. ایلانجیق کندیندن گلن بیر فدایی دئدی:
- بو ایش اولای بیلمز، نئجه یانی، بو گئجه فرقه نین ملی حکومت قوردوغونون ایل دؤنومودی، ایندی بو سۆزلر هاردان چیخدی؟
کاتدامیز دئدی:

- آی عطاالله، بو نه خبر دی؟ بولار نئجه باشچی دیلار آخی؟ اوزدن ایراق لاپ ائششهبین یئرینه قویوب لار بیزی؟ اوتایا کئچندن سورا بیر ده نه جور قاییتماق اولار؟ قالان لار نه اولاجاق لار؟ بیز نییه بو کیشی دن دؤنمه لره، اوسبور اولدوق؟ سن بو کمیته نین قوروقچوسی سان، سن دئن! بئش دنه بئرنو توفنگی نن ئئیله یک؟ نئجه دورا بیله ریک خان لارین قاباغیندا.

بیردن بیزیم کندلی لر یله قوهوم لوق لاری اولان، جوراب کندینین فدایی لری، گول محمد ایله، آلی محمدی گوردوم. گول محمد صدرین معاونی ایدی. قاباغا گئدیپ گول محمد ایله گوروشوب دئدیم:

- گول محمد نه اولوب؟ آخی سن اوزون چئروون سان. بیلرسن اوروس لارین اویون لاری نه دی؟
گول محمد دئدی:

- عطاالله، شبئی داغیلدی. گرک بیر یول تاپیب اوتایا کئچک، یوخسا بیریمیزی دیری قویما یاقاق لار.

بو سۆز منی دبرتدی. دؤنوب هنده وریمه باخیب گوردوم هرّه اؤز هاییندا دیر. بیریلری ایستیردی لار اؤز کندلرینه قایدیب خبر وئره لر. چوخونوندا ائله بیل قارنیندا بیزووو اولموشدو. دؤنوب کاتدایا دئدیم:

- تئز قایدیق کنده، اوبیری لرنن گه بیشک.
قوش باشی قار یاغیردی. نه واخت، نه تهر کنده قاییتماغیمیزی بیلمه دیک.

بیرده اۆزومه گلیب گۆردوم قیراقدا دایانیمیشام، هامی دا دانیشماق یئرینه
قیشقیریرلار. بیرى دئییردی:

- نییه کمیته داغیلیب؟

او بیرى دئییردی:

- بابا ایندی یا ولوله دن یا زلزله دن، کمیته داغیلیب دای. بیز نئيله یک؟

بیرىسی ده دئییردی:

- هله بیز لاپ دوزگون خبری بیلمیروک. نییه بئله ال آیاغیزی داغیدورسوز؟
گودک صباح آچیلسین، دوغرو دوزگون بیر خبر آلیب، گۆرک نئيله مه لی بیک.

دای منیم دایاناتیم قالمادی. توفنگی قالخیزیب بیر گولله نی بورا خدیم گۆیه.
ائله بیل قورباغا گۆلونه داش آتدیلار. دئدیم:

- قاچان بی لر، خان لار قاییداجاق لار. بیز بیر ایلدى اولاری دیگرگین
سالמושوق. قویوب قاچماق نان اولاردان قورتارا بیلمه روک. بیز بیر نئچه آداموق.
الله بیلیر بی لر نئچه آتلی نان گله جک لر بورا. بیز گرک یاواش یاواش آرخایا
چکیلیب، اوبیرىسی فدایى لر نن بیرله شک.

کاتدا دئدی:

- بلکه ده اولار یولدا دی لار. بلکه ده گلیب ائله قولاغیمیزین دیینده دیلر!

هه میرى دوز دئییردی. قاچان بی لر، خنه شیریری قومارالایب سحرى
گودورמוש لر.

چوخ دانیشانان سونرا گئدیپ، زینبله ننه باجی، بیر ده بهجتی گۆتوروب یولا
دوشدوم. نه ائله دیم انام گلمه دی. دئدی:

- اوغول آروادین بویلی دی، باجین دا ناخوش؛ بیر دنه ده دستک قیز وار یانیزدا. ائله بولاری آپارا بیلسن بۆیوگ ایشدی. بیر ده من قوجا آروادام منه نئیله یه جک لر؟

بلکه ده او بوراندا یولا چیخماق اونون جانایلا اویناماق ایدی.

دونا دونا دئم سیغیرلی یا یئتیشیب، اؤزوموزی سالدیق داییم آغا دده گیلین قاپسینا. آغا دده قاپی یا چیخیب منی گۆرن کیمی دئدی:
- تئز کئچین ایچهری یه!

گئجه چاغی ایلان ووران یاتدی من یاتمادیم. هر کؤنده باخیردیم یول باغلی ایدی. بللی اولان بو ایدی کی فدایی لرین بیر چوخو اوتایا کئچمه یه جک ایدیلر. دئمک بیرى باشچی اولوب اونلاری توپلا سایدی، ووروشماغی داغ لارا چککم اولاردی. صدرین سؤزونه هئچ اینانا بیلمه ییب لاپ بئله گولوردوم. اوتایا کئچیب اون گوندن سورا قایتماق! پیشمیش تویوغا دئسیدین گولمه یی گلردی. سحره کیمین سالیب چیخیردیم. سحر آچیلاندا خنه شیرده شارتا شارت سسی باشلادی. بهجت گاه باجیمین، گاه دا منیم قوجا غیما سیغینیردی. دستک قیزین اوره یی قوش اوره یی کیمین چیرپینیردی. ناھارا یاخین بیر آتلی خنه شیردن خبر گتیردی. بی لر اورا جوموشدولار. صدرنن اوغلو دؤیوش ده اؤلونجک، بی لرین بیرى هامی دان قاباق خنه شیره کئچیب میدان سولاماغا باشلامیشدی. او صدرین گلینینی میدانا گتیریب باشینی صدرین اوغلونون دیزینه قویوب آند ایچمیشدی کی اونا ساتاشاجاق. کندین ماسی لا مکتب معلمی، ال لرینده کی قرآن لا گلیب اونا دئمیشدیلر کی، بو ایشی گۆرمه سین، قوی ائله سؤز لال دینمز بوردا قورتار سین. بی اونون سؤزونه باخماییب، صدرین گلینندن ده سونرا، یئددی خنه شیرلی خانیمی آت بئلینده گزدریب، تومان تۆکدی ائله میشدی.

فدائى لره بىر يئره ييغيشيب دانىشديق. اونلار ين گۆز وندە دؤبوش قىمسانماغى گۆرمە يىنجك هر نه يى باشا دوشوب دىنمەدېم. چوخلو چكىش بركىش دن سونرا يولداش لار ين هرەسى بىر يانا داغىلدیلار. بىرى آشاغا يامچى يا، بىرى كورئىمە سارى، اوبىرىسى لر ده اوجازا سارى گتندىلر. من ده كندىمىزه گتدىب سىغىناچاق بىر يئردە گىزلەنىب هر يئرى گۆز آلتىنا آلدېم. بى لىن آتلى لارى اوجازا يئتىشىنجك اوچ آغ ساققال، چىخدىلار اونلار ين قاباغىنا. شىرخان دئدى:

– آى بى لر، كندلى لر سىزدن اىستىرلر كى كندى داغىتما ياسىز، كئچە سىز هر نه دن.

ارسلان بى دؤنوب شىرخانا دئدى:

– آى قوجا ايت، جىنمى يىغما منىم، سن منن نه اىستىرسن؟ باش بى لر منه امر ائله يىب لر كى بو كندىن تورباغىن، تورباينان داشىيام. چكىل قاباغىمدان. اوبىرى ايكى آغ ساققال قورخولار يندان دانىشما يىب، قىراغا چكىلدېلر اما شىرخان دئدى:

– به سن نئجه مسلمان سان؟

ارسلان بى قاه قاه گولوب دئدى:

– آى آخماق قوجا، گاوور اوغلو گاوور. سىز قارىشىسىز كافرله يا من؟

شىرخان دئدى:

– اولار ين كافر اولدوغون سن بىلېرسن يا من؟ بىز هرگون مسجدده ناماز قىلاندا، سننن قايىن آتانىن باشى تىرىك چكمكدن آيدلاشېردى كى بىر بىزى ده يوخلا ياسىز؟

ارسلان جىنلەنىب، قامچىسى اىلا قوجا شىرخانىن اوزونه ائله چكدى كى قوجا شىرخان اوژ قانىنا بئشدى. آغ ساققال لار تئز آرايا كئچىب شىرخانى اورتادان چىخارتدىلار. ارسلان باغىردى:

- گۆرون بو ایت دن اسگیک رعیت، نه دئییر منه؟ تالان تالاش ائله یین بو کندی.

خلیل بی له، اییی بی بیر یاندان، باشقا بی لر ده بیر یاندان باشلادیلار کندی داغیتماغا، گلین قیزلارا ساتاشماغا. بیر آزدان دئم سیغیرلی دان قاییدان فدایی لری دوتوب، الی قولو باغلی گتیردی لر بی لرین قاباغینا. اول اونلاری اولومونه دؤیوب گولدولر. سونرا ارسلان بی قیشقیردی:

- اود قالایین بیر آز میرت ائله یک.

گافیین گتیریب، اودون اوستونه قویوب، پول کیمین اولاندان سونرا باشلاییب اولمه جه دن بری قالان او جغازلی لاری داغلادیلار. زاریلتی لار گو به قالدیق جاق، بی لر گولدولر. فدایی لری بیرینین آتاسی بو گلشه دؤزه بیلمه ییب او زونو آندی او غلونون اوستونه. ارسلان بارماغینی دولاندیرین جاق، پول کیمین اولان گاوایی نی او قوجا کیشینین بئلی له بوینونا باسدیلار. جینزیر یق اییسی هر یئری گؤتوردو. خلیل بی دئدی:

- دای بسدی، قورتارین بو ایت لری.

ایکی الی قمه لی قاباغا کئچیب، زاریلدا یان فدایی لرین باشینی اوزوب قویدولار بی لرین قاباغینا.

ارسلان قیشقیردی:

- گئدین منه، عطا اللهی، دیری گتیرین.

بونو ائشیدن کیمی دای دایاناتیم قالماییب سوزولدوم کن دین ایچینه. قاپیمیزا یئتیشیب گوردوم او باش کسن ایکی الی توفنگلی، ائویمیزین قایسینا تپیک وورورلار. ائویمیزین قایسی آچیلدی. انا م قاباغا چیخیب دئدی:

- نه اولوب، بو نه های دی؟

اولارین بیری قاباغا گئدی، توفنگی انا مین بوغازینا سو یکه یب دئدی:

- او غلون عطا الله هارداردی، تئر اول دئنن یوخسا سیخدی م گولله نی

بوغازووا.

اٲوئين ايتى ھورمەيە باشلايىنچاق او بيريىسى باش كسن، توفنگى اونا سارى توتوب ماشانى چكدى. ايت زينگيلدەمەيە باشلادى.

انام دئدى:

– عطاالله ائودە دۋوور، گوجوز بو حيوان ايتە چاتدى؟

سۋز اغيزيندا قاليمشدى. بيرينجى الى توفنگلى، توفنگين قونداغىنى قالخيزيب، قوجا انامين باشينا چيريپ دئدى:

– يالان دئيررسن كافتار ارواد، ھانى عطاالله؟

بونو گۋورونجك قان سيچرادى بئينيمە. ياخينلاشديم ائوہ.

ايكينجى الى توفنگلى دئدى:

– عطا بوردا دۋوور، بوشلا اونى. الى دنە قوزولو قويون وار بو حيطدە، اوچ دنە اينك، دۋرد دنە اۋكوز، اوچ دنە دە ائششك. سايميشام ھاميسين گۋتور گندك بولارى.

اوبيرى دئدى:

– ھلە اوچ خارواردا بوغدا وار بوردا.

بيردن قيرقى كيمين گۋزلرينين قيراغيندان سوووشدوم.

بيرينجيسى دئدى:

– آى بالا منى قرە باسدى يوخسا من گۋردويومى سن دە گۋردون؟

اوبيرى دئدى:

– منيم دە گۋزوم قارالدى قوى گنديم قاپى اغيزينا بير باخيم؟

او قاپى يا چىخان كيمين گينه قاباغيندان قيرقى كيمي سوووشوب خيرخەنە- بين كسديم. او بيرآز آياق اوستونده قالاندان سونرا سرەئندى يئره. يولداسى قاچا قاچا قاپى يا سارى گليب دوستونون باشىنى قالخيزان كيمي اونون بوغازى اۋلو اغزى كيمين آچيلىب، قان فانتالادى. تئز توفنگىنى قالخيزيب آرخايا چكىلدى،

أما منه سۇيىكەنىب دۇنەنە كىمىن، اونون توفنگىنى اليندن قاپىب چىرپىدىم
باشىنا. يىره يىخىلىب اورەيى كىچدى. بىرآزدان اۋزونه گلىب منى گۇردو. انام،
سسى اسه اسه دئدى:

- آى اوغول ايشىن اولماسىن قوى چىخىب گىتسىن.
باشىمى آيب اونون قولاغىنا دئدىم:

- دور جىنم اول كۆپك، قوربان اول اناما.

او دا باش اوسته دئيب دوروب گۇزدن ايتدى.

انامىن يارلىمىش باشىنى باغلاياندان سونرا اونو آتىمىن تركينه آيب، بوراندا
قاردا گۇزدن ايتدىم.

ارسلان بى:

آخسام چاغى اوجغازلى لارى داغلايان لار، داغلانميش اوزلريله قاباغيمدا
لالايرديلار.

چينيمن بوغومون اوجونو آغيزيما ساليب گميربرديم. اوزومو باشيمدا كى
توفنگ چى لره دوتوب دئديم:

- گندين او ايتين آناسيني گتيرين منيم يانيدا.

بى لرين بيري دئدى:

- آى بى، او صديارين قيزينين قايناناسى دى. صديار بى دن عاييب دى
آخى. هئچ گر ك قاپيسينا دا آدام گوندرمه يه بيديك!
قيشقيرديم:

- اونون يئزنهسى فرقه يه قوشولوب، قاچاق دوشوب بيزه نه؟ به ائله اوننان
بولداشلارى بيزيم يئرلر يميزى آلب، اؤزوموزو زنگانا قووالايب بيزى ديگرگين
سالماميشديلار؟ صديار بيين ده يئر، يورودون من آلاجاغام فرقه دن؟ دوز
دئير اؤزو گلسين بو ميندار يئزنه سين ييغشديرسين. گور نه گتيريب منيم
توفنگ چى لريمين باشينا؟ دئديم قورتاردى. تئز اولون، يوخسا هامموزو قيرارام.
توفنگ چى لر تئز قاچا قاچا گنديب آما بير آزدان قايديب دئديلر:

- ارسلان بى، اولارين ائوى بوم بوش دى.

قيشقيريب دئديم:

- داغيدين او ايتين ائوين.

اونلار دا توكولوب ائوى دارماداغين ائله ديلر.

عطاالله

آنای دئم سیغیرلی یا یئتیریب آغا دده یه تاپشیردیم. آنامین گۆزلری توتولوب
هئچ یئری گۆرموردو. آغا ددهنین خانیمی اونا یئر سالیب باشلادی باشینین
یاراسینا باخماغا. دئدیم:

- آغا دده بولاری سنه تاپشیریرام.

آغا دده دئدی:

- گرک سنی گیزله دک.

دئدیم:

- ساغ اول کیشی، آما منیم بیرآز ایشیم وار.

اوندان آتلا نیب باشلادیم چاپماغا. آغا دده آرخادان قیشقیردی:

- هرئیلیرسن ائله آما اولارین الینه دوشمه...

دئم سيغيرلينين گون باتانيدان گنديب يئتيشديم اوجغازين كؤشه نينه. قار ياغيتتيسى لاپ يئيينلشميشدى، اونا گؤره يول گتتمك چوخ چتين اولموشدو. آغ داشين باشينا چيخيب اوردان كنده باخينجاق گؤزوم خارابا قالميش ائوميزه دوشدو. " آغ اوغلان اوجاغينين " قيراغيندان بئله، چاپيب " جين دره سينده " آتدان دوشوب بير كول قيراغيندا يئرى ائشه له ييب، كوركه بورونموش فيشنگين قاتاريني گؤتوروب، بير داها يولا دوشدوم.

" قره قيه " ايله " آرخاجا " آرخا چئويريب، " چالا چوخور " دان بئله يوخارى قالخديم. اورالاردان سووشاندا يادىما دوشدو كى اورالاردا، آت اويناداردىق. " زوبيدا " كؤهولونه يئتيشينجك بيرآز دوروب كؤهوله باخديم. آما دورمالى دؤووردو. كولك لاپ چال چؤوور ائله بيردى. اوردان باشلاديم " اوچ دره " دن بئله " لالا بتديه " چيخماغا. " آبازيرين " دوزنليينه يئتيشن كيمين، اوزاقدا اوچ، آتلىنى گؤروب، آتيم لا، قارين اوستونه اوزانديم. گئيدىيم آغ پالتو منى قورتاردى. آتلى لار منى گورمه ييب كئچيب گتديلر. بير يئرده دورماق، اولوم دئمك ايدى. " آبازارين " هنده ورينه ياخينلاشديقچاق، هنيرتى چوخالدى. هردن ده بير گولله آچيليردى. اوزاقدان سيبه سيبه گندن آدام لارى گؤروردوم. بيرآز داها ياخينلاشينجاق، يئره دوشن بير انسانين چيلپاق لئشيني گوردوم. گؤوده سى قيزيل قانا بَلشميشدى. ياخينلاشيب اوزونه باخينجاق اونو تانيديم. " ايلانجيق " كنديندن فرقه يه قوشولان فدائى ايدى. گوللر، كوره يينده كالاوا آچميشديلار. آچيلان يارادان سوزولن قانى شاختا دوندورموشدو. بيردن بير ويزيلتى سسى گلن كيمي، لالم اوجادن گيشنه ييب، ييخيلدى يئره. من ده ديبيرلانيب سربلديم قارا. آتيمين آلينا بير گولله ديميشدى. سورونه سورونه لاله نين يائينا گنديب بوينونو قوجاقلايينجاق گوردوم لالم خيريلدايير. گؤزلىندن ياش سوزولوردو. يئلكه سيني تومارلاييب، قولاق لاريني سيغاللاديم آما ياواش ياواش خيريلتى سسى كسيليب، سوسدو. گؤزلىمدن پيرا پيرلا ياش سوزولونجك، دونوب

ياپشیردی بوغوما. ھنیرتى لر لاپ، ھای بيدیرىغا دؤنموشدو. ائله بیل آتین کیشنه مەسىنى ائشیتىمىشىدیلر. اۆز اۆزومە دئدیم، نیرین ایچینه گتتمک، اؤلوملە چیلینگ آچاق اویناماقدى. الله بە ھارا گئدیم، ھارا سیغینیم؟ بلکہ دە اولار مى وورماق ایستیرمیش لر اما چاناق لالەنین باشیندا سینمیشدی. یا بلکہ اونو بیخان، بیر سولەنن گوللە ایمیش. آنجاق ایندى ائله بیل اونون کیشنرتى سیندن، کؤندومو بیلیم مى توشلايیب لار! بیر آتلى منە یاخینلاشدى. باشیمی قالخیزینجاق صدیار بیى گۆردوم. توفنگینی منە ساری توتدو. من گۆز لیریمی یوموب باشلادیم اشهدیمی اوخوماغا. گۆز لیریمی آچدیغیمدا او یوخ ایدی. کولکدن گۆز گۆزو گۆرمە بیردی. بیلمیردیم یوخو گۆز موشم یا اولان اولوب. بیر آز دان قارانلیقلا یا جاقدی. آ بازارین کۆھول لرینین بیرینی تاپیب، لالەنین لئشینى سورویە سورویە چکیب، سالدیم ایچەرى. سورا دا آتین قانینی قارلا اؤرتوب کۆھولە گیرندن سونرا، شوشگەمى بئلیمدن چکیب، آغلایا آغلایا آتین قارینى یاریب، قارین قورساغینی ائشییە تۆکدوم. اوندان سوبونوب، لئشین ایچینه کئچیب، سس سیز اوزاندیم. بیر آز کئچمەمیش، کولک ایزلری اؤرتوب، کۆھولون داریسقال قاپیسینی دا باغلادی. دای گۆزوم ھئچ نہ یی سئچمەدی. یوخویا دالدىم. بیردن قولایم جینگیلدەدی. گۆزومو آچدیم، اما زیل قارانلیقدا ھئچ نہ گۆرونموردو. نئچە ساعات سووشوب؟ گئجە دیر یوخسا گوندوز؟ بیلمیردیم. باشیمی آتین لئشیندن چىخاردینجاق، سس اوجالاشدى. قولایمى یئرە دايدادیم. سس، یئرین ديبیندن گلیردی. ائله بیل دمیری چیرپیردی لار داشا. ھردن یاخینلاشیب ھردن اوزاق لاشیب، ھردن دە آراسى کسپیلردى!

نە قدر زامان کئچمیشدی بیلمەدیم...

نە واختدان نە واختا آیینیب، کۆھولدن چىخدیم.

ھە ایندى یئتیشدیک ابلکہ دانیشیغیمیزا. بیلیرم گودورسوز کی او قارا تپیلک

هاردا قالدى يوخ؟ اوندا قولاق آسين...

هه، هارا سيغينماغىمى بيلميرديم! نه اوغازا قايدا بيليرديم، نه ده نيره گنده- بيليرديم. بىردن سارى قيهده اولان خالا اوغلوم يادىما دوشدو، اونون ائوينه سيغينماغى سئچيب يوللانديم. هه، دؤنه دؤنه، منى دانالايان خالام اوغلو. ائله دئيردى:

- آت آتا شىللاق آتار آرادا ائششگين قيچى سينار.

من اونا دئيرديم :

- خالا اوغلى سن الله ائله دئمه، ميص ميص مصطفى. بىرگون بو ايش لر اولمالى ايدى. ايندى آت دا وار مئيداندا.

گولوب دئير ايدى:

- اؤزگه نين آتينا مينن تئز دوشر.

اونون بو سؤزلى منه آجىق گلر ايدى، اما ايندى ياواش ياواش باشا دوشوردوم. آج با سوسوز يول گئديرديم. سارى قيهه يئتشمك اوچون، گرک قيه لره ديرماشيرديم. بوتون وارليغىملا چاليشيب او آغير ساعات لارلا، ديديشيرديم. اؤز اؤزومه دئيرديم، بىر سورو قوردا توش گلسم نه اولاجاق؟ كولك بورولوب قارى چيرپىردى اوزومه. بوغ لارىملا كيپرىك لريم دونموشدو. فيكىريم داغىنيق ايدى، هر دن گله جهيه، هر دن ده كئچميشه فيكىرله شيرديم.

گينه ده فرقه نين كوبود دولانىشيق لارى يادىما دوشدو... يعقوب قدس دئدى:

- گرک ائله اوچاغ دهته لىيب، سويون لىلنمه سىنين قاباغىنى آلبرديق.

محمدوند دئدى:

- نه يى دئيرسن؟

قدس دئدى:

- مثلا سروان رحيم پورون ترورو!

من رحیم پورو گۆرموشدوم. فرقه‌نین باش قالخیزماغیندان قاباق، بیز پارتئننی‌یه قوشولموشدوق. رحیم پور اردبیل دوستاغینین رئیس‌ی ایدی. او صابین چی مشهدی محمد رحیمین اوغلو ایدی. توکان لاری پیرت‌ملیک راستاسیندا، دوشابچی لار بازاریندا ایدی. اردبیلده رعد قزته‌سینین یاییلماغیندا، رحیم پورون الی وار ایدی، بونو دا چوخ آدام بیلیردی. هامی دا بیلیردی کی بو قزته‌ده سید ضیاء الدینین، یانی ائله دئمک اولار انگلیسین الی وار. اونون تئرو اولان گونو فدایی لرین ایچینده دالاش قوپموشدو.

فدایی لرین بیری قیشقیریدی:

– کیم اونی تئرو ائله‌یب؟ هاردان گلیب بو بو بروق؟

اوبیری دئدی:

– جودت اونا تاپشیریق گؤندریب، دئمشدی کی اؤزوندن بییه‌لیگ اولسون.

بیر چئروون فدایی دئدی:

– آخی جودت اردبیللی‌دی. شهری قاریشیق، ائلی دیگرگین گۆرمک ایسته‌میر. دئییر قان تۆکولمه‌سین. آما هر انقلابدا قان تۆکولر.

بیرینجی دانیشان فدایی دؤنوب اونا دئدی:

– ائله بیل فرقه فدایی لرینین ایچینده آلاهی یئردن گۆتورگه گۆتورن لر وار، هه؟ آزادلیق دان دانیشان فرقه باشچی لاری، ترسه سسه دؤزه‌مه‌لی‌دیلر. به بیز ائله بونا گۆره فدایی اولماموشوق به؟ کیم ووروب رحیم پوری؟

بیری دئدی:

– من یئرینه یئتیشدیم. خره‌زی لیک ائله‌ین چئروون غلامحسینی مامور ائله- میشمیشلر، او دا اوستو اؤرتولو بازارین قیصریه‌سینده میریتلایب، رحیم پور سوووشاندا، اینده کی موزئرله، اونو گولله‌له‌یب.

من دئدیم:

– من اوندا بازار آغیزیندا دیدیم. بیرده گۆردوم جماعت قورخا قورخا،

قاپچيشيرلار. گنديب گۆردوم رحيم پورون قانى، بازارى قيزيل قانا بوياييب.
بيرينجى دانیشان فدایى دئدى:

- بيز گرک قويمايق هرکيم نه بيلير وورسون قليبه. قزنتيه گۆره ده آدام
اؤلدورورلر؟ بيز ده اولدوق ای - رضاشاهين تايی؟ گرک بيلک بونلار کيمديلر.
اوبيري فدایى دئدى:

- نه ائله مک اولار، بير دلی بير داشی سالار قويويا مين عقللی الله شر
چيخاردا بيلمز.

چئروون فدایى دئدى:

- نييه اوخى آتيب يايين گيزله ديرسن؟ کيمدن دانيشيرسان؟ اولمايا استالين
گناهکاردی!

استالينين آدی گلينجک هامی سوسدو.

بو دؤنه ساخلولارين آلينان گونونو خاطيرلاديم. خيووون، آستارانين، سرايين،
افسرلری سون دامجی قان لارينا کيمي فدائی لرین قاباغيندا ووروشوب جان
وئرديلر. أما قدسلا جودتين آراچيلیغی ایلا اردبيلين ساخلوسوندا قان تۆكولمه دی.
اوگون گينه فدایى لر باشلاديلار سۆز گولشديرمه يه. بيري دئدى:

- قيريلان ارتش سربازلارينين گناهی نه ایدی؟

اوبيري دئدى:

- اولار شاهين قوشونى ايديلار.

- اونلار، جان لاريني شاها گۆره قوربان وئرمه ديلر. کيشی کیمی آند
ايچديک لری چون سۆزلرينين اوستونده دوردولار. بابا او يازيقلار دا ساخلونی
ساخلاما ليديلار يا يوخ؟ به اولار ائله بيزيم آذربايجانلی قارداشلاريميز
دؤور دولر؟

- يوخ قارداشيم دا شاها قوللوق ائله سه منه دوشمن دی!

- به اونلارلا بیزیم آبیرد ائله یین نه دی؟ اونلار دا وطن دئییرلر، بیز ده. اونلار دا ایران دئییرلر بیز ده، اونلار دا آذربایجان دئییرلر بیز ده، به آخی اولار دا حق دیلر بیز ده؟

- اونلار آذربایجان دئسه ایدیلر، قویمازدیلار مستوفی کیمین میندار استاندار اولسون. قویمازدیلار دیلیمیز قاداق اولار.
دئدیم:

- بلکه اورتادا سیچان قره سی وار؟
فدایی لرین بیری دوروب جومدو اوستومه. آما او بیری فدایی لر قباغینی آلدیلار.

هه ایندی او سیچان قره نین اوزونو آیدین گۆره بیلیریم. هه بیزی اویونجاق ائله ییب میدانا سالیب، سورا دا آرخامیزی بوشالان لار ایدیلا او سیچان قره لر. بو سورغولاری اؤزومدن سوروشدوقجاق توتولوردوم. بلکه ده ایش ایش دن کئچندن سونرا انسان آنلایارمیش. اوتایدا، شاه ایدی، قوام. بو تایدا دا استالین ایدی، باغیر اوف، اورتادا قالان دا یازیق ایرانین ارتشی له فدایی لری. قارداش قارداش قباغیندا. دوست دوست قباغیندا. گۆزومدن یاش الئییب، جییردن باغیردیم:

- آی استالین، آی محمد رضا، الله سیزین توفاعوزی داغیتسین.
اوندان اوتوروب دویونجاق آغلادیم...

اورسیت دن گلن سیاسی کمیسرلر بیزه دئییردیلر، اورسیتده ایشچی لر گونه چیخییلار. آما تئیخا اؤزومدن سوروشوردوم به نیبه آلمان قوشونو استالینگرادا کیمی قباغا گئدیب؟ ایم آلمانلی لار قارا گون اولسایدیلار نیبه کومونیست لرله دوشمان اولوردولار. هله لاپ چیرکین یئری بوراسیدی کی ساواش باشلانندا، استالین هیتلرله دوستلوق قاتیب لاپ بئله لهستانلا فنلاندا قوشون چکمیشدی.

آلمان قوشونو پاريسى آلاندا، ستالين اولارا تبريك دئميشدى! بونو ائشيدن زامان اوشه نيب اوره ييم بو تزه يولداس لار يميزا قيز ميردى...

بيردن آر خادان بير سس ائشيتدينجك فيكي رلريم پوزولوب، دؤنوب آر خاما باخديم. اما قار گؤزومه گيريب قويما بيردى بير شئى گؤره بيلم. آر خاين ايديم كي آر خادان بير سس ائشيتيميشم. بير داشين ديبينه سيغينيجا اوزومو كولكدن بوراخيپ راحت باخماغا باشلاديم. كوله يين اورتاسيندا، گؤزوم بير قارالتيني سئچدى. قارالتى ياواش ياواش ياخينلاشينجاق ميريلتى سسى گليردى. هر نه يى باشا دوشدوم. بير ادامجيل يالقيز قورد داليم دوشوب، منيم هئيدن گئتمه ييمي گودوردو. چوخ قاباغا گلّه بيلميردى، آخى اليمده كي برنويو گؤرموشدو. اما من مرمى آتا بيلمزديم. چون اؤز يئر يمي بللنديرمك ايسته ميرديم. اما هر نه اولسايدى، توفنگ ايدى، اوره ييمي توخ توتوموشدوم. باش توتوب ائله بئله ده گنده بيلمز ايديم. گئتسيديم، او، بير يئر ده خفنن اوستومه شيغايا جاق ايدى. فيكي رلشمه يه باشلاديم. آتامين سؤزونو خاطر لاديم، آخى دئيردى، آى بالا قوردون بالاسيني گئيريب بئجرتمه يين. چون او تولا بؤيويندن سونرا قاجيب گئدير اما هئچ قورد سوروسو اونو اؤزلرينه قاتمير. اوندان اولور، قورد اولور يالقيز قورد. آداما اؤيرشديى اوچون ده آدامان قورخماييب ياواش ياواش ادامجيل اولور. بئله بير قوردو قاباقلاماق اوچون گرک قورد كيمي فيكي رله شه سن. من ده گؤز لريمي قيسىب دئديم:

- من سنين يئر ينده اولسايديم گئديب او قاينان باشيندا ماريغا ياتارديم. آخى ايندى يئل ترسه اسيب، سنه كؤمك ائله مير. قاينانى چيخيپ يئلدن كؤمك آليان، لاپ اوووم هئيدن گئنديى زامان سيچيرارديم اوستونه اما من سنين آلووى اوخودوم. سن يوخ، من سنى خفله يه جه يم.

الله وئرن گوجو گيزلتمك اولماز. قاچا قاچا قاينانى باشا ووروب، شريف يمي،

پاپاغیمی گۆتوروب، خیرخامی دا سویونوب دولادیم ساغ الیمه. بۆدهمی چیخاردیب سول الیمی وئردیم کسرین آغزینا. بئلیمدن یاییلیغیمی آچیب، الیمدن سوزن قانی ایچینه هوبدوروب، آتدیم قایانین قاباغینا. کولک قانلی یاییلیغی گۆتوروب آپاریب قایانین آیاغینا سالینجاق، اؤزوم قایانین آرخاسیندا گیزلندیم. قورد قانین ایسین بیلیب قایا یوگوروب، باشین دولاندریمیشدی قایانین قاباغینا. آخی یئل قانلی یابلیق ساریسیندان اسیردی، او دا آرخاسیندان خبر سیز قالمیشدی. بونو گۆرونجک، خفدن چیخیب توفنگین قونداغینی گئیدردیم قوردون تپهسینه. هه، قورد چاشدی. اؤزونه گلنه کیمی گۆدهمین آغیرلیغین سالدیم اونون اوستونه، سونرا بورونموش ساغ الیمی تپدیم قوردون آغزینا. قورد آغیزینی آچماغا چالیشدیقجا الیم آرتیق کئچیردی بوغازینا. قورد چابالایردی. یامان پرچیم دوشموشدو. أما قاچاجاغی یوخ ایدی، هاواسی کسلیلمیشدی. چابالایب چابالایب آخیردا لینیخیمیش آت کیمین یئره دوشدو. نَفَه ووروردوم. تئز خیرخامی گئییب، الیمی ده سارییب، اوتوردوم تۆشگومو درمه یه. دنوخوب قالمیشدیم قوردون اوزونه. اونون اوزونده بیر شئی لر گۆردوم. فرقه باشچی لارینین ایشی اله کئچیرتمکدن اۆتری، بیر بیرى لرله دیدیشمک- لرین خاطرلادیم. ایلك گون لرده اردبیلین لاپ دوز و آیینی آچیق آدم لارینی باشچی سئچمیشدیلر. حاجی بؤیوک آغا واهابزاده فرماندار، میرزه احمد خان مستوفی دارایی رئیس، یعقوب قدس فرهنگ رئیس، صدر جمالی دادستان، خان حسین احمدزاده رئیس شهربانی اولموشدولار. هامیسی ائلی کئچیندیریردی. ایگرمی ایل رضاشاهین دۆره سینده گۆرولمه یین ایش لر بیر بیر یئرینه قویولوردو. أما قویمادیلار. چئروون لار ایشی اولارین اللریندن آلدیلار. ماراغالی چئروون خلیل آذر آبادگان، واهاب زاده نین یئرینه کئچدی. اؤزو ده اردبیلده اونو تانی یان یوخ ایدی. اونا خلیل دایی دئییردیلر. اوبیرسی لر ده یاواش یاواش قیراغا قویولدولار. هله تبریزدن ایکی تزه باشچی دا گلدی، میرزازاده پله،

زنوزى. اولار ائله اوت يولدورماغا باشلاديلار. ائلين ايشى اؤز الينه وئريلسين دئين فرقه، اردبيللى لرین آل لرینی هر ايشدن کسيب، قورخو ياراتدیلار. ائله آجیق وئردیلر. آخیردا دا بئله اولدو. بوغوز اولوب، اوره ييمه قارا قان آخدی. أما بو منه اولمايان کیمی گوج وئردی. ائله بير بوراندا، نیرین يولوندا قيراق، قايلارا ديرماشا ديرماشا، اؤزومو يئتيرديم ساری قيه يه. يالقيز قوردان چوخ، آدام لاردان قورخوردوم. سييه سييه کندين ايچينه کئچيب، خالا اوغوم گيلين قايسيني تاپيب، دؤيدوم. خالام اوغلی قاپینی آچيب ائله منی گؤرن کیمی يئرینده قوروويوب قالدی.

عطاالله (ساری قیه):

داغلار داغیم دیر منیم
غم او یلاغیم دیر منیم
دیندیرمه قان آغلارام
یامان چاغیم دیر منیم

یورغانین آلتیندان چیخیب، ائوه باخدیم. اول هارا دا اولدوغومو خاطرلامادیم.
دوروب آتوشگه دن ائشیکه باخدیم. هه یاواش یاواش اؤزومه گلدیم. بوران
یاتمیشدی اما ائله بیل هر یئر آغ کورکه بورونموشدو.
باشلادیم یوخودا گۆردوک لریمی بیر بیر خاطرلاماغا. هه یوخودا یولداش -
لاریمی گۆرموشدوم. یامان گونده ایدیله. یولداش لاریمین بیرسی منه دئدی
عطاالله، بیز گئتدیک، اماندیر اؤزوندن بییه لیگ اول.
بیردن خلام اوغلو حسن علی ایچهریه کئچیب منی آیاق اوسته گۆرن کیمی
دئدی:

- نئجه سن؟

دئدیم:

- یاخشویام، یاواش یاواش یادیم دوشور کی نه باش وئریب! بورالاردا نه
خبر؟

حسن علی گولومسونوب دئدی:

- نه خبر اولاجاق، هئج نه، قار یاغیب.

دئدیم:

- اوندان سورا؟

حسن علی دئدی:

- هئچ، أما بالاجا بير خبر وار. هه، سنى گيرى گيرى گزيرلر. چولاق دئيب
كى، عطااللهى تاپسام، دريسينه سامان تپهجهيم. هله دئ گوروم، انا، ارواد
اوشاغى نئيله ميسن؟ آچيب آغارد گورك!

دئديم:

- هاميسينى آپاريب قويدوم دئم سيغيرلى دا آغا دده گيلده. سارى قيهده،
اونلاردان خبر وار؟

حسن على دئدى:

- بير بالاجا! فرقه داغليپ، قاچا قاچ دوشوب، نيرده قورقا كيمي گولله
ياغير، يولداش لاريزين چوخى آستارا يا گئديب كئچيب لرتايا. اوردان قاچا
بيلمه ين لر ده گليب ساين دان بئله كئچيب گئديلر جولفايا. قاچا بيلمه ين لر
اردبيلده قتله اولوب لار. اردبيلده ارسلان بى شاهمارى توتدوروب دورد ال
آياغينى باغلاتديريپ مال حيوانا، دويونجاق عزا جزا وئرب. سن ده كى ارسلان
بئين آدام لارين يا اولدوروسن يا دا داغلاييسان. هله آدام لارينين اولمه يى يا
داغلانماغى اونا چوخ آغير گلمه ييب، صديار بين سنى تاپا بيلمه ديينه گوره، اونا
آند ايچيب.

دئديم:

- صديار بى؟ او منى اولدوره بيلردى اما منه قيمادى!

حسن على دئدى:

- هل البت سنه قيمماياچاق. او سنون قايناتاندى!

دئديم:

- صديار بى؟ يانى بير بى دوغرودان دا ...؟ بوشلا اونى، قارداشون حسين

على دن نه خبر؟

حسن على دئدى:

نه اولاجاق. يازيق قارداشيم حسين على هله ميانادا فدائى لرنن زنجان

بى لرينن، ارتشين قاباغيندا دوروب لار. آخى او دا ائله سنون كيمي قالين قافادى. ايكي خالا اوغلى ياخشى تاپيشوسوز.

اوندان اوتوروب اليني باشينا قويوب دئدى:

- ائله من دنديم من ائشيتديم. سؤز قولاغيزا باتمادى. او قارداشيم بو دا سن. گرک بوردا قالاسان، ائشيگه چيخماغين دوز دؤور. ايندى آرا قاريشيب، مصّب ايتيب. نئيله مه لي! گرک سنى بورادا گيزله دک. آتامان گرک دانيشاق، گؤرک نئيله ملي بيک.

دنديم:

- يازيق ابراهيم عمى. دوغوردان حسين على نين آروادى اوشاغى هاردا؟
حسن على دئدى:

- اولارى دا اؤزينن آپايب ميانايا. هئچ بيلميرم يازيق آتاما نئجه دئيم. يازيق ديغلاماسا ياخشيدير. بيرآز چؤرک يئ اوندان قارائليقدا گندهريك آتام گيله. قاباغيمدا آچيلان دسترخاندان بيرآز يئديم. آما يئدييم بوغازيمدان آشاغى گئتميردى. يارى جانيم قاليمشدى ائوده. اؤزومدن سوروشوردم كي گؤره سن آناملا، آرواديم نه حالداديلار. گله جه يي قارائليق گؤروردوم. هر دن ده اؤز اؤزومه دانيشيب دئيرديم:

- نه اولاجاق گؤره سن.

حسن على دئدى:

- آى خالا اوغلى اؤزووو يئممه، آتالار دئييب اولاجاغا چاره يوخدى. دور آياغا گئدک.

دوروب گئيينيب ائودن چيخديق. مشهدى ابراهيم گيلين قايسينا يئتيشن
كيمي حسن على هاى وئردى:

- آى داداش منم حسن على.

مشهدى ابراهيم قابى يا چيخدى. آما رنگى آغارميشدى. اونا سلام وئرديم.

مشهدی ابراهيم بير منه بيرده اويان بويانا باخيب دئدى:

- تنز گلين ايچهري يه.

حسن على آتاسينين بو ديگر گينليبينه مات قاليب دئدى:

- كيشى سنه نه اولوب؟ بارى بو عطا اللهبا بير خوش گلدين دئ.

مشهدی ابراهيم دئدى:

- تنز گلين ايچهري يه قوناغيميز وار.

ايچهري يه كئچن كيمي مات قالديق.

اوچ كيشى ائوده اوتورموشدولار. بيزى گورن كيمي دوردولار آياغا. بيريسى

قاباغا گليب منيمله قوجاقلاشدى. دئديم:

- بو بيزيم اؤز ممدعلى ميزدى.

سونرا اوبيريسى لرله ده گوروشدوك. حسن على ده قاباغا كئچيب ممدعلينى

قوجاقلاييب آغلاماغا باشلاييب، دئدى:

- آى ممد على سنى الله دئ گوروم قارداشيم ساغ دى يا بوخ.

ممدالى دئدى:

- آى حسن على، اوره بينى بوز كيمي ساخلا. حسين على ساغ سلامت دى.

آنچاق اولار بيزدن آيرى بير بريگارددا ايديلار.

حسن على بيرآز اووونونچاق اوتوروب بارداش لارينى قوردو. محمد على

دانشماغا باشلادى:

- بيز قافلانتيدا ذولفقارى لارنان ووروشوردوق. بيردن ميانا فدائى لرئينين

گئرى يه چكىلمك خبرين بيزه گتيرديلر. حسين على ده اولارنان ايدى. بيز

دئديك بو وور قاچ فيريلداغى دى. فدائى لر آرخايا چكىليب يئنى دن جوماجاق لار.

بيزده گئرى چكىلديك. دئديك بوز گوش ده ساواش اولاجاق. يولدا آلا تور خبر-

لر ائشيتديك. ايگيرمى آدام ايديك. چوخی ايستيرديلر ائوه قايتسين لار. نه دئيه

بيلدديك؟ اولار گئدن دن سورا قالديق دؤرد آدم. آى دوغموش، قارانقو، شهر

چایی آخاری نان یولادوشدوک. میرزه ممد ولی فرمانفرمانین اوغلونون باغ لاریندا بیزی گولله یه باسدیلار اما دیدیلمه دیک. ووروشوب ال لریندن قاچدیق. ترناب کندینده قاباغیمیزی کسدیلر. اسلحه لی ایدیلار. بیزیم اسلحه لری ایسته بیردیلر. بیز هه دئمهبیب ووروشونجاق، اونلارین بیرسی یارالاندی. گنجه چاغی بوزگوشده کی "سویون" کندینه یئتیشدیک. اسد کیشی اورانین فرقه صدری بیزی قوناق ائله دی. صاباحیسی بیریمیز آیریلیب "ایشله" کندینه گئتدی. قالدیق اوچ آدام، اسد کیشی بیزه یولی گورستدی. یول یکی ایدی بیر یای یولی او بیر قیش یولی. بیز تئز یئتیشمک اوچون یای یولی نان گلدیک. کولک آت بئلینده قالماغیمیزی چتین ائله یینجک، آت بئلیندن ائنیب، یایاق یولا دوشدوک. آخیردا ائله بو آخشام بورا یئتیشدیک. اما آی مشهدی ابراهیم حسین علی نین آروادی قالیب میانادا گندیب اونو گتیرمه لی سن.

مشهدی ابراهیم دئدی:

- اول الله، سحر یولا چیخاجام.

مشهدی ابراهیم، مندن سوروشدو:

- سیزده نه خبر آی عطاالله؟

من ده اولانلاری دئیندن سونرا دؤنوب ممدالی دان سوروشدو:

- آی محمد علی سیز نئيله یه جک سیز؟

ممدالی دئدی:

- بیز سرابا گندیب اورانین فدائی لرینه قوشولا جاغیق. عطا الله ایستیر سن سن

ده بیزنن گل.

دئدیم :

- منیم بویلی آروادیملا آنام بیر ده ناخوش باجیم دئم سیغیرلیدا قالیب لار.

گرک اولاری بیر تهر گتیرم بورا.

اوندان دؤنوب حسن علی یه دئدیم:

- آى حسن على مشهدى ابراهيم گندير ميانايا، ماغيل سن ده گنديب
بیزیمکیلری گنیره سن. ایندی بیلیمیرم یازیق لار نه خالدادیلار.

حسن على دئدی:

- آى عطاالله سن هئچ ال آياغینی داغیتما من، دان سؤکولن کیمی گنديب
خلام گیلی گنیره رم.

دئدیم:

- آى خالا اوغلی الله سننن راضی اولسون، من ده محمد على گیلنن سرا با
گنده جه یم.

سونرا دسترخان سالیننجاق، شوربانی ایچیب یاتدیق.

سحر تئزدن دوروب گئینیب کئچینیب بیر بیریمیزدن آیریلدیق. بیرسی دئم
سیغیرلی یا، بیرسی میانایا، بیز ده صایینا ساری یولا دوشدوک. صایین دا
کولکدن گۆز گۆزو گۆرمه بیردی. دۆردوموزون ده ال آياق لاری کئی اولوب،
بوغلاریمیزلا کیپرک لریمیز قیروو باغلامیشدی. گوندوز گون اورتا چاغی لاپ
گنجه کیمی قاراندوروق اولموشدو. گۆزلریمیز هئچ نه یی سئجمه بیردی. منیم
اوره بییم توخ ایدی. بیر یاندان ائودن آرخایین اولموشدوم، بیر یاندان دا گنتمه یه
بیر یئر، گۆرمه یه ده بیر ایش تاپمیشدیق. هئچ اولماسا سرا باین فدایی لری ایله
بیرلیکده اولار ایدیق. اویان بویانا دؤنندن سونرا بو آوارا چیلیقدان، یوخسا قاچاق
دوشمکدن کی یاخشی ایدی. کلیان کندینه آز قالیردیق. بیردن گۆزلریمیز
قارالتی لارا ساتاشدی. یئریمیزده دوروب دهته دیک. گلن لر سرا باین کندلریندن
ایدیلر. ممدآلی قباغا گنديب دئدی:

- سلام آى قارداش لار، یورولما یاسیز سرا بدان خبروز وار؟

کندلی لرین بیرسی دئدی:

- ساغ اول آى قارداش. سرا بدان سوروشما سرا ب قیرغیندی. ایکی گون
قباق آلی توفنگلی آدام لار فرقه نی داغیتدی لار. الی باشی ساغ اولان قویوب

قاچدی. توتولانلاری دوغرادیلار. سرابین صدری "محبوبو" شاقلایب بیر شاققاسینی سرابین قاپیسینین بیرتاییندان آسلا دیلار بیر شاققاسینی دا قاپی نین اوییرسی تاینندان. اولولرین چوخی هله یئرده قالیب. باشلی باشین ساخلادی-دی. قنولاردان سو پئترینه قان گئدیر سرابدا. سیز گوردویوز مئشه لری کسدیلر. آماندی، جوان سوز، سرابا گئتمه یین یوخسا گودازا گئدرسیز. بونلاری ائشیدن کیمی، بوغازیمیز بیچیلدی. یولون اورتاسیندا آوارا قالدیق. کندلی لرین بیرى دئدی:

- گئدین اردبیله، سرابا گئتمه یین. گینه اردبیلدن کئچه بیلر سیز اوتایا. یئریمیزده قورویوب قالمیشدیق. من دئدیم:

- گئدک رازلیق کندینه، اورانین کاتداسی منیم تانیشىمدی. گورک نه وار نه یوخ. سرابدان دینج سووشا بیله ریک یوخسا یوخ؟

منیم سؤزومله رازلیغا ساری یولا دوشدوک. ممدالی نین آتی نین قاباق آیاغینین نالی دوشموشدو یازیق آت آخسایردی. نه واختدان نه واختا رازلیغا یئتیشیب گئتدیک کاتدانین ائوینه، منی گورونجک دئدی :

- آی عطا الله تارى کیشی یه حمد اولسون کی دیری سن. دئدیم:

- آی کاتدا. یوللاردان نه خیر؟

کاتدا دئدی :

- نه قویوبسوز نه آختایرسیز. ارسلان بی یئددی آدمینین ایله دؤونگی وئریب دوشوب آرالیغا. ائله دونن حاجی حسنی آلاهی بئش فدایی ایله اولدورولر. اولار چؤل لرده سیچان اوخو گزدریرلر. کیرت لرینه دوشه نی اولدورولر. تبریزین یولون باغلایب لار. هرکیم تبریزه ساری گئتسه اولمه لی دی.

دؤرد فدایی جیک قالیب، دؤنوب بیر بیریمیزه باخدیق. هر بیریمیز گودوردوک

او بيريسى دوستوموز عقله باتان بير سۆز دئيه. اورتادا سۆز يوخ ايدى. آرخايا گنده بيلميرديك، قاباغا دا يول يوخ ايدى. بوتون قاپيلار اوزوموزه باغلى ايدى. بير آز دان آت لارين يويه نيني چكيب گلد ييميز يولدان قايتديق. هر بير يميز فيكيير دهنزينده ايديك. من هر نه يى آوارديم. دور دئيينجك، هامى دا يانيب آتدان يئره دوشدو. محمد على ايله گلن فدائى لرين بيريسى ماراغالى ايدى، او بيريسى ايسه هئشته رى لى. ايكي سى ده ائولرينه قايتماق ايسته ديلر. ممدالى ايله ده من سارى قايايا قايتماق ايسته ديك. دؤرد نيسگيللى فدائى بير بير يميزى قوجا قلايب آغلاشا آغلاشا آيريلديق. هه، مين لرجه اومود بسله ييب بير بير يميزه قوشولان فدائى لر، ايندى بوغوناغين اورتاسيندا، آيريليرديق. من بو گؤروشوم- لرى گؤردو كجه اوشويوردوم. سايينين شاخ تاسى، يورتچونون سيليانى منى اوشوده بيلمزدى. اما ايندى رازليغين سويوغو سومويومه يئيريردى. تير تير اسمه يه باشلاديم. گؤزومون ياش لارى اوزومدن سوزولوب بوغ لار يمدا قيرو لانيب قاليردى. دؤنوب داغ لارا باخديم. ائله بيليرديم داغ لارين دا اورهى بيزه يانير. قار يانيردى. كولك يانيردى. يئر گؤى اود توتموشدو. آغ گونه چيخماغى موشتولوق وئريب، اولومو سوقات گؤندرميشديلر بيزه. بو اود اوزاق لاردان آلولانميشدى. لاپ آيدين گؤروردوم كى بو اود هاردان قالخميشدى. هه، كرمليندن، لندن دن، واشينقتوندان، شاهين سارا ييندان. بو اود او قودوز باشچى لارين، يالتادا كى امضالاريندان آلولانميشدى. گولوستان، توركمنچاي دا كى امضادان آلولانميشدى. هله ده يانا جايى اولاجاق ايدى. اليميزه توفنگ وئرن الله سيزلار، ايندى توفنگى دؤشوموزه دا ياميشديلار. آنالارى، آتالارى، اوغول سوز قويوموشدولار. بونلارى سه زيرگه ييب، دويوردوم. هه آواريرديم.

عطاالله (محمد علی):

دورو دورو دور اوستونده

اؤلرلی یول اوستونده

ایکی ببه لر ساواشدی

بیری قالدی یول اوستونده

ایکی یولداش "مانقوتای" دره سینه ساری یولا دوشدوک. چایین یارغانیندان
بئله ساری قیه یه قاییداجاق ایدیک. یارغانا ائیب اونون اوزوناسیندا گتتمه یه
باشلادیق. بیردن بیری قیشقیردی:

- دورون، ترپشمه بین.

ایکی فدایی بیر بیریمیزه باخیب ساواشماغا سینه گردیک.

محمد علی های وئردی:

- کیمسیر نه ایستیرسیر؟

بیردن داش لارین آرخاسیندان بیرسی ائشیگه چیخیب دئدی:

- آی بالام بو میرزه محمد علی نین سسی دؤور؟

ایکیمیزده ایشی دن چیخان فدایی نی تانیدیق. او ایلانجیق کندینین فدایی -

لرین دن ایدی. آدی دا داداش ایدی.

دئدیک:

- آی داداش اؤزون سن؟

دئدی :

- هه منم. آی عطا آی میرزه ممدآلی سیر دیری سیر. هامی دئییردی عطانی

اوجغازدا اؤلدورولر، میرزه نی ده میانه دا بمب اؤلدورولر!

ممدآلی دئدی:

- یوخ اؤلمه میشم هله، ساغام.

ایکی آلاهی فدایی دا داشین دالیندان چیخدیلار. بیز فدایی لر قوجاقلاشیب، دیری قالماغیمیزا گۆره سئوینیب گولوشدوک.

داداش دئدی:

- آی میرزه محمد علی. یامان قیرغین دی. اوشاق لاری قیریب لار. بیز ده داغدا داشدا گیزله نیب، بی لرین خیللارین دنله ییب اولدورورک. بیزی آختاراندا دا قاجیب سیلدریم لاردا گیزله نیریک. ساغ اولسون کندلی لریمیز، بیزیم یامیمیزی بو بی لرین لاتیشفالارینا وئرمه ییرلر.

محمد علی دئدی:

- آماندی قارداش بییه لیگ اولون، بولارین الینه دوشمه یه سیز. بیر تهر بورالاردان اوزاقلاشین.

داداش دئدی:

- نییه، به خبرین یوخدی. دئییرلر فرقه اوشاق لاری اوتایدا سهمانلاشییب، اون، اون بئش گونه کیمی قایداجاقلار.

محمد علی دئدی:

- آی داداش اینانماین بو سؤزلره. ائله بیزیمکی بورا کیمین ایمیش. چوخ آلاادیبلار بیزی. او تایدا فدایی لری سهمانلاشدیران یئنسیک ائله بوتایدا سهمانلاشدیریب قویمازدی بییله قان تۆکولسون. قارداش، من میانادا فدایی یوزباشی سی ایدیم. بیز لاپ یاخشی اولارین قاباغین آلا بیلردیک أما بویوروق یوخاریدان گلیمشیدی. قویمادیلار ساواشاق. آتالار دئییب، دالدان آتیلان داش توپوغا ده بر.

داداش پورتوب، دئدی:

- والله سن ده دوز دئییرسن ممدالی، أما اوتایا گئدن فدایی لر، گئری دؤنمک دن اوته ری گندیبلر. بوردا گیزلنن لر ده گودورلر ملی اوردو گئری قایتسین، اوندان قوشولسونلار اولارا.

محمد على دئدى:

- آى داداش سن آرخابين اول ملى اوردونى داغيتديلار. كيمسه گئرى
دؤنمه يه جك.

داداش ديسكىنيب. دئدى:

- ايندى سيز نئيله يه جكسىز؟

ممدالى دئدى :

- بيز قايبديرىق سارى قيه يه، سيز ده اؤزوزدن هادير اولون.
گينه يول لار آيريلدى. بيز ايكي فدايى سارى قيه يه سارى يولا دوشوب، يولدا
بير ايلديرىسكىنين بؤيرونده دوروب، بئرنولاريمىزى كئچه يه بوكوب،
ايلديرىسكى نين بؤيرونده چالا قازيب باسديريپ، ايلديرىسكىنين ده نومره سيني
يازديق. آخسام، سارى قيه يه يئتيشيب، محمد على مشهدى ابراهيم گيله، من
ده حسن على گيله گئتديم.

اوره ييم دؤيونوردو. ارواديمين گؤروشونه دؤزوم سوز اولموشدوم. قاپيني آچيب
كئچديم ايچهرى يه. حسن على ايله اروادى منه باخديلار. حسن على نين اوزونه
باخينجاق، منه اوشوتمه گلدى. آياق اوسته دورا بيلمه ييب اوتوردوم يئره. حسن
على تئز ايره لى گليب منى قالخيردى. حسن على يه دئديم:

- آى خالا اوغلى هانى اوشاق لار، سن الله دوزون دئ. اروادىما نه گليب؟
ناخوش باجيم، نامدان نه خبر آتر؟ سن الله دوغروسون دئ.

حسن على دئدى:

- آى عطاالله آند اولالا بالالاريمين جانينا هاميسى ساغ ديلار.

دئديم:

- به نيه گئيرمه دين اولارى، به نيه تك باشينا قايبديب گليسن؟

حسن على دئدى :

- آل آياغيني داغيتما كيشى. كيشينين دؤزومى اولمالى دى.

گۆزلىرىم دولدو. دئدىم:

- آى خالا اوغلى به نيبه اولارى گۆتوروب گنيرمه دىن. به نيبه اولارى تك باشينا بوراخيب گلمايسين.

حسن على دئدى:

- آى خالا اوغلى باشينا دؤنوم سنين، خانيمين دبرتمه لى دؤووردى، آروادلار باشينين اوستونده ايديلر. قورخمالى بير ايش يوخدى. قابيله دئدى ائله گرک ياتيپ دينجلىسين. ايم اوني دبرتسز اؤزينن اوشاغى اؤله بيلرلر. باجين دا يامان ناخوش دى گرک دينجلىسين. قالدى خالام، آخى او قارىنى نئجه بو قانلى يول لاردان گتيريرديم؟ كاتدا سلام يتتيريب دئدى عطاالله دئنن آرخاين اولسون آرواديندان ييبه ليگ اولاجاغيق. من آرتيق قالا بيلمه ديم آخى آدام اوغلو چى سوت آميب، منه دئديلر سن آرتيق بورادا قالما خبر آپارارلار ارسلانا، بير ده گؤرسن قوندى بورا.

ايچىمى چكمه يه باشلايينچاق، خالام اوغلو دئدى:

- عطاالله اوره يىنى بوزكىمى ساخلا. الله بو تنزليكه اولارين كين وئره جك. قاجانلار قاچديلار. آرادا كاسييين بئلى سيندى. اما هله حمدى واردى كى ساغ سوللى سان. آماندى بو قان سيزلارين الينه دوشمه. دئبيرلر "ارسلان" آلماس كؤرپوسونو كسديريب گليب گئدن فدائى لرى ياخالايير. بوتون ماحالى قره قورخو باسيب. اؤلوم سريليب يئره. گناھلى گناه سيزا باخماييرلار. هر كيم گؤزلىينه آبرى موبرى گلير ووروب اؤلدوروب آتيرلار باليقلى چايا. دؤلتين قوشونونان دا هله ده كى هله دى خبر يوخدى. دؤلتين يوخلوغوندا بو بئيمانلار بيلديكلرين وورورلار قليب. بو قان لارين جوايين كيم وئره جك؟ دور خالا اوغلو. دور گئدك آتام گيله گؤرك آتام گيل نئجه ديلر. گليب چيخيبلار؟

دوروب گئتديك مشهدى ابراهيم گيله. مشهدى ابراهيم دن خبر يوخ ايدى. يازيق حسن على نين آناسى اوتوروب دونوخموشدو. او تزه كئرى كنديندن

گلمیشدی. خالامی گۆرن کیمی اونونلا گۆروشدوم. خالام، آنامی بیر ده آرواد اوشاغیمی سوروشدو. اولانلاری بیلندن سونرا توتولوب قالدی. یاری جانی قالدی باجیسینین یانیندا.

حسن علی ایله حسین علی کئری کندیندن ائولنمیشدیلر. اولار دا منیم کیمین آروادلارینین کندینه گئده گئده بیلمیردیلر. چون بیلمیردیلر هانسی ننه آمجهیی کسن اورادا یول لارینی گۆزله ییر. یازیق ابراهیم کیشی هر یانا گۆز قولاق ایدی. کئری کندینده اولان قوهوم لارین سۆزلرینه گۆره اورهی توخ ایدی. بیر تهر اوغلان لارینین فدایی قاپین لاریندان خبر بیلیمک ایسته ییردی. چون اونلار دا قاقاق اولموشدولار اما هئج کیمه آرخالانا بیلمیردی. بیر تهر گئجه نی یاتدیق. سحر چاغی قاپی دویولدو. ممدالی دوروب قاپینی آچیب، قاباغیندا حسین علی نی گوردو. هئج اینانا بیلمیردی. قارداش لار قوجاقلاشیب آغلاشدیلار. مشهدی ابراهیم له گلینی ده آتدان دوشوب کئچدیلر ائوه. من ده حسین علی نین سسینی ائشیدینجک دوروب اونو قوجاقلادیم. سونرا حسین علی آناسی ایلا قوجاقلاشدی. آناسی دئدی:

– اوغولوم الله سنی تزه دن وئریب بیزه.

حسین علی دئدی:

– آی آنا نئجه سن.

بو قدر قیسیسا. اما من سۆزونون آرخاسینی ائشیدیردیم کی دئیردی، آی آنا بیلمیرسن، یامان بیزی یاری یولدا قویدولار. اؤزلری قاقچیب بیزی گودازا وئردیلر. ساواشماغا ال قولوموزو چیرمالامیشدیق. شاهین قوشونون بئله لاپ زنجانا ساری گئری قایتارمیشدیق، اما بیزه آرخایا قاییتماق بویوروغو وئریلدی.

اونون گۆزلرینه باخینجاق بیلدیم کی هر نه یی سالیب ایچینه. داها بوندان آرتیق بو سۆزلرین نه یاراری وار ایدی؟ جانندان کئچمیش فدایی لرین اؤلومدن قورخما دیق لاری، سیتالینه گۆره دئیلدی. اولار آزادلیق یولوندا ووروشوب، جان

وئرمك ايسته ديك لرينى، نئجه ائله اينانديرماق اولاردى. فدائى لر باشچى - لارينين بويورورغو ايللا آرخايا دؤنموشدولر. اونلار اؤز باشچى لارى نين دوغرودان قورخوب، قورخماديق لاريني بيلمه ين يئرده ائله نه دئيه بيلرديلر. اونلارين اوروس لارا قاهريلما لاريني نئجه دئمك اولاردى؟ اؤزلرينى اوروس لارا باغلى بيلمه ين فدائى لر، اؤز باشچى لارينين، اوروس لارين بير چيرتمه گيله، اورتادان چيخيب قاجماق لاريني، نئجه اودا بيلرديلر؟ سورغو سوال بو ايدى، باشچيلار نئجه ائله يه بيلدiler كى ائبيله فدائى نى جان بازاريندا تك باشينا بوراخالار؟ فدائى لر، اؤزلى بونو اودا بيلمه ين يئرده، بونو ائله نئجه اوددورا بيلرديلر؟ ائله اوجاردا، مشهدى ابراهيم له گليني ائوه كئچدiler. گلين قاينانا قول بويون اولدولار. ساغ اول مشهدى ابراهيم قانلى يوللاردان گئديب، گليني ده گتيرميشدى، اوغونو دا. حسين على دئدى:

- بيزى، بئش مين فدائى نين ميانايا قايتاريب، زنجانى ايكي آل لى وئردiler شاها. سرهنگ قاضى نين سرهنگ غازيانى نين حيرص لرى باغبرساق لاريني كسيردى. قاضى تئى سؤيوش وئيردى اما غازيانى وام ايدى يا بير تهر اؤز جينينى گيزله ديردى. قاضى دئيردى، آخى بوتون ايش لر يئرینه قوبولدوغو يئرده به نبيه بو سارساق جاويد گيل گئديب بئله آل وئرين باشيندان ووروب لار. مى مجلس پوزولوب يئرینه ولايت انجمنى قوبولوب، باش وزير يئرینه ده استاندار! بولار ائله گؤز گؤره تى مى حكومتى داغيتديلار. سويوب سويوب قويروغوندا ميندارلاديلار.

غازيانى دئدى، بو اوروس لارين بالاجا ايشى دى، ائله گيلان حكومتينده ده باشمىزا بو اويونو آچديلار. بالا، يتيمه گل گل دئين چوخ اولار، چؤرك وئرن آز اولار. آتاكيشى يف گلير اوروس اللهى كيمى دورور پيشه ورى نين باشى اوستونده دئير، بئله دانيشا جاقسىز، ائله دئيه جكسىز. آخيردا دا، فدائى لرين بوتون توپ لارينان، آغير اسلحه لرين آلب گئرى قايتاريلار. بيزيمكى لر ده كى الله

گۆرستمه سین، ائله بیل آغیزلارینا قوود آتیلار. زنجانی بوشالتدیلار! بیلیرسن یانی نه؟ یانی قاپی آچیق دی بویورون اوتورون یوخاری باشدا. بیردن قاپی دؤبولدو. خالا اوغلونون رنگی سارالیب، دئدی:

- حسین علی، عطاالله، گرک سیزی گیزله دک.

تندیرین آغزینی آچیب، بیزی اوردا یئرلشدیردی. سونرا دا تندیرین آغزینی باغلایب اوستونه نالچا آتدی. قاپی نین آرخاسیندان "صدیارین" سسی گلیردی. ائله اوردان هدهله بیردی:

- آی ائو بییه سی گل قاپی، یا، اؤزونه ایش آچیب آغریماز باشینا ساققیز سالما. هر کیم بو الله سیزلارا یئر وئریب گیزلتسه، او جاعی سؤنه جک. گل قاپی یا تئز. حسن علی قاپینی آچیب صدیاری گوردو. صدیارین باشیندا ایکی آتلی وار ایدی. حسن علی دئدی: - آی بی نه ایستیرسن؟

- دئییرلر خالا اوغلون عطاالله بوردادی. من اؤزوم گلدیم یوخلایام. - آی بی، نه دئییرسن؟ سن کی یاخشی بیلیرسن، منیم فرقه یین هئج سالیم اولماییب. ائله او چاغدا دا نه قدر دئدیم آی خالا اوغلی آل چک بو فرقه دن، باخماییب منیم سؤزومی یئر سالدی. اونا گۆره اونان کوسولی اولوب، دای گل گئدیمیز اولمادی. ایندی من نه بیلیم او یازیق اوغلی یازیق هاردادی؟ هانسی اوزنن منیم ائویمه گله بیلر؟

- من بولاری بیلیرم، آنجاق قورخورام شیطان سنی تولایا، سن ده او الله سیزا یئر وئریب گیزله ده سن.

- آی بی، شیطان منی تولاسایدی، من ده هر دیلقیرین سؤزونه باخیب ائلین جانینا، مالینا قییاردیم!

- آرخاینلیق اوچون بیز گرک سنین ائوی گزک. صدیارین سسیندن بللی ایدی چورتو پوزولوب. آداملارینا دئدی:

- آده، آتین بئلیندن دوشوب، ائشیکده دورون. من اؤزوم بو ائوی گزه جه ایم.

آی حسن علی تندیرین آغیزین آچ گوروم.

حسن علی دن سس چيخمادی. بللی ایدی پرچیم دوشوب.

- حسن علی اوزونو مایماقلیغا وورما. بی لره راپورت گتیرن لر، سیزین ائوده اولان تندیردن دانیشییلار. گئت اوز الونله او نالچانی گوتوروب، تندیرین آغیزین آچ.

تندیرین قاپاغی گوتورولونجک صدیارلا گوز گوزه اولدوق. بیریریمیزه باخار قالدیغیمیزدا، یوخاری یامچی نین کوشنی، زینبین گولوشلری ایله بئله بئله خاطرهلر یادیم دوشدو. حسین علی ایستیردی دبره اما من قویمادیم. بیردن صدیارین سسی منی اوزومه گتیردی.

- آی بالا بوتندیر بوشدی.

اوندان منه باخا باخا دئدی:

- آی حسن علی من قاچاق لارین یئرینده اولسایدیم، اوزومی صدیارین الینه وئریدیم. چون صدیار هرکیمی ده توتسا، اونى دؤلت الینه وئرجهک اما اویری بی لردن اوممايین.

بیردن چاپا چاپ سسی گلیب، بیر اتلی ائوین بوساغاسینا یئتیشیب قیشقیردی:

- آی "بی" هارداسان؟ ساین دا آتیشما وار.

صدیار بی های سالدی:

- اده تتر اولون، اتلانین گئدک.

اوندان بیر ده دؤنوب منه باخیب دئدی:

- قیزیمنان ییه لیگ اول.

بی ایله باشیندا کی اتلی لار، چاپا چاپا، ساین گتدی لر.

بیرآزدان تندیردن چيخیب هامینین برکمیش گوزونون قاباغیندا دایانیب دئدی:

- او یئزهنه سینه قییمادی، اما آلهی لاری منه قییاچاق لار. منیم بوردا قالماغیم

هنج کیمه یاخشی اولماز. اوزومی ده گورولتوبه وئرهرم سیزی ده.

حسن علی دئدی:

– گتتمه خالا اوغلی. سنی کؤیشنده گیزله ده ریک.

دئدیم:

– یوخ بوردا قالماغیم اولومنین چیلینگ آغاچ اویناماقدی. گرک بیر یئره

سیغینام کی اوردا هئچ کیم منی تانی مایا.

ابراهیم کیشی دئدی:

– آلماس کؤرپوسوندن سوووشما. ارسلان اورانی کسدیریپ.

سحر آذانیندا دست آمازیمی آلیب، نامازیمی قیلیب، بسم الله دئییب یولا

دوشدوم.

عطاالله (آغا وئردى)

سارى قيه دن يولا چيخديم. ايسته ميرديم آت لارى باش آپارانلارلا اوز اوزه چيخام، اونا گۆزه، يولدان گئتمه ييب، چۆللوكدن گئديرديم. يئنى دن قار ياغاما باشلاميشدى. هردن بير سينه يه قدر قارا باتيرديم اما گوجلو گوجومله يولومو آچيرديم. قايلقدان سوووشماق هلم هلم ايش لردن دئيلىدى آخى اوچوروم- لاردان شپه گليردى. اۆزومو قورويوردوم. شام اسبى كندينه يئشمه يه هر نه ايله جيراشيرديم. اورا يئتيشه بيلسئيديم، ديشله ييب چيخان لارين اليندن قورتاراجاقديم. هر نه يى اؤلچوب، بيجميشديم، اۆزومو سارى قيه دن باليقلى چايينين يارغانينا يئتيرسه ايديم، ايشيم دورولا جاق ايدى. هله قارين، بورانين ايچينده بو اوزون يولو گئتمك بير يانا، يامچى لى چولاق ارسلانين بير ده آلماس كۆرپوسونده او مان بازيدلارين اليندن، قورتايب سووشوب گئتمك ده بير يانا.

يولون قايلغيندان سوووشوب، هامارا دوشموشدوم. يولوم سه مانا دوشنده، فيكىرلر منه يوگوردو. آخى اوچوروم لارلا، قايلارلا، الئشديگيم زاماندا بوتون فكيريم او چتين يئرلردن سووشماقدا قالب دالميرديم. اما يولون چتيلنگى سئيرلديكجه، گرگين لشيرديم. چپولانميش ائويميز، يادىما دوشوردو. آخى نئجه اولايلىردى كى منيم فرقه يه قوشولوب فدائى اولماغيمين آجىغىنى، منيم انامدان چيخسين لار. هله قالسين كى من فدائى اولدوغوم زامان هئچ كيمسه يه توخانماميشديم. نه من، نه اوبيريسى فدائى لر هئچ كيمين پيشيگينه پيش، يوخسا تويوغونا كيش، دئمه ميشديك. اؤزليكله بى لرين آرواد اوشاغينا. يورتچى خانى، "رشيده السلطنه" اؤزو ده، فرقه يه يانا ايدى. او اوزدن بيزيم هاراييميزا يئتيشيب، هر تهر چاخناشماغين، يوخسا چيريشماغين قاباغىنى آيردى. اؤزو ده فرقه نين بير ايلليك حكومتينده "اوجازدا" بئله بير آدامين بورونو قاناماميشدى. ايندى بو ارسلان گيل نيه بئله سولدرينى گۆيه ساغديرديلار. نيه ال آپايرب

قان گتیریردیلر؟ اونلار کیمین آجیغینی آلیردیلار؟ یوخسا بیر ایلیک قوولماق - لارینین یا دا بؤلونموش یئرلرین آجیغینی آلیردیلار؟ آخی بئله هر نه اولسایدی دا، بئله من هر ایش گورسه ایدیم ده، آرواد اوشاغیما داخلی یوخ ایدی. من یوخسا باشقا فدایی لر، بی لری قووالماقدا یوخسا یئرلرینی آماقدا، نه قدر ده یاهالسایدیق، گینه اولارین آرواد اوشاغینا ساتاشمامیشدیق. بیرده گوردوم یامچی کندینین هندهوریندن سووشورام. بیردن آت چاپاری نین سسینی ائشیتدیم. غفیلدن گلن سس منی چاشدیردی. یاخینلیقدا نئچه بویوک سال داش وار ایدی. اوزومو گیزلتمکدن اوترو قاچا قاچا داش لارا ساری گتتدیم. اما بیردن دوردآتلی، قاباغیما چیخیب، اؤنومو کسدیلر. توفنگیمی قویلادیغیم اوچون پئشمان اولدوم. یالنیز، الیمده کی دیه نه بی گویه قالخیزیب اولارا هدهقه بیچمه یه باشلادیم:

- قاباغا گلرز آنادان امیدگیز سوتی بورنوزدان گتیره رَم.
آتلی لار منی قومارادیلار. گاه آرخاما، گاه قاباغیما ساری دؤنوب دَپه نه بی الیمده ترپه دیردیم. آتلی لارین بیرى اوجا بوی بیر کیشی ایدی. یاخینا گلیب منه باشدان آیاغا باخیب، دئدی:

- نه بوی بوی دئییرسن، کیمسن؟ هارا گئدیرسن؟
او اوجا بوی کیشینین اینینده اولان فرقه نین یونیفورمونو گورونجک، دینجه - لیب، دَپه نه بییمی آشاغی سالدیم. دئدیم:

- من عطاالله آم. اوجازین فدایی سی.
اوجا بوی کیشی آتین بئلیندن یئرّه دوشوب آشاغادان یوخاری یا منه باخدی. آتلی لارین بیرى دئدی:

- آی آغا وئردی بیز هاردان بیلک بو کیشی دوز دئییر، آخی اینینده گئییمی یوخدی.

آغا وئردی دؤنوب یولداشینا دئدی:

– دتنن گوژروم، بو کيشی، قارين، بورانين ايچينده، تک باشينا نئيله بير؟ اولمايا باشينا هاوا گليب؟ هه؟ ايندى بوتون فدایي لر ديگرگين دوشوب لر. هره جانینی گوژتوروب بيريانا قاچير.

سونرا دؤنوب منه باخيب دئدی:

– کيشی هارا گئديرسن، بيلميرسن اردبيده نه خبر وار؟ اوتايا قاچان قاچدی قالانی قيرديلار. ايندی جان بازاریدی. کيمين، کيمدن اوره بی داش باغلاسا، اونا قتله دئيب، يوگورور اوستونه. جماعت ده آغينا بوزونا باخمايب، جانا قييرلار. هارا گئديرسن بو جهنمده؟ اردبيلنن، آستارا يولون کسديريلر، اوردان گتتمک اولماز آما دئيرلر جولفادا بتبره آچيقدی، بيز ده گئديريك اوتايا کئچک. گل گئدک بيزن.

دئديم:

– آی کيشی گئديب اورا چيخانا کيمين بيزه اولان اولار. بير ده کی بيزی بو تيفتيک آدم لارين قاباغيندا تک قویان اوروس لارا، نئجه سيغيناق؟ نئجه آرخاين اولاق؟ اونلار بيزی ساتديلار! ايندی گئدک نه دئیک؟ دئیک اللروز آغريماسين؟ دونن ساری قيه ده توكولدولر بيزيم ائوه. منی آختاريديلار. بيليرم منی تاپا بيلمه بينجک، آرواد اوشاغیما جوماجاقلار. آرواديم بویلی دی، ائويمده گولله آچسالار نه اولاجاق؟

بو سؤزلری ائشيدن کیمی اوجا بوی کيشينين رنگی روفو آغاردی. آياق اوزنگيه، ديزقايرقايا. ساينا ساری چاپدی. يولداش لاری دا آرخاسيچاق چاپدیلار. آتلی لارا دومانين ايچينده گوژدن ايتنه کیمی باخار قالديم. کولک، اونلارين له پيرلرینی سوووروب آپاردی...

عطاالله (حاجی منصور)

ساری قیه نین داغ لاریندان، یامچینین کۆشن لریندن سووشوب هامارا چاتمیشدیم. آیاغیمین باش بارماق لاری، کیریمیشدی. ای رضا قیشلاغی نین هنده ورینه یئتیشب، اوزاقدان کنده باخدیم. ائله بیل کندی "قارامات" باسمیشدی. هئچ کیم گۆزومه ساتاشمیردی. دویونجاق گۆز گزدریب کندین هر یانی یوخلادیم. آخی ای رضاقیشلاغیندا منی یاخشی تانی بیردی لار. کندین ایچینه کئچمک هئچ دوز تۆره لی ایش دؤیوردو. چکمه لریمه بالیقلی چایینا کئچیب چایین داهاز یئریندن آتدی ملاماغا باشلایب، آلماسا ساری یولا دوشدوم. بیردن قولاق لاریم چینلایینجاق، آستاجا دؤنوب، بوینومون کۆکوندن باخدیم. بیر جوما آتلی چای سیغیرلی طرفیندن گلیردی لر. هنده وریمه باخیب، گیزلنه جک بیر یئر گۆرمه یینجک، الیمده کی دیه نه بی چیگینیمه آتیب قول لاریمی دیه نه بین اوستونه ساللادیم. آستا آستا "جوونچی سایاغی" یئریمه یه باشلادیم. اوزاقدان گلن آتلی لار منی گۆرسه لر ده، هئچ سایماییب ای رضا قیشلاغیندان سووشوب، ویند کندینه ساری گئتدی لر. ائله بیلدی لر من میرآبام. اوره ییمین چیرپنتی سی یاواش یاواش سئیرلدی. کۆکسومو اؤتوروب کندین چایلاغیندان سووشدوم. آتدی ملادیقجا آیاغیم لاپ کئیلیردی. ائله بیل آیاق لاریمی کسبب آتمیشدی لار او یانا. اوزاقدان آلماس کۆپروسونو گۆردوم. یان یۆره سینده هئچ کیم گۆرونموردو. اما اورادا چایین "یارغانی" درین ایدی. نئچه کیشی ده اورادا گیزلنسیدیلر، گۆرونمز ایدیلر. یول آیریجیندا قالدیم. اؤزومو علی نین قیلینجینا وورا بیلمز دیم. باشقا یول آختاریردیم. خارابا کۆهوله، یوخسا آغ قالا یا ساری گتتسیدیم اوزاقدان گۆرونه جک دیم. نئچه دیقه سویون ایچینده دوروب سویا باخدیم. سویون آخاری آلماس کورپوسونه ساری ایدی. منیم آتدیملاریندان "لیل لئن سو" کۆرپویه ساری گنده جک ایدی. دئمک یارغاندا گیزلنن اولسایدی، بیرینین

ياخينلاشديغىنى آنلاياجاقدى. او اوزدن، چايدان چىخيپ "اوروشنه يه" سارى يولا دوشدوم. قاباغىمداكى يوقوشون يارىغىندان دېرماشىپ، اوروشنه نين هنده-ورينى وارسان يوخسان ائله ديم. اوندان دؤنوب يوخارىدان، آلماس كۆرپوسونون يارليغانينا باخيپ، نئچه ماريغا ياتان آدمى گۆرونجك بوغوم گولولوب دئديم:

- ائششك اؤزوزسوز.

هه اوره ييمدن كئچن دوغرو ايميش. او كۆرپوده جله قورموشدولار. بو بيليجى لىييم منه تزه بير "تپر" وئردى. گۆزومو گزديرىپ حاجى سليم دىرمانى-نى گۆرونجك يولا دوشدوم.

دىرمانينا يئتيشىپ، كئچدیم ايچهرى يه.

- آى حاجى سليم نئجه سن؟

- آى عطاالله سنین بوردا نه ايشين وار؟ به بيلميرسن فدایى لرى گيرى گيرى گزيرلر؟

- كيمدى او گزن لر؟

- آى عطاالله بى لر، نادير تپه كۆرپوسون كسديريپ لر. گلن گئدىنى يوخلايىپ سويوب يا دا اؤلدوروب آتيرلار چايا. ارسلان بى باشدا دى. حسن قولى، ماشى بير ده اصلان بى ده اونون يانيندا ديلار. دوغرودان آى عطاالله دئيرلر عطاالله دئيب كى فدایى لار گرک بير يتره ييغيشسينلار، هه؟

قولاق آردينا ووروب، دئديم:

- من بيليرم اوردان نئجه كئچم. بير لاپاتگه وئر منه.

لاپاتگه نى گۆتوروب، گئديشيمى يئين له ديب، آلماسدان بير خئلك سونرا چايا كئچدیم. لاپاتگه نى جيناغىما قويوب، قاسيم قيشلاغى نين ايچيندن سووشماغا باشلادیم. ائله بيل كندين اوستونه كول آلميشدى. يالنيز ايتلر هوروردو. بير قوجا كيشى دووار ديبينده اوتوروب منه باخيردى. كندين ساغ يارغانيندا نئجه باليق تورو وار ايدى. بيردن قوجا كيشى اوجادان دئدى:

- جووونچى لار سحر دن گنديبلر، ايندى باليق توتان لار تور گوتوروب باليغا گنده جكلر. اتالار دئييب سن سؤزى ات يئر، ييبهسى گوتورر.
تتر قاجيب تورلاردان بيرين گوتوروب چيگينيমে سالديم. يولا دوشدوم.
دؤنوب آرخايا باخاندا گينه قوجانى گؤردوم.
دئدى:

- اوتايا كئچسن قارداشيم بالاشا سلام يئتير. دئن غم يئم، يامان گونون
عمرى آز اولار.

اوندان دؤنوب گئتدى. حمد سجدهسى قىليب گينه يولا دوشدوم.
باليق دوتان كيمين يئريه يئريه يئتيشديم شام اسى كؤيشه نينه. بير كؤمه-
نى گؤرونجك، گنديب اورايا سيغينيب آياغيمي اوزالتديم اوجاغا. بيرآزدان بير
كيشيله بير اوشاق گلديلر. دئديم:

- آى قارداش من چاغريلماميش قوناغام.
كيشى دئدى:

- بوردا قالا بيلرسن. قوى اوجاين اوتون بيرآز ايتى ائله ييم.
ائله بيل باش بارماق لار يما ايينه باتيرديلار. آخشام چاغى كؤمه دن چيخيب،
شام اسى ده اولان صيغه قارداشيم، حاجى منصور گيله سارى گئتديم.

حاجى منصور منى گؤرن كيمي تتر منى ائوه تيب دئدى:
- آى عطاالله نه اورينن گليبسن بورا؟ فدائى لرين باشينا آند ايچيبلر. بوقانلى
يول لاردان نئجه گليب چيخدين بورا؟

هئچ بيلمه ديم ائوين هاراسينا كئچم. اؤزومه گلندن سونرا منصورو
قوجاقلايب آغلاديم.

دئديم:

- آى حاجى منصور سيزين فدائى لرى هارا گنديبلر؟

حاجی منصور:

- عطاالله من ائشيتتدويم قَدْرِي، اردبيلين فدایي لری گنجهئين اوتايا كئچيب لر. قالان لاری دا يا پيس كؤكده اؤلدورولر يا دا قاقاق سالييلار. ساقلال ولی نی تانیيردين؟

- هه ياخشی تانی ييرديم. بير دؤنه گلميشدی اوغازدا نيطق ائله مه يه.

- هه يازيق کيشی چشمه باشينين حامامينا سيغينميش ايميش. دامدان ايچهری يه اود تۆكورلر کی يازيق ائشييه چيخسين. بئناوا آمان آليب چيخاندا اونو اؤلدورولر.

منصورون آروادی گليب بيز ايکی يولداشا باخار قالميشدی. بير آز ديل آغيز ائله يندن سونرا منصور دئدی:

- سن بير آز دينجل من ده گنديم دوست آشنایان بير ديمدیک ديمديه ديم گليم.

حاجی منصور ائودن چيخدی. من ده کورسو توندا هوشلانديم. قاپی آچيلينجاق يوخودان داشلانديم. زينيب قاباغيمدا دورموشدو. سسيم باتدی. کيريب قالدیم. بيردن زينب ايکی اليني قاباغيمدا دوتدو. ال لری قانلی ایدی. ديك آتلانديم. حاجی منصور ايچهری يه كئچيب اوستو باشيني چيرپیدی. منه باخيب دئدی:

- عطاالله هئچ دينجه له بيلدون؟

دئديم:

- هه. بير بالاجا گؤزومون آجيسيني درديم.

- سنه تزه خبرلر گتيرميشم. اوروسلار آستارانين بت بره سين برکيديلر. يول- لار باغليدی. سراب فدایي لری گنديلر جولفا دان بئله اوتايا كئچلر، أما ائله بيل اوروسلار قويمورلار.

دالديم.

دئدى:

- گرک سنى قويودا گيزله دک!

- ياخشى

تئر آل آياق ائله ييب قويو باشينا گئتديک. منصور قويونون آغيزيني آچينجاق،
آسلانيب گتتديم قويونون ديبينه. اوکى وار پال پالتار سالاديلار قويويا. سونرا
قويونون آغيزيني اورتوب منى قارانليقدا، تک باشينا بوراخديلار.

زینب:

خبرلر، اوجغازلا، دئم سیغیرلیدایئنگی یاییلمیشدی. دئییردیلر:
- قورولوش داغیلاندان سورا، فرقهچی لر قاجیب آستارادان بئله، اورسییه ته
کنجیبلر.

ائله اوگون بی لرین آدام لاری تۆکولوب ائویمیزی چاپدیلا. هر نه ائوده وار
ایدی آپاردیلار، بئله بیرتیکه "پالازی" الدن قویمادیلار.
"آغا نه"، الینی دیزینه ووروب دئدی:

- ایندی بیلدیم آی بالا نییه آرالیقدان چیخیسان. آی بالا هارداسان؟ گۆره-
سن بیر ده سنین اوزووی گۆره جییم.

یاشماغیمی اوزومه چکیب ایچین ایچین آغلاماغا باشلادیم. بهجت گلیب
اوتورموشدو ننه سیله آناسینین قباغیندا. "آغا نه" تئز تئز دیزینه ووروب
دئییردی:

- آی بالا آل آیاغیمی یولوب دئدیم سنه، دئدیم بو اوروس لارا اوسبور
اولماق اولماز. دئدیم آخی سیزون گوجوز بو خان لارا، بی لره یئتیشمز! اولار یئر
آلتی ایشله ییب آخیردا آیاغیزدان چکه جک لر. بالا سۆزه باخمادین. ایندی سنی
هاردا آختاراق، سنی کیمدن سوروشاق. سنی کیمدن سوروشا بیله ریک آخی؟ آی
بالا نه قدر من دئدیم ائله من ائشیتدیم؟ دئدیم آخیر اؤزوو گودازا وئرسن؛
دئدیم، سن ده قولاق آردینا ووردون. دئدیم باشینا دولانارام ائو اول، آرواد وار،
گل باشووی آشاغی سال قوی بیر تیکه چۆره بییمیزی یئیک آما دئدین نادم کی
نادم. هر کیم سنون ساققوزووی اوغورلادی، گوروم شیرین جانیندان اولسون،
گوروم خوش گونه تامارزی قالسین آی بالا.

آغانه باردشین قوروب، یئرینده بیرغالانیردی. بهجت چاشیب قالمیشدی. نه
باش وئردیینی بیلمیردی آما اورهیی داییسینی گورمه یه آتلانمیشدی. آغانه
ائله بیر اوجدان اوخشاما دئییردی.

من اریمی سئویردیم. اونون بیر قورو نفسی منه هرنه ایدی. او، بو چاغا کیمین بیرینین چؤپونو دبرتمه میشدی. اونون یاهالیب آیری بیر یول سئچدیینه اینانا بیلیردیم. من سئوگیمین آرخاسیندا دوروب اونو قوروماق ایستیردیم. اونون یامینی هئچ کیمه وئرمزدیم.

اونا ایناندیغیم اوچون نیرده قورولان فرقه تشکیلاتینین خانیم لار قولونا گئدیب، گلیردیم. عطاالله منیم هرنه ایمیدی.

هئچ کیم بیزیم ساغ اوللاشماغیمیزی گؤرمه میشدی. اونون اوچازا گئدن گونو، ایستیردیم توفنگ گؤتوروب؛ آت یهرله ییب اونلا یولا چیخام. دئدیم: - عطاالله من سنی تک بوراخمارام. بیر یاستیغا باش قویدوغوم کیشیمی بو هللم قللم لرین اینه وئرمهرم. هارا گئتسن وارام. سننن بئله اولومون قاباغینا چیخارام.

آما آی گونومه یاخین اولماغیم قویمادی یورغان دؤشکدن دورام. تکجه منی ائوده تیکیشدیرن، قارنیمدا کی اوشاق اولدو. اونا سؤز وئرمیشدیم. داها دوغروسو "کیشی قیزی" سؤزو وئرمیشدیم. من هر ایکی اوشاغا بییه لیک اولماغا "آند" ایچمیشدیم. آخی بالدیزیمین بیر آیاغی او تایدایدی. آندیمی سیندیرا بیلمز ایدیم. اونو تارای یا تاپشیریب، آرخاسیجا دوعا ائله دیم. ایندی ساغ اولماغینی سزیرگه ییب، یولونو گؤزله بیردیم.

بو جار، قاپی یا بیر تیمبا ووردولار! ائوده اوتوران لار، هامیسی دیسکیندیلر. آغانه قیشقیردی "آی الله". قاپینین آرخاسیندان سس گلدی:

- آچین قاپینی یوخسا سیندیراریق.

ائشیگه چیخدیق.

ایکینجی تیمبا دا قاپی یا وورولدو. بهجتین اوره ییی، قوش کیمین چیرپینیردی.

آناسی اونو اووندوروب دئدی:

– قیزیم قورخما هئج نه دؤوور بو آداملار دایینی آختاریرلار او دا ائوده یوخدی. اولارین الینه دوشمه یه جک.

او چونجو تیمبادا ائوین آعاجدان دوزلمیش قاپیسی سینیب، جفته سی قیریلیب یئرہ دوشدو.

ارسلانلا، دؤزد اسلحه لی ایچه ری یه کئچدیله. او آغاننه یه ساری آدیملاییب دوزقاباغیندا دوروب، قیشقیردی :

– هانی او کافر اوغلون.

آغاننه دئدی:

– منیم اوغلوم کافراولسا، اوندان سن نه سن؟ ائله بیل قومار اویناماقدان، تیری ک چکمکدن، میندار میندار ایش لردن باشین آیدلاشیب هه؟ اودی ایندی کافر آختاریرسان؟

ارسلان قیشقیردی:

– آی قاری اوزون دانیشما، دئی گوروم او ساتقین اوغلون هاردا؟

آغاننه دئدی:

– کورسان آی ظالم گور بوردا عطا اللهی گورورسن؟ او دونن گئجه چیخیب گئتدی. ائله بیلیرسن منیم اوغلوم اوزون سنون کمین لات لوتون الینه وئر؟ اینانمیرسان؟ بو ائو بو دان آختار. یازیق گئج قالمیشان سحرباشی گلیب ائوی چاپدیلا، سنه بیر شیء قالمایب. اما گینه آختار. بلکه بیر شیء تاپاسان؟ هر نه تاپسان سوخ گوزونه.

ارسلان بوغ لارینی چئینه مه گه باشلایب دئدی:

– آی اپریمیش آرواد سنه بیر سؤز دئمیرم، سن ده آزیرسان، دئی اوغلوون

یئرین.

بیر آز گودوب سونرا آرخاسیندا کی سلاحلی لارا قیشقیریب دئدی:

- آده به کورسوز، کارسوز؟ تتر ائوی آختارین، بلکه ائوده گیزلیب او خابین.
الی توفنگلی لر ائوی تۆکوب داغیتماغا باشلادیلار. بئله هر یئری آختاردیلار.
سونوندا دؤنوب ارسلانا دئدی لر کی ائو بوشدور.

ارسلانین قانی قارالدی. آخی او عطااللهی توتماغا سؤز وئرمیشدی - هله
یادیندان چیخامیشدی. بولاق باشیندا کی او یامچیلی قیزا ال اوزاداندا، عطاالله
قیرغی کیمی باشینا قونوب، ائله ترسه شیلله وورموشدو اونا گل گؤره سن.
ارسلانین اورهی کتچمیشدی. عطااللهین بئش بارماغینین یئری، گونلرجه،
اوزونده قالمیشدی ایندی آجیغینی چیخماق ایسته ییردی- او، باش خان دان
موشتولوق آلاچاق ایدی. هه آغا تیمور دان. آختاریش لارین بوشا چیخماغی اونو
دلی ائله دی. ایکی آتدیم قاباغا کتچیب، آغانه نین باشینا اوجادان قیشقیریب
دئدی:

- آی ارواد دئی گؤروم بو ولدوزنا هارا قاجیب، دانیش سنه دئدیم.
آغانه دئدی:

- سسون باشووا توشسون. اؤز آدوی اؤز گه یه وئرمه آی سنی لووا قالاسان.
هله دئی گؤروم سن اؤز آتوون آدین بیلیرسن؟ گنت اؤز آتوون آدین اؤرگن
سورا گل بوردا وله دوزنا آختار.

ارسلانین گؤزو دؤندو. الینده کی برنونین گلن گنده نین چکیب، توفنگینین
اوجونو دایادی آغانه نین آلتینا.

بیردن ارسلانا یومولوب، توفنگینین اوجوندان یاپیشیب، اونو گویه قالخیزدیم.
گولله گویه بوشلانینچاق هامی دیسکیندی.

ارسلان باغیردی :

- توتون بو قانجیغی.

"تورواق" قاجماغا باشلادیم. دووارا دیرماشیب، کوچه یه آتلائیپ قاجماق

ايسته بيرديم. بويلو اولماسايديم بير گۆز قيرپيميندا كوچه ده ايديم. اما آغير ترپه- شينجك، دوو ارا ديرماشاندا ارسلان توفنگي منه ساري توتوب، اليني ماشايا باسدي. توفنگ اود قوسدو. گوله "ويزيلتيلار" قولاغيمين دييينه ديدى. اليم دوو ارا دان اوزولدو. يئر دوشوب جبيردن بير جيهه چكديم. ائله اونا نام گيشور، قايي دان كنجيب مني گۆرن كيمي اليني ديزينه چيرپا چيرپا باشيمين اوستونه گلدي. آغاننه ده باشينا وورا وورا منه ساري يومولدو. قارقيش لار ياغديريلدي ارسلانا.

قيزيل قان ايچينده اوزوردوم. انا قايديب ارسلانين اوزونه توپوروب دئدى:
- بيليرسن كيمي ووردون، صديار بين قيزي زينبي. منم گيشور صديارين خانيمي. آندا اولالها سني مه لر قوياجاق صديار.
ارسلان باخار كور كيمين يئر ينده دونوب، رنگي روفو دونوب مئيبيت رنگينده اولدو.

مني قوجاقلارينا آيب مه له بيرديلر. آغاننه گۆزياشي اله بيردي. بهجت ناخوش آناسينا دونوخموشدو.

بيردن گيشور قيشقيردي:

- اوشاق سالييسان، آي الله اوشاق دوشوب، گرک بو قاني دوردوراق يوخسا بوني قان آپاراجاق.

يايلىق لاري، ياشماق لاري توپلاديلار. قاني دايانديرماغا چاليشيرديلار. اما هئچ بيرى قاني "هوپدورا" بيلمه دي. آغاننه آل بويدا بير بيغماني يئردن گۆتوردو. ال بويدا اوشاغين ال لري ساوالانا ساري اوزانميشدي. ائله بيل آتاسيني سسله بيردي. ننه باجينين داها آرتيق كؤكسو ترپشمه بيردي.

ارسلان دئدى:

- سورك ساينا.

آدام لاري آرخاسي جاق ائوين سيني قاييسيندان چيخديلار. سونونجو آدام قايي

آستاناسیندا دوردو. بیر ارسلانا بیر ده قیوریلان خانیم لارا باخدی. باشینی آشاغی سالیب سونرا بئرنو توفنگینی قایی آرخاسیندا قویوب، گولله قاتارلارینی بوینو، بوخونندان آچیب بیر یانا توللاییب، ائودن ائشیگه چیخدی. آتیین جیلوونو الینه آلیب، یورتمه چاپاراق یولا دوشدو.

بیر ائوین قاباغیندا سوشاندا بیرقاری آروادی گؤردو. قاری نوه سینی قوجاغیندا اوتوردوب اونون کیچیک الینی الینه آلیب، اووونو آچیب، بارماغینی اووجاندا دولانديريردی. بارماغینی دولانديرينجاق دئيريردی:

"لیلی لیلی حوضه

دورد قیراغی سبزه

بیر قوش قوندی بورا

بوتوتدی، بو اوتدی، بو یئدی!

جولی جولی سنه نه قالدی.

او دا باشلادی دئمه به:

- جولی جولی سنه نه قالدی ؟

آتلی، اردیبله ساری چاپدی....

عطاالله (حاجى منصور):

يوخودا گۆدوك لريم منى لاپ دلى ائله دى. باغيرا باغيرا يوخودان دوردوم. اوزومو قوبودا گورونجك اوركدن باغيرماغا باشلاديم. بير آز دان قويونون آغزى آچيلىب منى ائشىگه چيخارتدیلار. حاجى منصور دئدى:

- نه خبر دى؟ ايستيرسن توكولوب سنى توتالار؟

دئديم:

- دئم سيغيرليدا ديلار. آغا دده گيلده. ائوى تالان ائله ييب، ييخيب لار.

حاجى منصور بير اروادينا باخيب اوندان اوتقونا اوتقونا دئدى:

- هاردان بيلدين بولارى؟

دئديم:

- بيليرم. منه بير ات وئر حاجى منصور.

حاجى منصور دئدى:

بوگون بير اتلى بوردان سوووشوردى. بيزدن يئمك ايچمك ايسته دى. او ارسلان بيبين آدام لاريندان ايدى، آما آغا دده گيله جومانندان سورا اولاردان آيريليپ گئديردى اربيله.

منه اوشوتمه گليب، آياق اوسته دورا بيلمه ييب اوتوردوم يئر. حاجى منصور

تئز ايره لى گليب منى قالخيزيب دئدى:

- خانيمين ديرى دير. ال آياغيني داغيتما باشينا دؤندوگوم عطاالله. كيشينين

گرک قارا خبره دؤزومى اولار. دايناتين اولسون قارداش كيشى سن. ارسلان، آغا

دده نين ائوينه گئديب. ائوى چاليب چاپيب. آنوى سنين يئرني بللنديرمك

اوچون اينجيديب آما قوچى اروادين دؤزمه ييب ارسلاننان دالاشيب، دواردان

بئله قاچماق ايسته ينده، "ارسلان" اونا سارى مرمى آتيب. اللهدان اولان كيمي

گولله اونون ياخينليغيندا دووارة ديب آما خانيمين دووارين باشيندان ييخيليپ،

اوشاغین سالیب. اودیرناقسیزلار، آغا ددهنین ائوینی چالیب چاپیب لار. آی کیشی باشینا دؤنوم سنین، آروادینی دبرتمک دوز دؤوور، آروادلار باشینین اوستونده - دیرلر. قابیله دئییب ائله گرک یاتیب دینجلیسین. قونشولارینی آلهه ساخالاسین. سنه سلام یئتیریب لر، کاتدا دا سلام یئتیریب دئییب عطا اللهها دئیین آرخابین اولسون آروادیندان بییه لیگ اولاجاغیق.

حاجی منصورا دئدیم:

- گئدیرم دئم سیغیرلی یا.

حاجی منصور دئدی:

- آی عطا الله، ارسلان سنی توتماق دان اؤتری هامینی سالیب چؤل لره.

دئدیم:

- اوندا گرک آیاقتان گئدم.

نه قدر حاجی منصور آلهدی اولمادی.

- آی عطا الله سن تزه او قانلی یوللاردان گلیسن بیرده هارا گئدیرسن؟

- آی حاجی منصور یا بو گئجه اولاری گوره جهیم یا هئج واخت گوره بیلمه -

یه جهیم. قوی گئدیم.

بیرآزدان گئیینیب کئچینیب حاجی منصورلا ساغ اول لاشیب تک باشینا یولا

چیخدیم.

قارلی چؤلده یئیین آتدیم آتیب قاباغا گئدیردیم. هر دن بیر قوردون

اولاشماسینی ائشیدیردیم. بوتون قونشو کندلرین ایتلری هوروردولر. ائله آتدیم

آتیردیم کی بوتون ماحالین قوردلاری دا اوستومه گلسه ایدیلر منی دوردورا

بیلمه یه جک ایدیلر. ساغ الیمله منصور وئرن بؤیده نین قولپونو دوتوب هر

قوردون اولاماق سسی گلنده اونو ائله سیخیردیم کی ائله بیل قوردون بوغازینی

ایمه آلیب، سیخیرام. یاواش یاواش هر نه گؤزومدن ایتدی. یئریمده دوروب

گؤیه باخدیم. اولدوزلار گورونموردولر. اولدوز سوز قالمیشدیم. ساغ چیگینیمی

ساوالانا سارى وئريب، يولومو آيبرد ائله ديم. كندلرين ايشيغيندان، ائله جه ده ايتلرين هورمه سيندن يولومو تاپيب، دئم سيغيرليني توشلاديم. اورا دوغما ماحال ايدى. آدمى تانى يان يئر ده قورد يئسين! قارين دنه لرى نازلى نازلى گويدن يئر ائمه يه باشلاديلار. بالاجا دنه لر گئنديكجه بؤيويوب ياواش ياواش بوياق قارين اوستونده قالانديلار. آياق ايزلرهم سيلينينجك سؤينيرديم. ياواش ياواش قاش لاريمدا قار دنه لرى دوشرگه سالدى. هر دن اليمي اوزومه چكيب قارى سپه له بيرديم. اوزومه اريين قار دنه لرى سو دامجيسينا دؤنوب اوزومدن آخيب دوداغىما يئتيشينجك آغيزيما دولوردو. ائله بيل بول گئده گئده سو ايچيرديم. كولك قالخينجاق، قار دنه لرى قئيقاجى ائمه يه باشلاديلار. ايتلرين هوروشمه سسى لاپ اوجالدى. دئمك قوردلار كندلره سارى اوز قويموشدولار. بلكه او گئجه نين يئمه يينه بير ايتى توتا بيلرديلر. يولوم آچيق ايدى. يولا سینه گيرديم. آروادىما سارى گئديرديم. بو يولدا كيم منى دوردورا بيلرايدى؟

زىنب (ننه باجى):

دئم سىغىرلىدا گنجەدن ياغان قار دام دووارا ھۇرولوب، قاپىنى آچىپ ائىشىيە كنجىمك چوخ چتىن اولموشدو. يورغان دۇشكەر دۇشسە دە، ياتان يوخ ايدى. اورتاداكى يورقان دۇشەيىن ايچىندە ننه باجى، اۇلمەجەدن قالان كۇكە اوزانمىشىدى. گىشورخانيمىن گۇزلىرى دولوب داشىردى اما يازىق جىنقىرىنى بئله چىخاردا بىلمىردى. ايچىندە بۇيوك بىر قاسىرغانىن قوپماغى آيدىن ايدى اما اوزونە گتىرمەيىب، بەھجتى قوجاغىنا آلب اوتورموشدو. يازىق بەھجت بىر آناسىنا باخىردى بىر دە ننه سىنە. بابا ننه سى، آغانە خانىم گۇزونون ياشىنى اله بىردى. يازىق آرواد اوخشامانى اوجادان يوخ، ياواشجا قىمقىما ائلىردى. بىرياندان قىزىنا اوخشاما دئىيردى بىر يانداندان دا اوغولونونا. اونون دىرى يا اۇلو اولدوغونو بىلمە دىيىندن اۇترو سىزىلدا بىردى. آغلار گونە قالمىش ايدى. اما ننه باجى ھم اونون قىزى ايدى ھم دە قولاق يولداسى. ننه باجى نىن اوزونە اۇلوم توزو قونموشدو. يازىق آغانە ايلان چالان كىمى قىورىلىب ھردن دە يىنى دىزىنە ووروب آھ چكىردى. اونلارى بئله بىر پىس گونە قوبان لارا قارقىش ياغد بىردى. گىشور خانىم اونا باخىب اما ھىچ نە دئىە بىلمە بىردى. بەھجت ننه سىندىن سوروشوردو:

– آى ننه، آنا ما نە اولوب؟ او نىيە بو كۇكە قالىب آخى؟ نىيە آياغا دورمور؟

گىشورخانيم اونو اووندورماغا چاليشىب دئدى:

– قىزىم، آنون بىر آز كئفسىز لەيىب، انشاالله دوزە لەجك.

بەھجت سوروشدو:

– آخى بە نىيە آغانە نئم آغلار قالىب.

گىشورخانيم دئدى:

– قىزىم، نئن آتوندان اۇترى دارىخىب. اودى اۇزون ساخلايا بىلمە بىر. آنا دى

داى، اوره يىيى يوخا دى.

بىردن ننه باجى خانىمىن آل لرى دېردى. ايكى الينى ده قالخيزىب بهجته سارى توتوب، توتقون سسىله دئدى:

- بهجت قىزىم گل قوجاغىما.

بهجت گىشورىن قوجاغىندان آيرىلىپ، اناسى نىن قوجاغىنا سىغىندى. انا بالا قوجاقلاشديلار. بهجت، اناسىنى اوپدو. ننه باجى خانىمىن قاجدىغى رنگ روفو يئرینه قايديب، گول نارى يا چالدى. ياناق لارى قىزارىب، توتقون سس ايله دئدى:

- قىزىم بهجت دارىخما، هرشى ياخشى اولاجاق. اوژوندن يىبه ليگ اول قىزىم. ننه لرىنى اينجىتمه. عاغىللى بىر قىز اول.

بوسوزلرى دئىرکن ائله بىل داها آرتىق اينجارى قالمايىب، سسى باتدى. بهجت بىر بالاجا قىز اول اول، حس حوسو قانىردى. اونون دولانىشىغىندان باشا دوشدوم كى او بو سوزلرى آنلايىر. يانى او آنلايىردى كى بىر داها اناسىنى گوره بىلمه يه جك؛ داها آرتىق اونون اىستى قوجاغىنى تاپما ياجاق. داها كىمسه اونا "قىزىم بهجت گل انووون قوجاغىما" سوزونو دئمه يه جك. دالدىم. بو يوخ نه ايدى. بىر جان جىبىر نئجه يوخ اول بىلردى؟ نئجه گوز گوره گوره ايتىب باتىب، هئچ بىر سوراغى دا قالمايما بىلر ايدى. بو نه ايدى؟ يوخلوغو باشا دوشه بىلمه بىرديم لاپ بئله يوخلوغا اينانا بىلمه بىرديم. آخى وارلىغى گوره بىليرديم اما يوخلوغو يوخ! داها او لومدن قورخمايىب، اوره بىم اونا دىغ باغلايىردى. اولومو قارغىماغا باشلايىم. بىلمىرم نىبه منه ائله گليردى كى بهجت ده بونلارى اوره بىنده يازىر. او بىر ده اناسىنىن اوزونه باخدى. اناسى آغ آباغ اولوب، خىرى كسىلدى.

بىردن ائوين ايچىنده، كولك اسدى. دىسكىندىم. كوله بىن تانىش قوخسو وار ايدى. بو كولك منى دىرچلديب، ساچ لارىمى ساوردو. آغا ننه ايله گىشورخانىم

آیاغا دوردولار. دؤنوب قاپی یا ساری باخدیم. قاپیدا بیر کیشی دورموشدو. قار
بوتون اوز گوزونو بوروموشدو. اوزونده کی شالی آچینجاق بهجت اورکدن
قیشقیردی:

- عطا دایی!

عاصم بى

منصور اوغلو محمدىن بىرىنجى ايتدايى كىتابىن اوخووردوم. يازمىشدى:
- سارا پالتارى يودو، لپه لرى آرىتلادى، اوندان شوربانى آسدى.
يامان منه خوش گلدى، ائله كى قاقىلدامايا باشلادىم. قارداش لارىم، قاچا
قاچلا گليب دئدىلر:

- عاصم خان نه اولوب؟

دئدىم:

- فرقه نىن بىرىنجى ايتدايى درس كىتابىنى اوخووردوم، خوشوما گلدى. صمىد
گنت گۆر بولار نىرىن هاراسىندا مدرسه قويوبلار. دوغرودان كلبه حسن اوغلو
منصور دان دا سوروشوب گۆر بو شاهمار نه ايشه باخىر؟ ائلى اينجىدير يوخسا
يولا وئىر؟

صمىد گئدىب آخشام گليب دئدى:

- آءداس من بىلدىمىم كىمىن شاهمارنان يئزىنه سى يانى مشهدى مصعب ائلى
يولا وئىرلر. فرقه نىن باشچى لارى فرقه يه قوشولماغى امر ائله مىش ايمىشلىر.
اىستىرمىشلىر قوشولمايان لارى اينجىده لر اما شاهمارنان اىگىرمى بئش فدايى
قويمايىب، اولارين جانىنىن ساتىن آلىبلار. بىرده كى اولار محمد على حسىنه-
سىنىن ائشىگىنده مدرسه قوروب درس دئىرلر.

دئدىم:

- اوندا شاهمار ائلدارلىق ائله بىر. والله بىز ده پىس آدام دؤوروق. هر كىم
بىزىم باشماغىمىزى جوتله سه، يوخسا تولوغوموزا سو توكسه، اونا پاى آيىرارىق.
زوراكىلىقلا بىزىم كندلره توكولوب هوكمان فدايى يازىلاجاقسىز دئىن لرى
قووالاين.

- باش اوسته آءداس.

هه، بیز خانیق. بیزیم خاخانلیغیمیزدا قیرخ سگگیز ساعات آت چاپساز باشا یئتیره بیلمزسیز. قویون سیزه باشقا بی لردن دانیشیم.

بیر گون نصراله بی یورتچو، منله غلام حسین خان بی ده منصورو تويا چاغیردی. غلام حسین خان نیرده قاراول خانا یانی پاسگاه رئیس ایدی، منله ده دوست ایدی. منصور دا هم منیمله قوهوم ایدی هم ده صیغه قارداش ایدوق. من، منصور ایله غلام حسین خان گوتوروب نئچه توفنگلی ایله گتدیک تويا. منی بیر بی کیمین سانیا سالما دیلار. بیلک قانی منده جوشدو اما سس- سیز گتدیب اوتوردوم تویدا. شیرینلیک گلدی. هرکیمین قاباغینا قنادی قویوردولارسا اللی تومن تويا وئریدی. اما من او مجلسده باش بی ایدیم. تازی تولام وار ایدی. اووا گتدنده من ووروردوم، تازی تولام اووو گتیریدی. سیره منه یئتیشینجک، تويا آانا دتدیم:

- گتت بیر دنه ده شیرینلیک گتیر.

او یازیق گتدیب بیر دنه ده شیرینلیک گتیردی. بیرینجی شیرینلیی گوتوروب یوز تومن قویوب دتدیم:

- بو تازیمین تويا ناسی!

ایکینجی شیرینلیک ده گوتوروب یئرینه یوز اللی تومن قویوب دتدیم:

- بو دا منیم اوژ تويا نام!

نصرالله خان دلی اولوب قیشقیردی:

- وورون بو بیی!

دای دئمه منیم آتلی لاریمدان ساوای غلام حسین خان، دؤلت توفنگلیسی گتیرمیشدی. دوروب دتدی:

- سربازلار دولون فیشنگه.

دؤلت سربازلاری فیشنگه دولونجاق هامی سوسوب یئرینده اوتوردو.

آیاغا دوروب، نصراله خان یورتچویا آیری آیری باخیب ائودن چیدیم...

آما سيزه فرقه داغیلان گوندن دانیشیم. خبر گلدی کی شاهمار قاجیب، بی- لیک باغیندا دا نم نه قدر فدایی اولوسو یاتیشیب. یازیق شاهمار نیرین هاواسینی ساخالیب قویمامیشیدی اوروس لار بیرینی اینجیده لر. منصور ایگیری می بش فدایینی، ائوینده گیزله دیب، بیر به بیر اولاری ائودن چیخار دیب یولا سالیردی. بیر گون فدایی لرین بیرینی یولا سالاندا، منصورون عمی اوغونوسونون خانیمی داما چیخیب قیشقیردی:

- آی هارای منصور فدایی قاجیردیر.

او زاماندا پاسگاهین رئیسی سرگرد پور احمدی اولموشدو. او زنن سؤزیله قاجاق فدایی نی دوتوب پاسگاها آپاردیلار. بئناوا فدایی یول بویونجاق کیشیلیکدن دوشموشدو. ائله کی دای سونرالار اوشاگی اولمادی. من گئدیب اونو قوتاردیم.

هله بونلار بوردا قالسین. قویون فرقه لیکدن سیزه دانیشیم. بیر گون منه خبر یئتیشدی کی ارسلان بی، قاجقین دوشن، اوغازلی عطا اللهین، آرواد اوشاگی سیغیندیغی ائوی باساجاق. اوزو ده دئم سیغیرلیدا. ائو بییه سی ده آغا دده کیشی دیر. بی لیک داماریم قباردی. بئله بیر ایشه سوسا بیلیمزدیم.

آتلی لاریما دئدیم:

- آتلانین.

- بی، هارا گدیریک؟

- قودوق بیر بیی آدام ائله مک اوچون. یا آدام اولار یا اولر.

آغا دده

اؤدون چيخيب آت لارين يهه ريني سهمانلا بيرديق. ائله اوندا بير سس
اوجالدى:

- هارا بئله آي ايت فدايي.

هر ياندان بير الي توفنگلي چيخدى. داي دئمه ارسلان بي، باشينداكي آتلي -
لارا لا بيزه پوستو قورموشدو. ارسلان قاباغا گليب عطايا دئدى:
- آي آخماق كافر. ائله بيليردين مننن خبر سيز قاچا بيلرسن؟
دؤنوب عطايا باخديم. او مني سايماييب، قاباغا كئچيب دئدى:
- كافر اؤزونسن. كيشي سن آتوندان دوش، گوله شك.
بيردن باشقا بير سس گلدی!

- سن گئجه واختي منيم قيزيمين سيغنديغي ائوده نه ايشين وار؟ الله،
گوندوزي اليندن آلميشدى؟

- صديار؟ بللي دي. سن اؤز قيزووي قاچيرديب سني ناموس سوز ائله ين، كافر
يئزنوون يامين وئرمزسن بيزه! الله بيلير نئجه دؤنه اونى چيخارديسان
اليميزدن.

صديار بي آتيا كئچيب آرادا دوروب دئدى:

- آدووي بي قويوسان اوندان بير آرواد اوشاغين اوستونه قوشون آغيزي
آچيسان. آتاندان دوش كيشي كيمي گوله شك.
ارسلان دئدى:

- نئيلك دوش گوڤرک نئيله يه جكسن؟

ائله صديار يئر دوشونجك ارسلان توفنگيني اونا ساري دوتوب ماشاني
چكدى. گولله صديارين چيگينينه ده ييب بير جار اونو ديزه چؤكلتدى. ايكي
بيين آدام لاري آتيشماغا باشلاديلار. ارسلان قاه قاهايلا گولمه يه باشلاييب

دئدى:

- صديار صديار ائله بو؟ دور گئت يوخسا بو دؤنه وورارام يئره ياخيلارسان.
 بو جار زينب بير جيهه چكيب ائودن چيخيب آتاسينين بوينونو قوجاقلادى.
 عطا قاباغا گئتمك ايسته ينده صديار بى اونون قاباغينى آليب گئرى قايتاردى.
 صديار، قيز ايللا يئزنه سينين قاباغينى كسر كن ارسلان بير داها توفنگى اونا
 سارى دوتوب ماشانى چكدى. گولله صديارين بوش بۇرونو سؤكوب قاباقدان
 چيخدى. صديار زينبى آرخايا ايتله ييب، آرخاسينا دؤندو. ارسلانا دئدى:

- آرخادان وورورسان آى اسگيك؟

آمان وئرمه ييب قاچا قاچا گئتدى ارسلانين اوستونه، ارسلان بى بير داها گلن
 گئدى چكيجك، صديار باغيرا باغيرا آتلانيب اونوى آتين اوستوندى يئره
 بيخيب باشلادى سور صوفتينه يوموروق وورماغا. ارسلانين اوزو قان ايچنده
 ايتسه ده آما بئلينده كى موزئرى چيخارديب باشلادى گولله ياغديرماغا. صديار
 دا شوشكه سيني قينيندان چيخارديب ارسلانين سينه سينه سانجدى. ارسلان
 اوجدان قيشقيريب صديارى سينه سينين اوستوندى يئره سالدى. سونرا شوشكه-
 نى چكيب صديارين اوستونه جومدو. بيردن بير گولله آچيليب، ارسلانين آلتينا
 ديدى. صديار موزورو گوئوروب اونو وورموشدو. ارسلان آرخاسى اوستونده يئره
 بيخيلدى صديار دا اوزو اوسته اوزاندى يئره. هامى قورويوب قالديلار. عطا قاچا
 قاچا گئديب موزورو صديارين بۇيروندىن گوئوروب باشلادى اود ياغديرماغا. ائله
 اوندا بير دسته آتلى اورتايا كئچيب هامى يا دئديلر كى توفنگ لرينى آتسين لار
 يئره. عاصم بى اورتايا كئچينجك ائله بيل قورباغا گولونه داش آتديلار. عاصم
 بى آتيدان دوشوب دئدى:

- هر كيم گولله آتسا اؤله جك.

هامى توفنگ لرينى يئره آتديلار. عاصم بى گئديب صديارين باشينى
 قالخيزيب اوزونه باخدى. اوندان گئديب ارسلانا دا باخيب دئدى:

- هوسدی بسدی. اوٰلی لری گۆتورون آپارین مسجدین قباغینا سحر
باسدیراق.

هامی داغیلاندان سورا منه دئدی:

- باجین اوغلونا دئن، اروادلاری گۆتورسون ارادان چیخسین...

اوغلون بدایته رحمین گل سین. بو ائکیز قیزلارینا یازینین گل سین. بو ایشین آخیری نه اولاجاق؟ آخی سیز ایکی جوت بیر تک کتلی هارا، شاه هارا؟ بیرگون بی لر گئری دؤنه جکلر، شاه دا تزه دن قاییداجاق. اوندا سیزین باشیزا نه گله- جک؟ اؤره ییمی قره قییت آلیب. بیرگون قدرت الینده کی بئرنونان ائوده گلدی. دئدیم، بو تفنگلر سیزی هارا آپاراجاق. سن الله آل چکین، بولار اویونجاقدی وئریبلر سیزه. بی لرده پول دا وار توفنگ ده، پول وئریب قوشون دا ییغاجاق لار، آدام آلاجاق لار. اوزامان سیزی کیم قورویاجاق. اوغلوم بیز گوردویوموزی گورموشوک. اوروس لارین ایپنین اوستونه اودون ییغمالی دؤور، سیزی آخیردا تک باشینا بوراخاجاق لار. او زامان قدرت دؤنوب منه دئدی، آی خانیم سن قورخما، بیزیم گوجوموز ائله دی. آتالار دئیرلر ائلین گوجی، سئلین گوجی. بو سئلین قاباغیندا شاه کیمدی؟ بو ائل اؤز حقیقی شاهدان آلاجاق. داریخما آی خانیم من گئتمه ییم، او گئتمه سین به کیم گئتسین؟

نارین گول خانیم بو سؤزلری دئییب اوندان قیزینا اوخشاما دئیردی:

- باشی بلالی بالام سونون نه اولاجاق؟ آرون، گؤزلرین قان دوتموش آغایانالارین الیندن نئجه قورتاراجاق. سن بیر جووانازن، اوچ اوشاق نان دول قالاجاقسان؟

من بو سؤزلری ائشیدیب لاپ اوره ییم توتولوردو. آخی منیم ده گونوم آمنه- نین گونو کیمی قارا ایدی. ساغ اولسون نارین گول خانیمین اری حاجی منصورو. دئم سیغیرلی دان قاییداندان سورا گئنه ده عطانی گیزلتمیشدی.

ائله اوندا ائوین قاپی سی آچیلیب، آمنه ایله اوشاق لاری ائوه کئچدیلر. نارین گول خانیم دوروب قیزینی قوجاقلاییب، نوله رینی باغیرینا بادی. اوشاق لارین گلمه یینه بهجت چوخ سئوینیب اولارلا قایناییب قاریشدی. آمنه نین قارداشی دا ایچهری یه کئچینجک نارین گول خانیم دئدی:

- الله حمد ساغ آسن یئتیشدیز. قدرتدن نه خبر؟

اوغلو دئدى:

- قدرت قاچيب.

آناسى دئدى:

- يازيق اوغلان. الله بيلير هانسى چوللو كده ديگرگين دوشوب. هئچ بيلينمير
اؤلوب يا قالير! هئى دئديم قارشما، اغير اول باتمان گل. هانى قولاق آسان؟
عاغيل ائبوا كامال ائبوا.

اوغلو دئدى:

- من باشا دوشديووم قدر قدرتى گيزله ديب لر اما اچيب اغارتميرلار. گؤزله-
بيرلر آرا بارا سايخينلاشا.

آناسى دئدى:

- آدام اوغلو چيى سوت آميب. بير گون اونى ساتاجاقلار.

اوغلو دئدى:

- آى آرواد ناشوكورلوك ائله مه. الله حمد قيزين ساغ آسن، داماغى دا
چاغدى. نوله رينى ده آلييسان قانادلارينين آلتينا. قالدى قدرت. كاتدا دئدى اونى
قوروياجاق لار. بيزده اولمه ميشيك كى آى آرواد!

آناسى دئدى:

- بلكه كاتدانين اؤزى اونى اله وئردى؟ ائشيتمه ييبسن دئيرلر، كاتدانى گؤر

كندى چاپ؟

اوغلو توتولوب، دئدى:

- الله اكبر، آى ننه ائلين داليسي جاق ائله دئمه. الله ناخوش گئدر. كوللى نين
كاتداسى كيشى آدامدى. توپوردويون يالاماز.

آناسى دئدى:

- بيردن اونى آختارماغا بورا توكولسه لر نه؟

اوغلو دئدى:

- آی ننه، قورخما. بیزیم ده الیمیز پولو یئمه یه گئتمه ییب کی. سن الله شیلتا ق ائله مه. اوره یووی بوز کیمین ساخلا. حاجی منصورون ائوینه توخانان اولماز. اولسا گرک منیم لئشیمدن کئچه.

اوندان سونرا ایدی کی نارین گول خانیم اوووندو...

گینه ده آتوشگه دن ائشیکه باخیردیم. بیر آیا یاخین ایدی کی کندی قارامات باسمیشدی. هئچ بیلیمیردیم عطانی هاردا گیزله دیبلر. دمیر جیران ساختا دوشموشدو. بوران، قاری گاه ساغا گاه سولا سوووروردو. بو گؤروشومه باخارکن بیردن گؤزوم ایکی آدمی سئچدی. ایلکه ائله بیلدیم منی قارا باسیر. اما گؤزلریمی اؤیکه له ییب بیر ده باخدییغیمدا او ایکی آدمی لاپ آیدین گؤردوم. اوغری پیشیک کیمین قارین ایچینه تپيله تپيله طؤله یه ساری گئدیردیلر. بیرى حاجی منصور ایدی. گؤزومی اوبیری کیشییه زیلله دیم. اوز گؤزو باغلی ایدی قولونو دا بوینونا سالیب آخسایا آخسایا حاجی منصورون قولتوغونا کئچمیشدی. بیلیمیرم نییه ال آیاغیم کئیلدی.

منصور طؤیله نین قاپیسینی آچیب، بیر اویانا بیر بویانا باخیب او کیشینی ایچه-ری یه سالدی. بئینیمه مین سورغو ساوال گلدی. گؤرسن او کیشی کیم ایدی؟ اولارین بئله بیر گونده طؤیله ده نه ایشلری وار ایدی؟ بیرآزدان حاجی منصور طؤیله دن چیخیب، گینه اویان بویانا باخاندان سورا طؤیله نین قاپی سینی باغلا ییب قارا تپيله تپيله ائوه قاییتدی. بو ایشه مات قالدیم.

گؤردویومو دئمکدن قورخوردوم. بو آغیر گون لرده منه سوسماق دوشردی. دای ایشیم چیخمیشدی. هر گون آتوشگه نین قاباغیندا دوروب طؤیله نی گودوردوم. آخیردا بیر گون نارین گول خانیم دئدی:

- آی زینب نه قدر او آتوشگه نین قاباغینی کسدیره جکسن؟ گل بویانا. دان یئری قارالدی، سن او آتوشگه نی بوراخما دین، بیر دن سنی گؤروب تانی یارلار اوندان ایشیمیز قالار الله.

اوره بيم پنجره نين قاباغيندان چيخميردى، اما هردن اورانى بوشلامالى اولوردوم. او گنجه هر گنجه كى كيمين يورقان لارلا قالين قالين دؤشك لرى؛ بير ده بؤيوك ياستيقلارى كورسونون قيراغيندا يتره سالميشديق. آمنه نين اوشاق لارى سئونه سئونه اولارين ايچينه كنجيب گولوشمه يه باشلاميشديلار. نارين گول خانيم چيخمخيرينچاق، هامى سس سيز سميز سيز كنجميشدى كورسونون تووونا. بير آزدان سونرا هامى ياتميشدى آما من ياتا بيلميرديم. ائله يارى جانيم قالميشدى او گوردويوم آدامدا. گوره سن او آدام كيم ايدى؟ قاچاق اولدوغو بللى ايدى آما بيلميرم نيبه اونو اونودا بيلميرديم. اوره بيم قيزيشيردى، بوتون جمده بيم تيتره بيردى. ساعاتلارجا فيكي ره دالديم. كند سوسوب، قوو وورسايدن قولاق توتولاردى. تكجه اوزاقدا هورن ايتلرين سسى گليردى. ائله بير سايخينليقدا بير سس ائشيتديم. قارين قارتيلماسيني لاپ آيدن ائشيديرديم. هه بيرى قارى باسا باسا يول گنديردى. آستا جا آغير يورغانى بير يانا چكديم. يورغانين آلتيندا ايسين جانيم، سويوق ياييلدى. ائله بيل بوتون گووده مه اينه باتيرديلار. يئرمين دوروب، اللمله دهته يه دهته يه، قارانلىق اوتاقدا، آتوشگه - دن ياييلان ايشيغا سارى گتتديم. اوشاق لارين بيرينين آياغيني آياخلاديم. يازيق اوشاق يوخولو يوخولو باشين قالخيزدى اما سويوق زهر كيمين اونا ساتاشينچاق، يورغانى باشينا چكيب ياتدى. چوخ آلشندن سونرا اوزومو آتوشگه نين قاباغينا يئتيريب هووونو ديرسه ييمله سيليب ائشيگه باخديم. آغ قارين ايچينه بير قارالتى طوله يه سارى گنديردى. يئريشيگيندن حاجى منصورا اوخشايردى. الينده، بوغو قالخان بير بايدا وار ايدى. هل البت ايچينه كيچيك قازانچادان باشقا بير شى اولا بيلمز ايدى. بير الينده ده بير بيزه چه وار ايدى. اؤز اؤز مه دئديم:

- آرخاينام، او ايچرى ده اولان كيشى يه يئمك آپارير.

حاجى منصور طؤيله نين قايسيني آچيب بير اوبانا بير بو يانا باخيب سونرا

ایچه‌ری‌یه کئچدی. شاختادان سیرتیلده‌مه‌یه باشلامیشدیم. دیشلریم دیشلریمه دئیوردی. قورخوردوم دیشلریمین سسی یاتان لاری اویادا. ایکی الیمله چنه‌می اووج لاریما آلدیم. بو دؤنه الکریم تیره‌مه‌گه باشلادی. سویوق بیر یاندان جوشغو هیجان بیر یاندان منی اسمه‌جه‌یه سالدی. بیرآزدان حاجی منصور طؤیله‌دن چیخیب، گینه ده بیر اویان بیر بویانا باخیب دایاندی. بودؤنه اؤنونه باخدی. ائله-بیل باشا دوشدو کی بیرى اونو توشلایب. اؤره‌ییم چیرپینماغا باشلادی. اوقارانلیقدا گؤروله‌سی دؤووردوم. باشیمی آشای ائندیریب، بیر آز دان سونرا یوخاری یا قالخدیم. منصور آغا ائوین اوباشینا گتتمیشدی. داها آرتیق آیق لاریمین اوستونده دورا بیلمه‌ییب یئرله اوتوردوم. ایمکله‌یه ایمکله‌یه گئدیب یئریمه کئچدیم. آغیر یورغانی باشیما چکیب گؤزلریمی یومدوم...

گؤزومی آچدیغیمدا ائوده هئچ کیمی گؤرمه‌دیم. ائوین قاپیسی دا تاق با تاق آچیق قالمیشدی. دوروب چیخدیم ائشیه. اؤز الیمده دؤیوردی حاجی منصور گیلین طؤیله‌سینه ساری گئدیب، قاپیدا کی دئشیکدن ایچه‌ری‌یه باخدیم. بیردن طؤله‌نین قاپیسی آچیلیب، ارسلان بی ائشیکه چیخیب منه‌ساری یوگوردو. من قاقماق ایسته‌یینجک، یئرمدن ترپه‌شه بیلمه‌ییب، اورکدن چیغیرماغا باشلادیم. بیرده گؤردوم یئریمده دیک اوتورموشام، هامی دا، یئرلریندن دوروب، قورخا قورخا منه باخیرلار...

او بایدا یادیمدان چیخمیردی. گئج تئز او گیزلئن کیشینین طؤیله‌دن چیخماغینی بیلیردیم. اما ائله‌بیل بیرى آرخادان منی قاباغا ایتله‌ییب دئیوردی کی گئت قاباغا، گؤر او کیشی کیمدیر؟ سنی یئمه‌یه‌جک کی! گئت گؤر یوخونا گیرن آدام کیم دی؟ نه چی دی؟

بیر یئرده قالایلمه‌دیم. سونوندا یاشماغیمی برک برک باشیما باغلایب، بئل بوخونومو برکیدیب، یاواشجا ائودن ائشیکه چیخدیم. آستاجا طؤله‌یه ساری گتدیم. طؤیله‌نین قاپیسینین آراسیندان ایشیق گلیردی. دئمک ایچه‌ری‌ده

ايشيق يانيردى. ايلك قاپى يا سارى گتتمه يه اورك ائله يه بيلمه ديم. بؤيور دووارين داليندا گيزلنديم. ايچه رى دن منصور آغانين سسى گليردى. نه قدر ده سس يياش اولسايدى يئنه ده قولاييم چاليردى. اونون دانيشيق لاريني باشا دوشمه بيردیم. أما بيردن اوبيرى كيشينين سسى گلينجك اؤزومو دوردورا بيلمه- ديم. دوروب قاچا قاچا طؤيله نين قاپيسيني آچيب كئچديم ايچه رى يه...
گؤز لريم آتامين گؤز لرينه ساتاشينجاق آتيلديم اونون قوجاغينا. منى قوجاقلايب دئدى:

- زينب، قيزيم، نيه ائودن چيخييسان چؤله؟

منصور آغا مات قالب دئدى:

- آى الله بو زينب دى. قيزيم سنين بوردا نه ايشين وار؟ دئميرسن بلكه سنى گؤروب صديار بين بوردا اولدوغونو بيلديلر؟
من هئچ نه دئمەيب ائله گؤز لريمين ياشينى اله بيردیم. اوره ييم ائله چيرپينيردى كى سسينى ائشيديردیم. آتامين آل قولو لمس ايدى. منصور آغايا دئديم:

- بو نه ايشدى آى منصور آغا؟ نيه منه دئمەيبسن كى گليب بييه ليگ اولام آتامدان؟

منصور آغا دئدى:

- قيزيم زينب، قيزين اوره يى يوخا اولار. آمانين گونودى. ارسلانين قانلى- لارى بيلسه لر آتان ديرى دى، تۆكولرلر بورا.
منصور آغايا دئديم:

- منصور آغا من اوشاق دؤوورم، بوندان بوينا اؤزوم اونا يئتيشه جه يم. سن آرخابين اول، بير داش آلتدان بير داش اوستدن، منه اوسبور اول.
منصور آغا دئدى:

- قيزيم آتانين اتلى لارى گودورلر او توختايا سورا گله لر داليجاق. عاصم بى

او گنجه یاری جان آتانی آرادان چیخاردیب، بوردا قالیب توختاماغینی صلاح بیلیب.

عطاالله

شام اسبی یه گلمه ییمدن بئش آی سوووشموشدو. آرا بارا سایخینلاشینجاق منصور گیلین بیر بوش دام لارینا داشیندیق. فرقه نین بیر ایلیک حکومتینده بهره وئرمه دیک. فرقه داغیلاندان سونرا نئچه ایلیک بهره نی بیردن آلدیلار. من آدمی دیشمیشدیم. منه کؤشو اوغلو دئییردیلر. منصورون یئرلینده آریا، بوغدا، کوروشنه، نوخود، مرجیمک اکیب اوروشنه لی لرله آغ قالالی لارا ساتیردیم. اونلار دا دارتیب آپاریب اردبیلین اونچو میدانیندا ساتیردیلار. من هله ده فرقه اوشاق لارینی گزیردیم. آخی هله اومودوم اوزولمه میشدی. اونا گؤره بیر گون آتانیب گئتدیم اردبيله. تزه میداندا گزنده بیر ده گوردوم بیر قصاب الینده کی چاپاچقان توکاندان چیخیب بیر جاوانین اوستونه یومولوب قیشقیریب، دئدی:

- آی جماعت، بو همان آدام ایدی کی آغانا خرمنینده نطق ائلیردی.

لات لوت اونی دؤره له ییب، بیر ی پیچاق، بیر ی بؤیده چیخاردیب اونا سؤیوش وئرمه یه باشلادیلار. جاوان دئدی:

- سیزی آند وئیریم بوگونون صاحبینه، من آلتی باش کولفتم. سن الله منی

اؤلدورمه یین. هئچ اولماسا منی دؤلته تحویل وئرون!

اونی قومارایان لار باخماییب اوستونه یوگوروب قنوو قیراغیندا اونی یئرہ بیخدیلار. هامی دان قابق او قصاب چاپاچاغی نی اوغلانین بوینونا سالدی. جاوانین قانی سوزولوب قنودا آخماغا باشلادی. دایاناییم قالمایب دؤنوب

قاييتديم شام اسبى يه. دای سیتقیم سییریلیمیشدی. نچجه واخت دان سورا یازیق قدرت آرواد اوشاغینی آپارتدیردی سراپا اما تزه دن قایتاردی. بئناوالار یامان کورلوق چکیردیلر. من ده ائله کنده ایشله بیردیم. قالاتق سوواریردیم. دوققوزدان ایکی باتمان بهره وئریردیم. اما کئچینه جک یوخ ایدی. اونا گۆره، ایشله مه یه همدانا گئدیپ چرم کرخاناسیندا ایشله مه یه باشلادیم. بی لر گینه منیم دالیمجاق گلیب، منی تا پامایینجاق انامی توتوب دئمیشدیلر منیم یئریمی دئسین. او دا دئمه یینجک یازیق آروادی او قدر وورموشدی لار کی آخیردا جانی چیخمیشدی. یاسین خبری منه گلدی. هئچ بیلیمرم نه تهر اؤزومی یئتیریم شام اسبى يه. یاسدا مشهدی مصعب آدینلی بیرى صدیار بی دن منه خبر گتیریب دئدی کی ایستیرلر آخشام چاغی منی توتالار. تنز بهجت له زینبی گۆتوروب آرادان چیخدیم. چۆلله مه دن گئدیردیک. یول اوزونو دالیمیزا دوشوب بیزه ساری گۆلله آتیردی لار. ائله اوندا صدیار بی، آتلی لاریلا یئتیشیب آتیشمایا باشلادی لار. بیزی قووالایانلارین سایسی چوخ ایدی. صدیار بین آدام لارینین چوخونا گۆلله دیدی. اؤزونه ده گۆلله ده یینجک منه قیشقیردی:

- آی عطا اوشاق لاری گۆتور آرادان چیخ.

بیز ده چوخ چتینلیکله همدانا گئدیپ ایلر لر بویو اوردا قالاندان سونرا کۆچدوک تهرانا. اوردا بیلدیک کی صدیار بی نچجه گون آتیشانان سونرا وورولوب. من آزاراق ساغ قالان فرقه چی لردن ایدیم. هله اوتایا کئچن لرین ده خبری گلدی. اولارین دا خوش گون لری اولمامیشدی. اما بو دونیا بی لره ده خوش باغیشلامادی. تهرانا قاچان بی لرین بیر چوخ، قانلی لارینین الیه اؤلدورولدولر. زنجانا قاچان بی لری ده آرواد اوشاق لاری لا اؤلدورولر. هه، هر عاشیغین دورانی وار...

ایکینجی بؤلوم

آغا وئردی

داغ لاردا لالام قالدی
 بئشیکده بالام قالدی
 دوشمن ووردو من اؤلدوم
 بیر آغلار بالام قالدی

آغا وئردی اوغلو ایوب

بیر گون سحر چاغی یوخودان دورب گۆردوم آتاملا، انام ائوده دؤورلر. دئدیم
 حتما آتام ایشه گندیب. آذر آیینین ساختاسیندان، آتوشگه لرین شیشه سی قیروو
 باغلامیشدی. دیرناق لاریملا شیشه نین قیرووونو قاشئییب، حیطه باخینجاق،
 آتاملا، انامی اوردا گۆردوم. انام شوکت خانیم، گۆیول سوز گۆیول سوز، قویودان
 سو چکیردی. آتام آغا وئردی ده حیطین باشقا کؤندونده دوروب اناما باخارکن
 بیردن اناما ساری گندیب، قول لارینی اونون بوینونا سالدی. آر ارواد آغلاماغا
 باشلادیلار.

من بو گلیشی گورن کیمی مات قالیب، اؤز عالمیمده دئدیم، بو نه محبتدی؟
 سحرین بو تنز واختیندا، نه دن بئله ساریلیب لار بیریرلرینه؟ بو نه شوراه دی؟
 دای دئمه ایش، آلاهی ایمیش. آیریلیغی سهزیرگه ییب توک لیریم بیز بیز دوردو.
 دیقته، آتا اناما باخیردیم. کیشینین گۆزلی یاشلا دولوب، یاناق لارینا

داشیردی. انام دا باشینی آشاغی یا سالیب قویویا باخارکن گۆزلیندن سوزولن یاش، قویونون ایچینه دامیردی.

آتام بیر شوکت خانیما، بیر ده ائوه دیونجاق باخاندان سورا دؤنوب قاپیدا اونو گۆزله یین آتلی لارا قوشولوب گۆزدن ایتدی. نه قدر ده اوشاق اولسایدیم، حس حوسو قانیردیم. بو گئدیش او گئدیش لردن دؤووردو.

اوره ییم توتولموشدو. آغلاماق ایسته ییردیم. اما بیردن آتامین سۆزلین خاطرلادیم کی دئمیشدی:

- اوغلوم ایوب، سنین تبریزده یاشایان بیر بؤیوک باجین وار، اؤزوندن ده کیچیک اوچ قارداشین بیر ده آنان وار، اولاری آلدن قویما. بیر زامان من اولماسام، سن بو ائوین کیشیسی اولاجاقسان. آمانین گونودی، اولاردان یییه-لیگ اول.

بوسۆزلر یادیم دوشونجک، چیگین لریمده آغیر بیر یوکو سزیرگه دیم. دیگرگین اولوب، ایاق لاریمین کتلمه یینی باشا دوشدوم. دؤنوب یئددی یوخی ایچینه اولان اوچ قارداشیم باخدیم. گئدیب قدرتین بئشیگین ترپتمه یه باشلادیم. دیلیمه لای لای گلدی:

- لای لای دئدیم یاتاسان

قیزیل گوله باتاسان

قیزیل گولون ایچینه

شیرین یوخی تاپاسان

ائله اوندا انام ایچهری یه کئچدی...

سوزولوب گۆردوم کی انام مطباخذ اوتوروب، اؤزو اؤزونه دانیشیر:

- کرمینه قوربان اولوم آی الله، بویامان یئل هاردان اسدی.

دؤنوب منی گۆرونجک، دئدی:

- آی ایوب، ننه قوربان پئندیریمیز قورتاریب، گئین گئت، آل گل.
 بوغوز بوغوز پالتاریمی گئییب. اؤز بؤرکومو تاپا بیلمه یینجک آتامین
 "شولایی" بؤرکونو گۆتوروب، باشیما چکندن سونرا، ائودن چیخدیم. اوگون
 آذرین ایگیری بیرینجی گونونون سحر چاغی ایدی. دیزه کیمین قار
 یاغمیشدی. من بویدان اوجا ایدییم. اونا گۆره قالین قارین ایچینده یثریمک منه
 چتین دؤووردو. قایمیزین قاباغیندا، نئچه آداملا، نئچه آتین لپیری واریدی.
 نئچه آتلی گلیب اوردا دوروب، سونرا دا چاپا چاپا گتتمک لری لاپ آیدین ایدی.
 اولارین ایاق ایزین توتوب گتتدیم. بللی ایدی کی آتلی لار عسگریه دن
 چیخیب، آلا قاپی یا طرف گئدیبلر. عسگریه دن چیخیب، قره کوللوگون،
 قیرمیزی کۆرپی سینه ساری یولادوشدوم.

سینم سؤزله دولو ایدی. سحر چاغی ائوده گۆردوک لریمی خاطرلادیم.
 او یاشیما کیمی، آتامی ائله گۆرمه میشدیم. او هیبتلی ایدی، "میس محکم"
 ایدی. اونون گۆزندن یاش سوزولمه یه اینانمیردیم. اؤزگه بیر دویغوم وار ایدی.
 بیلیم نیه بئله باشا دوشوردوم کی اونون آغلاماغی بیزی چوخ اوزاق یئرله
 سورویور یا دا ایراق بیر یئرده باش وئرن لر، بیزیم سایخین یاشاییشیمیزی
 هدهله بیر. آتام گندن یولون هارا اوزاندیغینی بیلمیردیم. ائله بیل دومانلی بیر
 مئشه ده ایتمیشدیم.

هر ایز، هر چیغیر، یولا بنزه بیردی. آلا قاپی دان سایخین سایخین آخیب گلن
 چایا باخدیم. سودان بوغوناق بیر "شیریتلی" سسی گلیردی. هنده وریمه
 باخینجاق، گۆردوم کی جماعتدن خبر یوخدو. نه اولموشدو گۆره سن؟ ائله بیل
 اوگون هامی یوخویا قالمیشدی. هر نه ایدی بو "آلاتورانیق" سحر، گونده کی
 سحرله بنزه میردی. هر نه ایدی، آتامین اوجوره ائودن گتتمه یی له ایلگه یی وار
 ایدی. بونو باشا دوشوردوم. قیرمیزی کۆرپونون اوستوندن سوووشماغا
 باشلادیغیمدا، بیر دونوران کولک قالخیب، کورپونون شامالارینی تیترتدی.

چاپين سوپو لپه لَن ديكجك دوروب باخديم. ائله بيل سو، سوپى قووالا بىردى. ائله بيل قاباقداكى سو لپه لرى ايسيرديلر تئز شهردن چيخيب قوجورا آخالار. دوندوران يئل اسديكجك، كورپونون گوڭده سى زار بىردى. ساختا يئدى قاتيمدان سووشوب، سوموك لريمه ايشله بىردى. عؤمرومده بئله اسمه جه يه توشمه ميشديم.

بئله لاپ يئريشيگىمى ايتيرديم. آياق لاريم بير بىرى نه دولاشينجاق، از قالدیم بيخيلام. اما بير جور بير تهر اؤزومو ساخلاشديرديم. درين نفس آليب كؤكسومى اؤتوردوم. آلتورانليق، شهرين ياخاسينى بوراخميردى. بير قوردون "اولاما" سسى گلديكده، اوره ييم قوش اوره يىي كيمي چيرينماغا باشلادى. سحر چاغى قوردون شهرده نه ايشى وار ايدى آخى؟

كولك بير از دا "يئينلشيب" كورپونون سكى لرينده كى قارى سوووروب، اوز، گوڭزومه سپه له ييب، قيزديرمامى بير آز "سيريتدى". سورا دا دامجى دامجى آلينيمنان سوزوب اوزومدن بئله آخيب كورپونون سكى سينه دامجى لادى. اليمى جبيمه ساليب انام وئردىگى اون "شايى نى" يوخلاديم. گوڭمذن توخونموش اوزون شريفيمى بوينوما دولاييب، بت بره نى بر كيدندن سورا، يولا دوشدوم. كورپونون اوتايينا يئيشنده مات قالديم. بير كيشى آلاهى كيشينى كورپونون قيراغينا دايايب، بالتايلا، اودون كيمي يار بىردى. گوڭزليمه اينانا بيلميرديم. او آدام بالتانى گويه قالخيزيب بير انسانين باشينا اتندير بىردى. كله نين سوموگونون سينماق سسى باشيما دوشدو. بو هر نه يين سينماق سسيندن آبيرد اولوردو. بالتا هر دؤنه كله يه ده ييب گويه قالخاندا، قانى گويه سپه له بىردى. "سچرايان" قان، يان يووره ده كى قارى قيزيل قانا بويايب، منيم ده اوزومه ياييلدى. آچيلان كله دن قان فانتاللايب، قيريق قيريق اولموش سوموك لرى هر يانا تؤكولدو. بئنينين ده پارچالارى شلپك كيمي يئر دوشوب، سوروشوب، چايا دوشدو. ووران آدام، بو دؤنه بالتانى كيشينين چيگينينه ووردو. آدامين چيگينينين

سوموکلری، قصاب توکانیندا، چاپاجاغین سوموگه دیمک سسینی وئردی. کیشینین ساغ چیگینی جمدهییندن آیریلیب، قولو ساللانیب یئره یئتیشدی. ووران آدم بیر ده بالتانی قالخیزیب گوجلی گوجونه کیشینین باشینا ائندیردی. بو دؤنه بالتا کیشینین "گیجلگاهینا" دیدی. اونون اوزونون بیرینانی یئریندن قوپوب، گۆزو، یئریندن چیخیب قویروق کیمی داماردان آسلانیب آغیزینا یئتیشدی. انگی ده یاریلیب، بوتون دیش لری گۆرسنمه گه باشلادی. پیقیدلایینجاق، آغزیندان قان کۆپوگو چیخیردی. ائله بیل بیر سۆز دئمک ایسته بیردی. بیردن، شیل کوت اولان آدم ائله او کۆکده دؤنوب منه باخدی. یا دا منه ائله گلدی! چیخیمیش گۆزونون یئریندن قان سیچراییردی، ساغ قالان گۆزی ده یئریندن چیخیب، داها هئج یانا دؤنه بیلمه ییب، منه باخا باخا قالدی. ائله بیلدیم یوخو گۆرورم. آما یوخو اولمادیغینی بیلینجک، اؤره ییم کئچیب یئره بیخیلیدیم.....

یوخویلا، آیقیلیق عالمینده، کورپونون اوستونده، اؤزومدن خبرسیز اوزانمیشدیم، داغیلمیش لئش ده یانیمدا دوشموشدو. یئره تۆکولن قانلار، کۆرپونون قیراغیندان چایا تۆکولدوکجک چایین ساغ "کۆندو" قیزیلا چالدی. بیر آز کئچمه دن آلاقای دان آخان سویون ایچینده ده، "جوما جوما" قیزیلا چالان سو گلدی، سویون آخاری یئینلشدی، شیریلتی سسی یاتیب، گورولتو سسی قالخدی....

های کوی دوشدو. بیر آز قاباق "قوو ورسایدین قولاق توتولاردی" اما ایندی، زاریماق سسی گۆیه قالخمیشدی، یالوارماق لا، سیزیلتی سسی، بیر ده خیریلدماقلا، باغیرتی سسی بیر بیرینه قاریشدی. سو یئرینه قان گئدیردی چایدان. بئله لیکله اردبیلینین اوچ بوز ایگیرمی بئش اینجی ایلینین، ایگیرمی بیر آذرگونو باشلادی...

نه واخندان نه واختا، قيرمیزی کۆرپونون قيراغيندا اۆزومه گلديم. باشيمدا
آدامی بيخان آغری وار ایدی. آياغا دوروب هنده وریمه باخديم. هر يئر قيزیل
قانا بلشمیشدی، دؤنوب کۆرپونون قيراغيندا کی لئشه باخديم. لئشین، او ائشیکه
پيرتلايان گۆزو ائله منه باخیردی. ائله بیل سون ديقه لرده ده مندن هارای
گۆزله بیردی. ائله بیل دئیردی آی اوغلان گئت منیم آدام نفریمه خبر وئر گلیب
منی یئردن گۆتورسون لر. منیم آدیمی اؤیرن. بیر زامان اولار سندن سوروشارلار
کی او دوغراناں آدامین آدی نه ایدی. گناهی نه ایدی؟ اوندا منیم آدیمی،
سانیمی سؤیله...

داها آرتیق او گۆزه باخیلیمه ديم. دؤنوب آرخادان گلديگيم يولدان قاچماق
ایسته ديم. اما يئنه گۆردوک لريم يادیم دوشوب، اوره بيم کئچدی...

لئشین یئریندن پيرتلايان گۆزو تئخا منه باخیردی. ائله بیل هر یئردن سس
گلیردی. باغ ملی ده کی آغا قهوه سینده اولان اندریال رادیوسوندا بیر عاشیق
اوخویوردو:

– اوجا اوجا داغ باشیندا.... باش بیر یانا لئش بیر یان ، باش بیر یانا لئش بیر
یان، هی....

کیم منی ائوه گنیرمیشدی بیلیمه ديم. بورنوما توسو توتدولار. نه واخندان نه
واختا آییلیب قیشقیردیم:

– آی ننه.

آنام دئدی:

– آی اوغول نه اولوب سنه؟

بؤبورومده کی سو بارداغین گۆتوروب، "قانتاریب"، دئدیم:

– آی ننه، قيرمیزی کۆرپی ده بیرین بالتاینان یاردیلار.

آنم بیر آز مات قالیب دئدی:

– سن ساییر بابیر دئییرسن، سنی "قاراباسیب"، گۆزونه ائله گلیب.

دئدیم:

– یوخ، گۆردوم.

دئدی:

– کیم ایدی او؟

من بوتون گۆردوک لیریمی بیر به بیر دئیینجک، آنامین رنگی روفو آغاریب،
بیرغلانماغا باشلادی.

بیر آزدان یئرینده تیکیش توتوب دالدی.

من اونو باشا دوشوردوم. اونون بو آل هایا قالماعی، آتامین سحر ائودن
چیخیب گئتمه یی له سالی وار ایدی. او ایسته میردی بئله بیر جان سیخان باش
وئر میسه اینانا. او دیغلی آدام لاردان قورخوردو...

بولارین هامیسین یان یانا قویوب بئله باشا دوشدوم کی، وال دؤنوب. اودور
ایندی هله سو گلیب اؤز چوققورونو تاپانا کیمین، هر کیم اؤز بیلدیگینی ووراجاق
قلیبه.

آنم دوم توتوب آیلشمیشدی. اما بیردن دوروب گئدیپ حیطین اورتاسینی،
بئله قازدی. اوندان قازما داما کئچیب بوتون آلدیغی زوماری داشئییب، او
چوققورون ایچینه سالیب، اوستونو اؤرتوب، گلدی ائوه. ایکی اوچ دنه یئرآلمانی
گۆتوروب، باشلادی ائوین یولاجاغیندا کی اوجاقدان پیشیرمه یه.

یئرآلمالار پیشه پیشه اؤز اؤزو ایله دانیشیردی، منیم ده قولاغیم اوندایدی.

دئییری :

– آی الله کیشیمی سنه تاپشیریرام. اوندان "بیه لیگ" اول. اونو بیزه چوخ
گۆروب، بالالاریمی باش سیز قویما. قوربانین اولوم تاری کیشی، بیزی الدن
آغیزا قویما. قییم بو ائو کیشی سیز قالسین.

يازيق ارواد ايشله يه ايشله يه ائله الله يا الواريردى.

من، ائوين بؤيوک اوغلانى ديم. اؤزو ده سگگيز ياشيم وار ايدى. ائويميز اردبيلين عسگر يه محله سينده ايدى. ائامين آدى آغا وئردى، ائامين كى دا "شوکت" خانيم ايدى. اوچ كىچىق قارداشيم وار ايدى. نصرت، اسماعيل ييرى ده قدرت. منى تزه ليكده فرقه نين اليه قورولموش تهيه مکتبينه قويموش دولار. مکتبمميز، اردبيلين پالان دوز بازاريندان چىخاندا، تبريزلى لر مسجدينين چيگنينه كى كوچه ده، ايكى مرته به لى خير خواهى دامى ايدى. فرقه نين اؤيرتديكلرينه گوږه، بيزه آغاجدان دوزلميش بير توفنگ وئرميشديلر. گوږه شالوارنان جيليققا گئيب، آغاجدان دوزلميش توفنگى، ايله چيگنيميزدن آسلايب، تهيه يه گئديردىك. ائام، آقا وئردى كيشى، يئنيجه فرقه نين قورولوشونا قوشولوب، فدائى اولموشدو. گئجه لر فرقه نين بازاردا كى قارول خاناسينا گئديب، كئشيكچى اولوردو. اولارا، يونيفورم، بير ده كى بئرنو توفنگيله موزور وئرميشديلر. اوجا بوى ائام يونيفورمونو گئيينيب، كئچينيب، قارول خانايا گئديردى. بير گئجه بييم، كبرى خانيم بيزه قوناق گلמידى، كبرى خانيمي، ساوالانين اته گينده اولان "ديوله" كندينه بالاخان آدينلى بير كيشيه اره وئرميشديلر. گئجه چاغى آغا وئردى كئشيكدن گلدى. كبرى خانيم اونون يونيفورمونو گوږونجك دئدى:

- آى آغا وئردى بونه دى چكميسن اينينه.

آغا وئردى دئدى:

- باجى بو فرقه نين يونيفورمودى. من فدائى اولموشام.

كبرى خانيم ديسكينيب، دئدى:

- يانى پيشه ورى به قوشولوبسان؟

آغا وئردی، دئدی:

– هه باجی، کئشیکچی اولوب، قوشولموشام پیشه‌وری نین قورولوشونا.

کبری خانیم دئدی:

– الله خیر وئرسین. آما سن یازی پوزو بیلیمیرسن کی، سنی نئجه قاتیبلار

اؤزلرینه؟

آغا وئردی دئدی:

– آی باجی، بولار شاهین دیلینن دانیشمیرلار، بولار ائله اؤز دیلیمیزی یازیب،

اوخویورلار. نامه‌لی تورکی یازیرلار اونا گۆره بیرری اوخویاندا بیز ده باشا

دوشوروک. اؤزو ده کی باشلایب‌لار بیزه یازی پوزی اؤیرتمه‌یه. بو اوشاق‌لاری

گۆرورسن؟ بولارا مکتبده تورکی درس وئریلر. ائله دؤور آی اوغول؟

دئدیم:

– ائله دی داداش.

هه باجی یاخشی پول آلیرام، چکمه تیکمکدن کی یاخشی دی! اولموشام

دۆلت ماموری.

کبری بیبی دئدی:

– آخی بیر مملکتده ایکی دۆلت اولماز. بیر یاندان شاه منم منم دئییر،

بیر یاندان دا پیشه‌وری دئییر بوردا منم باغداددا کور خلیفه.

ایکی باجی قارداشین، دانیشیق‌لاری منه خوش گلیردی. اولارین آراسیندا کی

محبت آلاهی بیر عالم ایدی. بیبیمین گۆزلرینده کی قره قئیت آچیق آشکار

ایدی. بیر نئجه گون اوندان سونرا، فرقه، اؤز مامور‌لاری‌لا، فدائی‌لرینین آیلغینی

وئردی. فرقه وئرن پول، پته‌یه اوخشاییردی. بیراوزه پول ایدی، آرخاسیندا فرقه-

نین مؤهرو وار ایدی. فرقه قورولوشو، بو پولون دیرینی بوینونا آلیب، بوتون

اصنافا دئمیشدی کی او پوللا آل وئر ائله‌سینلر. انام شوکت، پول‌لاری گۆتوروب،

بازارین بو اوجوندن کئچیب او بیرسی اوجوندن چیخدی. نه گرک ایدی، بئله

لاپ بير ايلليک زوماريميزى آلدی. توکانچى لار هر دن پولو آماقدان بويون قاچيرديلار، اوزامان شوکت آنام دئيردى:

- باخ پيشهورى اوردا دی ها.

ائله بيل بي-بي نين دونن گئجه کى سؤزلرى، ننه مى آييق سالميشدى. اونون يارى جاني قالميشدى گله جکده. زومارى ائوه گتيريب، ائوين قازما داميندا گيزلتندي.

بيزيم کوچه ميزده، مليک آدايندا بير پاسيبان وار ايدى. او شهرباني مامور ايدى. دئمک شاهين پاسباني ايدى. فرقه گلندن سورا، اؤز پاسيبان لارينى شهربانيا قويوب، شهرين گؤز تله ميينى اونلارا تاپشيرميشدى. قديم کى لرى ده آزاد بوراخيپ، اولارنان ايشى يوخ ايدى. تکجه، شهرين ساخلوسى قوروق اولموشدو. فرقه قورولوشى، اوروس لارين کؤمه يينن، قويوموردولار شاهين قوشونو آذربايجانا کئچسين. مليکين دؤرد اوغلى وار ايدى. اولار کوچه ده هامينى اينجيديرديلر.

بو سؤزلرى ده ائشيدينجک داي هرمنه منه آيدنلاشدى. گون چيخان چاغى، قوجا قلاشيب آغلاشمانين نيبه سيني لاپ ياخشى باشا دوشدوم. او ايسته ميردى آتام آغا وئردى، له لؤوون لرین، يا دا خناس مناسين الينه دوشه. آتام قاچاق اولموشدو...

شوکت خانيم يئر آلمالارى گتيريب کورسو اوستونه قويدو. چؤرک يوخ ايدى. يئر آلمانى يئيه يئيه آناما باخيرديم. شوکت خانيم ائوى ييغيشديرماغا باشلاميشدى. ائله بيل کؤچه جک ايدىک. ائله بير آز کئچمه ميشدى، قاپى يا تاققا ووردولار. او تاققا ائوى لاختلدى، قاييميز دا سيندى. تانينماز آدام لار ائوين ايچينه يوگوردولر. تئز قاچيب قارداشلاريمى آرخاما آلديم. شوکت خانيم دا کئچيب منيم قاباغيمدا دوردو.

اٲوه گيرنلر، اٲوى چاپماغا باشلاديلار. هر نه واريدى گٲتوردولر. قاب قاجاقلارى، خالچانى، پالازى، گيليملرى، بله او سينيق كورسويه ده واى قيلماديلار؛ اونو دا گٲتوروب آپارديلار. اٲو لومبه له لوت قالدى. اما كردينين اورتاسيندا زومارين باسديريلديغىنى اوارماديلار. زومار اٲله يٲرينده قالدى. بيزيم بير قونشوموز وار ايدى زليخا خانيم آدينلى. ايشى سازاندا ليق ايدى. گٲديب توى لاردا سازاندا ليق اٲله يردى. او بير لوتو ارواد ايدى. چپوچولار گٲندن سونرا گليب كٲچدى اٲوه. شوكت خانيمين ديگرگين دوشمه يىنى گٲروب دٲدى:

- آى شوكت خانيم گٲتور اوشاقلارى گٲنگ بيزه. بو لووفا آدام لار هٲچ "فتر" دن ده كچمه ييبلر آخشام چاغى بو اوشاق لارين باغرى چاتلار.

منه گٲره زليخا بٲينه باتان سٲز دٲيىردى. شوكت خانيم دا بونو اوارميشدى. قالان قولان هر نه وار ايدى گٲتوروب، بيزيم ده اليميزدن توتوب، آپاردى زليخانين اٲوينه. زليخا خانيم تٲز نچه دنه ده ساج چٲره يى ياپدى. دٲرد دنه ده كند يومورتاسى پيشيريب، قويدو قاباغيميزا. اوندان دٲدى:

- گٲردون يٲمك، بس نه دٲمك؟

قارداشلاريم چٲره يى گٲزلرينه تپديلر. اما شوكت اٲام ديلينه وورمادى. من اواريرديم. زليخا شوكتين نيسگيلىنى گٲرونچك دٲدى:

- شوكت، اٲزوو يٲمه باجى "گٲرونن كنده نه بلد". سن بو ييغىناقدان نه اومورسان؟ بولارا آدامليق ياراشمير. گل بير آزيٲمك دن يٲ، الله كريمدى.

من ياخشى اٲلايىرديم. يازيق شوكت خانيم هٲچ بيلميردى آرى نين هايننا قالسين، يوخسا اوشاق لارينين هايننا. من بيليرديم، او اوارا قالميشدى. بيلميردى نٲيله سين. زليخا خانيم شوكت خانيمى اٲلايىب بيرتهر اونو نيسگيلدن چيخارتماق، نيسگيلىنى داغىتماق ايسته ييردى. اونونلا سٲز آچيب، كٲچميشدن، اولان لاردان دانيشيردى اما شوكت خانيم اٲله قات چيراغىنين ايشيغىنا دونوخموشدو...

دان يئرى سۆكولونه كيمي اوتوردولار، من ده باخيرديم. ائله چوخ دانيشان زليخا خانيم اولدو. شوكت خانيم قولاق آسيردى. اما يارى جانى باشقا يئرلرده قالميشدى. زليخا خانيم كوروسون توندا يئر سالميشدى. اوشاقلار كورسويه كنجيب ياتميشدىلار. اما بير شوكت خانيم بير ده من دان يئرى سۆكولونه كيمين اوياق قالديق. انا كيمين منيم ده گوزومه يوخو گلميردى. بيليرديم، او، تالان اولموش ائويميزه فيكىرلشيردى، او، اريله، دورد بالاسينا فيكىرلشيردى. ائويميزى چاليب، چاپاماقلار گليردى اونون گوزونون قاباغينا. هه من بيليرديم، آخى نجه اولاييليردى كى دورد بالاجا اوشاغى اولان بير خانيمين ائوينى چاليب چاپسينلار؟ بو خيل، اوزلرينه نجه پاي وئره بيليرديلر؟ نجه الله دان پيغمبردن قورخموردولار؟ آلتورانليقدا گوزلريمى يوخو آلدى.

درين بير يوخويا قالديم...

. آغاوئردى آتام بير كولا سيغنيب، اينده كى توفنگيله قارشيدان گلن قارانليق كؤلگه لره چاخماق چاخيردى. بيردن دؤنوب شوكت خانيمي گورونجك دئدى:

- شوكت خانيم هئج دارىخديرما اوزونو. دوز اوچ گوندن سونرا گله جه يم، ايلكه بوقارا كؤلگه لرى اولدورمه لييم. بونلارى يوخ ائله مه سم، گليب ائوه چيخا بيلمه يه جه يم.

شوكت خانيملا آغاوئردى نين هندهورينه باخديق. ايكي باش سيز لئشى گوردوك. اوزاقدان گلن ايكي اينده ايكي باشى ساچ لاريندان توتوب گلن آدمى گوردوك. باش لارين بيريسى گوزلرينى آچيب شوكت خانيم باخدى. باخار گوزلرى دونموشدو. باش ديل اولوب دئدى:

- شوكت خانيم بو قاتيلين آدى رزاق دير. بوندان سونرا بونا باش كسن رزاق

دئيه جكلر.

بىردن قولاغىما بىر سس گلدى. بىرىسى اوجادان قىشقىرىب، سسى داغلارا
دئيب ترس سسى گليردى. دئيردى:

– آى آغاوئردى گوللەلرئىمىز قورتارىب. بىر چارا قىل، آل آياق ائله...

او چار بىر جيهه چكىب اؤز سسىمه يوخودان دوردوم. يوخودا سون
ائىتىدىگىم سسى خاطرلادىم. آى آغاوئردى گوللەلرئىمىز قورتارىب. بىر چاره
قىل...

انام شوكت خانىم باشىمىن اوستونه گلىب، اوجادان سؤيله مەيه باشلادى:

– الله خىر ائلهسىن، الله اؤزون خىرائله، اؤزون وای قىل ...

گاوا ايکىمىز ده بىر يوخونو بىرگه گوروموشودوك!

زليخا خانىم دئدى:

– شوكت خانىم. اوزووو داريخديرما. انشالله هر شئ خىرنن قورتاراجاق. گئجه

فكرنن ياتمىسان اودور يوخو گورموسن. يئرئندن دور چاي چوروك دسترخاندا.

دور اوشاق لارى دا اوياندير گلئىن لر بىر تىكه چوروك يئسىن لر.

شوكت خانىم دئدى:

– ساغ اول زليخا خانىم والله من بىلمىرم سنىن محبتىنىن قاباغىنا نئجه

چىخىم. پايىن باجادان..

زليخا خانىم دئدى:

– بو نه سؤزدى دئيرسن شوكت خانىم، بىز قونشوبوق. قونشولوغون بىر دىي

وار. اولماز كى من سىزى بئله بىر يامان گونده يالقيز قويام.

قارداشلارىمى اويادىب، چاي چوروك يئمه يه چاغىردىم.

انام شوكت خانىم دا دسترخانىن باشىندا ايلشدى. آنجاق يئدىگى هر بلله

بوغازىندا دوگونلەنيردى. ائله بىل بىرى بوغازىنى سىخىردى. تىكه بوغادوستاق

آشاعى گتتميردى. بيزيم قاباغيميزدا اوزونو توخ توتوردو. اما نئيله يه بيلردى يازيق ايچهرى دن يانيردى. او كرده ده باسديرديغى زوماردان باشقا، هئچ نه يى قالماميشدى...

اٲويميزده اوسينيق كورسويه ده قيماميشديلار. اونو دا اٲارميشديلار. ساخسى قاب لارى دا بئله اٲارميشديلار. انامين يامان گونو ايدى. ايكى قارداشى چوخ اوزاقدا ايديلار. ايكىسى ده ميانادا اولوردولار. الى هئچ بيرينه چاتميردى. يازيق آرواد بئله لاپ آوارا قالميشدى. اما هر نه ده اولسايدى او شوكت خانيم ايدى. "دكير" بيرخانيم ايدى. يانيب كول اولان اٲو ائشبيگينين ايچيندن نئجه چيخيب باش قالخيزماغينى ياخشى بيليردى. او دوشونجه لى آرواد ايدى، اوزاقلارى گورن ايدى. بيليرديم او چوخ درين دير. او اوزدن زليخا خانيم بير ضرر گلمه- سيني ايسته ميردى. او يازيغى دا بو قيريق جماعتين اليه وئرمك ايسته مه- بيليردى. اولاييلردى كى آغاوئردى نين آرواد اوشاغينى اؤز ائوينده سيغينديرماغينا گوره اونون دا ائوينه تپيله لر. هه، من انام شوكت خانيمى ياخشى تانيرديم. او هر نه يى قاباقچادان دوشونن خانيم ايدى. داها آرتيق او ائوده قالماعى مصلحت گورمه دى. داها دوغروسو زليخا خانيمى دا اؤزو دوشدوگو بلايه سالماق ايسته- مه دى. او اوزدن ائله بير آز دان سونرا دؤنوب زليخا خانيم دئدى:

- زليخا خانيم بيز اٲويميزه گتتمك ايستيريك.

زليخا خانيم چاشدى. دئدى:

- آى شوكت خانيم آخى او ائوده هئچ بيرشئ قويمايبلار قالا. نه دن اورا ياي

گتتمك ايستيرسن؟

شوكت خانيم دئدى:

- والله منيم اوره گيم اؤز اٲويميزده. من سنون امه يووى باشا دوشورم اما اؤز

اٲويميزه گتتمه يى ايستيرم.

زلیخا خانیم، شوکتین سۆزونو ایکی ائله مه دی. اونو آنلادی. اودور داها آرتیق سۆزو اوزاتماق ایسته مه دی. دئدی:

- شوکت خانیم من باشا دوشورم، اما بونی اونوتما منیم ائویم سنون ائووندی. نه زامان گئری دؤنسز گۆزومون اوستونده یئروز وار.

شوکت خانیم زلیخا ایلا ساغ اوللاشیب، بیزی قول قانادینا آلیب ائویمیزه دؤندوک ائویمیزین قاپی سی سینمیشدی. ائوین ایچینه ده ائله بیل سوپورگه چکمیشدی. بوم بوش ایدی. هئچ نه یوخ ایدی. زلیخا خانیم بیزه بیر گیلیم گتیردی. بیزی گیلیم اوستونده یئرلشدیردی آنام. اوندان ائوی سه مانا ماغا باشلادی. بیر تهر سینیق قاپینی قالخیزیب قاپی یا اوخشاتدی. ائوی سیل سوپور ائله دی. باسدیریلان زوماری آچماق ایسته مه دیگینه گۆره، آله اولان نئچه دئه چوروک یئر آلمان گۆتوروب دهلیزه کی اوجا قدا پیشیریب، بیزیم قاباغیمیزا قویدو. سونرا حیطین سکی لرینده اوتوروب دالدی. او چاغا کیمین آغا وئردی نین یوخلوقو اونو او قدر سینسیتمه میشدی. اوشاق لار "شیلناق" ائله ییب، آتالارینی گۆرمک ایسته بیردی. شوکت خانیم دا اونلارا "یاغ بلله سی" وئیردی. اونلاری آلدایب دئییردی :

- داریخمایین آتوز گئدیب ایشه. تئز قایدا جاق. بو گون لر بیر آز ایش لری چوخدی. شهره اوغرو لار دولوبلار. اولاری توتوب دوستاغا سالاجاق. اودی آتوز گئجه قالیب.

بیر تکجه من اولانلاری باشا دوشوردوم. قیرمیزی کۆرپوسونده گۆردوک لریم منی یاشیم دان داها بؤیوک یاش لارا آشیلا میشدی. شوکت خانیم یاخینلاشیب دئدیم:

- ننه، گۆره سن آتام هاردادی.

شوکت خانیم دئدی:

- آی اوغول سن منن یاخشی بیلیرسن. آتان ایداره ده دی. بو گون لر ایشی

چو خدى. اما گنج ده اولسا قايبدا جاق.

دئديم:

- ننه، منى باشيندان ائله مه. من گوردوگومى گوردوم. اتام قاچاق دوشوب. ايندى منن دوزگون دانيش. آخى اتام سيزى منه تاپشيريپ. دئييب ايوب، من اولمادىغيم يئرده، سن بو ائوين كيشيسى سن. انوندان، قارداش لاروندان بييه ليگ اول، ننه باشينا دؤنوم گل منى آزديرما. منى هئچه قويما. آخى الله قويسا ايندى من بو ائوين كيشيسى يم. گل سئم گه ييشك؟ بلكه بير يول تاپادوق.

شوكت خانيم منه باخيب گؤزلى دولدو. بيليرم كى ائله او جار اوغولونون نه قدر بؤيومه سيني آنلادى. ايندى باشا دوشورم كى ياشايش انسانين ياشينا باخمايير. ائله بير ايش لر گؤرور كى انسان، ياشيندان بؤيوك سؤزلر دانيشير. لاپ بئله بويونا ياراشمايان ايش لر گؤرور. زامان انسانا اونوتدورور دا خاطر لادير دا. دئمك بؤيوك بير معجزه دير بو زامان دئييلن وارليق...

آتامين بوش يئرني دولدورماق ايسته ديم دويغوسو، سينه گريب انامين اوئونه كئچمك، زاماندان قاباغا كئچمك دئمك ايدى. بير گنج ده اوشا قلىق دؤوروندىن سوو شوب كيشى ليك بولگه سينه آتديم آتديغيمى باشا دوشوردوم.

شوكت خانيم آله اولان زومارالارى بير يول اوستونده قويماق ايسته ييردى. چوخ فيكي رله شندن سونرا اونلارى آيرى آيرى سئيه زى لره دولدوروب، باشقا يئرلره كؤچورتمه يى راه لادى. گون اورتايا ياخين ايدى. ايشدن يورولوب گليب دهليزده كى اوجاق باشيندا اوتورموشدو. ائويميزين سيني قاپيسى، سيني سالحاق دا اولسا هله بيرتهر يئر ينده قالميشدى. شوكت خانيم اوسيني قاپى نين آرخاسيندا بيز بالالار نى اوژ باشينا توپلاميشدى. چوروموش يئر آلما لار اوجاغين اوستونده جيزيلدا ييردى. اوشاق لارين گؤزلى قالميشدى اونلاردا، كبابى اولماغيني گؤزله ييرديلر. نصرتين گؤزو هئچ آيريلميردى يئر آلما لاردان. بيردن

شوكت خانىم باشىنى قالخىزىب خالدان حالا دوشدو. ائله بىل بىر خاطا چاناغى باشىمىزدا سىناجاقدى. بىردن سىنىق قاپى يئرىندن قوپوب، سىنىق سىنىق اولوب سپهلىدى. شوكت خانىم يئرىندن آتلىب، آياغا دوروب بىزى آرخاسىندا گىزلتدى. قونشوموز يانى شاهىن پاسىيانى مليك، الينده كى او اوزون بئرنو توفنگىله ايچه-رى يه كئچدى. پاپاغىنى قئىقاجى قويوموشدو. چىگىنىندن چاپراز گولله قاتارى آسلايىب، بئلىنه ده بىرتوپانچا باغلامىشدى. ائله بىل، بؤيوك بىر اوردونون قاباغىنا چىخمىشدى. اؤز اؤزومه دئدىم، اوروسون عسگرلىرى شىهرى آلان چاغ، بوغلارى ساللانىب، دوستاغىن قاباغىندان قاجاراق توفنگىنى قونشونون حىطىنه توللايان مليك، ايندى بوغلارنىنى ائشىب، سىنه گەرىب، بىر آرواد خايلاغىلا اونون آرخاسىندا گىزلنن اوشاق لارىن قاباغىندا اوروس اللهى كىمى دوروب. ائله بىل ياهالىب كى بو دورشوغو اوروس عسگرلىرىنىن قاباغىندا گۆرسەدجك ايدى. يانى يابان عسگرلىرىنىن قاباغىندا. سىچان دئشىگىنىن ساتىنى آلان مليك، ايندى بىر آدم سىز، نفر سىز، كىشى سىز آرواد اوشاغىن قاباغىندا اصلان كىمى دورموشدو. دوز شوكت خانىمىن گۆزلىرىنىن ايچىنه باخدى. شوكت خانىم دا اؤزونو توخ توتوب دوز اونون گۆزلىرىنىن ايچىنه باخدى. اونا شوكت دئيردىلر. او قوچولوغو اؤز گونوسو اولان آغا وئردىنىن رحمتلىك آروادى، "قوچو آغابىم" خانىمدان اؤيرنمىشدى. هله اونون قوچولوقلارى هئچ كىمىن يادىندان چىخمامىشدى، اسكى زامان لار بىر آج قورد حىطه گىرىب اوردان دا ائوين تەبى سىنه كئچمىشدى. كىشىلر او آج قوردون قاباغىنا چىخا بىلمەمىشدىلر. "قوچى آغابىم" الينده كى دىهەنك ايله قوردو اولومونه ووروب ائودن قووالامىشدى. بونو اؤگنى باجىم روخسارا منە دئمىشدى و بو هئچ كىمىن بئىنىندن سىلنىمەمىشدى. مليك ده اونلارنىن بىرىسى ايدى. او اوزدن يالنىز گلەمەمىشدى. آرخاسىندا اوغلان لارى بىر دە نئچه الى توفنگىلى وار ايدى. او نه قدر آغاوئردىن قورخوردوسا، شوكتدن دە قورخوردو. شوكت خانىم اونون

گۆزلىرىندە قان گۆردۈ. قودوران بىرىنى گۆروب ھەر نەيى باشا دوشدو. ملىك دىلە گلىب شوكت خانىمىن باشىنا چىغىردى:

– دى گۆروم آغاوئردى ھاردا.

شوكت خانىم دئدى:

– سن توفنگنن ائويمە كئچىب سورا آرېمىن ھاردا اولدوغون سوروشورسان؟

چوخ ياخشى بىلىرسن كى اگر ارېم ائودە اولسايدى، قايدان ايچەرى يە كئچن كىمى اولموشدون. ايندى يولداشلارېن لئشىنى سورويوردولر.

ملىك بو سۆزلىرى ائشىدن كىمى پۇرتدو. شوكت خانىم سۆزدە قالمادى. او ائلە آغاوئردى قدر اوركلى، جىبىرلى ايدى. ايللر بويو آغاوئردى ايلە باش ياستىغا قويوب "اودومونو" اوندان آلمىشىدى. او دوغرودان دا آغاوئردىنى سئويردى. ملىك بىرداھا اوجادان قىشقيردى:

– آى آرواد، دىلېن چوخ اوزون دى. پئندن آرتىق دانىشىرسان. ائلە ايش

گۆرمە سنى "قوش حدىنە گتىرم".

شوكت خانىم گولوب دئدى:

– سن آغاوئردىنى گزىرسن! بە نىبە مننن سۆزگولشديرىرسن؟ گئت سۆزووى

اونا دئنن گۆرك كىم كىمى قوش حدىنە گتيرر.

ملىك جىنلدى. آجىغىندان بوغلارېنى چئىنەيىردى. اىنى توفنگىنە آتېب گلن

گئدەنېنى چكىب، شوكت خانىمىن گۆزلىرىنېن قاباغىنا دوتدو.

شوكت

توفنگين بوروسونا باخديم. هنده وريمدە دولانان اۋلومون كۈلگە سيني آيدىنچاسينا گۆردوگومە اينانيرديم. قورخو، اورە ييمين زمى لريندە آلاق كيمي بيتمە يە باشلامىشىدى. بىردن آغا وئردى يادىما دوشدو. آغا وئردى نين سۆزلىرى بىر داھا قولاقلا رىمدا "قىمقىمالاندى". آغا وئردى منە دئيردى، شوكت يادىندا قالسىن، بئلە لاپ اۋلومون اۋزو گليب قاباغىنى كسدېرسە، قورخماز آغا وئردى - نين آروادى اولماغىنى اونوتما. اوزومە سىرىن بىر يئل اسدى. مليك، گۆزلە دىيى گوروتونو گۆرە بىلمىزدى، هئچ واخت. مليك گلن گئدى بوراخدى. گلن گئدى بىر آغىر چكىش زىندانا دەين كيمي جىنگىلدەدى. اوسسدىن اوشاقلار گۆز قىرپىدىلار...

ايندى منىم جانىم، مليكىن بارماغىنىن اوجونده ايدى. ياشايش چوخ يوووزدى. بىر انسانىن جانىنى نئجە بىر بارماغىن اوجونە تاپشىرماق اولار؟ هلە او بارماغى كىمە تاپشىرماق اولار؟

مليك دئدى:

- دئنىن آغا وئردى نين يئرین يوخسا، اوچە قَدَر سايىب، ووراجاغام سنى!
اۋلومە اوزانان سايى لار باشلادى. قورخوشدولار. مليك سايدىقجا آغا وئردى نين يئرینی سوروشوردو. هر سايى قولاغىمدا بىر گوللە كيمي آچىلىردى.
اوچ سايىسىنا يئتىش جار مليك توفنگىنى منىم كۆكسومە دوتوب، نىشانالادى. هامى نين سسى باتمىشىدى، مليكىن بارماغى ماشايا سۆيكندى. من اشهدىمى دئمە يە باشلادىم. او ماشانى باسدىغى جار بىردن ايكىنجى اوغلوم نصرت، يئریندىن آتلاىب توفنگىلە منىم آراما كئچدى. گوللە آچىلىب، توفنگىن بوروسو اود پۇسگوردو. مليكىن سسى ايلە، گوللە نين سسى بىر بىرىنە قارىشىدى:

- سن نه دئيرسن آى كوچوك بالا.

توز قالخيب، هئچ نه آيبرد اولمادى، مليكين سسى، گولله نين سسى، نصرتين زاريماسى، ائله جه ده منيم قيشقير تيم...

بیرجار ائله بیل دونیا بیر بیرینه قاریشدی. اورتالیقدا بیر آلتی یاشیندا اوغلانین میّتی قالدی. اوغومون اوستونه بیخیلیب جانسیز گووده سینی قوجاقلاییب، اوخشاما دئمە یه باشلادیم. ملیک یئره دوشن آنا بالایا باخیب توتولدو. دؤنوب آدام لارینا باخیب باشینی ترپتدی. آلی توفنگلی لر یولا دوشوب اونون آرخاسیجاق ائودن، ائشیکه چیخدیلار.

ایوب

قونشو ائوینین حیطینده قازان قاینایردی. قازاندا قاینایان سو ایله نصرتین میتینی یودولار. اونو حیطیمیزده باسدیردیلار. اوغول گتندی آنا قالدی. نصرت یاتدی، شوکت خانیم آیاغا قالدی. آغاوئردی ده هله قانلی یوللاردا دیدرگین ایدی. هله قاچاق ایدی. هله ائوه قایدیب بیزی قوروماق ایسته بیردی. دای دئمه چوخ تئز، گنج اولورموش. ائودن چیخب اونلارین گتدیگی یولا باخار قالدیم. بیر دن دؤنوب یئرده آغلاشان آنام شوکت خانیم بیر ده اسماعیلن قدرت قارداشیم باخب سونرا اوزومو دؤندهریب اوقاتیل لرین آرخاسی جا ائودن ائشیگه چیخدیم. دون کی گوردویوم او یئریندن پیرتلایب منه باخان گوزو بیر ده گوردوم. او گوز یئریندن پیرتلاسا دا دانیشیب دئیرمیش، آی اوغلان بو قاتلی تانی. گور بو آدم لار گتدیب هارا چاتاچاقلار. گور کیم آجیغیمی چیخاچاق. سن ده آجیغینی چیخ ایوب. بوندان سونرا اوشاق قالا بیلمزسن. اونلارین هامیسی نین آدلارینی، ائولرینی، یوردلارینی، تانی. اود پارچاسی اولوب آرخالاری جا گتدیم. هله منه باخار قالان نئجه گوزون آچیق قالدیغینی بیلمیردیم! بو یاشاییشدا گنده بیلدیییم بو قدر یوللاردان، قاباغیما بیر یول قوبولموشدو. منه تکجه گتتمک قالمیشدی. شاه آذربایجان قورتارمیشدی! آتام قانلی یوللاردا قاچاق اولموشدو. ائوینی چالیب، چاپیب بیردنه ساخسی قاب بوراخمامیشدیلار. آلتی یاشیندا اوغلونو قیزیل قانا بویندیرمیشدیلار. او اوزو یولا، دوزوملو آروادینی قان یاش لاردا بوغوشدولار. ائوین بو یوک اوغلونا - یانی منه - آن قورخمالی گورونتولری یاراتمیشدیلار. بو ایدی شاهین دؤلتینین یئنی دن قایتاردیغی امن آمانلیق. بو ایدی شاهین شاهلیغی. منه تکجه گتتمک قالمیشدی...

آغا وئردی

او گئجه صفوی مدرسه سینده، فرقه نین ایل دؤنومونه گؤره جشن وار ایدی. من فرقه نین قارول خاناسیندا کئشیکچی ایدیم. دای دئمه زنوزی ایله میرزازاده ائله جشنین اورتاسیندا فرقه نین داغیلماق خبرینی بیلیرلر. قاچاقچ دوشور. ماشین لار صفوی مدرسه سینین قاباغیندا سیرمله دوزولوب فرقه چی لری دولدورانان سونرا آستارا یا ساری یوللانیرلار. سحر باشی دا پیاده فدایی لر آلاقی دا توپلانیب مارش اوخویا اوخویا آستارایا ساری یولا دوشورلر. من ده هر یئر دن خبرسیز، گودوردوم کی دوستوم گله کی سیره نوبتیمی اونا وئریب گئدم. اما اوندان خبر چیخمادی کی چیخمادی. هر یئر ده زنگ ووردوم تلفونو گؤتورمه دیلر. ائبیله اسلحه نی ده باشینا بوراخیب یئریمدن ده به ره بیلیمردیم. بیر گئجه ده آرتیق قارول قالدیم. سحره یاخین بیر ده گؤردوم تلفون جینگیلده بیر. تئز یومولدوم تلفونون قولاقلیغینا. بیر ی اوتای دان دانیشیب دئدی:

- کیمسین؟

- منم آغا وئردی. سن کیمن؟

- آغا وئردی منم، باباش. سن هله اورداسان؟

- هه دای. به ناخوش اوغلی ناخوش هارداسان؟ تک قالمیشام بوردا. گل

ایشووی تحویل آل داینان!

- به خبرون یوخدی؟

- نه دن؟

- آی بئناوا، دونن یوخ ایسراغا گون فرقه داغیلیدی. هامیمیز گلمیشیک

آستارایا. گودوروک یول وئرسین لر کئچک اوتایا. الان کاریر دن سنه زنگ

وورورام. هله باختین گتیریب اورایا تۆکولمه ییب لر. تئز گئت خبر سیز قالان

کئشیک چی لری یانی ایمانقولی، حسین، بیرده سرخانی گؤتور دوش یولا.

- سن الله شوخلوق ائله مه.

- والله شوخلوق ائله میرم. شبئی داغیلدی.
 - به نییه منه خبر وئرمه میش گئدیسوز؟
 - من ائله بیلدیم خبرون وار. من نه بیلیم یوخاری دان سنه دئمه ییب لر. بوردا سیزی گورمه یینجک زورا بالله نان تلفون ائلییب سنی توتدوم.
 - آی گوروم الله او یوخاری نین جوابین وئرسین ایندی من نه جوره قالان لاری تاپیم؟ هاردادیلار اوشاقلار؟
 او یاندان سس گلمه دی. دئدیم:
 - الو. الو...

داها او اولدو بو اولدو باباشین سسینی ائشیتمه دیم. سحر آچیلانا چوخ قالیردی. تتر دورد دنه بئرنونو سایب گوتوروب قالانینی یئرینه قویوب قیفلادیم. تلفونون قولاقلیغینی گوتوروب بیر به بیر کیمته لره زنگ ووروب دئدیم. چوخوندا آدم یوخ ایدی اما الله دان اولان کیمین یولداشلاریمی تانییان کیمته لر جواب وئریب منیم ده سوزومو اونلارا چاتدیردیلار. تاپشیرمیشدیم ائوه خبر وئریب گل سین لر قیرمیزی کورپو باشینا. اوزوم ده چاچا ائوه گئدیب شوکت خانیملا حاللاشدیم. من یوبانینجاق یولداش لاریم گل میشدیلر قاپی یا. ائودن چیخیب آتا مینیب سوردوک آستارایا ساری. قره چاناغی تزه سوووشموشدوق کی گوردوک قاباقدان بیر آتلی گلیر. فرقه نین افسرلریندن ایدی. بیزه آل ائله یینجک، دایان دیق. اوزونو بیزه یئتیریب دئدی:

- هارا گئدیر سیز؟

دئدیم:

- گئدیریک آستارا دان کئچک اوتایا.

دئدی:

- بی لر حئرانی باغلا ییب لار. دای قویمورلار بیری کئچسین اوتایا!

- نئجه یانی؟

- آى فدايى، ايندى بىر تىك يول قالىب سىزه. جولفا دان كئچىن اوتايا.
- به سن نئىلە يە جىكسن؟ گل بىزىن گئىك.
- يوخ فدايى. داي من يورولموشام. گئىدىم كندلرىن بىرىنە سىغىنام. اللها
توكلى.
- الله امانىندا قارداش. سنسىن آدىن نەدى سروان.

- بېھمن.
ياشلى گۆزلە، افسردن آيرىلىپ، دوستلار يىمى گۆتۈرۈپ، سايىنىن كولكى
يولونا آت سوروردۇك. ايسىتىردىك اۆزۈمۈزۈ جولفايا يىتتىرىپ اوردان دا كئچك
اوتايا. مېن مصىبتلە اۆزۈمۈزۈ يىتتىردىك سايىنا. كولەيىن ايچندە بىر قارالتى
گۆرۈپ، دولدۇق فېشىنگە. بىر يالنىز كىشىنى قومارلايىپ سورغويا دوتدۇق. او دا
فدايى ايدى. ائوئىنىن چاپىلماغىندان، جولفا كۆبىرىنىن باغلى اولدوغوندىن
دانىشىدى.

يالنىز كىشى دن يىنىچە آيرىلمىشىدىق. اونون سۆزلىرى، منە بىر بوتون
دېمىشىدى بىر پارا. اونون سۆزلىرىنىن توشوندىن باخىب آرواد اوشاغىمى،
نامردلرىن اليندە كۆمك سىز قالماغىنى گۆردۈم. ھلە اۆز فرقه يولداشلار يىمىز
بىزى اسلحە خانادا خىرسىز قويۇپ اوتايا كئچمىشىدىلر. ھمان جان دئىب جان
ئىشىتتىيىمىز يولداشلار! بىر تلفونا نە وار ايدى؟ ھلە قالسىن جماعت. ياخشى
امە يىمىزى وئرمىشىدىلر. ال آياغىم سويويۇپ، اومسوق اولدۇم. اورە يىم يامان
توتولموشدۇ. آتىمىن بئلىندىن يىرە دوشونجىك گۆردۈم آتىم يويەنىنى چئىنە يىر.
اۆزۈم تىكدىيىم اوزون چكەلر يملە قارىن اوستوندى ائدىلاماغا باشلادىم. بو
آتىملار ھىچ ايلك فرقه يە قوشولدوغوم چاقدا آتدىغىم آتىملار
اوخشامايىردىلار. بونو ياخشى سەزىرگە يىردىم. آياغىمى قارىن اوستونە
قويدۇقجا، قار ياپرىخىب قارت قارت سسى گلپردى. دۆنۈب دوستلار يىمىن
اوزونە باخدىم. ائلەبىل اوزلرىنە اؤلوم توزو قونموشدۇ. سرخان دئدى:

- آی آغا وئردی. گئتمه یه آیاغیم گلیمیر.

قاییدیب آتیمین بئلینه مینیب، یهرین قاشیندا کی موزورومو چیخاردیب،
دئدیم:

- ایسته میرم آرواد اوشاغیم، او ننه امجهیی کسن لرین الینه دوشه. بیز بو
قورولوشا قاتیلاندا یاخشی بیلیردیک کی بیر گون " آلتینی چکه جه بیک". بیز
گئدیپ لاپ بئله کؤبردن کئچیب، اؤزوموزو قورتارساقدا، آرواد اوشاغیمیز
قالاجاق آواستا. اوندا اولاری بیزدن سوروشسالار نه دئیهریک؟ بیز قاچدیق
اؤیمیزی چاپدیلا؟ ایندی بیر تک تاری کیشی بیلیر او دیشله بیب چیخانلار
بیزیم ائو ائشیگیمیزه نه توی کئچیرلر. من بوندان آرتیق گئده بیلیمیر. اؤلوم
حقدی. هل البت بیر گون اؤلمه لی بیک، ایسته میرم عؤمرومون سونونا کیمین
نیسگیلی قلام.

یولداش لاریمین گؤزونده بیر پاریلتی گؤردوم. اوره بیمه قویولدو کی بیزیم
گله جه بییمیز بیر بیرینه باغلی دیر.
ایمانقولو دئدی:

- ایندی گلدیگیمیز یولدان قایتساق، بیزی گؤره جکلر. چونکی ایندی به
کیمین، بیزیم ایر ایزیمیزی گؤروب لر هل البت.
دئدیم:

- بیز آلاهی یولدان گئده جه بیک.

سائین دان اسن یئل قاری سوووروب، شاختاسی کسبب تۆکوردو. قیه لردن
سوروشن قار، یاماجلاردا شپه یه دؤنوب، آشاغی یا ائنیردی. هر کیم اوشاختادا بیر
یئرده قالسایدی قانی دوناردی. او بورانین ایچینده دؤرد آتلی گئدیردیک. بیر آز
قاباق اومودلا چاپا چاپا گلدییمیز یولدان، اومود سوز قایدیردیک. ائله بیل اؤلوم
بیزیمله قارا با قارا گلیردی. یامچی کندینین کؤشه نینه یتتیشینجک یولوموزو
سیندیریب وییئد کندینه ساری یولادوشدوک. ایزیمیزین گؤرونمه سیندن

چكىنىردىك، ھەر جار او قودوزلارلا اورجاق گله بىلردىك اما باشقا سئچە جە يىمىز
يوخ ايدى. ھەركىم قاباغىمىزا چىخسايدى اونا يوگورە جك ايدىك. يامچى دان
ويىندە چوخ يول دئىيلدى اما اوگون ائله بىل يول اوزانيردى. نەقدر دە دەتلە يە
دەتلە يە يول گئىسە ايدىك دە دوزاقدان قورخوردوق.

چاى سيغىرلى كندىن اۋرۇشوندى بالىقلى چاينا راست گلدىك. من ائىمى
چاين ايچىنە سوردوم. يولداش لارىم دا منى يامسىلا دىلار.

چاين ائىنە يوخ اوزوناسىنا چاپدىق. بئله لىكە ايزىمىز چاين يارغانىندا
كسىلدى. سونرا چاى سيغىرلى كندىنى گۇرۇب، چاين يارغانىندان ائشىگە
چىخدىق. كندە سارى چاپىب، اما ھندە ورىنە يىتتىشندە، كندىن چۇلۇندىن بئله
دولايى سووشدوق. اىستە مىردىك چوخ سس سالاق اونا گۇرە اتلارى يورتمە
سوروردوك. كندىن ارخاسىنداكى دىكدن دۇنوب ويىندە سارى گئىندە بىر قوجا
كىشى اوغروموزا چىخدى.

ائىمى دوردوروب كىشىيە باخدىم. قوجا كىشى دە يئرىندە دوروب منە باخماغا
باشلادى.

بىر گئىمىمە بىر دە الىمدە كى بئرنو توفنگىنە باخىب دئدى:
- آى بالا باشىزا ھاوا گلىب؟ ھااراگئدىرسىز؟ سىزلىرى گىرى گىرى گزىرلر.
سىز دە بئله آعا بالاسى كىمىن ات چاپدىرىرسىز؟ دونن بىزىم كندە تۇكولوب
قاچان فدائىلىرى آختارىردىلار. باخىن بىر كندە! ائله بىل كول ائىبىلر كندىن
اوستونە. قاچماق يئرىنە شەرە سارى قايدىرىسىز؟ جانىزى چۇلدىن تاپىبىسىز؟
دئدىم :

- آى كىشى اۋزوى دارىخدىرما. ھلە الله قويسا دىرى بىك. دى گۇروم
بىزدن قاباق بورادان كئچن اولوب؟
قوجا دئدى:

- آى بالا ايندى بورالاردا تانىنماز ادام چوخدى. ھئچ بىلىنمىر كىمدىلر، نەچى

دیلر. آغایانلار، بورالاری ننه امجهیی کسنلرنن دولدوروبلار. بی لرین ده الینه گیرهوه دوشوب. هرکیمی ایسته بیرلرسه اؤلدوره لر، اؤلدورولر. یازیق بیزیم کندلی میزه گولله ووروبلار. گولله بودونا ذیب. یازیق ایندی ائوده مله بیر. آرواد اوشاغی دا جیغان بوغان سالیبلار. اولومنن چیلینگ آغاج اویناییرسیز؟ تنز بوردان گئدین، یوخسا سیزی ده قیرارلار. آی بالا باشلی باشین ساخلادی دی. یامان گونده هئج کیم هارایا گلمز. یازیقسیز آی بالا باشیزا چاره قیلین. ائله کیشی دانیشا دانیشا بیردن بیر وییلتی سسی گلدی. قوجانین سینه سینه گولله ده ییب قانینی گۆیه سووردو. اوزاقدان بیر گولله اتمیشدی. قیشقیردیم:

- بیزی توشلا ییب لار.

تنز آندان دوشوب یئرہ سریلدیک. یازیق قوجا یئرہ دوشوب ترپنمه دی. قار قیزیل قانا بو یانمیشدی.

گولله نین هاردان آتیلدیگی بللی دئییلدی. اما قوجانین سینه سینه دیمه ییندن بیلیردیم کی توشلایان آرخامیزدادی. اودور کؤندوموزو ده ییشیب آرخایا ساری اوزانیدیق. بیر گولله ده آچیلدی. بو دؤنه گولله وییلدایا وییلدایا گلیب منیم یاخینلیغیمدا یئرہ ده ییب قاری گۆیه سووردو. توفنگین اودوندان، گولله آتاین یئرینی تاپدیم. دئدیم:

- او، دیکین باشیندا یئکه داشین آرخاسیندا دی. گیزله نیب. بیرده بیزی نیشانانلایاندا اونی ووراجاییق.

هئج سس سمیر یوخ ایدی. یالنیز قوجا کیشینین آغیزینا قان دولوب ییقیلدا بیردی. بیزی توشلایان بیر ده باشینی چیخارداندا نئچه یاندان اونو گولله یه باسدیق. داشین دالیندا گیزلنن قاتل هئج ایشین بو اوزونو اوخوما میشدی. بیزیم بو گلیشیمیزی گؤرونجک، آتانیب، قاچماغا باشلادی.

ایمانقولو دئدی:

- ايندى او گنديب قولدورلارى باشيميزا تۆكەجك.
بو سۆزو دئير دئمز اتلانيب او قاچان قولدورون آرخاسيجاق چاپماغا باشلادى.
نه قدر اونو سسله ديم، سسيمه هاى وئرمەدى. حسين له سرخانا قيشقيرديم:
- گندين ايمانقولونى گتيرين.

ايكيسى ده هاييما آياق اوزنگى يه ديز قايرقاي، يئل كيمين اونون داليجا گتديلر.

اونلارين آرخاسيجاق باخا باخا قالديم. بيردن قوجا كيشى نين زاريلتيسى منى اؤزومه گتيردى. كيشى نين باشينى قالخيزيب ديزيم اوسته قويدوم. يازيق كيشى نين آغزيندان قان سوزوردو. دئديم:

- عمى جان او ننه سينين اوغلى ايستيردى بيزى وورا اما سنى ووردى.
كيشى نين ياخاسينى آچديم. گولله دوز كيشى نين اوره بينين باشينا ديميشدى. اونون كوركونو ياراسينا باسيب قانى دوردورماق ايسته ديم.
قىرىق قىرىق دانيشماغا باشلادى:

- آى بالا اولاجاغا چاره يوخدى. اوقدر قاچان قاچاندان سورا بوردا وورولدوم.
باباخنين يانيندا ايكن بير كۆپئيوغلى منى وورا بيلمەدى. جوزى نان اولارا گۆز وئرديك ايشيق وئرمەدىك. بو توپراق لارى اياقدان سالدیق. اما آخیردا سوخولدولار بو توپراق لارا. نئيله يك قورتاران دؤورلر. ائله بير باشدان گليرلر. بيرباشدان اؤلدورورلر. بو يازيق جماعت نئيله سين...

كيشينين سون سوزلرى يامان كؤيرلتدى منى. گۆزو ايله آغيزى آچيق قالب سوسدو. ائله بيل ايستيردى بو توپراق لارين سونونو گۆره. ائله بيل هله چوخ دئيه جك سۆزو وار ايدى، اما هاميسى سينه سينده قالدى. بيرداها بيرعؤمورلوك امك، يازيلمادان يوخسا دئيلمەدن يوخا چيخدى. داها كيمسه او مشروطه ساواشچيسيندان دانيشماياجاق ايدى. هئچ كيم آدينى دا بيلمەدى. داها آرتيق هئچ عاشيق اونون دستانى نى سارى تئلرده سؤيله يه بيلمه يه جك ايدى.

باباخانین آرخاسیندا دوروب، توفنگ الینه آلان قوجادان تکجه یاواش
گوپه ریب دونان بیر میت قالدی. گۆز یاشلاریم سوزولوب بوغلاریمدا قیرو
باغلادی...

حسین له سرخانین سسینه اؤزومه گلدیم:
- آی آغا وئردی بیز ایمانقولونو تاپمادیق. ایلدیریم کیمی گئتدی. قاباغیمیزا
بیر جوما آتلی چیخینجاق دؤنوب قاییتدیق.
ائله اوندا کنددن ایکی کیشی قاچا قاچا یاخینا گلدیلر. دای دئمه اولان لاری
گورموشموشلر. ایکی یولداشیم اونلارا قارشى دورماغا سهمانلاشدیلار. دئدیم:
- ائندیرین توفنگ لری. گلن لر الی یالین دیلار.
ایکیسی ده منیم سؤزومه باخدیلار. گلن لر توشگولرینی درمه یه باشلادیلار.
بیرآزدان بیرسی دئدی:

- آی فدائی بیز هر نه یی گوردوک. آییق اولون، بوگون باش کسن رزاق لا
اوبیری شاهچی لارسکردن بورالاردا سیچان اوخو گزديريرديلر. تئز بوردان
گئدین. یولداشیزی گۆزله مه یین، اوبیر داها قاییتما یاجاق.
دئدیم:

- هاردان ییلیرسیز؟

کندلی دئدی:

- آی فدایی، رزاقین آدام لاری او تپه لرین آرخاسیندا دیلار، یولداشیز دا او
کؤنده گئتدی. او یئتیم سیزه دوزاق قورموشدو! بیرآزدان گؤرسه نه جکلر قویون
گئدین یازیق سیز.

دؤنوب یولداشلاریم باخدیم.

حسین دئدی:

- بیز بیر گل میشیک. بیرده قایداجاییق یوخسا بیر یئرده اؤله جه ییک.

باشيمى اشاغى سالدېم. چتېن يئردن ياپېشميشديق. بېر ياندان ارواد اوشاغيم يادېما دوشوردو، بېرياندان دا يولداشيمىزى بوراخېب گتتمك كيشيلىك دۋووردو. آخى او يازىق بېزه گۆره اۋزونو اودا سالدى. گتتىدى كى او گەدە، آغايانالارېن قودوزلارېنى گتېرىب جانىمىزا سالمايا. گۆزلەدىك اما خبرچىخامادى.
سرخان دئدى:

– آغاوئردى ايمانقولو يوباندى ائلهبېل باشىندا بېرايش وار. نئېلەيك؟
دئدېم:

– ايندى يە كېمېن گرگ قايدىدى، ائلهبېل باشىنا بېرايش گلب نە
دئېرسىز؟

سرخان دئدى:

– بېز نئجه اونو بوراخاق؟ او اۋزونو بېزدن اۋتور اودا آتدى. گتدېب اونو
تاپمالي بېق.

دئدېم:

– حسين سن نە دئېرسن؟

دئدى:

– آغاوئردى من دە سرخان دئەنى دئېرم.

اياغا قالخېب آتلاندىم، آتېن اوزونو او اوزاق تېلەرە سارى دۋندەرىب چاپدېم.
حسېن لە سرخان دا آتلاىب دالىما دوشدولر.

تېە لرېن آرخاسېندان آتېشما سسى گلدى. آتى ساخلا دېم. حسېن لە سرخان دا
آتلارىنى ساخلا دېلار. دئدېم:

– ايمانقولو تورا دوشوب. بو آتېشما سسى ايكى آدام آتېشماسى دۋوور. بېز
اوست تېە يە چىخېب اورادان ائنمەلى بېك.

ايمانقولونون گتتېدىكى يول، آتلارىن دېرناق ايزېندن بللى ايدى. اونا گۆره
گلستان كندېنە سارى اوز قويوب اورادان اشاغى يا ائتمك اېستەدىك. بېر آز

کئچمه دن آتیشما سسی یاتدی. یئنه ده هر یاندا سس سیز لیک اولدو. قوو ووروردون قولاق توتولوردو. یالنیز اوزاقدا بیر ایت هوروردو. تپه لرین اوستونه یئتیشیب اورادان آشاغی یا ائندیک. یئنه ده هاوادان قار اییسی گلیردی. بو دؤنه قارین قوخوسونا قان اییسی ده آرتمیشدی. نه واختدان نه واختا سون تپه نی قالخیب لاپ اوجا یئر ه یئتیشنده تپه نین آشاغی سیندا قانلی دوزو گوردوک. اوج یئر آیریلیب، بیریمیز ساغ دان، بیریمیز سولدان، من ده اورتادان قانا بویانمیش یئر یاخینلاشدیق. بئله لیکله هئچ کیم بیزیم هامیمیزی بیر یئرده وورا بیلمز ایدی. دوزو قومارلادیق. هنده ورده هئچ کیم یوخ ایدی. نئچه آتلی نین آیاق ایزی نیره ساری اوزانیردی. یانی بیر آز قاباق، آتیشان آدام لارین جوماسی اورادان گئتمیشدیلر نیره ساری. نئچه یئرده، قان، قارلاری بو یامیشدی. دئمک وورولان آدام لاری اورادان گوتوروب آپارمیشدی لار. یولداشلار هنده وره گوز گزدیرندن سونرا دوزون اورتاسینا گئتدیلر. یاخینلاشدیقجا قان لاری قارالیدی. یئرده باش سیز بیر گووده وار ایدی. باش سیز گووده نین یانیندا آتدان دوشوب یئر ده دیز چؤکدوم. بو ایمتقولونون گووده سی ایدی. باشینی کسب سوقات آپارمیشدی لار. باش سیز گووده نین آلری آتالارین دیرناقلارینین ایزینه طرف اوزانمیشدی. ائله بیل او قولدورلاردان اوز باشینی ایسته بیردی. گووده، دلیک دئشیک اولموشدو. ائله بیلینیردی کی نئچه یاندان اونو گوزله بیرمیش لر. ایمانقولو دا اونلاردان نئچه سینی قیرمیشدی. اوج یولداش باش سیز گووده نین اوستونه بیغیشیب باشلادیق آغلاماغا. حسین هونکور هونکور آغلا بیردی. قولدورلارین قویوب گتتمک لری، قوجا کیشی یه آتش آچان دیلقیرین دیری قالمادینینی گورسه دیردی. یوخسا او دیری قالسایدی بیزیم هاردا اولماغیمیزی سؤیله یردی. ائله جه ده اونلار بیزیم اوستوموزه گلردیلر. دئمک ایمانقولو او قاچان قاتلی وورموشدو، اما اوزو او قولدور جوماسینا راست گلمیشدی. ایمانقولو اردبیلین عسگریه محله سیندن ایدی. عؤمور بویو یوخسوللوق ایله آل به یاخا

اولموشدو. گون چيخانندان گون باتانا كيمين ايشله بيردى. هئچ كيم اوندان بير ايينه اوجو قدر اينجيمه ميشدى. فرقه يه قوشولوب فدايي اولاندا آليق آلدغيندان چوخ سئوينيردى. بير دؤنه اوندان نييه فرقه يه قوشولدوغونو سوروشدوم دئدى:

- ايسته ميرم بالالاريم من چكديگلريمي چكه لر. ايستيرم اولار درس اوخويوب اؤز كؤچلريني سودان چكيپ چيخارتسينلار. داي منيم كيمي چاريق- لاريني سورومه سينلر. بيزيم كي ايينه ايله گور قازماقدى. بى لر، بىليك ائله يه- جكلر، آغايانلار، آغايانا اولاققلار، بيز ده سحر دن آخشاما ايشله يه جه بيك. ائله بيزيم كيمين، فرقه نين سؤزلرى، شعارلارى اونو دابانليقدان چيخارتميشدى. گله جه يى آيدين گؤروردو. اونا گؤره اوركدن ايشله بيردى. هر نه ييني فرقه يولوندا قويموشدو. سونوندا دا باشيني او يولدا وئردى. امام حسين كيمين.

بونلارى خاطرلايب گؤزومون ياشيني آله بيرديم. نه تئز سولدو بو اومودون نارين چيچه يى. گله جك قارانليق ايدى. او جار تكجه قاينغيميز آرواد اوشاغيميز ايدى. نه گله جك ايدى اونلارين باشينا؟ گؤره سن هله ساغ قالا بيلميشديلر يوخسا گودازا گتتميشديلر؟ اوچ يولداش، ايمانقولونون گؤده سيني اورادا قويلاديق. باش سيز بير ميّت بوز كيمين توپراغين ايچينده ياتدى. نئچه دنه داش قويدوق قبرينين باشينا. ايمانقولونون آرزولاريندان، اومودلاريندان تكجه اوچ دنه داش قالدى بو دونيادا. او بوتون ياد داشلاردان سيليندى. داها هئچ كم اوندان دانيشمايا جاق ايدى...

قوتاز

اوگونون آخسام چاغى، شيران كندينده ايتلر هوروشوردولر. اوندا من بير كىچىك چوبان اوغلان ايديم. ايتلرين بو هوروشمه سيندن شهله نيب، ائودن چىخىب، ايتلره باخديم. ايتلر بيربيريله بوغوشوردولار. اونلارن اغيزندا بير بوغچا گوردوم. ايتلر اوبوغچانى قاپيشيردىلار. آج گوتوروب ايتلر سارى يوكوروب، اونلارا قيشقيرديم. ايتلر ال چكن دؤيوردولر. اليمده كى آجى اونلارا سارى زوللاديم. آج تولانا تولانا گنديب ايتلرى ايليشدى. ايتلر زىنگىلده زىنگىلده قاجماغا باشلاينجاق، جىرخ جىرخ اولان بوغچا يتره دوشدو. گنديب بوغچانين باشى اوسته دورورم. بوغچانى برک برک دوگونله- ميشدىلر. ائله بيل وئريم ايميش. بوغچانى اليمه آلديم، قانلى ايدى. قانى گورن كيمين بوغچانى بوشلاديم، بوغچا دا يتره دوشدو. اما اونو بوراخا بيلمهديم. يتره ديز چوكوب بوغچانين دوگونوندىن ياپيشيب باغىنى آچديم. بوغچانين اچىندە كئچه يه بورونموش بير يىغما كيمين شئى وار ايدى. كئچهنى آچىنجا، بير كسيك باش گوردوم. گورن كيمي قورويوب قالديم. ائله بير گوروشوم گوردويومه هنج اينانميرديم. ال لريمى گئرى چكديم. بوتون جانينا اوشوتمه دوشوب، بوغوز اولدوم. نئچه آتديم آرخايا گنديب، دؤنوب قاجماق ايسته ينده ائله بيل بيريسى منه دور دئدى. هاوالى اولدوم. اما اوزومه گليب بيرداها دؤنوب او باشا باخديم. ائله بيل اوباش دانىشماق ايسته ييردى. بئله بيلديم كى ائله بير گيره وه بير ده اليمه دوشمه يه جك. ياخينا گنديب گوزلريمى او باشا تىكديم. اوزونده آغير بير قاينى گوردوم. كيم ايدى او يازىق كيشى؟ نه دن ائله قاينىلى گورسه نيردى؟ يوخسا گوزو بالالاريندا، ائوينده ائشىگينده قالميشدى؟ اما اوزونده قورخو گورونموردو. سون سوزو دوداغيندا قالميشدى. هؤجوله مه يه باشلاديم. اودوداغين سون سوزجويو (أ) سوزجويو ايدى. نه دئمك ايسته ييرميش؟ اولوم هانسى سوزونو پارا قويموشموش؟ اولما يا "الله" دئمك ايستيرميش؟ يوخسا

آزادليق دئمك ايستيرميش، بلكه ده يولداشينين آديني چاغيريرميش كى اؤز آرواد اوشاغيني اونا تاپشيرا. اونون اوزوندن يامانليق ياغميردى. بونا آرخابين ايديم. به نه دن او باشى ايتلره آتميشديلار؟ يوخسا او باشى كسن آدام سونوندا پئشمان اولوب او باشى چؤله آتماقلا اؤزونو يوئوب يارپوز اوسته قويماق ايسته- ميشميش؟ آى الله بو اولكهده (أ) سؤزجويونو قورتارماميش بير انسان باشيني كسمك نه راحت ايش ايتميش! او ياشيما قدر تكجه قويونون باشى نين كسيلمه- ييني گؤرموشدوم. بير انسانين دا باشى كسيله بيلر يوخسا يوخ، هئچ بونا فكرلشمه ميشديم. آخى نئجه اولاي بيلر؟ كيم بئله قورخولو ايشى گؤره بيلر؟

اؤز اؤزومه دئديم يوخ بو بير انسان ايشى دؤور. يوخ بو اولاي بيلمز. او جار هنده وريمه، انسانا بنزر باشقا بير وارليق لارين ياشاديغينا اينانديم.

باشى تزه دن بوغچاسينا بورويوب آپاريب بير فيدانين يانيندا قويلاديم. ايتلر يئمه سين دئديم. سونرا لار...

آغا وئردی

آخسام چاغی اوچ یولداش چای سیغیرلی دان سووشوب ویئند کندینین هنده-ورینه یئتیشدیک، کنده یاخینلاشما دیق. أما ائله بیل کندی قارامات باسمیشدی. اوچوموزونده اوریمیز چیرپینیردی. آتلا ریمیز هئی دن دوشوب دینجلمه لی دیلر یوخسا الدن گنده جک ایدیلر؛ اؤزوموز ده آج با سوسوز ایدیق. قاریئمکدن دیش لریمیز کئیلیمیشدی. دیلیمیز سؤز توتما ییردی. ویئندین باغلاری نین بیرینده آتدان ائندیک. شاختا بیزی دیلدن سالمیشدی. بیرآز ایسینمه لی ایدیک. او شاختا قانی دوندوران شاختا ایدی. ایسینمه سیدیک، قانیمیز سحره کیمین دوناجاق ایدی. بیر یول یولاجاق آختاریردیم سرخان دئدی:

- آی آغا وئردی اود قالاماساق دوناجاییق.

حسین دئدی:

- اودوموزو گۆرسه لر نه اولاجاق؟

ال آیاغیمیز ائله دونموشدو کی، بئله آتین جیلوونو چکه بیلیردیک.

دئدیم:

- اونسوز دا سحره چیخما یا جاییق. آتلا ریمیز آیاقدان دوشوبلر. بئله گئتسک هئچ یئتیشه بیلمه یه جه بییک. بیرده کی هله قاباقدا نه وار؟ بیلیریک کی! گاوا یول باغلی اولدی. بیز سحر آچمامیش کندینین اؤروشوندن بئله دوز قارا بایرا گئدیب، اوردان حسن باری یا اوردان دا ملاباشی نین یانیندان بئله اردیبله گتمه-لی بییک. گوندوزه دوشسک ایشیمیز چوخ چتین اولاجاق. اود قالدیرماساق دا بوشا ختادا یولو باشا چاتدیرا بیلمه یه جه بییک. آلاها توکل گۆرک آلین یازیمیز نه دی.

بیرآز اودون توپلاییب اود قالدیریب اللریمیزی آیاق لاریمیزی اودا دوتدوق. او قدر جمده ییمیزی سوپوق آلمیشدی کی هله هله ایستینی بیلیردیک. یاواش

ياواش ايستى، جانمىزا يايلىدى. بىرآزدان سونرا زوماريمىزدان يئىيب، آت لارا دا بوغدا وئردىك. آت لار دىنجلدىكجك بىز ده دىنجلدىك. اودون ايتىسى قىرىشىغىمى آچدى. اول دوروب دست آماز آليب نامازيمىزى قىلدىق. سونرا تونقالىن قىراغىندا اوزاندىق. سوز توتمايان دىلیمىز، ياواش ياواش آچىلدى. سرخان دئدى:

- حئگىف ايمانقولودان، گرک اؤلمه يىدى. نه بىلیم، بلکه ده جولفايا سارى گتتسه يدىك يازىق ايمانقولى دىرى قالایدى، ايندى ده بىزیم يانیمىزدا اوتوروب دانىشىب گولوردى. او يئىسىك اوغلى يئىسىك قاباغىمىزا چىخماسايدى بونلارین هئچ بىرىسى اولماياچاق ایدی.

حسین دئدى:

- آى قارداش، نه قدر شاه وار ايمانقولى كىمى لر الدن گندهك. قالاجاق ايكي اوزلى آداملار. آخى بىزیم حقيمىزى وئرن اولسايدى، بىزیم دردىمىزه يئتىش اولسايدى، بوردا نه ايشىمىز وار ایدی؟ بىز اؤز ايشىمىز ده ايدىك دای.

دئدیم:

- يوخارى باشدا اوتورانلار ايش گؤرمه دىلر، اؤزوموز ايش گورمه يه باشلادىق. دئدىك سىز بىزه باخماساز بىز اؤزوموز اؤزوموزه باخارىق. الیمىز بئله دؤور كى. ائلىن دردینه يئتىشمه يه باشلارىق. آخى ائلىن ايسته يى نه ایدی؟ ائل بىر آز كئچینهك ايستىردى دای. بىر ايل يئر اوستونده ايشله دىگىنى آغايانالارا وئرىب سورا دا تزه دن اولارا ال آچماقدان يورولموشدولار. مملكتين شاهی دا تكجه آغايانالارين شاهی اولدى. تك اولارين آرخاسىندا دوردى. قالانى نىن جانى جهنمه. نه اولاجاق، ائله بىل آغايانالاردان سورا آدم يوخ ایدی بو مملكتده. بىز ده بئله اولماز دئدىك. اما سونوندا بىزه آل چالانلار آرخامىزى بوشالتدىلار. اؤزوموزونكولر ده دوروب بىزىمله آياق اولوب اؤلك وار دؤنمك يوخ دؤنمك يئرینه، شاه بىر خوڭ ائله يىنجك قويوب قاچدىلار. بو قدر جانان كئچمىش

آدامی باشینا بوراخدیلار. نئيله سین یازق ائل؟ بو قدر خایین بئجردن دونیادا نئجه یاشماق اولار؟ آما سبز اوره ییزی بوز کیمین ساخالاین. بیرگون گله جک ایمانقولونون، ایمانقولولارین امه یی بوشا گئتمه یه جک. من بونی بیلمیرم. ایلر سورا اولارین امه یینی، کیم اولدوق لارینی یازاجاقلار. شهیدلریمیزدن دانیشاجاقلار. ائله بیزییم بو گنجه کی دانیشیغیمیزدان یازاجاق لار. بیر زامان ائل یاخشی نی پیسی آبییراجاق. محمدرضا دا بیر گون بوناق قانلارین جوایینی وئریب بورجونى اؤده یه جک. بیر دؤنه آیاغا قالخان ائل بیر دؤنه ده قالخا بیلر. بونی بیز ده گؤرستدیک، بیزدن قاباقکی مشروطه ساواشچیلاری دا. بیرگون بو ائل شاهین قامچی سینی توتوب الیندن آلب، انسانا قامچی وورولماز دئییب، اونى سیندیراجاق. آتالاری، بابالاری، چؤلرده گولله نهن ائللین قانی جوشاجاق. آتالارین قانی اوشاق لارینین داماریندا جوشاجاق. ناحق قان، یئرده قالما یاجاق. هانی قولدور رضا شاه؟ الله لیق ائله یین، دینه نین دیلین کسن رضا شاه؟ اوغلی اوندان باش اولما یاجاق کی. گینه ده اوشاقلار مکتبلره گئدیپ گؤز لری آچیلماق. دای اوندا اؤزگه یه او یونجاق اولما یاجاقلار. دها بیر ده هئج بی، هئج خان، هئج بیر آغایانا قولدورلوق ائله مه یه جییر ائله مه یه جک و بیر گون گله جک الله اؤزی مسلمانلار الین بوشاهی دیگرگین سالماق.

بو سؤزلریمدن سونرا سوسقولوق اولدو. هامیمیز یاش اودون لاردان چیرتلیان قورلارا باخیردیق. تونقالین گؤزل گؤروشومو سرخانین گؤز لینه دوشموشدو. ائله بیل ایکی گؤز لرنده ایکی تونقال یانیردی. باشلادی دانیشماغا: - اوشاق ایدییم. او ایل کندی میزین باری آز اولموشدی. خرمنیمیز هر ایل کی خرمنین یاری سی نا کیمی اولموشدی. آغایانانین گیزی ری کورک قویماغا گلدی. آز خرمنی گؤرن کیمی دلی اولوب آغزینی آچدی یابانا. نه چیخیردی آغزیندن ائله دئییردی. نه باشیزی آغزیدیم آغزینین قاطیرینی بوشلامیشدی. او یازیق اکیچی لره ائله قیشقیریردی کی ائله بیل تاری کیشی دی. دئییردی:

- سيزين كيمي رعيتين گوڙى كوراولسون. سيزين كيمي رعيت هئچ اولماسين. بو نه خرمن دى؟ آغايانانين وئردىگى يئر پايىي گوڙوزون ايكي گيله- سندن گلسين. نه اوزن بو خرمنى بورا توپلايب سيز. آدامدا اوتاناچاق اولاييمش گرک نه قاناچاغيزوار، نه اوتاناچاغيز. آغايانانين گيزيرينين قاباغينا بئله بير خرمنن چيخماغا هئچ اوتانيب ارئييب يئر گيرمه ديز؟

ائله اوندا منيم آتام قاباغا گئديب دئدى:

- آى گيزير آغا، نه يه لاغ ائليس؟ بيزيم نه گناهميز وار؟ ايلك دولو ووردى زمى لرى سورا دا سويوموز اولمادى. اوکوزوموز اولدى، بير اوکوزن بو قدر يئرى سورموشوك.

گيزير دئدى:

- به اوزوز نه ايديز؟ تارى يا ناخوش گنتمه سين، اوزوز اوکوزدن قالان سيز؟ ماشالله. جوتى اوزوزه باغلايب سوروردوز دا. بوسوزلر منيم قولاغىما كئچمز.

گيزير قاباغا گئديب خرمنين هامى سينا كورك ووردى. دئمك كندلى لرين پايىنى دا، آغايانانين پايىنا قاتدى. منيم آتام گينه قاباغا گئديب دئدى:

- آى گيزير سنون ايمانون يوخدى؟ به بيز بوغدا سيز نئيله يك؟ بيز ده الله بنده سى بيك، اولمه لى دؤووروك كى.

گيزير دئدى:

- سيزه بوغدا ياراشماز. چوخ آج قالساز كوروشنه چؤره يى دوزلدين يئسين.

آتام دئدى:

- آى گيزير سننن ده آغايانا دان دا يوخارى الله وار. چوخ اوزوندن چيخما، مسلمان ائلين آهى يامان توتار، كئچ بو انصاف سيزليقدان. گيزير دئدى:

- مين دؤنه سنه دئييب آخيريى تانى، ياوا ياوا دانيشما. تتر بونى ياتيرديب تيكيين يئر.

آتامين داي بوغازينا يئتيشدى. اونا ياخينلاشان پئزهونگى لرى ووروب

يىخدى يىثرە. گلەنە بىرىموروق، بىرىمبەچە، دوه دىزى ووروب خىخدىرىدى
 يىثرە. آياغا قالخانا دا بىر گلە ووروب آغزىنى، بورنۇنى قاتدى بىرىرىنە. گىزىر بو
 گلىشى گۆزلەمە يىردى. توفنگى لىرى سىلدى. اولارىن بىرى آتامىن
 اولوغوندان بىر گۈللە ووروب يىثرە يىخدى اونى. آتام يىثرە سىرىلدىن سورا
 گىزىرىن پىژەونگى لىرى گلىب يىثرە مىسمار تاخىب، آتامىن قول لارىنان
 آياقلارىنى او مىسمار لارا باغلادىلار. پىژەونگى لىرى بىرى آتامىن بىر قىچىنى
 آچىب آتىن ناراكىسىنا باغلادى. آت گىندىجك قىچ قىچ دان آرالاندى. چاناغى
 سىنىنچاق شاخ شاخ سسى گلدى. آتامىن قىچى آچىلىب اىكى يە بۆلۈنۈشۈدۈ
 اما دوداقلارىنى دىلىنى دىشلە يىردى. آنام زارا يىردى. من اوجادان آغلا يىردىم.
 كىدلى لىرى گىزىردن باغىش دىلە يىردىلر. اما گىزىرىن گۆزلىرى دۇنۈشۈدى ھىچ
 كىمە ھاي وئىرىدى. بىر آزدان آتىندان دوشوب آتامىن باشىنىن اوستە گلىب
 قامچى سىنى چىخاردىب دىدى :

- بو ايتى دۇندەرىن.

پىژەونگى لىرى آتامى اوزو اوستە تورپاغا ياتىرتدىلار. او دا قامچى نى قالخىزىب
 گۈجلى گۈجۈنە چىرپدى آتامىن بىلىنە. خىرچىلىتىسى بوتون كىندە دوشدى. گىزىر
 بىر دە قامچى نى قالخىزىندا آتامىن كۈرە يىنىن قانىنى ھاوايا سىپەلەدى. گىزىرىن
 اوزو قانا بو يانىب داھا قورخولى گۆرسىدى. قامچى قالخىب ائىرىدى. گىزىر
 بىردن بو ايشە آرا وئردى. ھامى دىدى كى اىنشاللاھ گىزىرىن آجىغى سويدى. او
 الين بىل باغىنا آتىب كىچىك توربا چىخارتدى. توربانى آتامىن كۈرە يىنىن
 اوستونە سىپەلەدى. آتامىن سسى آغزىندان يوخ لاپ جىبەرىندىن چىخدى. داي
 دىمە توربادا دوز وارايمىش، گىنە قامچى گۆپە قالخىب آتامىن كۈرە گىنە ائىدى.
 سونوندا آغا يانانين مىرزەسى گلىب گىزىرىن اىنى توتوب دىدى:

- آى گىزىر، قودوق اوغلى قودوق، داي بسدى، كىشى درسىن آلدى. داي
 بسدى اۆلدۈرۈرسىن كىشىنى.

سورا خرمنین وار یوخونی بیغیشدیریب یئرینه سۆپورگه چکیب گتدیلمر. کندلی لر آتامی میسمارلاردان قوپاردیب ائوه گتیردیلر. کیشی اون گونه کیمین اؤزونه گلمه دی. ائله ساییر باییر دئییب قیزدیرما ایچینده یانیردی. بیزده ده اونى حکیمه آپاراجاق قدر پول یوخ ایدی. سونوندا اونى تورکه داوااینان بیر آز اؤزونه گتیردیک. قیچی چولاق اولدی. سونرا دا بؤبرک لری چورویوب اولدی. اوزاماندان سورا آنامین گونو قارالدى. گونو، اونون بونون ائوینده پالتار یویوب تک باشینا یئر اوستونده ایشله مکله کئچدی. چوخ گنجهلر اؤزی آج با سوسوز یاندى، امابیزی دویوز دوردی. نه یامان گونلر سووشدوردوق. پارتئننى قورولوشی قویولاندا گتدیب اولارین سؤزلرینه قولاق وئردیم. بی لرین، خان لارین، آغایانلارین ظلموندن دانیشیردیلمر. اکینچی لرین انسان اولدوغوندا دئییردیلمر. دئییردیلمر اکینچی لر رعیت دؤورلر. اولارین گرک یئری، ائولری، یاشایشدا پایلاری اولسون. بو سؤزلری ائشیدنده آتام یادیم دوشوردی. آخی یازیق او زامان نه دئدی کی ائله یامان گونه دوشدی. نئجه اولا بیلمر دی کی بیر انساندان اؤتور چوخلی چوخلی انسان آج با سوسوز قالسینلار. کوچومسلسین لر، حیوان کیمی قامچی یئسینلر؟ من بوتون وارلیغیمان اولارین سؤزلرینه اینانیب، اولارا قوشولوب، فدایی اولدوم. آتام کیمین. نئجه آتام اؤز جانین اؤز کندلی لرینین یولوندا قوربان وئردی، من ده دئدیم کی بیرداها بیر اوشاغین آتاسینی، گؤزلی - نین قاباغیندا حیوان کیمی قامچی لایا بیلمه سینلر. بویولدا جانیمی وئرمه گه راضی اولدوم. من بیر فدایی یام.

سرخانین گؤزلی یاشلا دولموشدو. بوغوز اولموشدو. سؤزلی نین سونوندا سسی تیتره ییردی.

سرخان بیر آز ایچین چکیب سونرا یئنه سؤزونون قالانی نی سؤیله دی:

- ایندی نه وار؟ بو قدر چکیش برکیش دن سورا نه اولدی. او قدر زحمت چکدیک اؤزوموزو اودا سویا آتدیق، خانلاری قاپچرتدیق، بی لرین ظلمونه سون

قويدوق، يئرلىرى بۆلدوک. آخیردا بير خايين بيزيم هامى میزی گودازا وئردى. بير گنجده بو شیرین رۇيا، قورخولو بير یوخویا دۇندى؟ اوشاقلاریمیز قیریلدیلار. ایمانقولونون باشى گئتدی. هئچ بيلميریک آرواد اوشاگیمیز ساغدیلار یایوخ؟ اؤزوموز دیگرگین دوشموشوک. آی الله بوقدر ده چیرکینلیگ اولار. آی الله نه قدر دؤزومون وارسنین!

داها اؤزونو ساخالایا بيلمه ییب هؤنکور هؤنکور آغلامایا باشلادی. اونون باشینی قوجاقلایب گؤزلرینی سیلدیم.

دئدیم:

– الله بؤیوکدی. گون گلر بیرداها یاشاییش اوزوموزه گولر. یامان گونون عؤمرو آز اولار. بسدی. گرک گئدک. دور گئت او آخار سودا اؤز گؤزونو یو گل. یول گئتمه لی بیک.

سرخان آیاغا دوروب آخار سویا ساری گئتدی. سویون دورولوغو اونو داها دا سوسوزلاتدیغینا اینانیرام چون ایلیب، اللرینی یئر قویوب باشینی سویا سوخوب قورتوم قورتوم ایچمه یه باشلادی. ائله نئچه قورتوم ایچمیشدی ایچمه میشدی بیر گولله آچیلدی. گولله دوز سرخانین کوره یینه دیدی. سرخان اوزو اوستونده سویا دوشوب داها ترپشمه دی. آخار سویون بویاسی دییشیلدی. دوم دورو آخار سو قیزیل قانا بویاندى. آتاسی نین کوره یینه ائنن قامچی اونون دا کوره یینه ائندی. اما اونو قالخیزان اولمادی. ائله سویون ایچینده اؤز قانینا بئشدی. اوجادان قیشقیردیم:

– آی حسین، سرخانى ووردولار. آتلاری توت من قاباقلارینی کسه رم. حسین اؤزونو آتلارا یئتیریب، اؤز آتینی مینیب منیم ده آتیمی آرخاسیجاق سورودو. گولله آچیلان کؤنده اود آچیب اونلارین قاباغینی کسمک ایسته دیم. حسین منه ساری گلن کیمین آلتیندان وورولوب آتین یهریندن اوزو اوسته یئر دوشدو. حسینین وورولماغینی گؤرونجک داها هئچ نه بيلمه دیم. او قَدَر گولله

یاغدیدیم کی گولم قورتاردی. آندان یئر دوشوب، گهلنی توفنگین کوتوگو ایله ووردوم. بیردن آرخامدان بیر یئتیشیب توفنگین کوتوگو ایله لاوی ووردو. گۆزلیم قارالیب داها هئج بیر یئری گۆرمه دیم. تکجه یئر بیخیلماغیمی بیلدیم

...

گۆزومو آچدیم، قافام یامان آغریبیردی. گۆزلیم قاماشیب، آغیزیم قوپ قورو ایدی. گۆزومو یان یۆرمه دولاندریدیم. منی طؤیله ده شامایا سؤکه ییب قوللاریمی سیجیم له شامایا باغلامیشدیلار. بیرآز سیجیمه زور گلدیم. بوینومدان آغری باشلاییب، کۆکسوم هۆروکلندی. تیرکینه باخدیم. تیرکینه بیر باجاوار ایدی. آياقلاریمی دا باغلامیشدیلار. بیردن هر نه یی خاطر لادیم. هه سرخان سویون باشیندا وورولموشدو، حسین ده آلینیندان. طؤیله نین دیی قارانلیق ایدی، آما سامان گۆرسه نیردی. سامانین اوستونده بیر بوغچا کیمی شئی دامین دیره گیندن آسلانمیشدی. یامان ساختا ایدی. ایکی اوچ دنه قویون طؤیله نین دووارلارینا سیغینمیشدیلار. ائشیکدن گولمک سسی گلیردی. ایستیکانلارین چاقیلداما سسی عالمی گۆتورموشدو. اورکن گولوردولر. هر دن اوجادان بیرگه اوخوبوردولار:

- پیشه وری مینیب پیشیگه، قاجیب کئچیب دئشیکه ها ها ها...

پیشه وری اردیبله گلنده اونو یاخیندان گۆرموشدوم. گوده بوی بیر کیشی ایدی. اما سور صورتیندن هللم قلم اولماق یاغمیردی. ایلیق بیر کیشی یه بنزه- بیردی. گۆزلی نین ایچینه باخاندا درین بیر نیسگیل گۆرسه نیردی. سۆزلی نین هامیسیندا، اکیچی لردن له ایشچی لردن دانیشیردی. چوخ ادبلی، چوخ اردملی ایدی. هئج فدائی لری قویوب گئجه ایله قاچان آداما بنزه میردی. بس نه دن او ایشی گۆرموشدو؟ بو ایشی اودا بیلیمیردیم. آخی او اؤز فدائی لری نین یانیندا قالسایدی، فدائی لر اورکله نیب شاهین اوردوسونون قاباغیندا دوراجاق ایدیلار.

نئجه کی چوخ یئرده باش سیز اولا اولا دورموشدولار. بس نییه بو ایشی گوروب، اوزونو گوزدن سالمیشدی؟ گوره سن او ایشلر، بئنجی دیری قالماغا دیر ایدی؟ یوخسا ائله سینه قویوب گتتمک اؤز الینده دؤوروموش؟

نئچه ساعات کئچدی بیلمه دیم. اوزومدن گتتمیشدیم. سحرین آلتورانلیغی ایدی. بیر آز قاباکی های کوی سووموشدو. سس سیز لیک هر یانا چؤکوب یالیز اوزاقدا بیرایت هوروردو. گؤزلریمی زوران آچیب هنده وریمه باخدیم. قویون لار یئرلیندن ترپنمه میشدیلر. ائله همان دوراین دیینه سیغینمیشدیلار. هئج منی سایمیردیلار. سس سیزلیک منی سانجیردی. یولداش لاریمین قیریلماسی بیر یاندان، ارواد اوشاغیمین قایغی سی اوتایدان منی دار یخدی ریردی. یئنه ده آغیزیم قوپ قورو ایدی. نه قدر آغزیمین سویونو اوتوب بیر آز بوغازیمی ایسلاتماق ایسته دیم، اولمادی. آغزیمین سویو بوتوله مه قوروموشدو. ایچیم ایچیمی یئیردی. بیر یاندان دا قیچلاریم یاتمیشدی. ائله بیل ایینه باتیردیلار آیاقلاریم. باشلادیم آیاقلاریمی بیریرینه سورتمه یه. قوللاریمین قاری سینا کیمین اسیردی. قولبندیمین دوگونونه بیر آز زور گلدیم، یامان برک باغلامیشدیلار. هئج یئریندن جایما ییردی. دیزیمین آشاغی دا کی بالدی رلاریمین ماچاسی توتولوب آغری ییردی. آیاقلاریمی قالخیزیب یئره وورماغا باشلادیم. بو بیر آز اونلارین آجیسینی آلیردی. باشیمی دیک توتوب بئلیمی دوزلده بیلمیردیم. بئلیم آغری یا دوشموشدو. یئریمده چؤمبه لئمه اوتوروب باشیمی آرخایا آپاریب، بیلنگلریمی سیخان ایپ لره های وئرمه ییب بیر آز بئلیمی دوزلتدیم. ایپ یاواش یاواش بیلنگیمین دری سینی آپاریب ائیمه کئچیردی. هاردا اولدوغومو بیلمه ییردیم. منی بیر شامایا قولبند ائله میشدیلر. اوقدر اونا زور گلدیم کی، شاما جورولده مه یه دوشدو. سس سیزلیک دن لاپ دارخیب، قویونلارا دئدیم:

– نه قدر دینج اوتوروب سوز. بوگون، صاباح، داها بیر گون، باشوزی کسه جکلر

اوندا دئيه جكسيز اولن من ايميشم. ائله قانماز گليب قانماز گنده جكسيز. بختور باشوزا كي عاغلوز يوخدى. كاش من ده سيزين كيمي اولاييلسيديم.

اوزامان طؤيله نين ائشيجيندن بير سس گلدى:

- نه خبر دى اوردا؟

تئز اؤزومو ييغيشديرديم. بيردن طؤيله نين قاپيسى اچيلىب قارولون بيرى ايچه رى يه كئچيب دئدى:

- كيمن دانيشيرسان؟ كيمن وار بوردا؟

دئديم:

- هئج كيمن، قويونلارنان دانيشيرديم.

قارول گولمكدن قيريليپ دئدى:

- دئيه سن باشووا هاوا گليب هه؟ ائله هئيله اولار دايى اوغلى. منم منم ليگ ائله ين ادم لارين، اوروسلارين قويروغوندان اسلانانلارين سونى، ائله بوندان آرتيق اولماز. ائله ادمين باشينا هاوا گلر داي. هانى او سيزين قولتوغوزا وئريب، ديكلدنلر. گلسينلر سيزى قورتارسين لار داي! اده دانقاز كيشى هئج سيزده دوشونه جك يوخدى؟ آخى بي سيز، خان سيز، آغا يانا سيز، شاه سيز، مملكت اولار؟ ائله اورروسلار سيزى قوروب سالديلار اورتايا ائله بيلديز ايكي خانى، بيى قووالاماق سو ايچيم دى. چوخ بئكور ايميشوز. باشوزا نه گلسه، حقوزدى.

كيشى دانيشا دانيشا ياخيئا گليردى. چاخير اييسى طؤيله نى گؤتورموشدو. آغزى قوخويا قوخويا دئدى:

- الله سيزى ووردى، آى الله سيزلار. دئبيرديز بو ائلين دينين، مصبين، آلاهين، ايندن آلا جاقسيز هه؟ گور قوربان اولدوغوم الله سيزى نه كؤكه سالدى. ايندى سيچان دئشيجينين ساتين آيرسيز. چؤل لرده وئيلان اولوبسوز هاهاها....

دئديم:

- دوزدئبيرسن، بئله سنين سؤزونون اوستونه سؤز دئمك اولماز. بيزلر اللهين

یولوندا چیخدیق اودورسیزین کیمی لره راست گلدیک. ایندی سن او دین، مصب، قوخولی گول آغزینی داها آرتیق آچسان، ائله باخ بوقویونلار دا سنه مورد اولارلار.

قارول سوسدو. گولوش دوداغیندان قاچیب، قاش قاباغینی سالاییب دئدی:

- آی اورشین بیر، ایندی سن منه لاغ ائلیرسن، ایندی سنه گۆرسه دهرم. بونو دئییب منه شیغادی. منه یئتیشن کیمین ایکی الینی بوغازیما دولاییب، گوجلو گوجونه سیخماغا باشلادی. من ده ایکی آیاغیمی یئره چیریپ، سونرا جوت قیچیمی قارولون بونونا دولاییب ساغ کۆندومه فیرلاندیم. قارول منیم قیچ لاریما ایلشیب تپه سی اوسته یئره دئییب، عاغلی باشیندان اوچدو. آیاقلاریمین ایکی سینی ده قارولون قییشینه سالیب قیچ لاریمی آچدیم. قییش، توقاسیندان قیریلیب، اونون بئلینده کی شوشکه قاباغیما دوشدو. آیاغیملار شوشکه نی اؤزومه ساری چکیب، الیمه آلدیم. شوشکه نین کسگین تپه سیله باغ- لاریمی کسب، آیاغا قالخدیم. ایستیردیم تئز قاپیدان ائشیکه چیخام اما بیر آز یئریمده دوروب طؤیله نین دبیینده آسلانان بوخچایا باخدیم. قارولو، سورویه سورویه بوغچانین یانینا آپاردیم. تیر تیر اسیردی. بوخچانین ایپینی کسب، یئره سالدیم. بوخچانی آچدیغیمدا سرخان لا حسینین باش لارینی گۆروب، قورویوب قالدیم. گۆزلریم یاش ایچینده بوغولدو. بوخچانی تزه دن باغلایب قارولو یاخالاییب، شوشکه نی سوخدوم ساغ الینه. بیرشیلله قولاغینین دبییندن سونرا بیر دنه ده ترسه شیلله چکدیم او بیرسی قولاغینا. دئدیم:

- جینقیرین چیخسا خیرخه نه یینی چیخاردیب سوخارام آغزینا. دئن گۆرم بو

باشلاری کسن کیمدی؟

قارول دینمه دی. الیمی آدامین قاباغینا آتیب، دئدیم:

- دینمه سن خیرخه نه یینین یئرینه، بونو قوپاردیب باسارام...

قارول سانجی دان قیوریلیب دئدی:

- آى آغا باشينا دۆنوم منى اۆلدورمه. باش كسن رزاق آدى وئربيلر اونا. شوشگهنى قالخيزيب قولپو ايله باشينا ووردوم. قارول يئره دوشوب هوش دان گئتدى. شوشگهنى قولتوغوما ووروب بوخچانى گۆتوروب تئز طؤيله دن چيخديم.

ايشيقلانميشدى. ياخيندا كى ائودن خورولتو سسى گليردى. دئمك قاتيل لر او ائوده ياتميشديلار. او ائوه باخيب سونرا يولا دوشدوم. گونه باخيب اردبيلين كۆندونو تاپديم. قارين اوستونده قاچا قاچا گئيرديم. هردن دوروب تۆشگومو دريرديم. نه واختدان نه واختا بير كندين قيراغينا يئتيشديم. ايتلر هوروشوردولر. اينجاريم قالماميشدى. ياواش ياواش كندلى لر ائودن چيخيرديلار. بئله قاچماقلا او قاتل لرين اليندن قورتارماغى، اولمايان بير ايش كيمين گۆروردوم. منه قارانليق گرگ ايدى. يوخسا گوندوز گون اورتا چاغى، ائوه يئتيشه بيلمهيه- جكديم. بير كند ائوى نين ياخينليغينا گئتديم. ايتلر هوروشوردولر، آنجاق منه ياخين گلميرديلر. ائله بيل ايتلر ده منيم اؤلوم دن دۆندويومو بيليب، گئرى به چكيليديلر. نه بيليم؟

اۆزومو او كند ائوى نين سامانليغينا يئتيرديم. سامانليغين قاپى سيني آچيب سامانلارين ايچينه آتالانديم. بير آز كئچمه ميشدى ائوين بيهه سى ائودن چيخيب ايتلرى سوسدوروب سامانليغا سارى گليب ايچهرى به باخدى. شوشگه نين الجه- بينى اليمده سيخيرديم.

ائوين بيهه سى قوجا بير كيشى ايدى. اوزونو باشقا كۆنده توتوب دئدى:
- آكيشى، فرقه فدائى سى سان بيليرم. قورخما منيم ده اوغلوم فدائى دى. او دا آلاهى يئرده گيزلنيب. اماندى ترپشمه. گۆرسه لر سنى دوغرايارلار. ايندى من قايدارام.

قوجا كيشى گئتدينجك، شه لنديم. نئجه او كيشى به آرخالانا بيليرديم؟ او جار بيرينه اينانماق لاپ چتين ايش لردن ايدى. اما باشقا يول يوخ ايدى. آياقدان

دوشموشدوم، اینجاریم قالمامیشدی. او قیر قیافه ایله ده گوندوز گون اورتاچاغی، شهره کتچسه یدیم، سئچیله جکدیم. اوناگوره دئدیم:

– آلاها توکل، گۆرک بو قوجا کیشی دوز دئیرر یا یوخ.

بیر آز کتچمه میش، قوجا قایتندی. الینده بیر توربا وار ایدی. توربانی سامانلیغین ایچینه آتیب دئدی:

– آخشاما کیمین بوردا قال. بیلیرم هاردا اولدوغونی بیلیرسن. بورا حسن باری کندی دی. آخشام چاغی کیچیک اوغولوم سنی آرخابین یئردن آپاریب یولا سالار. اوندا هارا ایسته سن گئدرسن.

اٹله بیل دونیانی منه وئردیلر. توربانی آچدیم. ساج چۆره بیله موتال پئندیری چیخدی ایچیندن. گۆزومه تپدیم. سونرا سامانلیغین لاپ درین یئرینه کچدیم. قولانغیمی شهله میشدیم. بوتون اوزاقدان یاخین دان گلن سسلره قولاق وئیردیم. سسلرین اوزاقلیغینی یوخسا یاخین اولدوغونو اؤلچوردوم. هئی اوزومو سیلکه له ییب اویاق قالماق ایستیردیم. یاواش یاواش گۆز لیریم یومولدوم...

اوجا بیرداغین باشی ایدی. ائویمین دوارلاری لاپ اوجا سیلدریمین اوچوروم لاریندا قورولموشدو. ائویمین دامی چوخ اوجا یئرلرده ایدی. اولدوزلار او دامین آلتیندا سایریشیردی لار. اوزاقدان بیر ایشیق گۆرونوردو. او ایشیغین قباغینی دومانلار کسسه ده اما یئنه ده گۆرونوردو. آشاغی یا باخاندا زهریم یاریلیردی. سیلدریملار گویه قدر اوجالمیشدی لار. هئج کیم او سیلدریم لارا دیرماشا بیلمزدی. بیر بولاغین سویو اوجا سیلدریمین شوش داغینین یاماجیندان آخیردی. سویود آغاج لاری دویونجاق او سودان ایچیردی لار. اوشاق لار ائوین حیطینده اوینا بیردی لار.

نه شاه، نه خان، نه بی لرین فرمانی او قدر اوجالا بیلمزدی. حیطین اورتاسیندا بیر حؤض وار ایدی. حؤضون ایچینه کله قندلری تۆکوب شربت دوزلتمیشدی لار.

منیمله شوکت خانیمین تویو ایدی. حوُض بوشالاندا آتام کربلایی احد دئییردی:
- بیر ده دولدورون.

بولاق لارا قاریشان شربت، اوجادان آخیب، آشاغی یا سوزولوردو.
بیر قیزیل قوش گوُیه قالخیب اوزو قویولو آشاغی یا ائئیردی. هاوا پامبوق
کیمی آلریمه دولوردو. قوردوغوم آستانان کوف، ایکی سیلدییریمین آراسیندا
قالخیب ائئیردی. نوله‌ریم او آستانن کوفه مینیب آیله‌نیردیله. شوکت خانیم
سماوری حیطده قوروب چای دمله‌میشدی. ائوین بوساگاسیندا بیر یارپاق
داغلائییردی. ساغ الیمده بیرسالخیم اوزوم، سول الیمده ده بئرنو توفنگی وار
ایدی. توفنگیمین اوستونو توز باسیب، چکمه‌لریمدن باریت قوخوسو قالخیردی.
چکمه‌لریمی یویوب یاماچدان ساللادیم اما باریت ایسی چکیلمه‌دی. بیر بدبان
ائوین دووارینا ایلیشمیشدی. گوُیدن، گوُی بویاسی یاغیردی. او سیلدییریم دان
دیرماشماغا چالیشانلار وار ایدی. من آچاجدان دوزلمیش اوتوراجاغیمدا اوتوروب
اونلارا گولوردوم. آغیزیمدا اولان چوبوغون توستوسو گوُیه قالخیردی. شوکت
خانیم اوشاق لارین پالتارلارینی تئشته سالیب یوماغا باشلامیشدی. دیرماشماغا
چالیشانلار، دیرماشا بیلمه‌یب زاریلداماغا باشلامیشدیله. چوبوغو سوروب،
توستوسونو بوراخیب، او زاریلتیلارا گولدوم. اوزاقداء، بیر قارا بولودون ایچیندن قارا
تونگلر یاغیردی. بیردن هاوا دؤندو. قار یاغماغا باشلادی. بوتون یاشیللیق
قارین آلتیندا گیزلندی. شوکت خانیم تئشتدن بیر قانلی کوُینه‌یی چیخارتدی.
چوبوغوم اود توتوب دوداقلاریمی داغلادی. چوبوغومو بیرینا توللادیم. جیزیلتی
سسی قالخدی. اوغلوم ایوب، اوسیلدییریمین بیرینیندن آشاغی یا ائندی. آشاغی -
دا کی زاریلتی گولمه‌یه دؤندو. قایانین اورتاسیندان یوخاری یا چیخان آیاق لارین
سسی گلدی. قارا بولود ائوین دامینا چؤکدو. قونشو داغین باشیندا، پیشه‌ورینین
آل قولونو فایتونا باغلایب، سورویوردولر آرازا ساری. قیشقیرماق ایسته‌دیم، آما
سسیم بوغازیمدان چیخمادی. بئرنو توفنگیمی یئل قاپیب آپاردی. قارا بولود

اشاغی یا چۆكوب، ایلدیریم شاختدی. قارین اوستونه دولو یاغیب، یئره سپه لندی. گتدی کجک دولولارین بویو بؤیودو. ایلدیریم گیرمانگاھیم دوشدو. گوئی، اوچ دؤنه گؤرولده دی. دوو لارجیریلدی لار. گویدن قان یاغماغا باشلادی. الیم، قولوم، اوزوم، قانا بویاندی. بو دؤنه گویدن باش یاغماغا باشلادی. اوچ باش دوشوب قاباغیمدا دیغیرلاندیلار. اوچ یولداشیمین باشینی گؤردوم.

یئره دوشوب سورونمه یه باشلادیم. حیطیمیزده کی بایراق اود توتوب، یئرینده بؤیوک بیر قانقال بیتدی. قانقالین ایچیندن بیر ال اوزانیب یاخاما ساری اوزاندی. اوزومو آرخایا چکدیم. حوؤص چارتلایب، چارتلاغیندان، شربت یئرینه قان آخماغا باشلادی. منه ساری اوزانمیش آل گئری چکیلمه ییب داها دا یاخینلاشدی. شوشکه می قینیندان چیخاردیب آلی کسمک ایسته دیم. بیردن سرخانین باشی دیغیرلانیب قاباغیمدا دوردو. گووده سیز باش، گؤز لرینی آچیب دانیشماغا باشلایب دئدی:

– یئرینده قال آغا ئوردی، هله قاباقدا چوخ ایش لر وار...

یوخودان داشلان دیم. بیر آل منه ساری اوزانیب یاخامدان توتوب منی ائشیگه چکیب، سامانلیغین قاباغیندا اوزالتدی. نئچه آدام قاباغیمدا دورموشدیلار. بیرسی قاباغا گلیب قیلینجینی قینیندان چکیب بونوما قویدو. سونرا دؤنوب شوکت خانیم ساری گتدیب قیلینجی قالخیزیب دئدی، آی شوکت هانی آغا ئوردی. دؤزه بیلمه دیم. یئریمدن قالخماغا چالیشدیغیمدا بیر سس گلدی، ترپشمه، گنده جکلر. الیمده کی اوزوم یئره دوشوب قانادیلار....

داشلا نیب هنده وریمه باخدیم. کیچیک بیر اوغلان، سامانلیقدان سامان توپلا بوردی. گؤز لری گؤز لریمه توققوشوب باش بارماغینی دوداق لارینین قاباغینا قویدو. اوندان منه گل دئی دئی ال لرینی ترپتدی. نه دئمک ایسته دییینی چتینلیکله آواریب، اونا ساری گتدیب، سامانلیغین حیر یغیندان باخدیم.

اؤین قاباغیندا نئچه اتلی دورموشدو. اؤین بییه سی ده اونلارین قاباغیندا

دوروب الينى اۇلچوردو.

اونلاردين دانىشىغينا قولاق وئردىم. اتلى دئدى:

- دونن گنجه بير فدائى اليمىزدن قاچىب، بىز اونون اير ايزىن توتوب بورا
گلمىشىك. سن اونى گورمه يىبسن كىشى؟

اٹو يىبەسى دئدى:

- منىم قاچاقلارنان نه ايشىم وار؟ نه يىلیم؟

- سن يالان دئىرسن.

- من يالان دئىرم. بىزىم ايشىمىز وار گوجوموز وار. والله ائله سىزىن ايشىز
گوجوز قوتارىب فدایى قووالاىرسىز. آخى سىزه نه؟ مملكتىن يىبەسى
بوخدى؟ ارتش وار، شهربانى وار، يوخسا بو ايشلر سىزه قالىب؟
اتلى دئدى:

- آى كىشى اوزون دىلووى قوی قارنوا دتنن گۆروبسن يا بوخ؟
كىشى دئدى:

- ائله سۆز دئىرسن كى پىشمىش تويوغون گولمه گى گلير. آخى آى
فارساتلى ادام منىم قاچاق گىزلىتمك باجارىغىم اولسايدى ائله اؤز اوغلومى گىزله
درديم كى ديگرگين دوشمه سين داى.
اتلى دئدى:

- والله ائوى نين هر قارىنج قارىنجىنى گزسم گينه ده سنه آرخايىن اولالا
بىلمهرم. دئپهرم بلکه اونى آلاهى بير داخمادا گىزلىتمىسن.
كىشى گولومسونوب دئدى:

- ائله بىليرسن من اوغلومو سىزىن اليزه وئره جه يم. ائله فيكىرلش سن چوخ
ياھاليرسان. سىز گناه سىز انسانلارى اؤلدوردوز. الله اولان يئرده سىز كىمسىز؟
اتلى دئدى:

- بىليرم سن ملاسان. بير يئرده ياتمازسان كى آلتينا سو كئچه. سن بىلرسن.

اما اوغلوووى بوشلا. دونن گئجه اليميزدن قاچان فدايى يه نه دئيبيرسن؟ او بوردا
گيزلنيب يوخسا خبرون يوخدى؟

قوجا دئدى:

- من هئچ كيمي گورمه ميشم.

آتلى دئدى:

- سن نه دن بيزه دوز دئمهلى سن. سنين اؤز بئجرتديگين، قانيندان اولان
اوغول، فدايى اولوب. ايندى سن نئجه دوز سؤزو بيزه دئيه بيلرسن.

كيشى دئدى:

- ايرسه منيم سؤزومه اينانميرسيز نه دن مندن سوروشورسوز؟

آتلى دئدى:

- دوغوردان دا دوز دئيبيرسن.

آتلى اوزونو ادام لاريندا دوتوب دئدى:

- آى بالا گئدين هر يئرى لاپ ياخشى گزين گورك بو ائوين دام دووارينين
نه سؤزو وار بيزه!

آتلىنين توفنگچى لرى اختارماغا باشلاديلار. بيريسى ائوه كئچيب، ائوى
قاريشديرماغا باشلادى. بورغان دؤشه گى يئره توكوب، ياستيقلارين ايچينه
شوشكە سيني سوخوردو.

هره بير يئره، بيريسى ده سامانليغا سارى گليب، سامان لارى ائشمه يه
باشلادى. من ده سامانين ايچينه آرخايا چكىليرديم. اختاران ادام
ياخينلاشپردى. سامانليغين آرخا دوووارينا سؤيكنديم. داها قاچماغا پوست يوخ
ايدى. شوشكە مى آله آينجاق اوره ييم دؤيونمه يه باشلادى. اختاران اوغلان منه
يئتيشيب، توفنگينين بوروسو، بير پارچا سامانى گؤتورنچك، اوزومو گؤروب
ديسكىندى. او آل آياق ائله يه نه كيمين اتلانيب شوشكە نين تيبه سيني دايايم
بوغازينا. اللرينى گؤيه قالخيزيب توفنگينى آتدى يئره.

اما باخديقجا سويدوم. گۆزلريمى قيسيپ اونا باخماغا باشلاديم. اودا ائله هئيله سينه، ائله بيل منى خاطر لادى. اللريم اشاغى يا ائدى.
او بير آز قورويوب قالاندان سونرا، ائشديگى سامانى يئرینه قايتاردى. اوندان گئرى يه چكيليپ قيشقيردى:

- بوردا دؤور.

آختاران لار آتلى يا سارى قايتيديلار. آتلى دؤنوب قوجا كيشى يه دئدى:
- بو دؤنه اوووجون آپيلمادى. اما گلن دؤنه، آرواد اوشاغينى آغلار قوياجام.
سونرا چاپاراق اوردان اوزاقلاشديلار.
آتلى لار گۆزدن ايتن كيمي كيشى قاچا قاچا سامانليغا سارى گليب قيشقيردى:
- آى بالا ديريسن؟

كيشى نين سسينى ائشيدن كيمي سامانليغين ايچيندن چيخديم ائشيگه.
كيشى دئدى:

- آى كيشى زهريم ياريلدى. نه جور اولدى او اوغلان گؤرمه دى سنى؟
دئديم:

- اوغلان منى گوردى.

كيشى اينانار اينانماز منه باخا باخا قالدى.

دئديم:

- شوشگم اونون بوغازين اوزه جكدى. اما اونى خاطر لاييب ال ساخلاديم.
بير ايل قاباق گليب منيم آياغيما دوشوب دئدى كى آى فدايى، بيرى فرقه نين
آدينا منى توفنگيله هده له ييب. دئبير نيشانلیندان ال چك. دهته ييب گوردوم او
نامرد، فدايى اولوب كى بو اوغلانين نيشانليسينى اليندن چيخارديب اؤزونه آرواد
ائله يه. قيزى دانيشديرديم. گؤيلى بو اوغلاندايدى. بونى ايستيردى. من ده او
قوندارما فدايى نين اوستونه گئديب، توفنگينى اليندن اليب تپه سينده سينديرديم.
آتالار دئيبيلر ال الى يووار، ال ده اوزى.

کیشی دئدی:

آی فدایی اوّلوم قولاغینین دیبندن سوووشدی.
اوندان اوزونو اوغلان لارینا ساری توتوب دئدی:
- دئمدهیم سیزه؟ سیز یاخشیلیق ائله ییب آتین دهنزه. بالیق بيلمهسه خالیق
بیلر.

دئدییم:

- قارانلیغا قدر بوردا گۆزله مه لی یم. یوخسا ایسته سن چیخیم گئدییم.

کیشی دئدی:

- آتا مینمه گین بیر عیبی اولسا آتدان دوشمه گین مین عیبی وار.
- اوغلونون آدی نه دی؟

- ائلخان. فرقه یاراناندا کندی میزده فدایی اولدی. سورا گئدی ب علی توده گیله
قوشولدی. دونن خبری گلدی. دئییب، آتام دئیین منن نیگران اولماسین. من
گئدییم اوتایا. بلکه بیرگون فلک بیزی بیر بیریمیزه یئتیردی. اوگونه کیمین.
کیشی نین گۆزلری یاشلا دولدو. دئدی:

- جان جانان آیریلیر. یئنه ده آتا بالا حسرتی، قارداش حسرتی باشلادی.
یئنه ده آتا بالایا حسرت قالا جاق. ائله بیل بیزی قارغاییلار. الله باعثین ائوین
بیخسین.

گۆزلریم یاش ایچینده بوغولدو. شوکت خانیملا بالالاریم، ایوب، نصرت،
اسماعیل، قدرت یادیم دوشدو. دوست لاریمی خاطرلادییم. قوجا کیشی له ائوده
اوتوروب، آخشاما کیمین دانیشما ییب دینمه ییب، تکجه دونو خدوق. بیردن منه
اوشوتمه گلدی. دؤنوب هنده وریمه باخینجاق آلتورانلیغی گوردوم. آیاغا دؤروب
دئدییم:

- آی آغا، الله سنی وار ائله سین. دای من گئدییم. انشالله بیر گون ائلخان
قاییدار بیز ده گۆزلرین آیدین اولسون دئمده یه گله ریک.

قوجا كيشى دوروب منى قوجاقلايب دئدى:

- منيم اوره گيم ايشيقدى. بالاما دا سنه ده اولوم قونماياچاق. تكجه اللهى اونوتما. الله اؤز دوز بنده لر يني هاريننا يئتيشيب هئچ نه يى اولاردان اسيرگه مز. آلاها توكل ائله آغا وئردى. خانيميني دا، بالالار ووى دا، الله تاپشير. گؤردو گونو ده اونوتما. بيزلرى ديگرگين سالان بو الله سيز شاهنان اوروس لار بير گون اؤزلرى ديگرگين دوشه جك لر. تكجه توكل ائله. بوندان بئله ديسيز يوخسا ايمان سيز يادا بئله سنى يارى يولدا قويان آدم لارا بئل باغلاما. سنه دئيم اؤزگه- يه گؤنمه. بيرده اونوتما كى آجى اؤز ايچيندن قورد يئير. هر نه اولورسا اولسون، مردليك دن جايم.

كيشيله بير ده قوجاقلاشيب، آغلاشيب، يولا دوشدوم. اوغلو منه بلد چى اولدو. اولاردان آيريليب قارانليقدا ائوه سارى يولا دوشدوم... اؤز اؤزومله دانيشيرديم، آى الله گؤز گؤزو گؤرمه بير. هر ياندا اولوم يئلى اسير. قاچان قاچيب، قالان ياس ايچينده.

بودردى كيمه دئيم. اوغلان ينى دوداغينا قويونجا من ده خيميمى چكيب يولا دوشدوم.

شهره يئتيشينجك قوجا كيشينين اوغلو مندن آيريليب گئدى. كئچديم شهره. آدديم لار ساييليردى. كؤكسومو اؤتورنده ده سسيز اولماغا چاليشيرديم. دئمك نفس چكك ده چتين ايش اولموشدو. شهرى قارامات باشميشدى. ائله بيل هر يانا كول اله ميشديلر. قنولارى قان بوياميشدى. ائله بيل آغ قارين اوستونده قيزيل لالا آچيلميشدى. شهردن قان ايسى گليردى. دونن كى دانيشانلار ايندى سوسموشدولار. فرقه نين قالخيزديغى بايراقلار ائتميشديلر. ائولر ين قايسى آچيلاسى دئيلدى. اولوم ديلينده دانيشيردى كوچه لر. سايريشان اولدوزلار بولدولارين آرخاسيندا قالميشديلار. كولك قارى سووورب ائولر ين قايسى سنين قباغينا هوروردو. شهرى شاختا وورموشدو. آرزولارى شاختا

وورموشدو. منہ بئله گلیردی کی لاپ کۆرپهلری ده سوسدورولار کی سسلری چیخماسین. قو ووروردون قولاق توتولوردو. چوخلاری آیریلیب گتتمیشدیلر گندر گلمز یوللارا. حسرت، قانادینی آچیب بوتون شهری سارمیشدی. ائله بیل اورکلرین الووو سۆنوب، توستوسو ائولرین باجالاریندان گوئه قالخیردی. اؤزؤزومه دئدیم، بیر ایلیک آزادلیق دادینی تامسینان ائلین بو تئز لیکله بورنوندان گلدی. بیلیردیم کی ائولرین بوجاغیندا آخار یاشلار یاز بولاقلاری کیمی شیرها شیر آخیر. کیمی اوغلونا، کیمی ارینه، یوخسا آتاسینا، قارداشینا، یا دا باجیسینا گۆره آغلاییردی. گندلرین بوش یئری قاباریب، اولدوقلاری زاماندان داها آرتیق گۆزه گلیردی. بونو سه زیرگه بیلیردیم. ایتلر کوچده قاجان قاجان اویناییردیلار. هه، آدام لارین یئرینی بوش گۆن ایتلرله کۆپکلر ائله بیل بایرام ائله میشدیلر. بیر ایتین آغزیندا آدام قولو گۆردوم. او تاپدیغی وئرمی باشقاسیلا بؤلوشدورمک ایسته میردی. سونرا قاجاراق بیر سورو ایتی آرخاسینا سالیب آپاردی. قوردلارین اولاشما سسی اوزاقلاری باشینا گۆتورموشدو. بئله بیر جان بازاریندا اوندان قاجدیغیم شهره، گئری دؤنموشدوم.

بیر ديقه دن سونرا یا آرخابین لیغیم یوخ ایدی. قاباغیما هانسی اولوم ائلچیسى چیخاجاق ایدی؟ بیلیمیردیم! تکجه آرزیم، اولومدن قاباق، آرواد اوشاغیمی گۆرمک ایدی. داها بوندان سونرا هئچ نه یین منه دئیری یوخ ایدی. آخی یولداشلارینین باشینی خونچادا گۆرن انسانین، حیاتدان اوماجای نه اولو بیلردی؟ بؤیوک خیینلییه اوغرایان ساواشچی لارین آلولو اوره یینی، نمنه سرینله- ده بیلردی؟ ایل لر بویو وئرگی وئریب گون چیخاندان گون باتانا قدرچالیشان ائلین آلاجای پای، بوشا چیخیمیشدی.

بونلارین هامسینی دوشونه رک ائوه ساری گئدیردیم. یاخینلاشدیقجا یئتیشمه ییه اینانمیردیم. آخی بو قدر بلادان ساغ چیخیب قاییتماغیم ائله اینانیلماز ایدی. "مال میدانینا" یئتیشیب، قیرمیزی کۆرپودن سوشاندا گۆردوم

كۆرپونون ساغ چىيىنىدە بىر اۋلو وار. گۆدەسىندىن آخان قان، يىردە دونوب قالمىشىدى. اۋلونو تىز يىردىن گۆتورب باسديران ائل اونو باشىنا بوراخىب ائولرىنە سىغىنىشىدىلار. نە گلمىشىدى بو ائله؟

كۆرپودىن سووشوب عسگرىيە كئچدىم. بىرچىرت اولونجاق تىز اۋزومو گىزلەدىردىم. استرآباد قىبرىسانلىغىنىن ايكى آددىملىغىندا، بىر اۋلو، اوزو قويلو يىرە دوشوب يىرىن اوستوندا قالمىشىدى. ائله بىل يىنى اۋلورلىن، اسكى اۋلورلىن قبرىستانىنا كئچمك حقلىرى يوخ ايدى.

هرىانا، هرتىنچە يە باخا باخا ائوين قاباغىنا يىتىشىدىم. قاپىمىزى گۆرنجك، هر نە يى باشا دوشدوم. سىنىق جفتەنى يىردىن گۆتوروب، قاپىنىن اوستونە قويوب، يىرىمدە دوردوم. چاليم چالمايم؟ بىرآز دوشوندىن سونرا جفتەنى دۆيدوم. جفتە- نىن سسى قالخار قالخماز ائوين ايچىندە قاچاقچ دوشدو.

بىرآزدان حىطدن آياق سسى گلىب ياواش ياواش اوجالدى. گلن آدام، جىنقىرىنى دا چىخارتمايىردى. او قاپى يا ياخىنلاشدىقچا اورەيىم قىزىشىردى.

گۆرسن منە جله قورموشدولار؟

اولمايا شاهىن آداملارى ائودە گىزلەنىب منىم گىرى قايىتماغىمى گۆزلە-

بىرمىشلىر؟

ائله اولسايدى منى چوخ راحت ياخالايلاق ايدىلار.

آتدىم لار لاپ قاپى يا ياخىنلاشىنچاق شوشكە مەن الجەيىنى سىخىردىم. ائله- بىل بىردىن بىرى منە دئدى، آى يازىق گىزلن، گۆر قاپى يا كىم چىخىر؟ اۋزگە اولسا غىفلدن دوشمە تورا، قوى اونلار تورا دوشسونلر. آستا آستا قاپىدان اوزاقلاشىدىم. كوچەنىن قارانلىق بوجاغىندا گىزلىمك اىستەدىم. ائله آرخامى چۆيىرىب گىتمك اىستەدىيىمە، بىر سس گلدى. يىرىمدە مىخ دوردوم.

- قاپى دۆين؟

هە بو شوكتىن سسى ايدى.

اۋزومو ايتىردىم. بوغازىم دوگونلەنىپ، سسىمى چىخاردانمايىپ، تىكجە قورويوب قالدىم. شوكت دىرى ايدى. اما گۋرەسن يانيندا بىرى ماراغيما ياتمىشىدى؟

او بىر داها سسلندى :

- قاپى دۋىن.

گىنە دىنە بىلمەدىم. دىلىم توتولموشدو. مندن سس چىخمايىنچاق، دئدى:

- چاپماغا گلىسن هە؟ سنە بىر زاد قالمايىپ. ائوى سىلىپ سوپوروبلر. چىخ

گىت اۋلومويى آلاهى يئردە اختار.

آتدىملارن سسى اوزاقلاشماغا باشلادى. بللى اولدو، شوكت خانىم گئرى

دۋنوب ائو قايىدىردى. داها داياناتيىم قالمايىپ دئدىم:

- منم آغاوئردى.

بىردن ائدىملار دوروب، سونرا گئرى دۋنوب قاچا قاچا قاپى يا سارى گلدى.

قاپى آچىلدى...

شوكت

هئچ گۆزله مه ديبيم جار گلدی. ائله بيليرديم آغاوئردی اوتايا كئچيب. اما ايندی قاييتماغينا هئچ اومودوم اولمايان آدام قاباغيمدا دورموشدو. ائويمين ديرهي، اوشاق لاريمين آتاسی. منی ازديریب، نازیمی چکن کيشی، اوجا بويونا، او ساری قاش گوزونه وورولدوغوم کيشی، منه گئری قاييتميشدی. سئوينديگيمدن آز قالميشدی قيشقيرام اما الیمی آغزئما قويدوم.

گۆز لريم دولوب داشدی. داها دۆزه بيلمه ييب اؤزومی آنديم آغاوئردينين قوجاغينا. ار آرواد باشلاديق آغلاشماغا. گۆز ياشلاريميز بير بيرينه قاريشدی. اؤزومه گلينجک، تئز آغاوئردی نی حيطين ايچينه ساليب، بويونو قوينونو اؤپمه- يه باشلاديم. اودا منيم بونومو قوجا قلايب سونرا باغرينا باسيب دئدی:

- آی شوكت من نه قدر آخماق ايميشم. سيز سيز نئجه ياشاياقاديم؟ آخی نئجه قويوب گئتديم. نه ياخشی کی تئز قاييتديم.

اوندان باشلادی ايچين چکيب آغلاماغا. قولتوغونا گيريب اونو ائوه ساری گتيرديم. حيط قاييسينين قاباغيندا يئتيشنده، ايوب آياق يالين ائودن چيخيب قاچا قاچا اؤزونو آندی آغاوئردينين قوجاغينا.

آغاوئردی دويونجاق ايوبون اوزوندن گۆزوندن اؤپدو. اما من او اوشاقدا باشقا بير حال گوردوم. ايوب دا بير ديشيکليک اولموشدو. آغاوئردی قويوب گئتديگی گون لرین ايوبو دئييلدی. اوج گونون سوره سينده ائله بيل بؤيو يوب باشقا بير آدام اولموشدو.

ايوبون قولاغينا پيچيلدايب اونو ائشيگه گؤندرديم. آغاوئردی ائوه كئچيب، يئددی يوخودا اولان اوشاق لارا باخيب بيردن قورويوب قالدی. اوندان دؤنوب منه دئدی :

- هانی نصرت؟...

سحر آچیلمامیشدی. آغا وئردی اوتوروب گوزوندن یاش الئیردی. بیر دن ایوب ایچه ری کئچیب دئدی:

- عمی لریم گلدیلر.

بؤیوک قینیم تئز ایچه ری یه کئچیب گتیردی پالتاری آغا وئردی یه وئریب دئدی:

- تئز پالتارووی دیش گئدک.

اوبیرسی بئش قارداشی کوچه ده آتلا اونو گودوردولر. آغا وئردینی آتا میندیرندن سورا بؤیوک قینیم دئدی:

- آی شوکت. آغا وئردی دن آرخیین اول. بیز اوندان بییه لیگ اولاجاغیق. آما خبر یاییلسا بیرده تۆکوله جک لر بورا. باجیم کبری خانیم خبر گؤندریم. او صاباح گلیب سننن اوشاق لاری آپاراجاق. اوندان دیز قابیرقیا، یئددی قارداش گؤزدن ایتدیلر...

کبری بیبی

قاپی دؤیولن کیمی، اوره بییم دؤیوندو. آقاخان ترپه شینجک، اوزومو قاپی یا یئتیردیم.

– قاپی دؤین؟

– منم.

ستار قارداشیمین سسینی ائشیدن کیمین اوره بییم قیریلدی. تتر قاپینی آچیب ستاری سالدیم ائوه.

– ستار، سن الله دئنن نه اولوب؟ آغا وئردینین باشیندا بیر ایش وار هه؟

– کبری باجی هئچ قورخوب ائله مه. بو گون آغا وئردی گلدی ائوه، بیز ده اونو آپاریب گیزلتدیک. سن آغا وئردینین قیدینه قالما، بیز اونی قورویاجاغیق. أما اورتا دا بیر ایش وار. ایکی دؤنه شوکت خانیمان اوشاق لار ائوده اولا اول، ائوی چاپیبلار. بیر ده کی...

ستار سوسونجاق یاخالادیم اونو.

– بیرده نه؟ سنه دئدیم بیر ده نه؟ نه اولوب؟

ستارین گۆز یاشی سوزولونجک آیاقلاریم تیترده دی.

– شوکتین باشیندا بیر ایش وار؟

– یوخ باجی. شوکت خانیمی گولله یین وورورموشلار کی نصرت اوزونو قاباغا وئریب. گولله اوشاغین اوره یینین باشیندان ده ییب، ال به هل اونی اؤلدوروب.

آیاقلاریم تیتره ییب دای ستارین سؤز لرینین قالانینی ائشیتمه دیم. نه واختدان نه واختا اوزومه گلیب گؤردوم یئلی ایله منی یئلله ییرلر.

– ایندی شوکت خانیم قالیب بیرده بالالاری. شهرده هر یئر گتسه لر اولاری توشلا ییب اینجیده جکلر.

– آی آقاخان دور آل آیق ائله گئدک اردیبلدن اوشاقلارنان شوکتی گنیرک.

قدرت

هاوا قارانلیقلامیشدی. ایوب هله ائوه گلمه میشدی. یازیق شوکت دوروب ائوده وار گل ائله بیردی. بیلمیردی نصرتین نیسگیلینی چکه یوخسا ایوبا گۆره قره قییتده قالا. قارا گونه قالمیشدیق. شوکت خانیم اوجادان اؤزوبله دانیشیردی. آی بالا نه قارا یازیمیشسان سن. بئیلله چکیش برکیشین چاناغی سنین باشیندا سیندی. آی قدرت به سن بیلمه دون قارداشون هارا گتدی؟

- آی نه. به دئدیم دای. او دوشدی ملیکین اوغلانلارینین دالینا گتدی. نه-
خه دیم اونى چاغیردیم، های وئرمه دی. آخیردا منه بوینونون کؤکوندن باخیب دئدی، آل آیاغیم دیمه میش قاییت ائوه. من ده قاییتدیم.

- قدرت نه قوربان هله بیر چیخ قاپی یا، باخارسان قالیب کوچه ده ائوه گل میر.
- گؤزوم اوسته نه.

تئر اوستو باشیمی برکیدیپ چیخدیم قاپی یا. بیر آزدان شاختا سوموبومه -
ایشله دی. ال لریمی قولتوغوما باسیب، لئی لئی گئدن کیمی گاه ساغ آیاغیمی قالدیزیردیم گاه سول آیاغیمی. هردن اوجا سسله قیشقیریردیم:

- آی ایوب

زلیخا خانیم منیم هایما ائودن چیخیب دئدی:

- آی قدرت خالا قوربان بوردا نئیلیرسن؟

- ایوب قارداشیمی گؤزله بیرم.

- آی بالا آل هایا قالمیون ایندی هاردا اولسا گلیب چیخار. گت ائوه یوخسا

شاختا سنی قورودوب " قیسره " اولوب گؤی اؤسگورک توتارسان.

سوسوب دینمه دیم. زلیخانین سؤزونو بو قولقدان آلیب اوبیری قولقدان

وئردیم.

زلیخا منه باتیشا بیلمه یینجک، ائوه کئچیب منه بیر آرخالیق گتیریب سالدی

چييينيمه. زليخا گئندن بير آز سونرا بير ده گۆردوم كوچه نين باشيندا هنيرتى وار.

- دوررر، آى حيوان گئت گۆرم.

بو سس منه تائيش گلى. قارانلىق كوچه نين باشينا گۆزومو زيلله ييب، زوران گوجن گۆردوم كى بيرى نئچه ائششهى دۆندردى بيزيم تنگه يه. قورخوب ايكى آتديم آرخايا گتديم. بيردن قارانليغين ايجيندن بير ياشماقلى خانيم آيدينا چيخيب قاباغيمدا دوردو. ياشماغينى آچان كيمي اؤزومو ساخالايا بيلمه ييب قيشقيرديم:

- كبرى ببى...

قدرت

سحر چاغی شوکت خانیم قیشقیریردی:

- آلاوارا آغا دا گله، من ایوبی قویوب بو ائودن چیخان دؤورم.

بییم گندیب زلیخا خانیمی گتیردی. زلیخا دئدی:

- آی شوکت خانیم، ایوب قاییتسا من وارانم، سن آل هایا قالما. اؤزوم

گؤتوروب گتیرهرم کنده.

سؤزون کسهسی، بیر خئیک یالواریب یاخارانان سونرا، یولا دوشدوک.

آقخان یازیق هامینی ائششهیه میندیریب اؤزو قاباقدا گتیردی. اردبیلدن

چیخب سرداوا یولونا دوشموشدوک. سویوق کولک، پیچاق کیمی بیچیردی.

یازیق آقخانین اوز گؤزو گؤرونموردو. بیردن هنده وریمیزده میریلتی سسی

ائشیتدیک. هه بیر سورو قورد بیزی قومارالامیشدی. یازیق آقخان اوجادان

قیشقیردی:

- قورخماین قومارام سیزه توخانالار.

اوندان میزیربغینی باشیندا تولایا تولایا باشلادی بییم دؤره میزده قاقماغا.

قوردلارین میریلتبسی هردن اوزاقلاشیب هردن یاخینلاشیردی. بیردن بیر آت

چاپارینین سسی گلدی. آتلی توفنگینی گویه قووزاییب بیر گولله بوراخی.

قوردلار زینگیله یه زینگیله یه اوزاقلاشدیلار. آت بئلینده چاپان کیشی آیدینا

چیخدی. آقخان دئدی:

- سن سن بی لر؟

- هه منم. هئچ نه دن قورخماین. من وارانم. گندین، من ده آرخازدان گلیرم.

بی لرین آدی هئچ واخت بئینمدن سیلینمه دی. دیوله یه یئتیشینجک

آرخامیزجا گلیب بیزی اؤتورندن سونرا چاپیب گئتدی.

دیوله کندینده بیر ائوه کئچدیک. ائوین اورتاسی حیط ایدی. دؤرد یانی دا ائو.

دئمک دؤرد ائو بیر حیطه چیخیردی. حیطین اورتاسیندان بیر زینه بولاغین

سو يو سوو شور دو. بيبيم گنديب قاپي لارين بيريسيني آچيب بيزه دئدى كئچين ايچهره يه. منله اسماعيل هاميدان قاباق قاجيب كئچديك ائوه. كورسو ايستي ايدى، كئچديك كورسونون تووونا. ايستي جاننما ياييليب ياواش ياواش يوخلاديم...

صباحيسى ائودن چيخيب كنده باخديم. كند قاردا قويلانميشدى. بيبيم دئدى:
- قدرت گئت قصاب يوسوبدان ات پاييميزى آيب گل.
- باش اوسته بيبي.

گنديب قصابا دئديم، بيبيم دئدى ات پاييميزى وئر.
- بيبين كيمدى؟
- كوكب خانيم.

بيبين آدنى ائشيدىنجك باش اوسته دئيب تئز بير شاققا اتى چاپيب وئردى منه. من ده اوژومدن بوئوك اولان شاققانى سورويه سورويه آپارديم ائوه. بيبيم اتى آسلايب آخشاما بير دادلى بوز باشى پيشيردى. يئيب دوپاندان سونرا دئديم:

- بيبي، قصاب سنون آدوى ائشيتجه گين باش اوسته دئيب منى الى دولى يولا سالدى.
آقاخان دئدى:

- بو كند ده بيبيزون آدى سانى وار. اونون باشينا آند ايچرلر. آما هادير اولون، شهسه وهن بى لرى هئچ كيمي تانيميرلار.

اوگوندن سونرا باشلاميشديم كندين هر يئرني گزمه يه. هر كيمه راس گلينجك بيبين آدنى وئيرديم. منى بوئوك توتوردولار. بوللو بوللو چوخلو چوخلو سايقى گوروردوم. بيبيم كندين مسقطى اولموشدو. هر كيم اونون آدنى ائشيديردى باش آيردى. من ده فرح له نيرديم...

بير گئجه ائوده ياتميشديق. گئجه ياريسى قاپى دؤبولدو. هاميميز يوخودان

داشلانیب بییمه سیغندیق. بییم دئدی:

- نییه قورخدوز؟ به من بوردا آچا دنه‌سی‌یم؟
اوندان گئدیب قاپینی آچیب النده کی برنوو هاوایا دوتوب بیر گولله
بوراخدی. ائوی قومارالایانلار داغیلدیلار. قیشقیریب دئدی:
- کیشی سوز گلون یوخونا.

اما هئج کیمدن سس چیخمادی. صاباحیسی قاپینی دؤیدولر. بییم بئرنونوو
گؤتوروب قاپی یا چیخدی. بیر شاه سئون بیی قاپینی کسدیرمیشدی. بییم
دئدی:

- نه دی؟

- فرقه فدایی لرینی آختاریریق.

- آده کؤپویوغلی، به نییه گئجه یاریسی منیم ائومین قاپیسینی
سیندیریرسان؟ تئز آتیندان آشاغی یا دوش یوخسا سنی وورارام!
- کوکب خانیم سن الله اینجیمه. بیلیریک سن بو کندین بؤیوگوسن. اما
بیزه دئییلر هر یئری آختاراق.

- آنلاماییب بونی دئین. جهنم اول، بیر ده سنی بورالاردا گؤرسم توفنگن
سنی دلیک دئشیک ائلهرم.

او گوندن سونرا داها بیزه ساتاشان اولمادی. بییمین او کیشی قیزی
دوروشومو منه چوخ خوش گلدی. اوندا بیلدیم کی نییه یئددی قارداش بو
باجینی بو قدر چوخ ایستیرلر...

خبرلر گلیب چاتدی. بییم شوکت خانیملا دانیشاندا هر نه‌یی ائشیتدیم. آلتی
عمیم آتامی قورویا قورویا آپاریب دؤلتین الینه وئرمیشدیلر. یولدا اونا ساتاشماق
ایسته‌ین اولموشدو اما ستار عمیم او ساتاشماق ایسته‌یه‌نین آغیزینی بورونوو
قاتمیشدی بیریرینه. هله قتله دئییب جومانلار دا اولموشدو اما آلتی عمیمین
قورخوسوندان قاباغا گله بیلمه‌میشدیلر. هه اونلار یئددی قوچو قارداش ایدیلار.

اونا گۆره هئچ كيم اونلارا باتيشا بيلميردى. محكمه آتاما يئددى ايل دوستاق كسميشدى. بو سۆز باشا دوشموردوم. چوخ سوروشاندان سونرا بله باشا دوشدوم كى داداشى يئددى ايل گۆرمه يه جه يم. او گون آقاخان قاچا قاچا ائوه گليب دئدى:

- موشتولوغومى وئرون. شاهين آدام لارى دئييلر كى هر كيمين دوستاقتا اولانى وارسا گئديب اونو گۆره بيلر.
شوكت نئم آياغا قالخيپ دئدى:
- خوش خبر اولاسان آى آقاخان.
اوندان بييمه اوز چئويريب دئدى:
- گئدك اردبيله؟
بييم كوكب خانيم بير آز دوروب سونرا دئدى:
- هه، گئدك.

نه باشيزى آغريديم يولا دوشوب اردبيله گئديك. دوستاق قاپيسيندا اينه آتماغا يئر يوخ ايدى. سحر دن گون آييله نه كيمي گوددوك. آخيردا شاه پاسيبان لارينين بيرى دئدى:

- او داها باخ، سيزون آداموز ايندى قاپيدان چيخاجاق.
دوستاغين قاپيسى آچيلدى. بيرده گۆردوك بير زيل يوكو اولان دوروشقانى باغلايب لار دۆرد آداما. آدام لار او دوروشقانى چكيرديلر. اونلارين آراسيندا داداشى گۆردوم. قاچيب آتلانديم قوجاغينا. اوندا بير شيلله كيمي قامچى وورولدو كوره بييمه. داداشين قوجاغيندان اوزولوب دوشدوم يئره. داداش قيشقيردى:
- آده كۆپئيوغلى، اوغلومى نيه وورورسان؟

اوندان گوج وئريب باغلارى قيريب يوكوردو قامچى وورانين اوستونه. او اؤزونه گلنه كيمين آلدى اونو آلتينا، آغيزيني بورنونو قاتدى بيريرينه. ايكى، اوچ، دۆرد مامور گليب اونو ساخالاشديرا بيلمه ديلر. اون مامور گليب اوقدر قامچى ووردولار كى داداش هئى دن گئديب اوزاندى يئره. تتز اونو گۆتوروب اپارديلار

ايچەرى يە. آغلايىب آغلايىب كئچدويم...

گۈزومو آچاندا كندە ايديم. دوروب قاچدويم كۆيشەنە. بۇيوك سۇيود
آغاجينين قيراغيندا اوتوروب آغلا ھا آغلادويم. بىردن كۆلگە دوشدو اوستومە.
باشىمى قالخيزدويم. بىر ھىيتلى اتلى قاباغيمدا دوروموشدو. دئدى:

- آى بالا جا كىشى نىيە آغلىرسان؟

دېنە بىلمەدويم. دئدى:

- كىم لردنسن؟

دېلېم سۆز توتان كىمىن دئدويم:

- كوكب خانىم بىيىم دى.

بىيىمىن آدىنى ائشىدىنچك آتدان دوشوب دئدى:

- اوندا سن آغا وئردى نىن اوغوسان! ھە؟

دئدويم:

ھە -

دئدى :

- دور آياغا. بوردا اوتوروب گۈزووون ياشىنى تۆكمە. تئز دور مېن آتىن يەدە-
بىنە.

اۋزو اتلانىب مېنى دە يەدەبىنە مېندىرىب باشلادى چاپماغا. دئدى:

- مېن دە فرقه يە قوشولدوم. آما جيغال اتلە دىلر. او اتوى گۈرورسن؟

باخىب كند دن اوزاق بىر تېنەن باشىندا قورولان اتوى گۈردوم.

دئدى:

- مېن بوردا غرىم. اوزاقلاردان گلېمىشم. بو جماعتى گۈرونچك بىلدىم كى

ايچلرېن چۆللىرى بىر دۇيور. اودو اتوىمى كند دن اوزاقتا قوردوم. اىستىرسن

اتوىمى گۈرەسن؟

ھە دئدويم. او دا چاپدى اتوينە. خانىمى قاباغىمىزا چىخىب دئدى:

- آ بيلر بو اوشاق كيمدى؟

بيلر دئدى:

- قارداش اوغلى دى. تئز نزيك ياپ اوشاق آجدى.

منى چيخارتدى ائوين دامينا. دامدا هر يئر سنگر ايدى. هر بير بو جاغيندا دا

بير بئرنو وار ايدى. دئدى:

- منه جومدولار. اما من هر بو جاقدان گولله آتديم. ائله بيلديلر بو ائوده بير

قوشون فدايى وار. او دى گئرى چكىلديلر.

دئديم:

- به دؤلت قوشونى سنون اوستونه گلمه دى؟

دئدى:

- بيليرلر گلسه لر قير يلاجقلار. دئيرلر بو مشهدى بيلر نه قدر عؤمر ائله يه-

جك؟ اون، اون بئش ايل؟ او زامانا كيمين اؤله جك. به نيبه بيز گئديب نئچه

سربازى اؤلومه وئرك؟ او اود اولسا هارانى يانديراجاق؟

دئديم:

- آ مشهدى بيلر. بو فرقه نه دى ائ. سن بو فرقه دن نه آنلادون. سؤزوز نه-

دى؟

بيلر دونو خوب قالدى. بيردن آتيني مينيب آياق اوزنگى يه ديز قابيرقايا گؤزدن

ايتدى. بيلرين خانيمينا دئديم:

- نه دئديم آجيغى توتدى؟

دئدى:

- اوغول سن اؤزوو قيناما. بيلر قانادلى قوشدى. هر يئر ايبسته سه قونار. والله

من اونون اوتوز ايلليك كيبىلى آروادىيام هله ده اوننان باش آچماميشام سن

يازيق اوشاق هاردان اونى باشا دوشه جكسن؟

بی لر

یوردومو سوروشساز دئییه بیللمهرم. بیر خایین بیله ووروشدوم. نه بین اوستونده؟
 هه ناموس اوستونده. منه دئدی:

- نیشانلینی بوراخ، بوشا، وئر منه.

دئدیم:

- وئرمه سم نه اولار؟

دئدی:

- سنی اؤز رعیتیمدن قووالارام گئدیپ باشقا بی تاپارسان، هل البت مندن
 یاخشی اولسا، هئج اولماسا ننووه تالچیق ساللار.

بو سوؤز بیر بوتون دیدی منه بیر پارا. منه ده بیلر دئیرلر. دئدیم، یاخشی بی،
 اوندا من چیخیب گئدرم. آخسام بین ائوینین قاباغیندا ماریغا یاتدیم. نه واختدان
 نه واختا بی گلیب آتیدان دوشونجک قاباغینا کئچدیم. منی گؤرونجک الینی
 آتدی شوشگه سینه. آمان وئرمه ییب بوغازینی کسره وئردیم. اویره اوزانیب
 باشلادی خیریلدا ماغا. آیلیب قولاغینا دئدیم:

- منیم نیشانلیمین گرده بین، اولی گؤزلرون گؤرر.

ایاق اوزنگی یه دیز قاییر قایا. گئدیپ نیشانلیمی ائولریندن قاچیردیپ چاپماغا
 باشلادیم. گئجه نی بیر کؤهوله سیغینیب سحر چاغی تزه دن یولا دوشدوک.
 لاپ اوزاقلارا گتتمک ایستیردیم. بیر گوله سسی منی پرچیم سالدی. دؤنوب
 آرخاما باخدیم. بیر سورو آتلی دالیمز یجاق چاپیردیلار. آتیمی اولومونه چاپیرتدیم.
 سومه رینین اوج اوتاقلی سینا یئتیشیب آتیلا کئچدیم کؤهولرین بیرینه. آتدان
 آنیب نیشانلیمی ائندیرمک ایسته ینده، گؤردوم هر یانی قیزیل قانا بو یانیب. گوله
 بوغازینا دیمیشدی. نه خه دیم اللشیدیم بوغازینین قانینی دوردورا بیللمه دیم.
 سئوگیلیم، نیشانلی خانیمیم قوجاغیمدا اؤز قانیندا بوغولدو. گون باتان چاغینا

کیمی اوتوروب ، گون باتانا باخديم. ساری دره نین کۆهولونده اونو باسدیردیم. گجه آیا باخیب باغیردیم. ایندینین ایندیسیندی کی منیم باغیرماغیمدان قورخورلار. بیلیرلر اوتوزماغا هئج نه ییم یوخدور. بیلیرلر دای منه آشیق آتا بیلمزله آما قالدی آغا وئردی. سنه سۆز وئیریم اوچ گونه کیمین، باخ، ائله بو کۆیشن یئرینده آتاین اوزونو، گۆره جکسن...

قدرت

اوچ گون یاتا بیلمه دیم. اوچونجو گونون سحرینده دوروب قاچدیم کۆیشه نه. قوتوم قورودو. بیلرله آتام آغا وئردی، یاناکى دورموشدولار. آتام قوجاغینی آچیب دئدی:

- گل اوغلوم.

یئرله گۆیون آراسیندا گئدیپ تپیلدیم آغا وئردینین قوجاغینا. نه واختدان نه واختا دؤنوب باخدیم بیلره. بیلرین بوغلاری گولوردو...

اوچونجو بؤلوم

حمزه

سحرین لاپ تئز واختی باغمئشه دن آلاقای یا ساری گئدیردیم. بیردن نریلتی سسی گلدی. باشیمی قالخیزیب گؤیده اوچان، قارا طیاره لری گوردوم. او یاشیما کیمین طیاره گورمه میشدیم. قارا طیاره لر ائله بیر سس سالمیشدی لار کی گل گۆره سن. قاچا قاچا اوزومو آلاقای یا یئتیردیم. جماعت آلاقای دا دوروب گۆیه باخیردی لار. طیاره لر ائله اوچوردولار کی اونلارین قارا بویالی هیبتلری هامینی توتوموشدو. شهرین اوستونده وییلدایان طیاره لر اعلامیه سپه له مه یه باشلا دیلار. نئچه نفر اوجادان قیشقیردی لار:

– آی جماعت بو بمبارتمان دی.

هامی قاچینجاق من ده قاچماغا باشلا دیم. بیردن او اعلامیه لرین بییری قاباغیما دوشدو. یئرده اوتوروب الیمی قولاق لاریما باسدیم. اونون پارتلاماسینی گۆزله بییردیم أما داشدان سس چیخدی اوندان سس چیخما دی. بیر آز اورکله نیب قاباغا گئتدیم. اعلامیه نی یئردن گوتوروب باخماغا باشلا دیم. اوندا فارسجا یلا اوروس دیلینده یازی لار وار ایدی. من اوروس ایفباسینی اویرنمیشدیم. نئچه ایل اوندان قاباقدان پارتتنی آدیندا بیر گیزلی قورولوش قورولموشدو. بو قورولوش بولوشوویک دوشونجه لرینی یاییردی.

بولوشوویک دوشونجه لری بییرانا، اوروس ایفباسیندا تورکو دیلی ده یاییلیدی منیم ده ائله ایش لره باشیم آغیر بیردی. ائله او اوزدن او ایفبادا یازی لار تورکو یازی لاری اوخوماغا آلله شیب اویرنمیشدیم. او اوزدن کاغدی اله

آليب اوخوماغا باشلاديم. يازميشدى كى ايران دولتينين فاشيست آلمانلا اولان ايلگه يينه گۆره ساوئت اوردوسو ايرانا كنجيب ائله جه اؤز جبهه لرئين اراخاسينى اراخين ساخلاياچاق اما ايران ائلى له هئچ ايشيميز اولماياچاق چونكو بيزيم دوشمنيميز ايران ائلى يوخ، فاشيست آلمان و اونا باغلى اولان دولت لردير. جماعت منى اوخوماقدا گۆرونجك، دۆره مى آليب سورشولار:

- او كاغذده نه يازيلىب.

من ده كاغذده يازيلانلارى اوجا سسله اوخوماغا باشلاديم. ائله تزه اوخوماغا باشلاميشديم كى بير سهملى پارتلايش سسى گلدى. هره بير يانا قاچدى. اوزاقدا قارا توستو گويه قالخدى. ائوه سارى قاچديم. قاچا قاچا ائشيتديم كى دئيرديلر:

- اوروس لار سربازخانانى ووردولار.

ائوه يئتيشيب، ائوى قارما قاريشيق گۆردوم. آتام حيطده دوروب قاپى يا باخيردى. منى گۆرونجك اليرينى گويه قالخيزيب حمد الله دئدى. سونرا اوزونو منه توتوب دئدى :

- به هارداسان حمزه؟ اوره بيميز اوزولدى. تتر اول گئديريك.

چيك قالب آتام دئديم :

- آتا هارا گئديريك؟

آتام دئدى:

- كنديميز گون دوشمه يه نه. اوروس لار گليرلر. اولار شهره يئتيشمه ميش بيز گرگ كنده گئدك.

دئديم:

- آتا، من اولارين طياره دن سپديى كاغذلارى اوخودوم. اولار بيزنن ايش-

لرى يوخدى. اولار شاهين قانينا يئريكله بيرلر.

آتام دئدى :

- آی اوغول سن بيلميرسن، بولارا اوروس دئيرلر. اوروسون دینی، ایمانی اولماز. اولارین الی دولی بیزیم الیمیز یالین. گلیب شهره دولاندان سورا کاغذا باخان کیمدی. ائشیتمه میسن آیی نان بیر چوالا گیرمک نه دی؟ بوتون قونشولار ائولرینی بوراخیب مره ننی کندینه گئتدیلر. آتالار دئیبلر پالازا بورون، ائلین سورون. بیز ده عمون گیله گئدیریک. گئدیریک گون دوشمه یه نه.

مندن دئمک آتامدان قولاق آساماق. بیرآز سونرا آتامین بویروغویلا، باجی قارداشلاریم، آلرینه گلنی گوٲتوروب قاتیرا یوکله ییب، گون دوشمه یه نه ساری یولا دوشدوک. یول یامان تونلوک ایدی. آلی باشی ساغ اولان یولا دوشموشدو. خیاوین پوش یولوندا آدام پؤهره وئیریدی. جماعت اوز قویوب گئدیدی کنده. آخشام چاغی کنده یئتیشدیک. عمیم عیسی گیله گئدیپ یئرلشمه یه باشلادیق. گئجه چاغی یئتیشجک چوخ داریخدیم. بیزی ائومیزدن، یوردوموزدان ائله یین اوروس لارا قارقیش ائله ییردیم.

گئجه نین اورتاسی، عمیم آیاغا دوروب دئدی:

- قونشولارنان گئدک شهره ساری گوٲرک نه خبر وار؟

بیز باشیمیزی آتیپ یاندیق. آما ایلان ووران یاتدی من یاتا بیلمه دیم. ائله یورقان دؤشه ییمده چابالاییردیم. نه ایش گوٲردومسه منی یوخو توتمادی کی توتمادی. سحر آچیلانا یاخین بیر سس گلدی تئز یئریمدن آیاغا دوروب قولاق وئردیم. عمیم قایدیب، آتاملا دانیشماغا باشلامیشدیلار.

عمیم دئدی :

- اوروس لار بوتون شهرده یاییلیلار. اوٲو ده سرعین یولوندا اولان سربازخانادا یئرله شیب لر. اوروس سالداتلارینی آلا قاپیدا گوٲردوم. هئچ نه یین ایش لری یوخ ایدی. ارشه لی لرین گتیردیکلری اوزوم لر باشینا بوراخیلمیشدی. سالداتلار هئچ نه یه یاخینلاشمامیشدیلار. توکان بازارنان هئچ ایش لری یوخدی، هئچ کیمه ده توخانمیردیلار.

يئرئيمده تيكيش توتا بيلمه ييب قالخيپ قاباغا گنديب دئديم:
 - آي آتا، گوردون من دئين اولدى. اولار گويدن سپديكلرى كاغيذا ائله
 يازميشديلار كي اولارين هئچ كيمنن ايش لرى اولماياجاق.
 آتام دئدى:

- اوروس لارين ايش لرئندن باش چيخارتماق اولماز. هله گر ك بير آز گودوب
 ايش لرئنه باخاق. گورك نيچون گليب لر؟ نه ايستير لر؟

- آي آتا سنين خبرلردن خبرئين يوخدور. ايكينجى دنيا ساواشى چوخدان
 باشلاييب، هامى اونون خبرلرينن ماراقلانير. آلمانين گوجو بوتون دونياني چيك
 قويوب. آخى نچه ميداندا بير جarda ساواشماق هله هله بير دؤلتين ايشى دؤور.
 هيتلرين قىلينجينين قاباغى دا كسير، دالى دا. يامان دا منم منم دئيبير. قوشون-
 لارى گللاه لا بوتون عالمه ياييليبيلار.

- آي اوغول، سن هله درس اوخويورسان. اؤزو ده اون يئددى ياشين وار.
 هاردان بيليرسن بولارى؟

- آي آتا ياديندا كي آندريال راديوسى گلنده دئدين بو شيطان قورقوسودى؟
 اوگون لر كي سيز راديونو شيطان بيلديز، اردبيلده تكجه ايكي قهوه خانادا راديو
 قورولدو. اؤزو ده اونا "آندريال" راديوسو دئبيرديلر. او قهوه خانانين بيريسى
 پهلوى دؤرد يول آيريجيندا ايدى. اورا آغا قهوهسى دئبيرديلر. همان شهرين
 باشچاتان يئرى. يايىدا، آغا قهوه سىنين ييبهسى، اوتوراجاق لارى، هنده وورى باغ
 اولان قهوه نين ائشيبينه قويور. جماعت، آخشاما ياخين قهوه يه گليب هم
 دىنجليب، هم ده خبرلره قولاق آسيرلار. خبرلر هامىنى جوشدوروردو. ايرانين
 راديوسو، آلمان قوشونونون جبهه لرده قازانديغى ظفر خبرلرينى بؤيوك بير خبر
 كيمي دئبيردى. هر خبرين باشلانيشيندا آلمانين اورسىته قارشى، اوستون
 گلديى دئيبيلدى. آلمان راديوسو فارس ديلينده اؤزل بير وئريليش لرى
 ياييردى. آلهى جوان لار دا بو خبرلرى ائشيمه يه جان آتيرديلار. دئبيرديلر رضا

شاه بو خبرلری ائشیدینجک یئریندن دوروب فیندیلی وورا وورا اوتاغی سوزور. گومان دئییرمیش، ماغیل انگلیس له اوروسو آغلادان بیر قورولوش دا یارانندی. ایران لی لارین اورکلری انگلیس له اوروسو یارالیدی آی آتا. به ائشیتمه میسن کی قوجا ننه لر دئییرلر، اوروسون بؤرکی میسدی، آلمانین حیرصی پیسدی، دؤلت لرین ایچینده ، تولکوسی اینگیلیسدی. آی آتا، بیر دؤنه بیر قوجا ننه نین بؤیرونده اوتوروب اونو دانیشیغا دوتوب هیتلردن سوروشوردوم. نه دسه یاخشی دی؟ دئدی، هتتی بالاما قوربان اولوم! زومار آیینین اورتاسیندان نچه گون گنچمیشدی. اوگون اوره بیم قیزیشیردی. بیز بیلیمشیدیک کی اوروس لار رضا شاه هدهقه بیچیلر. آخی نچه وخت ایدی رضا شاه دئییردی بوردا منم باغداددا کورخلیفه. متفق دؤلت لر اونا اؤیود وئیردیلر اما یاراری اولموردی. ائله دئییرمیش، آنام منه کور دئییب هر گله نی وور دئییب. گینه اونو دانلادیلار اما کور توتدوغون بوراخمازمیش. بیر گون قهوه خانایا گئدیب ایچهری به کئچیب، قهوه ده اووتوران لاری دبگرگین گوژدوم. هامینین اوزوندن قورخو یاغیردی. یازیق قهوه چی ده آل آیاغینی ایتیریب قوش کیمین چیرپینیردی. ائله کی رنگ روفو آغاریب، ایستکان لار الینده جینگیلده بیردیلر. ائله بیل وال دؤنموشدی. هه، اوروس لار ایرانا هدهقه بیچمیشدیلر. رضا شاهین آلمانا اولان وورغونلوغوندان اؤتری، دلی به دؤنن متفق لر ایستیردیلر اونو باشلاریندان آچالار. هه آتا، اوروس لارین قوشونونون گلیب، گتمک لری ائلین یادیندان چیخماییب. ائلین وارلیغینا عاشیق آتان اوروس لار هئج زامان دوغرو دوزگون دولانماییلار. هله ده اوروس اوردوسونون آیاق ایرایزی شهرین کوچه لرینده قالیر. عباس میرزه زامانیندا اردبیلی قومارالایان اوروس لار داش کسن کندنین آرمودلوغوندان، نارین قالایا توپ آتمیشدیلار. شیخدان قاطار دولوسو عتیقه، قیزیل، کیتاب آپارمیشدیلار. دئمک اردبیلین وار یوخونو بکه له ییب آرمیتاژ موزه سینی بزه- میشدیلر. بونلاری سن پئطئرزبورقا گئدن عمیم دئمیشدی. یادینا گلیمیر؟ او دور

آخسام چاغى وئريلن خبر، ائلى قره قىيتده قويوب. من دۇيجەلەنيرديم. هئچ كيم رادينونون قاباغيندان دوروب گئتميردى. تئز تئز دونوخوردوم. گلەجەيى آيدين گۇرموردوم. سحره ياخين دوروب يولا دوشدوم و سيزى بئله بير حالدا گۇردوم. كاشكا راديوييا قولاق آسيرديز. كاشكا قولاقلا روز انشىديردى...

دۆردونجو بۆلوم

مهدي

او گون ائله قهوه خانايا آياق باسدیغيم کیمی آلمانين فارسجا وئریلیشلری باشلادی. وئریلیشین آپاریجیسی شاهرخ آدیندا بیرى ایدی. سۆزه باشلاييب بئله دئدی:

- آی ایرانلیلار بیز اودلا قان دنیزینین اورتاسیندا اولان، بئرلن شهریندن سیزیله دانیشیریق. عاشورا گونونون ایل دؤنومونه گۆره، پیشوا، سیزه باش ساغلیغی وئریب و امام حسینین احترامینا گۆره بوتون کارخانالارین اون دقیقه-لیک دایانماسینا امر ائتدی. بو اون دقیقه ایشدن ال چکمک دن اؤترو آلمانین اقتصادی قیرخ بئش میلیون مارک یئرسیز قالدی. أما بیز بونو نوش بیلیم، ایران ائلینین مقدساتینین قایدینا قالماغا گۆره چوخ سؤینیریک. داها آرتیرمالیییق، ائله بیز ده اصل پیشوامیز امام حسین دن اؤیرهنه رک، ظلمون قاباغیندا دوروب بوتون عالمی آماقلا بو ظلمه سون قویاجاغیق.

ائله اوندا قهوه خانادا اولان آدام لاردان نئچه سی آياغا قالخیب اوجادان قیشقیردیلار، یاشاسین هیتلر.

بیرسی دئدی:

- بو هیتلر دؤوور، بونون دوزگون آدی حیدردی.

باشقا بیرسی آياغا قالخیب دئدی:

- یوخ دئیلنلره گۆره بو میر حیدردی، اؤزی ده کۆکی نیارلیدی. ایندی

جویدولرن، الله سیز کامونیستلرن ووروشور. بونون ایشی بودی کی عالمی فتح

اٹلہ بیب سورا بایراگی آغایا باغیشلایا.

- جماعت اوروس لاردان ایرگہ نیرلر، اٹلہ جہ ده اینگیلیس لردن. اونا گۆره
آلمان یاخشی دی.

بونلاری یادا سالا سالا ارمنستان محلہ سینده اولان اٹویمیزدن چیخیب،
همیشه کی کیمین قهویه ساری گئدیردیم. آخی او زامان لار هر کیم اؤز
اٹولرینین یان یۆره سینده دولاناردی. اونا گۆره من، تزه میداندا کی قهوه خانایا
گئدردیم. دندییم قهوه، اردییلین ارمنستان محلہ سیندن تزه میدانا چیخان
یترده، یانی دوستاغین قاباغیند ایدی. منیم خبرلره گۆره چوخ ماراغیم وار ایدی.
او دور تنز تنز قهویه گئدیب آندریال رادیوسوندان یاییلان خبرلره قولاق
آسیردیم. قهوه یه یتیشیب اوتوردوم. هله خبرلره چوخ قالیردی. بیر ایستکان
چای ایچیردیم کی دوستلاریمین بیرى گلیب یانیمدا اوتوردو.

- مهدی نجه سن؟

- وارام دای آی حسن.

- گۆرورسن بو جماعتی؟ دولت هر ایش گۆرور اونا بیر قوپ قویورلار.

- مثلا نه ایشی؟

- باخ هله شهرده ایشیق یوخی. گئجه لر، تکجه سلیمان شاه مسجدینین
آغزیندا کی ایلدیریسکیدن، بیر برق لامپاسی، ایشیق ساچیر کی اونون اؤزونو
گۆرمه یه ده گرک شام یاندراسان. تکه توک اٹولرده برق وار. بوتون اردییلن
برق مشترک لری یوز اون دؤرد دور. مثلا سیزین برق ایشتیراکوز دوخسان بئش
نومره لیدی! دئمک، بیز اوییریسی اۆلکه لردن چوخ دالا قالمیشدیق. بیزه کۆمک
اٹلین، دوز بیر مملکت لازیمدی. اٹله بیل دولت او دوز مملکتی تاپیب.

- آلمانی دئییرسن؟

- هه، آلمان. باخ، آلمانلی مهندیس لر اردییلده یئرله شیب تیکینتی ایش لرینه

قاریشیبیلار. مالیه ایداره‌سی، صفویه مدرسه‌سی، ائله‌جه‌ده نئچه باشقا بینانی دوزلدیلر.

- هه بیلیرم. اونلارین باشچیزی "هافمن" آدیندا بیر باش مهندس‌دی. اؤزو ده دوقلاس بوغ‌لاری وار. دیک باشی محله‌سینین یوخاریسیندا اولان بوشلو باغیندا گۆ کارخاناسی قویوب، اوردا گۆ دارتیرلار.

- ایندی گۆر بو جماعت نه دئییر. دئییرلر اولار مهندس اولسالار دا، آلمانین گیزلی مامورلاری دیلار!

فیکیره دالدیم. او زامان بیزییم ائویمیزده بیر بؤیوک داش حوض وار ایدی. آتام او حوضو چوخ سئوردی. اونا گۆره ده تئز تئز اونو بوشالیدی سونرا کور یعقوبو چاغیراردی کی اونو دولدورسون. کور یعقوب گلیب، تولامباردا کی ناسوسا اون ایکی مین قول ووروب حوضو دولدوراردی. من حوضون بوشالیب دولماغینا باخاردیم. حوض بیر‌گونده بوشالیب آما دولماغی ایکی گون چکردی. دئییردیلمر آلمانلی لار پمپ آدیندا بیر دستگاه گتیریلر کی حوضو یاریم ساعتدا بوشالیدی بیر ساعاتدا دولدورور. آما کور یعقوبون روزی‌سی نه اولاجاقدی؟

- آی مهدی هارداسان؟ به منه قولاق آسمیرسان.

- نییه سؤزلرینه فیکیرله شیرم.

- آلمانین لاپ یاخشی ایشی بو دی کی جویودلری قووالاییر!

بونو ائشیدن کیمی جویودلر کروانسارایی یادیما دوشدو. او گون‌لر، من ائودن چیخیب، حاجی محمدحسین کروانساراییندان ائله‌جه ده جویودلر کروانساراییندان بئله ووروب قهوه‌یه گئردیم. جویودلر کروانساراییندا تکجه آغاجان آدیندا بیر جویود قالمیشدی اؤزو ده داوا ساتیردی. ائله بیل باشقا جویودلر کؤچوب گتتمیشدیلمر. آتام دئیردی کی یای چاغیندا، تاجرلر بیغیشیب، باشا بیر قیران قویوب ایران دوغراماسی یئیرمیشلر. بیر گون جویود آغاجان گلیب اونلارین باش‌لارینین اوستونده دوروب دئییر، نه اولار منی ده دوغرامادا دونگ ائله‌یین.

تاجيرلرين بيرى دئيير، سن اول مسلمان، اول شهادتينى سؤيله، بيز ده سنى بو ايران دوغراماسينا دونگ ائله يک. جو بود آغا جان شهادتين دئييب، اؤز دونگون، يانى بير قيرآنى وئريب، اوندان اوتوروب يئمه يه باشلايير. دوغراما قورتارانندان سونرا دئيير، آى بالا منيم مسلمان اولماغيم دوغرامايا گؤره يدى ها. ايندى سيزينكى سيزده، منيم كى منده!
خبرلر باشلايينجاق داها آرتيق دانيشا بيلمه ديك...

عاشورا آخشامى ايدى. ساعاتا باخينجاق، راديونون وئريلشلىرينين واختى ياديما دوشوب، آنديم لاريمى يئينلشديرديم. خبرلره قولاق آسينجاق هر نه بين قاريشماغيندان خيريم اولدو. گوجلو رضا شاهين مملكتينه هده بيچيرديلر. ائله بيل او دونن كى گوجلو شاه دؤووردو. گله جه يى قارانلىق گؤروردوم. آياغا دوروب قهوه دن چيخماق ايسته ديم. اوتوراجاق لارين بيرينده بير يالقيز كيشى اوتورموشدو. گؤزليم اونون گؤزلىنه ساتاشينجاق دئدى:
- آى جوان اوغلان هئج نه دن قورخما هر شئى ياخشى اولاجاق. گؤره-
جكسن.

بير آز دوروب او كيشى به باخيب سونرا سوروشدوم:

- سن هر نه بين ياخشى اولماغين، هاردان بيليرسن؟

كيشى دئدى:

- بو ايشين ياخشىلىغى اوردان بلى اولوركى لاپ بئله سوفته ده او قولدور رضا باشمميزدان واز گلير.

بو سؤزو ائشيدن كيمي رنگيم روفوم آغاردى آخى رضا شاهين " شهربانى " ايداره سى ائله بير قورخو ياراتميشدى كى جماعات، جين دميردن قورخان كيمي اوندان قورخور دولار. رضا شاهين داليندا كيم دانيشا بيلردى؟ تئز يولا دوشدوم. او كيشينين سؤزو منى گؤتوردو. ساليب، چيخانندان سونرا بير شئى لرى آوارديم.

ائله بو ایشین لاپ ایلکین یاخشیلیغی اوندا ایدی کی او یالقیز کیشی، قورخوسوز دانیشا بیلیردی. بو بیر تهر آزادلیق ساییلیردی. ائوه یتیشیب، هئج گویوم اولمامیش، بیر تیکه چؤرک یئییب، سونرا قیراغا چکیلیب دالدیم. او کیشینین سؤزلرینه فیکیرلشیردیم. خاطیرلادیم کی آتام، جوزی بیرده عظمت خانیم پولادلی دان دانیشاردی. رضا شاه اونلارین ایکیسینی ده اؤلدورتموشدو. اونلارا گؤره ایکی جوهره باخیش وار ایدی. شهرلی لر دئییردیلر اونلارین ایکسی ده اؤلمه لی دیلر. اما اونلارین یئرلی لرینین باشقا سؤزو وار ایدی. یاخیندان گؤرن لر دئییردیلر اونلارین هر ایکسی ده رضا شاهین ظلمونون قاباغیندا قاهر یلماییب اؤز سؤزلرینین اوستونده دورموشدولار. اونلار، ائلی، رضا شاهین بعضی دین سیز، ائله جه ده وای قیل سیز مامورلارینا تاپشیرماق ایسته میردیلر. رضا شاهین بعضی فاشیست سیجیل وئرن مامورلاری، تورکه سایا ائلین فارس دیلینی بیلمه ییب، یازی سوادلاری اولمادیقلاری اوچون اونلارا یا دا بالالارینا اوزدن ابراق سؤزلرله آد قویدو ائله بیردیلر. مثلا چؤل ائششگی کیمی یوخسا باشقا فامیل آدی وئیردیلر. عظمت خانیمین قارول لاری بئله بیر مامورلاری اؤز ماحال لارینا سوخموردولار. کیتاب لاردا باشقا جوهره یازیلسا دا بللی ایدی کی بیر آرخا دؤنندن سونرا، تزه توره مه لر دوغرونو یالاندان سئچه بیله جک ایدیلر. اوگنجه چوخ چتینلیکله یاتا بیلدیم. قورخولو یوخولار یاخامی بوراخمیردیلار. منی قارا باسیردی...

اوروس سالدات لارینین اورتاسیندا ایدیم. دؤنوب هنده وریمه باخاندا منیمله یاشید اولان بیر اردبیل اوشاغینی گؤروب سوروشدوم:

- بورا هارا دی آی قارداش؟

اوغلانین گؤزلری چوققورا دوشموشدو. باشینی قالخیزیب نورسوز گؤزلری ایله منه باخیب دئدی:

- آی یازیق بیزی عسگر توتوبلار.

دئدیم:

– به نیه اوروس لارین اورتاسینداییق؟ بورا نیه بئیله سویوق دی.
اوغلان گولدو. گولنده آغزینا قان دولدو. چوخ برک اؤسگوروب، آغزیندان،
قان سپه‌لندی اوزومه.

اوبیری یولداشی دئدی:

– بیزی استالینگیرادا گتیریلر، بیزی آلمانلی لارین قباغینا گۆندهره جک لر.
سالدات لارین بیرسی قباغا گلیب آلمیمیزه نچه دنه گولله وئریب سونرا اؤز
آفتاماتی ایلا بیزی قباغا ایتله دی. آلمانلی لارین بؤرکو اوزاقدان گۆرسه نیردی
بیر مسلسلین آرخاسیندا گیزلنیه گولله آتیردیلار. ائله بیل اود یاغیردی. هریان
قان اولدو. اوجادان قیشقیردیم...

بیر ده گۆردوم آنام باشیم اوسته گلیب. منی قان ترین ایچینده گۆرونجک
الترینی دیزینه ووروب دئدی:

– آی بالا باشیما خیر، سنه نه گلیب؟

لهله یه لهله یه دئدیم:

– قورخولو یوخو گۆردوم.

آنم یایلغی ایلا اوزومون ترینی سیلمه یه باشلایب، یئردن قالخماغا گۆزه
منه آل آتدی. یئریمدن قالخیب، آشا آشا حیطه ساری گئدیب، اوزومو حوضون
باشینا یئتیریب، ال اوزومو یودوم. هله او قورخولو یوخویا فیکیرله شیردیم. داها
یاتا بیلمه دیم. سحر دسترخان باشینا کئچیب بیر تیکه چای چۆرک یئیر یئمز،
پالتارلاریمی اینیمه چکیب، چیخدیم ائشییه. من او زامان هدایت مدرسه سینده
درس اوخویوردوم. او ایله یای چاغیندا بیزه آرتیق کیلاس آچمیشدیلار.
مدرسه نین مدیری، حاج میر یوسف هدایت الهمی ایلا ناظیم یانی سید رضا
محقق مدرسه نین قباغیندا دوروب محصیل لری اوتاقلارا ساری یولا سالیردیلار.
مدرسه ده ایکن فکری ایدیدیم. او قورخولو یوخو دا ائله بیل گۆز لریمین قباغیندا

ایدی. بیردن الیمی قالخیزیب دئدیم:

– آغا بو استالینگراد هاردادی؟

معلم دئدی:

– استالینگرادین دوغورچی آدی "تزاریستا" دی. استالین گلندن سورا اؤز آدین قویدی اوشهرین اوستونه. اونا گۆره اورا ایندی استالین گراد دئییرلر.

سوروشدوم:

– آغا گۆرسن آلمانلی لار اورا یئتیشیلر؟

معلم بیر آز قالیب دئدی:

– من بیلدییمیم آلمانلی لار اورا یئتیشیلر آما هله شهرین ایچینه آغیر دؤیوشمه لر وار. اما بیلیرم کی آلمانلی لار بلاروسا، بیرده اوکرائینه یئتیشیلر.

دئدیم:

– آی آغا بو شهرین یئری هاردادی؟

دئدی:

– من بیلن استالینگراد وولگا چایی نین قیراغیندادی. آما مهدی دی گۆروم، نه دن بولاری سوروشورسان؟

دئدیم:

– آی آغا بیردن آلمانلی لار استالین گراد ای سالار، اوروس لار بیزی ده

دؤیوشه آپاراجاقلار؟

معلم بیر آز قالیب سونرا دئدی:

– مهدی نه دئییرسن؟ بیزیم اورادا نه ایشیمیز وار؟ اورا اورسیت دؤلتینین کی دی! بیزه نه داخلی وار؟ بیرده کی بیزیم مملکت بو دؤیوشده هئچ کیمه یان دورماییب. اونا گۆره سن بو فیکیری باشیندان چیخارت.

سونرا قارا تاختایا ساری دؤنوب درسین قالانیندان دانیشدی. ائله اوندان مدیر،

کیلاسین قاپیسینی آچیب دئدی:

- مدرسه باغلاندى. بوتون محصيل لر ائولرينه گئتسين لر. محصيل لر مدرسه دن چيخيب سئوينه سئوينه ائوه سارى قاچماغا باشلاديلار. من كيلاسدا قالميشديم. بيردن گويدن گلن گورولتو سسى كيلاسدا دولدو. قورخومدان سيغينديم بوجاغا. بير آزدان مدير گليب منى ائله گورونجك سسلندى:

- آى مهدي اوردا نئيليرسن؟ به دئمه ديم گئدين ائوه؟

- آى آغا به بو گورولتو سسين ائشيتميرسن؟

گليب منى قالخيزيب آپاردى پنجره قيراغينا. دئدى:

- گورورسن هئچ خبر يوخدى.

آياغا قالخيب پنجره دن باخان كيمي گويده دورد دنه قارا طياره گوروب قيشقيرديم. داها اوزومو بيلمه ديم...

آييلديغيمدا هله سحر اولماميشدى. دوروب گئديب حؤووضون باشيندا اوز گورومو يودوم. ياواش ياواش دان يئرى سؤكولوردو. اوزومون سويونو دررکن بيردن چوخ قورخولو سس يئرى گويو گوتوردو باشينا. سولو اوزومو گويه سارى قالخيزديم. اوزومون سويو سوزولوب، گوزلريمين ايچينه دولدو، باخيشلاريم كيرىخا كيرىخا گويده اوچان قارا طياره لرى گوردوم. لاپ مات قالديم. هئچ اينانمازديم كى او بالاجا اوچان لاردان، ائله نريلتى سسى چيخا، اوزو ده او اوجاليقدان، اوزو ده او اوزاقلقدان. بير آز هاوا ايشيقلانميشدى كى پارتلاييش سسى گلدى. دايانا بيلمه ييب ائودن چيخديم ائشيگه. اردبيل لى لر طياره گورمه- ميشديلر. طياره لر دويونجاق سس ساليب هاميني قورخودان دان سونرا كاغد سپهله ديلر. جماعتدن ائشيتديم كى اوروس لار سوخولوب لار مملكته. دئبيرديلر كى اوروسون طياره لرى سرباز خانانى بمبارتمان ائله ييبيلر. ساخونون باشچى لارى سرباز لارى ساخودان چيخارديب ساينا سارى يوللاميشديلار. اما اوروسون اجلى ماجال وئرمه ميشدى. اردبيلده طياره سالان اسلحه يوخ ايدى. اونا گوره

طیاره لر چوخ راحتچیلیقلا آلچاقدان اوچوب، سربازلاری مسلسله باغلامیشدی. نئچه جوان عسگر، اؤز قیزیل قان لارینا بلشمیشدیلر. او گون اردبیل جماعتینین قارا گونو اولموشدو. گون اورتاسینا یاخین توکان بازار بیر به بیر باغلا بیردی. سرباز خانایا گۆره تزه خبرلر ده ائشیتدیم. ائله بیل اوروس طیاره لری اردبیلین تبریز یولوندا اولان ساخلونون اؤزونو یوخ، یان یۆره سینی بمبالامیشدی لار. بئله بیر اولتیماتوم لا، ساخلونین افسر لری سرباز خانانی بوشالیدی گندیب سایندا سنگر دوماق ایسته میشدیلر اما سربازلار ساینی یئتیشن کیمی آج باسوسوز قالمیشدی لار. آخی اونلارین هئچ زومار لاری یوخ ایتمیش. بیچین واختی اولدوغونا گۆره زمی لرین چیی بوغداسینی سربازلارا وئرمیشدیلر. بئله لیکله یازیق سربازلارین باغیر ساغینا یئل قاپسالانیب اونلاری سانجی یا سالمیشدی. دورا بیلیمه ین سربازلار، اسلحه لرینی ساینین بیر یئرینده باسدیری ب، پالتار لارینی دا ده بییشیب قاقمیشدی لار. هه، هره اؤز ائوینه، یوردونا، کندینه، سیغینمیشدی. اؤزومدن سوروشوردوم، به رضا شاه دکیر دکیر دئییردی یامان بیر قوشون قورموشام. به نه اولدی؟ او قوشون ائله یاریم گون سوره سینده داغیلدی گتدی؟ به نییه آخی؟ جماعت دئییردی لار یازیق عسگر لره نه اؤیرتمیشدی لره به؟ یازیق لار هئچ بیلیمیردی لره طیاره گلنده ئیلر لر! دئییردی لره ایران سربازلاری، طیاره گلنده قاجیب گیزله نیب جان لارینی قورماق یئرینه، سیرمله دوروب طیاره لره باخیر میشلار. ائله اوندا دا اوروس طیاره لری اونلاری گولله یه باغلامیشدی. لاپ نیسگیلی سی بو ایدی کی، اؤز بالاسینی دؤلت الینه سرباز آدیندا وئرن اوغوشلار، دؤلتین قوشون باشچی لارینا آرخانالیردی لار. اما خبر لری یوخ ایدی کی دوننسی گتجه ارتش باشچی لاری قارایا خا پالتاریندا آرادان چیخی بلار. یازیق ائلین بالاسی، یانی آدی یئر گویه سیغمایان رضا شاهین قوشونو، سایندا، زومارسیز قالی ب، چیی بوغدا یتمیشدی لره. اوروس لار کاغذ تۆکندن سونرا وال دؤندو.

من او کاغذلارين بيرینی يئردن گۆتوروب اوخوماغا باشلادیم. اوجادان اوخوسام دا، کاغذا یازیلان لار ائله آرخیینلیق وئره بیلیردی. ائلین قورخوسونو هئچ نه تۆکموردو. یاواش یاواش ائل گون، کنده گئتمه یه باشلادیلار. هله بئله بیر واختدا، شهربانی نین او قورخو یارادان مامورو، یانی علی زاده، خیابان لاری آتدیملاییردی کی بیرى اوروس طیاره لر یله دانیشمایا. هه، نئچه ایل ایدی کی قورخونو گووه کیمین ائلین جانینا سالان او ایدی. هر کیمدن سوروشوردوم نییه قورخورسان، دئییردی:

- قورخولو باش ساغ اولار!

ایکیندی چاغی اولموشدو. های بیدیریق وار ایدی گل گۆره سن. ائل قایناشیردی. کنده گئدن کیم، چۆرک، بوغدا، تاخیل آلیب آپاران کیم. بیزیم قونشولاریمیز کنده ساری یولا چیخدیلار. اما آتام کنده گئتمه یی صلاح بیلمه-دی. بیز ائوده قالدیق. سونرا بیلدیک کی سحر ساعت دؤردده طیاره لر اردییلی، مردی، اهری، تبریزی، اورمونو، بیر ده انزلینی بمبارتمان ائله بییلر. دای دئمه ائله اوروس قوشونو، کؤبه رین اوتاییندا گۆز قولاق ایمیش. ائله ساعات دؤرد اولان کیمی، بوتایا ساری کئچمیشدی لر کی بیرسی ده خوجا بولاغ ایمیش. قیزیل اوردونون ساغ چیسینی خوجا بولاقدان، سول چیسینی ده ارشه دن سوخولموشدولار ایرانا. اما اوردونون بؤیوک بؤلومو، کلۆز قارا اول خاناسیندا دور- دورولموشدو!

حسین علی

بیردن اوروس لار اوتای دان بیزه آتس آچدیلار. اوروس لارین بو گلشینی گۆرن قاراول خانانین باشچی سی ائله جه ده سربازلار، قویوب قاچدیلار اما منیم دامارلاریم شیشدی. اوروس لارین قباغینی آلماق ایسته دیم. او اوزدن اسلحه خانایا گئدیپ برنوتوفنگ لیرینی چیخارتماق ایسته دیم. آما یولداشلاریم ائله پئزی قولویا دم وئرمیشدیلر کی هاچارلاری دا آپاریب منه وئرمه میشدیلر. حیرصیمی یئمه دیم. اؤز توفنگیم له آچاری گولله ییب اسلحه خانانی آچدیم. نمنه بئرنو توفنگیندن قالمیشدی گوئوروب، آپاریب نئچه یئرده یئرلشدیردیم. او یئرلرین بیر بیریندن اوزاق اولدوغونا گۆره هر بیر یسیندن آتس آچاندا ائله بیل نئچه سرباز آتس آچیردی. باشلا ییب قاچا قاچا هر بیر توفنگ دن بیر گولله آتدیم. اوروس لار، قارول خانادا چوخ سرباز اولدوغونا اینانیب سنگره یاندیلار. من بو فندله قیزیل اوردونو ساعات سگگیزه کیمی یئرینده دوردوردوم. اوروس - لار بیر جوما سرباز لا آتیشمالارینا اینانمیشدیلار. اونا گۆره توپخانالارینی ایشه - سالیب، قاراول خانانی توپا باغلادیلار. یارالاندیم، اما اؤزومو اوتوزماییب یئنه ده گولله یاغدیدیم. سونوندا سالداتلار کۆبری باسیب کئچدیلر. قارول خانایا یئتیشنده یالقیز بیر کیشی یانی منی گۆردولر. بو یالقیز کیشی اونلاری خیخدیرمیشدی. اونا گۆره چوخ حیرصله نیب گولله آتاراق منی دلیک دئشیک ائله ییب، من آیاقدان دوشندن سونرا دا یاخینا گلیب باشیمی کسدیلر. اوروس - لارین قوماندانی گلیب منیم باشیمی گۆرن کیمی جینله نیب، سالداتلاری قاتدی قباغینا. اونلارا دئدی:

- نییه بئله بیر جیبرلی قهرمانی ناحق یئر اولدوردوز؟

منی اولدورندن سونرا اوروس لار نمین یولویلا اردیبله ساری یولادوشدولر. او یاندان دا ارشه یه کئچدیلر. ارشه نین ممدجانلی کندینین اؤروشونه گئدیپ، شورجا، ائله جه ده گیرده چیمندن دلیکلی داشا یوخسا خوجا بولاغینا باخاندا

آچيق بىردوز گۆرسەنير. اوروس لارين تانق لارين سسى دوزو باشينا گۆتورنده، ممد جانلى ايللا كول تپه كندلى لرى، او دوزون گون باتانيندا اولان قىزل قيه ايله قينرجه قالاسينا، بىرده شكىللى قيه ايله تاوار گون داغينين باشينا قاچدىلار. اورادا يئرلەشن تاوارگون قهرمانينين قالاسينا باخيب بىر داها اورالاردا ياشايان قهرمان لارين باش قالخيزيب اوروس لارين قاباغىنى كسمه يى گۆزلە بىردىلر. نيه؟ ايندى ياخشى گۆره بىليرم. بو اؤلومون اودومو دور. بلكه سوروشاسيز كى اؤلوم نەدير؟ من سيزه بئله دئيم. اؤلومون بىر اوزو كئچميشه گۆز آچيب باخيب و هرهنه يى گۆرمك دير. بلكه بو سيز دىرى اولان لارا چوخ يوووز اولاما من ايندى گۆره بىليرم. تيمورون اوغلو ميرانشاه بو يئرلره سوخولوب دوشرگه سالاندا، او قالالارين قهرمانلارى اله قىلنج آليب ميرانشاهين وار يوخونو چئويريب، اونو آغلار قويدولار. ائله كى تيمور اوغلو ميرانشاه، قىلنجا توش گلن اۆز باجيسىنى، او يئرده توپراغا قويلاييب شيروانا سارى قاچدى و من اۆلندن سونرا بونلارى بىلديم، اما او گون قهرمان لار سوسدولار. اوروس لار او دوزدن گليب شورجايا يئتيشيب اورادا بىر قارول قوردولار. او اۇروشون گۆزلىگى له نظامى دىرى، اوروس لارى سون گونه قدر اورا دا قالارقى ائلهدى. هله اونا دا قانقلىق وئرمه ييب، شينديرشاما گئديب، يوخارى قالخيب نئفته خانانى تاپدىلار. گينه ايره لى گئديب، كىچىك يورد دان سووشوب، چىرابا كندىندن دىرماشيب گۆللو يوردا يئتيشدىلر. اورالارى گزنده اؤكوز اوجاغىنى تاپدىلار. بىردن يئرلر ائليندان آلوو چىخيب اونلارى چاشدىريب لاپ بئله آت لارىنى هوركوددو. آت- لارين بىرى قوماندان لارىنى گۆتوروب داغين ائيشينه سارى چاپيب سونرا بوردەدى. قوماندانين آياغى اوزنگى به ايليشيب آتلا دىبيرلانيب گئدى دره يه. سالدات لار گئديب اونو گتيردىلر. هم اۇزونون قول قىچى سينميشدى هم آتئين. ائله حالى ياوا ايدى كى اونو ممدجانلى دا كى دوشرگه لرينه قايتارا بىلمىردىلر.

آلکری هر یئردن اوزولوب چیرابا کندینین آغساققال لارینی توپلاییب کؤمک
ایسته دیلر.

آغساققاللاردان بیرى دئدی:

- بونی بیلن تکجه حاجی آغادی!

حاجی آغا

اوروس لار گليب سوخولدولار ائويمه. اونلارين بيريسي ياخشى توركو دانيشيردى. دئدى:

- آى حاجى آغا بيزيم بو قوماندانا بير باخ.

ائودن چيخيپ اونو يوخلاديم. گوردوم ايستيرلر اونون آتيني اولدوره لر. دئديم:

- بوشلايين اللهين حيوانين. اول بو اوروسى آپارين ائوين ايچينه ياتيردين سورا او آتى آپارين طؤيله يه، اونا دا باخارام.

سونرا قوماندانين باشى اوسته گنديب هريانينى يوخلاديم. نمئه ائوده توركه داوادان، آلاعدان زاددان وار ايدى، توكدوم اورتايا. قوماندانين سينيقلاريني قوشالاشديريب، چيخيق لاريني يئرئنه ساليب سونرا اوغلوما دئديم كى بير جؤنگه نى كسيب، دريسيني سويوب اما سويوماميش، ايستى ايستى گتيرسين.

توركو دانيشان اوروس دئدى:

- قانلى درى؟ اونو نئيليرسن حاجى آغا؟

- گؤررسن.

اوغلوم قانلى دريني گتيرن كيمي قوماندانى چيلپاق ائله ييب ايچينه ساليب، دريني سئس ايينه سييله تيكديم. سونرا آغيزينا بير آز بئشارى توكدوم. او اويويونجاق توركو دانيشان اوروسا دئديم باشى اوستونده اوتوروب چييينى، ميغميغانى نه بيليم هونونو اوز گؤزوندن قووالاسين. سونرا آتين باشى اوسته گتتديم. اونو آت لارا يوخسا قاطيرلارلا ائششك لره دوزلتدييم نئنى يه مينديريب ايبي چكينجك اونو يئرله گؤيون آراسيندا اسلانيقلى قويدوم. بئشاريني آرپايا

قاتیب اونا یئدیزدیریب سونرا بوتون سینیق لارینا چیلینگ باغلا دیم...

وئردیم بئشدارى قوماندانى نچه گون یاتیرتدی. ایکی کئچیب اوچ دئین گون قوماندان یو خودان آییلیب او تورکو بیلن سالداتی چاغیردی. اونا دانیشدیقچاق سالدات دا بیزه دانیشیب دئدی:

- قوماندان دئیر ال قولون وار اولسون.

دئدیم:

- ساغ اول.

دئدی:

- قوماندان دئیر نییه هاراییم چاتدین. سن منه بورجلی دؤوردون!

دئدیم:

- بو ایش بیر بیلنده سینیقچی یا دوشر. الین سینیقی بوینون کی دی.

دئدی:

- نه وئریسن منه کی داها آغیریم یوخدی؟

دئدیم:

- ساوالان اته یینین آلاق لاری هر درده درمان دی. بولار تورکه داوادیلار.

دئدی:

- نه واخت آياغا قالخا بيله رم؟

دئديم:

- من دئين اولماسين الله دئين اولسون، انشالله قيرخ دان اوچ اسكيك، آياق اوستونده اولاجاقسان. هل البت آئين دا.

قوماندان دئدى:

- اسپاسييا تاواريش حاجى آغا. مالادئس...

اوتوز يئددى گوندن سونرا قوماندانى دريدن چيخارديب يوووندوردوق. قوماندانليق پالتاريني گئيينيب كئچيينيب سالدات لارينين قاباغيندا دوروب دئدى:

- اسپاسييا ايران اسپاسييا حاجى آغا...

هله آئينى ساغ سالامات گتيرب اونا وئرنده باشلادى اوخوماغا. سالدات لار دا اونا سس وئريب اوخوماغا باشلاديلار. او توركو بيلن سالدات دان سوروشدوم:

- بولار نه اوخويورلار؟

دئدى:

- كاتيشا مارشيني اوخويورلار اوزو ده سنين خطرينه.

مارش قورتاراندا سونرا قوماندان گليب منى قوجاقلايب اوروس ديلي قيريلداتدى. او سالداتا دئديم:

- نه دئير؟

دئدی:

- دئییر حاجی آغا منیم قارداشییم دی. بیز بو کندی قورو یوب قویما یا جاقیق بولارین دیرناغینا داش ده یه.

او گوندن اوروس لار بیزه تاواریش دئیین دولانیردی لار. چوبان لاری میزی، مال داواری میزی قورو یوردولار. بیرگئجه قوماندان بیزه آباق آچدی وئردی. بیزه گوره چادیردان ایراق چاخیر ایچیب گلیردی لر. بیردن قوماندان تورکو بیلن سالداتا بیر سؤزلر دئدی. سالدات دوموب قالدی. دئدییم:

- نه دئدی؟

دئدی:

- دئییر او اؤکوز اوجاغیندان دانیش.

دئدییم:

- اوندان دانیشماق بیزه قاداخالنیب.

ایکیسی دانیشانان سونرا تورکو بیلن سالدات دئدی:

- قوماندان دئییر بوردا بیر ییلمز تک منه دئن سنی الله.

اللهین آدینا دورا بیلمه دییم. دئدییم:

- اسکی زامان لاردا بوردا بیزیم آتالاری میز یاشار میشلار. اولار یئری قازیب ایچیندن هرمنه چیخاردیر میشلار. دیرلی داشلاردان توت بئله گوموشن قیزیلا کیمین. اما بیر گون نئفته خانانی قازاندا یئردن قارا بویالی یاغ چیخیر. ایلکه ده

قارا ياغى سايماييرلار آما بير گون بيرى چاخير ايچيب اينده كى اودو آتير او قارا ياغين ايچينه. بوتون نفته خانا اود توتوب، هنده ور سحره كيمين گوندوز كيمي ايشيقلانير. خبر اوزاق يئرلره چاتير. گونده بير تاجر گليب قيزيل وئريب قارا ياغ دان آيب آپايرير. دده باباميز چوخ وارلى اولوب قيزيل لاريني قوروماغا گۆره دوه ياتاندا بير قالا تيكيرلر. او قالانين بير اوزو گۆللو يوردا آچيلسا دا آرخاسى بير اوچوروم دى. دده باباميز هئى قارا ياغ ساتيب قيزيل آيلرلار. ياواش ياواش او قارا ياغا نئفته دئيبيرلر. هامى پارلاييب ايشچى ليك ائلهين يوخسا فحله ليك ائلهين قالمير. بو آچاق ايش لره گۆره، يان يۆره دن گلن آدام لار قاتيشيرلار. گون به گون مال، دؤلت چوخالير. ائله كى دده بابالاريميز، گونده گونده شنليگه باش قاتيب هر آخشم چاخير ايچيب صاباحيسى گون اورتادا دورورلار. بيردن خبر گليركى نئچه قونشو قالادان اولارا جوموب نئفته خانانى اللريندن آلاجاقلار. قارول گۆنده ريب گۆرورلر قونشو شاه اوردو قوروب اوستلرينه گلير. آغ ساققال لار ييغيشيب تئز قيزلنان دؤيوشچو ساتين آيب اوردو قورورلار. ياواش ياواش بيزيم يئرلريميزى بكه له مك ايستهين اوردولار، دوه دوشن قالانين قاباغيندا سيرا لانيرلار. آما بيزيم آتالاريميزين ساتينا آلدیغى دؤيوشچولر اولارين هاميسيني قاچيرديرلار. بو اوتماقدان سرخوش اولان بابالاريميز گينه اسكى كى كيمي هر آخشمى بايرام ائله ييب، چاخير ايچيب چالديريرلار. بير گون اؤز دؤيوشچى لر نين ايچيندن بيرى اولارين ييغيناغينا چيخيب دئيبير:

– سيز بوتون بو يئرلى منه وئره جكسييز. يوخسا زورنان آلام.

بابالاريميز بو يوسماجا آداما گولوب دئيبيرلر:

– باشووا هاوا گليب؟ بيز ائيله شاه لارى، قوشون لارى گئرى اوتوردوق،

ايندى سن نئچه دن بيرى سن؟

دئيبير:

– منه آراش اوجادى دئيرلر. قارا گونئى دره سيندن گتيرديبيم وئريمى سيزه

گۆرسەدیرم.

اوندان فیت وئیریر. بیردن اوجادینین آرخاسیندان بیر بۆیوک ایلان چیخیب هامی یا فیشیلدا بیر. هامی ترپه ننه کیمین، ایلان نئجه وارلی کارلی نی دوتوب اوتور. هامی قالایا سیغینیرلار. ساتینا آلینان دۆیوشچولر اوخ لارینی قارا یاغا باسیب آلیشانندان سونرا بۆیوک ایلانا ساری آتیرلار. ایلان دره یه سوزولوب، چایین آلتینا کئچیر. آراش اوجادی اوجادان گولوب دئیر:

- هله بو ایلکی ایدی. صاباح سیزه آلاهی وئیریم وئره جهیم.

اوندان گۆزدن ایتیر. قارول لار سحره کیمین قالانین دوو لاریندا گۆزله بیرلر. سحره کیمین خبر اولمور. بیردن سحر چاغی گورورلر آراش اوجادی تک باشینا قالانین قاباغیندا دوروب چۆچونور. ساتین دۆیوشچولرین باشچیسى قیشقیریر:

- آراش اوجادی توش قنشرده، اوخ آتین.

بوتون اوخ آتان لار اوخ لارینی یایا قویوب باش دۆیوشچو قیشقیرینجاق بوشلا بیرلار. ائله اوندا بیر اژدها گۆیدن ائنیب قانادینی آراش اوجادینین قاباغینا ساریر. اوخ لار اونون قانادینا دیرکن سینیب یئره تۆکولورلر. هامی جیک قالیر. اژدها قانادینی قالخیزینجا آراش اوجادی قیشقیریر:

- آی اژدها قیزیم، آل بو قالانی منیم اوچون.

اژدها قاناد چالیب قالخیر گۆیه سونرا قالانین دوو لار لارینی قورویان لارا اود پؤسگوروب هامیسینی کول ائله بیر. قالانین یانیب تۆکولموش قاپیسی آراش اوجادی به آچیلیر. قاچان قاچیر قالان اژدهانین یئمی اولور. بئله جه دوه دوشن قالا ایلا نئفته خانا کئچیر آراش اوجادینین الینه...

آما قاچان لارین بیرى اؤزونو ارشه یه یئتیریب دیرماشیر تاوار گون قالاسینا. تاوار گون پهلوانینی گورونجک هر نه یی دئیر. تاوار گون پهلوانی اوزاقدان باخیب نئفته خانایلا دوه یاتان قالاسینی اود ایچینده گوروب دئیر:

- منیم قیلینجیم او اژدهایا کئچمزم. منه تزه قیلینج گردی.

رم چي لړ اوتوروب رم آتيب دئيرلر:

- سنين قيلينجين بوزلو قايادادي!

بوزلو قاياد دورد آجاج چيرابيا دان ساوالانا ساري دا يئرلشميشدى. اونون بوزلو شهزاده آدينلى بير باشچى سى وار ايدى. قالانين اورتاسيندا درين بير قويودان بوز جوشوردو.

تاوار گون پهلوانى يولا دوشوب گندير بوزلو قايابيا. اورايا يئتيشينجك قالا قارول لارى قاباغينى كسيرلر. دئير:

- منم تاوار گون، اژدهانى اولدورمه يه گوره بوزدان دوزلميش قيلينجى الماغا گل ميشم.

قالانين باشيندان بوز شهزاده سى اونا دانيشير:

- آي تاوار گون، اگر سنه وئردىمىمىز بوز قيلينجى او اژدهايا بير ايش گوره بيلمه سه او گليب بورانى دا دارماداغين ائله يه جك. تاوار گون دئير:

- اونسوز دا او سيزين قالايا جوما جاق. تئز منه بوز قيلينجى وئرين.

بوز شهزاده سينين بو يروغويلا قاپى آچيلير. تاوار گون ايچهرى يه كئچيب بو يوك بير بوز سالخيمىنى بوز قويوسوندان چيخاردير. بوز شهزاده سى دئير:

- آپار بونو. قالانين قازما دامنين ياريق دامنين باشيندا اولان قيلينج دوزلدن كول گرپه وئر. كول گرپ بولودون ايچينده ياشاير.

تاوار گون قاچير قازما دامين قاباغينا. بيردن قاباغينا بير بيرتيجى چيخير. تاوار گون دئير:

- سن كيمسن؟

دئير:

- منم ديدهرم چنگى. منيم آرخامى يئره وورسان هم بو قاپى دان سووشارسان هم قيلينجىنى دوزه لدرسن.

اوندان تاوار گونه پیشیک یولو وئرمه ییب جومور اونون اوستونه. تاوار گون نئیله بیرسه دیدهرم چنگینی توتا بیلیمیر. اما دیدهرم چنگی هئی اونون قورشاغیندان توتوب گاه ساغ دووارا گاه سول دووارا چیرپیر. تاوار گون پرچیم دوشور. ائله اوندا بوز شهزاده سی گلیب اونا دئییر:

- آی تاوار گون اونون اوزونو اؤزونو گؤرست.

تاوار گون بیر آز فیکیرله شیر. ائله دیدهرم چنگی اونا یاخینلاشاند، الینده کی بوز سالخیمینی قالخیزیب دوتور اوزونه. دیدهرم چنگی اؤزونو گؤرونجک اولاییب اوندان بیخیلیب اوره یی کنجیر. تاوار گون قاباغا گئدیب اونو آییندیریر. دیدهرم چنگی قالخیب قاپینی آچیر. اوندان ایکیسی ده قیرخ پیلله دوشوب یئتیشیرلر کول گهره پین یانینا.

کول گهرپ ائله بیر قیلینج دوزلدیر کی گل گوره سن. تاوار گون بوز قیلینجینی اله آلیب چیخیب گئدیر دوه دوشن قالاسینین قاباغینا. اوندان اورکدن باغیریر. آراش اوجادی قالانین باشینا چیخیب تاوار گونه دئییر:

- آی پهلووان عؤمرونون سونو یئتیشدی. بو داغلارلا بو قایالارلا ساغ اول-

لاش. ایندی سنی اؤلدوره جه یم.

اژدها قانادلانیب تاوار گونون اوستونه اود پؤسگورور اما تاوار گون قیلینجینی توتور او اودون قاباغینا. اود سئیره لینجک قاچیر اؤکوز اوجاغینا ساری. اؤکوز اوجاغینین گئن آغیزیندا جیبردن بیر هارای چکیر. اژدها اونون سسینی ائشیدن کیمی شیغاییر اونون اوستونه. اورایا یئتیشیب آغیزینی آچان کیمی تاوار گون آتلانیب بوز قیلینجینی سوخور اونون اوره بیینه. اژدها نهریلده یهرک دوشور قویوبا. تاوار گون قیلینجین الجه بیینی بوشلاییب دوشور قویونون قیراغینا. بوز شهزاده- سی اوزاقدان بیر هارای وئیریر. ائله اوندا اؤکوز اوجاغینین آغیزی بوزولوب اژدها دا یئرین آلتیندا دوستاغا دوشور. بو گؤروشومی گؤرن آراش اوجادی قالانین باشیندان اؤزونو یئر آتیر. سونرا تیکه سی ده اله گلمیر. تاوار گون دئییر:

- بو اژدها بير گون دوستاقدان چيخيب هر يئرى وئران قوياجاق.
او زاماندا اژدها اولمه ييب قالب اما دوستاقدادى. اونا گوره هر دن آغيزيني
يوخارى دوتوب اود پؤسگورور. اوزاماندير كى اوجاغين آغزيندان ايستى هاوا
چيخير.

اوروس لار قوماندانين بو يروغوايلا، او كوز اوجاغينين يانيندا اولان قاينان لاپ
باشينا چيخيب بير كلک قورورلار كى هر يئرى گوره بيله لر. اوندان سونرا
اردبيلدن خياوا كيمين گؤز لرينين قاباغيني هئچ قايا آلدير و ائل اورايا اوروس
كله يى دئير لر.

مهدی

منله دوستوم شاهمار، بازار آغزیندا ساووشوردوق. شاهمار دئدی:

- آی مهدی، ایکی ایل ایدی اوروسلار بوتایی بکهلهیب، یئرلرینی برکیدیلر. دای ای رضاشاه دا یوخدی. اینگیلسلی لر اونون باشینی آییبلر. الان بیزیم اون سگگیز یاشیمیز وار. ای رضاشاه قویدوغو قانونا گوره گرک سرباز چیلینا گئدک. گئتمه سک نه اولاجاق؟

- آی شاهمار هله شهربانی تشکیلاتی یئرینده دی آما اوروسلار ال بیر اولوبلارلار. شهربانی جاوانلاری سرباز توتوب وئیر اوروس قاماندانلیغینا. اوروسلار دا اونلاری استالینگرادا گؤندریرلر. دئییلنره گوره، اونلارین هئچ بیر قاییتیمیر. دئییرسن نئیله یک؟ گئدک اؤزوموزی گورولتوبه وئرک؟

ائله اوندا گوردوک کی شهربانی مامورلاری تۆکولوب سرباز توتورلار. اوجادان قیشقیردیم:

- آی شاهمار قاچ.

او دبرنه کیمین، ژاندارملار اونو توتدولار. آما من قاچدیم. شاهمارین سسینی ائشیدیردیم کی قیشقیریر، آی مهدی اؤزوی قورتار. لاپ گوجلندیم. ائله بوروق وئردیم کی ژاندارملار منی ایتیردیلر. تنز تاواردان ووروب خوزئین قاپیسینا چیخیب گوردوم اوردا دا سرباز توتورلار. بالیقلی چاپینین یارغانینا دوشوب قامیشلارین ایچیله، اؤزومو داش کؤرپویه یئتیردیم. اوردا یارغاندان چیخیب نادیر تپه نین جیناغیندا گیزلندیم. تۆشگومو دریب سایخینلاشدیم. نم نییه دلی

عسگر يادىما دوشدو. دونوڭا گنتدويم...

اردبيلده عسگر آدينلى بير دلى وار ايدى. اونا دلى عسگر دئيرديلر. او، تزه ميدان مسجدنين قاباغيندا، قارين اوستونه تليس ساليب ايله شردى. هميشه ده اينده بير آغاج اولاردى. چرشنه آخشام لارى، گلردى بيزيم ائويميزده قورولان روضه يه.

بير گون، او، تئلگرافخاناي گنديب، دؤلت مامورنا دئير:

- كاغذنان قلمى آل الووه، ياز.

- كيমে؟

- اللهها!

- نه يازيم؟

- ياز، بش مين تومن وئر جبرائيله، گتيرسين منه. امضا، دلى عسگر.

مامور آوارا قالير. دوروب رئيسين اوتاغينا كئچيب، تلگرافى گورسه دير. دئير:

- دلى عسگر اوردا اوتوروب جاواب گودور. نه بوپوروسوز؟

رئيس گوتوروب جاواب يازير:

- اردبيل، دلى عسگر. پول يوخدى. عزرائيلى گوندرديم، قوشول اونا گل بورا.

دلى عسگر جاوابى آليب، فرماندارى يه گندير. ديررولاما فرماندارين اوتاغينا

كئچيب، كاغاذى قويور اونون قاباغينا.

فرماندار كاغذى اوخويوب جينله نير. دئير:

- آده سرتييسن؟ دور توكول چوله!

معاون قاباغا كنجيب، فرماندارين قولاغينا دئيبير:

- آقاي فرماندار، دليدى، كئفليدى، قانون بولارا يول وئرمز. ديل ائله قولى
گئتسين.

فرماندار يوموشاليب دلى عسگره دئيبير:

- بويور ايلش عسگر آغا. سؤزون نهدى؟

دلى عسگر دئيبير:

- والله گتتميشديم اللهدان پول ايسته مه يه. الله دئدى كى پول يوخدى!
عزراييل ده گليب منيم جانيمي آلاچاق.

فرماندار دئيبير:

- به نيهه گليسن بورا؟

دلى عسگر دئيبير:

- چون بو شهرين يگانه دليسى منم، من اولننن سورا شهر دليسىز قالاچاق.
گلدريم اوز يئريمه بير دلى سئچم!

فرماندار دئيبير:

- من بورالى دؤوورم تهرانلى يام، اونا گووره بورانين ادام لارين ياخشى
تانيميرام. دلينى دلى سئچر دا. سن بيرين بيزه گوورست، بيز ده اونا پروانه وئرك
كى سننن سورا بو شهرين دليسى، او اولسون!

دلى عسگر دئيبير:

- والله من دئديم اوزوز سئچين. ايندى كى قويدوز منيم بوينوما، من سنى اوز

يئريمه قويورام! آده اگر هئج كيمي تانيميرسان، به نه جور فرماندارليق ائليسرن؟
چيخ گئت اؤز خارابووا داي!

بو خاطيره دوداغئما گولوش قوندوردو اوندان شيرين يوخويا دالديم...

قيزيل چي بازارين اوزبه اوزو، ياني آغامسجدنين سول كؤندونده اولان
سنگك خانادايديم. دووارةلاريندا رستمه افراسيابين ناخيشي چكيليميشدي، اونا
گؤره اورا شكيللي سنگك خاناسي دئيرديلر. حئگيف كي خياوان چكيلنده اوراني
سؤكدولر. دلي عسگر، گئجه لري، اورانين داميندا ياتاردى. اوگونون صاباحيسى
گؤردولر دلي عسگر يوخدى. داما چيخيب گؤردولر اولوب...

اوبانيب يان يوره مه باخينجاق دوقتور پاولئين قيريني گؤردوم. اونون قيرينه
باخا باخا دونو خوب كئچميشي خاطيرلاديم...

دوقتور پاول اوروس ايدى اؤزو ده گئجه گوندوز كئفلى اولاردى اما اردبيلي -
لره قوللوق ائله يردى. ائل دن پول ايسته مزسه ده ائل اؤز گؤييله و كونوللو اونا
پول وئرديلر. اونون بيلنده ييبندن چوخ دانيسارديلار. قويون بيريني دئيم:

اسكى گون لرده، فرانسادا اوخويان بير دوقتور اردبيله گلير. او اؤزونه بير مطب
قوروب باشلاير طبابته. بير گون بير خانيمي اونون يانينا گتيريرلر. اري دئير:

- آي دوختور قادووي آليم باشووا دؤنوم. منيم بو ارواديم ائله لاپادان
خيخيب داي دورماق بيلمه ييب. سوروشوروق نه يين دى آخى؟ دئير كي من
اوله جه يم. ال مندن اتك سندن. گور بونا علاج ائله يه بيلرسن؟

دوقتور، خانيمي ياخشي يوخلاير اما هئج نه باشا دوشه بيلمير. اونون ارينه

دئیر:

- والله سنین خانیمین بیر بیلینمز آزارا توش گلیب کی هله طیب علمی اونو بیلمه ییر. آپارین ائوه قویون راحت اؤلسون.

خانیمین اری دؤنوب طایفا توروغونا دئیر:

- من سیزه دئدیم دای کی گرک گئدک پاوئلین یانینا. من دئدیم آما سیز دئدیز فیرنگدن تزه دوختور گلیب. گوٲورون بونی آپاراق دوختور پاوئلین یانینا. تزه دوختور پاوئلین آدینی ائشیتیمیشیمیش. بونو دا بیلیرمیش کی او بیر پیانیسکا دیر. آنجاق شکله نیب خانیمین ارینه دئیر:

- اوندا قویون من ده بیر تورکه سایا کیمین سیزین یانیزدا گلیم. اونون یئرینه من ده سیزدن ویزیت پولی آلمارام.

کیشی دئیر:

- یاخشی.

دوختور دا اونلارا قوشولوب، های بیدیریقلا خانیمی گوٲورورلر پاوئله. ایچه-ری یه کئچن کیمین، چاخیرین اییسی هامینین بورنونا دولور. ییغیناقدان بیری یایلغینی آغیزینا سؤکه ییب دئیر:

- مرتدین بیری مرتد.

پاوئل قاباغا چیخیب دئیر:

- نا اولوب آی قارین داشلار؟

خانیمین اری هر نه یی آچیب اونا آغار دیر. پاوئل ده باشلا ییب خانیمی

يوخلايير. فيرانسادان گلن دوقتور گوزونو زيلله ييب، پاولين بوتون دولانيشقلاريني بئينينه يازير. دوز بير ساعاتدان سونرا پاول گنديب بير شوشه داوا گتيريب خانيم دئير:

- ايزديراسنى خانيم اووا. مان بيلمارام. سانا بير شاربات وئريرم. سان اونو ايچاجاقسان. آيام گوى ايشه دين اوندا بيل كى مالادئس، توختايسان. يوخ گوى ايشه مه دينسكه، ياقين بيل كى اولمه لى سان. اوندا داها آشاديني اوخوباجاقسان، مانيم دا يانيم گالماياجاقسان. ايندى گادين! اسپاسيبا خانيم اووا سيوودنيا.
خانيم اربندن سوروشور:

- بو نه دئير؟

فرانسادان گلن دوقتور دئير:

- آى حاجى ننه، اودئير كى سن بو شربتي ايچه جكسن. اگر ايچندن سورا گوى رنگينده ادرار ائله دين، ديرى قالمالى سان. يوخسا گوى ادرار ائله مه سن اولوب گنده جكسن.

اوندان، فيرانسادان گلن دوقتور دا اروادين قوهومونا قوشولوب گندير اونلارين ائوينه. ايلكه داوا شوشه سيني آليب باخير اما هئچ نه باشا دوشمور. اونا گوره شوشه نى خانيمين ارينه وئرير دئير:

- ايچيرت مريضينه!

خانيم او شربتي ايچير. قورخوسوندان نئچه گون چوله چيخا بيلمير. آخيردا ايشمك اونو ائله قوروروكى قاچا قاچا ماوالا گندير. ائوده كى لرين هاميسى قولاق دورب اللهى چاغيريميشلار. فرانسادان گلن دوقتوردا گوز قولاق ايميش.

بیردن خانیم قیشقیریر:

- گلون گلون، گۆی دی! گۆی دی!

اوندان ایشیییه ایشیییه چۆله چیخیب، سودویونون گۆی اولدوغونو، هامی یا گۆرسه دیر. او گوندن سونرا خانیم یاتاقدان قالخیب ساغ آدام اولوب ایشله مه یه باشلاییر. فرانسادان گلن دوقتور بو ایشه جیک قالب گئدیر پاوئلین یانینا. اؤزونو تانیتدیراندان سونرا دئییر:

- دوقتور، او داوا نه ایدی؟ من فرانسانین ساربونوندا اوخوموشام اما بئله بیر داوانی نه گۆرموشم نه آدینی ائشیتیمش!

پاوئل گولوب گولوب دئییر:

- پاردون داکتیر. او خانیم اووانین هئچ نایی داووردو. او پاردون اوروح خاستاسی ایدی. هئچ ناگاران قالماغا یئر یوخ ایدی. مان آنی ساغلیسکایا چاتدیرماغا گۆره جاغال ائلا دیم. آ شاریاتی هر هادام ایچسا، گۆی ایشایار. اما سیز هئچ نا اونا دئمایین. پاردون. ایجازا وئرین مان ایشیمه یئتیشاییم...

هئچ کیم بیلیردی او نییه گلیب اردبیلده یاشاییر. سونرالار بیلدیم کی او بلوشویکلرین سیاستلرینی قینادیغی اوچون قاچاق دوشوب. پاوئل اؤلنده، اردبیلده هئچ کیم قاباغا گتتمیر. تکی اردبیلین قوچی لاری اونون اؤلوسونو یئردن گۆتوروب آپاریرلار باسدیرماغا. اما هئچ قیبرسانلیقدا قویمورلار اونو باسدیرالار. اونا گۆره قوچو کور مؤلوش اونون مافاسینی قالخیزیب اوبیررسی قوچولارلا بیرگه، آپاریرلار نادیر تپهنین اته یینه. کور مؤلوش قباقددا دوروب هامینی میّت نامازینا چاغیریر سونرا دا اونو ائله اوردا باسدیریرلار. آخی هئچ آخوند اونا میّت

نامازی قیلماغا گۆره هه دئمه ییر. هه، کور مؤلوش اونون باشی اوسته میّت
نامازی قیلیر!

نه واختدان نه واختا اؤزومه گلیب بیر ده گۆردوم بیر یوک ماشینی تبریزه
ساری گئدیر. یئریمدن سیچرادیم ماشینین قاباغینا. ماشین کۆمور آپاریردی.
شوفره دئدیم:

- هارا گئدیرسن؟

- تبریزه.

- منی ده آپاریرسان؟

شوفر بیر آلتدان یوخاری منه باخیب دئدی:

- سنی سرباز توتوردولار؟

باشیمی سالدیم آشاغی.

- مین ترکیمه.

من ماشینین ترکینه مینینجک یولا دوشدوک.

نیره از قالیردیق. شوفر دؤنوب دئدی:

- آی باجی اوغولی، اوستو باشیندان بللی دی کی درس اوخویوبسان. حئگیف
دی بو بابی سالداتلارین الینه دوشه سن. شهربانی بیزیم جاوانلاری توتوب
عسگر دئییین وئیرر اوروسلارا، اولار دا گۆنده ریرلر آلمان جبهه سینه. نیرین
پاسگاهیندا دا سرباز توتورلار. اورانی سووشدورسان داها سنه دوموسگول اولان

اولمايا جاق. آخی بيليرسن بو اردبيلين شهر بانيسي پني ريني آرتيق قوبور. اوروسلار بولارا دئسه لر گندي ن فيلانينين بؤركون گنيرين، پاسيانلار گندي ب باشين گتير لر. همشه اردبيله بئله اولوب. كاسا آشدان يانادي. من نيره يتيشمه ميش سني توشورده رم. سن نيرين قوزئيندن بئله، ياياق گلرسن پاسگاهين اوتاييندا كي ساينين دي كينه. من سني اوردا گؤزله بييرم. ماشيني ساخالينجا دوشوب يولا دوشدوم...

فيكره گتميشديم. اوگون ياديما دوشدو...
ناهار چاغى ايدي. دوستوم شاهمارلا، چشمه باشى محله سينده گزه گزه، سحرين بمبارتمانيندان دانشيرديق. بير دن بييرسي آت بئلينده تزه ميداندا چاپا چاپا گليب قيشقيردي:

- آي جماعت اوروسلار نمين يولوندا كندلره اود ووروا وورا گلير لر.
جماعتين اوره يي اوزولدو. قاچاقچ دوشدو.
شاهمار دئدي:

- آي مهدي، ائله بيل جماعتين كوركونه بيت سالديلار.
- هه، هامى قايناشير. آي شاهمار قوي گؤرم بوكيمدي.
قاباغا گندي ب آتلي يا دئديم:

- سن اوژ گؤزونن گؤردون كي كندلره اود وورورلار.
- يوخ منن قاباكي آتلي دئدي.
- اوندا گؤزونن گؤرمه بييسن؟
- يوخ قارداش.

- ياديندا قالسين گؤزونن گؤرمه ديگيني دئمه.
- بو دا منيم ياخشيليغيم.

- اوروسلار طياره يينن كاغيذ سڤيبلر كى ائلينن ايشلرى يوخدى. سن بير ياخشىلىق ائله جماعتى قورخوتما.

- يوخ من گرک خبرىمى وئرم. اردبيلين آخىرى هاردا؟

- باخ گۆزومون نورى. ائله بيل هئچ اردبيلى گۆرمه ييبسن، هه؟ اردبيل تزه ميداندان باشلاييب پهلووى دؤرد يول آيريجيندا قورتاير. باخ يوز آدديم قاباقدا اردبيل قورتاير.

- دئمك بو شهرين ائله بير دنه پراسپئكتيوى وار؟

- هه اردبيلين بير دنه خيابانى وار پهلووى آدیندا. سنين ده ديلين بيزيم ديله اوخشاماير. دئ گؤروم هاراليسان؟
- سنه نه من هارالى يام.

- بونو دئيب آتینين آغزىنى دؤنده ريب قايتدى.

- گؤرورسن شاهمار، بو گده اوروسلارين جاسوسى ايدى. ائلى قورخودورلار كى بيرى اوروسلارين قاباغينا چيخمايا.

- آى مهدي گل قالاق بوردا گؤرك نه اولور؟

- قالاق. نه دئيرم.

اؤزومه گليب گوردوم ايكي يولون آيريجيندا يام. قالديم آوارا. ساغا دؤنوم يوخسا سولا. بير سورو گليردى. چوبانا دئديم.

- بركتلى اولسون.

- ساغ اول.

- بو ايكي يول هارا گئديرلر؟

- ساغ يول وييرسه غه، لاي، گؤيرچينه گئدير. سول يول ساينا گئدير.

- ساغ اول.

گينه يولا دوشوب دالديم...

اوگون ايکيندى چاغيندا اوروس لار يئتيشيب شهره کئچيب چشمه باشينا کيمين بير ديپلي گلديلر. جماعت، سکی لره توپلانيب اوروس لاری سوزوردولر. منله، شاهمار گئتديک محله ميز ارمنستانا. اؤز محله ميزين باشيندا دورب باخديق. اوروس اوردوسونون قاباغيندا ايلکه تانق لار گليرديلر. تانق لارين دا آراسيندا عسگرلر رژه ساياغيندا شهره کئچيرديلر. اولار پهلو ی خيابانينين اوزوناسينا گتديلر اما تانق لارين بيريسي ارمنستان محله سینه دؤندو. ياخين زامانلاردا ارديله گلن چئروونلار، تانقين سینه سینه مينيب ايلکده اردييلين دوستاغی نی گؤرسترديلر. اردييل جوانلاريندان دا چيخيب تانقين اوستونده اوتوردولار. منيمله ياشيد، بير مدرسه ده اولان جوان اوغلانی تانديديم. هه، عسگر ابی زاده. او آتاليردی مينه تانقين اوستونه. قاباغا گئديب اونو ياخالاييب دئديم:

- مينمه.

دئدی :

- سن کيمسن؟

دئديم:

- منم مهدي، سننن بير مدرسه ده درس اوخودوق. سن شوکت خانيمين قارداشيسان. قوشولما بو ايشه.

- دئدی:

- اولوم اولسون جوجه يئيلره.

اوندان او تانقين اوستونه ميندی. تانق دوز دوستاغين قاپيسينا ساری گئديب قاپيني دابانليغيندان چيخارتدی.

تانقين اوستونه مينمه يه گؤره دالاش قوپموشدو. هرکيم مينيردی دکيرله- نيردی. دؤنوب ائوه گتتديم. مطباغيميزين پنجره سيندن، اردييل دوستاغی ياخشی گؤرونوردو. قاباق دئيرديلر غلام يحيی بو دوستاقدادى. بير دؤنه اونو دوستاقدان محکمه يه اپارندا، گؤروب هييتيندن قورخوموشدوم. هللم قلم آدم لارا

اوخشاييردى. بىردن گۆزوم دوستاقدان قاچان لارا دوشدو. جانىما تىترتمە گلدى. بللى دۇيوردو كى بو قاچان لار قاتل دىلر، اوغروودولار، نه دىلر. ائله اوردان دوستاقدان چىخىب قاچماق لارىنا باخىردىم. دوستاقدان چىخان لار قىشقىرا قىشقىرا قاچىردىلار. من اونلار يىن سسىنى چوخ آيدىن ائشىدردىم. دئىيردىلر، ننه مىز وار، باجى مىز وار. بعضى سى ده دئىيردىلر، ننه مىز وار، بالامىز وار. ائله بو سۆزلىرى دئيه دئيه دوستاقدان چىخىب هرە بىر يانا قاچىردىلار.

ائوده قالا بىلمەيىب، چىخىب پهلولى ميدانىنا گئتدىم. اوروس لارىن قوشونو پهلولى ميدانىنا يئتىشندن سونرا سرباز خانايا سارى يولا دوشدولر. سرباز خانانا بوش ايدى. اونلاردا اورانى چوخ راحت آلىب ايچىنده يئرلشدىلر. پهلولى ميدانىندا كى اوروس لار اردبىل جماعتىنى باغ مىل يه چاغىردىلار. اردبىل يىن دؤلت آدم لارىن چوخو بىرگون قاباق تهرانا سارى قاچمىشدىلار. تىكجه فرماندار، خانىمىن بويولو اولدوغونا گۆره قاچا بىلمەيىب، اردبىلده قالمىشدى. باغ مىل ده ايلكه اوروس لارىن افسرى دانىشماغا باشلادى. اونون آدى دىمىتروف ايدى اؤز ده توركو دانىشىردى. اوروس افسرى باشلادى اردبىل جماعتىنه توختاقلق وئرمە يه. دئدى:

- آى اردبىل جماعتى بىزىم سىزىن هئچ بىر ايشىمىز يوخدو. هئچ سالدات سىزه دئيه بىلمز كى گۆزوزون اوستونده قاشىز وار. كىمسه يه ساتاشدىلار سا تىز روس قوماندانلىغىنا گلىب دئسىن. بىز يالىز رضا شاهىن خايىن سياستلىرىنه گۆره بورا گلمىشىك، او آلمانلى خىرچى لرىنى، مهندس يوخسا تىكسىن آدىنا بورا يئرلشدىرىب، هر كىمسه بو آلمانلى لارىن يئرلى بىليرسه بىزه دئسىن. سىزىن زومارىزنان هئچ ايشىمىز يوخدو. بىز اؤز زومارىمىزى گتىرمىشىك. من بوتون دؤلت مامورلارىندان اىستىرم كى اؤز ايش يئرلىرىنه گئدىب ايران دؤلت قانونلارىلا ايشه باشلاسىنلار. ايران عسگرلرىندن دن ده اىسته بىم بودور، هر عسگرىن اسلحه سى وارسا گتىرىب اونو بىزه وئرسىن. بىز ساخلودان چىخىب

باشقا یئره گئده جه ییک. ایران ارتشی ساخلویا قاییدا بیلر.

روس افسرینین آرخاسیجاق اردیبلین فرمانداری سؤزه باشلادی:

- روسلارین سیزنن ایشلری اولمایاجاق. بیزه بئله سؤز وئریبلر. بوتون دولت آداملاریننان ایستیرم اوژ ایشلری نین باشینا کئچسینلر. هر کیمین سؤزو اولسا بیزه دئسین، بیز ده روس قوماندانی نان دانیشاریق.

بو سؤزلری ائشیدن جماعت هله بمبارتمانلا، تانقلارین رژه سینین قورخوسوندان چیخمامیشدیлар. قورخا قورخا بو گئدیسه باخیردیлар. آخشام چاغی اوروس اوردوسو اردیبلین سربازخاناسینی بوшалدیب بالیقلی چاپینا ساری گئتدیلر. بعضی لری ده نارین قالانین یاخینلیغیندا اولان داش کسنه ساری گئدیب اوز چادیرلارینی قوردولار.

آخشام چاغی شاهمارلا گوروشدوک. بیز دوستاق قاباغیندا بیر بیریمیزی ایتیرمیشدیک. شاهمار دئدی:

- آی فلک ائوین ییخیلسین. اوژلرینی ائل لرین دوستو آدلاندیران اوروسلار شهرین امنیت قورولوشونی داغیداندان سونرا شهردن چیخب قورولوش سوز شهری اوژ باشینا بوراخدیлар. هله منه باخ کی لئنین یازیلارینی اوخویوردوم!
- آی شاهمار بوشلا او سؤزلری، بو گئجه لاپ قورخولو گئجه لردن دی. باخ ایشیق لار کسلیب. قارانلیق شهری اودوب.

- آی مهدی، شهرانی تشکیلاتی داغیلیب، اوسته لیک اردیبل دوستاقدا کی دوستاقلارین دا بوراخیلماسی، ائلی بو یوک بیر قورخویا سالیب. باخ، یابین چاغیندا هامی ائولرینین قاپ باجاسینی برکیدیب، ائوه سیغینیبلار. قو وورسان قولاق توتولار. خیوانلاردا بیر آدام یوخ دی. اوروس سالداتلارینین هئچ کیمین ایشلری اولماسا دا من بیلیرم کی بو ائل بیریرلریندن قورخورلار.

- آی شاهمار باخ. رضا شاهین قویدوغو مدیرلره، باشچی لار، بیر گون قاباق ائلی تک باشینا بوراخیب تهرانا قاچیبیلار. بئله پاسیبان لار دا، قره یاخا اولوب

اكيليلر. چوخی توفنگلرينى آتيبيلار اويانا. بو ايدى رضا شاهين دوزلنديگى داياناتلى اولگه؟

- آى مهدي. هر نه بللى دى. ائله قولدورلوق ائله ييب شهر بانيدا اونلارين ايپيني قيران قورولوش، ايندى ائله "باشيز قارنيزا" دئيپين، ائلى يالنيز بوراخيپ. يازيق ائل بيلمير كيمه سيغينسين. بو ايدى پهلوى دؤلتينين حاكميتى و اونون سئچديگى مديرلر، باشچى لار، و مامورلار.

باخ آى مهدي بوردا سنه دئيپرم. گله جه يى گؤزومله گؤرورم. يامان گونده ملته ييبه دورايلمه ين يا داها دوغروسى، ييبه دورمايان آغالار، جوموب فتح ائله ديم دئين شهزاده نين آرخاسيندا دوروب، دار آغاج لارى قورماقن، تزه دن آغالغا باشلاياجاقلار. او شهزاده نين حاكميتى، ائلى بير بيرينين جانينا سالاجاق. ياشى دا قورونون اودونا يانديراجاق. او، شهرلرده اولوم بزه يى قورماقن، تزه دن اوزون ائله آغا ائله ييب، ائله بيل هئج نه اولماميش كيمى، آغيز بورنونو سيليب، او چيركين حاكميتينى، آتاسينين باشلادىغى يئردن باشلاياجاق. بالاسى قوجاغيندا جان وئرن آنالار، اوغول لاريني گؤزلرينين قاباغيندا دوغرايا دوغرايا اولدورنلرى گؤرن آنالار دانيشيب بو اولانلارى آچيب آغاردا بيلمه يه جكلر. يارالار لا دولو اولان اوركلر ديغلاييب توپراغا قوشولا جاققلار. من بئله دوشونورم كى بيرگون پهلوى حاكميتى اكديينى بيجه جك و بونو سونرالار گوره جه ييك.

- آى شاهمار سن رمدار سن؟ بولارى هاردان دئيپرسن؟

- قارنيمدان. به سن گؤرمه ميسن كى من نه قدر كيتاب اوخويورام؟ بير گون دئديكلريمه شاهد اولاجاقسان...

ائله اوندا اوزومه گليب گؤزوم دوشدو ماشينا. قاچا قاچا تركينه مينديم. سوردوك تبريزه...

بئشىنچى بۆلۈم

قەرمان اوغلو محمد على

اۋزومە گلىب گۇرورم منى ايكي قات ائله ييب، آتین يهرینه آتیلار، بیر یالین قاتی دا چکییلر اوستومه. آغیز بورنومون قانی سوزولوب، اوزنگی دن آخیب، دونوب. آت هر دۇنه منى آتیب دوتور ائله ییلیرم آغ جییرلریمه شوشگه سوخورلار. نه قدر الله شیرم سسیم بوغازیمدان چىخمیر. بوتون جمده ییم کئیە-لیب، سولو پالتاریم دونوب. باشیمی زوران دولاندىریب، بوینومون کۆکوندن قاباغا باخیرام. بیرى آتین جیلوونو الینه آلیب گئدیر. دانیشا بیلمه ییب زارییرام. کوله یین ویلیتسی قویمور سسیم اونا یئتیشه. سیلیان ائله منى اوشودور کی گۆز لیریمی یومورام...

- سیندیرین بو حۆصون بوزلارین، یوووندورون بو مینداری. حۆصون بوزلارینی سیندیریب منى چیلپاق ائله ییب، باسیرلار بوزلی سویون ایچینه. بوغولانا کیمین منى سویون آلتیندا ساخالاییرلار. خیریم کسلینچک، آغیزیمی آچیرام آما اوکی بوزلو سو وار قاچیر آغ جییریمه. سویون آلتیندا

چئچيمه يه باشلاييرام. ياواش ياواش گؤزلريم يومولور...

باشلاميشام ييريغيش ائله مه يه. اتام قهرمان، عميم قاراش، ننه ليگيم زينب
تئز تئز بوغچالاري باغلاييب چاتيرلار اتلارلا، قاطيرلارين بئلينه. بيردن گؤزوم
دوشور آغالار قيزينا. او بالاجا سوناني باغرينا باسيب ائوين بوجاغيندا اوتوروب.
هئچ نه دئمه ييب، تكي بيزه باخير. قان تر ايچينده بيردن قيشقيريريرام:

- آي آغالار قيزي، به نيه دبرميرسن. ستالينين بلوشويكلري، دئييلر كي
گون باتانا كيمي گنجه دن چيخاق گئدك! اؤزي ده قايي قيفيلاما. چيخيب
گئديريك بوردان.

- هارا گئديريك محمد علي؟

- گئديريك اوتايا. لنگانا. اوندان سورا گؤرك نه داش ساليريقي باشميرزا.

- محمد علي من گلميرم.

ايمده داشيديگيم تونگلر، اوو جومدان بوراخيليب يئره دوشوب، سينيقي سينيقي
اولور.

اتام قهرمان هؤل بالا ايچهره يه گليب دئيير:

- نه اولدي؟

- آتا، قيزلار آغاسي دئيير كي گلمير! هل البت منن شوخلوق ائله بير يوخ؟

- آي قيز، نه دئييرسن؟ ار هارا گئسه، خانيم دا اونان گئتمه لي دي. نئجه

ياني گئتميرم؟

- آی قایناتا من اریمنن جهنمه ده گئدرم. أما اوتایا یوخ! منیم اوغوشوم بوردا،
 آتام بوردا آنام بوردا، من لنگاندا نئجه قالا بیلهرم؟

حیرصیمی یئمه ییب قالخیرام آیاغا أما آتام قهرمان الیمدن توتوب، دئییر:

- قیزیم بیلیرم اوتایدا نه باش وئریب سیزه. بیزه ده باش وئریب او بلا
 لاردان. أما ستالین بیزه قیبانلارین اوزونو آغاردیب. گل قیزیم. گل گئدک
 بیزنن.

- من گتتمیرم.

- به نئجه اورهیین گلیر کی بو آتا بالانی آیراسان؟ تئلی سیز بیز نئله ریک؟
 ائله اوندا آغالار قیزی دوروب یومولور سر طؤیله یه. اؤز خان قیزی آتینی
 مینیب، چاپیر آتاسی گیله. جییردن قیشقیریرام:

- آغالار قیزی، تئلی!

آرخاسیجا قاچماغا باشلا ییرام. آتام قهرمان منی آرخادان چاغیریر.

بیر سسله اؤزومه گلیرم. بیری اوزومه شیلله ووروب هئی قیشقیریر. أما
 اوارمیرام نه دئییر. یاواش یاواش سسینی ائشیدیرم:

- آی محمد علی، منم مهدی قولی، باجین اری. سحرذن سنی گزیریک.
 یاتما آماندی. ایندی سنی ایستی یئره یئتیره رم.

نه قدر الله شیرم سسیم بوغازیمدان چیخمیر. بوتون جمده ییم کئیه لیب، سولو
 پالتاریم دونوب. هله اونویاخشی تانیمرام. منی گوئوروب آتیب آتین یهرینه،

اوستومه ده بير يالين قات چكير. گۆز لريم يومولور...

بیردن منی بوزلو سودان چىخاردیرلار ائشيبه. او کی وار نفه ووروب، سويوق
هاوانی چكیرم اۇپگه مه. ائله بیل شوشگه سوخورلار آغ جیبیریمه. بیرى دئییر:

- منیم بو بروغوما بو یون آیرسن؟

- یوخ

- سوخون بو قودوز رعیتی بوزلی سویا.

بیرده منی سوخورلار بوزلی سویا. خیریم کسلینجک آغیزیمی آچیرام. گینه
بوزلو سو قاجیر آغ جیبیریمه. سو یون آلتیندا اؤزومدن گئدیرم...

قاینا تام گیله یئتیشیرم. نچه توفنگلی، بیر سالداتلا قاپیدا دوروبلار.
قیشقیریرام. منیم خانیمیمی وئرین. قیزیمی وئرین. سالدات گولوب دئییر:

- آتاکا تاواریش.

تؤکولورلر اوستومه. قاباقدا گله نه بیر دیمبیز آرخاسیجا گله نه بیر نیرسیز
گئیدیریرم. ایکسی ده یئرہ بیخیلیب باشلا ییرلار زاریمانغا. اوبیریسیلر ده گلیرلر.
بیرینین بوینوندان آسلانیب بؤیرونده کینه بیر دوه دیزی ووروب، اؤزونه ده بیر
کلله گئیدیریرم. قیلینج دارتیب منه یوگوره نین اوزونه تورپاق سپیب، پرچیم
دوشندن سونرا بیر دوبالاقلا قیلینجی الیندن قاپیرام. بیردن پارت سسی گلیر.
گؤرورم سول قیچیم سؤزومه باخمیر داها اؤزومو بیلیمیرم...

منی چيخاردیلار سودان. همان آدام بیر داها سوروشور:

- بوشاییرسان؟

- یوخ

- بو قودوز رعیتی بیر ده سوخون بوزلی سویا.

بیرده منی سوخورلار بوزلی سویا. خیریم کسلییر اما آغیزی می آچا بیلیمیرم.

گینه اویورام...

- اوغلوم، قورخما. قورقوشوم بودونون سوموگونه دیمه ییب. اتی دلیب گئدیپ.

بیر آیا آیاغا قالخارسان.

- آتام قهرمان. به منیم تئلییم؟ آغالار قیزی؟

گۆزومو آچیب اۆزومو یورقان دۆشه یین ایچینده گۆرورم. اؤسکوره ییم

باشلا ییر. هر اؤسگورنده ائله ییل قاییرقالاریم قییق تاخیرلار. نئچه آدام باشیمین

اوستونه گلیرلر. منیم گۆزوم آغالار قیزی نی گزیر. دانیشیق لارینی ائشیتیمیرم.

اونلارین بیرسی منه بیر داوا ایچدی ریر. بیرآزدان گینه اۆزومدن گئدیرم...

بیر آتین جیلوونندان یاپیشیب گئدیرم. هر یان بوزدور، قاردیر. أما منیم بورادا نه ایشیم وار. بیردن دؤنوب آتین یهرینه باخیرام. بیرسی باشینی قاوزاییب منه دئییر:

– منم محمد علی...

یئریمدن دیک آتلانیب باشلاپیرام نفه وورماغا. نچه آدام قاباغیمدا اوتوروبلار. اونلاری یاخشی گؤرمورم. گؤزلریم سوزولور...

بیر آتین جیلوونندان یاپیشیب گئدیرم. هر یان بوزدور، قاردیر. أما منیم بورادا نه ایشیم وار. بیردن دؤنوب آتین یهرینه باخیرام. بیرسی باشینی قاوزاییب منه دئییر:

– منم آغالارقیزی!

ایمی اوزادیرام اونا ساری. دای بیر شئی بیلمه بیرم...

خارماندا مئه یئلی اسیر، بیز ده سووروق آتیریق.

– آی محمد علی، تاری کیشی ننه لیگین زینبا عؤمور وئرسین. لنگاندان گلندن سورا من بئله بوغدا باری گؤرمه میشم.

– آی قاراش عمی، بورا شیخلیدی ها. خیاو اؤروشی. هل البت باری بیره مین دی.

– هه، آی قارداش اوغلی.

شیخلی دا، مئه یئلی گون آیلندن سونرا ساعات دؤرد دن باشلايير، گئجه ساعات اون بيره کيمين. ائله کی بوغدا آيريلير، باشلاييب ول سوروروک. اوشاق-لار دا وله مينيب دؤره گزيرلر...

بيردن های دوشور. گيزير گليب بوغدانی بؤلوشدورمه يه. بوغدانی ايکی چلله يه دولدورروروق. اوچونجوسونه ارباب پایي دئيبين قويوروق گيزيرين قاباغينا. دؤردونجوسونه ده زکات دئيب، قويوروق کی ملا گليب آپارا. بئشینجی چلله يه ده خمس دئيریک. یاری بار گئدير. آخی اؤز قارنيميزا چؤرک تاپا بيلميریک. بوغدارين کؤکونو يئيریک. آمان وئرميریک قاز آياغی چينخا يوخسا يئمليک يا دا تکه ساققالی. هله قالسين شومون "کووو ايسپاناق". چايدان کئچيب گئديریک آغ بايرين قاباغينا. اورانين تورپاغی ساققيز تورپاغی دير. "اوروس تورپاغی يا دا آت تورپاغی". اوردا دويونجاق شومون بيتيب. داراشيب، کؤکو قاريشيق يئيریک. چووغان بيتيب. قارا سويون آجیغی ياتيب. اوتايا کئچيب باشلاييريک شام لاری سووارماغا. سو چيممه لی دير. بيز ده قارا سودا چيميریک. بيردن قاراش عميمله نئچه آدام گليب دئيرلر کی آتام قهرمان رحمته گئديب...

گينه ده يورقان دؤشکدن دیک دورورام. تر، سوپورله ييب باسيب منی. بير خانيم باشيمين اوستونه گليب يايليغیلا اوز گؤزومو سيلير. اوزونه باخيب ايستيرم دئيم، آی خانالارقیزی. آما اينجاريم اولمور.

دئير:

- آى قارداش منم، قيز بس. باجين قوربان، باشينا نه گتيريلر. تارى كيشى
ذليل ائله سين بو خانلارنان بى لرى. گل بو داوادان ايچ. بو سنى توخلادار.
باجيمين اليندن داوانى آليب ايچيرم. ياواش ياواش گؤز لريم يومولور...

آتامين ياسيندايام كى كندين گيزيرى گليب منه دئيير:

- بى دئييب محمد على گل سين بئگارا.

من لولو توتو وئريب، اوگون گئتمه ييرم.

نئچه گون دالبادال گيزير گليب منه دئيير:

- بى دئييب محمد على گل سين بئگارا.

گينه ده سوبوتما وئريب گئتمه ييرم. آخى هله اوژ آرخيميزى ايشله ييب
قورتارماميش بى بويوروق وئيرير كى گل سين منيم آرخيمى ايشله سين. من ده
بئنى دولى قان، دله شور جاوان. گيزيره دئييرم:

- بيليرسن، ايكى آدام هئچ واخت يورولماز. بير بويوران، بير ده اوستوران.

گيزير باشيندا كى آتلى لارا دئيير:

- بونى توتون آپارين توت آغاجينين آياغينا.

منى آپاريرلار بين قاپيسيندا بيتن جانلى باشلى توت آغاجينين قاباغيندا
چيلپاق ائله ييرلر. اوندان قيچلار يما باغ باغلاييب منى ايپله آغاجين يوغون بير
خولوندان ترسه آسلاييرلار. گيزير دئيير:

- بونون اللهين تانيتديرن.

بیین آدام لاری باشلا بیرلار نئجه یاندان منی شالاقلاماغا. ائله باشی باشیما، قیچی قیچیما ووردولار کی اوروس سالداتلارینا ای رحمت اوخوورام. ایلکه دوزورم آما بیر آزدان بانقیرماغا باشلا بیرام. آخیردا دویونجاق منی دؤیندن سورا، گیزیر دئیر:

- دای گورر. ایندی عاغلی باشینا گلیب، باشیندا طیار اولار.

منی او توت آغاجیندان آچیب سالیرلار یتره. اوندان تپیکله به تپیکله یه دئیرلر:

- دور باس بایرا. گنت خارابووا.

قان، چیلپاق جانیمدان داما داما ائوه گلیب، اوندان اوره ییم کئچیر. بیر آزدان

ایشمک منی قووورور. دوروب گندیرم ماوالا. قان ایشه بیرم...

بیردن یوخودان داشلانیب بیر بیزهجه سویو ایچیرم. ایستیرم قیزلار آغاسینی

چاغیرام. آما گینه باشیم گیجه لیر. او یورام...

مهدیقولویا دئیرم:

- آی مهدیقولویا خبرین وار؟ اوروسلار یایدان بو یانا بوتایا کئچندن بری، نم

نه قدر ده چئرون گلیب. بلکه اونلارین بیر ییری گنجه دن خبری اولار؟

- نه بیلیم آی محمد علی؟ اوروسلار ای رضاشاهی قووالایاندان، بوتون

آذربایجان ی بکه له بییلر، چئرونلار دا هر یانا یاییلیلار. هاردان تاپاییله ریک گنجه -

دن گله نی؟

- بلکہ گنجہ نین، لنگانلی لاریندان، دوروب گلہ لر لنگانا؟ بلکہ بیرى قیزلار
آغاسیندان منہ خبر اتر گتیره؟ دئییرم بیر باش ووروم لنگانا؟ ھه! نہ دئییرسن؟
- آی محمد علی قورخورام بوردان اورا گئدہنہ کیمی، اوروسلار سنی تانی-
یالار. آخی بیز ستالینین سؤزونہ باخمایب اوردان کؤچموشوک. سنی توتوب
بوخ ائلہسہ لر بیز نئیلہ ریک؟

- دئییرم بلکہ اؤزومی گنجہ یہ یئتیرم؟

- سن نہ دئییرسن آی محمد علی. سنی کؤبردن اوتایا قویمازلار کی!
ایستیرسن سنی کؤبرده توتوب باسالار قودوقلوغا؟ بیر دە سن اوینا، دای بی
سنین یئرینی سنہ وئرمز کی. یئرین بوش قالا بی دە بئلہ دورا!!
داھا بیر سؤز دئمہ ییب گئدیرم ائوہ. چوخلو وارسان یوخسان ائلہ ییب، دوروب
اؤزومو یولا چیخماغا حاضیر لاییرام. آتیمی یہرلہ ییب. زوماریمی گؤتوروب
قاپی یا ساری گئدیرم. بیردن آیاقلاریم یئرہ یاپیشیر. قیزلار آغاسی قاباقیمدا
دوروب...

گؤزلریم آچیلیر. بیلیرم نئچہ گون یاتمیشام. ھلہ قیزدیرما ایچیندہ یانیرام.
یان یؤرمہ باخیب، قیز بسی گؤرورم. زوران گوجن، زاری یا زاری یا دئییرم:

- ھانی قیزلار آغاسی؟

قیز بس ھوپ توتوب.

- ھانی قیزلار آغاسی؟

دای هئیم قالمیر. قیز بس دئیر:

- آی قارداش قیزلار آغاسینی آپارییلار!

بو سؤزو ائشیدن کیمی اؤسکورک منی توتور. اوقدر اؤسکورورم کی دای
اؤزومدن گئدیرم...

قیزلار آغاسی لا قوجاقلاشیب دویونجاق آغلابیریق.

- نئجه گلدین بورا؟ هانی به تئلی؟

- آی محمد علی ، لنگاندان بئله سوراقلاشا سوراقلاشا گلیب بورانی
تاپمیشام.

- هله به قیزیمیز هانی؟

- آی محمد علی گلمیشم سنی آپارام اوتایا. قیزیمیزی قویوب گلمیشم.

گؤزلریم دولوب باشلابیرام آغلاماغا.

- به او بیرجه امان زامان اولان قیزیمیزی نییه مننن اسیرگه ییب سن؟

- نئجه گتیریردیم اونو بو قانلی یوللاردا. سالداتلار قاریشقا کیمین داراشییلار
بو تایا.

بیر سؤز دئییه بیلیمیرم.

- سنی بالامیز جانی آی محمد علی. دور گئدک اوتایا. بورالاردان قان
اییبسی گلیر.

- یوخ. من او بولوشویکلرین قورقوسوندا قالسایدیم ائله اوزامان قالاردیم.

نییه به بئیلله آیریلیق چکیردیم. ایستیرسن قایدیب اروسلارا اؤزو ده

اوبلوشويويك لره دئيم آنلاماميشام؟ اولم بو ايشى گۆرمهرم.

- آى محمد على نيهه ايسته ميرسن باشا دوشه سن. نيهه گۆزلىنىن آچميرسان.
به گۆرمورسن بلوشويويكلر ممه يئىندن پيه يئيه نه تۆكولوبلر بورا؟ نه قدر توركه سايا
سان آى محمد على. ستالين بورانى دا بلوشويويك ائله يه جك.

- يوخ بورانين جماعتى قويمازلار.

- اودور دا دئيرم بوردان قان ايبيسى گلير. گل باشيميزى گۆتوروب گئدك
بوردان. نئچه ايلدير يولونى گۆزله ييرم. ايسته ميرم قيزيم يئتم قاللا.

قيزلار آغاسينا باخا باخا قاليرام...

گۆزلىريم آچيلير. گينه بيلميرم نئچه گون ياتميشام. بير ياندان اؤسكورك بير
ياندان قيزديرما. اؤزو ده هر اؤسكورنده ائله بيل جانما شوشگول سوخورلار. بو
دؤنه گوجلو گوجومه قيشقيريرام:

- آى قيزلار آغاسى، آى خانيم، هارداسان. گل. اولورم. به سن هارداسان،
بارى باشيمين اوستونه گل.

بيرآزدان هامى تۆكولور باشيمين اوستونه. مهديقولو دئير:

- آى قاين، آند اولسون تارى كيشى به قيزلار آغاسى بوردا دؤوور.

- بوردا دؤوور به هاردا دى؟

قيز بس هؤنكور هؤنكور آغلايير.

- يانيرام آى الله يانيرام. به هاردادى قيزلار آغاسى؟

- آى محمد على ، بيين توفنگلى لرى گليب اونو آپارديلار.

- آخى به نيهه اوگتتى؟

- او اولده دوروب اولارا موزور توتدو. گيزير دئدى كى يا بيزيمله گل يا محمد
على نين اؤلوسونو گوررسن.
هونكور هونكور آغلامايا باشلاييرام. بيردن اؤسكوره ييم باشلايير. اؤسكوروب
اؤسكوروب اؤزومى بيلميرم...

قاپى دؤيولور.

- آى ائو ييههسى، ائودهسن؟ قوناق ايسته ميرسن؟

سس منه تانيش گلير. ائوين ايچيندن دئيرم:

- اللهها دا قوربان اونون قوناغينادا.

دوروب چيخيرام قباغا. بير ده گورورم گيزير حيطده دوروب. دئيرم:

- حئگيف قوناق سان. قوناق اولماسايدين سنى بو حيطده كى توت آغاجينا
باغلاييب شوينن او قدر وورارديم كى آدين ياديندان چيخا. هور گورم نه
دئيرسن.

گيزير قاه قاه گولوب دئير:

- آى محمد على سنى تانيماسايديم هل البت بو سؤزلرين منى اينجيدردي.
آما سن باشى آشاغا ياخشى بير رعيت سن. او كئچن دؤنه ده دؤيولمه يين، اؤز
قالين قافاليغيندان ايدى. اما او زاماندان چوخ دئيشيلييسن.
- من دئيشيلمه ميشم، من همان آدامام. آما داي سيزه باش باشا قوشمورام.

سۆزۈۋى دى، خوش گلدىن.

- آى محمد على، سنه اوره يېم يانماسايدى ھىچ اوزده بورا گلمزديم. منيم
سۆزۈمە قولاق آسمالى سان. سنه گىزلى سۆزۈم وار. بو سۆزى منن ائشيتمه-
يېسن. آروادون قىزلار آغاسىنى بوشا!

دونيا باشىما توولانير. آما بير جور بير تهر حيرصىمى يئيرم.

- نيه؟

- آى محمد على بوردا بير سن سن بير ده من. دوغروسى بودى كى بين
گۆزى وار سنين آروايندا. بوشاماسان سنى اۋلدوروب قىزلار آغاسىنى آلاجاق.
حيرصىم باغىرساغىمى كسىر. آما گئنه قوناغا ال قالخىزماغا اوره يېم گلدير.
- باخ گىزير. بيرده بو سۆزى ائشيتمه يېم. من آروايدىمان آل چكن دۇيورم.
بىز صاباخ چىخىرىق گئدك بوردان. بيه دئن سۆزۈنى ائشيتمه ميشم. قوى قان
تۆكۈلمه سين.

- آى يازىق بئناوا. بى ھرنه دن خبرى وار. قىزلار آغاسى اىستىردى سنى
بوردان اپارا. آما سن گئتمه دىن. كاشكا دانقالىق ائلمه ييب ائله اول گون اونون
اليندىن ياپىشىب گئدىردىن بوردان. ايندى كى بى اونى گوروب قويماز اونان
گئده سن. ائله قره سويون قىراغىندا سنى ووردورار. آى محمد على، سارساقلىق
ائلمه. به ائشيتمه يېسن ايتىن يانيدان بى كىمين سوووش، بىين يانيدان ايت
كىمين سوووش؟

داى حيرصىم باغىرساغىمى كسىر. حيرصىمى يئمه ييب گئديب طۇلەنين
قىراغىندان شويو گۆتوروب قايدىرام.

- خیراولا محمد علی. ایستیرسن منی شو یونن ووراسان؟

- یوخ سن قوناقسان. هئچ واخت من سنی حیطیمده وورمارام. اما ائشیکده

هه.

گیزیره بیر دوبالاق ووروب بیخیرام یئرہ. اونو سویه سورویہ آپاریب ائوین ائشیکینه چیخاردیب اوندان او کی وار شو یونن چکیرم اونباسینا. او ائله قیشقیریر کی اوره بیمدن تیکان چیخیر. دوروب قاچیر آتینا ساری. آتینا مینن کیمی، آتین اونباسیندان ائله چکیرم کی ال الہ قاخیر. گیزیر باشلا بیر چاپیب قاچماغا. دالدان قیشقیریرام.

- بیه دئنن، گل سین ساواشاق. هرکیم اوتسا ارواد اونون اولسون. منیم

لئشیمدن کئچسه آروادیمایه دورا بیلر.

گیزیر گئندن سورا قیزلار آغاسی گلیب دئیر:

- آی محمد علی منی بوشا!

- نییه؟

- ایسته میرم بولار سنی اولدورسونلر.

- اولهرم بو ایشی گورمه رم. بیر ده بوسوزی دئمہ. گئت یولا بیر شی گوتور

بوردان گئدیریک.

تئر اتلاری بهرله بیرم. مینیب قاپیدان چیخاندا، گورورم کندین آغ ساققال لاری

بیغیشیب لار قاپی با. بیرسی قاباغا کئچیب دئیر:

- آی محمد علی بیزیم گوجوموز بولارا گیرمز. الله بولارین ائوین بیخسین.

جاونليغينا واى قىل. به بيلميرسن هر كيمين گۆزل آلا گۆز داناسى يوخسا گۆزل خانىمى اولسا، بى لر اونا گۆز قويوب آخىردا اونا بيهله نىر لر. ائى ايمانسىز فلک.

- اولماز.

ايكيمي ده اتيمىزى چاپىرىق. ائله بير آز كنددن چيخمىش الى توفنگلى لر قاباغىمىزى كسىر لر. باشچىلارى قاباغا گلب دئير:

- قايدىن ائوزه!

- نيه؟

- بى بئله ايسته ييب.

- بى آنلاما ييب سىزن.

- ائله بيل جانين قاشينير هه؟

من ده يه نه ييمى قالخىزىنجا اونلار دا توفنگ لرىنى منه سارى توتورلار. بير دن قىزلار آغاسى قاباغا كئچىب دئير:

- سىز آر خايين اولون بىز قايدىرىق ائوه.

- گئت قوربان اول بو خانىما، يوخسا سنى دليك دئشيك ائدر ديك...

گۆز لرىمى آچىب گينه اؤزومو يورقان دؤشكده گؤرورم. بيردن اؤسكوره ييم باشلايىر. هامى تۆكولور اوستومه. باجىم ريحان توخومونو آغزىما سؤكه ييب ايچ دئير. بير دنه وورورام كاسايا. سورونمه يه باشلايىرام.

- چكىلين اويانا، گئديرم قىزلار آغاسىنى قايتارام.

آما خیریم کسلییر. اؤسکوروب اؤسکوروب اؤزومی بیلیمیرم...
 ائوه قایدیریق. آتالاری آپاریرام طؤیلهیه. اؤز اؤزومه دئییرم کی نه تهر قاچاق
 شیخلی دان. سحر دن ماللارا باش وورمامیشام.

طؤیلهیه کئچن کیمی قوتوم قورویور. مال لاریمی آپاریب لار. هارای چکیرم:

- آی هارای، ماللاریمی اوغرولار آپارییلار.

کندلی لر گلیرلر:

- نه اولوب ممدالی؟

- ماللاریمی آپارییلار.

- اوندا گئدک ناخیری تاپاق دای!

اون اون بئش آدام بیغیلیب دوشوروک ماللارین ایرایزینین دالیجاق. مال -
 لاری قارا سویون شیندیریندان سوووشدوروبلار. بیز ده او ایر ایزی دوتوب
 گئدیریک. ناخیری کترین قاباغیندان بئله قارابولاغا دؤندهریب اوردان لنگانا
 ساری، اور دان دا قارا قایایا ساری آپارییلار. مال لارین ایرایزین توتوب گئدیب
 قارا قایادا بیر خانلیغا یئتیشیریک. خانلیقدان نئچه الی توفنگلی چیخیب دئییرلر:

- نه دی؟ بوردا نه اولوموزی آختاریرسوز؟

- منیم مال لاریمی اوغرولاییب لار. آیاق له پیرلرین توتوب گلیب چاتدیق بورا.

- مالین بیه سی کیمدی؟

- من. محمد علی.

- گل ایچه ری.

منی قومار الايب ايچهری به آپاریرلار. خانلیغین حیطینده بیر بی دوروب. منی
گورونجک دئییر:

- سنسن؟ ایندی آغیز او یئرہ یئتیریب سن کی بی لری ساواشماغا
چاغیریرسان؟

اوندان اوزون توتور باشینداکی توفنگلی لرینه:

- سیندیرین بو حوضون بوزلارین، یوووندورون بو مینداری...

اٹله اوندا اٹله بیلیرم کی بیر داها منی سالیرلار او بوزلو سویا. بانقیریرام. هامی
یینغیلیر باشیما. نفسیم چیگنیمدن چیخیر. اٹله توشگه بیرم کی آز قالیر اوره بیم
دوشه اووجوما. بیردن مهدی قولو تاپیلیر. توشگویه توشگویه دئییر:

- آی محمد علی اوره بینی بوز کیمین ساخلا. قیزلار آغاسی قاجیب. گئدیب
بوردان!

بوینوزومو یئرہ قویوب، اوره بیم کئچیر...

حسن گۆزلی

بیر گون اوتوردوم قوشما یازام. بونو یازدیم:

بولدلاریز قارالیب، یاغیش لا دولان چاغدا

ایلدیریم لار گۆی گۆیده، چاققیشیب چاخان چاغدا

آغ یاغیشلار یاغاجاق

سئله دؤنوب آخاجاق

بیلیرم کی گینه

مین تایی چایی دولاجاق

شاققیلدایب داشاجاق

قاراسویوز جینله نیب

او باش بو باش آخاجاق

ائل هارایی یئنه ده

یارغاندا اوجالاجاق

اوجار سیزلر حسنی

خاطیرلایین آئی ائلر

یادا سالین حسنی

اونوتمایین آئی ائلر

من ائله اوشاقلیقیمدان قوشما قوشاردیم. سونرالاردا اونلارا بیر ال گزدیردیم.

هه، اوشاقلينغيم شيخلىلا چاڭاغاندا كئچدى...

منم، ساخان بىردە حسين. ايستىرىك گۈلچە گۈلچە اويناياق. ياغىش ياغىر.
هر حىطدن سو چىخىب كوچەدە آخىر. ھراوغلان اوشاغى، اۋز قاپى لاريندا
گۈلچە قايىرىر. بىز اوردا بوغدا آكىرىك، سو سووارىرىق. ھلە ھاراسىدى؟
بۇيوكلر كىمىن دانىشىرىق:

– آدە بەسن ھارداسان؟

– نئجە؟

– سئل گلدى!

– بە نىيە آرخى آچمايىسان؟

ورىانى وور سويا، سو گلدى وريانى آپاردى.

– سو آرخى باسدى؟

اومود دوستوموز دوروب باخىر. اونو كۈمە يە چاغىرىق آما او گلماير...

گولن آيى ايدى. ايكىمىز قوشولوب گئدىرىك باغلارا. ايكىندى يە كىمىن گون
گۈيدەدير. آما آخشام اولونجا، قارا بولود گليب باشلايىر ياغماغا، اۋزو دە نە
ياغماغا. يئر گوى گورولدهيىر. ھامى حىط باجانين گىلپىن آچىر كى سو حىطدە
دورماسىن. بىز دە تئر گئدىب گىلپى توتوروق كى گۈلچە گۈلچە اويناياق. بىيىم
منى گۈرونجك دئىير:

– آى الله بو گدەنين اليندن بئزارا گلدىم. من گىلپى آچىرام بو گئدىب توتور.

آدە كۈپئوغلى بە گۈرمورسن سو قايدىر طۈيله يە؟

دئیرم:

- آی بیبی سن الله قوی بیر آز سویغیشسین گؤلچه گؤلچه اوینایاق.

بیر ساعات یاغیش یاغیب، دونیانی سئل سو آپارانندان سورا، کندین دیکیندن باخیب، گورورم هر یاندان، او چوله، بایرا سئل گلیر. اوندا حیطین گیلیفینی آچیب، اوزوموزه چوخ سویونان بیر گؤل قایریریق کی چوخ اوینایاق. حسین گیلین آرخی ساخان گیلین قاپیسیندان سووشور، اوندان گلیب بیزیم قاپیمیزدان سووشوب آخیری دریه توكولور. او انیش ده بیز اوزوموزه چلتیک آکیریک. یانی نه گورموشدوک، او ایشی گوروروک. گون باتیب قارائلیق اولونجا، قویون گله نه کیمین اوردا گؤلچه گؤلچه اویناییریق.

کیچیک کیچیک قیز اوشاق لاری دا ائوجیک ائوجیک اویناییرلار. داش لاری دوزوب اونا قاپی قویورلار. چیچاغلاردان، سینیق چینی لردن ایچینه دوزورلر. آغاجدان ایکی دنه گلین بالا قاییریپ قویورلار ائوجیه. بیری اوغلان بیری قیز دیر. اوندان آش پیشتان اویناییرلار. یانی قیزلار آش پیشیرمکله اروادلانانیرلار. هره، اوز ائولریندن بیر اوووج دویو یوخسا تاخیل یا دا چورک گتیریر. اونلاری سینیق نعلبکی یوخسا سینیق استکانین ایچینه قویوب اوندان بیر بیرینه پای آپاراریرلار. هر دن ده چیلینگ آغاج اویناییرلار یا دا ال بوشی. هرکیم اوتسا، اوتوزانا دئیر کی اونون، یانی اوتانین کیچیک قارداشین یا باجیسی اوغونو یا باشقا بیر کیچیک اوشاغی، بئلینه میندیریب اویان بویانا آپارسین.

ایندی گوندوز اولوب. دوروب گئدیریک قارا سویون قیراغینا. لؤهمه گلیب،

سو ليل اولوب. بارالارين گوزون توتوروق. باليقلار دوشورلر چاين قيراغينا. بيز ده باليقلاری دوتوب هئييه ميزه آتيريق. بئش اون دنه باليق دوتونجا چوواليه میزی دولدوروب، گليریک.

ياغيش ياغان آخشامين سحریسی دیر دوغرودان. گونش ده چيخیب. گرک گئدک گوْبه له یه. جبه داشلارين آراسیندا گوْبه لک بیتیر. کندین اؤروشونی بؤلوشدورموشدوک. یانی هرهنین بیر سرحدی وار. مثلا جنوار دره سی منیمکی دیر. گوْبه لکلری بیغان دان سونرا گلیریک داغداغان آغاجینین آلتینا. ددم دئییر او داغداغان آغاجی بلکه مین ایلدی کی اوردادی. آلتیندا بیر هامار داش، دوم وار. گوْبه لکلری تۆکوروک اونون اوستونه کی گوْک کیم چوخ گوْبه لک بیغیب. اوندان گئدیب کندین کۆهول لرینی گزیریک. مثلا امام کۆهولو، قهرمان کۆهولو، بولبول کۆهولو. جنوار دره سینده بیر ایکی قات کۆهول وار. من همیشه اونون ایکنجی قاتینا دیرماشاندا قارنیم سییرلییر. او قاتا هئچ کیم چيخا بیلیمیر. من اورا چيخیب اوزاق لارا باخیرام. فیکیرله شیرم کی او اوزاق لارین آخیری هارادی؟ آخشام گلیب بنؤشه بییمدن سوروشورام:

- آی ننه او اوزاقلارین آخیری هارا گئدیب چيخیر؟ ایستیرم بیر گون گئدم اورالارین آخیرینی تاپام.

بییم دئییر:

- اوغول اماندی ها اورالارین آخیری مئشه یه یئتیشیر اوردتک گوْزلر یاشاییرلار! اماندی اورا گئتمه یه سن!
- آی بیی گئتمم نه اولار؟

- هه اوندا قوی سنه بیر ناغیل دئییم.

دوروب گئدیب بیرآز بوغداگتیریب، پودونوسدا قووروب، قوود ائله ییب قویور قاباغیما. اوندان کومور سیماوریندن، اؤزونه گولی بورنوندا بیر چای تۆکور. بیر قندی چایا باتیراندان سورا آغزینا قویوب، باشلا ییر قورتوملاماغا. اوندان بئله دئییر:

گون لرین بیر گونی بیر پادشاه چیخدی سولطان ساوالانا. اوردان اوزاق لارا باخیب باخیب آغلاماغا باشلادی.

وزیر دئدی:

- پادشاه ساغ اولسون، نییه شاهیمیز آغلا ییر؟

- آی وزیر، اوتوزدوغوم دؤیوش اولمادی. دوشمن لره، چاپقین لارا، قاهر یلمادیم. آما ایندی بوردان اوزاق لارا باخینجاق منی قارامات باسیر. آخی من نییه بیلیمیرم کی او اوزاق لاردا نه وار؟ به بو دونیانین قورتاراجاغی هارادی؟

- پادشاه ساغ اولسون. بونی نییه نیسگیل ائله ییسن اؤزووه؟ قوشونون وار، سنه جانین قوربان ائله ین قاروللارین، یاسوول لارین وار. گۆتور قوشونی گئدک. گۆرک بو دونیانین قورتاراجاغی هارادی؟

- دوز دئییرسن وزیر. ایکی یوخ اوچ دئین گون یولا چیخاجاغیز.

ایکی یوخ اوچ دئین گون پادشاه قوشونی نان قوزئییه ساری، یولا چیخدی لار. گونه بیر منزیل، منزیل به منزیل، طی منازیل یول گئتدی لر. آز گئتدی لر اوز گئتدی لر، دره تپه، دوز گئتدی لر، یئتیشدی لر بؤیوک بیر مئشه یه. گۆردولر، شام آغاج لاری اوجوبونوق، آردوچ آغاج لاری قافقاز داغی بویدا. چمن چاپیری دا قارغی کیمین اؤزو ده اوچ آرشین قار اولارین اوستونده هؤرولوب. وزیر دئدی:

- پادشاه ساغ اولسون، بورا طیلسیمدی. گل سنم قاییداق؟

آما پادشاه قولاق آردینا ووروب، قاباغا گئتمه یی بو یوردی.

بیردن بیر بوران باشلادی گل گۆره سن. قوشونون چوخو قاردا قویلان دیلار.

قاباغا گتتديكجك سانيلارى اسكىلدى.

وزير گينه دئدى:

- پادشاه ساغ اولسون، بورا طيلسىمدى. گلسم قايداق؟

پادشاه يوخ دئىنجك، وزيرين بوغازى بىچىلدى. لاپدان بۇيوك بير اولگر گلدى، دوه بالاسىنى آياقلايان كىمى، قوشونى آلتىنا باسدى. پادشاه بير ده آيىلب گۆردو كى يالقيز قالبب. اويانا قوشون؟ بويانا قوشون؟ گۆردو قوشون يوخا چىخىب. وزيرى آختاردى. گۆردو وزير ده يوخا چىخىب. بير اۆزى قالمىشدى بير ده او خاطا چاناغى مئشه. پادشاه گۆردى، هئيله قايتسا باش قاوازايا بيلمه يه- جك. اۆز اۆزونه دئدى:

- آتا مينمه بين بير عيبى اولسا آتدان دوشمه بين مين عيبى وار.

اودى اوز قويدوى او يوووز مئشه ده، قاباغا سارى گتتمه يه. آز گنديب چوخ گنديب، اينه ياريم يول گنديب، بير گوللى چىچكلى هامارا يئتىشدى. او دوزنليه باخىنچاق چىك قالبب، اوشندى. اۆز اۆزونه دئدى، قارين بورانين ايچينده بو يازلاغين نه ايشى وار. گتتى گتتى بىردن قولاغينا بير سس گلدى. سسه سارى اوز توتوب گتتى. گۆردى بير ياشيل چىملىكده قويونلار اوتلايىرلار، سئوينىب دئدى، حمد الله، بولارين چوبانى اولمايدى، چوبان اولان يترده ده اوبا اويماق اولار. اوندان دوشدى چوبانين داليجاق. گزينجك بير چوبانا اورجاق گليب قوتى قوردى. چوبان نه چوبان! بويى نم نه بويدا، تپمه نعيش. ديرناق لارى ديريش ديريش. اۆزوى ده كى آلتىن نين اورتاسيندا بير دنه گۆزى وار ايدى. سۆزون كسه سى او بير يابان تك گۆز ايدى، نم نه قدره ده قويونى سالمىشدى قاباغينا. هوندور بير آغاجى دا ميزيريق يئرینه آلمىشدى اينه. تك گۆز، پادشاهى گۆرجه گين دئدى:

- هه دوستوم گل، ياخشى يئمەلى سن!

پادشاه ايستەدى قاچا، آما تك گۆز آلىن آتىب، پادشاهين گيرمانگاهيندان

ياپيشدى. اونى قول بود ائله ييب، قويدى قويون لارين يانينا.

دئدى:

- قال بوردا، آخسام سنى اوزومنن اپايريب بير دورمه جه ائله ييب، يئيه جه يم.
آخساما كيمي قويونلار اوتلاديلار. تك گوز گون باتانى قايديب، پادشاهى بير
قوزو بالاسى كيمي قولتوغونا ووروب اپاردى. گنديب گنديب بير كوهوله راس
گلديلر. كوهولونون گيره جه يينده يئكه بير داش وار ايدى كى دورد بش آدم
سهلدى، بير قوشون اونى دبرده بيلمزدى. آغا، تك گوز الين او داشى بئله
ياواش جالى ايتله دى بير يانا. قويون لار ايچه رى به گيريب، كوهولون ديبينده يان
يانا سيغيشيديلار. تك گوز قاپنين داشين، تزه دن كوهولون آغزينا ديغير لاديب،
پادشاهى دا اپايريب يئكه بير يئره سالدى. پادشاه باخيب گوردى، آدم لاريندان
قيرخى اوردادى. بويلا نيب باخدى قيلينجينا، گوردى قيلينجى بئليندن اچيليب
ايتيب. اما هئيبه سينده بير تولوق چاخير وارايدى.

تك گوز دئدى:

- باخ دوستوم، بولار قيرخ آدم ديلار هرگون بولارين بيرين كاباب ائله ييب
يئيه جه يم. قيرخ بير مينجى گون، سيره سنه يئتيشه جك.
اوندان اونلارين بيرين توتوب باشين كسيب كاباب ائله دى. آدم لار اسمه جه يه
دوشدولر. پادشاه دئدى:

- آى تك گوز سن نه يازيق سان؟

تك گوز دئدى:

- نييه؟

- قورى قورى كابابدان نه چيخار؟ سن چاخير سيز كاباب يئيرسن؟ عورونون

ياريسى هئچ دى.

- چاخير نه دى؟

- اليمى آچ سنه بير تولوق چاخير وئريم.

تک گۆز اونون قولونى آچيب، پادشاه دا چاخير تولوغونى هئيبه سيندن چىخارديب وئردى اونا. تک گۆز تولوغى آيب چكىدى باشينا. بيرآزدان باشى قىزىشىب باشلادى زايواقلاماغا. هئى اتلانىب دوشدى. آخىردا او قدر اويان بويانا چوودى كى بيخىليب اويوب خورولداماغا باشلادى. ائله بيل كۆروك باسىردىلار. پادشاه دوروب تئز اوتوز دوققوز آدمىنىن ال قول لارين آچدى. دئدىلر، بو شىش لرين بيرين گۆتوروب بو تونبه تىنى اؤلدورك. دئدى:

- به اوندا بو قاپىنى كيم آچار؟

اوتوز دوققوز آدم دئدىلر:

- به ناغايراق، نه ائلىك؟ جان بازارىدى آخى؟

- او كاباب شىشىن سالىن اودون ايچينه.

كاباب شىشىنىن اوجى اولدى قىپ قيرمىزى. هامىليغان كاباب شىشىن گۆتوروب، خىرچ، سوخدولار اونون تك گۆزونه.

واى دده، اؤلدوم، دئيب يوخودان آتلىدى. ائله البين گۆزونه قوباندا، پادشاها دئيب، اونى توللادى اويانا. دئدى:

- مه لر قوياجاغام سنى، منيم گۆزومى چىخاردىرسان؟

اوندان دوروب باشلادى اولارى آختارماغا. بولار دا بوياندا اويانا، اوياندا بويانا اكيليردىلر. سحر چاغى كۆهولون آغزين آچيب، بير قىچين قاپىنىن يويانىنا، اويىرى قىچين دا قويدى قاپىنىن اويانىنا، آلين ده اورتادا ساخلادى. سىرمه قويون لارين چاغىردى:

- كره گلسين.

بيردنه قويون گئدى قاباغا. اونون بئلىنىن يونوندىن ياپىشىب قاوزادى گۆيه. هله كى گوردى قويوندى، اونى بوشلادى.

- كوره گلسين، توغلى گلسين، قره باش گلسين!

بير بير قويون لارى چاغىردى. بير يئكه قويون وار ايدى، گئنده پادشاه

گيردى اونون آلتينا، قويون گتديگيجك بو دا اونون آلتيندا ديزى ديزى گتتى.
تك گۆز الين آتيب قويونون توكوندن بئله توتوب قوزاياندا، پادشاه، قويونون
آلتيندان دوروب قاچدى. ائشيبه چيخاننان سورا دئدى:

- آى تك گۆز منى آختاريرسان؟ من قاچديم. تك گۆز اوجادان قيشقيردى:
- وای دده!

اوندان باغرى چارتلاييب، بيخيلدى اولدى.

پادشاه دا قيرخ آدامينان اوردان باش گۆتوروب، قايتتى اوڭ يوردونا.
گۆيدن اوچ دنه آما دوشدى. بيرى ناغيل ديبه نين، بيرى منيم، بيرى ده
حسن بالامين...

- محمد علی دَدَمَله، بَنُوشه بييمله قاليرام. داها دوغروسو منيم آتام عمی کيشی دير. آتام دا تئلی بیيم، يانی محمد علی نين باجیسی. عمی کيشی آتام دا اؤز باجیسی يانی بَنُوشه بييمي وئرميشدی محمد علی يه. محمد علی ددهمی توت آغاجينا آسلاييب دؤيندن سونرا قيسير اولموشدو. اودور بَنُوشه بييمله ائولنندن سونرا اوشاقلاری اولمادی. من عمی کيشی له تئلی نين ايلک بَشِيگي ايديم. سونسوز محمد علی ددم منی اؤزونه اوغول گؤتورموشدو. اؤزومو تانيديعيمدان، بَنُوشه بييمه، بيبي، ممدعلی يه دده دئيرديم. من بير آز بؤيويونجک، ددم منی آپاريردی اؤكوزله جوت سورمه يه. آخی دای بَش ياشيمدان سونرا هريانا گئديردی، منی ده اؤزو ايله آپاريردی. بير اولاغی وار ایدی اونو مينردی، من ده ترکينه مينرديم. ائششه يه اوت زاد چاتاندا منی قوجاغينا آلاردی. گئديرديک اوت ييغاردیق، ايکی دَرِيز اويان بويانا ووراردیق، چاتاردیق ائششه يه، اؤزو مينردی سونرا منی قوجاغينا آلاردی. ددم اؤكوزله يئری خيشلاياندا بو باشدان گئديب اوباشا يئتيشينجک تنگی نفس دوتوردو. اوندا دئيرديم:

- دده وئرمه.

من خيشی اوباش بوباش آپاراندا دئيردی:

- ها باشووا دولانيم.

منيم بويوما اوخشايردی. منيم ده چوخ خوشوم گليردی کی او خيشی آپارام. آما گئيرديم کی دولانام زوروم چاتميردی. آخی دولاناندا گرک خيشی يئردن

چیخاردیب، دولانیب تزه دن خیشی یئره سالیردین یانی شوخومون آغزینا. یانی بو شوخوم کی گلیر گرک اوییریسی شوخومو اونون دیبیندن باشلا یاسان. خیش آلات، آغاجدان اولاردی، اونون آغزینا دمیردن دوزلمیش بیر هاچا کیمین دمیر قوشولاردی کی اونا خیش دئیردیلر. بیر دئشیمی وار ایدی. گئدیب اوندن کئچیب، گیوه یئتیشردی یانی بویوندوروغا. اونون بیر دلییی وار ایدی. اگر اوزاغا قویسایدین دریندن ائشردی یئری، اما ایر دسته سینه یاخین قویسایدین اوزدن گئردی. هله اوندان کئچدی، یئرین باشینا یئتیشنده گرک خیشی یئردن چیخاردایدین. اؤکوزلری دولاندیریب، اوندان خیشی سالایدین شوخومون آغزینا کی شوخومون دیبیندن باشلا یاسان. اگر یاخیندان وورسایدین دوشوردون قاباقکی شوخوما. چوخ یئر وئرسایدین اونون آغزینا، اوزاقلاییب شوخوم وورموردو. یانی تتی پوی سوره لیدین. ددم خیشی سوررکن اوخویوردو. من بیلن، فلکدن ناله ائدیردی:

- فلکین داد الیندن

اولمادیم شاد الیندن

یامان یئرده بیخیلیم

توتمادی یاد الیمدن

اوندان اوتوروردوق بیر آغاجین دیبینده. سوروشوردوم:

- دده سنین دؤشون نییه بئله دی؟ نییه تنگ اولورسان؟ نییه بئلنچی

اولوبسان؟

- بالا هاردان دئییم؟ نه جور دئییم سن بیله سن؟...

بیزیم کنڊین ھندھوریندھ چوخ قدیم یئرلر وار ایدی. قالاداشی، اوچان قایا، کئر، ناخیرچی تپه، نه بیلیم سوواما داش.

سوواما داشین حبی ھامارینا آشان کۆندونده، لاتا لاتا، دیک دوران داش لار وار ایدی. ائله بیل اوداش لاری، کسب آپارمیشدیلار کی قالانی بئله گۆرونوردو. اما اگر بو داشلاری کسمیشدیله سه؟ گۆره سن ھارا آپارمیشدیلار؟ یوخسا نه اوچون آپارمیشدیلار؟ باخیب باخیب دالیردیم. کند اوشاق لاری او یئرلرده گزیب ھر دن بیر یئر ائشیب میرمینجیق تاپیردیلار. ددم وای دای، اولاری توتماق اولموردو. ائله بیل لاپ بؤبوک بیر کوپ تاپمیشدیلار. قاچا قاچا گتیریب باجی- لارینا وئریب دئییردیله:

- باجیلی باجیلی، گل باخ گۆر سنه نه تاپمیشام؟ مینجیق.

ددم وای، دای قیز اوشاق لارینا دا ائله بیل دونیانی وئیردیله. بیر گون کترین تپه لرینده گزیردیم. ناخیرچی تپه دن بئله کریم میدانینا ائنیب اوردان دا چرخدیم گوده کهریزین قلبی کۆندونه. تپه لرین بیرینین باشیندا گۆزوم بیر خارابا داما دوشدی. یاخینا گندیب، ائوین آستاناسیندان ایچهری به باخدیم. ائوین تیرکینی یئرہ گلیب اما سونون بیر باشی دووردا قالمیشدی. ائوین ایچی دولویدی سینیق قاب قاچاقلا، ساخسی دان. اتوشگه لرین چریتگه سی دلیک دئشیک اولمیشدی. آدیملاینجاق، آیاغیمین آلتیندا بیر شئی قالدی. آییلیب یئردن گۆتوروب باخدیم. قورقوشوما اوخشاییردی. ائله اوندا بیر کولک قالخدی گل گۆره سن. گۆزوم توز تورپاقلا دولدو. تئر قوروقوشومو جییمه قویوب توو دابانا. ائوه کیمین قاچدیم.

ئودە قورقوشومو ددەمە گۆرسە دىنچك، دئدى:

– بونى ھاردان تاپپىسان؟

من دە گۆردوك لىرىمى دئدىم. دئدى:

– اوغلوم، بو گوللەدى، او گۆردويون خارابا دا مرتضى گىلىن ئويدى!

مرتضى (مورتوز)

شيخلى دا كى يئرلرئيميز دو يونجا بار وئريردى اما اليميزدن آليرديلار. بو قيريق بى لرى دئيرم. هميشه آج ايديق. اما تزه خبر گلىدى بيزه. هر كيم ايشله-مه يه گنتميشدى اوتايا قايديب فيندىلى ووروردو. دئيردى:

- اوتايدا، باكى دا، ايشله يه نه ياخشى پول وئريرلر. اكينچىليك ايشى يوخدور. نفت قوبولارى وار. بى، خان زاد دا يوخدى. نچلنيك نه دئسه اودور. اونا گوره وئرگى دن باشقا بير شئى آلميرلار. او دا بيزيم اوده دىيميز ارباب پايى قاباغيندا بير شئى دوور!

بوتون اوغوشو گوتوروب گنئديك اوتايا. باكى نين نفت قوبولاريندا ايشله مه يه باشلاديق. نيقلالى روبلارنى ووردوق نالچاميزن آلتينا. بير گون ائشيتديك كى بلوشوويك انقلابى قوپوب. تئز گنئديب نيقلالى روبلارئيميزلا بازارلارى بوشالتديق. يئرئنده آنلاميشديق. بيردن وال دوئندو. لنين گلندن سونرا بوتون تزار روبللارى اولدو خشه، يونجا. چوخلى ايرانلى تاجرئين اوره يى دوردو. بعضى لر ده اوئرلرئنى اوئلدوردو.

هله ستالين سورا بيزى قووالاديلار. بيز يوكوموزله بوتايا گليب، دده-بيئينين ديكننده اولان اوئر يئرلرئيميزده، دام تيكديك. ائوينين پنجره لرى گوده كهريزه سارى آچيليردى.

بير گنجه شيرين يوخودا ايكن، ائويميزه گولله ياغدى. دوروب هاميلئغان قوجا قلاشديق. بيردن ائوين قايسى سئيب بير آتلى ائوه كئچدى. دئديم:

- کیمسن آتلی؟

- سنه نه. سن کیمسن کی گلیب آمرأصلان بی دن اجازه سیز بوردا دام

تیکیرسن؟

- من مرتضی یام. بورا بیزیم ائویمیز دی.

- آمرأصلان بی دئمسه بوردا هئج کیم ائو تیکه بیلمز دورون باسین بایرا.

یوخسا ائوی باشیزا بیخاریق.

- گئتمه سک نه اولار؟

- ائوی داغیدین.

أمراءصلان بین آتلی لاری ائوه کئچیب، ووروب نمنه قاب قاجاق زاد وار،

هامیسینی سیندیردیلار. چینی، باهالی قاب لاری دا گؤتوروب گئتدیلر. سحر

کیمین ائشیکده یاتدیق. سحر چاغی آمرأصلان بی گلدی خارابا قالمیش

ائویمیزین قاباغینا. دئدیم:

- آی بی سنین آتلی لارین منیم ائویمی چاپدیلار. نییه؟

- آده ایتین قودوغی، ائششه بین کوچوی، سنین ده اوزاقدان ایشیغین گل سین

منیم ده؟ نییه دیکه دیرماشیب ائو تیکیسن، گئدیب دره ده خارابووی تیکیردین

دای. منیم آتلی لاریم سنین ائوون ایشیغین توتوب گلیبلر بورا. هله جانینی

باغیشلا بیلارسا، گئت اللهموا شوکور ائله!

- یاخشى بی، بیز قوشولمادیق کامساملارا اما بو دؤنه قوشولوب، بیر قوشون

گله ریک.

- آى گيزير بوايتلرى گۆزومون قاباغيندان يوخ ائله يوخسا هاميسيىنى قيرارام.

- باش اوسته بى.

گيزير گليب منه دئدى:

- اده جانيندان دويوبسان؟ تئز اوشاقلارى گۆتور گنت بوردان. يوخسا والله

سيزى قيرار.

- او يوخ بيز اونلارى قيراجاغيق...

مرتضى اوغوشونو ييغيب، اتلانيب سوردو او تايا...

حسن

کنده مدرسه گلندن سورا، داییم گیل مدرسه یه گتدیله. منیم ده یامان گوپلوم ایستیردی گتدم مدرسه یه. اولار اوتوروب کاغذ اوستونده یازیب پوزاندا منیم اوره ییم گتدیردی. آخیردا داییم منی ده آپاردی مدرسه یه. اوردا پیچین قیراغیندا اوتوروب باخیردیم. اولار نمه یازیردیلار من ده باخیب یازیردیم. او ایل بیر فارس سپاه دانیش معلمی گلدی مدرسه یه. مدرسه یه گتدنده هرهمیز بیر کرمه ووروردوق قولتوغوموزا کی پیچی یاندیراق کیلاس قیزسین. بو تزه گلن معلم فارسجا دانیشیردی. بیردن قیشقیریدی:

– خبر دار! از جلو نظام!

من اونون دتدیکلرینی باشا دوشمه ییب اؤز اؤزومه دئییردیم کی گؤره سن بو دلی اولوب؟ نییه بئله قیشقیریر؟ الله بو نییه بئله ائله ییر؟ ایکی آیا کیمین مدرسه یه گتدی بیلیمه دیم کی بو معلم نه دئییر. اونا گؤره دای مدرسه واختیندا گتدی جنوار دره سینده گیزله نیب، مدرسه نین زنگینین سسینی ائشیدینجک • ائوه گلیردیم. تئخا اوجا یئرله چیخیب اوزاقلارا باخیب آغلاییردیم. هردن مدرسه واختی بییمین یانینا گتدیب هرهنه یی آچیب آغاردیردیم اونا. بیر گون بییمین یانیندا دیدیم کی ددم گلیب منی گؤروب دتدی:

– آده کوپئیوغلی. به سن آئوده نه ایشین وار؟

دتدیم:

– آی دده بیلیمرم. گتیمرم دای مدرسه یه.

دتدی:

- آده به سن مدرسه دن اؤتور اؤلور دن آخی! منی کئچل ائله میشدون کی ایستیرم یازام اوخویام. به نه اولدی؟ پیشیگ آسقیردی؟ نئجه یانی گئتمیرم؟
ائله اوندا بیبیم بنؤشه قانیمین آراسینا گیریپ، دئدی:
- منیم اوشاغیمنان ایشین اولسا سنسن من! یاخشی ائله بیب گئتمه ییب. بیر معلم گتیریسوز کی بو اونون دیلین باشا دوشمور. دَبکله نیر. آخی نه دئییر او؟
محمد علی ددم بیر سؤز دئمه دی.

او ایل دای مدرسه یه گئتمه دیم. گلن ایل ده مشکات آدینلی بیر سپاه دانیشی وئردیلر بیبیم کنده. من گئتمه دیم مدرسه یه. خبر گلدی کی محسنی آدینلی بیر تبریزی معلم، گلیب دده بیلی یه، اؤزو ده قارا یاخادی. من دئدیم گئدیرم دده- بیلی یه. دئدیلر، اوندا گرک اوردا قالاسان. منیم ده ایکی بیبیم دده بیلی ده اولوردولار. دئدیم قالارام. ایش بیرآز چتینه کئچمیشدی. آما یامان بیر ایش اولدو. مشهدی بابا اوغلی عبدالله دا کندیمیزین مدرسه سیندن قاجیب دئدی من بو معلمین دیلینی باشا دوشمورم. اوندان سورا آغا باغیر اوغلو فیض الله، عباد اوغلی وکیل، محمد صادق و نئچه اوشاق دا کندیمیزین مدرسه سیندن قاجیب دئدیلر بیز سپاه دانیش معلمین درسینه گئتمیریک. بیز آلتی یئددی اوشاق اولونجاق بیزی بیربیریمیزه قوشوب یولا سالدیلار دده بیلی یه. سحر اولونجاق دوروب یئددی اوشاق گئدیردیک دده بیلی یه. آغیر قار یاغیب یول باغلاناندا قالیردیک دده بیلی ده. آخی هامینین قوهومو وار ایدی اوردا. آما یول آچیق اولاندا گئدیب گلیردیک. یاریم آغاج یول ایدی. یئددی اوشاق قایداندا بیردن گؤروردوک بیر قایانین باشی قارالدی اوندا دئییردیک:

- وای دده، قورددی! ایندی جوموب بیزی توتاجاق.

سونرا گوروردوک قایا داشی دیر کی اونو جاناوارا اوخشاتمیشیق. هر دن آسلانا، هر دن جینه یوخسا دلی په اوخشادیردیق او داش لاری. دورد ایل گندیب گلدیق او یولو. معلمیمیز، تبریزی محسنینی سؤیردیق. آخی بیزی یاخشی باشا سالیردی. مثلا دئییردی:

- آی او شاق لار دئین "آب"

بیزده دئییردیق:

- "آب"

دئییردی:

- یانی سو. احسان امام حسین.

دئییردی:

- "آن مرد آمد" یانی او "کیشی گلدی".

دئییردیق:

- هانسی کیشی؟

دئییردی:

- بابام او کیشی دا. ائله گئندن گورورسوزها بیر کیشی گلیر، اوزو ده اونو

تانیمرسیز. هامان او، او کیشی یانی او.

اول الله، سورا اونون او جوهره درس وئرمه بیینه گوره، او ایلدن کی گئتدیم دده-

ییلی به، اولدوم بیرینجی محصل. اوچو اوخویاندا، بئشین تاریخ کتابینی لاپ

راحت اوخويا بيليرديم.

بیر گون آغیر قار یاغمیشدی. دای شیخلی یا قاییدا بیلمه دیک. بییم گیله
گندیب ناهار ائوینی یئییب چیخدیم چۆله. دوستلاریم دا گلدیلر. باشلادیق
کنده گیزلینین پاچ اویناماغا. اوینایا اوینایا خارابا قالان ائولره یئتیشدیک. او
خارابا ائولری قارایا یازیب ساخلادیم. بیر گون شیخلی دا ددم محمد علی دن
سوروشدوم:

– آی دده، او دده بیلی ده کی خارابا ائولر نه دی؟

دئدی:

– قریب ناز گیلینن ائویدی...

قريب ناز

ائله مرتضى گلن زامانى يئتيشيريک کنده. دده بيلي لر تۆکولورلر اوستوموزه:

- آى قريپ ناز سيز هارا گتتميشديز؟

- خوداتدايديق. ياخشى يئرلشميشديک اوردا کى ستالين باشلادی مسلمان-

لارا اوت يولدورماغا. بيز اولارا قوشولماييب بوتايا گلديک.

دده بيلي کندينده اولان اؤز يئرلريميزده دوشرگه ساليريقي. نم نه قدر قاب

قاجاقدان، نيگالاي سيماوريندن، نه بيليم صاييندان زاددان گتيرميشيک. ائله اؤز

اؤلریميزده يئرلشن کيمين امرأصلان بيين آتلى لارى سوخولورلار ائويميزه.

- نمه گتيريب سيز؟

آتام دئير:

- بو قاب قاجاقلارى.

هر نمه اورسيتدن گتيرميشيک، بکه له ييب آپاريملار. آتلى لار ائودن چيخاندا

بير کؤهلنميش چاينىگى گؤروب اونا دا وای قيلماييب گؤتورورلر.

واربوخوموز گئندنن سورا، رعيت کيمين ايشله مه يه باشلايريقي. بى هر واخت

منى گؤرور دئير، باختى نين قيزى ايتين قيزى. من ده بو يامان لارى بيغيرام

چينک دانىما. خارمان واختى بى گليب، چاناغى بوغدانين لاپ ياخشى يئریندن

دولدوروب بهره دئيين آپاير. او زامان بير غريب قارى آرواد وار ايدى کنده

کى بوغدا بيچيلندن سورا باشقاق ائله بيردى. بى اونا دئير:

- آى اپرېمېش قارى. سن ده گرک وئرگى وئره سن.

داى اؤزومو ساخالايا بيلمه ييب. دئيرم:

- نييه؟

بى دئير:

- باختى نين قىزى ايتين قىزى، سوس.

دئيرم:

- ايتين اوغلى دا وارسان كوچوك ده وارسان. باششاقدان دا بيه حق دوشر؟

قوجا اروادين باششاغيندان بيه نه حاق؟

گيزير گليب، منه بير شيلله چكير.

- آى بى بوشيلله نين عوضين يامان باها اؤده يه جكسن...

اوندان سونرا داهادان بير ييغيش ائله ييب، كوچوروك اوتايا.

حسن

سحر دن بری چیم کسب هم اؤز یئرلریمیزه، هم ده مهدیقولونون یئرلرینده
 آچدیغیمیز آرخ لارا، ورگان وورموشوق. آخی دای من کئچن ایل کیمین او
 گؤلچه گؤلچه اوینیان اوشاق دؤورم. ددم محمد علی یه قوشولوب،
 اؤروشوموزده ایشله بیرم. من یاخشی بیر تونقال قوروب، ددم ده قفدان دا چای
 دمله بیر. چیمنده اوزانیب، ال قولوموزو اوزادیریق. دئیرم:

– آی محمد علی دده. من نیبه آتام عمی کیشی گیلین ائوینین یئرینه، سیزده
 قالیرام؟

– اوغوم، من قیسیرام. بنؤشه بییین ائوله نندن سورا اوشاغیمیز اولمادی.
 اودی سنی اؤزومه اوغول گؤتوردوم.

ائله اوندا کندیمیزین آغ ساق قاللاریندان بیر، هایدی هایدی گلدی.

– آی ممدالی یئتیش، گینه شیخ مهدی یاوالایب!

– بو دؤنه ناغایریب؟

– ایکیندی دن ایندی یه نه کیمین کئچیب مسجدی کسدیریب، ناماز قیلیر.
 هئچ کیم اونون قورخوسوندان مسجده کئچه بیلیمیر. آخشام آذانینا آز قالیر. خلفه
 دئدی منیم ایشیم دؤور. گئدون محمد علی گتیرین، گاوا شیخ مهدی اونون
 سؤزونه باخیب، آخشام جماعت نامازینا گوره مسجدهه بیزه یئر وئره.

– آی آغ ساققال، شیخ مهدی اؤز بیلدییینی هئچ کیمه وئرمز. آما من اونى
 تانیرام. آدان دئیلن کیمی مسجدی وئره جک سیزه. بیر ده کی پیس ایش
 گؤرمور کی، ناماز قیلیر دای! به مسجد ناماز یئر دؤور؟

- آما سنين بوباجين اري! والله نه دئيم، بيرآز ناكؤندم دى. قورخوروق اونا بير سوؤز دئيك.

- مهديقولى منيم باجيم اري دى، دوزدى. سيز ده ايستيرسيز جماعت نامازى قىلاسيز، اودا دوزدى. آما او، اودومون عاليم لردن آليب. گئت آرخاين اول او جماعت نامازى باشلايانا كيمين، مسجدى وئرهجك سيزه.

او آغ ساققال، سويى سوزوله سوزوله قويوب گئدير. بيرآز دونوخوب دئيرم:

- دده، بيبي اريم مهديقولى نييه بئله ائلير؟

محمد على

- آى اوغول، مەھدى قولى يانى باجىم، قىز قايدىن ارى، ايلكەدن، عالمىلرلە
 اوتوروب دوراردى. اۋزو دە چوخ مؤمن ايدى. اولار بونا قرآن اۋيرە دردىلر. بو دا
 اولارچون ايشلردى، قاپى لاريندا نۇكرچىلىك ائلردى نە بىلىم، بوغدارين اكيب،
 بوغدارين بىچردى. اولار دا بونى دولاندىرارديلار. اما بونون اۋز ايشى حلاجى
 ايدى، اۋزو دە بىلندە ايدى. شايسونلر ساوالانين اته يىنە گلندە، يايىن گۆتوروب
 گنديب، قىرخ بئش گون يايلاقدا قالب اولارين يون لرينى آيىردى. بىز اونون
 يايىنين سسىنە گۆرە، او يايىنا، دىدىز دئىردىك. شايسونلر بونى چوخ ايستردىلر.
 دئىردىلر، مەھدىقولى ائلين اوستاسيدى. اونا گۆرە بو اۋز يىرىن، دوز امللى باشلى
 اكە بىلمزدى. يايلاقدان گلندە پول آلاردى. بىر دە اگر بولار ايلدە بىر خارال
 يانى بئش تليس بوغدا يىسىدىلر، بو ايكي خارال بوغدا آلب گتيردى. اوندان
 باشىنين آلتينا ووروب دئىردى:

- آى قىزلار باخين بو سىزىن روزوز، بىغدىم باشوزون آلتينا. بو دا پولوز.
 شايسونلردن آلدىغى پولى دا وئرب گئىردى اۋز ايشىنين داليجاق. اما اونون
 يىرىنى سنىن آتان عمى كيشى اكيب، خارماندا اونونلا بۇلوشوردولر. يانى عمى
 كيشى قويمازدى اونون يىرى بوياز قالسىن. بونون بىلندە يىنە گۆرە، الينين
 صنعتىنە گۆرە، بىلر بونى بئگارليغا آپارمازدىلار.
 او زامان خانىم لارى دا آپارارمىشلار بئگارليغا. مثالا دئىردىلر، گتسىن خانين
 بوغداسىنى يوسون. خانىم لار گنديب بوغدانى بولاقدا يوووب سورا سىردىلر. اوندا
 ياخشى اونو چىخاردى.

خانليغين قاباقكى گيزيرى اولوب يئرینه بير تزه گيزير قويورلار. تزه گيزير دكير دكير كنده دولانيب هره به بير آتماجا آتيرميش. بيردن گۆزى مهديقولويا دوشور. نه آليب نه ساتيب دئيير:

- آى شيخ مهدي. گت قيز قايدا دئن، گلسين خانين بوغداسين يوسون.

شيخ مهدي ده قاباغيندان يئمز ايدى. سؤزو قويور گيزيرين اووجونا، دئيير:

- آده قاچ گت ايشينين داليجاق. سارساق اوغلى سارساق من به يم ارواد

الميشام كى گوندهرم بنگارليغا؟

بو سؤز گيزيره بير بوتون دبير، بير پارا. دئيير:

- بونى اپارين كندين اورتاسيندا كى توت آغاجيندان ترسه آسلايين.

خانين ادام لارى شيخ مهدينى دوتوب سورويه سورويه اپاربرلار توت

آغاجينين آياغينا. بؤركون باشيندان گؤتورورلر. شيخ مهدي ده هميشه باشين

اولگوجنن قيرخاردى. اونو قول بند ائله ييب آياقلارينا ات تووشاغى باغلايبرلار.

اوندان او تووشاغا ايپ باغلاييب آتيرلار يوغون خولارين بيرينين هاجاسينا. ايپى

چكينجك، شيخ مهدي يئرنن گؤيون آراسيندا آسلانيقلى قالير اوؤو ده ترسه!

هر نه يين تزه سى گيزيرين كؤهنه سى. گيزير دئيير. قامچينى زيبا يين بو

قودورموش رعيتين باشينا.

گيزيرين ادام لارى، باشلاييب، گؤندن تيكيلميش قتمه نى وورورلار شيخ

مهدي نين قيرخيق باشينا. شيخ مهدينين، هارايى گؤيه قالخير. بيردن خانين

باجيسى بو سسه چيخيب گؤرور شيخ مهدينى اولدورورلر. دئيير:

- آی ائووزی الله بیخسین! ائلین اوستاسین اؤلدورورسوز؟ بو بیزیم اوستامیزدی ائی.

اوندان قاباغا کئچیب دای قویمور مهدی قولونو وورالار. آلیر اولارین لیندن. مهدی قولونو گتیریب ائوده یاتیرتدیرلار. یازیغین باشینا هاوا گلیر. اوندا آنان تئلی بیمین سگگیز یاشی وار ایمیش. مهدی قولونو توتورموشلار توتولمورموش. ائله هئی قیشقیریمیش کی:

- یا علی هاردا سان گل!

مهدی قولو جاوانلیغیندا گولشرمیش. هئج کیم اونو بیخا بیلزمیش. ائله گوجلو ایمیش کی بیر دؤنه آتاسی، باشیندان بیر خنجر وورور کی قوی قانی گتسین، بلکه بیر آز گوجو آزالدی، اما گوجو آزالمیر. ائله بیر گوجلو آدم، قیرخ گون قیرخ گنجه قیشقیریب زاریبیر.

قیرخ اینجی گونون آخسامی تئلی بییم گندیر بولاقدان سو گتیره. کیشی قیرخ گون ایمیش یاتا بیلیمیش. آخی قیرخ گون قیرخ گنجه، مهدی قولو ائله او کؤکده ایمیش. سیهجه نی بولاقدان دولدوروب، چیناغینا قویور کی قایددا. بیرده گورور، آتلی بیر قوجا درویش گلیر. تئلی بییمی گورونجک دئییر:

- قیزیم سن شیخ مهدی نین قیزيسان؟

- هه.

- قیزیم سیزه قوناق گلیمیشم.

درویش ائوه کئچیب شیخ مهدی نی او کؤکده گورونجک دئییر، هامی چیخب گتسین! هئج کیم قالماسین بو حیطده.

سۆز واختينا چكر باخ ائله آخسامين بو واختى، هامى ائودن چيخيب گلديلر
بيزه.

درويش آخسامى شيخ مهدي له قالدى. گون چيرتلايان چاغى، قيز قايت
يوخودان داشلانيب دئدى:

- كول منيم باشيما، بيز او درويشى قويدوق اريمين يانيندا، بلكه ائله بو
درويش گليب اريمين باشين كسه؟
تتلى به ييمه دئديم:

- آى باجى ال آياغووى داغيتما. ايندى گئديب گوره ريك كى نه اولوب.
گئديب ائوين قاپيسيني آچيب باخيب گوردوك كى شيخ مهدي نين اوزونون،
گوزونون شيشى چكيليپ، اوزو ده قوزو كيمين ياتيپ. درويشى آختاريپ
گوردوك درويش يوخدو. تتلى بيم اينكلرين بيرينى ساغيب، گتيردى. اوندان
شيخ مهدي نى ياواش ياواش آيينديردى. شيخ مهدي اويانيپ دوروب دينج
ايلشدى. سودو گوتوروب باشينا چكيب اوندان باشلادى قرآن اوخوماغا. قيز
قايت دئدى:

- آى كيشى هله بير تيكه چاي چورك يى قوى جانا گله سن. اوندان قرآن
اوخى. اليندن آل ميرلازكى.

شيخ مهدي اونا جينلى جينلى باخيب دئدى:

- قرانى چيخمايينچاق، چورك يئدى يوخدى.

اوندان اوتوروب باشلادى قرانى قارايا اوخوماغا. هاميميزين اغيزى آچيق

قالدی. آخی قاباق قرآنی اوزوندن اوخویاردی. گورمه میشدیک قرآنی قارایا اوخویا. سؤزون کسه سی اوچ گوندن سورا قرآنی باشا چیخدی. نه خه دیم سوروشدوم کی آی کیشی، او درویش سنه نئیلهدی؟ دئمهدی کی دئمهدی. آخیراجاق دا هئچ کیمه آچیب آغارتمادی. یاواش یاواش بو باشلادی یووز سؤزلر دانیشماغا. ائله بیل هر نه اوره بینه قویولوردو. مثلا آخشام چاغی بیردن گؤلومه دوشوردو کی گئدیم باجیم گیله باش وورام. ائوه کئچینجک باجیم دئییردی:

– گل قارداش، شیخ مهدی دئدی، محمد علی گله جک من ده شوربا قويدوم!

ائله بیل اليله قويموشدو. یاواش یاواش کند اهلی بونا مهدی پیغمبر دئییردیلر

آما اؤزو جینلنن ب دئییردی:

– منیم آغزیم سؤز قویماين. من شیخ مهدی یم.

بو باشلادی هر یئرده دیندن دانیشماغا. ایندی خاا اولوردی ملا، منبرده بیر

سؤزی بیرآز اوپان بوپان دئییردی، بونون گؤزلری کلله یه چیخیب دوروب

قیشقیریردی:

– آده سن نه قدر بئدین سن؟ نییه یالان دانیشیرسان؟

دای بوجور اولدو کی بونو مسجیدن سالدیلر چؤلّه. آما بیر گون مسجیدین

خلفه سی، گئجه چاغی مسجیدین شیبستانیندا نه گورسه، قورخوب عمی کیشینی

ده گؤتوروب گئدیر بونون یانینا کی حالیت آلا. ائله شیخ مهدینین ائوینده

خلفه نین اوره یی کئچیر. بونی گئیریب بونونا توستو زاد توتوب، مومیایی وئریرلر.

سوروشورلار:

– نییه بئله اولدون؟

- آى باشووزا دۆنوم، منە جىنلەنىپ دئدى، چكىم قىلىنچى؟ اوندان الين آتدى
بۇيرونە. من قىلىنچى گۆردوم اورەيىم كئچدى!

يايىن بير گونو ددم دئدى:

- آى حسن، ايكى قارداشيني دا گۆتور گئت بوغدايغا. دئشتيميزده بوغдалار
باش آچىب. كۆكوندن يولوب دريز دريز چاتىن بير بيرىنين اوستونە. گليب
باخاغام.

گئديب اوچ قارداش باشلادىق ايشلەمەيە. بير آز ايشلەيندن سورا، جليل له
خليله دئديم:

- من گئديم بيرآز گزيم گليم.

اولار بيليرديلر من نه قدر بو اؤروشه وورغونام. دئديلر:

- گئت قارداش.

قارا بولاق داشيندان، چوبان بوغاندان يوللانديم ناخيرچى تپەيە. سوواما
داشيني اته يينده كسيلميش داش لارا باخديم. گۆرەسن بو داشلارى كسيب هارا
آپارميشميشلار؟ بيردن بيرآزميان دا كى مکتب اوشاق لارى دئيىلن داشلار يادىما
دوشدو. اؤز اؤزومە دئديم، هە احسن حسن، اورداكى قالالارى نه بيليم ديك
ناخيشلى داش لارى بوردان كسيب آپارييلار. اما نه واخت؟ هئچ كيم بيلميردى.
گئديب، كترده، كلان درە زومباسى نا يئتيديم. اونون اته يينده اولان دليكىلى
داشين اته يينده اوتوردوم. دئيرديلر هر كيم گۆى اؤسكورك توتسايميش اونو
گتيريب بو دليكىلى داشدان سووشدوراميشلار. اوندان اؤسكورەيى هوپ دئييب

دايانارميش. گنديب او دليکلی داشدان سووشوب يوللانديم کريم مئيدانينا. دئيرديلر جووود مهنديس لری، کريم مئيدانينا باخينجاق، دئميشديلر کی بورا نوووت ياتاغي دير. نه بيليم؟ اوردان يولومو سينديريب گتتيم چؤکور ياماجينا. ساغ کؤندومه باخينجاق بنؤشه لری، سول کؤندومه باخينجاق ساری مصطفی چيچک لرينی، قاباغا باخينجاق دا چؤهرایی پانبوق تیکان لاری گؤردوم. آی قادر الله، هريانا باخيرديم سا آلاهی جوره گؤزلیلی گؤروردوم. ائله اوندا اؤز اؤزومه دئديم، من حسن شاهام!

هئچ شاه بئله من گؤردويوم گؤزلیلی گؤرمه ييب. يولا دوشوب چؤکور ياماجيندان بئله يتتيشديم قانلی قيشلاغا. اؤز اؤزومه دئديم، آی الله نيه بورا قانلی قيشلاق دئيرلر؟ ياديمدا قالسين ددم دن سوروشارام. کئچيب گنديب ديرماشديم قالا داشينا. قارا سويو آياغيمين آلتيندا گؤردوم. آتا بابالارين يونتدوغو داش لارا باخيب اوردان يول آلدیم اوچان قايایا. بيردن اؤزومه گليب دئديم، قارداش لاريم تک قاليلار. اوردان بئله قايتتيم حئران دره يه. يتتيشينجک گؤردوم جليل له خليل، بوغدالاری دريز دريز ييغيرلار بيربيرينين اوستونه. قارداش لاريمي قوجا قلايب اوزلريندن اؤپدوم. من ده ال قولومو سييريب ايشله مه يه باشلاديم. دئم بوغدا باش آچيب پئنديرله ميشدی. بؤيوک بير تاي قوردوق اما ائله او چاغ يئل باشلادی اسمه يه. منيم بير ورديشيم وار ایدی. يئل آسنده يوخوم گلردی. عاشيق ايديم يئلين سسينه. قارداش لاريم دا منيم يانيمدا ييخيليب يانديلار.

گؤيون نرليتيسينه يوخودان دوردوق. يئل ياتميشدی اما قارابولودلار گوندوز

گون اورتا چاغینی گنجه کیمی قارانلیق ائله میشدیلر. دوروب قاچا قاچا کنده ساری یولا دوشدوک. حئران دره سینه یئتیشنده شیدیرغی یاغیش باشلادی. قاراسو داشلانیردی. ایلدیریملار دال با دال شاخیردیلار. چتین لیک له آغالغین دره سیننی سووشدوق. یئرله گۆی باغیراق تۆکوردو. اوندا گۆردوم اوجادان بیر سس گلیر:

- آی حسن!

هه، بو آنام تئلی بیمن سسی ایدی. بیردن آلهی بیر سس قالخدی:

- آی حسن علی! آی حسین علی!

اوج قارداش بیر بیریمیزه باخارقالدیق. جلیل دئدی:

- حسن علی، حسین علی، کیمدیلر؟

خلیل دئدی:

- بو سس بیزیم ننه میزین سسی دؤور. به کیمین سسی دی؟

مین چتینلیکله اؤزوموزو شیخلی یا یئتیردیک. آنام تئلی بیمله بنؤشه بییم،

چووالی باشلارینا جورجه نک ائله ییب گلمیشدیلر دالیمیز جاق. یئتیشینجک

اولاری قوجاقلادیم. دئدیم:

- آی ننه او کیم ایدی کی حسن علی، حسین علی دئیین قیشقیریدی.

آناملای بییم بیر بیرینه باخیب دئدیلر:

- بیزدن سورا بوردا هارای چکن یوخ ایدی!

سئل سو دونیانی گۆتورموشدو. مین تی چایی او باش بو باش دولو گلیردی. یئر گۆی چاخناشیب دولو یاغماغا باشلادی. ائله بیل قار قار لاییب، هر یئر آغارمیشدی. الله، کندلی لر ائله آغلاشیردیلار کی ائله بیل جوان اوغول لاری اولوب. هه، مین تی چایی، اکیب بیچدییمیزی آپاردی.

او ایل تعاونی شیرکتی گتیریب بیزه اولمه دیریل امیرکه بوغداسی وئردی. اما هله حسن علی له حسین علی آدی بیر ده او آروادین سسی بیئینمدن چیخمامیشدی.

بیر گون دَکمدن سوروشدوم:

– آی دده، بیزیم کندیمیزده حسن علی یوخسا حسین علی وار؟

– وار ایدیلار. اما چوخدان اللهین ایرحمینه گئدیبلر. سن هاردان ائشیدیسن

اولارین آدین؟

من اولانلاری دئدیجک ددم دئدی:

– اولایلمز! اولارین آنالاری اووچو قیزی، چوخداندی ایرحمتلیک اولوب.

اوندان بیر آز هوپ توتوب سونرا دئدی:

– اولار ایکی قارداش ایدیلار. بی لرین ظلمی باش آلیب یئرده یئرین چاغدا،

فرقه یه قوشولدولار...

محمد علي

اوروس لار بورا گليب يئرله شندن اوچ دؤرد ايل سونرا، آذربايجان دموكرات فرقهسى قورولدو. فرقه بيزيم كنده گليب باشلادی آد يازماغا. شيخ مهدي اولارين ايشلرينه باخيب دئدی:

- بولار ياخشى ايشلر گؤرورلر آما كامونيستديلر. كافر اولدوقلارينا گؤره من اولارا قوشولمورام.

شيخ مهدينين سؤزيله، نه من قوشولدوم فرقه يه نه آتان عمى كيشى. دموكراتلار، اووچو قيزينين اوغلان لارينى قاباغا وئرديلر. حسين علينى صدر، حسن علينى ده كاتب، باجى لارى، گوشورى ده، خانيم لار كميته سینه صدر وئرديلر. شيخلى نان چاپاغاندان، اوتوز بئش آدام يازيلدى فرقه يه. يانى الى آجاج توتان قوشولدو. آخى بى لرين شپهسى، منله، شيخ مهدي كيمي، هامى يا ديميشدى ائله كى دای ديله گلميشدى ائل. مثلا بيري آتان عمى كيشى...

عم کیشی

کندین چوخ دوز دانیشان، رعیتنه یان دوران ملاسی حاجی میر باغیر منی
چاغیریب دئدی:

- آی عمی کیشی، سنه چوخ آرخابینام. خانلیقدان ایکی دنه بیرووز آت
آلمیشدیم. ایندی او آتالارینان ایشیم قورتاریب. آپاریب اولاری گوده کهریزده
خانا وئره سن.

باش اوسته دئییب، یولداشیم بابایلا، آت لاری مینیب یولا دوشدوک. آغ
باییردان بئله چاپدیق گوده کهریزه. کنده یئتیشر یئتیشمز، آتدان دوشوب،
جیلودان یاپیشیب، گیردیک کنده. بی خانلیغین قاپیسیندا دورموش موش.
آتالاری گورن کیمی قاباغا گلیب، اونلاری یوخالییب گوردو آت لار ترله ییب-
لر. دؤنوب بیزه چیمخیردی:

- آده منیم آت لار ما مینیسیز؟

اوندان قمچیسینی چیخاردیب، ایکیمیزی ده دؤیه دؤیه طوله یه سالیب،
قاپینی جفته له دی. آخشام چاغیندان، آج با سوسوز قالیب، ماللارین آراسینا
تپیلدیک. طویله ده نه طویله؟ گنه لر دوردا یئر بیردیلر. بیردن مالارین ایچینده،
گوزلریمیز بیر قیزیل قاشقا مالا دوشدو. بابا دئدی:

- آی عمی کیشی، بو حاجی میر باغیرین مالی دؤوور؟

- هه، بو هامان ایتن مالدی. یازیق میر باغیر آغا دئییردی ها، قیزیل قاشقا

اينه ييم يوخ اولوب! گۆره سن كيمين زاوالينا گليب. داي دئمه بو آغ گۆز بين
زاوالينا گليب. هله اوتانمير بيزي ده قمچي له ييب سالير دوستاغا.

داي دئمه، بيزي طؤيله يه سالاندا بين اناسي گورور. گئجه ياريسي گليب
طؤيله نين قايسيني آچيب دئير:

- تتر اولون قاچين!

آستا قاچان كيشي دؤور. قميشليكدن، نه بيليم اكره يتردن يوخسا شوخوم
پرچيمن قاچيب گلدك كنده.

هه بودور بي لرین ائله قارشى اولان گليشى. ائله بير گليش گل ميشديلر كي
هامى يولون آزميشدى. بير دؤور ايكي دؤور، نه قدر سايم بو بي لرین
ظلموندن. اولار اؤز لرینه بي دئيين، ائلى سينسيديب، زارا گتير ميشديلر. اودور،
فرقه بايداق قالخيزاندا، ممه يئندن پيه يئيه نه قوشولدو فرقه يه. بو بي لرین اؤز
گناهي ايدى. هله بي لر ائلدن گيلئيلي اولموشدولار كي نييه كافر فرقه يه
قوشولور سوز.

محمد علی

بیر گون فرقه یه قوشولانلارین بیریندن سوروشوردوم کی:

- کامونیست اولوبسان؟

دئدی:

- کامونیست نه دی؟

سوروشوردوم:

- به دردون نه دی کی فرقه یه قوشولوبسان؟

دئدی:

- بیزیم دردیمیز، الله لیق ائله یین بیلردی. الله وارسا، به بو الله لیق ائله یین بیلر

کیمدیلر؟

هله ده بی لر بو ایشلریندن ال چکمک ایسته میردیلر. میر باغیر آغانین یوخسا
میر منصور کیمین، الله آدامی اولان ملالارین قاباغیندا تزه توره مه ملالاری
قونقوتدولار. او تزه توره مه ملالارین بیری کله سرده دئییردی:

- بولار هامیسی کافر دیلر، ماللارینان آروادلاری حلال دیر.

آما من گئدیب میر باغیر آغایلا میرمنصور آغا دان سوروشدوم. ایکسی ده

دئدیلر:

- او زامانا کیمین کی شهادتین دئییرلر، بولارا کافر دئمک اولماز.

بی لرین قوندارما ملالارینی کندن قووالادیلار. ائله ایلکه اولاری دانیشیقدا
باغلایان مهدیقولی اولدو. قاراسینا ائله قرآن اوخودو کی قوراما ملالار، قویروق-

لاريني بئل لرينه قويوب اكيلديلر.

فرقه ده لال دينمز اوتورماميشدى. فرقه نين آدام لارى، رعيتته، دَير وئرمه يه باشلاديلار.

گون، او گون اولدى كى فرقه نين بؤيوك لرى، خياو دان گليب كنده بير ميتينگ قويدولار. شىخلى، چاپاغان، دده بىلى، كنگرلى، آغ قاسىملى، لومبر، بير آزمىيان، دوه چى، كوللوقارايچى، گؤن پاپاق، لاهى، ارشه، ممدجانلى، نوغدى، كؤبوج، قوزلى، سويوق بولاق، اونار و چوخلو اوزاق، ياخين، كندلردن گليب ميتينگه قوشولدولار. خان لارين توفنگچى لرى گليب سيچان اوخو گزديريرديلر اما ائلين چوخ اولدوغونو گؤرونجك، خيم لاريني چكيب قيراقدا دوروب باخماغا باشلاديلار.

حسين على كولوپون باش يئرئنده ايدى. بيرده گؤردوم مرتضى يلا قريب ناز، قاطار قاطار گولله باغلاييب اونون يانيندا دوروبلار. اوتانماديم. جماعتى آرالايا آرالايا گئديب چيخديم اونلارين يانينا. حسين على ال اوزايدى منيمله ال گؤروشدو. ياخشى دانیشان ايدى. تريون يئرئنه چيخيب قيشقيردى:

- من ائلين ديلييم، من ائلين دردىيم، سيزنن دانیشان حسين على دؤور، ائلين آجيبان ياراسيدى.

هه، حسين على ائله ايلكه دانيشديغيندا ائلى جوشدوردو. هامى دوروب قيشقيرماغا باشلادى:

- ياشاسين حسين على، اولمه يه سن.

- تارى كيشى هامىنى بير ياراديب، نعمتلىرىنى هامى يا وئريب، بيزه ده دئييب

باش آيىب اونا تاپىناق. بو آرادا خانلار بو دونيانى اللهين ائلينه دار ائله ديلر. تارى كيشى ياخشى بير شئىي بيرينه روزى ائله ديسه بو آغ گۆز بى لر توتوب اليندن آلدیلار. رعيتين گۆزل خانيميندان توتوب آلا گۆز داناسينا كيمين، بى لره، خان- لارا، پاي پوشك اولدى. بوگون بيز، مىلى حكومت آدينا خان لارين بو ديلقىرلىغى لا بو چپوچولوغونون قاباغيندا دوروب، دئيه جه بىيك، ات كيميندى؟ مينه نين. اوندا يئر كيميندى، آكه نين. تارى كيشى بيزيم آرخاميز دادى.

ائله اوندا مركز كميته سيندن گلن بير چئروون آياغا دوروب قيشقىردى:

- اؤلوم اولسون جوجه پيلوو يئىنلره.

ميتينگه توپالاشان ائل دا اونونلا سس بير اولوب قيشقىردیلار:

- اؤلوم اولسون جوجه پيلوو يئىنلره.

حسين على تزه دن قاباغا كئچيب دئدى:

- بيزيم ايلكه ايشيميز، خان لارنان بى لرنئدى. اولار اكديكلرين بيچه جكلر. هه، داي بهره وئرمك يوخدى. هر نه گۆزل بير شئىي الله روزى ائله بير اؤز بنده لرينه، بو آغ گۆز بى لر بكه له بيب، دوتوب آليرلار الله بنده لريندن. اولارين باشيندا اولان آدام لار ائله گۆز وئيرلر ايشيق وئرمه بيرلر. ايندى وال دؤنوب. بيز بى لرى ساواشا چاغيريريق. بير ده كى مىلى محكمه لر قورولوب بو الله سيزلارين اللهينى اولارا تانيتدیراچاغيق.

حسين علينين بو سؤزلرى ائلى لاپ جوشدوردو. ائله او جار مركزى كميته- سيندن گلن فرقه نين باشچيلارى، كاماندار ماشينينين آرخاسينى آچيب، باشلادیلار فرقه يه يازيلانلارا بئرنو توفنگينن فيشنگ وئرمه يه. خان لارين

توفنگچی لری بو گلیشی گوژرونجک پئزی قولوبا دم وئریب آرادان چیخدیلار. من ده گندیب او بئرنولارین بیرینی گوژتوردوم.

آخشام چاغی فدایی لرله بیرگه، ایلکه اولاراق گوده کههریزه بوی آلدیق. هه اورا عیسی لی بیلرین، خانلیغی ایدی. بی لر بیی آمرآصلان بی، چوخدان قویوب گتتمیشدی أما خیردا خانلار قالمیشدیلار. ائبیله فدایی لرین ایچینده یالقیز قالیب آغ بایراق قاوادیلار. گوده کههریز فدایی لرین الینه کئچینجک شادیانلیق اولدو. ملی حکومت، اؤز سانجاغینی گوده کههریزه تاخدی. آرادا کنده جومانلار اولدو، أما فدایی لر اولارین قاباغیندا دوروب، خئیلک آتیشمادان سونرا اونلاری گئری اوتورتدولار.

حسین علی

آنام اووچو قیزی، اؤز اوغلانلارینین توفنگینین سسینی تانیر. هم منیم هم حسن علینین توفنگینین سسینی. او گونلر چوخلو گولله آچیلیردی. محمد علی دئیر کی آنامین یانیندا اولارکن اووچو قیزی او سس لره قولاق آسیب، بیردن بیره دئیر:

- بو منیم حسین علیمین توفنگینین سسی دی.

هه او اؤز اوغلانلارینین توفنگینین سسینی تانیر.

بیژ بی لر، قورو جانلارینی گۆتوروب چوخدان قاچمیشدیلار تهرانا اما گیژ بی لر هله واربوخ قیزیلارینی خورجونا دولدوروردولار کی الی بوش گئتمه یه لر. محمد علی بیزی آپاردی او حؤضلی ائوه. ائوین بیی یامان چیرپینیردی. آتیشما باشلادی. بیردن محمد علی گلیب منه دئدی:

- آی حسین علی، بیر فدایی نین قانی یئره تۆکولسه من اؤزومی باغیشلامارام. قوی تک گئدیم. سن الله بو جاوانلاری گودازا وئرمه. من بیلیرم بو بینن نئیله ییم.

- یاخشی گئت.

او گئندن سونرا حسن علینی چاغیریب دئدیم:

- آی قارداش، بو کیشی چوخ یارالی دی. گئت اوندان بییه لیگ اول.

- باش اوسته قارداش.

محمد على

سوزولوب كئچدیم قاپینین قاباغینا. ایکی قارول دورموشدو. اونلارین بیریسینی تانیدیم. هه او منی بوزلو سویا باسان گده ایدی. آپاریب توفنگیمی قاپینین بؤیرونه قویوب قاپیتدیم. باشیمی آشاغی سالیب دوز گیردیم ائوین ایچینه. قاپینین قاباغیندا، او منی سویا سوخان قارول دئدی:

- هوپ ائششک. باشووی یئره سالیب هارا گئدیرسن بئله؟

- گئدیرم بییمیزه قوشولام. من بو کافرلرنن بیر یئرده قالانمارام. یا منیم یئریمدی یا اولارین.

- یا ائششک سن یا بیزی ائششک ساییرسان. ائبیله فدایی نین قاباغیندا الیندن نه گلر؟

- تک دؤوروم. یانیمدا بیر سوری مسلمان گتیرمیشم. بیرآز آشاغلیقددا دوروبلار. سیز منه هه دئسز دئیهرم گلرلر هارایا.

- یامان منه شیرین گلیرسن بیلمیرم سنی هاردا گؤرموشم.

- من بیین رعیتی یم هل البت منی گؤروبسن. بیز بو یامان گونده اؤز بییمیزی یالقیز قویماریق!

ائله بیل منیم سؤزوم اونو یوموشالتدی. دؤنوب بؤیرونده کی قارولا دئدی:

- گئت گؤر کیمدیلم.

سونرا منه اوز دؤنده ریب دئدی:

- آما سن، یانیمدا قال.

- نئیلک.

اوبیری قارول قارانلیقدا ایتن کیمین، آتلانیب اونون بوینوندان یاپیشیب الیمده اولان آغاجی سوخدوم بوغازینا. آتین بئلینده قالا بیلمه ییب منیمله بیرگه دوشدو یئر. باشلادی خیریلدا ماغا. قولاغینا دئدیم:

- یادیندادی بوزلاری سیندیریب منی سوخوردون بوزلی سویا؟ ایندی گل گور بوزلی سو نئجه اولور او زو ده کیچیک چیلله ده.

خیریلدایا خیریلدایا اونو سوروب آپاردیم حووضون قیراغینا. الیمی آتدیم سویا. سو یوخ ایدی. شوش بوز وار ایدی. آغاجی بیرآز دا بوغازینا سوخوب اوندان دوروب گئدیپ بئرنومو گتیردیم. کوؤتوگونو چیرپدیم بوزا. بوز نئجه پارا اولدو. اونو هئلتدیم بوزلو سویون ایچینه. بیرآز خیرخیر ائله ییب اوندان باتدی سویون دیینه. ال آتیب اونو چیخاردیب دیبیرلاتدیم قارین ایچینه. ائله اوندا دوستو قایتدی. منه باخیب دئدی:

- یولداشیم هاردا؟

- یولداشین بوزلو سو ایچیر.

ال آتدی توفنگینی قالحیزا کی اوندا بیر دالان آغزینی توتوب سونرا بیر قیلینجی سوخدو الینه. او ییخیلینجا گوردوم حسن علی دیر. حسن علی اونون آغزینی باغلا ییب دیبیرلاتدی او یانا.

- آی حسن علی دئمهدیم سیز جانیزی قورو یون؟

- قارداشیم دئدی سن هارا گتسن گلیم.

- اوندا گل.

توفنگی می گوٹوروب آتلا نیب سوردوم. حسن علی ده آر خامجا گلیردی.
سوردوم بیین چیرپینان یئرینه. بیین باشی ائله قال ایدی کی بیزی گوڑمه دی.
بیردن قیشقیردیم:

- آی بی گینه قیزلار آغاسینی ایستیرسن؟ هانی او ائلچی گیزیرین کی آرلی
خانیم ائلچی گل میشدی؟

گیزیر قاچا قاچا ائودن چیخیب اوز قویدو بایرا. توفنگی می توتوب دوز ووردوم
قیچیندان.. یئرہ ییخیلیب بانقیرماغا باشلادی.

- هرکیم ایستیر اؤله قالسین. آر خامجا بیر قوشون گتیرمیشم.

بیین دؤره سینده کی توفنگلی لری، توفنگ لیرینی یئرہ آتیب قالدیلار.

- یا قاچین گئدین یا هامیزی اؤلدوره جهیم.

هامبسی باش آلیب گتتدیلر.

- هه بی. بیر سن قالیبسان بیر من. خانیمیمی ایستیرسن؟

- سن کافر سن کی قوشولموسان فرقه یه.

- هه من کافر. اما سن نه سن؟ آرلی آروادی ارینین ائویندن قاچیرتماغین

آدی نه دی؟ موسولمانلیق؟ سنه بیر تیکه وئریرم. بوتون بو خانیمالارینی وئر منه
چیخ گئت.

- بوتون بو خانیمالار سنین اولسون.

- قریبه بئنامیس سان. آده دیوس اوغلی دیوس من سنین تاینین دؤیورم کی

جانيمين قورخوسوندان اروادلاريمي باغيشلايام. ايندى ادام كيمين آتيدان
دوشوب منن گوله شه جكسن.

بى بو سوزومو ائشيدركن باشلادى چاپيب قاچماغا. من ده باشلاديم
آرخاسيجا چاپماغا. آتيمين اوستونده آياق اوستونده دوروب آتلايب اونو آتدان
يئره سالديم. ائله ايسته دى دبره بير يومروق قويدوم بئنينه كى اويدو. اونو
سورويه سورويه گتيرديم بوزلو حوضون قيراغينا. بوزلو سودان اوزونه چيله ديم.
آييلدى. دئديم:

- يادينا گلير منى بو بوزلو حوضه سوخدوغون.

- سن الله منى باغيشلا گتيديم.

- الله ائد اولسون سنى باغيشلاماياجاغام.

اوندان اونو گوتوروب سالديم بوزلو سويا. اليمى آتدويم خيرخه نه بينه. او قدر
بوزلو سويون آتيدنا ساخالاديم كى اولمه جه دن قالدى. اوندان اونو بوراخديم...

حسين على له اوتوتورموشدوق خياو اردبيلين يولونون قيراغيندا. قيزيل اوردونون عسگرلى قاباغيميزدان سوووشوردولار. اما بو دونه تهرانا يوخ، آرازا سارى گنديرديلر. دئديم:

- آى حسين على. بير ايل ايشله ديز. دوستلار دئيرلر بو بيراييله كند، هامى يا گولستان اولوب. كندلى لر اؤز اكديكلرينى بيچيرلر، خارماندان سونرا گورورلر امكلرى ايكي قات اولوب. كندلى لر اؤزلرينه گوورله نيرلر.

- هه، مى حكومت اولارا خوش باغيشلايب. گون به گون فرقه نين يئرى بركيير.

- عميم قاراشين اوغلو يونس فرقه يه قوشولاندا بيلديم كى فرقه نين اوغلان چاغى دى. اما آى حسين على بيز اوتايدا اوروس لارى گورموشوك. اونلارين ديرناقسيزليغيندان سوزه دئديم. دئديم كى بو اوروس لارين ايبينين اوستونه اودون بيغمالى دوور، اماندى نه قدر ائله يه بيليرسيز اسلحه توپلايين. من بيليرم كى بير گون بولار بيزى تك قوياجاقلار. بير ايل دير دئيرم سوزه اما اوزوم ائشيديرم. ايندى باخ، اوروسلار دسته دسته گنديرلر اوتايا.

- آى محمد على. اوروسلار چيخيب گنديرلر اوتايا دوزدور. اما فرقه هله يئرینده دى.

- آى حسين على، سن الله بيرآز دهتله. اوروسلارين گتمه يى آلاهى بير گونلرين گلمه ييندن دانيشير. اربابلار قاچديلار. سيز اولارين ادام لاريني توتوب قودوخلوغا باسديز. من بيلن، اربابلار تهرانين لاله زارينين آينى ده اولچورلر

اوزونونو دا. گودورلر قاييدالار. شاه بوندان لاپ ياخشی فايدالاناچاق.

- ايستيرسن نه دئيه سن آي محمد علي.

- بوتزليکده قاچان بيلرين قوللوغوندا اولاجاييق!

سحر آذان واختی ایدی. بير ده گوردوم قاپی دا منی سسله بيرلر. قاپی یا

چيخيب گوردوم فدایي لردن ديلر.

- نه اولوب؟

- آي محمد علي فرقه باسیلدی.

- نئجه يانی فرقه باسیلدی؟

- هله هئچ کيم هله ياخشی بيلمير نه اولوب! تهرانا قاچان بی لر شاهدان

يارديم آليب گئری قاييديلار اوزو ده اوجو بوجاغی گورونمه ين آتلی لارلا. فرقه

آدام لاری خياودان گليب فدایي لره دئيبيلر کی گئری چکيليب، کئچسينلر اوتایا.

- اوتایا کئچمک نه دی؟ اوروسلارين الينه دوشمک اؤلومدن پيسدی. گرک

قاليب بورانی قوروياق.

- آي محمد علي، فدایي لر پارچالانييلار. چاپاغانلی عزيز، خان بابا اوغلی علي

اکبر، رجب، سورخای، ايوبنان چوخ لاری، يولا دوشوبلر کی بيله سوواردان بئله

کئچه لر اوتایا.

- به کيم قاليب؟

- حسين عليين حسن على، يئزنه لرى كاظيم، عمى اوغلانلارى منصور. تكى بولار قاچماييب، دورورلار. دئيبيرلر بى لرین آداملارى چوخ دور.

- سيز هارا گئدير سيز؟

- بيز ده گئديرىك اوتايا. آى محمد على سن ده گل گئدك. شاهين آدمالارى هئچ دينه قوللوق ائله ميرلر. زنجاندان خبرلرى گلير. بير ايشلر گورورلر كى الله كافره ده قسمت ائله مه سين.

- سيز گئدين. من چالادان چيخيب قويويا دوشن آدام دوورم.

- بيزدن دئمك. خداحافظ محمد على.

سحر نامازينى قيليپ يوللانديم فرقه نين كلوبونا. قاپى دا حسن علينى گوردوم.

- آى حسن على بو نه ايشدى؟ اوتايا قاچماق هاردان چيخدى؟

- آى محمد على، حسين على دونن گئجه گئديب خياودان خبر گتيره آما هله گليب چيخماييب.

بيردن خياو فدايى لريندن بيرى چاپا چاپا گلدى قاباغيميزا.

- حسن على كيمدى؟

- منم سؤزونو دئنن.

- پيشه ورى گيل كئچيبيلر اوتايا. بوتون فدايى لره ده دئيبيلر كئچسينلر اوتايا.

- قارداشيم حسين على دن نه خبر؟

- بو يومورتا لاخ ايميش. اؤز ايچيميزدن بيزه غنيم چيخديلار. حسين علينى گنجه ينين توتوب خياوين دوستاغينا آپارديلار. دوستاقدا اونا زهر وئرديلر. سحره چيخمادى. يامان قاچا قاچ دوشوب. شاهچيلار يولداديلار. گليرلر بورا. من خداحافىظ.

دئديم:

- هارا گنديرسن ايگيد؟

- اوتايا.

بیز قالانلار دانشديق. هرهميز ايشين بير يانيندان ياپيشديق. بيز قاچماق يئرینه، شرفلى اولمه يى سئچديک. منه کندين قوروماغى دوشدو. قايبديب کندين قاباغيندا ماريغا ياتديم. گون اورتايا ياخين بي لرین سوروسو گلدی. من کميته دن نئجه برنو توفنگيني گتيريب نئچه يئرده گيزلتميشديم. بي لرین بيرى قاباغا کئچيب باشلادی قيشقيريب کندي لره هدهقه بيجمه يه. بير دنه گولله ووروب بؤرکونو باشيندان سالديم. جانين ديشينه آليب قاچدی آرخايا. اوندان باشلاديم هر يئردن بير گولله آتماغا. بي لرین آداملاری يئره ياتديلار. هر يئردن گولله آتيرديم اورانی ووروردولار، من ده ووروب قاچيرديم اوبيرى توفنگ يئرینه. ايکيندى چاغى داها منده قورقوشوم قالمادی. هئللنديم قالاقلارين بيرينين ايچينه. أما بي لرین سوروسو هله آخشاما کيمين کنده کئچمه يه جيير ائله مه دی. آخشاما ياخين ووروب کئچديلر کنده. وای شوين سسى عالمى گوئوردو. قاچان فدایى لرین اوغوشونو اينجيديرديلر. دئبيرديلر

آداميز هاردا؟ يئرني دئين. اونلاردا آند ايچير ديلر كي خبرلري يوخدور. حيرصيم باغيرساغيمي كسيردي. آما نئيله يه بيليرديم. تك الدن سس چيخمازميش. گنجه يه كيمين اوردا قالب اوژومو يئديم. گنجه ياريسي ايدى كي بيرده گوردوم بيرى قاطيرلا قالاغين قاباغيندا دوردو. بويدى چيخارديب يوگورمه يه حاضيرانديم. باشيمي قالاقدان چيخاردان كيمي مهديقولونو گوردوم.

مهديقولو منى قاطيرا چاتيب گتيردى اوژ ائونه. هئچ كيم قورخوسوندان اونون ائونه ايرهلى گله بيلميردى. بير گون دن سونرا هرنه يي بيلديم. بى لر گلن گون، يونس، بيلرين قوشونون اليندن قاچير دده بيلي يه. شاه سئولر آرخاسيچاق گولله ياغديرلار. گولله لر قولاغينين ديبندن سووشور. كنده يئتيشن كيمي ننه لىيى قاباغا كنجيب، اونى تومانينين آلتيندا گيزله دير. شاه سئولر تومان كوئىنكى ائل قيزينا آتش آچا بيلمه ييب، قايديرلار. يونسون دا جاني قورتاير. اوردان گيلانا، سورا دا تهرانا قاچير.

منصور سوواما داشين باشيندا ووروشورموش. اونا دئيرلر حسين على توتولوب، سوواما داشينين آياغيندادى، اوژو ده ايستير سنيله دانيشا. منصورو سوواما داشين قيراغينا گتيريب دئيرلر آشاغايا باخ. ائله او بويلاندا، آرخادان بير تيمبا ووروب اونى ساليرلار حبي هامارينين داش لارينين اوستونه. او زاماندان سورا اورا منصور اولن دئيرلر.

حسن علينى قيشلاغين بوغداليغا پاريب دئيرلر كي قارداشين حسين على

بوغدالیغین اوتاییندا سنی گۆزله ییر. گئت قوشول اونا سورا او هارا گتسه اوننان گئت.

حسن علی، قارداش دئییه دئییه کئچیر بوغدالیغا. اما آرخادان اونی وورورلار. او زاماندان سونرا اورا قانلی قیشلاق دئییرلر.

صباحیسی، منصورنان، حسین علی نن، حسن علینین مئییت لرینی گتیریرلر کنده.

اووچو قیزی کئچن آخسامدان دئییرمیش کی اوغلان لاریمین توفنگ سسینی ائشیتیمیرم، اولارین باشیندا بیر ایش وار.

اولارین میّت لرینی گۆرن کیمی، هارای چکیب اوز قویور داغ لارا. اوندان سورا هئج کیم اووچوقیزینی گۆرمه ییر!

حسن

نچھه گون، بو اولموشلاری ائشيدندن سونرا ناخوشلاديم. ائله قيزديرمام وار ایدی کی سايرر بايرر دئيررديم. بيرینی گتيررديلر منيم باشيمين اوستونه. او منه اوتوز ايکی گون ايينه ووردو. قيرخ بئش گوندرن سورا اؤزومه گلديم. ددم دئدی:
- اوغول، سنی دوختور علی عسگر قورتاردی.

دئديم:

- آی دده، دوختور علی عسگر کيمدی؟ اوندان منه دانیش!
- ياخشی اوغولوم. اول گرک نوروز علی دن دانیشام. نوروز علی شفا، چاپاغانلیدی. ایل لر قاباق، باکی یا گئديب اوردا طيب اوخويوب دوختور اولموشدی. بير گون او بو تايدا اولان علی عسگر، يانی باجیسی اوغولونا نامه يازيب اونى باکی یا چاغيرير...

علی عسگر

نامه اليمه يتيشنده، اوروس لار ایرانا کئچميشديلر. أما داها هئچ نه قاباغیمی آلا بيلمزدی. دوروب بيله سووارا ساری يولا دوشدوم. يتيشديم کؤبه ره. اوروس- لار بالها چايينين قيراغيندا، گودوک چولوک، قويموشدولار. سالدات لار منی گؤرونجک قاباغیمی آلیب اوروس دیلی قيريلداتديلار. دئديم:

- سیزین دیلیزی باشا دوشمورم.

سالداتلار باشلادیلار اوجادان گولمه‌یه. هئج آمان وئرمه‌دیلر کی جیییمده اولان نامه‌نی چیخاردام. منی یاخالاییب، آپاریب سالدیلار بیر دامچایا. اوچ گون او دامخادا قالدیم. گونده بیر ائوینه منه بوشنان بیر تیکه چؤرک وئیردیلر. دؤردونجو گون، دامخانین قاپیسی آچیلیب، بیرى کئچدی ایچهری‌یه. دوروب اونا تپیلدیم.

- سیز نه‌خه‌دیم آنلامازسیز؟ منی داییم دوقتور نوروز علی شفا چاغیریب باکی‌یا. بیلسئیدیم سیز بئله گلش گلجکسیز منه، قیچیمی سیندیریب چاپاغاندا قالاردیم.

- ال آیاغینی داغیتما یولداش علی‌عسگر.

او تورکی دانیشینجاق اوره‌ییم سرینله‌دی. دئدیم:

- الله‌ا حمد منیم دیلیمی بیلن آدمی گؤندریبلر بورا. باباجان منیم داییم دوختور نوروز علی شفادی. منی چاغیریب باکی‌یا. اؤزو ده نامه یازیب.

- یولداش علسگر، هانی نامه؟

- قورخورام نامه‌نی سنه وئرم، سن ده اونى بیرتیب آتاسان اوپانا، اوندان دئییه- سن بو ای‌رضاشاه پهلونین آدمیدی، اؤزو ده کامونیست اورسیتین چمینه گزیر!

- یولداش علسگر توقع ائدیرم منه آرخابین اولاسیز. بیز دوقتور نوروز علی شفایان دانیشمیشیق. بیلیریک نامه یازیب. آنجاق گرک سیزین علسگر اولدوغوزدان آرخابین اولاق.

- به من علسگر دؤيورم به كيمم؟ بلکه نيقالا يام؟ من علسگر اولماسام
دوختور شفانين نامه سي منده ناغايرير؟

- ساكين اولون جناب علسگر. نامه هر كيمين اينه دوشه بيلر. من بيلن
ايرضا شاه سيزه سيجيل وئريب. گؤره سن سيزين سيجيليليز وار؟

- نيبه يوخدى. سيز ايسته ديز من وئرمه ديم؟ گل، بو دا سيجيليم. سوخ
گؤزووه.

گده سيجيلله باخيب دئدى:

- يولداش علسگر. من سيزى آنلاييرام. سيجيل دئيركى سيز علسگر سيز. اما
بيزى ده آنلايين. بيز آلمان يالمانچى لارينين قاباغيني آلمالى ييق. ايندى مكتوبو
دا منه گؤرستيسز داها يقين ليك حاصل اولار.

- به نيبه لفظى قلم دانيشيرسان؟ من نامه نى سنه گؤرستمه رم. بلکه نامه نى
مندن آليب بيرتيب سورا دئيه سن كى بو آلمانلارين يالمانچيسى دى!

- اوندا منى باغيشلايين.

ايكى بارماغيني قالخيزدى جناب مفتش. اوندا ايكى گل پئيسر ايچهرى به
كئچيب، منى چال چؤيور ائله ييب، نامه نى جبيمدن چيخارديب جناب مفتيشه
وئرديلر. جناب مفتيش نامه يه باخيب دئدى:

- ساوئت آذربايجانينا خوش گلييسيز جناب علسگر. دوختور شفا يولوزو گؤزله-

بير بو يرون گئدين باكى يا.

پئشمان پئشمان كئچيب گئتديم.

او تايدا بيرى منى دوروشقايا مينديريب دئدى:

- منه دئيبيلر سيزى آستارا باكى قاطاريننا يتتيرم.

گئجه ياريسيندان سورا يتتيشديك، تئرن دوراجاغينا. دوروشقادان دوشنده،

دوروشقاچى اليمه بير كاغيذ قويوب دئدى:

- بو باكى بيليطيدي. ساخلا هر كيم بيليط يوخلاسا اونا وئرسن.

گويولسوز گويولسوز، كاغذى آلب سوخدوم جبيمه. اوندان دوراجاغا گئديب

اوتوردوم. بيرآزدان اوجا سسى اولان بو يوك بير دوروشقا يتتيشدى. هه، تئرن

دئديكلرى بو ايميش. مينيب اوتوراجاق لارين بيرينده اوتوردوم. بير آز اوزومه

گلينجك يان يوره مه باخماغا باشلاديم. هر يئره استالينين ناخيشيني

وورموشدولار. اوره ييمده باشلاديم بو بوغو بورما كامونيست گدهنى يامانلاماغا.

يامانلايا يامانلايا اويدوم. بيردن بيرى منى اوياديب دئدى:

- آى ايرانلى، بيليطيني وئر.

دئديم:

- يولداش استالين، ساغ جئبيمه. گوئور.

گده الينى آغزيما باسيب دئدى:

- آده، ائله بيل باشين سبزي قووورما اييسى وئرير. هه؟ من ده اوتايلى يام.

منن سنه او يود. بير ده او داهى رهبريميزين آدিনি آغزينا گتيرمه. اولدو؟

الينى آغزيمان گوئورن كيمي دئديم:

- باش اوسته.

اوندان بيليطى چىخارديب وئرديم اونا. او گئندن سورا آييق ساييق يوخسا
آييقليقلا يوخو دونياسيندا باشلاديم اؤز اؤزومنى دانيشماغا.

- سلام دايى. من بورا گلمه ييمنى پئشمانام. سنى گؤردوم چوخ سؤووندوم.
ايندى ايستيرم قايدام كنديميزه. بو قورخو ايچينده ياشاماقدان ياخشى اؤز
كنديميزده اكينچىلىك ائله مكدى.

ائله بو سؤزلرى دال قاباق ائله ييب، آلاهى بير تهر ده دئيرديم. بيردن بيرى
قاباغىما گليب دئدى:

- ها بى، من سنه بير ايستكان نانا آراغى وئيرم. بو توركه داوادى. سن ده
اووجوما بير قپىك قوى.

دئديم:

- من بى زاد دؤيورم. سويوقلاماميشام كى نانا آراغى ايچم؟ گنت آلاهى
روضه خوان تاپ. قوى ياتييم.

- بير قپىك؟ يانى سن بير قپىيى مندن اسيرگه بيرسن؟

- گل بو بير قپىك مننن ال چك.

- الله بركت وئرسين اما من ديلنچى دؤيورم. ايچ بو نانا آراغىنى. توركه
داوادى، اؤزو ده قاراباغ نانا لاريندان. قوى قارنين يوموشالسين.

- آده آل چك منن. قارنيم ائله يوموشاقدى.

اؤزومه گلينجك، گده توركه داوا دئيه دئيه، يوز قيرام نانا آراغىنى منه
ايچيرتدى. بوغازيمنان آشاغى يا گئدينجك ائله بيل منه اود ووردولار. باش

آتیب دینج یاتدیم.

بیرده گۆردوم بیرى منى سيلکه له بیر. دوروب دئدیم:

- نه دى؟ نه اولدى؟

- آغا، يئتیشمیشیک باکی یا. قاپی دا سنى گۆزله ين وار.

دوروب آشا آشا تترندن دوشدوم آشاغى یا. بیردن بیرى قاباغیما قاچیب، جام

تاییمی الیمدن آلیب دئدی:

- علسگر آغا، داییز شفا بی سیزی گۆزله بیر.

منى دوروشقایا میندیریپ یوللاندی. اؤز اؤزومه دئدیم کی داییمین ائوینه

یئتیشینجک، دئیجه یه ییم آى دایى، سن الله منى ایرانا قایتار.

ساحیل قیراغیندا کی بیر یاسووللوق، دوروشقانین قاباغینی آلدی. بیر مایور

گلیب دئدی:

- کیمسیز هارا گئدیرسیز؟

دوروشقاچی قاباغا گئدیب اونان دانیشدی. من قولاق آسیردیم. دوروشقا چی

دئدی:

- بو علسگردی. جنوب آذربایجاندا قوناق گلیب دوقتور شفا جنابلارینین

ائوینه.

مایور گلیب منه باخیب دئدی:

- علسگر بی، جنوبی آذربایجاندا، شمالی آذربایجانا خوش گلیسسیز.

دئدیم:

- چوخ پشمانام. دايمي گوروب قايدا جاجام ايرانا.

مايور قاه قاهها گولوب دندی:

- علسگر بی، بير نئچه گون بوردا ياشاساز، بير ده ايرانا قايتماق ايسته مزييز.

هر حالدا، گندين دوقتور شفا گيله.

دوروشقا يولا دوشدو من ده اويدوم. سحره ياخين دوروشقانين آتيليب

دوشمه ييله آييليب گوردوم كي دوروشقا باکينين داش دوشه نکلي کوچه لرينده

يول گندير. بير بؤيوک قالانين بؤيروندين سووشوب بير کوچه يه دؤندوک.

دوروب دوروشقا چيدان سوروشدوم:

- آشي، اوقالانين آدى نه دى؟

دندی:

- قيز قالاسى.

دئديم:

- بو کوچه نين آدى نه دى؟

دندی:

- آصيف زينالى.

دئديم:

- منى هارا آپايريسان؟

سوزوم آغزيمدا قالدی. دوروشقا بير بؤيوک قاپينين قاباغيندا دوردو.

دوروشقادان دوشوب اوستو باشيمي چيرپماغا باشلاديم. بيردن بؤيوک قاپی

آچىلىب، بىرى ائىشىيە چىخىب پىللە كانىن باشىندا دوروب دئدى:

- باجى اوغلو علسگر. گل چىخ دا!

باشىمى يوخارى قالخيزاندا دايمى گۆردوم. آغا داى دئيه دئيه پىللەلردن يوخارى قاچىب آتلىدىم دايمىن قوجاغينا.

بىزىم دىلېمىزە گلن قوناق اوتاغىندا اوتورموشدوق. دايمى منە طيب مکتىبىندن دانىشىردى. دويونجاق دانىشانان سورا اۆزومو حاضىرلادىم كى دئىم داى منى ايرانا قايتار. ائله اوندا دايمى دئدى:

- علسگر، عزيز باجى اوغلوم، داى قىزىن عديله يىن تانىش اول.

گۆيولسوز گۆيولسوز باخدىم ائوين دولكس قاتىنىن پىللەلر يىن يوخارىسنا. بىر دە گۆردوم بىر ملك دئىم نە دئىم؟ اللهين لاپ گۆزل ياراتدىغى بىر قىز پىللەلردن آشاغى يا اتتىر. هە، او عديله ايدى. يانى منىم دايمى قىزى. آى الله نە قدر قادىرسن كى بو گۆزلى ياراتمىسان. دايمى آياغا دوروب گندىب سون پىللە- لردە اونون يىندن دوتوب، گتيرىب اوتورتدو موبل لارىن بىرىندە. دئدى:

- بوسىن داى قىزىن عديله دى.

داها بوتون قاباقجا دئدىم شىكايتلر، نە بىلىم قايدىرام او تايا سۆزلرىنى اونوتدوم. تىكجە دىلېمە گلن سۆز بو اولدو:

- آغا داى. من بوردا سىزىن قالاچاغام. طيب درسىنى اوخوماق اىستىرم.

او گوندىن سورا دايمىن مطبىندە قالب، اىينە وورماغى اۆيرەندىم. ائله جەدە

اؤيرنديم كى نه مريض چيليبه هانسى داوانى وئرلر. ياخشى بيليرديم كى دايم قيزى عديله وورولموشام. اونون عشقيه اورتا مكتى بير ايله اوخويوب باشا چاتديرديم. عديله منيم عشقى باشا دوشوب دئدى كى منى سؤير. عشق اودوندا يانيرديم اما انامى اونودا بيلميرديم. فرقه قورولاندا دايمما هر نه يى دئديم. انجاق بونو دا دئديم كى ايرانا گنديب، انامى دا بو تايا گتيرمه ليم. هر نه اولسا، منى دده سيز بؤيودن انامى، عديله نين ائولنمه ييمه گؤره راضى ائله ييب، بير ده كى اونو يالقيز قويمايب گؤتوروب بو تايا گتيرمه لى ايديم. عديله بونو بيلن كيمي هاى ساليب آغلادى. دئدى:

- قورخورام اوتايا گنديب، بير داها قايدا بيلمه يه سن.

دئديم:

- سؤگيليم عزيز عديله. من سنه گؤره هر نه دئن ائله رم. جانيمى ايسته سن بئله وئررم. اما انامى يالقيز بوراخا بيلمه رم. چون او منى آتا سيز واختيمدا بؤيوتدى. آلهى اره گتمه ييب، ديلينين ازبرى من اولدوم. نچه گونون آراسيندا اوتايا كئچيب، انامى گتيريب، اوندان سنله ائوله نه جه يم.

عديله نين گؤز ياشلاريني آرخادا قويوب كئچديم بوتايا. اما داي دئمه من بو تايا كئچن كيمين فرقه باسيلميشدى. انامى گؤتوروب قايدان كيمي گوردوك كؤبر باغلانيب. ائله بيل دونياني باشيمين اوستونه ييخديلار. نه آرزىلادىغيم دوكتورلوق درسنى اوخوموشدوم، نه ده سؤگيليمه يتيشميشديم. آل اياقدان اوزون قايتديق كنديميزه. نچه گونون سورا انام ايرحمتليك اولدو. داها اوتوزماغا بير شئيم قالماميشدى. سؤگيليم اوتايدا قالميشدى من بو تايدا، انام

اولموشدو اوزوم ده یاریم دوکتور اولموشدوم. بو تایدا باشلادیم دوکتورلوغا. نئچه پارچا کندینین اوشاق لارینی چیچکدن، قیزیلجاندان قورتاردیم. منیم ایشلریمه گۆره نئچه پارچا کندین جاوانلاری چوخالدى. من پولاً ایشله مبردیم. بیرى بومورتا، بیرى تویوق گتیریردی. بیرى ده گلیب دئییردی هئچ زادیم یوخدو. اوندان اونون داواسینین پولونو اؤز جیبیمدن وئیردیم. آلی پارچا کندین، ساغلاملیق ائلچیسى اولموشدوم. بیر گون ایسته دیم کئچم اوتایا. ایران ژاندارم- لاری قاباغیمی کسب دئدیله:

– هارا بئله؟

– منیم سئوگیلیم اوتایدا یولومی گۆزله بیر. سن الله قویون کئچیم اوتایا.

اما محمد رضا پهلوی نین ژاندارملاری قویمادیلار. منی اوچ ایل سالدیلار دوستاغا. ایکى اوچ دؤنه آز قالدی کی منی اعدام ائله سینلر. اما منیم دانشدیقلاریمه گۆره آل ساخلادیلار. اوندان سونرا ایگیرمی ایل توی ائله مه دیم. آخیردا کندین آغ ساققال لاری منی ائولندیرلر. آنجاق من ائولندییم خانیمه هر نه یی دئدیم. نئچه واخت منه قاداغا قویدولار. یانی کند دن چیخاندا گرک پاسگاها راپورت وئیردیم. بیر گون گئدیب اردبیلده پئزشکیارلیق سیناغی وئردیم. اوندان سورا منه بیر مجویز وئردیرلر کی، تزریقات ائله یه بیله رم. او چاغدان سورا خیابون بوتون کندلرینه گئدیب، الیمدن گلنه ی اسیرگه مه دیم.

ایندی دوخسان یاشیم وار. کؤبر آچیلان کیمی خانیمینی دا گؤتوروب گئتدیم

او تايا. دايى مين ائوينه يئتيشيب ايچهرى يه كئچديم. ايلكه داييمى سوروشدوم. دئديلرلر، دوكتور نوروز شفا وفات ائله ييب. بيردن داييم قيزى عديله قاباغىما چيخدى. ايكيميز ده سورونه سورونه بير بيريميزه سارى گليب قوجا قلاشيب آغلا ديق. عديله نين ارى نن، منيم خانيميم ياشلى گؤزلر لرله بوگؤرون توبه باخير ديلار. منيم بؤيوك قيزيمين آدى عديله ايدى. او قاجيب ايكيميزى ده قوجا قلادى. آما داي ايش ايشدن سوووشموشدو. دوكتور علسگر، يانى منيم اوره ييم داياندى!

آلتی - جی بؤلوم

موسی

یئری داغلار، یئری، گیلئیلیم من
 سیننده آیلهنن، ائلر نئج اولدو؟
 سارای لار گزن، ایواندان کئچن
 شاها فراش اولان قول لار نئج اولدو؟
 اوتورموشدوم کندلی لرین دانیشیغینا قولاق آسیردیم.

- آی مشهدی بابا فرقه بیزیم کندیمیز دومومه یه گلمه سه ایدی، بی لری
 قووالایا بیلر دیک؟ ایندی همان بیزی دیگرگین سالان بی لر، یئرلریندن،
 یوردلاریندان دیگرگین دوشوبلر.

دؤنوب یان یؤرمه باخدیم. فرقه یه قوشولان اکینچی لر، آلرینه بئرنو آلیب،
 آسقیسی اولمایان یئرده ده سوپاندلا جیناق لاریندان آسلایب قارولوق ائیلر دیلر.
 آی کربلایی آمن هله سنه بیر سؤز دئییم کی اوره یینین باشی سرینله سین.
 سنین اوغلووی اولدورن بی لر، آذربایجانان قانچانان سورا، تهراندا پؤهره
 وئرلر. مشهدی قولی دئییر کی تهراندا سوله نن بی لر گودورلر بیری بورا لردان
 گنده اورا سورا اوندان سوروشالار کی آذربایجاندا نه خبر؟
 هامی باشلادی گولمه یه.

- مشهدی قولی دئییر، ایمران خان قوجاییلی، سلطان قارداش آرانلی، لاله زاردا
 بو باشدان او باشا او باشان بو باشا آدیملایر لار. او توپورور بو آیقلا بیر،
 بو توپورور او آیقلا بیر. هله سیزه دئییم خیردا بی لردن. قاچیب سیغینیبار طالش

بی لرينه. ايندى ويزنهنى اۆلچورلر. هله گيزيرلر ده ديگرگين دوشوبلر.
گينه هامى باشلادى گولمه يه.

بیردن دۆنوب دئديم:

- به بو حاجى كلام، به فرقه بونى نيبه قووالاماييب؟

هامى سوسدو. مشهدى بابا دئدى:

- او اۆزى قوشولوب فرقه يه، الان دومدومين، كيسالانين صدرى اودى.

کاتيب ده قارداشى حاجى مجيد.

- سيز تورکه سايا لاردا اينانيسيز کى اولار دوغرودان قوشولوبلار فرقه يه؟

- آى موسى بئله بير تهر دانيشيرسان اى.

دئديم:

- آى کربلايى امن، ميريعغوب نان مير احده بير گۆزده باخيرسان. به بو فرقه

دئميرکى اۆلوم اولسون جوجه پيلوو يئيين لره. به نيبه صدرلريميز گينه بو جوجه

پيلوو يئيينلر اولوب؟

- آى اوغول بيز هاردان بيلک؟ بولار گئديب فرقه نين ولايت کوميته سينده

دئيبلر کى فرقه يه قوشولوبلار. ولايت کमितه سى ده بولارى بيزه صدر گۆنده-

ريب. نئيله يک دوروب گئدک ولايت کमितه سين ساواشاق؟

دئديم:

- آى کربلايى امن آند اولسون اللهها بولار هم اوتايى الده ساخلاييبلار هم بو

تايى. هم نالا دۆيورلر هم ميخا!

کربلايى امن بير اويانا باخيب بير بويانا باخيب دئدى:

- فدائى لر بى لرى قوالا ياندان سونرا، گيزيرلر يوخا چيخيبلار. بير ده کى داها

کندلى نين ائوينده دوشرگه ساليب، جوجه پولو ايسته ين يوخ دى. بوندان بؤيوک

نه اولاييلر؟

گينه هامى باشلادى گولمه يه.

دئدیم:

- فرقه، کیسالادا پوست لا کولوپ قویوب. فدائی لر اورا گئدیرلر. دومدومه ده "مشهدی نبی-نی" صدر سئچییلر. هئچ عاغلیز کسیر کی مشهدی نبی کلامین یوخسا مجیدنن اوبیریسی لرین سؤزونون اوستونه سؤز دانیشا بیله؟ هامی سوسدو.

صباحیسی فرقه نین دانیشانلاری کنده گلیب میتینگ قوروب بئله دئدیله:
- شاهلارین ظلموندن زینهارا گلن، بی لرین، خانلارین الیندن سینسه یین ائل، بیرداها آلاهی بیر شاهین گلمه سین ایسته میرلر. اوزون چیمن، آیی قالاسی، توپاللی، آهار باهار، ایمران خان لا قارداش خان سیز، گؤزل گورونور. اولار، قارا چورک یئین رعیتین ائوینه دوشرگه سالیب، جوجه پیلو ایستیردیله. سورا دا رعیتین گؤزل آروادین، گؤزلرینین آلتیندا یاتیردیله، اریندن بوشاتدیریب اؤز لرینه آلیردیلار. یازیق گلینلیریمیز. ایندی دای بو بی لردن، خبر اتر یوخدی. بئله خان-لارین بورنونون یئره سورولمه سی گورمه لی دی.
یدی آدینلی بیر یانیمدا دورموشدو. او کلام بین قولو ایدی. دئییردیله یدی اوتایدان گلیب. دئدی:

یازیق بو جماعت هله استالینی ده تانی میردیله میر جعفر باغیراوفو دا. بلوشویک اولماق نه دئمکدیر؟ هئچ کییم یاخشی بیلیمیر. اونا گوره ده بو ائل چوخ بو یوک تاوان وئرجهک.

بو سؤزلری ائشیدنده قولاقلاریم. جینگیلده دی.

صباحیسی گینه فدایی لرین آراسیندا سؤز گوشدیرمه سی باشلامیشدی:
- آی طرلان، بی لرین ایچینده ده، آدی سانی یاخشلیقلا خاطیرلانان وار دای. یوخدی؟

- آخی آی سورخای، بو یاخشلیق سؤزون ائشیدنده انسان اوغلی اؤزونن سوروشور کی، گوره سن یاخشی بیر انسان بی اولماغا هه دئییب، ائلین امه یینه

آل اوزادار؟ گرک بو سورقوشو ائلدن سوروشاسوز. مثلا ياخشيليقنان خاطرلاران
بی لرین بیرى کيسالانین بیى دی. اوندان منه ساری دؤنوب دئدی:

– موسی دانیش داینان.

من باشلادیم دانیشماغا. دئدیم:

– او زامان کی هله فرقه قورولمامیشدی، بیرگون حاجی کلام، دومدومه یه
گلمیشدی. کاتدایا تاپشیریق گؤنده ریب دئمیشدی کی کيسالایا قاییتماغا گؤره
ایکی کندلی جاوان اونون آرخاصیجاق گتتسین لر.

قارداشیم بیر ده قونشوموزون اوغلو یئنی یئتمه ایدیلر. او گون گندیب کندین
چؤلونده بیى گودورلر. سحر دن گون اورتا چاغینا قدر گودورلر آما بیدن ایی
سوراق اولماییر. گون اورتادان ایکیندییه کیمین ده گودورلر آما یئنه ده بی دن
خبر اولماییر. آخشاما یاخین بی گورونور. سحر باشیندان گودوکچو قالان ایکی
یئنی یئتمه هئی دن گتتمیش ایمیشلر. آما نئيله مک؟ حق حساب وار، بی وار
رعیت وار، آغاوار، نؤکر وار، کیمسه بونا دیلله نه بیلیمز. مین ایلردن بری، بئله
دب قویولوب دای. کؤچری آزاد ائللرین یئرلی اولوب ایکیچیلیکله باش قاتدیغی
زاماندان بویانا بو بئله ایمیش. کیم بونا دیلله نه بیلر ایدی؟ بو قورولوشی
دیشمک کیمه قالمیشدی؟ کیمین بو قورولوشی دیشمه یه جیهه ری وار ایدی،
بئله کیم دانیشا بیلر ایدی. دانیشانین دیلینی لایبندان چیخارداریلار، لاپ بئله
دیلینی ده کسر دیلر. گؤتورگه بئله ایمیش دای. خان اوغلو خان اولوردی. قول
اوغلو قول. باشووزی آغریتماییم، سونوندا بی، بیزیم یئنی یئتمه لره یئتیشیب
دئیر:

– اده یولادوشون یوخسا قامچیلارام سیزی.

اونلارین ایکیسی ده قامچی نی یاخشی تانیبیر دیلار. آخی قامچی نین آجیسی
قانیمیزا یئرییب. سیزین ایچیزده کیم بی قامچیسینا توش گلمه ییبسه دئسین.
هه قاییداق اولموشلارا. اونلار یانی ایکی تزه عمله گلمه جاوان، بیین

آرخاسیجاق یولا دوشورلر. دومومه دن کیسالایا گئدن یولدا اوچوروم لارلا قایالار وار. گوندوز بو یولو گتتمک هاساد دؤوور هله قالسین گتجه چاغینا. چوخ قورخولو یولدو. هله قالسین کی بو یولو گئدن ایکی یئنی یئتمه اولسونلار. یول اوزانیر. بی قاماس قاماس یول گندیرمیش. آخی تله سیک یول گتتمک خانا یاراشماز. سونوندا گتجه چاغی کیسالادا، بیین قاپیسینا یئتیشیرلر. بی ایچهری به کئچیب، هئچ آرخاسیندا گلن یئنی یئتمه لر ایما بیر. بی قاپینی اؤرتنده قارداشیم عیسی بیر آتدیم قاباغا قویوب دئیر:

- آی بی، گتجه دی. ایندی بیز نئیله یک، آخی قارانلیقدی. یول قورخولودی. محبت ائله بیزی ساخلا، صاباح گون چیخان چاغی قایداریق!
من اوردا اولسایدیم بیه دئیردیم کی آی یئکه دیغا، کیسالادان دمومه به گلن یولدا اوچوروم لار وار، دره لر وار. نه گله جک بو یئنی یئتمه لرین باشینا؟ بیردن آیاقلاری سوروشوب، اوچورومدان دره به دوشسه لر کیم جاواب وئره جک؟
یئنی یئتمه لرین بو سؤزلرینی ائشیدن کلام بی، قامچیسینی چکیب، اونلاری دؤیمه به باشلابیب دئیر:

- آی سارساقلار، ایتیلین گؤزومون قاباغیندان.
یئنی یئتمه لر ده دومومه به کیمین قاجیرلار. نئچه دؤنه آز قالیر دوشه لر دره-یه، اما تاری کیشی اؤزو اونلاری ساخلابیر. سونوندا گون چیخانا یاخین ساغ آسن یئتیشیرلر ائوه. آنالاری سحره قدریاتامیشمیشلار. آنام دئیردی کی قارداشیم ائوه یئتیشندن سونرا، هله ده تیر تیر اسیرمیش. قارداشیم باشلارینا گلنی دئیرکن، ائله یومروغومو سیخدیم کی دیرناقلاریم اتمه باتدی.
دؤره به باخیب گؤردوم هامی سوسوب!

يئددى - جى بۆلوم

يدالله

آلمان قوشونو گيرمىشدى اوروسا. اونلار اوكرائينه يئتيشيب، اوردان دا بوتون اوروسيه تى، اؤزلىكلىكه باكينين نفت قويولارنى آلماق ايستىردىلر. اوروس لار دا قافقازلا، آذربايجان وبوتون مسلمان جمهوريتلرينين جوان لارنى عسگر آپارماغا باشلامىشدىلار. آخى ساواش ميدان لارى يامان كۆكده ايدى.

اوروس لارين كسيمينه گۆره، بيزلر، يانى آذربايجانين مسلمان جوان لارى گرگ گئديب اونلارى قورويوردوق. منى ده عسگر آپارديلار. ايلكه آدديما، تيفليس شهرينده بيزه ساواش درسى وئردىلر. دويونجاق ساواش درسى آلمامىش، بيزى دوز سوردولر ائله لاپ آلمانى لارين قاباغينا. تيره نين تيرئىلىسى آرخاسيندا، اون ايكي سوتگه يول گئتديك. ائله بير يئره يئتيشديك كى ائله بيل دونيانين سونو ايدى. هر يئر بوز، هر يئر قار لا دولو ايدى. يئر ايله گۆى بير بيرينه يئتشمىشدىلر. هر يئر آغا بويانمىشدى. بيزيم بريقارديميزين عسگرلىرى، مسلمان ايدىلار. بيزه مؤزولمان بيرقاردى دئيردىلر. بريقارديميزين چوخو آذربايجانلى ايدى. هل البت بريقارديميزدا، اؤزبك، توركمن، تاتار، باشقىردلا باشقا مسلمان - لار دا وار ايدى، اؤزو ده لاپ قاباقدايدىق. ائله كى آلمانلى لارى گؤروردوك. آلمانين طياره لرى هئى اوروس ديلينده يازيلان كاغذلارى سپهله ييردىلر. او كاغذلاردا بئله جه سؤزلر يازيلمىشدى:

- آى آياق يالين، كاسيب، دابانى جيري قالان اوروس ملتى. اسلحه زى يئره قويون. بيز سيزى بو بلوشويك لرين ايندن قورتارماغا گل ميشيك.

آتالار دوغوردان دئيبيلر، دين سيزين آرخاسيندان ايمان سيز گلر. بيزيم سياسى

کمیسرلر نه خه دیم قودوز اولسایدیلار آلمانلی لار لاپ زیرلاما ایدیلار. اوکراین کندلی لرینین ائوینی یاندیریب، یازیق کندلینی دیری دیری اودا وئرمک اونلارا بئله لاپ هاساد ایش اولموشدو. اونلار آدام قیران ایدیلار. بیز چالالاردا گیزلنمیشدیک. بیردن آژیر سسی قالخدی. اوروس سیاسی کمیسرلری قیشقیردیلار "ماروزا ماروزا". آما ماروزا نه ایدی؟ اوردایا بیر تهر شاختا وار ایدی، باشلانان کیمی آژیر چکیلیدی. بیزه قالین یون جورابی، بیر ده آجکله خیرخا وئرمیشدیلر. "ماروزا" سؤزو دئیلندن سونرا نئچه ثانیه ایچینده او گئیملری، گئیمه لی ایدیک. هرکیم گئییه بیلمه سیدی، شاختا توتان یئری قارالاجاقدی. دیرناغی شاختا توتسایدی، بارماغی کؤکن کسیردی. بئله آباق یولونا گئیدب ائشیه چیخماق اولموردو. هرکیم شالوارینی سییرسه ایدی، یان یوره سینی شاختا ووراجاقدی. اونا گوره بیز اوزوموزو اوشاق کیمین پارچایلا بله بیردیک. آما گومان آلمانلی لار آباق اوسته ائشیه چیخیردیلار. اورا، دوز جهنمه بنزه بیردی. نئچه گون بو کؤکده قالدیق. بیردن آلمان طیاره لری گلیب دیرناق بویدا بیر شئ لر سپه له دیلر. بو چینقلا بنزلر، یئر دوشن کیمی هر یانی دومان توتوب گؤز گؤز گورمه دی. ائله اوندان آلمانلی لارین سسینی ائشیتدیک. آرخادا دوران سالداتلار یوگورمه یه بویوروق وئردیلر. بیز عسگرلر چالالاردان چیخیب آلمانلی- لارا جومدوق. هه، اوروس لار بیلیرمیشلر کیمی قاباغا وئرسین لر. بیز مسلمان لار بریقاردی، دوشمانی باسینجاق، آلمانلی لار گئری چکیلدیلر.

نازی لرین، او گونکو جومماق لاری، بوشا گئتدی. آخسام چاغی بیز مسلمان عسگرلر اؤز شهیدلریمیزی آختاریب، باسدیرماق ایسته بیردیک. آما یئر ائله دونموشدو کی یئری قازماق اولموردو. میتلر یئرده قالمیشدی. سیاسی کمیسرلر، آلمانلی لاری گئری یه قایتاران بیز مسلمان عسگرلر اجازه وئرمه دیلر کی اؤز شهیدلریمیزه میت نامازی قیلاق.

نئچه گوندن سونرا، گینه یوگورمک بویروغو گلدی. سیاسی کمیسرلر، بیزیم

مسلمان بريقاردىمىزى، يئردە سورونە سورونە آلمانلى لارا سارى آپاردىلار. نئچە ساعات سورونن مسلمان عسگرلر نە وورودولار. بىردن گئنه آلمان طيارەلرى گليب دىرناق بويدا بىر شئى لىر سپدىلر. گوندوز، گئجە كىمىن اولدو. گۆز گۆز و گۆرمە بىردى. نە واختدان نە واختا هاوا بىرآز دورولونجاق گۆردوك آلمانلى لار دۆرمەمىزى آلب لار. بىردن يوگورمك بوپروغو وئربلدى. آياغا قالخىب قىشقىردىم يا الله. يانيمداكى بىر مسلمان عسگر يئره ياپىشمىشدى. نە خەدەم آلەشىردى آياغا قالخا بىلمىردى. داي دئمه ائبىلە بوز اوستونە سورونوب دايانينجاق، ترى دونوب، قايشىيلا، پالتوو، اونو يئره تىكمىشدى. آرخاداكى اوروس قاماندانى ائله بىلدىكى اوعسگر ساواشماق ايستەمەيىر. ائله او جار آفتاماتىنى قالخىزىب، عسگرين كورەيىنى گوللەلەيىب اونو دليک دئشيك ائله-دى. گوللەلر مسلمان عسگرين اورەيىنى پارچا پارچا ائدىنجك قان فانتاللايىب، اوزومە سىچرادى. وورولان عسگر جيىردىن قىشقىردى:

- ياندىم آى الله!

توك لىرىم بىز بىز دوردو. اوزومو عسگرين اوستونە آتیب، اليملە ياراسىنى باسدىم. اونون قانى بارماق لارىمىن آراسىندان فىشقىرىب، بوتون اوستو باشىمى قان ائلەدى. جيىردن قىشقىردىم:

- آى الله، اوزون كۆمك ائله.

آل آياغىمى ايتىرمىشىدىم. وورولان عسگرين اينجارى قالمايىب، اشەدىنى دئمەيە باشلادى. دىلى سۆزتوتمايىردى. آغلايا آغلايا اونون آغىزىنا سۆز قويوردوم. اشەدى قوتاران كىمى، اونو ووران اوروس سالداتى اوزونو يئتىرىب توفنگىن قونداغى لا منى ووردو. مسلمان بريقاردى، منى قومارادىلار. اما من ال چكن دئيبلىدىم، توركو دىلىندە او سالداتا سويوش ياغدىرىدىم. مسلمان عسگرلر تئز منى آرادان چىخارتدىلار. ائله او جار، آلمانلى لار قورقا كىمىن گوللە ياغدىرىدىلار. يازىق جانىم. قالمىشىدىم كى هانسى دوشمنى ووروم. آرخادا كى

بلوشوویک دوشمنینی یوخسا قاباقداکی نازی لری؟
 بریقاردیمیز ووروشا ووروشا آرخایا چکیلیردی. آلمانلی لار گۆبه لک کیمین
 یئردن بیتیردیلر. او قدر سلاح لاری وار ایدی اولمایان کیمی. اوعسگرین قانی
 اوزومده ایدی. من او گۆروشمو اونودا بیلیمیردیم. بیر اورکلی مسلمان اؤزبک
 دوستوم وار ایدی. اونا یاخینلاشیب دئدیم:
 - سن بو اوروس لاری گۆز گۆز ائله، قوی من شهیدیمیزین آجیغین بولاردان
 آلیم.

دئدی:

- اولسون.

بیرآردان آلمانلی لار بیزه دوو گلدیلر. اؤزبک دوستوم، سالداتلاری گۆز آلتینا
 آلمیشدی. کامونیست کومیسرلرینین باش لاری قال اولان زامان، او، منه توش
 وئردی. ائله اوندا دوروب دوستوموزو شهید ائله یین سالداتی گولله یه باسدیم. هه
 او بیرتیجی، وای قیل سیز سالداتی پوزدوم گئتدی. دای دئمه آرخاداکی سالدات-
 لارین بیرسی منی گۆرور. قیشقیرا قیشقیرا منه ساری یوگوردو. توتوشدوق.
 عسگرلر بونو گۆرونجک اورتایا کئچیب بیزی آبیردیلار. دئدیم:
 - آی بالا سیز قاریشمایین، سیزی ده اؤلدوررلر. قوی من اؤزوم بو قودوزنان
 دانیشیم.

کئچدیم قاباغا. اوروس سالداتی قیشقیرا قیشقیرا اوروس دیلینی
 قیریلدا دیردی. پالقونیک گلیب سوروشدو کی نه اولوب. دئدیم:

- بو ناشی توش وئرن سالداتیز، منه یانلیش توش وئردی، من نئله ییم؟ بو
 آخماغین یئرینه بیر ایشینی باشاران توش وئرنی گتیرین دا.

پالقونیک، دؤنوب سالداتی سورغو ساوالا چکدی. سالدات آغیزینی آچان
 کیمی آلمانلی لارین قومباراسی اورتایا دوشدو. سالدات لا پالقونیک گۆبه گئتدی.
 من اؤزومو چالایا سالدیم. چالادان باش قالخیزدیغیم زامان، سالداتلا

پالقونيكين پارچا پارچا اولموش اتلرى هر يتره داغيلميشدى. آلمانلى لار يوگورمه له لريني داها دا بَجِيْتَلْنَدِيْرْدِيْلر. بير آلمانلى منه اورچاق گليب، اوستومه شيغادى. توفنگيم بوش ايدى. آخى بيزه يالنيز بئش گولله وئرميشديلر. آلمانلى عسگر توفنگيني قالخيزيب منه سارى بير گولله بوشالتدى. گولله ديدى ساغ بوش بؤبرومه. توفنگيمي يتره آتيب، بئلمدن شوشكه مى چيخارديب بو دؤنه من اونون اوستونه شيغاديم. بير ده منه گولله بوشالتدى. گولله كؤكسومون ساغ كؤندونه ديدى. اونو وورماسايديم منى اؤلدوره جكدى. اؤزومو اونون اوستونه آتيب باسديم آلتىما شوشكه مى ده دايايديم بوغازينا. قورخوسوندان توفنگيني آتدى يتره. خيسين خيسين آمانجا دانيشيردى. باشا دوشمه سم ده بيليرديم كى يالواريب سىتقاير. بير آز گؤز گؤزه قالاندان سونرا شوشكه مى بوغازيندان گؤتوروب دوردوم آياغا. ال اوزايديب اونو دا قالخيزديم. ديري قالماغينا اينانميردى. ائله بو جار آرخاسيندان بير گولله ديب اوره ييني ياريب، سپه له دى اوزومه. هر يئرى قانلى گوردوم. اوندان جمده يى اوستومه آخيندى. اونو ساخالايا بيلمه ييب بيخيلديم، او دا دوشدو منيم اوستومه. داي اؤزومو بيلمه ديم...

اؤزومه گلندن سونرا هنده وريمه باخديم. او چؤللو يون يئرى، لئش ايله دولموشدو. آدام لئش لرى اوست اوسته دوشموشدولر. گؤز گؤره نه كيمين آدام لئشى ايدى. آلمانلى لار سووشوردولار. اونلارين سسيني ائشيديرديم. هردن ده بير گولله سسى گليردى. آلمانلى لار ديري گورونن هر ياراليا آتش آچيرديلار. ديلمى ديشله بيرديم. آخى ايكى گولله جانيمدا يتر ائله ميشدى. ائله بيل ائيمى كسيرديلر. اما گرک، سس سيز، ترپه نيشسيز قالايديم.

بيردن بيره، گؤيدن، فيت سسى گلينجك، هاى دوشدو. ائله بيل عالم دبردى. اوروس لارين آغير توپخاناسى ايشه دوشموشدو. قاباقدا كى آلمانلى لار

پارتلايشلا گۆيه گئتىلر. قاچا قاچ دوشدو. بو اولانلارى گۆرن كىمى يئرىمدن قالخىب، لئشى اوستومدن آشىرىب، اۆلو بىر آلمانلىننن آفاتماتىنى گۆتوروب آرخايا سارى قاچدىم. بىردن بىر ناله سسى ائشىدىب، دايداندىم. سس گلن كۆنده گئدىب گۆردوم بىر يارالى چالايلا دوشوب، اۆزو ده هئى سىنهسىننن اوستونده خاج علامتىنى چكىب زاريلدايىر.

باشى اوستونه گئدىب گۆردوم بىر آياغى يئرىدن قوپوب.

اونو بئلىمه آلاندا دئدى:

- آياغىمى دا گۆتور.

باشلادىم هندهورى آختارماغا. ذاتىنا لعنت منى قىنايان، نه قدر آياق واريدى

يان يۇره ده. بىر آياغى گۆتوروب گتىردىم. اونغورونجك دئدى:

- بو منىم آياغىم دئىل. من اۆز آياغىمى اىستىرم!

اليمده كى آياغى بىر يانا آتىب باشلادىم فىكىرلشمه يه. گۆزوم اونون ساغ

آياغىنا ساتاشىنچاق، پوتونونو چىخاردىب باشلادىم يئره دوشن آياق لارىن

پوتونىلا توتوشدورماغا. آخىردا او پوتونون جوتونو گئىن آياغى تاپىب گتىردىم.

باخىب دئدى:

- هه، بو منىم آياغىم دى، وئر منه.

آياغى اليمدن قايىب باسدى باغرىنا. من ده اونغورونجك آلىب داها آرخاما

باخمادىم. آخسايلا آخسايلا اۆز قوشونوموزا سارى گئدىردىم. بىردن نئچه آلمانلى

قباغىمدا گۆردىلر. من دورمايىب، اولارلا سارى گئتىدوم. باشلادىلار بىر آپچىلان

توفنگله، آتش آپماغا. اولارىن گولله لرىن هئج بىرىسى منه ديمه دى.

ياخىنلىقلارىنا يئتىش كىمىن، آفاتماتى اولارلا سارى دوتوب ماشايلا باسدىم. نه

يوووز آفاتماتى ايدى! ائله گولله ياغدىردى كى نازىلر قباغىمدان چكىلدىلر. نه

واختدان نه واختا تاواريش لرىن اوردوسونا يئتىشدىم. ايندى مسلمان بىرقاردىندا

تكجه دىرى قالان عسگرى من ايدىم. هل البت بىر ده بئلىمده گتىردىمىم او

يارالى كريستين عسگر. اولار يارالى عسگرى بئليمدن دوشوردنده اويدوم...

گوزومو مريض خانادا اچديم. ناله سسى گويه قالخيمشدى. باخيجى لار، هئچ بيلميرديلر كيمين باشينين اوستونه گتسينلر. يارالاريم زوققولدا بيرديلار. گونده بير ائوينه، منه مورفين ووروردولار. اوندا اويوب درين يوخويا داليرديم. يوخودا كنديميز وئيشليني يوخسا اتام كرими گوروردوم. بير گون يوخودا انامى گوردوم. من آغلاياندا، او هميشه ساغ اليمي الينه آليب، باش بارماغيمي قالخيزيب اونون ديليندن دئيردى:

- بو دئدى گلين گندك اوغورلوغا

سورا ايكينجى بارماغيمي قالخيزيردى:

- بو دئدى، هانى اوجا نردووان؟

اوندان اورتا بارماغيمي قالخيزيردى:

- بو دئدى، مندن اوجا نردووان؟

دوردونجو بارماغيمين ديليندن ده دئيردى:

- الله دان پيغمبر دن قورخمورسوز؟

اوندان جولو بارماغيمي اوبيرى بارماقلاريمين اوستونه ياتيرديب هاميسينين ديليندن دئيردى:

- وورون وورون يالان دئدى چال ائششهيه پالان دئدى!

ائله اوندا آيليب گوردوم اوروس قوماندالارى گليلر باشيمين اوستونه. هله بؤيرومله، كوكسومون ياراسى بيتيشمه ميشدى. اونلارين بيريسى باشلادى منى سورغولارلا دولاشديرماغا.

- عسگر كريم اوغلو يداالله، آرخايا قايداندا، نه دن اوژ توفنگين الينده دئيلدى؟ گتيرديين سلاح سنيكى دئيل. دوسيدا يازيلان بيلگيلره گوره،

سنین توفنگین بیر آچیلان ایمیش آما بو آفتامات دیر. بیر ده کی بونون اوروس نومره سی یوخدور.

دئدیم:

- من نه بیلیم؟ آخی من یارالانیب بیر آلمانلی عسگرین آلتیندا قالیب هوشدان گتمیشدیم. نه بیلیم توفنگیمی کیم گۆتوروب. هله کی الی بوش گلمه میشم هئج، بیر آفتامات دا گتیرمیشم کی!
بو سۆزلری دئیین گۆزلریم قارالدی. اویوب داها اؤزومو بیلمه دیم...

یاردیملی نین کندلی لری. عاشورا گونونده سینه وورماق بیغیناغینی قورماق ایسته دیلر. چوخ خطرلی ایش ایدی، جزاسی دا آغیر. آما کندلی لر، عاشورا گونونده، دوم توتوب سوسا بیلمیردی لر. امام حسین آدی اولاری دبردی ردی. ائولرین بیرینی سئچیب، عاشورا گونو، اورا بیغیشدی ق. کالخورون بیرمیرزه سی وار ایدی. اونا فیما بیرقه دیری دئییردی لر. اصلینده اومیرزه لیک درسی اوخویارکن، ملالیق درسی ده اوخوموشدو بیر ده روضه اوخوماغی دا باچاریدی. اونو گیزلینجه ائوه گتیریب، اوندان عاشورا مقتلینی سؤیله ییب، روضه اوخوماغینی ایسته دیک. قارداشیم عبدالله می قارول کیمی قاپیدا قویوب دئدیک کی بیردن اؤزگه آدام گلسه بیزه خبر وئرسین. مجلس قورولدو. عبدالله دا قاپیدا دوروب هر نه یی گۆز آلتینا آلمیشدی. شیرین تعزیه نین ایچینده، عبدالله دئدی:

- سوسون. ایکی سالدات ائوه ساری گلیر.

سالدات لارین بیرسی اوروس دیلینده قیشقیریب، سوروشدو:

- (اورادا نه ایش گؤرورسوز؟)

عبداله اوجادان دئدی:

- (هئج نه، توییدی!)

سالدات لار توى آدینی ائشیدینجک ائوین قاپیسینا سانجیلدیلار.
بیرده گۆردوک ایکی سالدات ائوین ایچینه باخیرلار. سالداتین بیرسی اوروس
دیلینده سوروشدو:

- (به بى هانى)؟

عبداله، میرزه نی گۆرسه دیب دئدی:

- (اوداها، اودی).

من قورخدوم کی میرزه، بیزیم تورکه سایا کندلی لریمیز کیمین وریانی سویا
وئره اما اودونیا گۆرموش، پیشمیش آدام ایدی. اودور عبداللههین سۆزونو
ائشیدینجک، اؤزونو بی کیمی آپاردی. سالدات سوروشدو:

- (به نبیه بو بى اوینامیر؟ بى اؤز تویوندا اوینارآخی!)

هامی دؤنوب میرزه نین اوزونه باخدیلار. یازیق میرزه اودلا سویون آراسیندا
قالمیشدی. دیلینی دولاشدیرسایدی، هامیمیز گودازا گئدجکدیک. اونا باخیب
گۆز ائله دیم. اوره بییمده دئدیم آمانین گونودور میرزه، بیزی گودازا وئرمه؛ بیزیم
آلتی ایل سیبری سورگونونه دایانائیمیز یوخدور!

یازیق میرزه بیر ساغا، بیرسولا باخیب، یاواش یاواش آیاغا دوروب، اورادا
اوتورانلارا سیرمله باخیب دئدی:

- حضرت قاسیمین تویون یادا سالیب، گولون. چپیک چالین.

هامی گولوب، چپیک چالماغا باشلادیلار. سالداتلار دا قاه قاه گولوب، آیاق-
لارینی بیر باشماغا سوخوب، میرزه یه، تئز اول اوینا دئییردیله. ایکی دامجی گۆز
یاشی، میرزه نین گۆزوندن سوزولوب یاناقلارینا دوشدو. دئدی:

- عباس میرزه، آتائین گورو چاتلا سین. آی گۆزو قانلی ابلفضل بیخ بو
قورولوشی.

اوندان آلرینی هاوایا قالخیزیب، او یون هاواسی توتوب، ساغا، بیر ده سولا
سوزدو. بیردن سالداتلار آیاقلاریندا کی پالچیقی چکمه لر ایله اورتایا کئچیب،

شالاخویی اویناماغا باشلادیلار. هله میرزه نین ده الیندن یاپیشیب اونو اوینا بویانا چکدیلر. میرزه گولرکن، گۆز یاش لارینی الهییردی. سالدات لارین بیرى اوزونو عبداللهها چؤیوروب دئدی:

– (به نیبه بو بی آغلابیر؟)

عبداله جینیشگه ایدی. سؤزده قالمزدی. او دور دئدی:

– (تاواریش سالدات، او سئویندیییندن آغلابیر. آخی او قیزی چتینلکله آلیب!)
سالدات دوم دوتوب دوردو.

او بیرى سالدات اوتورانلارا فورسویوب دئدی:

– آی بالا، به نیبه چپیک چالمیرسیز؟ نیبه اوینامیرسیز؟

کندلی لر ده دوروب اویناماغا باشلادیلار. بیر آزدان دوم توتان اوروس سالداتی، او بیرى سالداتین الیندن دوتوب، اونو ائودن چبخاردیب آپاردی.

داها روضه دئییب آغلاماق یوخسا میرزه نین نوحه سی، گرک دئییلدی. هره بیر یانا دوشوب آغلاماغا باشلامیشدی. سحره کیمین کندلی لر آغلابی سیزلابی سیتقادیلار. بئناو میرزه اولاری اووندورا بیلمه ییردی. سحر آذانی اولدو...

بیر ده گۆردوم یامان آذان دئییرلر. قاچا قاچا ائوین قاپیسیندان چیخب گۆردوم اوگناه سیز وورولان عسگر قاباغیما دیر. منه گولوردو کی بیردن آرخادان اونا گولله دئییب، آغ جیبری سینه سیندن چۆله چیخدی. قیشقیرا قیشقیرا یوخودان دوردوم...

نئچه گولله یئیندن سونرا دیری قالماغیما گۆره، بوتون مریض خانا دوقتورلارینین گۆزلرینین چاییری آچیلیمیشدی.

دوققوز آى ايدى كى ياتمىشديم. بو دوققوز ايدا تامارا آدينلى بير گورجو باخىچى قىز منە باخىردى. اونا شوراھ ساللامىشديم. داى ياواش ياواش قورخلو يوخولارين يئرئنه اونو گوروردوم يوخومدا. اونون دوداغىندان گولوش قاچمايىردى. هر گون منىم باشىمين اوستونە گليب منى يوخلايب، داوالارىمى يئىدزديرىردى. بئله اولدو كى هر گون اونون يولونو گوزلەيىرديم. ايلكەدە منە دوستاق كىمين گورونن مريضخانا، گوللو چىچكلى باغا دؤنموشدو. هر دان يئرى سؤكولندە، اونون گلەمىنى گوزلەيىرديم. بئله لاپ دىقەلرى سايىرديم. گنجەلەر رۇيامدا گوروردوم كى وليشلى كندىمىزدە بير ائو قورموشوق. من درگزر وورماقدان گلندن سونرا، او، سرين آيران گتيرىب، ساچلارىمى سيغاللايىردى. تامارا دئيه دئيه يوخودان آيلىرديم.

گئجه نىن قارانلىغىندا اونو گورمەيىنچك، آغلاماغا باشلايىرديم. منىم بۇيورمدە ياتان يارالى اوبانىب منە توختاقلىق وئرىب دئىيىردى:

– آى يدى، اوزونو اينجىتمە. من گوردويومو گورموشم. اوقىزين اورەيى سئدەدى. اول الله، بوردان قورتارانان سورا، سىزىن تويوزا گلەجەيىك. آما سوزوو اورەيىندە ساخلاما. دئن كى اونو سئويرسن.

هر سحر، تامارا گلن كىمى، اورەيىم اتلانيردى. آما نه قدر آلەشيرديم، سە، اورك سوزومو دئيه بىلمىرديم. ائله بىل آغزىما جفته ووروردولار. تامارا منىم گوزلرئيمە باخىردى. من دە اود توتوب يانىرديم. بۇيورومدە ياتان يارالى دوستوم منى قىنايب دئىيىردى:

– آدە آى سارساق! نىيە سوسورسان؟ دىنمَز آدمى اكدىلر چىخمادى.

گوزلرئيمى يومدم...

تامارا باشىمين اوستوندە ايدى. اوزومه گورلەنەنىب دانىشديم:

– تامارا، من هرگئجه سنى يوخودا گورورم.

– نؤش گورورسن؟

- والله اوتانیرام دئیم.
- یدی اوتانما، دئنن.
- گورورم منیم خانیمیم، باشیمین تاجی اولوبسان.
- یوخو دور دا. آله خیر ائله سین!
- منہ گلرسن؟
- نییه گلهمرم؟ سن سوروشدون کی من دئیم یوخ؟
- منیم ائویم یوردوم یاردیملی رایونوندادی. اورایا گلین گلرسن؟
- سن منی یاشماقلانندیراجاقسان؟
- دئییه بیلمهرم. آخی بیز مسلمانیق. بیزه گوره خانیم دئدییین یاشماقلانمالیدی.
- سنه گوره یاشماقلانارام. ایندی نه سوزون وار؟
- سن منیم مله بییم، اوره بییمین بندی سن. بیزیم قوهوم لارین چوخو ایراندا- دیلار. سنی اورا آپارارام...
- بیردن گوردوم تامارا باشیمین اوستونده دیر. مندن سورشدو:
- حالین نئجه دی یدی؟
- چوخ یاخشی!
- یدی، بونو بیلمه لیسن. هرکیمین حالی بیر آز دوزه لیر، تزه دن اونو جبهه یه گونده ریردی لر. منہ قالسا هله سن یاخشیلاشما بیسان!
- اوژومه گورله نیب گینه میز بلدان دیم:
- اوندا منیم حالیمی ائله یاز گینان کی منی کنده قایتار سینلار. من اوردا ایش لری یئر به یئر ائله بیب سنی گوده رم. سن گلینجک کئچهریک او تایا. او زامان بو جهنمدن قورتولاریق.
- نوؤش تاپارسان منی؟
- کندیمیزه گندن کیمی سنه یازی یوللارام. اوتایا کئچمک ایسته سم ده،

اوندان قاباق سنه رمزنى يازارام كى ايندى ياز آيىدى. اوندا سن اۋزونو تتر يئتىرسن ياردىملى يا. سنى گۆتۈروب كئچەرم اوتايا. داها بو دىلقير كومىنىست كومىسرلر بىزى تاپا بىلمزلىر.

– اوندا سنى گۆزلەيىرم. بلكە بو اوروس لار منى استالىنگىرادا گۆندىرلىر. يازى گۆندىرسن ھىم بورانىن آدرسىن ياز، ھىم دە استالىنگىرادى.

– باش اوستە منىم ملەيىم.

بىردە گۆردوم دوقتور گلىب باشىمىن اوستونە. تامارادان سوروشدو:

– نئجە دىر؟

– ياوا دىر!

ياواش ياواش دوزەلىرىدىم. يارالارىم توختايدى. گون بە گون رنگ روفوم اۋزونە گلىردى. منى يوخلايان دوقتور ھەر دۆنە يوخلاماغا گلندە، گولومسونوردو. منە بئلە گلىردى كى دئىير، ھە ياواش ياواش سبىزى قووورمالىق اولورسان، سنى يئنى دن ساواشا گۆندەرە بىلەجەيىك.

بىرگون تامارانىن يئرىنە آلاھى باخىجى گلىدى باشىمىن اوستونە. يامان دىغار گلىدى منە. اوندان سوروشدوم:

– بە تامارا ھانى؟

دئدى:

– تامارانى باشقا مريض خانايا گۆندەرىبلىر.

بونو ائشىدن كىمى سولدوم. قارا باسما لار باشلادى. اۋزومو طوفانلى بىر دىزىن اورتاسىندا، سىنىق بىر لۆككەنىن اىچىندە گۆروردوم. باشا گل مىشلىرى رفە دوزوب بىر بە بىر يوخلاماغا باشلامىشدىم. دالىردىم. رۇيالار عالمىنە گئىردىم. بلكە دە رۇيالار منى چاغىرىدىلار....

بولودلار يئره سورتوشوردولر. داغلارنى شوش اوجو، بولودلاردان باش

قالخیزیب، آغ بیر دهنزین اورتاسیندان بیتن آدالارا اوخشاییردیلار. بیر یئرلرده، ایلدیریم شاخیب گورولتو سسی گلیردی. اورانین بولودلاری قیزیل قانا بویانمیشدی. بولودلارین اوستونده قاچماغا باشلادیم. ائله بیل هئج آغیرلیغیم یوخ ایدی. بولوددان بولودا آتلانیردیم. بیر آتیلیشدا آغاج لارجا یول گئدیردیم. بیر آدانین اوستونده، بیرینی گۆردوم. قاباغا گئدیپ گۆردوم، شهید دوستومدی. او ال قولونو اؤلچوردو. اوجادان قیشقیریدی:

– آی یدالله، آخی نه دن منی ووردولار؟ منیم گناهییم نه ایدی؟ هئج زامان بونلارادان بیر شئی اومما، بولارا اوسبور اولما. بو اوروس لارین ایپنین اوستونه اودون بیغمالی دؤور. آدمی آرخادان وورارلار. بیرزامان دوست کیمین ده قاباغا گلسه لر، اینانما! آرخادا باشقا جیغال لاری وار. آلدانما، اوتانما، اینانما. بونو اوتایا دا دئن کی آلمانماسینلار بونلارین سؤزونه. تکی اؤزلرینه اینانیب، اؤزلرینه دایاق اولسونلار. اوروسدان دوست اولماز! ایندی منیم حقیمی کیم آلاجاق؟
اوندان اوزاقلشدیم. داها آرتیق سسی گلمه دی. اما ائله ال قولونو بیر ماسکویا ساری بیرده تبریزه ساری اؤلچوردو.

تامارانی گۆردوم. بیر بولودون ایچینده دوستاق کیمی اوتوروب آغلا بیردی. اونو سسله دییمده بولود یوخ اولدو. عاغلیم بیر شئی لر کسمه یه باشلادی. بیردن اؤلدوردیوم اوروسو گۆردوم. اوزاق بیر آدادان منه یامان یووز سؤیله بیردی. سورا الینی اوزادیب، اوزادیب، یاخامی الینه آلدی. اؤزومو بوراخماق ایسته دیم. یامان چکیش برکیش ده ایدییم. ائله اوندا یوخودان آتلان دیم...
دوقتور یاخامی آچیب "پارادوز" لا اوره ییمین سسینه قولاق آسدی. اوره ییم، قوش اوره ییی کیمین چیرپینیردی. نفه وورودوم. ائله بیل کۆروک باسیردیلار. دوقتور منی بو کؤکده گۆرن کیمی اوجادان نئرسی چاغیردی. منه ایینه ووروب، داوا درمان یازدی...

دوقتور گئندن سونرا، نئرس، هر نه يي منه دئدى.
دوقتور منيم ساغ اولماديغيما گو ره راپورت وئرمه يه جک ايدى. بير تهر گرک
او دوقتورا، بير مريض کؤکونده اولماغيما اينانديريرديم يوخسا يئنين او جهنمه
گؤنده ريله جک ايديم. تورکه داوالارى ياخشى تانيبيرديم. بيرجوره قوروچاي
کيمين اوت وار ايدى. سوپورگه چي يه روبل وئريب او اوتدان آلديرديم. منه
دئدى:

- بونو يئمک اؤلومله چيلينگ آج اوينا مقدير ها!
- بيليرم عمی. آما اوروسلارين يولوندا اؤلمکدن ياخشى دى.
اونو يئنين بير آز سونرا منى تر سوپوروب باسيب يامان کؤکه قالدیم. بير جور
نغه وورماغا باشلاديم کى ائله بيل کؤروک باسيرديلار. دای اؤزومو بيلمه ديم...

آتام کریم له بير خارا با قالميش کنده ايدیک. سوروشدوم:
- آتا بورا هارادى؟
- بورا و ليشلى دى. سن بوردا آنادان اولوبسان.
- به نييه بئله خارا با قاليب؟
- اوروسلار بورانى بکه له ديلر. و ليشلى قالدی بوتايدا، قونشو کندلريميز، اينى -
له آلايلا يلا بير ده تولون قالدیلار اوتايدا.
- به من بو خارا باليقدا نه تهر آنادان اولموشام؟
- آخى و ليشلى کندينين جماعتى هله ده اوتايلا گل گئت ائليرديلر. خير شر
يميز وار ايدى. قيز آليب قيز وئيردیک. اما بلوشويک لر گلندن سونرا گل گئت
چتینلشدی. اى رضاه پهلوی ده بو گلش گئديشى لاپ چتینلشديردى. اوروس لار
کؤبه ره تيکانلى مفتيل چکميشديلر، اى رضادا بوتاي چکديردى. آما جماعت گينه
بير تهر گل گئت ائليرديلر. بلوشويک باشچى لارى بو گلش گئديش لرى بيلن
کیمی و ليشلى کندينين ائلينى، يارديملى کندينه کؤچورتدولر. سن اوندا بالاجا

اوغلان ایدین. اۆزۈ دە محمد امین رسولزاده نین مکتبینه، لاتین الفباسی اوخوموشدۇن. هردن بیر جیبرلی آدام تاپیلیب، اوتای دان بوتایا یوخسا دا بوتایدان اوتایا کتچیردی آما یاواش یاواش، اولارین دا قاباغینا داش هئلتدیلر. یانی هر نه کسیلدی...

بیر باجا گۆزلریمی آچیب گۆردوم ایکی دوکتور سینهمی باسیب بوراخیرلار.

– نفسی گلدی!

اٹله بو نو اٹشیدیر اٹشیتمز گینه اۆزومدن گئتدیم...

– آی قارداشیم عبدالله، بو اؤکوز نه دی؟

– آی یدی، قوربان بایرامینا گۆره، مین مصیبتله بونی حاضیرلامیشام.

بیر دن ایکی سالدات قاباغیمیزدا گۆیردیلر.

– سیزی کمیتهدن ایسته ییبلر.

– کمیته یه گئدن کیمی صدر دئدی:

– ایشبون چولار، خبر گتیریلر کی بیر اؤکوز آیریپ گیزله دیب سن. خیر

اولا. قوربان کسیرسن؟ بو قوربان کی کسمکله ایسته ییرسن اسماعیل، مکده شاد اولما؟

عبداله منه دئدی:

– گل، سۆزۈ تئز گتیریب قویوبلار کامونیسست کمیته سینین اووجونا.

– به آخی بیز مسلمانیک دا!

– به سن بیلمیرسن کی مسلمان اول آخشام دان گناھلی دیر. مسلمان-

چیلیغین جزاسی، آلتی ایل سیبری سورگونو نه بیلیم تورمه دی، قازامات دی. به

سن بیلمیرسن ناماز قیلانی باسیرلار قودوخلوغا. مگر بو اؤکوز سینکی دیر کی

ایستیرسن اونو کسه سن هه؟ او دۆلتین کی دیر. ساؤتده دینه تاپینماق بیر

باغیشلانماز گناه دیر.

سنی محکمه‌یه وئره‌جه‌یم.

دئدیم:

- جناب رئیس ایندی ایش بئله گلیب دای. باغیشلایین سن الله.

صدر منی چاغیریب قولاغیما دئدی:

- آی باشی بوشلار، بیز بیر تهر بو گناهی یوسالاریق گئدر. بیلدیگیز اوره-

بیزده یوخسا گودازا گئدرسیز.

- اوندان قیشقیردی:

- آپارین بولاری ایکی گون باسین قودوخلوغا، قوی آدام اولسونلار. قوربان

دان دا سورا بوراخین گئتسینلر.

گۆزلریمی آچیب گۆردوم منی یامان کۆکده اولان مریض‌لرین یانیندا یاتیردیبلار. دئمک دوقتورون "پارادوزونو" آزدیرمیشدیم. بیر آزدان ایکی دوقتور گلیب باشیمین اوستونه دانیشماغا باشلادیلار. ائله‌بیل منیم بو کۆکه قالماغیمدان هئچ نه باشا دوشمه‌میشدیلم. اوقدر یامان کۆکه قالمیشدیم کی سونوندا، دوقتورلار، یاخشی اولمادیغیمی سؤیله‌یب، دوسیاما، بو عسگره مرخصی گرک دیر سؤزونو یازدیبلار.

منی تئرننه میندیریب، یوزلر یارالیلا بیرگه، یولا سالدیبلار. تئرنلر دولو دولو گلیب، قایداندا، مینلرجه، سینیق سالخاق عسگرلری قایتاریردیبلار. منی باشقا یارالی لارلا بیر واقوندا تخت اوسته یاتیرت‌میشدیبلار. گنده گنده آتوشگه‌دن ائشییه باخیردیم. گۆز ایشله‌دیکجه وئرانا قالمیش کندلر گۆرونوردو. آلمانلی لارین اوزاق ووران توپخانالاری اوکرایینی آلت اوست ائله‌میشدی. یوللاردا دیگرگین دوشموش کندلی‌لر گۆرونوردو. بو نه قورخو ایدی؟ بو نه دیغ ایدی؟ انسانین اوره‌یی نه قدر داش باغلایا بیلر ایتمیش؟ یوخودا تامارانی گۆروردوم. تامارا دئییین

یوخودان آتالنیب گۆروردوم هامی منه باخیر. بیلاروس لی بیر یارالی عسگر
مندن سوروشدو:

- بو تامارا کیمدیر؟

- نیشانلیم.

- ایندی هاردادیر

- استالینگرادا.

استالینگراد آدینی ائشیدینجک سوسدو. اوندا بیلدیم نه وار نه یوخ.
استالینگرادا اولماق، اولومله چیلینگ آغاچ اویناماق دئمک ایدی...
گونلر کئچدی. سونوندا آذربایجان ماحالینا یئتیشدیک. باشقا ساوئت
جمهوری لرینین یارلی لاری، یول آیری جیندا، آیریلیب گئتمیشدیلر. دوغما
داغلاریمیزی گورمک، مرهم کیمی یارالاریم ساریلیب، اوره بیمده کی کۆزو
سرینلندی. سونوندا وطنه یئتیشدیم....

گونلر کئچدیجک، یاخشی لاشیب، او قباقلکی ساغلیغیما قوشماغیمی سه-
زیرگه بیردیم. چلیم سیزلیبیم گئتمیشدی. گون به گون دیرچه لیب، دیری باش
اولوردوم. اما اوچ آیلیق آلدیغیم مرخصی گون به گون آزالیب، یئیندن او جهنمه
قایتماق گونونه یاخینلاشیردی. خیالیم بوئره چاتاندا رنگیم بوزاریب یارالاریم
آغریبیردی. آللریمی اوکله ییب، دونو خوب قالیردیم. بیرباندان تامارانین
فیکری بیرباندان دا او جهنم سایاغی جبهه یه گئتمک قال قوشو، منی ایچه-
ریدن، گووه کیمین یئیبیردی. منیم بو کۆکه قالدیغیمی، قارداشیم لاپ یاخشی
باشا دوشوردو. أما الندن نه گله بیلردی کی؟

بیرگون اوره ییبیم توتولوب یئریمده بند اولا بیلمه دیم. ائله بیل تیکان
اوستونده اوتورموشدوم. او لئش دولو، قانلی، قارلی، بوزلو چۆلکری خاطر-
لادیقجا، اوره ییبیم جیبیلدا ییب، آل آیاغیمی داغیتدیم. کندیمیزده بیرسید قبری وار

ايدى. جماعت اونون مزارينى زيارت ائدرديلر. دئيىلنلره گۆره اوسيدىن چوخ كرامتلىرى وار ايميش. او سىد، گئرمينين تولون كندىنده دوغولموش، تولونون لاپ اصل نسبلى سىدلريندن ايميش. دئيردىلر كى بلوشويكلر گلندن سونرا ايكي بلوشويك سالداتى كنده گليب سىدى آپارماق ايسته ييرلر. ايلكه سىدى آتامىنديرلر اما آت يئرلندن ترينمه يير. نه قدر آتى تاپاشلا ييرلار، آت ترينمه يير كى ترينمه يير. سونرا بير ماشين گتيرلرلر. سىدى ميندىن كيمي ماشين خاراب اولوب، گتتمه يير كى گتتمه يير. سونرا دا ائله بير طوفان قالخىر كى گل گۆره- سن. سالداتلار قورخولاريندان پئزى قولويا دم وئيرلر. باكى اوشاقلاريندان ائشيتمىشديم كى باكى نين ايچهرى شهرينده ده بئله بير سىد وار ايميش. او . گ . ب قورولوشو ايستيرميش اونو آپارا كى ماشين خاراب اولور. گئديب اؤزومو او مزارين اوستونه آتيب، آغلايب سىتقاديم. اوره ييمي آچىب دئديم:

- آى الله، سن منى او كرايينين او قانلى جهنمىندن قورتاردىن. سنى او گۆزى قانلى ابلفضله آند وئيريم. قويما بير ده منى اورا يا قايتارسين لار. من ايستيرم لاله الا الله لا اؤلم. ايستيرم جنازه مين اوستونده ياسين اوخونسون. الله اكبر دئيىلسين. منى قورتار بو جهنم دن. بيرده كى تامارانى منه يئتير.

داى دئمه بؤيوك قارداشيم اوزاقدا دوروب منه باخىب دىنلهر كىن گۆزوندن ياش تۆكورموش. نئيله يه بيلردى يازيق. هامىنين ال قولونو باغلامىشديلار. هامى "جيك" قالمىشدى. كىمين جىنقىرى چىخا بيلر ايدى آخى.

دئمه قارداشيم ائله اوردان دؤنوب، اسكى كندىمىزه سارى يولا دوشور...

ائوده اوتوروب، دوواردا كى عسگرلىك شكلىمه باخىرديم. او شكلى قىزىل اوردودا سالمىشديلار. باشىمدا كى پاقدا بلوشويكلرلر اير ايزى يانى اوراق چكوج وار ايدى. اوراق چكوج و بير اولدوز. او پاپاغا باخديقجا، وورولان دوست- لاريم يادىما دوشوردو. او اوراق اوره ييمي سؤكوردو. چكوج باشىما ائىردى، اما

اولدوز هله باخیردی. او اوراق، هئچ ده، بیزییم کندی میزین بیچین چی لرین اوراغینا اوخشامیردی. ائله بئله دالمیشدیم کی بیردن قارداشیم ایچهری یه کئچدی. عبدالله اوژ یانیندا عمی اوغوموز میکائیلی ده گتیرمیشدی. مات قالدیم. بیر شئی لری سزیرگه ییب، اوره ییم ایشیقلا ندی. عبدالله دئدی :

- آی بالا، دای او دین سیزلرین جبهه سینه گتتمه یه جکسیز. ایننی کندی نده کی خالامیز اوشاق لارینان دانیشدیم. اولارسنن میکائیلین باشینا گلنلری بیلیرلر. گندیب "بالیش بی" نن دانیشیب لار. بالیش بی، سیزی بت بره دن کئچیردیب، اوتایدا گیزلتمه یه گو ره، هه دئییب. آخشاما قالمیش، یولا دوشه جه ییک. خالا اوشاق لاریمیز اوچ گون سیزی کو برده گو زله یه جکلر. من بیرداها قویمارام اوروس لار سیزی گورولتویه وئرسینلر.

اوزوم گولدو. ائله بیل دونیانی منه وئردیلر. یئرمیدن آتلا نیب قارداشیمی باغریما باسدیم. آما بیردن الیمین هئی گتدی. دئدیم :

- به تامارا؟

عبدالله دئدی:

- تامارا کیمدی؟

- نیشانلیم.

عبدالله دوم توتوب قالدی!

دال با دال یازی گو ندردیم. استالینگراد دان توت بئله تیفلسه کیمین. ایکی گوندن سونرا قارداشیم دیله گلیب دئدی:

- آی یدی سن گل منیم سو زومه باخ. کئچ اوتایا. نه زامان تامارا گل دیسه اونو دا گو نده رهرم سنین یانینا.

دئدیم :

- قارداش آند ايچ.

- آند ايچيرم.

داها دانيشاجاغييم قالمادی. آخشاما قالانی، اوچ آدام، گونئیيه ساری يولا دوشدوک. گوندوز چاغ لارینی گیزله نیب، گنجه چاغی يولاچيخيرديق. چؤل- لردن، داغلاردان، داش لاردان بئله كسه يول ووروب اوژوموزو وليشلی كندينين خارابالغينا يتتيرديك. گنجه اولان كيمي ده چايين يارغانينا ائنديك.

اوتايديان بير سس گلينجك، سسه ساری يولا دوشدوک. خالا اوغلان لاريميز قاباغيميزا چيخيب بيزی قارداشيمدان آلدیلار. يازيق قارداشيم گؤزونون ياشینی الهیه الهیه، بيزی يولا سالدی. تتر ايننی كندينه ساری يولا دوشدوک. عبدالله آرخاميز جاق باخا باخا قالميشدی.

گؤزومدن پيرا پيرا ياش تۆكولوردو. دئديم:

- الله سنی ساخالسين آي قارداش. گؤرسن بيرده گؤروشه جه بيك؟

دئبيردير، ايننی كندی ائله لاپ اسكى لركيمين قاليب بئله هئچ تزه بير دئيشيكلېك گؤرسن مير. اوروس لارين ميرتي دوروب اوڭگه نی بؤلنده ايننی قالميشدی بوتايدا، وليشلی قالميشدی اوتايدا. اوروسا گوره، توپراغی بؤلْمك هاساد ايش ايميش. اما بو بيزه اولومدن ده پيس اولموشدو. ايننی ده نئچه ايشبون چو وار ایدی. بوتايا كئچن لری گؤرن كيمي، گئديب اونلاری سالدات لارا شيطانلاديردیلار. سالداتلار دا ائله لاپ سو ايچن كيمي بوتايا كئچيب قاچانلاری توتوب ال قولو باغلی اوتايا آپايردیلار. توتولانلارين دفترينه لاپ آزی اون ايل سيبری سورگونو يازيليردی. هله او سورگون لر ديری قايدا بيلسه ايديلر بيرداها يئرلريندن ترينمه يه تپرلری قالماييردی.

قورخو اوژ آتینی چاپيردی. بيز ايکی قاچاق، كندين ايچينده دوشرگه سالا

بيلميرديک. يثريميزين بللی اولماغيندان قره قايیتدا ايدیک. جين دميردن قورخان کیمی، اوروس سالداتلاريندان قورخوردوق. ايسته ميميرديک ياخاميز ال- لره کئچه. ائله کندين هنده ورينده توولانيرديق. بير گئجه بو ائوده بير گئجه او ائوده ايدیک. کندين چؤلوتپه ليک ایدی. بوزلو بولاقلار قارابولاقلار کؤندونده کؤهول وار ایدی. بيردؤنه گنديب اون ايکی گون او کؤهوله قالدیق. بير چوبان بيزه قاتيق چؤرک گتيریدی. نئچه گون ده گنديب سالالا شیری، بير ده شوله لر دره سينده، قوزلو ماحالیندا گيزلنديک.

او ماحالين بيی، باليش بی ایدی. بيزيم اونونلا قوهوم لوغوموز وار ایدی. بيرگون باليش بی گيله گتتديک. باليش بی بيزی چوخ گؤزل قارشيلادی. بی بيزی اؤز بؤيرونده او توزدوروب دئدی:

- حمد اولسون آلاها کی سيزی او ظاليم بلشويک لرين ايندن قورتاردی. بير تک الله بيلير کی يازيق مسلمان نه چکير او الله سيزلارين ايندن. بو سؤزو ائشيدن کیمی گؤزلريم دولدو. يولداشلاریمی خاطر لاديم. باليش بی سؤزو ديشيب دئدی:

- هه، هله دئيين گؤروم بوردا دينجه لير سيز؟ يوخسا چتینليگيز وار؟
دئديم:

- آی بی، الله حمد، دينجلميشيک. أما اوروس ايشبوچولاريندان قورخوروق. اودورکی گوندوز گون اورتاچاغی اورتايا چيخا بيلميریک. قاچاق لار کیمی ياشايريق.

بی دوروخدو. آذربايجانين ايکی پارچا اولدوغوندان سونرا، اوتايا دوشن قوهوم لاريندان سوروشدو. بيزدن سؤز ائشيتديکجه کؤيرلدي. آخی قاباق گل گئت وار ایدی، خير شر وار ایدی. اما بلشويک لر گلندن سونرا هر نه ديشيلميشدی.

باليش بی اوزونو بيزه توتوب دئدی :

- اوره ييزى بوز كيمين ساخلايين. من دئين اولماسين الله دئين اولسون، سيز ائله بوتايدا قالا جاقسيسز. آرخازدا دورا جاقيق. اول الله، سيزى ائولنديريب، ائو ائشيك ائله يه جه ييك.

بونو ائشيدن كيمين اوزومو ساخلايا بيلمه ييب، هونكور هونكور آغلاديم. باليش بى دئدى:

- نه اولدى، هانسى سوزوم سنه ساتاشدى.

- بى، نيشانليما داريخديم.

- كيمدى نيشانلين؟ هار دادى؟

- استالينگرادا آپاريبلار اونى. او بير باخيچى دى. او اولماسايدى من اولموشدوم.

باليش بى ايستالينگراد آدينى ائشيدن كيمي دوروخوب، دئدى:

- اول الله، اليمدن گلەنى اسيرگه مه يه جه ييم.

بو سوزلرله ايكي ميزين ده اوره يى آچيليب، دينجلديك...

يامان آغير گونلر كئچيرديرديك. هر نه دن آوارا اولموشدوق. بير ياندان اوروس ايشبون چولارى، بير ياندان دا اى رضاشاهين قوردان قوردان ائله ينلرى بيزى قومارلاميشديلار. هر ايكي يانين بيرينه توتولسايديق، گودازا گنده جك ايديك. آتالار دئميشگن، دين سيزين آرخاسيندان ايمان سيز گلر. هه اوتايدا بلشويكلر، بوتايدا اى رضا شاه.

باليش بى بيزيم بو ديگرگين دوشمه ييميزى گوروردو. گومان بيرگون اوتوروب استخاره آچير. سوروشورلار:

- آى بى، بونه استخاره سى دى؟

دئیر :

- بو قاچاقلارا استخاره اچماق ایستیرم. اولار بوردا قالا بیلیرلر. ایستیرم اولاری آرخیین بیر یئرہ گؤندهرم. قوی گؤز قاباغیندا اولماسینلار.

قرآنی اله آلیب ایلکه منیم آدیمی سؤیله ییب، موغان ماحالینین قوچ کندینین آدینی دئیر. استخاره نی آچیر. استخاره یاخشی گلیمیر. باشقا ایکی یئرین ده آدینی دئیب استخاره آچیر. آما یئنہ ده یاخشی گلیمیر. بی آغلاماغا باشلا ییر. ائله او آن بالیش بیین اوغلو ایچهری یه کئچیر. آتاسینی آغلار گورونجک سوروشور:

- آی دده، نیبه آغلیرسان؟

بی دئیر:

- آی اوغول. ایستیرم بو یازیق اوغلانی آلاهی بیر یئرہ گؤندهرم کی اوروس- لارین الی اونا چاتماسین. اما بیلیمیرم بو اوغلانین آیین یازیسیندا نه وار. هر یئرہ گؤره استخاره آچیرام یاخشی گلیمیر. گؤره سن بو اوغلانین باشیندا نه وار؟
بیین اوغلو دئیر:

- آی بی سن هئچ دارینخما. من او اوغلانی بیر یئرہ آپارارام کی الله دان سوراهئچ کیمین خبری اولماز. کیسالادا حاجی کلام وار. کندین مالیکی دی. بو اوغلانی حاجی کلاما تاپشیرارام. اوندا هئچ کیم بیلمز.
بئله لیکله من، یانی یدی نین یئر یوردو بللی اولور. عمیم اوغلو میکائیل ده موغان ماحالینا گئده جک ایدی.

گون او گون اولدو کی اوروس لار ایرانا کئچدیلر. ائله بیل رضا شاه پتزی نی وئرمیشدی. اوروس لار جوما جوما بوتایا کئچیردیلر. طیاره لر اوچوردو. سالدات- لارلا بیرگه، تانق لارلا، بؤیوک کاماندار ماشین لاری بوتایا گلیردیلر. بیز ایکی قاچقین بو گوروشومه باخیردیق. یئرلی لرین قورخماق لارینا باخمایاراق، کئچیب

سالداتلارلا، اوروس ديليله دانيشيرديق. بيزيم اوكرابين ساواشيندا اولماغيميزي ائشيدركن بيزي بؤيوك توتوردولار. بؤيوك ديشيكليكلرين ايبيسي گليردي. بيليرديم كي اوروس لارين گليشي هاساد اولسا دا، گنديش لري بير او قدر چتين اولاجاق. هله منجه قاباقدا چوخ ايش وارايدى...

صباح يولا چيخاجاق ايديق. يوخوموز گلميردي. بير قوجا عمى وار ايدى چوخ دانيشقان. اونون يانيندا اوتوروب اونون سؤزلرينه قولاق وئرديك: - بلشويك لردن قاباق، اوتاي ايله بوتاي آراسيندا آل وئر وار ايدى. هل البت اوغرو باشى لار دا وار ايدى. كيم؟ مير بالا. اوتايين آدام لارى بت برهنى كئچيب نيقالايين بئشليگيني وئريب بوغدا آليب آيارارديلار. بوغدا ساتانلارين بيريسى ده ميربالا ايدى. قيتليق واختيندا، ائلين يئيهجك بوغداسيني نيقالاي سيكه سيله ده بيشدى. آما اونون، نؤچه لرى وار ايدى. هرهسى بير يئره گئرديلر. بير جوماسى باكى چى ايديلار. گنديب باكى دان كوت شالوار گتيرديلر. بير جوماسى دا گنديب اوتايدا يولدان كئجهنى سويارديلار. اوروس لاردان سويدوق لاريني حلال مال كيمي گتيريب مير بالايا وئرديلر. بو نؤچه لرين ايچينده بير بؤيوك خان وار ايدى. او اوروس لارين قنيمي ايدى. هل البت بؤيوك خان ايگيد آدام ايدى. كوره يى ائلى، بويو اوجا، بوغلارى بورما. بير دؤنه كؤبرده دولانيرميش. بيردن اون بير دنه سالدات گورور. آرخادان گنديب لاپ آرخاداكي سالداتى بوغوب، توفنگيني آليب قالان اون اوروسون هاميسيني توفنگين قونداغى لا اولدورور. باشيندا آتلى سى وار ايدى. اوتايا كئچيب يالنيز اوروس لارى سويوب گلردى. بيردؤنه گنديب سويوب قايديرميشلار كي بيردن اوروس لارين ييغيناغى اونلارا جومورلار. داي دئمه چوخدان ايميش اونو گزيرميشلر. بؤيوك خان يئرینده دوروب او بيريسى لره دئير:

- سيز قاچين، من بولارين قاباغين كسهرم.

او، تىك جانينا، اوروس لارين قاباغىنى كسىر. ادام لارى قاچىب كىچىرلر بوتايا. سونوندا ادام لارين ساغ، آسن، قاچدىقلارنى گورن كىمى اوزو ده قاچىر. اوروس سالداتلارى اللرى چاتمايان يترده، قوردا بنز ايتلىرىنى بوشلايىرلار. بويوك خان بوتايا كىچىب قايايا دىرماشىرمىش كى بىردن ايتلىرىن بىرىسى اونون توپوغونو دىشلەيىر. بويوك خان، ال آتىب ايتىن بوينونو توتوب، گويدە تولايىب قاينان آلتىنا آتىر. ايت اوجادان يترە دوشوب زىنگىلدەيىب اولور.

صاباحىسى گون، بويوك خانين ادام لارى اونا دىيىرلر:

- آى بويوك خان او ايتىن لىشى ائله بلگه كىمى دى.

بويوك خان قايدىب او ايتى باسدىرير.

هه آى اوغول، ايرضا شاهين قىلىنجىنين دالى دا قاباغىدا كسن زامان ايدى. ايرضا شاه بويوك خان كىمى ادام لارين اولومونه بوىروق وئىرير. ايرضا شاهين سربازلارى، بويوك خانى قولايىب سونوندا كوئبەرىن يانيندا تىكىلمىش ائوينده اونو قومارالايىرلار. گوللەنى ياغىش كىمى ائوه ياغدىريرلار. بويوك خانين گوللەسى قورتاران كىمى، ائودن چىخىب اوستونه گوللە ياغماغا باخمايىب، كىچىر اوتايا. اوردا بىر سالداتىن اليندن توفنگىنى آلىب سونرا قايدىر بوتايا. اما ائله ائوينه كىچن كىمى آرخادان وورولور...

سحر يوخودان دوروب يولا دوشدوك. صاباحىسى بىلىش بىين اوغلونون آتلى لارى لا كىسالاي يىتىشدىك. كلام بى، قاباغىمىزا چىخدى. بىلىش بىين اوغلونو گورونجىك، اونا سارى گلىب دئدى:

- آى قارداش اوغلى نىجه سن، آتانين كئفى نىجه دىر؟

بىلىش بىين اوغلو دئدى :

- ساغ اول آى بى، سىز نىجه سىز؟

كلام بى دئدى:

- آى بالا نئجه اولاجاييق؟ هئچ بللى دؤوور باشيميزا نه گلير. اوروس لار گليب باشيميزين اوستون كسديريبلر. من دئيرديم، هئچ كيم اينانميردى. دئيرديم بو اى رضاشاه دان شاه چيخماز. گوردوز آخير نئجه قولاغيندان ياپيشيب باسديلار بايرا؟ اوخه ديم قولدورلوق ائله دى، اوخه ديم آدام قيردى، نه- بيلم، باش كسدى، اما آخيردا اؤزون يامان گونه قويدولار. مملكت ده كئچدى اوروس لارنان اينگيليسين لى لر ين الينه. هله قاباقدا چوخ گوره جه گيميز وار. ياز وار قيش وار چوخ ايش وار. سحر آچيلسين خير گلسين. نه دئيم بالا، بو ساغليغا بو سلامت چيليك چوخدى. گلين گئدك ائوه، بير دينجه لين، سورا اوتوروب دانيشاريق. گورك نه وار نه بوخ .

بيردن كلامين گوزو منه ساتاشدى. بير آز دوروب سونرا دؤنوب باليش بين اوغلونا دئدى:

- آى اوغول بو كيمدى گتيريسن؟ هئچ بو كيشيني گورمه ميشديم.

باليش بين اوغلو دئدى:

- آغا بى. گئدك ايچهرى يه دئهرم.

ائوه گئديب اوتوردوق.

باليش بين اوغلو بوتون اولانلارى كلام بيه دئيب، سونوندا سؤيله دى:

- باليش بى دئدى كى بو يازيغى اول الله سورا سنه تاپشيرام. يازيغين باشى

چوخ قزو قدر چكيب. ائله بير تهر بوردا يئرلشديرين قالسين.

كلام بى دئدى:

- آتووا دئن اوره بينين توزون سيلسين. بو الله بنده سين كئچينديره ريك.

بونو ائشيدن كيمي جانيم دنجلدى. باليش بين اوغلو گيل گئتمك ايسته-

ديگينده، گئديب اونا دئديم:

- آى بى، الله سنى ساخلاسين. منى اوروس لاردان قورتاردون. گوروم الله

تپؤندن توكسون.

بالیش بیین اوغلو دئدی:

– آی یدی. بیز بینن قوهوموق. بیر ده کی قولون سینغی بوینونکی دی.

دئدیم:

– آ بی، میکاییل نه اولدی.

بالیش بیین اوغلو دئدی:

– اونى گۆندردیک موغانین قوچ کندینه. بوردا قال، یاخشی رعیت اول. کلام

بی سنی قورو یا جاق.

اوندان چاپیب آتلی لاری لا گتندی.

گئجه نی، کاسیبین بختی یاتان کیمین، "پیه ده" یاتدیم. اوزون زامان قورخو چکیب، نئیلرم دئیدن سونرا اوزومو دینجلیکده گوردوم. ائله بیل آنادان تزه دن اولموشدوم. ایشه باخ. ائویمدن یوردومدان دیگرگین دوشوب، بیر خانای قول اولوبان، طویله ده یاتدیغیم گئجه، آن گۆزل گئجم اولموشدو. ائله یاتمیشدیم گل گوره سن. ائله بیل دونیانین لاپ بؤیوک، لاپ دینج ساراییندا یاتمیشام. گۆر ائلی نه گونه قویموشدولار؟ عاغلیمیزا کلمه یئلر، باشیمیزا گلیردی. آما تامارا یادیما دوشونجک ایچیمی چکیردیم...

سحر چاغی، آذان دان قاباق، کند، قایناشماغا باشلادی. نؤکرلر دوروب تنز ایشلرینین باشینا کئچدیلر. نؤکرلرین ایشلری بللی ایدی. بیرى قویونا گئدیردی، بیرى ناخیرا. بیرى چاروادارلیق ائله ییردی او بیرىسی ائولرین بیر- بیغیش ایشلرینه باخیردی. چۆرک یاپان، یئمک پیشیرن. اوتوروب، دونوخموشدوم. بیلیردیم کی اوروس لار بوتایدا بیر یترده قالمایب، هر یتره باش چکیب، هئج اولماسا خبرچی لرینی گۆنده ره جکلر. اودور اوزومو تورلوغا ووردوم. بئله جه اوزومو قورویا بیله جه بیمه ایناندیم. بیردن بیرى گلیب قاباغیمدا دوروب

دئدى:

- من حسين على يم. آى بالا دور آياغا گۆروم. بوندان سورا مننن ايشله يه-
جكسن. گنجه چاغى كلام بى بو يروق وئردى. ايشيميز طالشا گنديب اوردان
دوگو گتيرمك دى.

دوروب حسين على نين آرخاسيجاق يولادوشدوم. دئديم:

- آى حسين على هارا گنديريك؟

حسين على دوروب بير باشدان آياغا منه باخيپ دئدى:

- دئديم داي ايشيميز طالشا گنديب اوردان دوگو گتيرمكدى. بو دؤنه كلام
بيين اؤزو ده گله جك. گنت قاطيرلارى راهلا.

گنديب بير قاطيرين بؤيرونده دوروب اويان بويانا باخماغا باشلاديم. حسين

على دؤنوب منى ائله بير دوروشوقدا گؤرونجك دئدى:

- آى يدى، نه گؤزووى دؤيورسن؟ نه آختاربرسان؟

دئديم:

- آى حسين على "چاتى" هانى؟

حسين على دئدى:

- نه دئدين؟ چاتى؟ چاتى نه دى؟

دئديم:

- يانى نه؟ چاتى دا؟ قاطيرين بتلينه نه باغلايرسيز؟

حسين على اوجادان شاقيلداييب دئدى:

- "اؤركن" آختاربرسان هه؟

اوبيرى لر ده شاقيلداييب بيريسى اوجادان دئدى:

- آى بالا. بو يدى لاپ سارساخ دى. اؤركنه دئبير چاتى!

"چاتى" ايلا "اؤركن" نين سؤزو بيغيشمادى. اونلار منى بير سارساق

سانديلار. ائله او دا منيم آلاهييم دان ايدى.

نۆکرلر دویونجاق گولدولر. سونوندا کلام بی دئدی:
- آی بالا غریب اوغلانی لاغا قویوب گولمه یین. یولا دوشون گئدک.

کیساللا کندی دره ایچیندهیدی. کندی دۆره سی بوتون سیلدییریم قایالار ایدی. دئییردیلر کی اسکی کیساللا اوچوب خارابالیغا دۆنندن سونرا یئنگی کیسالانی دره نین ایچینده تیکیلر. کند ائله یئرده ایدی کی دره نین ایچینه کئچیب کندنن آیاغینا یئتیشمه یه نه قدر، کندی گۆرمک اولماز ایدی. یولادوشدوک. بیر دار دودوک تنگه دن سووشدوق. او تنگه نین آدی سوووش تنگه سی ایدی. گۆزل بیر یایلاغا یئتیشدیک. اورا، آهار باهار یایلاغی دئییردیلر.
کلام بی دئدی:

- آی بالا بیر آز دبرین. قاباقدا چوخ یولوموز وار. هله یولون باشلانیشیدی.
کلام بی دوز دئییردی. هله قاباقدا چوخ یولوموز وار ایدی. کته چول، آتیهامار، کئشلی حئران، ختوه سیره، لیسار. باش قالخیزیب بیزی قومارالایان قایالارا باخدیم. ائله بیل داشا دۆنموش سایه سیز انسانلار داغلارین باشیندان بیزه باخیردیلار. منیم سیلدییریم قایالارا باخدیغیمی حسین علی باشا دوشوب دئدی:

- نه یامان باخیرسان یدی؟

دئدیم:

- آی حسین علی. گۆره سن بو داش لاری کیم چینله ییب بیر بیرینین اوستونه؟ هله داش لاین چوخى دا آداما اوخشاییر!

اوبیری لر دئدیلر:

- به بیلیمرسن کیم چینله ییب؟ اوداها باخ کلام بی.

اوندان دویونجاق منه گولدولر. ائل چیمینندن سووشموشدوق. آهار باهارین سونوندا قارا بولاقدان دویونجاق سواچیب، خیرخیرا چاپیندان سووشدوق. ائله -

بيل داش لار آدم لا دانيشيرديلار. آخشام چاغى اولونچاق، گلين داشيندا دوشرگه سالديق. پورولار قورونوب هره بيرينه كئچدى. من ده لاپ آشاغى پورونون يانيندا كى تونقالين بؤيرونده، يالين قاتا بوروندوم. بيرآزدان حسين على گليب تونقالى بيرآز قاريشديريب اوندان آليشان اودا سارى دانيشماغا باشلادى.

- بير زامان بو داغ لاردا ديولرله جين لر ياشايارميشلار. اولار بؤيوك بؤيوك داش لارى بيربيرينين اوستونه قالاييب بير قالا قورموشوموشلار. اورا آلايير اوجاغى دئييرلر. اولار بوتؤو قيزيل لارينان، گوموش لرينى، آلايير اوجاغينين قالاسيندا باسديريپ سورا طيلسيم ائليلرلر. ائله او چاغلاردا، هير قالاسيندا بير پادشاه وارايميش. او بوتون بو ماحالا شاهليق ائلميش. آت اوچان داغينين آته- يينده پيله ناخير آيدندا بير بازار قورور كى هريانندان گليب اوردا آل وئر ائله سينلر. بير گون شاهين آدم لارينين بيرى شاهليغا گليب دئيير:

- پادشاه ساغ اولسون. پيله ناخيردا بير يوسماجا كيشى قيزيل ساتير. تورباسيندا اوخه ديم قيزيل وار كى گل گؤره سن. اؤزو ده نه زرگره اوخشاير نه ده تاجر. من ائبيله قيزىلى اونا ياراشديرا بيلمه ديم.

پادشاه بيرآز دوروخوب دئيير:

- گئدين او كيشينى گتيرين منيم يانيدا.

شاهين ياسووللارى گئديب كيشينى تورباسيلا قاريشيق، گتيريرلر شاهين يانيدا.

پادشاه دئيير:

- آى كيشى بو قيزيل لارى هاردان گتيريسن؟

- والله بيريندين اوغورلاييب ائله مه ميشم. اؤز قيزيل لاريمدى.

- تاجر سن يوخسا زرگر سن نه سن؟ هاردان تاپيسان بئيله قيزىلى؟

- تاپماميشام. بولارى منه وئريب لر!

- كييم سنه وئريب بئيله قيزىلى؟

– پادشاه ساغ اولسون، گۆزە گۆرونمزلر!

– نىچە يانى گۆزە گۆرونمزلر؟

– آى پادشاه قولى دىيىم باشىما گلن لرى. بىر گون سوباتانندان قاطيرنان اودون گتيرىردىم. نىچە دۆنە يوكون اۋركنى قيرىلىب اودونلار يىرە تۆكۈلدى. اونا گۆزە گىجە يە دوشدوم. چوخ چتىنلىكلە اۋزومى آهار باھارا يىتىردىم. بىر دە گۆردوم قىلەلر يىرىنىن باشىندا نم نه بويدا تونقال قالايىبلار، اۋزو دە كى زىرنا بالابان سسى داغلارى باشىنا گۆتوروب. بىر آز ياخينا گىتىدىم كى گۆرم نه وار نه يوخ؟ ائله اوندا ايكى گۆزە گۆرونمزلر قباغىمى كىسىلر. بىرى دىدى:

– بوردا نه ايشون وار؟ به بىلمىرسن بىزىم شاهىمىزىن قىزىنىن تويى دى؟

اۋزومو اله آلىب دىدىم:

– ائله من دە سىزىن تويوزا گۆزە اودون گتيرمىشم.

يانىمدا بىر زىرنا وار ايدى. آخى منىم نىچە آرخام زىرنا چالان دى . اودور

دىدىم:

– هله بو اودونلار بىر يانا، زىرنامى گتيرمىشم كى شاهىن قىزىنىن تويوندا

چالام.

گۆزە گۆرونمزلر دىدى:

– اوندا خوش گل مىسن دوش يولا، گىدىك تويلا.

نه باشىزى آغرىدىم، آلايىر اوجاغىندا سايىسىز گۆزە گۆرونمزلە، ديو وار ايدى.

منى گتيرن گۆزە گۆرونمزلر، اورتايا كىچىب منىم دىدىك لىرىمى شاهلارينا دىدىلر.

پادشاه دىدى:

– اودونلار ينى تۆكون تونقالا. زىرنا سىن دا چالسىن.

زىرنامى چىخاردىب ائله بىر هاوا چالدىم كى هامى اويناماغا باشلادىلار.

زىرنامىن سسى داغلارا دوشدو. من چالدىم اونلار چالدىلار. او خەدىم چالدىم

كى آخىردا اۋزومدن گىتىدىم. آيىندىغىمدا گون چىرتلامىشىدى. اويان بويانا

باخديم. هئچ كيم يوخ ايدى. تكجه بؤيرومده، ائله باخ بو توربا وار ايدى. بيلديم كى بونو منه وئريم وئربيلر.

پادشاه بيلديين بيليب قوجانى يولاسالير. اوندان قوشونون آغزىنى آهارباهارين داغ لاريندا آچير. دويوشچولر بوتون قايلارين باشيندا سيرهله نيب آهار باهارى قومارالاييرلار. چوخلو آختارانندان سورا پادشاه آللايير اوجاغىنى تاپير. پادشاهين آدام لارى تۆكولوب، قالانين يئرئين قازماغا باشلاييرلار. بيردن هاى قوپور. شاهها موشتولوق گتيريرلر كى نئچه بؤيوك صانديق داشين تاپيب لار. پادشاه گنديب صانديق داش لارين گؤروب، بوغو گولور. بويوروق وئير كى صانديق لارين بيرينين ايليشگه سين آچسين لار. اؤزو ده گنديب دورور صانديغين قاباغيندا. پادشاهين آدام لارى، ايليشگه نى سىنديريب صانديق داشينين قاباغين قاهاريب، آچيرلار. صانديغين ايچينده كى قيزيل لارين شوگه سى، شاهين گؤز لرينين چاييرين آچير. پادشاه قاباغا گنديب الين آتير قيزيلارا. ائله الى قيزيلا ديينجك، صانديق لارين قاپاقلارى آچيلىب، اولارين ايچيندن دومان قالخيب ايلكه شاهى بورويور. بير آزدان دومان چكولينجك، شاهين آدام لارى گورورلر كى پادشاه، دوردوغو يئرده داشا دؤنوب. قوشون اوز قوپور قاچماغا. بو دؤنه صانديق لارين ايچيندن بير ياشيل آلوو فيشيلتينا گؤيه قالخير. شاهين قوشونى بو سسى ائشيدن كيمين، دؤنوب باخيب، يئرلرينده ميخ دورورلار. او هوژمنن گؤيه شاخان ياشل آلونى گورونجك هاميسينين آغزى آچيق قالير. ياشيل آلوو دان سورا هريانى دومان باسير. نه واخندان نه واختا هنيرتى ياتير. دومان چكيلندن سورا، بوتون قوشون داشا دؤنورلر. او دى ايندينين اينديسينده ده، آهار باهارين قايلارينين باشيندا كى داش لارا باخندا، ائله بيليرسن آدام دى. بيرى آغزى يومولى، بيرى آغزى آچيق. هه، طيلسيم ايشين گورور...

حسين على دوروب گئدى من ده باشيمى آتيب ياتديم. اما بير آزدان دوروب او ناغيلا فيكيرلشديم. يئريمده تيكيش توتا بيلميرديم. خيرخامى گئييب

چیخدییم داغین یاماجینا. آی ایشیغی هر یئری گوندوز کیمی ائله میشدی. قیرخ بولاغا ساری گئدیب قوشا شیردان سوو شدوم. بیلیمرم نییه ساغ اله دؤنوب، داغا دیرماشدیم. اوزاقدان داش قالاسی گوردوم. جان باسدیم اورایا ساری. بیر ده گوردوم بیر قالانین اورتاسیندایام. بیر سس گلدی:

- نه جیبیزلاشیپ، جیراسیللیقنن بورا گلیب سن؟

- اوکرایین ساواشیندان سونرا دای هئچ نمه منی قورخوتمور. لاپ بئله خوخان اولسون یا دا دامدا باجا.

بیردن داشلارین آراسیندان بیر قوجا کیشی چیخیب او گوده بوی، اوزون گوئی ساققالیلا منه یاخینلاشیپ دئدی:

- من اؤزی بیر قارینج ساققالی مین قارینجام. من گئدیرم، بو سن بو دا آلاییر اوجاغی.

اوندان قیه نین قیراغیندان آتانیب گؤزدن ایتدی. ائله اوندا قالانین اورتاسیندا بیر تونقال قالانیب باشلادی آلو وئرمه یه. اوزومون یاندیغینی باشا دوشر دوشمز الیمی اوزومه قویوب قیشقیردیم.

ائله اوندا گوردوم کی حسین علی منی سیلکه له بیر:

- نه باغیریرسان. دور. یولا دوشمه لی بیک.

هه، گوردوم پورولارین قیراغیندایام. ائله دونن گئجه یاتدیغیم یئرده...

دان یئری سوکولونجک، دوروب یولا دوشدوک. قاباغا گئتدیکجه مئشه لر گوروندو.

دئدیم:

- آی حسین علی گوره سن بو آغاجلاری کیم اکیب؟

اوبیری لر دئدی لر:

- به بیلیمیرسن؟ حاجی کلام.

اڻله يول اوزوناسى، هر نه سوروشدوم، اوبيرى لڙ سۆزلرينى قويدولار اووجوما.
حسين على دا هر بير توللاما سۆزو ائشيدىنچك، دئبيردى :
- پا اتوونان.

گنجه دن بير آز كئچميش يئتيشديك طالشا. كلام بين لىساردا دوشرگهسى
وار ايدى. يورغون آرغين يولدان يئتيشيب كئچديك دوشرگهيه. هره بير يئرده
باشينى آتيب ياتدى.

گنجه ياريسى تاراق تاراق سسى منى يوخودان اوياتدى. ال آتيب حسين
على نى اوياتديم. حسين على آيينيب دئدى:
- نه وار آشى؟ دردون نهدى؟ ييخيل يات دا.
دئديم:

- آى حسين على. اڻله بيل ائشيكده آدام اۆلدورورلر!
حسين على دئدى:
- آى توركه سايا يدى! آت باشينى يات. جينقيرينى دا چىخارتما. حاجى كلام
ياتيب.

سونرا باشينى آتيب ياتدى. بيردن گۆردوم بيرى منى تپيكله بير، گۆردوم اڻله
او كئچن گنجه آلايير اوجاغيندا گۆردويوم آدامدير. دئديم:
- نه ايستيرسن؟

- جانوى
- اولمايا سن عزراييل سن؟
- اڻله جان آلان تكجه عزراييل دى؟ سن دونن گنجه اوجاغا ياناشيبسان،
اوجاق سنى ايستير.
قىشقىرديم.

بير ده گۆردوم هامى يوخودان دوروب منه باخيرلار. ال آتيب حسين على نى
اوياديب دئديم:

- آی حسین علی الله ائووی بیخماسین، اوردا بیرین اؤلدورورلر آخی! گلیب
بیزی ده اؤلدورورلر ها!

حسین علی اؤزونو ساخالایا بیلمه ییب دئدی:

- آده دای لال اول دای. لال اول، یات!

بو سس حاجی کلامی اویاندردی. دئدی:

- نه اولوب؟

حسین علی دئدی:

- آی حاجی، یدی دی. یوخی گؤروب، سارساخالانیر. دئییر ائله بیل ائشیکده

آدام اؤلدورورلر!

حاجی کلام دئدی:

- یاتین آی بالا. دویو دویورلر.

صباحیسی دویولری آلیب، دؤنوب، یولا دوشدوک. یئنه ده آهارباهردان

سووشوب، گئجه چاغی کیسالایا یئتیشدیک. دئدیم:

- چاتی لاری آچاق؟

ائله بوسؤز آغزیمدان چیخان کیمی هامی باشلادی منه گولمه یه. حسین علی

دئدی:

- آی یدی، چاتی نه دی؟ او اؤرکندی!

دئدیم:

- آی حسین علی. بولارین آدین منه اؤیرت کی دئینده گئدیب گتیریم.

اؤرکن لری آچیب دویولری ائندیرندن سونرا، هامیمیز یورقونلوقدان تیر

اوزانیدیق.

حاجی کلامین بیر کلتتر خاتینی وار ایدی. دای دئمه چوخدان ایمیش منه

گؤز ایمیش. بیر گون تندیرین قیراغیندا چای چؤرک یئیردیم. خاتین گلیب

منيم يانيمدا اوتوردو. اليني پسنه سينه قويوب دئدى:

- آى يدى. بو نه دى؟

اؤز اؤزومه دئديم، الله يالان دئيم دوز دئيم؟ اؤزومو ويرديم على نين
قيلينجينا، اليمي خانيمين پسنه سينه سورتوب، دئديم:

- آى حاجى خانيم سنون پسنون ياخشى پسنه دى، اما توزا، هيسه وئريب،
كؤهنلديسن. سنون پسنون "شيوى اوتدى".

ارواد قال قوش ائله دى. بيرآزدان دئدى:

- آى يدى منن دوغورچى دانيش يوخسا سنونكون سنه وئره رم. سن چوخ
بيلميش ادامسان. باشينا گل ميشلرى منه دئنن. بيليرم اوره بينده بؤيوك يارا وار.

- آى حاجى خانيم هاردان باشلايم. بير قيزيل اوردو عسگرى كيمين
اوكرابينه گنديب اولومدن قايتماغىمدان دئيم، يوخسا لاپ ياخشى
دوستلاريمين گؤزومون قاباغيندا اولمك لر بندن؟ يوخسا گؤزى يولدا اولان
نیشانليم تامارادان؟

- هاردادى نیشانلين؟

هر نه يى آچيب آغارتديم.

- سؤز وئيريم نیشانليندان خبر اتر گتيرتديررم سنه...

نئچه گوندن سونرا منيم يئريمى اوبيرى نؤكرلردن آييردى. داي منه يدى
يئرینه، بالا دئيردى...

آذربايجانين دوموكرات فرقه سى اؤز وارليغىنى بيلديردى. فرقه نين فدائى لرى
باشلاميشديلار كندلره ياييلماغا.

حسين على منه كند دن دانيشيردى:

- آى يدى، كيسالا كندينده ايكي طايفا وار. بيرى سئدلر طايفاسى، بيرى ده
رعيت لر. مير يوسوب آدينلى بيريسى، اورتادا ايكي تيره ليك سالدى. گاه نالا

دؤيوردو گاه ميخا. فرقه بو ايكي تيره ليلى گورونجك، ايكي پوست قوروبلار. بيريني يوخارى باشدا، بيريسيني ده آشاغى باشدا. حاجى كلام چوخ بيلميش دى. فرقه يه قوشولسادا، آرخادا شاهين آدام لاريلا ايلگه يى وار. اودور سنه دئيرم كي اماندى آلانماياسان. هله قارداشى حاجى مجيد ده اونا قوشولوب. بو ايش مير يوسوبا خوش باغيشلامئيب. پاخيلليقدان باشلايب دوسيا كؤهله مه يه. فرقه نين بو يوك لرينه راپورت وئريب كي حاجى مجيد، فرقه نين وار دؤلتيندن كسيب، وئير شاه چى لارا.

– حسين على هر نه يى باشا دوشدوم. سن قال قايتدا قالما.

شيرين يوخودايديم. بيردن اوچ آدام ائوه گيريب منى قول بند ائله ديلىر. هئچ بيلميرديم كي بونلار كيم ديلىر. منى كندين اورتاسيندان بئله آپايرديلار. مسچدين قاباغيندان سووشاندا اوزومو مسچده سارى توتوب دئديم: – آى مسجد ييه سي، نئجه منى او كراييندن قورتارين، بولارين ايندن ده قورتار.

يئتيشديك سيدلرين پوستونا. ايچرى كئچينجك گوردوم مير يوسوب يوخارى باشدا چكيشديريب. يانيندا دا بيرى اوتورموشدو، دفتر قلم اينده. باشيني قووزاييب منه دئدى:

– ايزديراسنى تاواريش. دوترون مئتيرين، ايشترائته.

نم نه خدر دانيشدى آما من دينمه ديم. دئدى:

– لال سان؟

دئديم:

– يوخ بوداها باخ، سلام عليكم.

– به ايكي ساعاتدى سننن دانيشيرام. نييه دينميرسن؟

– من نه بيلم سن نه دئيرسن؟

- صباحون خیر. نئجه سن؟
- خیر قاباغووا چيخسين. ياخشى يام.
- اونلار اؤز آرالاريندا اوروس ديلينده دوسيانان دانيشيرديلار من ده باشا دوشوردوم. سؤزلرينى ائشيدندن سونرا اؤز پيتمى آنلاديم. منن دانیشان دمokratلارين قاضيى ايميش. منه دئدى:
- هاراليسان؟
- كيسالالى.
- نئچه ايلدى بورداسان؟
- بئش ايل
- مندن هر نه سوروشوردولارسا، دؤنوب بير ده ميريسوبدان دا سوروشوردولار كى بو دوز دئيبير يا بوخ؟ اودا دئيبيردى، هه دوز دئيبير.
- گئجهلر هاردا ياتيرسان؟
- طؤيلهده.
- به نييه طؤيلهده؟
- بابا من نؤكر بابانين بيريم. گلميشم نؤكرچيليه. به هاردا ياتاغام؟ تنبى - ده؟ طؤيلهده ياتاغام داي.
- سجاللون هانى؟
- بابا من كاسيب، نؤكر بابانين بيريم. قولتوغوما باخسون، هر قولتوغومدا يئددى گيروانكه بيت وار. پئنجه ييمى چيخارتميشديم تونقالا چيرپام، سيجيليم قولتوق جيبىمدن دوشدى اودا، ياندى.
- به سنون اربابون اوچ قيران وئريب سنه سجل آلا بيلمير؟
- والله منيم اربابيم اوچ دنه منيم كيمى صاغيرى درهيه آپايريب اؤلدورر اما بئله بير ايش گؤرمز.
- سن بو حاجى كلام گيلى تانيرسان؟

- نیه تانیمیرام.

- بولارارنان نه جوره اورجاق گلدون؟

- والله، كنجميشلرده منيم بير كور باجيم وار ايدى بير دنه ده قارداشيم. باليش بى ظلم ائله دى. ويردى باجيمي اولدوردى. ننه مى ده دده مى ده. بيزى كنددن قووالاييب آتدى چؤله. بير چاغ گؤزومى آچديم گؤردوم منى گتيريب نؤكر وئريب لر كلام بيه. الله منى او ظالمدن قورتاردى ياخامى سانجدى بو ظالمين اينه. ايندى ده بو كؤكده يم.

بونلارى دئيندن سونرا، فرقه نين قاضى سى بير هؤركوتمه چاليب اغلادى. اوندان دئدى:

- خارابا قالاسان آذربايجان، سن ده نه ايگيدلر ياتيبدى.

دوسيايا گؤز سالديم. اون بش دنه سورغو يازيلميشدى.

- باخ، سندن نچه دنه سورقوشوم وار. سؤز وئيرسن منه دوزون دئيه سن؟

- والله من نمه گؤرموشم، دئيه جه يم.

- دئنن گؤروم، كئنچن جومعه حاجى مجيد كندين ماليندان گؤتوروب گئديب،

شاهچيلارا وئريب؟

قاباقجا حاجى مجيده دئيميشديم، هر ايش گؤزورسن بلگه سى اينده اولسون.

من او بلگه له لرى يازميشديم. دئديم:

- او گونى كى دئيرسن، حاجى مجيد ولايت كميته سینه مال وئريب، بلگه-

سين ده آليب.

بلگه له لرى قارشيديريب من دئديم ييتيگى تاپديلار. اوندان اونو مير يوسوفا

گؤرسه ديب دئديلر:

- بير سؤزون وار؟

- يوخ.

قاضى، منه سارى قايديب سوروشدو:

- حاجى مجيد، ايغوال سولطانان گۇروشوب؟
ايغوال سولطان طالش بى لربندن ايدى. اۇزو ده شاهچى ايدى. دئديم:
- من بيلن يوخ. گۇروشوبسه گرک بلگهسى اولا.
قاضى دؤنوب مير يوسوبا دئدى:
- بو گۇروشومه يه گۆره بلگۆن وار؟
- يوخ!
- آى سيد. بوندان بويانا بونا صاغير دئمه ها، بو صاغير سنه بير آش پيشيردى
كى قيامته كيمين دادى آغزىندان گئتمز.
مير يوسوب دئدى:
- الله قادردى.
- سورغو ساوالين ايچينده گۇردوم كى اوبيرسى لر اورسجا دانيشماغا
باشلايبيلا. قولاق يولداشى اولوب گۇردوم گولله له مكدن دانيشيرلار. منى
دوستاغا سالديلار. من ده باشيمى آتيب ياتديم. اما ايلان ووران ياتدى من ياتا
بيلمه ديم. بيرده گۇردوم بيرى منى تپيكله بير. دوروب گۇردوم فرقه چى لرين
بيريسى اوروس اللهى كيمين باشيمين اوستونده دوروب.
دئدى:
- دوبرون مئترى تاواريش.
- نه؟
- آخشامين خير ىدى يولداش. يئنگى بير سۇزون وار دئيه سن؟
- نه يئنگى سى؟ بيلديبىمى دئديم داي.
منى گينه قول بند ائله ييب آپارديلار قيزيل كه ميره يه. اوزومو قايايا سۇيكله له-
ديلر. بيرى اوچادان قيشقيردى:
- آى صاغير ىدى، يئنگى بير سۇزون وار دئيه سن بيزه؟
- يوخ.

اوندا بیز سنی اۆلدورمه لی بیک، چون بیلیریک سن بیر سۆزلری بیزدن گیزله- دیرسن. گینه دانیشب، کلام بیله، حاجی صمیدین گیزلی ایشلریندن بیزه دئسن سنی اۆلدورمکدن واز کئچه ریک.

کلام بی منه یاخشیلیق ائله میشدی. منی اۆلومدن قورتارمیشدی. من اونون هر گیزلی ایشین بولارا آچا بیلمز دیم.

دئدیم:

- کلام بی بیزه دئمیشدی، فرقه قورولوشی بیزی ظلمدن قورتاراجاق. آما سیزین بو ایشیزه گۆره گلدییم یولاری آزدیم. آخی سیز محکمه سیز نئجه منه اۆلوم بویروغی وئریسیز؟

- بوردا فرقه قاضی سی وار. او سنین اۆلومونه بویروق وئریب.

- هه، سیزون او قاضیز دالاققایی قاضیدی. هانی منیم وکیلیم. هانی منصفه

هیئتیی؟ سیکه نین سیکین کسمیرسیز باخانین گۆزون چیخاردیرسیز؟

- چوخ دانیشما، بوردا نظامی محکمه قورولوب.

- اوندا نظامی محکمه دئیین منه وکیل سیز اعدام بویروغو وئریسیز؟ سیز

هرنه بی قاباقجا کسب بیچیسیز. اوندا من اشه دیمی اوخویرام.

اشه دیمی اوخور اوخوماز گولله سسی گۆیه قالخدی. سس یاتان دان سونرا

ایمی سینه مله قارنیم چکدیم. قان یوخ ایدی. دای دئمه اویان بویانیم گولله

یاغدیریرمیشدی لار. یانی منی قورخوتماق ایستیرمیشلر. جینقیریمی چیخارتمادیم.

سونرا منی گۆزو باغلی قایتاردیلار پوستا. باشلادیلار اورو سجا دانیشماغا. گۆردوم

اۆز آرالاریندا قاریشیلار. بیر دئیردی:

- آی الله ائویزی بیخماسین. بو یازیق صاغیر لوت قورخودان اۆلسه ایدی نه

جاواب وئره جک ایدیک؟ گناهسیز بیر نؤکر، قورخوسوندان سهده ائله ییب

اۆلسه ایدی، اویان بویاندا نه دئیه جک ایدیک؟

گینه باشلا ییب منی سورغو ساوالا چکدیلر. من ده همان دئدی کلریمی بیر ده

دئديم.

بیردن میر یوسف منہ اوز دؤندہریب دئدی:

– آدہ نییہ دئمیرسن کی گئرمی ده سالدات اؤلدوروبسن؟

اؤزومو توخ توتوب دئديم:

– آی میری. اؤزون شاهد کئچدین کی بئش ایلدی من بوردایام. هاردان سنہ بیلیندی کی بئش ایل بوندان قاباق من سالدات اؤلدورموشم؟ هله سالدات دا اؤلدورسم، ددؤوی اؤلدورمه میشم کی. آی قاضی قارداش، بوندان سوروش گؤر گئرمینین گون چیخانیندان گون باتانینا کیمین بیر کندین آدین بیلیر؟ بیر دنه کندین آدین دئسه، من اؤلمه یه وارام.

قاضی دئدی:

– میری. دئیہ بیلرسن؟

– یوخ. من هاردان بیلہ جه یم؟

دئديم:

– آی قاضی قارداش اوندا منہ بیر پیتیک وئرن آپاریم ولایت کمیتسینه، دئییم کی سیزون بو آدام لاروز گلیب بوردا بیر صاغیر نؤکری اؤلومونه کیمین اینجیتدیلر. قوی بیلسینلر کی سیز ظلمه گلیبسیز.

قاضی میر یوسوبا ساری دؤنوب دئدی:

– آی میری، بو صاغیر سنہ آش پیشیردی، ایندی ایستیر منہ ده آل قویا.

دان یئری سؤکوله نه کیمی منی ساخلادیلار.

سیزه دئییم حاجی کلامدان. یوخودان دوروب سوروشور :

– هانی یدی؟

حسین علی دئییر:

– آی حاجی سنین یوخلوغوندا ایکی فدایی گلیب اونی آپاردیلار.

– هارا آپاردیلار؟

- مير يوسوب اولان كميته پوستونا.

- نېچون؟

- داي اوراسين بيلميرم.

حاجى كلام كندين كانداسى يانى چولاق ممي نى چاغيريب دئير:

- گنت ميرى يه دئنن منيم اداميمي بوراخسين. نه خه ديم پول ايسته سه

وئهرم.

دوستاغين اتوشگه سيندن كنده باخيرديم. بيرده گوردوم چولاق ممي گلير.

اونو چاغيريب دئيم:

- نېچون گليسن؟

هرنه يى آچيب منه دئدى. دئيم:

- گنت دئنن هئچ كيمي بورا گونده ريب پولدان زاددان سؤز آچماسين. دئنن

كندده اولان ايكي تيره ليك دالاشماسيندان دوسيا وار. اوني دبرت. ايم اوني

دبرتدين، دبرتدين. يوخسا منى ده اولدوره جكلر، سنى ده، حاجى مجيدى ده.

چولاق ممي قايديب هرنه يى آچيب آغارداندا سونرا، حاجى مجيد چوو

سالير. رعيت كى قاباكي دالاشماقدان اينجيميشديلر، ييغيناك ائله ييرلر. داي

دئمه فرقه قاضى سى سوراقلاشا سوراقلاشا گليب چاتير او ييغيناغا. هر كيمدن

سوروشور دئيرلر كى ميرى بيزه چوخ ظلم ائله ييب. هله بوياندا دا، كلام ييين

خانيمي الينده بير كؤسو گتيريب فدائى لره دئير:

- آى كؤپك اوشاقلارى. هر آينا منيم او صاغيريمي وئرمه سؤز هاموزى

اولدوره جهيم بوردا. يا سيزى اولدوره جهيم يا اؤزوم اوله جهيم.

اوياندا فرقه قاضى سى نيرين پاسگاهينا گنديب دوسيه لرى چيخارديب

گورور كى ميرى قاباقجا كندده دالاش قوپارديب. هر نمه اوزه چيخينجاق

بيلينير كى ارادا سيچان قره ليك ائله ين كيمدى. اوندان ارادا باريشيqliق اولدو.

سيدلره رعيتلر باريشديلار. ميرى دوستاغا دوشدو.

فرقه قاضى سى گليب منه دئدى:

- باخ يداالله، دوه گوردون قيعين گورمه دون. سنى اينجيتديك. بيزى حلال
ائله.

اوندان حاجى كلاما دئدى:

- باخ حاجى كلام. بو يدى گول ايدى سانجديم ياخووا. بونى بوردا نوكر
ساخلاما، چوخ ايشينه يارايار بو.

ائوه قايدان دان سونرا هامى منى قوجا قلايب اولمه يه سن يدى دئدiler. من
هئى دن گتتديم. منى سورويه سورويه ائوه آپارديلار. بيخيليب ياتديم...

بیر ده گوردوم كلام بين خاتینی ائوین قاباغیندا دوروب، گؤزلی یاشلی
یاشلی، منی سسله ییر. اوره ییم بندى قیریلدی. تئز گتتديم اونون یانینا. دئدیم:

- آی حاجی خانیم اولماسین آزار. سنى بئله نیسگیلی گورمه ییم.
گؤز لریندن یاش سوزولدو. داها اینجاریم قالمایب اوتوردوم یئر.

- اوچ آی مرخصین قورتاراندا سونرا، اوروسلار سنین دیویزییا
قوشولمادیغینی بیلیم دالینجا گلرلر یاردیملى دا کی ائویزه. قارداشین آیینی،
اوکی وار اینجیدیلر. اما قارداشین دانیشماییر. هر یئر آختاریب بیلرلر کی سن
کئچیسین بوتایا. قارداشین دوستاق گونده ریرلر سیبری یه. اوندان اوروس
سالداتلاری، ایننی، قالایلا، بیر ده کله سرده ائولره سوخولوب سنى آختاریلار.
آخیردا یازیق میکائیلین ایر ایزین تاپیب، اونو توتوب قایتاریلار اوتایا. رنپرسیا
محکمه سى اونو اون ایل سیبری سورگونونه یوللا ییر. دای دئمه یارالی اولوب
ائوده یاندیغین چاغی، استالینگرادلا، تیفلیسه یازدیغین یازیلاردوشور کومینیست-
لرین ایله. تامارا استالینگرادین لاپ قورخولی یئرینده باخچیلیق ائدیرمیش.
یازیق قیزا جاسوس آدی قویوب اونو دوستاغا سالیب اوکی وار اینجیدیلر.
سونوندا دا محکمه اونا ائل دوشمنی آدی قویوب سیبری یه سورگون ائله ییر.

اینانا بیلیمک ایسته مه ییب یئرہ اوتوروب بارداشیمی قوردوم. گۆز یاشلاریم بیر چاغیر بیلمامیش قوناق کیمی منی سوراقلادیلار. نه قدر آغلادینیمی بیلمه دیم. اما اؤزومه گلندن سونرا گؤزو یاشلی خاتینی قاباغیمدا گوردوم. دئدی:

- آی یدی او تاری کیشییه آند اولسون سنی تامارایا قووشدورماغا گؤره الیمدن گلہنی اسیرگه مہرم. اما هر نه اللہین الینده دی.

- آی حاجی خانیم، گلسنم منی اونون یانینا گؤندہ رہ سن. من اونی تاپیب بورا گتیرمه سم دینچ اوتورا بیلمه رم. منہ بیر آت وئر قوی گئدیم.

- آی اوغول دلی اولموسان؟ سالداتلار سنی تاپسالار توتوب بیر ائل دوشمنی کیمی اولدورر لر.

- بو منہ نوش اولار. او قیز منیم یولومدا جان قویوب، من گئدیب اونو قورتاریب گؤتوروب گتیره جه یم بورا.

بی خانیمی منہ باخیب دئدی.

- بیر آز دینجل بوردا.

اوندان حسین علینی چاغیریب دئدی :

- قارداشیم سر اصلانی چاغیر.

بیر آزدان اؤزومه گلیب گوردوم قیر بیر آتی چاپیرام اوچ آتلی دا باشمدا واردیلار. منہ یاخین اولان آتلی یا دئدیم:

- سن کیمن؟

- من سر اصلانام. باجیم سنی منہ تاپشیریب. سننن گئدیب، تامارانی گتیره - جه بییک.

- اجازه وئر الیندن اؤپوم.

- منیم الیمدن اؤپمک گرک دؤوور. سن بیزه بیلیک وئر گئدک. هل البت من اورانین یوللارین اوووجومون ایچی کیمی تانیبیرام. چون ایللر بویو اورالاردا

آت چاچميشام. قويمارام بير كۆپئيوغلى اوريوس سالداتى سنه توخانا. اما بونى بيل باجيم سنه گۆره نيسگىللى دى. او منيم بۇيوك باجيم دى. او منى بۇيودوب اۋزو ده اۋز آتى، يانى قير آتى، سنه وئريب. گئديب بت بره دن كئجه جه بيك اوتايا. اوندان هر سۆزون اولسا منه دئيه جكسن.

- تارى كيشى سندن راضى اولسون آى سر اصلان.

ايننى كندينه يئتيشيب، باليش بى گيله قوناق اولدوق. سحر چاغى او دا اوچ يول بيلن آتلىنى بيزه قوشوب يولا سالدى. گون چيخماميش، كۆبردن سووشوب دوز سوردوك ياردىملى با. گون آييلن دن سونرا يئتيشديك قارداشيم عبداللهين ائوينه. قاپنين قاباغيندا قيشقىرديم:

- آى ائو ييهه سى قوناق ايسته ميرسن؟

آبى قاپنين داليندان قيشقىردى:

- كيمسن؟

- قوناق ايسته ميرسن آى قارداش.

آتدان دوشوب ائوين قاپيسينا سارى قاچديم. قاپنى آچىنچاق گۆردوم آيينن باشى يوخدور...

يوخودان آيينيب باشلاديم باغيرماغا. بىردن بىرى منيم ايكى قولومدان دوتوب باشلادى قيشقىرماغا:

- آى يدى نيهه باغيريرسان دور آياغا گۆروم.

- سن كيمسن؟

- منم سر اصلان. تئلى بيمين قارداشى. هر نه يى ائشيتديم قارداش. اماندى دھتلهمه ميش بير ايش گۆرمه يه سن ها. من بير زامان اوتايدايديم. قوشولموشدوم باكينين كامساملارينا. اولارين هر فيريلداغين گۆردوم. كاغذا يازيرلار سبىرى سورگونو، اما يازيق محكومو اۆلدورولر. گئجه قره جوجه قره. يازيق حسين

جاويدی ده گۆندرمیشدیلر سیبری یه. به نییه دیری قاییتمادی؟ آغیر اول باتمان گل. تامارا دا، عمی اوغلون میکاییل ده استالینین رئرئسیاسینا توش گلیبلر. بیر تک او تاری کیشیه آرخالانیب توکل ائله. ایندی هر نه دئسن من یانیدا وارام. گۆز لیریم آخیندی. یئرله اوزان دیم...

اوچ آتلی چاپیردیق. بؤیرومده کی آتلی یا باخیب دئدیم:

- سن کیمن؟

- منم سر اصلان. باجیم تئلی بییم سنی منه تاپشیریب. ائله بیلیرسن سنی

یالقیز قویارام؟

- اوندا ایلکه گئدک بالیش بی گیله.

بالیش بی بیزه اوچ آتلی قوشوب یولاسالدی. گئدیب کؤبه ری اوتا کئچیب آخشام چاغی یئتیشدیک آبی گیله. قاپینی دؤیدوم. آبی قاپینی آچدی. گینه باشی یوخ ایدی. دئدیم:

- آی قارداش به سنین باشون هانی؟

- آی قارداش باشیم بوینوما آغیرلیق ائله ییر، اونا گۆره بوینوم آغریبیر. سحرلر ایشه گئندنه باشیمی قویورام یئرینه، آخشام ائوه قاییداندا تزه دن گۆتوروب قویورام یئرله. گلین ایچه ری.

آبی بیز یئددی یولداشا هئج نه اسیرگه مه ییب ایندن گلن قوللوغو ائله دی. آخشام، یازبق میرزه قوناق گلدی. آخشام نامازینی اونون دالیندا قیلیب اوتوردوق دانیشیغا. تئلی ناز، قارداشیم خانیمی دا گلیب اوکی وار منه دیل آغیز ائله دی. آبی دئدی:

- آی قارداش گلیب سیز اورسیه تی بکه له یه سیز؟ بو ایگیدلری تانیماسایدیم

دئدیم قارداشیمین باشینا هاوا گلیب. به بیلیمیر سیز ایندی اوروس الله سیزلارین قیلینجینین دالی دا کسیر قاباغی دا.

- آى قارداش، اليمده بلگه وار.
- نه بلگهسى؟
قورتارديغيم عسگر، كريستسين مارتينين كاغاذلاريني قاباغينا توكوب دئديم:
- بيليرسن اوروس آلاهى منيم نيشانليمى سيبريه گوندهريب؟
- آى يدى ائله بو خبرى من چاتديرديم تئلى بيم خانىما.
- آى قارداش ايندى من ديريمسه، تامارايا گورهدى. او منيم ايلك سئوديميم
دى. منه گوره جانداش چيخيب، منيم جانيمي قورتاريب. ايندى اونى
سيبرى دن قورتاريب گتيرمك منيم بوينومدادى. مارتيني من قورتارميشام او
منه بورجلودى. تامارانى قورتارماقدا منه كؤمك ائله يه جك. آخى او بير كؤينك
ياخيندى اوروس لارا.
- آى بئناوا قارداش اوروس لار نه ارمنى تانيرلار نه مسلمان. هارداسان!...

- اويانيب ديك اوتوردوم.
- آى بالا به نييه دورمورسان؟
- هانى قارداشيم؟
- هانسى قارداشين. هئى اؤزونه گل.
- به بولا هاميسى يوخويدو؟
- نه لر؟
- بيز اوتايدايديق آخى؟
- دور بير اؤزونه سو وور.
اوزومو يويوب گؤزومو اؤيكه له ييب گؤردوم حسين على دى.
- فرقه آدم لارى گليب فدائى يازيرلار.
- من قويما رام بيرى يازيلا. من گوردويومو گورموشم.
فرقه باشچيلارى چوخ چاليشيرديلار كيسالادان فدائى توپلايلا. اما من

قویماییردیم. آخی من گۆزومله گۆرموشدوم کی بو اوروس لار هئچ کیمه وای قیلان دؤوورلر. اودور کیسالادان فدایلره قوشولان آز ایدی. کیسالانین فدایی کلوبوندا چوخلو ساوالان آته ییندن گلن فدایی لر وار ایدی. اؤزو ده چوخو، سرداوا چایلی، اردبیلی، چاناق بولاقلی، شومشورخانالی، شوشه گمیرنلی، دیزویژینلی، سومهرینلی، اورابکیلی، سومالی، دیولهلی، ساریقینلی، گون دوشمه ینلی، هیملاوارلی، آغ ماملی، آغ میانلی، خوشکهرهلی، ایمیتجهلی، کوللارلی، بولغاوارلی، سئینلی، قونسورکندلی، ویله درهلی، آخمازلی، اورونجلی، سالتاوارلی،... ایدیلا.

گونلر کئچدی. بیر گون یئتیشدی کی اوروس قوشونو باشلادی ایراندان چیخماغا. گندیب مسجدین یانیندا اوتوروب جوما جوما اوروس سالداتلارینین گندیشینه باخیردیم. اوچ فدایی منه یاخینلاشدی. سرداوا چایلی فدایی دئدی:

- آی یدی نه گۆزوو دؤبورسن؟ اورس لاردان خوشون گلمیردی هه، باخ ایندی چیخیب گئدیرلر.

- نییه گلیمشیدیلر؟ ایندی نییه گئدیرلر؟

- نه بیلیم

- ائله بو نه بیلیم سیزی یامان گونه قویاجاق. آده به باشا دوشمورسوز؟ بولار سیزی ساتیبیلار شاها. گئدیرلر کی شاهین قوشونی گلنده، توکونی ده پوزماسین. سیزلر ده ستالینه قوربان گئده جک سیز.

اوبیرسی فدایی دئدی:

- یوخ بئله بیر ایش اولماز. اولار بیزه سؤز وئریلر. نئچه ایلدی دالیمیزدا دوروبیلار.

- عباس میرزه زامانی دا دالیزدا دورموشدولار؟

- اوندا نیقالای وار ایدی. او ظالیم بیر شاه ایدی. ایندی ستالین وار او

يوخسولارلار يانادى.

- بىر سۆز دئىيرسن كى پيشمشش تويوغون گولمەيى گليبر. هئچ اولماسا
اوزامان اوروس لار اللهى تانييرديلار كى بيزى او كۆكە قويدولار. ايندى بولارين
اللهى دا يوخدى.

اوچ فدايى نين اوچو دە دونوخدولار. من دە بيخيليب مسجدين قاباغيندا
هوشلانديم...

خيرخيرا چاينندان چيخديم آلايير اوجاغينا. هئچ كيم قورخوسوندان بورا
گلميردى. بئليمده شلهلهدييم اودونو قالانين اورتاسينا تۆكوب چاخماق چكيپ
تونقال قوردوم. ايستى جانما ياييلدى. گۆزومو يوموب بيرآز گۆزومون آجيسيني
درديم. بيردن بىر ببع سسى منى اويانديردى. بسمالله. گنجەنين بو واختى بو
كئچى بوردا نه ايشى وار. دئديم:

- آى اللهين حيوانى كئچ گئت قوى بيرآز دينجهليم.

ديل اولوب منه دئدى:

- حيوان اؤزونسن.

قورخومدان سورونوب يئكه بىر داشا سيغينيب دئديم:

- دئنن كى من ياهالميشام. يوخسا بىر كئچى دانيشا بيلمز.

- آى انسان اوغلى اوخهديم باشوز قال اولوب بىر بيروزنن ديديشمهيه كى

هرنهيه گۆز يوموبسوز. الان او بؤيرونده كى تىكان دا سنن دانيشير.

دؤنوب تىكانا باخديم. تىكان بورولوب منه سارى دئدى:

- دوز دئير دا.

- مننن نه ايستيرسىز؟

- سن بيزدن نه ايستيرسن ادام اوغلى.

- من نيشانليما گۆره نيسگيللىيم.

- هه، او سیبرییه سورگون دوشن نیشانلینا؟
- هه.

- ایستیرسن سیبرینی سنه گۆرسه دم؟
- آی کئچی. کور اللهدان نه ایستر؟ ایکی گۆز. بیر دوز بیر آیری.
- مین بئلمه.

اونون بئلمه مینن کیمی آتلانندی. شوش داغلارین باشیندان آتلانیب اویری شوش داغلارین باشینا چاتیردی. قافقاز داغلارینین باشیندان بیردن آتلانندی اورال داغلارینین باشینا. اورهیم گیزلندی. بیر ایکی اوچ دۆنه ده آتلانندان سونرا ددی یئتیشدیک. سویوقدان بوتون ال قولوم کئیلدی. باشیمی قالخیزیب سای سیز انسانی گۆردوم. تنیک پالتار گئینمیشدیلر. هامیسی سویوقدان تیر تیر اسیر دیلر. اما سیاسی اوروس کومیسرلر اونلاری ایشله دیردیلر. جییردن قیشقیردیم:

- آی تامارا!

ائله اوندا یوزلرله گولله منه ساری آچیلیب دلیک دئشیک اولوب، دییرلانیب دوشدوم.

بیردن اؤزومه گلیب گۆردوم دوشموشم تیکانین اوستونه. تیکانین اینه لری ال آیاغیما باتمیشدی. تونقال سؤنوب سویوق سومویومه یئریمیشدی. اسه اسه، داغدان ائیب کنده قاییتدیم...

بیردن های بیدیرق قالدی. فدایی لر اوجادان دانیشیردیلار. بیر ددی:
- مغان بیلریله، باشقا بی لر ال اله وئریب بوتون فدایی لری قیسنا بییلار کیسالایا. بو بئش آلتی گون ووروش دان سورا نه اولاجاق؟
من قولاق آسیردیم کی بیردن ووروشما باشلادی. هره بیر یانا سیغینمیشدی. ننه مین دایسی حمزه، سیغیندی مسجده. شاهان یان دورانلار، ائله بیلدیلر فدایی لر

مسجدده ماريغا ياتيبلار. فدايي لر ده ائله بيلديلر كي شاهچي لار مسجدده ماريغا ياتيبلار. اودور مسجدی گولله يه باسدیلار. سوله نن بير گولله، کندلیمیز ممد تاغی نین گۆزونه ده ییب، باشینین دالیندان چیخیب، دیدی حمزه نین اوره یینین باشینا. اوتایدان دا داغ محمد آرالی وورولدو. او قدر یئکه پر آدم ایدی کی قاطیرین بیر طرفینه اونون جنازه سینی، اویری طرفینه ده ایکی آدامی آسلایب آپاردیلار...

ائله او گنجه حاجی کلامین خاتینی منی چاغیرتدیردی.

دئدیم:

- نه وار حاجی خانیم.

- آی بالا نیشانلین، استالینگرادا بیر بیلنده باخیجی کیمین قیزیل اوردونون

یارالی عسگرلرینه یئتیشیرمیش.

- حاجی خانیم بونو نجه آی بوندان قاباق منه دئدین دای!

- یوخ بالا من بئله بیر سؤز دئمه میشم سنه!

- به قارداشین سر اصلان دا گلیب منه او یود وئردی دای.

- آی یدی. منیم سر اصلان آدینلی قارداشیم یوخدور کی!

گیجکله نیب قالدیم. دها سوسوب قولاق آسدیم.

- هه، آی بالا نیشانلین، استالینگرادا بیر بیلنده باخیجی کیمین قیزیل

اوردونون یارالی عسگرلرینه یئتیشیرمیش. او زو ده هامی دیویزییالاردان چوخ،

مسلمان دیویزیسیانا گت گل ائلیرمیش. او اللهین لعنتینه گلیمش "او. ب. گ

" آدینلی قورولوش شکله نیب اونی توتورلار. موجروسوندن سنین یازیلارین

چیخیر. آختاریشیب گورورلر سنین دوسیاندا یازیلیب کی یدی کریم اوف،

ساواشدان قاجیب مرتجع لره قوشولوب. تامارایا آد قویورلار. اونی قیزیل اوردونون

چمینه گزمکه گناهلاندیریرلار. سیاسی کمیسرلر محکمه قوروب اونا، ائل

دوشمنی اولماقلا بیرگه جاسوسلوق گناھینا گۆره اولوم حؤکمو وئریرلر. وولقا چایین قیراغیندا اونو تیره باغلا ییرلار. گولله لر آچیلما میش سنی آدینی اوجا دان قیشیری ب دئییر، آی یدی هارداسان. اوندان کومونیست سیاسی افسرلرینین گولله لر ی اونون جمده یینی دلیک دئشیک ائدیر. اونی ائله وولقانی قیراغیندا بیر یارلیغانا هئلله دیب اوستونه نئچه بئل توپراق تۆکورلر. اما مسلمان دیویزیا سینین عسگرلری گئدی ب اونون باسدیریلدیغی یئرین قیراغیندا بیر پیر آغاجی بزه ییرلر.

جییریمدن قیشقیری ب دئدیم:

– آی تامارا...

غلام

من انفرادی دوستاغیندا یئمک یئمیردیم. بوتون دوستاقلار دا منه باخیب منی یامسیلادیلار. بیر گون دوستاقین رئیسی گلیب منه دئدی:

- آی غلام سن الله یئمک یئ کی اوبیریسیلر ده یئسین. یوخسا اؤلرسوز. من بو قدر اؤلنونن جوایین نئجه وئره بیلهرم اردییللی لره؟

- کیم سنه دئدی منی انفرادی یه سالاسان؟ اؤزو ده گناه سیز؟

- والله منده گناه یوخدی. رضا شاهین خفیه رئیسی گلیمشیدی. آدلارا باخیب سوروشدوکی جناب دوستاق رئیسی، بو غلام کیمدی؟ دئدیم، اوتايدان گلیب، تره توتوموشوق. دئدی نه دئیر؟ دئدیم هئچ نه دانیشمیر. دئدی، دیلین آچا بیلمه ییبسیز؟ دئدیم، اونا باتیشماق اولمور. سوروشاندا یا اونی ووراندا چوخ سرتله شیر. دئدی، اوندا اردییلین ارمنستان محله سینده اولان دوستاقد، اونی بیر آداملیق قفسه سالین، هل البت دیلی آچیلار.

- رئیس، بیلیرسن من نییه یئمکدن چکینیب دیلیمیزه گلن یئمک اعتصابی باشلامیشام؟

- نییه؟

- چون گناه سیزام. من مین ایکی یوز سکسن بئش اینجی ایلینده، سراپین عسگر آواریندا آنادان اولموشام. هله اوشاق ایدیم. بیرگون آنامدان سوروشدوم کی آتام هانی؟ دئدی، سن هله کۆرپه یدین کی آتان یامان بوشلی توشموشدی. او، ایکی قارداشووی دا گۆتوروب گئتدی اوتایا، ایشله مه یه.

کندده بؤیوبوب باشا چاندیم. مین ایکی یوز دوقسان یئدی اینجی ایلینده، آنامی دا گۆتوروب گئتدیک باکی یا. آتام بالاخانلی نؤووت قوبولاریندا ایشله- ییردی. بیز صابین چی محله سینده یئرلشدیک. بیز یاخشی ایشله ییب یاخشی دا پول آلیردیق. مین ایکی یوز دوقسان دوقوزدا، بلوشوویک لر باکینی بکه له دیلر.

من بیر ایشچی اوشاغی ایدیم. بیزی مسلمان اولدوغوموزا گۆره قووالادیلار. ایندی ایرانا کئچنده منی توتوب سالیسیز اردبیل دوستاقینا. گۆر سیزده آداملیق وار؟ اوتایدان بیزی بلوشوویکلر قووالاییلار، بوتایدا دا سیز بیزه بلوشوویکلر دئیبن دوستاغا سالیسیز. سیز او بلوشوویکلردن ده میندارسیز کی اولار بیزی دوستاغا سالماییب تکجه قووالادیلار آما سیز منی انفرادی یه سالیسیز.

- آخی راپورت لار وار مشهدی غلام؟

- نه راپورتلاری؟

- دئییرلر سن گلیسن بوردا بلوشوویکلر انقلابی قوپارداسان؟

- آی کیشی. من اود اولسام هارانلی یانديراجاغام. لعنت اولسون او راپورتا بیر ده راپورت وئرهنه.

- یاخشی، اوتایدا نه ایشه باخیردین؟

منیمله بیرگه اوبیرسی دوستاقلار دا بو ایشه باشلادیلار. دوستاق باشچیسى بئله گۆرونجک بیزی انفيرادیدن چىخاردیب عمومی دوستاقدان یئرلشدیردی. بیر گون منی چاغیریب سوروشدو:

- هارالیسان؟ اوتایدا نه ایشه باخیردین؟

- حکیم لیک.

- بوندان سونرا سن بو دوستاغین حکیمی سن.

منیم حکیملیکدن هئچ باشیم چىخمیردی. اؤزوم ده بو یاشیما کیمین آزارلامامیشدیم کی بیلم آزارلارا گۆره نه ایش گۆرلر. من حکیم لیه باشلادیم. اوتای دان گلن بیر دوستاق دا منیم آلچیم اولدو. هله دوستاقلار بیر یانا، دوستاغین افسرلری ده حکیم دئیبن یانیمدا گلیردیلر. من اونلارا باخیب آلچیمه بیر سؤزلر دئییردیم، او دا اوروسجا بیر پیتیک یازیب اونلاری ابتهه یه یولا سالیردی.

بیر گون بیر دوستاگی گتیردیلر منیم یانیم. سورغو ساوالدا اونا اوخه دیم وورمودولار کی دای اینجاری قالمامیشدی. هئج بئله ایاق اوستونده دورا بیلمیردی. من ای رضاشاه افسرلرینه تپیلب دئدیم کی دای سیز بو آدامدا جان قویمایب سیز قالا! بو آدام، ایکی یوخ اوچ دئین گون اوله جک. هئج اولماسا وئین گتتسین اوژ آدام نفرینین یانیندا اولسون. دوستاغین رئیسی منیم بو سوژومدن برک اینجیک اولوب دئدی کی شهر دن بیر دوقتور گتیرسینلر. منه ده دئدی کی داها بوندان سونرا آزارلی یا باخا بیلمه رم.

اردبیلدن بیر دوقتور گتیردیلر. او فرانسه نین ساربون اونیورسیتیه سیندن طب دوقتورلوغونو قورتارمیشدی. او، یازیق دوستاغا باخیب دئدی، بونون هئج آزاری یوخدور. اوژونو قششه ووروب.

دوستاغین رئیسینین بو یروغیلا اونا دوستاغین مریض خاناسیندا ساخلادیلار. او صاباحیسی یوخ بیر گونو یوخ داها بیرگونو اولدو. بو باشا گلیمشدن سونرا دوستاغین رئیسی گلیب مندن باغیش ایسته ییب دئدی، بوندان بو یانا سن ائله قباککی کیمین دوستاغین حکیمی سن.

ایکی ایل یاریم دان سونرا ایستیردیلر منی همدانا سورگون دوشورسونلر. اما سرابلی لار حاجی تاغی خان یانی بیزیم کندیمیزین مالیکینین یانینا گئدیب ایسته میشدیلر کی منی قورتارسین. او دا ساغ اولسون منی قورتاردی. من ده کندیمیزه گئدیب، باشیمی آشاغی سالیب بیر رعیت کیمین ایشله مه یه باشلادیم.

اما دوغروسونو سیزه دئییرم. مین ایکی یوز دوقسان دو قوزدا، بلوشوویک لر باکینی بکه له دیلر. من بیر ایشچی اوشاغی ایدیم. اونلارین سوژلری منه خوش گلدی. اونا گوژه مین اوچ یوز دوژدو اینجی ایلینده آذربایجان کومونیسست کامسامول قورولوشونا قوشولدوم. مین اوچ یوز اون آلتی اینجی ایلینده، سیاسی

کومیسیرلر، باشدا اولاراق میر جعفر باغیراف منه بویوروق وئردیلر کی ایرانا قاییدام. ایرانا کئچنده منی توتوب سالدیلار اردبیل دوستاغینا.

زومار آیینین ایگیری می سینده قیزیل اوردو کنچدی بوتایا. داها ای رضا شاهین قولدورلوغو باشا چاتمیشدی. هامی منیم یانیم گلیب دئدیلر، آی غلام آمدی کندی قورو! من ده تبریزه گئدیب پیشه وری له گوروشدوم. هه، چوخ چکیش برکیش دن سونرا، من ملی اوردوسویلا قیزیل باش لارین باشچیسی اولدوم. هه، من. غلام یحیی دانیشان.

مین اوچ یوز ایگیری می بئش اینجی ایلین آذر آییندا تبریزله دانیشیب دئدیم:

- شاهین اوردوسو، آمریکالی لارین کؤمه بیله آذربایجانا جومدو.

مندن سورشولار کی:

- نئجه اولوب بو ایش.

غلامدان تبریزه راپورت:

- اوچ قوشون آذربایجان توپراغینا گیرمه یه باشلابیلار. بیر زنجانلا تبریز یولو ایکی قوشاچای لا، سو بوق بولاق اوچ، رشت، آستارا یولو. بویوروق وئریلیب کی مغانلا، پولادلی شهسۆن لری، گیلاندان بئله اردبیله کئچیب فرقه یه باش آغری اولالار، ائله جه بئله بیر گلیشه، فرقه نی، شاهین قوشونونون یوگوروشونده چارپاشیق سالالار. اونا گوره ده شهسۆن آتلی لاری یابین اورتاسیندان، قویروق دوغدویا کیمین اردبیل ماحالینا گیریب، او بیرسی بی لیک لرله هئیی سئیی قوروب، فدایی لرله دؤیوشه گیزیشیلر.

گیلاندا سروان امیر فتحی آلارلی، شہسونلری یاراق یاساقلاندریب، تالش دان بئله داش بولاق کندینه کئچدی. ایکی مین فدایی له ووروشوب ایگیری می یئددی فدایی نی اؤلدوردولر. اونلارین قوشونندان دا تکجه بهرام خان فرزانه یارالانیب.

من گینه تبریزه راپورت وئردیم.

راپورت

- مین اوچ یوز ایگیری می بئشینجی ایلینین، آذر آیینین آلتی سیندا، شہسون آتلی لاری اوز قویدولار کیسالایا.

کیسالادا ژنرال آذر، اردبیل له خیوا فدایی لریندن بؤیوک بیر قوشون قورموشدو. آذرین یئددی اینجی گونونون گون چیخانیندا ساواش باشلادی. فرقه فدایی لری ائله بیلدیلر کی شہسونلر کندین مسجدینده ماریغا یاتیلار. اودور مسجدی گولله یه باسدیلار. بو آرادا ایکی گناھسیز آدم اؤلدو. فدایی لر آغیر بیر دؤیوشه باشلادیلار. اون آلتی شہسونی اؤلدوردولر. سلطان احمد وطندوست، یونوس پاشالی، جلال کله سرلی، اؤلدولر. اما شہسونلر، فدایی لری قاچیردا بیلدیلر.

راپورت

- من غلام یحیی دانیشان، آذرین سگگیزینده، رستم عیسی لی، نصرت اجیرلی، علیخان و بولوت قوجا بیلی، هاوار گئیکیلینی بیر یئرہ بیغیب ہرنہیی اونلارا آچیب آغارتدیم. صاباحیسی گون، خیولا، سرابالا، ہیروآبادلا، اردبیل له، موغان آتلی لاریلا، بیر گہ کیسالایا گئتدیک. آغیر بیر دؤیوش باش وئردی. شاه-

چى لار دايانا بيلمەيىب تاليشا سارى، گئرى لەلەيىب، ھيرو آبادين خيميس كندينه سيغيندىلار. اوردا دا ووروشوب اوچ يوز فدايىنى اؤلدوردولر. اما اولاردان دا چوخلو ادام اؤلدو، سايى دا قلاميرزه وطندوست وار ايدى. اونلار گئرى اوتوردولار. كيسالا ساواشى بيزه چوخ اؤنملى ايدى.

ميرجعفر دن منە تئلگراف:

- آذربايجان ائلينين اورەيى سيزينلە دير. من اؤزوم اسلحه گؤتوروب گليب سيزينلە بير يئر دە اولاراق دوشمنلە ساواشاجام.

راپورت:

- خبرلەشيب بيلديم كى گئرى اوتورانلار تاليش بيى، يونس خانا سيغينييلار. على خان قوجا بيليني چاغيريب دئديم كى بيز دە اونلارين اؤزو كيمي دولانمالييق. على خان، يونس خانين برەسينه يوگوروب دؤرد يوز قويون گؤتوروب گتيردى. اوندان سونرا يونس دان بير يازى گلدى. دئميشدى كى داها هئچ كيملە ايشى اولمايلاق. او جار بير تئلگراف اليمە چاتدى. پيشەورى منى تبريزه چاغيرميشدى. تئز يولا دوشدوم.

يدالله

هه. سونوندا من دئين اولدو. سروان امير فتحى آلارلى، گيلانا قاچان شَهسَوَنلرى تزه دن ديرچلديب، ساواشا يولا سالدى. تزه شاهچى قوشونو، آغ بولاقدا ژنرال آذرله ساواشييب، چوخلو فدايى اؤلدورندن سونرا، هيرو آبادا سارى قايتيديلار. هيرو آبادى فرقه نين اليندن چيخارديب، كيسالاي سارى گلديلر. دونن كى فدايى لر دؤنوب شاهچى اولموشدولار. فدايى لر بو گليشى گؤرن كيمي آهار باهار دان سووشوب حسن اؤلن دره سيندن آستاراي قاچماغا باشلاميشديلار. همان حاجى مجيد يانى فرقه نين كيسالا دا اولان بؤيوك باشى، حسن اؤلن دره سينده ماريغا ياتيپ اوردان سووشان فدايى لرى ووروردو.

كيسالا ساواشيندان سونرا، شاهچى قوشونو اردبيله سارى يولا دوشدو و او گون مين اوچيوز ايگيرمى بئش اينجى ايلين، آذر آيينين ايگيرمى بيرينجى گونو ايدى. يازيق كندلى لر گؤردولركى منيم دئديكلريم گؤيردى. هه، من. يدالله. اوروس لارين قوشونوندا اوكرابينده وروشان مسلمان ديويزيسيانين عسگرى. اوروسو تانيمايانا لعنت!

شَهسَوَنلرين اردبيله سارى يوروشو، مين اوچيوز ايگيرمى بئش اينجى ايلينين

ایگیری می بیر آذر آییندا باش وئردی. ملی حکومتین جشنی صفویه مدرسه سینده قورولموشدو. أما ائله او گنجه فرقه نین باشچی لارینین قاجماغی بیلیندی. اردبیلین فرقه باشچیلاری تله سیکله آستارایا قاچدیلار. ولایت کمیته سینین گنجه ایله قاجماغیندا، سحر چاغی، فدایی لر آلا قاپی یا بیغیشیب مارشلا آستارایا ساری یولا دوشدولر. شهسۆنلر اردبیلی آله آلیب، فرقه آدام لارینی گزمه یه باشلایب قتله دئییب اونلاری اؤلدورمه یه باشلا دیلار. اردبیل آذر آیینین ایگیری می بیرینچی گونونده کئچدی شاهچی لارین ایله.

جودت چاپخاناسی، شاهچیلارین ایله داغیلدی. بیر ی چاپخانادا اولان آیین اویونو، بیر ایسه قورقوشوم چاپ حروفاتینی چاپدی، چاپ دستگاهینین بویوک اولدوغونا گۆره اونو چاپخانا دان چیخاردا بیلمه ییب ائله اوردا یاندریرلار. بیر قوجا کیشی جودت چاپخاناسینین قاپیسینین بیر تاینی بئلینه آیب گنذریدی. بیر ی اونا آحیقلانیب دئدی:

- به قاپینی هارا آپاریرسان بو قاپی سنین نه کارینا گله جک؟

- به مسلمانلیق هارا گنذیب؟ نییه قویمورسان منه ده بیر تای قاپی یتتیشه؟

شهرده، بو دیگرگین لیه گۆره قورولوش قورولدو. قورولوشو قوران لار، یوسف رئیس، علی عناصری، رحیم معین، و قهرمان خان شجاعی ای دیلار. بیر قورولوشدا تصفیه کمیسیونو آدیلا قورولدو. اونلار دوستاقدان قالان باشسیز دوستاقلارا یتتیشه جکدیلر. اونلارین باشچی لاری، حاج اسدالله فرج اللهی، سیدهاشم مصطفوی، حاج میرزا محمد علی مناف زاده، فضلعلی هدی، مشیرالتجار، حاج غلام غلامین، حاج ابوالفضل صادقی، حسنعلیخان امیری، و غلامرضا خان امیری ای دی. اونلارین ایشی یوخسول فدایی لره یتتیشمک ای دی.

هه، او فدایی لږ کی تکجه آد یازدیریب، بئله توفنگ اوزو گؤرمه میشدیلر. بو ایکی کومیسسیون ایش لری، شہسۆنلرین شہرہدہ یئرلشمہ ییلہ بادا گئتدی. شہسۆنلر بیلدیکلیرینی ووردولار قلیبہ. بیر هفته اوندان سونرا شاهین قوشونو یتیشن کیمی بیرآز سایخینلیق اولدو. شاه آدام لاری بیراینجی ایشلرینی اداره لردن باشلادیلار. بوتون تورکو باشلیقی اداری کاغاذلاری بیغیشدیریب یئرینہ پہلوی آرمینی قویدولار.

سورالیقدا حاجی مجیدید بیر گون مسجدهدہ ناماز اوستونده دئدی. من او دربند ده یوز دن آرتیق فدایی نی ووروب اؤلدوردوم. گؤره سن الله تعالی منی باغیشلا یا جاق؟ سونرا اؤزونه توختاقلیق وئریب دئدی، من وطن یولوندا اونلاری اؤلدوردوم!

من اؤزومو ساخالایبلمہ ییب دئدیم:

- وطن یوخ آی حاجی مجیدید، محمدرضاشاه پہلوی یولوندا اؤلدوروبسن او یازیق لاری.

حاجی مجید دؤنوب منہ آیری آیری باخدی. دئدیم:

- نه دی؟ دئمہ دیم قوشولما بو قورولوشا؟ بورا مسجد دی. اللہین ائوینده یالان دانیشما یا جاق کی؟

حاجی مجید اوزونو دؤنده ریب بیر داها سجده قیلدی. نئچه گوندن سونرا دا دیغلابیب اؤلدو.

حاجی کلام دا بیر گون ائل چیمیندن سووشاندا بیر بیلینمز گوللہ به توش گلدی. سسی بوغازیندا بوغولوب بیردن بیرہ داش کیمین آتین بتلیندن دوشدو مسجد چیمہ نینہ. اونو ووران اوغول تاپیلما دی. فرقه آدام لارینین قاتیل لری چوخ

ياشاماديلار. چوخو هيرين قانلی دره سينده گولله ايله ووروردولار. بو ایدی اوروس لارين قوردوغو بۇيوک ملی حکومت و بو ایدی فدایی لرله اونلارا قارشى ووروشانلارين سونو. اما هله منيم گۆره جک ايشيم وار ایدی.

سگگيز - جى بۇلوم

محمد

فرقه داغيلان گون، شيخ غلامحسين غروی تزه ميداندا دانيشيردى. بيز ده هاميميز اوردا قولاق آسيرديق. آخى او بۇيوک عاليم ایدی.

- قتهله آدیندا بير فتوا يوخذور. لغو دير. بوتون گناهكارلار، توده يوخسا فرقه - آداملاری، يا دا شاهين آداملاری محكمه يه يوخسا عادل مجتهدلره وئريلمه لی - ديلر. هرکيم محكمه سيز بيرینی اؤلدورسه، قصاص اولاجاق.

بوسؤزلى دئييب اوردان ائيب، جماعت نامازی اوچون محمديه مسجدينه ساری يول آلدی. بيزده آرخاسيجا گتتمه يه باشلاديق. محمديه مسجدينين قاباغیندا، بير ده گؤردوک کی ايکی قارداشی يانی نصرته قدرتی آياقدان باغلايب سورويورلر. قدرته نصرت فرقه نين تشکيلاتينا پاسبان يازيلميشديلار. هئچ کيمه ده توخانماميشديلار. اما جماعت اولاری سورويوردولر. دوز محمديه مسجدينين قاباغیندا شيخ غلام حسين غروی ايله اوز به اوز چيخديلار. شيخ بو گؤروشومو گؤرونجک قيشقيردی:

- بو نه اوضاع دى؟ بو نه وضعدى؟ نه اويوندان چيخيرسيز؟ به دولت يوخذى؟ محكمه يوخذى؟ تنز بولاری بوراخين يوخسا الله اآند اولسون وئهرم

سيزی قصاص ائله سينلر.

سوروينلر تتر ايكي قارداشي آچديلار. قدرتين حالي بير آز ياخشي ايدى اما نصرت اولمه جه دن برى ايدى. قدرتى آپارديلار محمديه حامامينا. يازيق اوردا ديريلدى. اما نصرت قالميشدى خيابانين اورتاسيندا. حيدر قولى بى آدينلى، مقصود صدرين نوكرى، گليب نصرتيه باخيب باخيب دئدى:

- قولى بونو راحتلاييم.

اوندان بئليندن توپانچانى چيخارديب بير گولله ووردو نصرتين بئيينه.

تتر بيرى قاجيب خبر وئردى شيخ غلامحسينه. شيخ دئدى:

- حيدر بى توتون قصاص ائله يين. فتوا بودور.

مسجدين ناماز قیلانلاری چيخيب اونو قووالاديلار اما اوقاجيب گيردى صدرين ائوينه. محمديه ناماز قیلانلاری صدرين قاپيسنى دؤيدولر. صدرين گيزيرى چيخيب دئدى:

- نه اولوب.

- بيز شخ غلامحسينين فتواسيلا گلميشيك حيدر قولى بى آپاريب قصاص ائله يک.

- گئديم صدره دئيم.

بيرآزدان صدر ائودن چيخيب جماعته دئدى:

- گئدک مسجدده.

مسجده يئتيشن کيمي، شيخ غلامحسينين قاباغيندا ديزى اوستونده اوتوروب دئدى:

- شيخ حضرتلری اجازه وئرين بو گناهکار بندهنى صباح دؤلت محکمه سينه وئرك.

- عيبى يوخ اوندا بو خيابانا دوشن مئيتى آپارين باسديرين.

باش اوسته جناب شيخ.

ناماز قیلانلار چیخیب خیوانین اورتاسیندا یئره دوشن نصرتی گۆتوروب
آپاردیلار قره کوللوک قیبرسانلیغیندا ناماز قیلیب باسدیردیلار.

هئچ واخت بو گۆروشوملری اونوتمادیم.

درویش ای رضابو گۆروشوملره باخیب باخیب دئدی:

حقدن دوزه لر ایشلر

حق بیرلیگینی ایشلر

بیجادی بو تشویشلر

مولا گۆره لیم نئیلر

نئیلرسه گۆزل ائیلر

عاقل ایشی لنگ اولماز

مومن دئدی تنگ اولماز

بیجا یئره جنگ اولماز

مولا گۆره لیم نئیلر

نئیلرسه گۆزل ائیلر

بۇسۆزلر منی آغلانندی گۆزومو یوموب دالدیم...

سحر ائودن چیخیب ساللاخ خانا چایینا باخدیم. بیزیم ائو یاغلی خاتینا
یاییشیقلى ایدی. آلاقایى یا گئتمه یه گرک قیرمیزی کۆرپودن سووشوردوق.
اؤیمیزین یانی قره کوللوک قیبرسانلیغی ایدی. بازار، گون باتانیمیزدا ایدی. یانی
بازارا گئتمه یه گۆزه گرک قارا کوللوک قیبرسانلیغی لا قارا کوللوک مسجدینین
قباغیندان سوووشوب گئدیردیک. اوگون تئزدن چیخمیشدیم گئدم چۆرک آلام.
مین اوچ یوز ایگیرمی اینجی ایلین زومار آیینین یانی شهر یورین اوچو ایدی.
قونشولاریمیزین ایکیسی دارغا ایدیلار. یانی پاسیان. بیرى چهارراه لا
آلاقایینین، بیرى ده پیرتمه لییین دارغاسی ایدی. او ایکیمینجی سینه یولچو خان

دئیردیلهر. نیهه؟ باشا گلیمیشی وار ایدی. اونون آتاسی خان ایدی. او آتاسینین وار یوخونو وورموشدو داشا چیخمیشدی باشا. بیرگون نؤکر نئییه دئمیشدی آتی یهرله یین. دئمیشدیلهر:

- خان، آت یوخدی.

دئمیشدی:

- اوندا اؤکوزی یهرله یین.

ایکی دارغا وظیفه باشیندان تزه یئتیشمیشدیلهر محله یه. بیردن گورولتو قالخدی. اوچ دنه قارا طیاره باشیمیزین اوستوندن اوچوردو. اوخه دیم آشاغی دان اوچوردولار کی تلفون، تئلگراف تئلرینی قانادلارینین آغزینا وئریب قیریردیلهر. پارتلاماق سسی ده گلدی. اوندا قاچاقچ دوشدو. ائلین دیلیندن ائشیتدیم کی طیاره لر سرباز خانانی بومبارتمان ائله ییلر. بیر آزدان اوروسلارین ماشینلاریلا تانقلاری نمین یولوندان سوخولدولار شهره. بیز توپالاشیب باخیردیق. علی پاشا آدینلی دارغا وار ایدی. اوروسلارین قوماندانی اوندان سرباز خانایا گئدن یولو سوروشدولار. علی پاشا همیشه دانیشاندا ال قولونو اؤلچردی. باشلادی ال قولونو اؤلچه اؤلچه سرباز خانایا گئدن یولو گؤرستمه یه. دای دئمه طیاره لرین بیر ائله اوردا اوچورموش. طیاره نین سوروجوسو ائله بیلیر علی پاشا سالداتلاری وورماق ایسته بیر. گؤیدن اونو باسدی گولله یه. علی پاشانین بیر الی گؤیده ایدی کی یوخاری کالیبری اولان طیاره نین مسلسلی قولونو سالدی. او زامان قوشا قانادلی طیاره یه آیری پالان، جنگی طیاره یه ده طیاره یا بالون دئییردیک. آتام تئز ائودن چیخیب دئدی:

- ائلین منده امانتی وار تئز گئدک توکانا.

بیز قارا کوللوکدن سووشوب توکانا گئدن کیمی انزابلی آتلی لار گلیب باشلادیلهر چاپماغا. قیشقیریردیلهر:

- آی جماعت اوروسلار گلیرلر. هر نه واریز گیزله دین.

آتام بو سۆزلری ائشیدن کیمی بوتون امانتلیرى گۆتوروب دئدی:
- گئدک ائوه.

ائوه گلیب بوتون ائل امانتلیرىنى یورقان دؤشکلرین آلتیندا گیزلئتدیک. ایشیمیز قورتارانان سونرا چیخدیم ائشییه. گۆردوم جاوانلار قیرمیزی کۆرپوسونون اوستونده توپالاشیبلار. گئدیپ گۆردوم اوروسلارین تانقی کۆرپودن کئچنده دوشوب چایا. اولار الله شیردیله تانقی چیخاردالار. اوچ گون الله شیب آخیردا تانقی چیخارتدیله. او اوچ گونده طیاره لرین سسی کسيلمه دی. دای دئمه طیاره لرین موتورلارینی بايئندیرخان طیاره میدانیندا یئرده اوتورار کن ایشله- دیرمیشلر. یانی ایسته مه میشدیله بو قورخولو سس اردیبلدن کسيلمین. جماعت باشلادیله کنده گئتمه یه اما منیم آتام باکی گۆرموش ایدی. اوروسلاری یاخشی تانیردی. بیز قالدیق ائوده. اون بئش گون طیاره لرین سسی کسيلمه دی. اوندان چۆره یه جیره باغلادیله. آخی ائشیتدیکلریمیزه گۆره ایرانین و آذربایجانین تاخیل، بوغداسینی آپاریردیله اورسیتته. بیزیم کوپئیمیز یازیلدی مشهدی رحیمین یانی قونشو لوغوموزدا اولان چۆرک چی یه. آتام رادیویا قولاق آسیب دئییردی:

- اوروسلارنان آلمانلیله یامان ووروشورلار. بو جنگ قورتارماسا اوروسلار بیزدن ال چکمه یه جکلر. الله اؤزو بیر فرج یولو آچسین.

ای رضاشاهی سورگون سالدیلار. اما ای رضاشاهین همان شهریانی تشکیلاتی اوروسلارلا ال بیر اولموشدو. اون سگگیز یاشیندان یوخاری اولان جاوانلاری توتوب وئیردیله اوروسلارا. اولاردا بیزیم اوشاقلاری دومبه له دوز گۆنده ریردیله ایستالینگرادا. نه خه دیم جاوان گئتدی کی اییله سوراغلاری گلمه دی. بیرى بختی منیم یولداشیم ایدی. اونو سرباز توتوب وئرمیشدیله اوروسلارا. اوروسلار دا اونو ایستالینگرادا گۆندر میشدیله...

ای رضاشاه حکومتی بیر گونده بیخیلیدی. اوتورموشدوم ائوده فیکیرله شیردیم. گوجلو بیر دؤلتیمیزین اولمادیغینا گۆره یاش تۆکوردوم. ای رضاشاهین شیر خورشید مریضخاناسینی خاطرلادیم. اورانین معمارلاری بیزیم قارا کوللوک قیبرسانلیغینا گلدیله. اوردا ائله داشلار وار ایدی کی موزه لره لاییق ایدی. هامیسی یازیلی ایدی. هئج کیم تاریخ لرینی بیلمه بیردی. کپک داشی لا اوره لی داشلار وار ایدی اوردا. هئج کیم دئییه بیلمه دی کی بیزیم بو آتالاریمیزین قیبر داشینی هارا آپاریرسیز. اوشاق باشیما یاش تۆکوردوم بو تالانا. یالنیز بیر قارا داشی آپاریب شیخین حیطینده قویدولار. آخی چوخ ذیرلی، چوخ قیمتلی ایدی.

اوروسلار نارین قالانین قالارقیسیندا بیر ده بالیقلی چابینین اوتایندا سنگر قورموشدولار. شوره بیله بیر چپر چکیب داها هئج اردبیلینی قویموردولار اورا گنده. اما گونده اون اون بشش کامیون اورانین پالچیغیندان گۆتوروب آپاریردیله. نمین یولو یا آستارا یولو، جهازی حامامینین یانیندا قورتاریریدی. اوردا بیر اوتاق وار ایدی. گلن کندلی لردن پته آلیردیلار اوردا.

بیردن ائشیتدیک کی ملی حکومتی قورولوب. اولده اردبیلی لر بو تشکیلاتین باشینا کئچمیشدیله کی هامی اونلاری تانیردی، هامی دا اونلارا آرخالانیردی. اما یواش یواش اردبیلی لری قیراغا قویوب تبریزدن زنوزی کیمین آبیر حیا سیز آداملار گلیب اردبیلی لرین یئرینی توتدولار. او زامان ایدی کی اردبیلی لر فرقه دن اوز دؤندریدیله.

اوروسلار باغلارا سیغینمیشدیله. امن باغیلا، شریعت و صراف اوف باغینا. آخی ایسته میردیله گۆیدن گۆرسه نه لر. چون آلمان اورسیتته جوماندا، اورسییه تین طیاره لرینین گۆز قاباغیندا اولماغینا گۆره اونلاری یئتمیشدیله.

اوروس افسرلری شیرخورشید خیوانیندا نئچه توکاندا اوتراق ائله میشدیله. کنسرو یئییب وودکا ایچیب آتیردیله خیوانین اورتاسینا. نه خه دیم زهله سیز ایدیلر بو اوروسلار.

اونلارین هم آفاتاتلاری وار ایدی، هم قیلینج هم ده هامیسینین قولوندا ساعات. بیر گوڭ کیف لری وار ایدی ایچینده نقشه، قطب گورسه دن لری ده وار ایدی.

او زامان چئشمه باشی مسجدی، مئیدانین اورتاسیندا ایدی. اونون دوواریندان بیر پارچا آسلامیشدیلار. او پارچادا بیر شکیل چکلمیشدی. بیر اوروس سالداتی توفنگینین باشیندا اولان خنجری سوخموشدو بیر یئرہ ییخیلان آلمانلی فاشیستین بتلینه. آلتیندا تور کجه بیر سؤز یازلمیشدی:

- چاتسین جزاسینا غصبکار آلمان
یئتیشسین دادینا دیکتاتور هیتلر

بیز هامیمیز بیلیردیک کی اردبیلین مرکزی کمیته سی عبدالله زاده نین توکانینین یوخاریسیندا دیر. محمدی وند، غلام یحیی اورا گلیب گنڈیردیلر.

بیر گون آتام ائوه گلیب دئدی:

- سس ائله مه یین فرقه قاچیب.

بیز چیخدیق محله یه. بیر ی دئدی گنڈک سانجی چایینین یانینا.

گنڈیب گوردوک آغا دیرمانین یانیندا اون دوققوز باش دوزوبلر. قیشقیردیم:

- آی دیرمانچی!

- نه وار، نه سؤزوزوار؟

- بو اون دوققوز باش نه دی بوردا؟

- آی بالا سوروشما. هله ده اؤزومه گلمه میشم. شایسونلی لر اون دوققوز ثومه-

رینلی فدایی نی گتیردیلر بورا. باخ ائله او دووارین دیینده اولاری دلیک دئشیک ائله دیلر.

- اؤزو ده محکمه سیز.

- نه محکمه سی آی مسلمان؟ اولارین دینی اولسایدی نییه اشرارلیق

اٲليردى.

- بولارى تانيرسان؟

- هه، باخ اوباشدان ساناييرام. عزيز اوغلو حمدالله، مرد على اوغلو فرزاد، سيد على اوغلو ميرعلى اكبر، روستم اوغلو غلامرضا، سيد حسين اوغلو مير اسماعيل، روستم اوغلو منصور، ابوالفضل اوغلو كريم، جهانگير اوغلو محسن، عباسقلى اوغلو آغام اوغلان، قربانغلى اوغلو رضا، قربان اوغلو فيض، واهاب اوغلو جبرئيل، عبدالمناف اوغلو چلوخان، عبدالمناف اوغلو پلوخان، عبدالمناف اوغلو يوسف قره، بابا نصير آتاسى سلطان ...

رزاق باشكسن، رسول صميمينين خوداشى، نۆچهسى، خلاص گولله يئرینه بوتون بو آداملارين باشين كسدى و آدى قالدى رزاق باش كسن.

- رسول صميمينى تانيرام، اوبى لرين گيزيريدى.

دوستوم ميمش دئدى:

- فرقه قورولاندا گيزلنميشدى. شاه گلنده بى لرين امريله دموراتلارى قيردى. ايندى اولوب حاجى رسول صميمى...

گون اوگون اولدو كى گوزومله گوردوم كى رسول صميمينين بئته نين داغيتديلار...

دوققوز-جی بؤلوم

احمد

ایکیندی واختینا یاخین یئر باشلادی تیتره مه یه. عظیم قولاغینی یئره قویوب کندین گون باتانینا ساری قاچیب سنگر لرین بیرینده گیزلندی. آتلی لار اوزه چیخینجاق باشلادی اونلارا گولله یاغدیرماغا. قاباقدکی آتلی لارین بیرى آتی ایلا قاریشیق بیر میاللاق ووروب یئره سریدی. اوندان باشلادی زاریلداماغا. های قوپدو. بیرى قیشقیردی:

- داغ محمد نئيله یک؟

- قایدین آرخایا بوردا سنگر قوروبلار.

آتلیلار اوزاقلاشیب بودونه ایکی دسته اولوب، کندین گون چیخانای ایلا، قوزئیندن یوگوردولر. عظیم قاچیب نچه گولله قوزئیدن آتیب اوندان قاچدی گون چیخانا. سنگره یئتیشمه میش بیر گولله دیدی بؤیروندن. سایمیب اوردان دا نچه گولله آتدی. گینه نچه آتلی بیخیلیب باشلادیلار زاریلداماغا. بو آرادا ایکی آتلی سوشوب کئچدیلر کندین ایچینه. عظیم قیشقیردی:

- آی حسین، آی حسین، کئچدیلر کنده.

باشیمی آتیب دالدیم...

آلمانلی لار بورادا ایشله ینده من هله یئنی یئتمه ایدیم، اون ایکی یاشیم وار ایدی. ای رضاشاه زمانی ایدی. آلمانلی لار حئراندا یول چکیردیلر. اونا کوته کومه یولو دئییردیلر. لوندویلدن بئله گله جکدی سولایا. بئله لیکده بوتون کندلر

قوشولوردو دۆلت یولونا. من اوردا یالنیز سو داشیبیردیم ایشچی لره. آلمانلی لار اوچ قیران اون شایبی ائششه ییمه، ایکی قیران اون شایبی دا اؤزومه وئیردیلر. سرمه لر منیم ایشیمی یازیب وئیردیلر آلمانلی لارا اونلاردا آخیر قیرانا کیمین پولومو وئیردیلر. نم نه یه بیر دن حئراندا کی ایشلر دایاندی. ائله بیل استالین ای رضاشاها گؤزونو آغارتمیشدی کی آلمانلی لار ایشی دایاندیر سینلار یوخسا او یولو دارماداغین ائله یه جک. آلمانلی لاردا میانادا بیر ایشی باشلادیلار. بیزلری ده آپاردیلار میانایا ساری. بوتون ایش آیین او یونوموزو وئردیک چاروادارا، اونلار دا چاتدی لار آتا. بیز یایاق گئدیردیک. گئجه چاغی سرا با یاخین زیره کندینه یئتیشدیک. شامی قهوه ده یئیب سونرا یورقان دؤشه ییمیزی چارواداران آلیب چؤلده یاتدیق. زومار آیینین اوچو ایدی یانی شهر یورین اوچو. گئجه نین بیر عالمی گؤردوک های هوی دور، بوغاناق. بیر ده گؤردوک سربازلار دسته ایله اوز قویوب لار بستان آبادا ساری. قاچیب سوروشدوق:

- نه اولوب آی سرکارلار؟

- اوروسلار تۆکولوب لیر ایرانا.

بیر آزدان چاروادار گلیب دئدی:

- شئی شوی لروزی تحویل وئیریم. من قاییدیرام اردیبله.

هر کیمین آیین او یونونو قاباغینا تۆکوب، اوندان قاییتدی. بیز ده ائله اوردان قاییتدیق. ساعات سگگیز اولاردی کی بیز سایننا یئتیشن کیمین، اوروس طیاره لری گلدی لیر. گۆیدن بیر شئی آتدی لار. بیز ائله بیلدیک گۆبه لیک دیر. دای دئمه چتیر باز ایمیش لار. بئش آلتی دنه سی دوشدو یاخینا. گؤردوک اوروس سالداتلاری دیلار. ایران سربازلاری اسلحه لرینی چوله تۆکمودولر ائله کی بیر مئشه نین خوللارینا اوخشاییردی. هه اولار رضا شاهین قوشونو ایدی لار. سربازلیق فورملارینی سویونموشدولار، هره بیر آلت کۆینکله قاچیردی کی بیلمه سینلر سربازدی. کندلره سیغینیب کؤهنه پالتاردان زاددان آلیب گئییب

قاچيرديلار اؤز ائولرينه. بيز اوردان بئله يولدان چيخيب چؤللهمه ايله اردبيله سارى يولار دوشدوك آيين اويونوموزو شلهلهميشديك داليميزا. آمانلى مهنديس لر چوخدان قاچميشديلار. يورتچو ماحاليندان بئله دوشدوك كؤيشهنه. زمى لرله بئله اردبيلين ياخينليغينا گليب گؤردوك كى رضا شاه زمانى، بندر عباسا كيمين سورگون دوشن چئرونلار، دوشوبلر اوروسلارين قاباغينا، ديلمانحليق ائله بيرلر. قاباغيميزا بير چئرون گليب دئدى:

- اصلا قورخوب ائله مەيين؛ سيزنن ايشلرى يوخدور. زمى دن چيخين، يولنان بئله گئدون.

اوروسلارين اتليلارينين بيرى قاباغا گليب دئدى:

- عسگر هاردادى؟

اوستاميز دئدى:

- عسگر زاد يوخدى، بيز هامى ميز ايشچى بيك.

داى بيزيمله ايشلهرى اولمادى.

گلدك گلدك، شوراييله يتيشنده، گؤردوك ددهم واى! شوره بيلين يارليغانى اوروس ساداتلار يلا دولودور. اوروس قاز ماشينلارى تيريلدايا تيريلدايا ايشله- بيرديلر. شورابيلين دؤرهسى دولو ايدى اتلى ساداتلارلا. باكىلى بير سادات قاباغيميزا گليب دئدى:

- هاراليسيز؟

دئدىك:

- نمينلى

دئدى:

- قورخمايين سيزنن ايشلرى يوخدور. دوز يولوزو گئدين بئله لاپ اوروس

عسگرلرين ايچندن ده گئتسز، گئده بيلرسيز.

ائله اؤجور ده اولدو. گليب يتيشديك اردبيله گؤردوك، قارپوز ساتاندى،

يومورتا ساتاندى ھامى اوروسلارلا آل وئر ائله ييرلر. اوروسلارين چوخونون پوتونونون آلتى قويموشدو. ايپله سرىميش ديلر كى آياق لاريندان قوپماسين. ماشين لارى قاز ماشينى ايدى، چوخو دا ايشله مىردى اونا گوره آت اربه سييله اويان بو يانا گئديرديلر. بير ده گوردوك آمريكانين اوروسلار وئرديگى مهمات گلير. آمريكالى قالون آدينلى بير ماشين وار ايدى. اونلار تزه ماشين ايدلار اوزو ده اوروسلارين ماشينين دان چوخ ياخشى ايديلار. بيز آستارا يولونا يولا دوشدوك. سحردن آخشاما، آمريكانين قالون ماشينلار يلا خرمشهردن مهمات گتيريديلر اوروسلارا. دئيرديلر قالون ماشينلارى آخشام چاخى بيغيشيرلارر پيله سئفى يه، بير ده بيله سوار گمركونه. سحر گون چيرتلايان كيمي اوروس قاپلارى آچليب، اوندان بوتون اسلحه لرى كئچير ساوئته. او ماشينلارين ايچينده مىسدن توتوپ پادوشا كيمين كى پوتونون آلتينا سالىنيردى، كئچيردى اوتايا.

اوبيرى ياندان، مشهددن ده سلاح گئيردى اوتايا.

فرقه تزه قورولموشدو. فرقه فدائى لرى جيبار كندينه بير اوتاغا تاختا تاباق قويوب اجلاس قوروردولار. اوردا صدر، كاتب بير ده دانيشقان آداملار دانيشيرديلار. رعيتته دئيرديلر كى گرک اربابلار، خانلار گنده اوندان قيشقيريديلر اولوم اولسون جوجه پيلو يئيلره. فرقه نى اوروسلار ديكلتديلر. بعضى لر دئيرديلر كى اوروسلار ايستيرلر بارماقلاريني ايليشديره لر بورا.

فرقه مىلى حكومتين اعلانين وئرندن سونرا، نئچه ماشين سولا ايللا آريا تپه- نين آراسيندا اولان دينج بير تپه يه گليب كندلى لر ين آراسيندا بئرنو توفنگى پايلاديلار. توفنگ لر ين قايشى يوخ ايدى. كندلى لر سوپاندين باغينى باغلايب آسلاديلار بئللرينه. اوندان گئديب نمينين ژاندارمئريسنى آديلار. يولا دوشدولر

آستارایا ساری. فرقه فدایی لری کی چوخو ساوالان اته ییندن گلمیشدیله، کشفی نین بی لری یانی رشید خانلا ضرغام خانی کورپو آلتیندا اعدام ائله دیله. سونرالار توفنگی تکی فدایی لره وئیردیله.

هه بیزیم کندیمیزین صدری عباد کاتبیمیز ده ذبیح ایدی. سولانین صدری عیناله ایدی. منی جاوانلارین صدری ائله میشدیله. مدال دا وئرمیشدیله منه. بیزه تاختادان توفنگ وئرمیشدیله. بیز او تاختا توفنگله رژه گئیدریک. نمینه گئدیله گلیردیله. رژه گئندنه ده مارش اوخویوردوق:

زنجان چایی

یول وئر بیزه

بیز بو یولدان

کئچمه لی بیک

تهران سویون ایچمه لی بیک.

بیر ده:

آی آنالالا

آی باجیلار

راحت یاتین

بیز اویاغیق.

بیر ده:

توپچیلار توپلاری چکون داغلارا

مسلسل توفنگی آلون الله.

فدایی لر بیزه نه جوره ساواشماغی بیر ده گولله آتماغی اویره دیردیله.

بیز پیشه ورینین عکسینی قازئنده گورموشدوک. کئنده رادیو یوخی ایدی. اونا

گوره بیزی تتر تتر نمینه دعوت ائله بییردیله. اوردا کنسرت اولاردی.

کانازالی حسن عمیش اوغلو گلیب چالاردی. آخی او قوناق قاباغینا قویمالی

آدام ایدی. دودهراندان، نونه کراندان، آرپا تپه سیندن توتدو نمئیه کیمی، فدایی لرین اسلحهسی چوخ ایدی.

بولار باشلامیشدی یول چکمه یه. جماعت تۆکولوب بونلارا کۆمک ائلیردی، اؤزو ده پولسوز. یوللارا قوم تۆکوردولر، ناخیرا یول دوزلدیردی.

فرقه، بعضی خانلارین ظلمونو کسدی. ائله کی قاباقجا، رعیت، قورخوسوندان ائشییه چیخا بیلمهسه ایدی، بو دؤنه خانلار ائشییه چیخا بیلمیردی. کندیمیزین بی لریندن بیری غلام بی ایدی آتاملا دا یامان دوست ایدی. او زامان یانی فرقه نین اول قورولدوغوندا من غلام بییه کۆمک ائلیردیم. او پست حواله لرینی گتیریب وئیردی منه، من ده آستارا یا آپاریب اورانین حواله لرینی آلیب گتیریردیم کنده. غلام بی گلنده وئیردیم اونا.

غلام بی نمینلی ایدی آما بیزیم کندیمیزده ده یئری واری ایدی. هئچ کیمه شپه سی دیمه دی هئچ، یوخسوللارا کۆمک ائلردی.

اوزامان کندیمیزده بوغدا، آرپا بیر ده مرجی له کوروشنه عمله گلیردی. خرمن واختی گیزیر گلیب بئشدن بیرین آبییردی. حاجی جوادلا حاجی واهاب کندین بیی ایدیلر. یاخشی آدام ایدی لار. کتچینن ایدیلر. خرمن کی اله نردی، گیزیر، مالیک پایینی دجله ییب، بیغاردی انبارا. اوندان اره به یه ووروب آپاراردی اردیله. فرقه گلندن سونرا کمیته لرین رئیسی نونه کرانلی فرضی، نمینن ده رئیسی جوله کرانلی ملا مجید دستور وئردیلر، بهره نی انبارا بیغیب سونرا گینه کندلی- لرین آراسیندا بؤله لر. یانی بی لره وئردیگیمیز بهره لر اؤزوموزه قایدیردی.

گلن ایلی گون او گون اولدو اوروسلار، نئجه گلیمیش دیلر اوجور ده گئتدیلر. اونلارین گئتمه یی فرقه نی یامان دارد قویدو.

دئیردی یوخاریدا، استالینله قوامین آراسیندا آل وئر وار. ایستیرلر ملی

حکومتی ییغیشدیرالار.

مین اوچ یوز ایگیرمی بئشینجی ایلینین ایگیرمی بیر آذر گونو، گوردویوموزه اینانما دیق. سحر چاغی فرقه نین قوشونو گلیب سولادان کئچدی یوخاری خنه- بی.یه. قاباغا گئدیب اونلارین بیر فدایی سیلا دانیشدیق، عباد سوروشدو:
- نه اولوب؟

- شاه قوشونو سوخولوب آذربایجانا. اوروسلار دئییلر کی گلین بو تایا، سیزه اسلحه وئرک، توپخانا وئرک، اوندان قاییدین ووروشون.
عباد دئدی:

- بو نه سؤزدی؟ به بیز ووروشا بیلدیگیمیز یئرده، قویوب گئدک کی بیزه توپخانا وئرجه کلر؟ به دوز دئییلر سه گتیریب توپخانانی ائله بوردا وئرسینلر دای بیزه!

فدایی هئچ نه دئمه ییب قویوب گئدی.

بیر ده گوردوک، سولانین، جیارکندینین بیر ده اوبیری کندلرین فدایی لری، تلس تلس قوشولورلار قوشونا. اوچاغدا دا همیشه قار یاغاردی. قارین یاغماغی هر نه دن چوخ بیزی دار یخدی ریردی.

صباح خبرلر گلیب چاتدی. بیلدیک کی اونلار قارا سویا کیمین گئدیب اوندان پيله سئفی دن بئله کئچیبیلر اوتایا.
بیری گلیب دئدی:

- صادیق خان، آستارانین فرقه صدری قاچدی اوتایا!

او بیری گلیب دئدی:

- سولانین صدری عین اله دا قاچدی اوتایا.

عباد قالان فدایی لری ییغیب دئدی:

- بئله اولماز گرک نميندن خبر بيلک.
عظيم، ديدهرم چنگی فدایی لردن ایدی. دئدی:
- من سحر گون چيرتلاماميش چايديم نمينه. ملا مجيد جوله کرانلی نمينين
صدري، کميته نی باشينا بوراخيپ قاچيب.
- فرضی هاردا؟
- فرضی ده يوخ اولوب.
عظيم دئدی:
- ائله بيز نئچه فدایی قالميشيق؟
اوندان باشلادی آدلاریلا سايماغا.
- اسماییل، سيف الله اوغلو جبی، عظیم، آلیش اوغلو قباد، عباد اوغلو بؤیوگ
آغا، یوسوب اوغلو صالح، مجید اوغلو حسین، بیر ده من. دوققوز آدام. نه
دئیرسیز بو گون یاصاباح بالیش بیین آداملاری یئتیشه جکلر بورا. قالیب اونلارلا
ووروشاق؟
- اسماییل له سيف الله اوغلو جبی یولا دوشدولر آتلارینا ساری.
عباد دئدی:
- هارا؟
جبی دئدی:
- باغیشلا عباد. بیز بو ساواشا قاتیلساق هامیمزی اولدوررلر. بیز گئدیریک
تهرانا. نه واخت فرقه قوشونی قایتیدی بیز ده گلهریک.
اوندان ایکسی ده آتلارینا مینیب گئتدیلر.
آلیش اوغلو قبادلا، عباد اوغلو بؤیوگ آغایلا، یوسوب اوغلو صالح ده یولا
دوشدولر.
عباد دئدی:
- به سیز هارا؟

بۇيۇگ آغا دئدى:

- قوشونوموز دئدى كى اوچ گونە قايداجاق، حتى بير عدە گيزلەنيب كى اونلار قايداندا قوشولالار اونلارا. بيز كئچيريك اوتايا.

اوندان گنديب ارواد اوشاقلارينى دا گوتوروب آستارايا سارى يولا دوشدولر. عباد دؤنوب ياشلى گؤزلريله باخدى. تكى عظيمله، مجيد اوغلو حسين قالميشدى كنده. من عبادين آغلاماغينى گورونجك اوؤومو ساخالايا بيلمەييب آغلامايا باشلاديم.

عظيم گنديب الينى قويدو عبادين چيگينه. دئدى:

- آى عباد. منيم سؤزومه باخسان، بيز كنديميزى قوروياجاغيق! گنت بوتون گيزلەنيب، فرقه قوشونونون قايتماغينى گؤزلەين لرى تاپيب گتير بورا.
- من سيزى تك قويماياجام.

- آى عباد بو ايشى گؤرمەسن تك قالاريق. مننن حسينه گؤره بو ايشى گؤر بير ده بو يازيق كند اهلينه گؤره.

عباد ياشلى گؤزلى ايله آتا مينيپ چاپماغا باشلادى.

عظيم اونو يولا سالاندان سونرا دئدى:

- احمد، ايستيرسن بيزه كؤمك ائله يهسن؟

- نيهه ايسته ميرم بو تاхта توفنگين يئرینه منه بير دوغرو دوزگون توفنگ وئر گور نئيليرم.

- يوخ، سنه بير آلاهى ايش وئرە جه يم. گنديب بوتون يئرە توكولن نه بيليم

اؤلورده قالان گوللەلرى ييغيب، قاتارا سانجيب گتيره جكسن.

- باش اوسته.

عظيم حسينه دئدى:

- حسين بيز بوردا چيريك اولمالى ييق. باليش بين آداملارى كله سر

كنديندن گلەلى ديلر. آما بلکه بيزى آزديرماق اوچون آلاهى يئرەن گلەلر. من

کندین ہندہ ووریندہ ہر قلبی یئردہ بیر بئرنو قویاجاغام، سن دە گئت ائوئیزین دؤرد یانیندان دئشیک آج. ہرکیم منیم الیمن صاف سوللی چیخیب کندہ ساری گلدیسہ، اونو وور.

- عظیم سن بئیلہ بئرنونو ہاردان تاپدین.

- قارقالار منہ گتیردیلر. اوندان گولومسونوب آتینا مینیب چاپدی کندین بائیرینا. حسین دە قاچیب ائولرینہ ساری گتدی. من دە الیمہ بیر بؤیوک کاسا گۆتوروب، باشلائیپ بوتون ائولرہ سوخولوب گوللہ ایستہدیم. عظیم یاخشی بیلیرمیش هامی ائویندہ گوللہ گیزلہدیب. کاسام گوللہ ایلہ دولونجاق، تتر قاتارا دوزوب قاچیردیم عظیمہ ساری. ہر دؤنہ عظیمین سسی بیر آلاہی یئردن گلیردی. قاتاری آلیب آسلائیردی چیگنیندن. ہردن دە بیر سنگرہ بنزر توپا یئردہ، تورپاغی قازیب، قاتاری گیزلہدیب، اوستونو باسدیریردی. ہلہ کی ہر یئردہ گوللہ قویلاادی، منہ ساری دؤنوب دئدی:

- اینیدی حسینہ گوللہ یئتیر.

من دە اوکی وار گوللہ یئتیردیم حسینہ. حسین. ائوین دؤرد یئریندن باجا آچیب ہرہسینہ بیر بئرنو قویوب بؤیرونده دە من آپاردیغیم قاتارلاری دوزدو.

باشیمی یئردن گۆتورب اؤزومہ گلدیم. باخیب گۆردوم کی بو دؤنہ حسین ائوین دئشیکیندن گوللہ یاغدیددی. کندین ایچینہ کئچنلر ییخیلیب، اتلارینی بوشلائیپ قویوب قاچدیلا.ر.

حسین قیشقیردی:

- آی عظیم.

داغ محمد کی ہرینا گتتمیشدی، چالیب چاپمیشدی، بیلدیکی بو دؤنہ ووروشقان آداملارا راست گلیب.

داغ محمد قیشقیردی:

- آتلاردان دوشون.

داغ محمدین آداملاری، آتلاردان دوشوب کندی قومارالادیلار. اوندان هر یاندان باشلادیلار کنده گولله یاغدیрмаغا. عظیم او قدر گولله یاغدیردی کی بیرری یاخینلاشا بیلمه دی. من ده نئجه قاطاری حاضرلامیشدیم. بیردن عظیم قیشقیردی:

- آی احمد، گولله.

دوروب قاچدیم قاباغا. گولله لر قولایمین دییندن سوووشونجاق اوزاندیم یئر. اوندا عظیم آیاغا قالخیب او کی گولله سی وار ایدی اونلارا یاغدیردی. بئله لیکله دوروب قاچیب گولله لری اونا یئتیردیم. عظیم دئدی:

- دای بسدی دور قاچ ائویزه دای ائشیگه چیخما.

اوندان قالخیب باشلادی گینه وورماغا. اومنی قورویونجاق قاچدیم ائوه. ائوه یئتیشیب قاپیدان گیرن کیمی دؤنوب آرخاما باخدیم. بیر گولله، دیدی عظیمین سینه سینه. آنا آنام تنز منی ائوه سوخدولار آما من قاچیب پنجره دن باخماغا باشلادیم. شایسونلر آیاغا دوروب قاباغا گلیردیلر. اما عظیم ائله آیاق اوسته دوروب اونلاری دنله ییردی. بو دؤنه بیر گولله دیدی بودوندان. بیر آیاغینین اوستونده دوروب گینه آتش آچدی. او قدر ووردو کی گولله سی قورتاردی. بیردن بیرری قالخیب قاچدی اونا ساری. عظیم گیجمله ن کیمی ایدی. او آدام اونا یئتیشینجک، عظیم توفنگینین گؤتونو قالخیزیب اونون باشینا ائله ووردو کی گده یاییلدی یئر. شایسونلر آیاغا قالخیب قاباغا گنده گنده عظیمه گولله یاغدیردیلار. بیر گولله ساغ گؤزوندن دیدی. بیر گولله ده قارینی یاردی. عظیم دیزه چؤکوب آما اوزانمادی. داغ محمد آتینا مینیب گلدی عظیمین باشی اوسته. اوندان بیر گولله نی ووردو باشینا. بو دؤنه شایسونلر آتلارینا مینیب اونون اوستونه چاپیب اونو وئردیلر آتلارین دیرناغینا. عظیمی اؤلدورندن سونرا

باشلاديلار كندين ايچينه يوگورمه يه. اما حسين باشلادى اونلارا اود ياغدير ماغا. داغ محمد دئدى:

- آييق اولون بو ائوده فدايى وار.

ائوى دؤره له ييب هرياندان ووردولار. ائو دليک دئشيك اولدو اوندان ايچهرى - يه كئچيب يارالى حسيني چيخارتدیلار. حسنين بير قولو بير ده چيگينيندن گولله ديميشدى.

شايسون لر باشلاديلار جيار كنديني داغيتماغا.

قيشقيريديلار سيز شاه دُشمَنى سيز قوشولوبسوز فرقه يه. كندى داغيتدیلار، جاوان قيزلارا ساتاشدیلار.

عظيم دانيشقان آدام ايدى. هميشه نطق ائله يردى. اونون قويونلاريني كسيب، كباب ائله ييب باشلاديلار يئمه يه. مال حيونلاريني دا بير يئره بيغدیلاركى آپارالار. عظيمين اولوسونو گتيريب آتدیلار ائولرينين قاباغينا. باليش بيين آداملارى بو دؤنه حسنين اوستونه توكولوب اونو لوت ائله ديلر. شالاقلا، آغاجلا اوقدر ووردولار كى يارالى حسين قان ايشه دى. يازيق فدايى اولاندا هئچ ايش گورمه ميشدى. حسيني دؤينده بيز ائوين آتوشگه سيندن باخيرديق.

بيردن بير گولله گويه بوراخيلدى. هه غلام بى باشيندا كى آتلى لار يلا گلميشدى كنده. بوغلارى دوقلاس، آيننده شوشكه لى موزورلو چوخا وار ايدى. شايسونلر اونو گوروب جيك قالدیلار. هه غلام بى، نمين خانى ايدى. اول بيزه گليب آتاما دئدى:

- قورخمايىن بير كوؤپئوغلو سيزه توخانا ييلمز.

اوندان آتينا مينيب ياواش ياواش گئديب باليش بيين آداملاريني دؤره سينه دولانيب قيشقيردى:

- اسلحه زى ائنديرين.

- اونلار هاميسى توفنگلرينين لوله سينى يئره سارى توتدولار. دئدى:

- توو اوزوزه. آدیزی کیشی قویوبسوز؟ آرواد اوشاغا یوگوروب، کندی وئرانا قویوبسوز؟ فرقه سیزی تهرانا قولایب دئیین دؤلندن قاباقجیل گلیب یازیق بو کندلی لردن دیغیزی چیخب، ائولرین سؤکورسوز؟ بو یازیغی نییه بئله ووروبسوز. بهیم محکمه حکمو وار الیزده؟ دیغیز وارسا گندین محکمه ده شکایت ائله یین! یوردو، اوبانی نییه تالاییرسیز. به من کیمدن بهره آلاجاغام؟ بییزدن، یا بو اؤلوردن؟

داغ محمد دئدی:

- بو بیزیم حقی میزدی.

غلام بی اونا ائله بیر ترسه شیللی چکدی کی دیشلری گتدی قارینا. بورا منیم کندیمدی. سیزه کیم اجازه وئریب گلیب منیم کندیمده آدام اؤلدوره سیز، اوغور لایاسیز، ساتاشاسیز. هه؟

داغ محمد قان توپوره توپوره دئدی:

- آ بی بولار کافر دیلر، جانلاری، ماللاری، ناموسلاری بیزه حلال دیر.

- کیم دئییب اونو؟

- ملا میری!

- ملا میری بهیم مجتهددی؟ والله سیزی توتوب آپارارام شیخ غلامحسین مجتهد آغانین یانینا. دونن بو یوردو کی هر کیم بیرینی اؤلدوره توتون وئرین محکمه یه، محکمه اولماسا شرع حاکیمی مجتهد دیر. گتیرین من اؤزوم اونو قصاص ائله جهیم. آده بیلیرسن بالیش بیه دئسم کی نه پوخ چیخاردیبسان، باشووا نه گتیرر؟

شایسونلر بو ائشیدینجک آرخایا چکیلدیلر.

غلام بی، یازیق حسینی آتینین ترکینه آلیب آپاردی اردبیله. نه خه دیم داوا درمان ایشلتدیلر، راست گلمه دی. آخیردا یازیق حسین اؤلدو. کندین وئران قالماغینا گوره هامینی کؤچو گتدی آستارایا.

بو اولاندان سونرا من ائوده بير آى گيزلنديم. ائشيبه چيخا بيلمهديم. غلام بى بيزى قوروويوردو. هم آتام هم آنام مريض ايديلر. دوقتور زاد يوخ ايدى، من اونلارا چؤرك پيشيريرديم نه بيلم اوت دريب گتيريب اونلارا توركه داوا وئيرديم. هامى كنددن قويوب قاچميشدى آخى ائولرى وئرانا قالميشدى بير بيزيم ائودن سونرا، او دا غلام بيه گؤره. قورخومدان، فرقه منه وئرن ميدالى ائوين تيركينيده گيزلتميشديم. سونرالار او ائوى ساتاندا گنديب چيخارديب باسديرديم.

آستاراي سىغينانلار سونرا قايتديلار. بى لر ده قايدىنجاق همان سو اولدو همان كاسا. فدايى لر دئيرديلر اوچ گوندن سونرا قايداجاييق. يتيمش ايل سوووشدو اما گلن اولمادى...

اون - جی بؤلوم

بهمن

فرقه نین قاچان گونو ایدی. اؤز دسته می اردیلدن گوٲوروب گنډیب آغ چایا یئتیشمیشدیم. اما او تایا کئچمه یی ایسته میردیم. بیز اورادا یوبانینجاق، آبی بیللی حاجی یمن، عشایرله گلیب قاباغیمیزی کسدی، ایستیردیلر بیزیم هامیمیزی اؤلدوره لر. قاباغا کئچیب دئدیم:

- آی حاجی یمن، سیز آبی بیللی سیز، من سوهالی. هامی میز ویلکیچ لیبیک، قانلیلیق اولار آردا. اون ایکی فدایی وار منله، نه دئیرسن کی اسلحه لریمیزی قویوب گنډک؟

حاجی یمن دئدی:

- نییه گرک سیزه وای قیلاق؟

دئدیم:

- سیز گلنده، هاموزی نشان آلمیشدیق. منیم آداملاریم هامیسی ارتش آداملاری دیلار. راحت سیزی ویریپ اؤلدوروب کئچردیک اوتایا. نارینجاق دا واریمیز ایدی. اما بیز سیزه وای قیلدیق. چون باشا دوشموشوق کی اوروسلار جیغال ائله بیبلر.

حاجی یمن دئدی:

- اوندا اسلحه لریزی قویون یتره، هر یتره ایستیرسیزه، چیخین گنډین. بوتون فدایی لرله قوجاقلاشیب ساغ اوللاشدیم. هره بیر یتره گنډینجک من ده قارا چاناخدا حاجی یدالله گیله سیغیندیم. خبرلر گلدی کی اون سگگیز عمی اوغلوم، سوها دان کئچدیلر او تایا.

بیر هفته دن سونرا، گنڊیب اردبیلده قاین آتام ولی گیله سیغیندیم. دها دوغروسو اؤزو منه چاغری وئریب دئمیشدی کی منیم عفویمی شاهدان آلا. دای دئمه ولی، یانی قایناتام، گنجه ایله ارتشه راپورت وئرمیش دی کی یئزنم بهمن ائوده دی. ارتش گلیب منی توتوب آپاریب سالدیلار دوستاغا، سروان شیخی ده اوردا ایدی. بیر بیریمیزی قوجاقلادیق. شیخی او زامان حرب دیوانینین بازپرسی ایدی شاه لشگرینده. سحر چاغی بیزی اعدام تیرینه باغلادیلار...

زئینی

بهمن منیم عمیم اوغلو ایدی. او چوخ هوشلی باشلی آدام ایدی. او زامان تهراندا ریاضی اوخویوب حرب دانشکدیسینه گیریپ سروان اولموشدو. او سوهانین فخری ایدی. سوهانین قیزلاری اوندان اؤتور اؤلوردولر اما او گنڊیب اردبیلده اشرف آدینلی بیر قیزا ایلشمیشدی. او قیزین آتاسی یانی ولی، اونو اؤلومه وئردی. یازیق عمیم اوغلو بهمن سروان شیخی ایله بیر گون ده اعدام اولدو.

بهمنین بیر اوغلو قالدی فرهاد آدیندا، آناسی اشرف خانیمی، ولی وئردی سیفی آدینلی بیرینه. یازیق عمیم اوغلو!

اون بير - جى بولوم

زين العابدین (زینى)

اؤز کندمیزین معلمی حاجی میر علی موسوی بیزه آنا دیلیمیزده درس

دئیردی:

- آتام آناما پالتار آلیر. دئیین اوشاقلار.

- آتام آناما پالتار آلیر.

- ایندی بو شعره قولاق آسین. هرکیم بیر دؤنه قولاق آسیب بو شعرى قارا-

سینا اوخوسا اونا شیقالات وئرهجهیم.

- قوشلار قوشلار آی قوشلار

قَرَن قوشلار آی قوشلار

سبز گتتمه بین اوزاغا

تتر تتر قونون بو داغا

آی قوشلاریم گتتمه بین

منی غملى ائتمه بین.

ایندی کیم بو شعرى قاراسینا دئیهبیلر؟

ایمی قالخیزیب دئدیم:

- من

- زینى؟ دوغرودان؟ اوندا گل قاباقدا هامى یا اوخى.

- آغا، اولار ائله بوردا اوخویام؟

- هه، نییه اولماز. اوخى قولاق آساق.

- قوشلار قوشلار آی قوشلار

قَرَن قوشلار آی قوشلار

آی گؤزل ترلان قوشلار

توراغایی، سُرچهلر
آی گۆزل قیزیل قوشلار
سیز گئتمه بین اوزاغا
تئز تئز قونون بو داغا
سیزسیز زینی تک قالیر
کندیمیز قوشسوز قالیر
آی قوشلاریم گئتمه بین
بیزی غملی ائتمه بین.
اوندان باشلادیم ایچیمی چکه چکه آغلاماغا.
میر علی گلیب منی قوجاقلاییب آپاردی ائویمیزه...

هاوا دومان ایدی، هئج یئر گۆرسنمیردی بیردن گورولتو گلدی، بیرى دئدی
ایرى پالان دی، بیرى دئدی بالون دی، نمین دن گلنر دئدیله:
- قارا طیاره دی.

بیز سوهانین مئشه سیندن چيله چیریپی له خول باشی گتیریردیک. ناخیر یولو،
گۆگئیردن گلیردیک، دۆرد نفر ایدیک، من، محمد، تاغی، بیر ده مرسل.
گۆردوک دورد اوروس سالداتی گلیر. بیزه یئتیشیب باشلادیلار دانیشماغا. دیل
لرینی باشا دوشمه دوک اما اونلارین بیرینین هیم جینین دن بئله باشا دوشدوم
کی منیم آغاجیمی ایسته بیر. من الیمده کی آغاجی وئردیم اونا. اونلار یوللانیب
بیزیم کنده ساری یولا دوشدولر. بیز ده شله لریمیزی گۆتوروب دالاریجا
قاچدیق. اونلار گئدیب کنده یئتیشیب دوردولار مسجدین قاباغیندا. بیز ده
اؤزوموزو یئتیشدیبریپ دوردوق اونلارین یانیندا. مقصود آدینلی بیرى قاباغا
گلیب اونلارا دئدی:
- ایزدیراسنی.

دای دئمه ائله او بیر دهنه سۆزو بیلیرمیش. اوروسلار ائله بیلدیلر او اوروس

دیلینی بیلیر. اما سونرا گۆرودولر بیلیمیر. ایناراحاند اولدولار.
 عزت بی صدیقی وار ایدی کی باکی دا بؤیوموشدو. گلیب اونلارلا دانیشیب
 خوش بئش اون بئش ائله دی. اوندان بیزه ساری دؤنوب دئدی:
 - بولار دئییرلر؛ بیز اذیته گلمه میشیک. بیز بورالارین نقشه سینی گۆتوره جه-
 ییک. بلد ایستیریک.

بیز ده بلد کیمی باشلایب اولارا کۆمک ائله دیک. یئل دؤین داغین اوستونه
 میخ ویردیلار. او داغین اوستوندن بیزیم آستارا ایله اونلارین آستاراسی
 گۆرونوردو.

نتجه گوندن سونرا، بیر دسته فدایی کنده گلدیله. اونلارین بیرسی مسجدین
 سکی سینه چیخیب دئدی:

- آی جماعت گلون دموکرات فرقه سینه یازیلین. والاه تراختور گله جک
 ماشین چۆره بی گله جک، الکتریک گله جک، گاز گله جک.
 بو سۆزلری ائشیدن کاسیبلار، یازیلدیلهر دموکرات فرقه سینه.
 او دانیشان تبلیغاتچی، دوققوز بارماقلی شومشورخانالی ایدی. بیر ده تبلیغاتا
 گۆره آغ بولاقلی مشهدی حسین گلیردی. اوندا سوها اوچ یوز آلی ائو ایدی.
 آلمیش ائو یازیلدی. کندین صدری سلطان رضایی، کاتبسه بیزیم معلم حاجی
 میرعلی موسوی اولدو. اسد اله بوذری ده تحویل دار اولدو. بیزیم ائویمیزین
 اوستونده قاماندانلیق دوزلتدیله.

لیمیر، ویزنه، چوبار، قره سو سد ایدی. او تای دولت ایدی بو تای آذربایجان
 دۆلتی. اوروسلار کنده اون وئیردیله کی چۆرک پیشیرسینلر. ساوادلی آدم
 اولمادیغینا گۆره حسابینی من ساخالاردیم. چۆرک پیشیرنلره بئش باتمان اون
 وئریب بئش باتمان چۆرک آلاردیلار. اوسته گلنه کی چۆرک پیشیرنین کی
 اولاردی. آخی بئش باتمان اوندان بئش باتمان یاریم چۆرک چیخاردی. یانی
 یاریم باتمان چۆرک کندلینین گلیری اولوردو. بیزیم کندیمیزین قاماندانلیغین
 فدایی لری سومرینه کوللاردان گلمه ایدیلر. اونلارین افسرلری یوز باشی یا اللی

باشی اولوردو. مثلا نصرت، الی باشی ایدی. کنده فیرقه یه یازیلان چوخ ایدی. اما دوزگون بیر فدایی اولوب اسلحه توتان ساوالان اته ییندن گلنلر ایدیلر. کلبه محمد یوز باشی ایدی. قباقجا بیزیم کنديميزین بیی وار ایدی. داداش بی، محمد قولو بی، اونلار بیزدن بهره آلا ردیلار. فرقه گلندن سونرا، داها آرتیق قویمادی اونلارا بهره وئرك. یئرینده، بهره نی آلیب انبارا تۆكدولر. فدایی لر انبارا ییغیشانلاری، یوخسوللارلا چۆره یی اولمایان لارا وئردیلر. دئییردی لر؛ بو مالی بی - لره وئرمک اولماز. کندين مالیک لرینی یانی طاهری، مهرانی بیرده میرزه ممد خانى کنده چاغیریب گۆزلرینین قباغیندا کندين یئرلرینی کندي لرین آراسیندا بۆلدولر. خانالار بونو گۆرن کیمین اوز قویدولار تهرانا. سونرالار ائشیتدیک کی تهراندا لاله زار خیوانیندا اوتای بوتایا آدیملایرلار.

بیر گون محمدی وند گلدى کنده. مسجدین سکی سینه چیخیب دئدی:
 - آی آذربایجانین کندي لری. منه اینانین. خوش گونلر گله جک. هامی نین یئری اولاجاق هامی اؤزونه آغا اولاجاق.
 هامی باشلادی آل چالماغا.
 بیر مشهدی الله وئردی آدینلی وار ایدی. اؤزدوه یامان کاسیب ایدی. دئدی:
 - صدقه یا رسول الله، دئییردی لر دجال گله جک ائله بو همان دجال دی.
 محمدی وند اونون سۆزونو ائشیدیب دئدی:
 - آی کیشی، نتچه ایلدی رعیت سن؟
 - گۆزومی آچاندان.
 - نه وخت بیرى سنه یئر وئرمیشدی کی اؤز آغان اولاسان؟
 - هئج کیم.
 - نه خه دیم بئگارلیغا گئدیسن؟
 - سانى یوخدی.
 - به آی یازیق کیشی. بیز سنه یئر وئرمیشیک. دای بی لره بهره وئرمیرسن.

فرقه سنه پای وئریر. به نییه منه دجال دئییرسن؟

- آخی سیز اللہمی دانیرسیز. اونا گۆره سیزین وئردیگیزین برکتی اولماز.

- آی کیشی نه واخت منیم دلیمدن ائشیدیسین کی اللہمی دانام.

ائشیدیسین؟

- یوخ.

- به نییه منه قارا یاخیرسان؟ من ده سنین کیمین ناماز قلیب اللہها تاپنیرام.

- آخی دئییرلر دا.

- به سن نه جوره مسلمان سان کی منی دئدی دئدی لرنن کافر بیلیرسن؟

گۆردویونه اینانمیرسان اما گۆرمه دیگینه اینانیرسان! من سنی حلال

ائله مه یه جه یم.

بیری دئدی:

- به نییه اوروسلار سیزین آرخازدا دوروبلار؟

- سیز بیزیم آرخامیزدا اولساز اوروسلاری قیراغا قویاریق. به نئيله یک؟ کیم

محمد رضاشاهین قاباغیندا دورا بیلر؟ کیم بیزه اسلحه وئرر؟ به کیمه سیغیناق؟

به کیمدن اسلحه آلاق؟ اینگیلسدن؟

داها هئچ کیم دانیشمادی. محمدی وند ناراحات سکی دن دوشوب

اردیبله ساری یولا دوشدو.

بیر ایل کئچمیشدی. گتتمیشدیک مئشه دن اودون گتیرمه یه. بیردن های

دوشدو کی عشایر گلیر. عشایر دئینده یانی دؤلت آدمی. حوردان بیزیم کنده

یول وار ایدی. قاردا تک رد یول ایدی. یانی جیغیر اولمامیشدی بیر نفر

سویوشوب قالانی دا اونون دالیجاق گتتمیشدی. بیر آز قاباغا گئدیب گۆردوک،

شاهسونلر دورنا قوشو کیمی بیر سیره ده کنده ساری گئدی. یوکوموزو

یونگولله دیب قاچدیق کنده. کنده گۆردوک فدایی لر یوللانماغا

حاضیرلاشیرلار.

قباغا گنديب اونلارين بيرندن سوروشدوم:

- هارا گندير سيز؟

- ايسستيريك كئچك اوتايا اوندان گندك باكي يا.

يوز دنه قاطيرلاري وار ايدى. سوروشدوم.

- سيز بئيله قاطيري هاردان گتيريسيز؟

- گله گله، قاطير توتدو ائله ميشيك.

بيزيم كندلى لر قاطيرلاريني گيزلتميش ديلر اما اونلار زور ايلا قاطيرلاري
طويله دن چيخارتديلار. ائله ايگيرمي قاطير بيزيم كندميزدن توتدولار.

بير ميرزه وار ايدى بيزيم كنده. اونون ايكي قاطيرين توتمودولار.
قاطيرلارين بييلهري، قاچان فدائي لرين داليجا يولا دوشدولر. ميرزه ده اونلارا
قوشولوب گتدى. آغ چايين اوستونده فدائي لر قاطيرلاري وئرديلر بييلهرينه.
سونرا بيلديك كي اونلار هر قاطيري گوٲورتونده بييه سينه دئيرميشلر:

- قاطيرنان آغ چايا گنديب اوردا وئره جه بيك اوٲوزوه.

اما ميرزه نين قاطيرلاريني وئرمه ديلر. ميرزه سون بئشيك ايدى. دده سيله،
قارداشلارينين قورخوسوندان، قاريشيب كئچدى او تايا...

ايللر بويو ميرزه دن خبر اولمادى. ائله دئيرديلر كي ميرزه گتدى كي گتدى.
نئچه واختدان سونرا ميرزه نين كاغاذى كيروف آباد دان گلدى. اونلارلا ايناجى
آدينلى بير ساوادللى گتتميش ايدى. نامه لر نين آلتيندا يازيردى ايناجى. حتى او
بوردان گئدلهر كبين كسيرميش كي شرعى اولسون.

مين دوققوز يوز دوخسان اينجى ايلدن سونرا يوللار آچيلدى. ميرزه نين بوردا
كى اوغلانلاري گتديلر او تايا، گوٲردولر ميرزه اولوب. بيردنه قيزى قالميشدى
پوسته آيندا. پوسته دوققور ايدى...

اون ایکی - جی بؤلوم

گلناز (گونناز)

بیر گون تزه بلوشویک دئیلن مامورلار بیزیم دپارتمانیمیزا کئچیب، منیم آدیمی اوجادان سسله دیلر. آیاغا دوران کیمی گلیب منیم قولومدان یاپیشیب آپاریب میندیردیلر بیر قارا ماشینا. نه قدر سوروشدوم منی هارا آپاریرسیز، هئج بیر دینمه دی. ساحیله سوروب منی بیر آنبارین قیراغیندا یئره سالیب اؤتوردولر آنبارین ایچینه. نم نه قدر جوان، آهیل، قوجا کیشی، بیرده ارواد اوشاق وار ایدی اوردا. هر بیریسیندن سوروشدوم هئج کیم بیلیردی نه باش وئریب!

ائله جماعتین ایچینده گزه گزه گؤزوم دایی لاریما ساتاشدی. اوچ یئتیم خالا اوغلوم یانی عوض، ماشی بیر ده رشید ده اونلارلا ایدیلار. قاجیب اونلاری قوجاقالیب دئدیم:

- نه اولوب؟ نییه بیزی بورا گتیریلر؟

احد داییم دئدی:

- بیز بایاقدان جماعتن دانیشیریق. هامی ایراننان گلمه دی.

قیلینج داییم دئدی:

- نه قدر سوروشوروق، آچیب آغاردان یوخدی!

عرب داییم دئدی:

- یادیزدادی بلوشویکلر گلنده، ایرانلی لارا نه دئمیشدیلر؟

- نه دئمیشدیلر؟

- اوچ تويوق گۆرست ميشديلر. بيري ساغ، بيري آلا، بيري ده اوتولموش.
- ياني بيز او اوتولموشلريك؟
- هه باجي. قويماديلار بير چۆپ گۆتورك.
او هاي هايدا بيردن بلوشويكلر انبارا دولوب قيشقيرماغا باشلاديلار. ائله بيل
قورباغا گۆلونه داش آتديلار. بير مايور سكي يه چيخيب دئدى:
- سيزلر او كۆچوب بورايا گلن ايرانلى لارسينيز كي پارتيبايا قوشولماييسيز.
يولداش استالين و باغراوفون سرانجاميله هامينيز ساوت آذربايجانيندان
قولورسوز.
بو سۆزلرى دئييب، سكي دن دوشوب گئدن ماژورون داليجاق سالداتلار انبارا
دولوب اوروسجا سؤووش وئره وئره بيزى بير گمى يه سارى آپارديلار. هر كيم
دانيشيردى سا، باشينا قيشقيريرديلار. بيزى تپمه تيخما بير لوققور گمى يه
مينديريب يولا سالديلار.

من باكى دا طياره سوروجولوك درسيني اوخويوردوم. اول اويونجاق طياره لردن
باشلايب سونرا قوشا قانادلى طياره سوروردوك. اوره ييم سيخيليردى. آخى اوردا
چوخ ديرى باش ايديم. ايندى هارا گنده جه ييميز بللى دؤووردو. نچه ساعات
هئچ بير ييميز دانيشماديق. من سؤزو آچيب دئديم:
- آى احد ايرانا يتتيشندن سورا هارا گنده جه ييك؟
- هاراميز وار؟
- قيلينج دئدى:
- ائله گر ك قايداق او خارا با قالان كند يميزه.
عرب دئدى:

- آخى كند يميزى وئران قويدولار! وئرانانين هاراسيندا اوتوراجاغيق؟
او زامان انامين سۆزلرى يادىما دوشدو، يازيق باكى دا اولدو. دئيردى:

- قیزیم، مشروطه چیلیک ده ایدی کی اشرارلیق باشلادی. چپوچولار هر یئری قارمالا بیردیلار. بیر گون بیزیم کندمیز، سربنده گلیب هر نه یی اوغور لاییب ائولری وئران قویدولار. بیزلر جانیمیزی گۆتوروب بوتایا کئچدیک. بیزیم کندلی- لر اورسیتده یاییلدیلار. بیز باکی یا گلدیک. بعضیلر ده گنجیه یوخسا گورجیستانا، قزاقیستانا لاپ بئله اؤزبکستانا گتدیلر.

بوسؤزلر یادیما دوشن کیمین اؤز اؤزومه دئدیم، گۆرسن ایندی کندیمیزده آدام قالیب؟ بیز هارا گتدیریک؟ بو قارانلیغا داش آتماق کیمین بیر شئی دی.

نئچه گوندن سونرا گمی، انزلی ده دایاندی. بیزی گمی دن دوشوردولر. بیر نئچه مانا تیمیز وار ایدی. انزلی دن سربنده کیمین ائله بو کند دن او کنده بو شهر دن اوشهره، اره ایل، داشقا ایل، یوخسا دوروشقا ایل، هردن ده یایاق گلیب چیخدیق. گۆردوک بیزیم کیمین، ایگیمی ائو ده اوتایدان گلیب کنده. کند وئران دؤووردو. ائله بیل کندی تزه خانسی اوغلو ایسی، کندی تزه دن قوروب آتمیش ائولی ائله میشدی. هامیمیزین ائوی خارابادان دؤنمه یه قال میشدی. خانسی گیزیری گلیب بیزیم یئرلریمیزی بللی ائله ییب، دئدی کی ائولریمیزی تزه دن قورواق. بیز ده باشلا ییب پالچیق ازیب، ائولریمیزین نال- لاریلا شامالارینی تزه دن چیخاردیب یئرینه قویوب برکتیدیک. کؤهنه پردی لری ده ییشیب، داما دا تزه دن سوواق سالدیق. هامیمیزین اوره ییندن قارا قان آخیردی.

کندین خانیملاری باشلامیشدی لار یئرلرده ایشله مه یه بیر ده بی اوچون بئگارا گتتمه یه. من بو ایشله قاهر یلا بیلمیردیم. بیر گون گۆتوروب بیر نامه یازدیم. فارسی بیلمه دیمیم چون نامه نی تورکو دیلینده آنجاق ایران خطینده یازیب آپاریب شهرین پستخاناسیندا، رضا شاهین شهر بانی سینه یوللادیم. اوستوندن نئچه گون کئچمیشدی کی گۆردوک ایکی پاسیان بیر چیپ ماشینلا کنده

گليب منى سوراقلاشيرلار. من قاباقلاريندا چيخديم. اونلارين بيرى دئدى:

- گولناز سن سن؟

دئديم:

- هه.

دئدى:

- شهربانى رئيسى سنى چاغيتديريب.

چيپه مينيب گتديم.

شهربانى رئيسى بير يئكه ميزين داليندا اوتوروب يانيندا دا بيرى اوتورموشدو.

دئدى:

- سن هاردا طياره سورمك اؤيره شيبسن؟

- باكيدا.

- به نييه گليبسن بورا؟

- بيزى ايرانلى اولدوغوموزا گوره قووالاديلار.

- به نييه گتتميشديز اورا؟

- اشرارليقدا كنديميزى چاپيب وئران قويموشدولار، اودور اتام بيزى گؤتوروب

كئچميشدى اوتايا.

رئيسين يانيندا اوتوران، فارس ديلينده اونا بير سؤزلر دئدى. او دا دؤنوب منه

دئدى:

- بيز بيلديگيميزه گوره چوخلى ايرانلى اوردا قاليب. به سيزى نييه

قووالاديلار؟

- بيز پارتئنى تشكيلاتينا قوشولماديق. بيزيم كيمي لرى توتوب باسديلار

گمى يه. هئج بئله قوماديلار پالتارلاريميزى گؤتورك.

- سيزين كيمي نئجه ادامى قايتارديلار؟

- گمی دولو ایدی. أما کندیمیزه گلن ایگیری می ائودی.
 - ایندی بیز هاردان بیلک کی سیز چئرونلارین ایچینده نچه جاسوسی
 اؤتوروبلر بوتایا؟
- بیز چئرون دؤووروک. اشرارلار چاپا چاپ سالاندا هئچ کیم بیزیم دادیمیزا
 چاتمادی. بیز ده جانیمیزین قورخوسوندان سیغیندیق اوتایا. ایندی گناهکار بیز
 اولوروق؟
- غلام یحیانی تانیردین؟
 - هه.
- هاردان تانیردین؟
 - اونو تانیماغا نه وارکی؟ هامی بیلیر کی او باکی دا نفت ایشچیلرینین پارتیا
 صدری دی.
- هر حالدا سن ایستیرسن بوردا ایران قوشونونا قوشولوب طیاره سوره سن.
 ائله دؤوور؟
- ائله دی
 - بو ایسته دیینه گرک یوخاری باخا. گنده بیلرسن.
 قاپیدان چیخاندا گوردوم دایی لاریم قاپیدا منی گودورلر.
 اوزاماندان سونرا هردن بیر منی چاغیردیلار شهربانی یه. هئی اونون بونون
 آدینی قاباغیما قویوب دئییردیلر بونی تانیرسان؟ نم بونی گوروبسن؟ بئله بئله
 سؤزلر.

بیزیمله ساوئت دن اخراج اولانلارین ایچینده بیر احمد وار ایدی کی خانیمی
 گورج ایدی. احمد داییلاریملا دوست ایدی. بیرده تاری وئردی وار ایدی. تاری
 وئردی باکی دا دیپلم آلیب یاخشی اوروسجا دانیشیردی. هردن کندین زمیلرینده
 اوتوروب دانیشیردیق. او بعضی اوروس شاعیرلرین شعرینی تورکویه چئویریب

اوخوبوردو. بير گون منه دئدى:

- بورالار جانينا سينير؟

- نه بيليم. اوردا گونده تزه بير شئى اؤيره نيرديك. بوردا نئيليريك؟

- هه، دوز دئيرسن ائله من ديپلومومو قوورى ده آلاندان سونرا ايستيرديم

ولادى قافقازا گنديب اوروس ادبياتى اوخويام.

- اوروس ادبياتيندان خوشون گلير؟

- هه، خصوصا پوشكينين شعرلريندن. ايستيرسن بير شعريني سنه اوخويام؟

- هه اوخو.

- اوندا قولاق آس:

اي منيم شيرين رۇبالاريم

الوداع

هارداسان اي اوزون گئجه لرين خوشباختليغى؟

بيم گؤرمورسن قاجيب گؤزلريمدن

ديتج يوخولار؟

و منى قارانليق گئجه نين درينليگينده

يالقيز قويوبلار؟

اوباغام و اومسوق.

و قاناد آچيب مندن قاچان

رؤيالارېما باخېرام

و او عشق دولوسو رؤيالارېمې آختارېرام

اې عشق

اٹشېت سسېمې

قاېتارمنه رؤيالارېمې

ائله كې

خېاللارېمېن سرخوشلوغوندا

اوبوب و اويانمايام بېرداھا.

- نه گۆزل شعردې. باكېنې يادېما سالدې.

تارې وئردې فېكېره دالدې. دئدېم:

- دوغرودان، قوشولسايدېق پارتيايا بېزې داي بورا سورگون ائله يه بېلمزدېلر.

دوغوردان تارې وئردې سن نېيه قوشولمادېن پارتئنى يه؟

- من محمد امېن رسولزادھنېن سۆزلرېنې به يھ نېردېم. على بې حسېن زادھ

نېن فېوضات ژورنالېنا فېاتون يازېردېم. من مېرزھ على اكبر صابېرېن شعرلرېندن

خوشوم گلېردې. اونلار آزادېلق جارچېسې اېدېلار. اما بو كامونېستلردن قان

اېېسې گلېردې. نه جور قوشولوردوم اونلارا؟

- بېزېم دھ فاكولتھ دھ چوخلارې ائله بوسۆزلرې دئېېردېلر. هله ائوېمېزدھ

كامونېستلرې دېنېسېز بېلمكلرې بېر يانا، باكې يا قوشون چكمكلرې هامېنې

اېېرندېرېمېشدى. آخې زورون آخېرې يوخدور. اونلارا هھ دئمھ دېك اېندې دھ

بوردا اولموشوق رعيت!

- گولناز ايستيرسن نئييله يه سن؟

- نامه مين جوابي گلسه، گنديب تهراندا گينه طياره سوره جه يم.

- گلمه سه؟

دؤنوب تاري وئردينين اوزونه ياخشي باخيب دئديم:

- بيلميرم!

ائله اوندا گوردوك بيرى چاپا چاپا بيزه ياخينلاشير. بيزه ساري گلن خانين

گيزيرى ايدى. بيزه يتتيشيب دئدى:

- هه اوتوروب بير بيريزه عشق نامه اوخورسوز؟ به ايشى كيمه تاپشيريبسييز.

قمچى يئمه ميش تئز گئدين ايشيزه.

- گل گولناز، آخسامين سويوغو ايكينديسيندن بللى اولار. دينسيزين ايندين

دوشدوك ايمانسيز اينه.

اوندان دوروب گئتديك شاماتا.

تاري وئردى، اديمى سسله يه سسله يه ات چاپيردى.

- آى گولناز، گل نامه نين جوابي گليب.

اياق يالين قاچديم ائوين ائشيينه. تاري وئردى نامه نى منه اوزادان كيمين

تئز آليب بيرتديم. نامه فارسجا يازيلميشدى. دئديم:

- آى تاري وئردى من فارسى بيلميرم كى؟

- من سينيقي سالخاق بيلميرم ايستيرسن وئر اوخويوم.

تاري وئردى نامه نى مندن آليب تئز تئز هؤجه له يه هؤجه له يه اوخويوب اوندان

قوتو قورودو.

- تاري وئردى سنى الله نه يازيب؟

- گولناز، يازيب كى چون سن بير بلشويك دؤلت دن گلييسن، شهربانى

خفيه سى قبول ائله مه ييب كى سنى ايشه گؤتورك.

ائله بیل بوتون دونیانی باشیما ییخدیلار. بیر آز تاری وئردی ایله گۆز گۆزه قالدیق. مات قالمیشدیم. قیشقیردیم:
 - اوتایدا کامونیستلر، بوتایدا رضا شاه منی قبول ائله میر. به منیم وطنیم هارادی؟
 اوندان قاچدیم چؤللویه.

- آی قیز گل بختووه تپیک آتما. ایندی اره گئتمک واختیندی.
 - آی دایی آخی من ایستیرم گننه ده اوچوب گندم گویلرین اوزونه!
 - آی قیز بیر آز عاغیللی اول. اوچماق قالدی اوتایدا. بو تایددا دا سنه اوچماق اجازه سی یوخدی. به نئیله یه جکسن سنین تورشونو سالاجاغیق؟
 - اوندا کی نه اوتایدا منه یئر وار نه بو تایددا، اوندا من گندهرم باشقا بیر مملکته!

- چاشبیسان؟ سن قیز خایلاغی نه تهر گنده بیلرسن؟ هانسی پولونان؟
 من آغلاماغا باشلا یینجاق، دایی لاریم منی قوجا قلابیب باغیر لارینا باسدیلار.
 احد داییم دئدی:

- آی قیز بیز سنین دایی لارینیق. ائله بیلیرسن بیز سنین پیسلیینی ایسته-
 ریک؟ آلاهی مملکته ایستیرسن گنده سن گئت، عیبی یوخ، آما بو ایشی قیز باشینا گۆزه بیلیمزن. یاخشی بیر اوغلاننان ائولن اوندان هارا گندیرسن گئت.
 گل بیزیم سۆزوموزو یئر ه سالما قیز.
 - آخی کیمه گنده جه ایم؟
 - تاری وئردی! به اوننان یاخشی کیمه گنده جکسن؟ اؤزو ده سنی چوخ ایستیر. والله هارا دئسن گندر.
 باشلا ییب گۆزومون یاشینی اله دیم.

منی تاری وئردی یه وئریب، توی توتدولار. تاری وئردی بیلیردی کی منیم

نهخه ديم تره دن طياره ايله اوچماغا ماراغييم وار. اودور آلله شيردى بيرجوره پول
بيغا كى قويوب گندك بو ولايتدن. اما اربابين بهره سيني وئرمكدن بيم پول
بيغماق اولوردو؟ وار يوخوموزو آليب آخيردا اوژوموزه اولمه ديريل بير زومار
وئيرديرلر.

من اره گئدن دن سونرا چوخ ديشيلديم. تارى وئردى دئميشگن بير ايديمسه
مين اولموشدوم.

بير كاڭلى آدندا چئرون وار ايدى. ياواش ياواش باشا دوشدوم كى منده گؤزو
وار. بو سؤزو تارى وئرديدن گيزلتيديم. قورخوردوم قان دوشه. اما بير گون كاڭلى
آياغيني يورقانيندان اوزالتدى. شاماتا گئندنه قاباغيمي كسيب دئدى:

- اشى، نه بختور دى بو تارى وئردى. هرگئجه سنين كيمي مهله يى آليز
قوينونا. ساغ الى منيم باشيما.
- معرفتلى دانيش.

- سؤز بوراسيندادى كى بوشانيب منه گلسن، تزه دن سنى آپاريب باكيدا
طياره ايچينه قويارام.

- آى دنگول، سنى ده، منى ده اوردان قووالاييلار. سيچان دئشيگه
گيرميردى قويروغونا سوپورگه باغلادى.
كاڭلى گولوب گولوب دئدى:

- من سيزين كيمي اوردان قووولماميشام! منى بورا گؤنده ريبلر. من
كامسامولام هر ايش ايسته سن اورداسنه گؤره بيله رم.

- به نييه بورا گلييسن؟

- بو ياخينليقدا بيلرسن.

بيلميرم نييه كاڭلى نين بو سؤزوندن جانيم تيره دى. آغاجيمي قووزاييب ايكى
اوچ دنه ياخشى چكديم گؤت باشينا.
كاڭلى قويوب قاچدى.

آخسام چاغی تارى وئردینین قارداشی اونو آخسایا آخسایا، گتیردی ائوه.
 کئچمیشدی قولتوغونون آلتینا. الیریمی دیزیمه ووروب دئدیم:
 - آی آبی نه اولوب؟
 - کاظی گیل نئچه یاندان تۆکولوب قارداشیمی ووروبلار.
 - نییه؟
 - دئییلر سن ساوتته خیانت ائله ییسن!
 اوره بییمده دئدیم، آی کاظی من سنه گۆرسه ده رم آی بئنامیس جاسوس.
 آبی گئجه ایله گئدیپ سولوت دان سینیقچی گتیردی. تارى وئردینین قیچی
 سینمیشدی. دیشلریمی قیسدیم.

سحر چاغی ده یه نه یی گۆتوروب گتتدیم کاظینین دالیجاق. کاظی نئچه آدمی
 باشینا بیغیب ائوینین قاباغیندا اوتورموشدو. ده یه نه یی قالخیزیب جومدوم
 اوستونه. باشیندا کی آدمالار منه یوگوروب آغاجی الیمن آیب، قوللاریمدان
 توتدولار. قیشقیردیم:
 - آی غیرتسیز، آی لیوه، دانقالاخ، اوتانمیرسان بیر تک آدمین اوستونه
 قوشون چکیرسن؟ جیهه رین وار گل قاباغا.
 دوروب قاباغا گلیب دویونجاق منه باخایب باش بارماغینی سورتدو اوزومه.
 الیمی ایکی کیشینین الیندن بوراخیب، کاظی نین اوزونه ائله بیر شیلله چکدیم
 کی گیرجه نه کیمین فیزلانیب، اوندان گۆتو اوسته خیخدی یئر. دوستلاری
 گولمه یه باشلا یینجاق، کاظی اود اولدو. دوروب ساچیمدان یاپیشیب قیشقیردی:
 - یا منیم کی اولارسان یا هئچ کیمین.
 اوزونو دوستلارینا دوتوب دئدی:
 - بونون کیلکه لریندن توتوب سورویون با بیرا، یازی یا. بوراخین اوردا قوی
 عقلی باشینا گل سین.

منی سورویوب آپاریب توللادیلار نمین چایینین قورو یارغانینا. دبیرلانا

دیبیرلانا یارغاندان دوشوب، باشیم داشا ده یینجک، دای اوزومو بیلمه دیم.

گۆزومو آچدیغیمدا آخشاما یاخین ایدی. گۆزومون بیرینی آچا بیلمیردیم. قان دولموشدو آغزیما. توپوره توپوره دوروب سو آختارماغا باشلادیم. چایلاغین بیر یئرینده سو دورموشدو اوزو ده دولو ایدی قورباغا چنی له. او سو ایلا آچیلمايان گۆزومو یویاندان سونرا گۆره بیلدیم. اؤله اؤله اوزومو ائوه یئتیردیم. ایسته میردیم بیرى منى او کۆکده گۆره. آغ آتیمیزی گۆتوروب، اردیبله ساری چاپدیم. ایسی خانین قاپیسینین قباغینا یئتیشن کیمی قان منی آپاردی داها اوزومو بیلمه دیم. یهردن دوشدوم بیین قاپیسینین آستاناسینا.

آییلدیغیمدا بیر دوقتور باشیمین اوستونده ایدی. اوز گۆزومون قانین یوووب یارامی باغلامیشدی. بیر آزدان بیین گیزیری گلیب دئدی:
- گولناز خانیم سنین بو کۆکده بوردا نه ایشین وار؟
- شکایته گلمیشم.
- کیمدن؟
- کاظی گیل ووروب اریمین قیچین سیندیریب سورا دا منی بو کۆکه سالیلار.

- ایسی بی ایستیر سنی گۆروب دانیشا.

- نئیلک.

بیر آزدان منی ایسی بیین یانینا آپاردیلار. ایسی بی منی گۆرونجک گۆزلرینین چاپیری آچیلدی. منه دئدی:
- دئنن گۆروم کیم سنی بو کۆکه قویوب؟
من ده آچدیم صاندیغی تۆکدوم پانییغی. بی دویونجاق منه قولاق آساندان سونرا گیزیری چاغیریب اونا بیر سۆزلر دئییب اوندان چیخیب گئتدی.
گیزیره دئدیم:

- آی آغا ایندی من نئيله ییم؟
 - بی دئدی بیر ایکی گون بوردا خانیملارین یانیندا قالاسان تا بیز او الله سیز جاسوسلاری توتوب جزالارینا یئتیرک.
 - آخی آریم یارالی دی، اؤزو ده تک قالیب؟
 - بی اونو بیزه تاپشیردی. بیز اوندان موغیات اولاریق. سنین الان کنده گتتمه یین هئج عاغیللی ایش دؤور. تاری کیشی اوزونه باخیب. بلکه او کامونیست الله سیزلار ووروب سنی اؤلدوروردولر؟ اودور بی دئدی بوردا قالاسان کی بیز بو قودوزلارین ایشینه باخاق.
 گیزیر بو سؤزلری دئییب چیخیب گئتدی. بیر آزدان ایکی قیزیللی خانیم گلیب منی خانیملارین یانینا آپاردیلار.

خانیملارین ائوی بؤیوک بیر حیطین اوباشیندا ایدی. ایکی الی توفنگلی گیره جکده دورموشدولار. دؤنوب او خانیم لارین بیریندن سوروشدوم:
 - منی هارا آپاریرسیز؟
 - بی بویوروب نئچه گون بیزه قوناق سان. یئ، چالدیر. کیم کیمه دی. بیر گون ده بیر گوندی. رعیتچیلیک دن نه چیخار؟ ائله گلسنم بوردا قالیب بیزه قولاق یولداسی اولاسان. هه؟
 - سن کیمسن
 - من تتللی نازام آ گولناز. بیین باجیسی.
 تتللی ناز منی ایچهری به کئچیردینجک دئدی:
 - بو گولناز دی. باکی دان گلیب. اوردا طیاره سورورموش. بلوشویکلر اونو اؤز ائویندن دیگرگین سالیلار. ایندی گلیب بوردا قارداشیم رعیت اولوب.
 خانیملارین بیرى دئدی:
 - بئله گؤزل قیز رعیت اولار؟ بو بیلره، خانلارا لاییق دی.
 قولاغیم جینگیلده دی. آما هئج بیر سؤز دئمه ییب گئدیپ اوتوردوم

خانيملارين يانيندا. بوتون خانيملار گليب باشلاديلار منى دينديرمه يه. چوخلو سورقوشلار سوروشوردولار، نم باكى نه جوردى، نم باكى دا نئيليردين. من ده گولر اوز ايله اونا بونا جاواب وئيرديم. بيردن هامى آياغا دوردو. تئلى ناز دئدى خانيم آغا گلدى. من ده اونلارا باخيب آياغا دوردوم. بير قارى آرواد الينده كى چليكله ياخينا گليب منيم قاباغيمدا دوردو. او قدر هيبتلى ايدى كى اييليب اليندن اؤپدوم. دئدى:

- گولناز قوش سنسن؟

- بعلى آى خانيم.

- قيزيم من ايساق بين اناسى يام. باكى لى يام. ايساق بين اتاسى حاجى حسن نيقلالى زمانى اوردا نئفت آل وئرى ائليردى. او منى باكى دا اوولادى. ايندى گورورم اوغولوم بير باكىلى قيزى قوناق گنيريب بيزه. اوتور باكى دان دانيش منه. من بو اردبيلده چوخ دارىخميشام. بولارى گوروم يامان گونه قالسينلار ائله اللريندن گلن دئدى دئدى دى. آخى نئيله سينلر. ايش يوخ گوج يوخ ائله سحردين آخشاما اوتوروب جيجى باجيلار يلا دئدى دئدى ائليلر.

من باشلاييب اوروسجا دانيشيب دئديم:

- آى خانيم آغا، منيم اريم وار.

- بيليرم.

- به منيم بوردا نه ايشيم وار.

- سن قوناق سان.

- بيردن ايساق بى منى گوزونون آلتيندا ياتيرتسا نئيله رم؟ من ايستيرم گينه طياره ينن اوچام گوئلره.

- اوندا قايت باكى يا!

صباحيسى گون خانيملارين بيرى گليب دئدى:

- آى گولناز، گيزير ايستير سنى گوره.

اوره ييم قيزيشدى. ائله باشى اچيق چيخديم قاپى يا. گيزير منى گورونجك باشىنى اشاغى يا ساليب آغلامسيندى. دئديم:

- آى گيزير ليليجىنى توكمه. دى گوروم نه اولوب؟

- قارا خبريم وار. تارى وئردىنين قيچى قانقاريايا دؤنوموشدو. دوكتور قيچين كسدى. اما يازيق كيشى قيزديرما توتدو. بو سحر جاني چيخدى.

اوتوردوم يئره. هل البت باكى دا بيزه قانقاريا دان دا دانيشميشديلار. ياخشى بيليرديم بو تئزليكه ادام اوغونو اولدورمز. اما اوزومه گتيرمه ييب دئديم:

- آى گيزير ايندى من گرگ گنديب كندده اونون باسديرماسيندا، ياسيندا اولام.

- آى خانيم اونون قانقاريا توتان قيچى ائله قوخوموشدى كى تئز اونى باسديرديلار. بى دئدى هله او جاسوسلارى تاپماميش گولناز خانيمين كنده گنتمه يى دوز ايش دؤور.

ساليب چيخديم، ات داش ائله ديم، هر نه يى وارسان يوخسان ائله يندن سونرا بيردن بيره اؤز اؤزومه دئديم كى، اوندا بو بلوشويكلر دوز دئيرميشلر!
آغلامسينيب دئديم:

- آى گيزير اوندا قولى من بوردا اؤز اريمه ياس توتوم. منى بير اوتاغا اپارين بير آز تك قاليب آغلاييب اوره ييمي بوشالديم.

گيزير، خانين كئشيك چى لرينه ايشاره ائله يينجك منى اپارديلار بؤيوك بير تئبى يه. اوزون بير خالچا سالميشديلار اورا. خالى نين اوستونده اوزا نيب دويونجاق آغلاديم. اوخه ديم آغلاديم كى اؤزومدن گنتميم...

بوغازيم جيزيليردى. گوزومو اچيب گوردوم بير گوزل قيز شوشكه نى سؤكه - ييب بوغازيما.

- سن كيمنس؟

- من؟ عزراييل. گل ميشم جانووى آلام. ايندى منيم نيشانليمى اليمدن

چيخارديرسان آى باكىلى جيندا؟

- نيشانلين كيمدى؟

- عميم اوغلى ايسى بى. بيز فيطير بايراميندا توى ائله يه جكدىك. سنى
گورندن عقلى باشيندان چيخيب. داي منيم اوزومه باخمير بئله. ايندى سنين
بوغازووى وئره جييم پيچاغين اغزينا.

- ايسى بى بو ايشه گوره سنى اولدورر. اوزووه يازوغون گلسين!

- او بو ايشى گوره بيلمز.

- نيه

- چون سنى اولدورندن سورا بو شوشكهنى سوخاچام اوز قليمه.

- ايسيرسن سنى بو بلادان قورتارام.

- سن عفريته گلييسن منيم يئريمه سو جالاياسان. نه تهر منى
قورتار جاقسان؟

- منيم او ايسى بى دئديگيندن زندئى زهلم گئدير. اصيل شيطان اودور كى
بو جور گوزل نيشانليسىنى قويوب منه تالچيق سالاييب. منيم سوزومه باخسان
هم سنى قورتارارام هم اوزومى.

- دئن...

گيزير قايدا منى گودوردو. قاپى يا چيخيب دئديم:

- نه وار؟

- بيين سيزه سلامى وار.

- سلام گتيرن ساغ اولسون.

- بى بويوروب كى سيزى هاماما اپاراق.

- اوزوم افل دوورم كى هاماما گئده بيلمه يم.

- بوخ ائله دوور، بى سيزين دول قالماغيزى ايسته مير. ايسير سيزى بير

گول ائله ييب سانجا ياخاسينا.

- آخی من بيلن بيبين نيشانلی سی وار؟

- بيبين نيشانلی سی سيزين اليزدن اؤپوب بيبين ايکيمينجی آروادی اولاجاق.
سوسودوم. گيزير هئی باشینی آشاغيا آيیردی کی مندن بير جواب ائشیده.
دئديم:

- يوخ دئسم نه اولار؟

- اوندا بی منيم قولاغیمی کسر. بالالارایما ای رحم ائله آی خانیم.

- ياخشی، آلاقای حامینی قوروق ائله يين.

- آی خانیم الله سنی اوغوللی قیزلی ائله سين. سنی گوروم بخته ور اولاسان.

شالان دالانلا منی حاماما آپاردیلار. بيبين باجی لاری جانیمی سورتوردولر

مندن ده پيلته پيلته چيرک چيخیردی. تئلی ناز دئدی:

- باشیما خیر. هله بونون جانیندا بئيله چيرک اولا اولا هاميميزدان گؤزلدی.
واخستی.

اوبیری باجی دئدی:

- عاشیقلارين دئيشمه سين ائشیتمه ييبسن؟ دئير بير گون ائل بيليجیسی نن

بيلر جیديلا چيخیرلارکی هانسیميزين آروادلاری گؤزلدی. ائل بيليجیسی دئير،

بو ايش بئله اولار. آپارق آروادلاریمیزی قویاق داغ باشیندا. ياغیش ياغسين.

سيزين آروادلارين بزه يی گئتسين بيزيم آروادلارين چيرکی. اوندان باخيب

گورک کيم گؤزلدی.

حامام قورتارانان سونرا دئديم:

- بيزيم بير ديميمز وار. من بير قارول نان قاباقدا گنده جه يم.

بوتون خانیم لار بير بيرلرينين اوزونه باخدیلار. خانیم آغا سکی ده

اوتورموشدو. دئدی :

- من ده باکیلی يام. دوز دئير. قویون گلینيم هر نه ایستیر ائله سين.

گئینیب کئچینیب چیخدیم آلاقایا. بیر آلاقای دورموشدو کی باکی لی
گلینی گۆره. قارولا دئدیم:

- سور قره کوللویه.

- آی خانیم منیم او اختیاریم یوخدی آخی.

- سور دئدیم. آتالاریمین قیری قره کوللوک قییرسانلیقدای. ایستیرسن

ایسی ییه دئیم کی بو قارول سۆزومه باخمادی اوندان سنی باغلایا فالاققایا؟

- یوخ خانیم، بو بروق سیزدن.

چاپا چاپا گئتدیک قارا کوللوک قییرسانلیغینا. اورا یئتیشن کیمی، بین عمی

قیزیسی وئرن موزورو چیخاردیب دایادیم قارولون باشینا.

- آی خانیم آمان.

- بئرنو توفنگینی وئر منه.

- آل گینن.

- آی یاخشی اوغلان بوردان آستارایا کیمین چاپاجاقسان، بو بیزیم دبیمیز-

دی. توفنگین آیناسینان باخیرام، دؤنوب آرخانا باخسان بیر گولله چاپاجاغام

بئینینه.

قارول هئچ دورمادی باشلادی چاپماغا من ده اونون آرخاسیجاق. هردن

قیشقیریردیم:

- دؤنوب آرخایا باخسان اوشاقلارووی یئتیم قویارام.

- آی خانیم باخمیرام والله.

سربندین یول آیرجیندا سولا دؤنوب دایاندیم. باخیب گۆردوم ائله او یازیق

قارول ائله چاپیر کی چاپیر. او گۆزدن ایتن کیمین سوردوم کنده. ائویمیزه ساری

گتتمه دیم. بئلمیده موزور چیگنیمده بئرنو گئدیب قاینیمی تاپدیم. قاینیم منی

گۆرن کیمین هوپ توتوب قالدی. دئدیم:

- آی آبی کاظی هاردا؟

- آی قارداش آروادی به دئیردیلر...
- بوشلا او سۆزلری. منه کاظینین یئرینی گۆرست.
- کاظینین یئرین یوخ اما دوستلارینین بیرینین یئرین بیلیرم.
- آپار منی اورا!!

- قاپی یا بیر تپیک ووروب کئچدیم ایچهری یه. کاظی نین دوستو دوردو قاقماغا. موزورو چیخاردیب بیر گولله ووردوم قیچیندان. یئرہ ییخیلیب اوفولداماغا باشلادی. بو دؤنه برنووو چیگینیمدن چیخاردیب دایادیم بئینینه.
- یا کاظی نین یئرین دئیرسن یا بیر گولله چاخارام بئینووہ.
 - کاظی یوخاری خنه یینین قهوه خاناسیندا دی.
 - دؤنوب ائودن چیخیب آتلاندم. قاینیم دئدی:
 - آی قارداش، آروادی تک باشینا گئدیرسن؟
 - قاباغا دوش گؤروم تاری وئردینی هاردا باسدیریبیلار.
 - قاینیم منی آپاریب بیر توپا توپراغین یانیندا دایانیب دئدی:
 - قارداشیمی بوردا باسدیردیلا.
 - آبی دوزونو دئمه سن اللها آند اولسون سنی اؤلدوره رم. کیم تاری وئردینی اؤلدوردی؟
 - کاظی

- آتی چاپیب یئتیشدیم یوخاری قهوه یه. بئرنووو آتین یهریندن آسلایب موزورومو سوخدوم بئل باغیما. قهوه نین قاباغینا گئدیب قیشقیردیم:
- آی کاظی.
 - کاظی دل لر کیمین قهوه دن چیخیب دوردو قهوه نین سکی سینده.
 - یولداشلاری دا گلیب آرخاسیندا دوردولار. منی گؤرونجک قوتو قورودو. دئدی:
 - بی سنی بوراخدی؟

- بوخ، بين ظلمون گوروب بلوشويكلره قوشولماق ايسته ميشم. بي منيم اريمي اولدوردي. ايندي ايستيرم سنه قوشولام.

كاظي شهله نيب قاباغا گلدي. اما منيم گوز ياشلاريمي گورونجك يوموشاليب منه ساري گليب مني قوجا قلايب دئدي:

- قورخما سئوگيليم من سني آپارارام اوتايا. اوردا توي ائله ريک سن ده گينه طياره سوررسن.

موزورو چيخارديب داياديم اوره بينه. باشا دوشونجك دئدي:

- آي قانجيق مني آلداندين؟

- قانجيق آنان دي. ايندي اولوبسان ايكي باشلي جاسوس. بير ياندان

بلوشويک مامورو اولوبسان بير ياندان دا بي لرین ساتقين قاتلي؟

- گولناز، هردن گرک سياست ايشله دک. من گرک ايسي بين ساققيزين اوغورلاييرديم كي بو تايدا تشکيلات قوراق.

- اوندا تحويل آل تشکيلاتي.

اوچ گولله ووردوم اوره بينين باشينا. قاني فانتالادي اوزومه. ميندار قاني توپوردوم يئر. يولداشلاري منه ساري يوگورنده اتلانيب بئرونو چيخارتديم.

اونون يولداشلارينين بيري قيشقيردي:

- يئر ياتين بئرنوسي وار.

اوردان بتله دوز چاپديم نمينه اورداندا شيندان قالاسينين ياخينليغيندان کتچديم اوتايا. ساوئت تورپاغيندا چاپارکن بيردن بير گولله آتيمين سينه سيني ياردي. بيخيلديم يئر. نچه سالدات باشيمين اوستونو کسديرديلر. اوروسجا

دئديلر کيمسن؟

دئديم:

- طياره سوروجوسو، کاپيتان گولناز صفر اووا.

اون اوچ - جى بۇلوم

داود

سحرين لاپ اثرته واختى بىردن گورولتو سسى قوپدى. يوخودان داشلاندىم
 اما گوزومى اچا بيلمەدىم. منىم گوزلريم ناخوش ايدى. سحرلر شىرپياناقلى
 اولوردو. ائله كى سولايب يوماسايدىم گوزلريم اچىلمىردى. حىطىمىزدن بىر آرخ
 سوووشوردى. سورونه سورونه اوزومو آرخا يئتيرىب آرخىن سويى نان گوزلرىمى
 يويوب گوز قاپاق لارىمى اچىپ گورولتى سسى گلن كۇندە باخدىم. نئچە دئە
 قارا بۇيوك دمير قوش گوردوم. آخى او ياشا قدر طياره گورمەمىشدىم، اما
 بىلىردىم طياره نە دى. ائل اولارا ايرى پالان دئىيردىلر. طيارەلر شەهرين
 اوستوندن سووشوب مرندين ياخىنلىغىندا بىر داغى بمبارتمان ائلەدىلر. ھاي
 بىدىرىق گۇبە قالخدى. تئز ائودن چىخىب كوچە يە گتتىم. ائلەبىل ائلىن
 كوركونە بيت سالمىشدىلار. قاچا قاچ ايدى قىامت. بىر قوجا كىشى اوجادان
 قىشقىرىدى:

- آى جماعت اوروس لار گلرلر.

واغزال خىبابانىدان يامان سس گلردى. قاچا قاچا گتتىم واغزالا. گوردويومه
 اينانا بىلمىردىم. داغ كىمىن بىر شئىلر دىبىرلانا دىبىرلانا گلردىلر. داى دئە او
 گلنلر تانك ايمىشلار. خىبابىن اوتاي بو تاي سكىسىندە اوروس سالداتلارى
 ياتىشمىشدىلار. شەهرين چئروون لارى قاباغا دوشوب بوتون ايدارەلرى، دولت
 يئرلرىنى بىر دە شەربانىنى، اوروس لارا گورسەدىردىلر. ائله لاپ آز زاماندا شەهر
 كئچدى اوروس لارىن اىنە. طيارەلر بو دؤنە كاغذ تۆكمە يە باشلادىلار. قاچىب
 او كاغذلارىن بىرىسىنى گۆتوردوم. جماعت دۆرەمى آىب، دئدىلر:

- آى اوغلان اوجا دان اوخى بيز ده ائشيدىك.

كاغاذ ايكي ديلده يازيلميشدى، بيريسى فارسى بيريسى توركى ديلينده. من ده توركوسونى اوخودوم:

- اى ايران ميللتى. بيز فاشيست آلمان دؤلتى ايله ساواشداييق. سيزين دؤلتين فاشيستلرله گيزلين آل وئرى اولوب. بونو دوزلتمك اوچون ساوئت قيزيل اوردوسو بو توپراق لارا قوناق كيمين گليب دونيا آزادليغينى، فاشيست جالادلاريندان قوروياجاق. بيزيم ايران ميللتى ايله هئچ بير دُشمَنچيليگيميز يوخدور. ايران ملتى بيزيم قونشو و قارداشيميز ديرلار.

مكتوبى گوٲوروب ائوه سارى گئتديم. بير ده گوٲردوم قونوم قونشولار، قاطيرلارى يوكله ييب، كنده سارى گئديرلر. ائوه كئچيب گوٲردوم، انا م ايللا آتام دانيشيرلار. انا م، سعیده دئيردى:

- آى ميرزه منصور هامى گئدير كنده بيز قالميشيق!

آتام دوروب طاقچادان قرانى گوٲوروب بسم الله دئيب بير استخاره آچيب، باخينجاق اوزو گولوب، دئدى:

- ياخشى گلدى. بيزهئچ بير يئره گئتمه يه جه ييك.

ائله نئجه گوندن سونرا كنده قاچان لار، سيني ق سالخاق قايتديلار.

اوروس لار تزه گليب يئرلشميشديلر كى دؤلت آتام ميرزه منصورو يئنى درسليك آماق اوچون تهرانا گوٲرددى. مين اوچ يوز ايگيرمى - جى ايلده. دؤلت، منيم آتام آغاچانى يانى ميرزه منصورو مرنده وئرميشدى. آخى آغاچان ثبت احوال رئيسى ايدى. آما اوندان قاباق رحمتليك بابام، ميرزه يوسف مكتبى وار ايدى. آتاسى ميرزه صادقين مكتبىنى، منصوريه مسجدىنين بالاخاناسيندا يئنگيدن دن قوروب قرآن درس دئيردى. اوغلى ميرزه منصور مدرسه قويوب، آدينى دا قويدو فيوضات مدرسه سى. ميرزه يوسفون مكتبىندن سونرا مى

مدرسه آدینلی تشکیلات یارانیب و آغا جان یانی میرزه منصور، شییدگاهدا، معاریفله اوقاف وزارتیندن ایکی ائوی امانت آلیب بیر بیرینه قاتیب فیوضات مدرسه سینی یاراتدی. آما چوخ اینجیتدیلر اونوی. اودا بو ایشی یانی مدرسه نی بوراخیب ایسته دی آله ی ایشه گئده. آتام امیر تومان لا یامان دوست ایدیلار. رضا شاه اردبیله گلنده امیر تومان گیله دوشرگه سالیب اونا دئمیشدی کی ساوادلی آدام لاری تاپیب دؤلت ایش لرینه قویماق ایستیر. امیر تومانین سؤزین منیرزه منصور ی ثبت احوال ایداره سینه رئیس وئردیلر. بو رئیس لیک، نمین، آستارا، سورا دا مرنده اوزاندی. ایندی گرک تهرانا گئدیردیک.

بیریغیش ائله ییب تهرانا گئتدیک. ائومیزی لاپ یاخشی خاطر لاییرام. ئچه ائو بیر حیطین ایچینده ایدی، اورتاسیندا دا بؤیوک بیر حؤووض وار ایدی. منی اورادا تزه دن مدرسه یه یازدیردیلار. بیر گونو هئچ یادیمدان چیخارتمارام. حسین آغا- قارداشیمی دئییرم- هئچ کیمین خبری اولمامیش توشوب حؤووضه سویا باتمیشدی. بیردن های کوی قالخدی. آنامین جیهه سسینی ائشیتدیم. قاچدیق حیطه، حسین آغا سویون اوزونه چیخمیشدی - آخی بوغولان لار سویون اوزونه چیخارلار- آنام حسین آغانی سودان چیخاردیب باغرینا باسیب، اوخشاما دئییب آغلایب، سیتقادی. بیرآزدان حسین آغا قوسوب گؤزلرینی آچدی...

ایکی ایلدن سورا دؤلتین امرین بیریغیش ائله ییب قایتدیق مرند ده کی ائومیزه. ائله تزه یئتیشمیشدیک کی فرقه لیک باشلادی. فرقه لاپ ایلکین گون لرده بیر تزه مدرسه آچدی. منی ده او مدرسه یه یازدیردیلار. مدرسه ده فارسی کیتاب لارینین بؤیرونده، تورکجه کیتاب لارین دا اوخوماغا باشلادیق. گنجهلر ملی اوردونون فدایی لری، مارش اوخویا اوخویا کوچه دن سووشوردولار. مارشلاری دا بئله ایدی:

قاپيميزدان كئچير ملي اوردوسو
ملي اوردوسونون يوخدو قورخوسو
من، ائليم آذر ائلي اوژوم آذر ائولادي
آذراوغلي قورخاق اولماز، دايانمارام
گندهرم

گولله لر ياغسا دا گويدن هر يانندان
ستارخان ائلي بيك قورخمايق قانندان
دوگوشلرده چيخديق هر امتحانندان
ستارخان ائلي بيك قورخمايق قانندان
ستارخان ائلي بيك قورخمايق قانندان.

آلاهي مارش لاري دا وار ايدى، اوخوردولار:
زنجان چايى، يول وئر بيزه
بيز بو يولدان كئچمه لي بيك
بيز تهرانا گئتمه لي بيك
دوشمن باشين ازمه لي بيك
آذربايجان، آذربايجان
آذربايجان، آذربايجان...

بیر گون دئدير اوروس لار سينمو گتيريب لر. من سينمو سؤزونو چوخ اونندان
قاباق ائشيتيمشديم اما هاردان؟ نئچه ایل لر قاباق، اردبیلده اولان چاغدا، انا،
میرزه منصور ائشيتيمشدى کی سینمو مغانا چارلی چاپلین فیلمینی گتیریب لر.
اناسینا دئیمشدى کی اناسی میرزه یوسوفا دئییب اونا اجازه آلسین. میرزه
یوسوف دئیمشدى گتسین اما یاخشی باخیب گلیب منه ده دئسین.

میرزه منصور فیلمه گئدیب، اورتادا جوشوب آیاغینی قاباق اوتوراجاغا ائله

وورموشدو کی اویلوغوندان قان سوزلوب، أما اونون خبری اولمامیشدی. یارالانماغینی، فیلم قورتارانندان سونرا باشا دوشموشدو. یاراسینی باغلالتدیریب، ائوه قاییدینجاق گوردویونو آتاسینا دئمیشدی. میرزه یوسف دا دئمیشدی:

- اونون گلهجه یی چوخ یاخشی اولاجاق.

اوروس لار گتیردی سینمو دئدیگیمیز نه ایدی؟ بؤیوک بیر دووارا ناخیش سالمیشدی. لاپ مات قالدیم. فیلم باشلادی. بیر قهوه خانانین ایچینه عاشیق چالیب کوراولو داستانی اوخویوردو. ائشیکدن بیر بی سووشاندا بو سؤزلری ائشیدیب آتلا ایچهری یه کنجیب بوتون قهوه خانانی داغیتدی. هه بوفیلمی بیزه گورسه دن فرقه قورولوشو ایدی.

بیرگون پیشه وری مرند گلدی. بیز مدرسه اوشاق لارینی اونوالقیشلماق اوچون توپلادیلار. فرقه آدام لاری قابقدا، آرخادا دا پیشه وری گلیردی. بویدان آلچاق، اوزو گولشلی، قارا بیر پالتو دا اینینده ایدی. بیز قیشقیرماغا باشلادیق:

- یاشاسین پیشه وری، یاشاسین آذربایجان.

ائوه قاییدان دان سونرا گوردوک لیریمی آغیز دولوسو دئدیم. آتام اوروس لاردان خوشو گل میردی. هله استالین دن هئچ خوشو گل میردی. دئیردی:

- استالین قان تۆکن بیر دیرناق سیزدی. او بیزیملتی گودازا وئرجهک. من ده آتامین سؤزونه اینانیب ائوه گلن قزئنه لرین ایچینه استالینین عکسی اولسایدی گؤزلرینی چیخاردیردیم. قونشولوقدا منیمله یاشید بیر اوغلان وار ایدی. آتاسی فرقه دن ایدی اؤزو ده چئروون ایدیلار. هردن اوتوروب بیرلیکده درسه باخاردیق. بیر گون کیتایمیزدا اردیبللی شاعیر "ابراهیم ذاکر" دن اوخودوق. بو درسده ذاکیرین کهرآلان کندیندن اولدوغونو یازمیشدی، اوندان دا نئچه شعر ده وار ایدی. من او کیتابدان سورا دای تورکو دیلینده شعر یازان شاعیرلرین آدینی درس کیتاب لاریندا گورمه دیم. بیردن آتام - سعیده مامانی دئیرم - گلیب بیز

اوتوران اوتاقتا ايشكافى آچدى. ايشكافين دووارينا بير قرئتهنى ياپيشديرميشدى. ايشين راست گلديگى، او قرئته ده كى استالينين عكسينين گۆزلىرىنى چىخارتميشديم. يولداشيم يامان توتولدو. آخى اولار ائله قاپى قيغلاما كومونىست ايدىلر. بيردن دوروب آياغا دئدى :

- داوود سندن بئله بير ايشى هئچ گۆزله مزديم. سنه ياراشماز بو ايش لر. بير ده كى بيلسه لر سوزه چوخ پيس اولار.
بو سۆزلىرى دئيىب چىخىب گتدى. بو سۆزو آتاما دئيىنجك، قانى قاراليب دئدى:

- بو اوروس لارين ايپينه اودون بيغمالى دؤور، ائلين ساققىزين گۆر نئجه اوغورلايىب لار. بير محصيل بوردا استالينه يان دورور. استالين بو جماعتين باشينا هله ايش لر آچاجاق. آتالار دئيىبلر قونشى اومودونا قالان شام سيز ياتار. اؤزو ده بئله بير قونشى. چئروون لار الله ليق ائله بيرلر. يئته نه يئتىرلر يئتمه يه نه بير داش آتيرلار.

ممدجان آدينلى چئروون وار ايدى. اوروس لار گلندن سونرا بئلينه موزئر باغلايىب دولانيردى. وحال عنده كى يئرلى آدم لار اؤزلىرينه فدائى دئيىبن جيزيق لاريندان چىخمايىرديلار. ائلى ديله توتووب، ائلدارلىق ائله بيرديلر. آما ايش لر ياواش ياواش كئچيردى چئروون لارين اينه. اولار هر هيه بير تهر چئرئيل سپيرديلر. بيرگون خياباندا گئديرديم. حاجى تاجرلرين بيرى مندن قاباقتا گئيدردى. ممد جان دا اوتاي دان كئچيردى. بيردن اوجادان دئدى:
- آى بى بيرگون گله جك بو موزئرله بئينزه گولله بوشالدا جاعيق.
من كيشينين تير تير اسمه جه يه دوشمه يىنى گوردوم.

آتام اوتايدا بوتايدا اوتوروب فرقه نين بو ايش لر ين قينايرميش. او استالينى

پېسله بیرمیش. دای دئمه، سۆز گندیب چاتسین چئروونلارا. اولاردا آتامین تزه تهراندان گلیب ثبت احوال اداره سینین دؤلت مامورو اولدوغونو اللرینه گیرهوه سالیب، اونا چئرنیل سېمه گه باشلادیلار. بیر گون کومیتهدن بیر یازی گلدی. آتامی چاغیرمیشدیلار فرقه نین کومیته سینه، اؤزو ده گئجه چاغی. آنام ال-آیاغینی یولوب، دئدی:

- به نیه سنی گئجه چاغی چاغیریب لار. به اللهین گوندوزونه نه گلیب؟
آتام دئدی:

- نه بیلیم، گئجه قره، جوجه قره. أما سن اؤزووی داربخدیرما. اولار اؤزلریندن شکله نیبلر. من بیر ایش گؤرمه میشم، قویو قازان اؤزو قویویا دوشر. او گونی قورخو ایچینده گئجه یه یئتیردیک. آنام، آتامی قرآن آلتیندان سووشدوروب یولا سالدی. اوندان باشلادی اؤزونو یئمه گه.

آتام کومیته یه گندیب ایچهری ده چئرون لاری گؤرن کیمی بیلیر ایش آلاهی دی. بیردن چئرون لارین ایچینده گؤزو چوخ یاخشیلیق ائله دییی بیرینه ساتاشیر. چئروون لار آتامی یامان بوروشدورورلار، اما بیر شئی چیخاردا بیلمه بینجک، اونى یولا سالیرلار. آتام قاییداندا، تانیشى دوروب اونى یولا سالماغا، چیخیر ائشیکه. آتام سوروشور کی نییه اؤزووی زحمته سالیب منیمله گلیرسن. او دئییر:

- میرزه، من سنین یاخشیلیغینی هئج واخت اونوتمارام. بولار بو گئجه سنی آرخادان ووراجاق ایدیلا ر اما من چورت لارین پوزدوم. منیم یانیمدا سنی وورا بیلملر. بولاردان بییه لیگ اول، او نه دئییم اولموش استالینین دالیندا دانیشما. بیزه باخما بولار کومونئست دپلر.

کیشى آتامی قاپی یا کیمی گتیریب سونرا گتتمیشدی. آتام ائوه گیرینجک آنام سئویندیگیندن آغلادی. آتام دئدی:

- سسینی چیخارتما یامان قادا بالادان قورتاردیق.

گون اوگون اولدو فرقه نین ایشی آیدی. گنجه یینن آتاما خبر گتیریب، دئدیله:
- پیشه وری مردن دن سووشوب گتدی جولفایا.
آتام دئدی:

- الله باعیشین ائوین بیخسین.

تهران رادیوسی های بیدیریق سالمیشدی. دئیردی ارتش گلیر آذربایجانا. صاباحیسی گون مدرسه دن بیزی آپاردیلار ارتشین قاباغینا. چیخدیق شهرین چؤلونه. آما آرتشدن خبر اولمادی. چؤلده قارین اوستونه بیر لئش دوشموشدو. پالتارلارین سویوب، بئلینه گولله وورموشدولار. شاهین ارتشین گورمه بینجک قایتدیق شهره. شهرده قو ووروردون قولاق توتولوردو. ارتش بیر هفته دن سورا گلیب اعدام دارین قوردو. یادیمدادی، ممد جانی ماشیندان ائندیرنده یئر ایله گویون آراسیندا ووردولار. صدرلرین بیرسی دارا گئندنه اوزونو باتیردی، آما فدائی افسرلرینین بیرى دارا چیخیب دئدی:

- من فخر ائدیرم کی محمد رضا شاه پهلوی دؤره سینده آزادلیق یولوندا دارا چکیلیرم.

اونون قورخماز گؤزلی، گولر اوزونو هئچ واخت اونوتمازام...

اون دؤرد- جی بؤلوم

سريره خانيم

من كوللار كندينه آنادان اولموشام. اؤزومو تانيديجيم گوندن هامى ياشيدلاريمدان هم اوجا ايديم هم گوجلو. هئچ كيم ياشيملا بويومو ياراشديرانميردى. رحمتليك بابانهم دئيردى:

- قويون هله بو، قيزلار بولاغيندان سو ايچسين گؤرون نه اولاجاق.
بابام آتام دئيردى:

- قاپوزون چرچووه سين يئرندن چيخارداجاقلار.
هه اوگون گلدى. كندين يوخسا قونشو كندين جاوانلارى منه گوره لاپ بيريريله بوغوشوردولار. آما من دكير دكير دولانيب هئچ بيريسينه اوز وئرمه-
بيرديم.

بيرگون بير بى گلميشدى كنديميزين بولاغينين باشينا. من ده بولاقدان سو دولدودوروردوم بيزه چه يه. منى گؤرن كيمين دئدى:

- آى قيز كيمين قيزى سان؟
ياشماقلانيب باشيمي قالخيزديم. آتام ياشيندا بيريني گؤردوم. دئديم:
- بايرامقولى قيزى يام.

- آى قيز من بو ماحالين بىييم. منه گلين اولارسان؟
- نييه اولمارام آما گرک بى اوغلون گؤرم سورا دئيم هه يوخسا يوخ.
- آى قيز نه سارساقلانيرسان سنى اؤزومه ايستيرم.

آياقلاريم يئره ياپيشدى. نه ليوه كيشى ايدى. اؤز قيزى يئرینده اولانى
ايستيردى. آلا باشينا. ياشماغىمى بوراخيپ دئديم:

- سن بى ده اولسان هله آدام اولماييسان. سارساق سن سن سنون آتون دور.
بو سؤزوم بيه بير بوتون ديدى بير پارا. باشلادی بوغلارینی چئینه مه يه.
اوندان دؤنوب گيزيرينه دئدى:

- آده اول بو قانمازی ياخشى دؤيون كى قانسین، سورا دا گتيرين ائوه.
تئز قاچيب ده يه نه ييمي گوئتور دوم. گيزير آتیندان دوشوب، بئرنوسونو آله آليب،
منه سارى گليب باشلادی منه باخماغا. قاه قاه گولوب دئدى:

- آى دنگول قيز. تئز او الينده كى چؤپى آت يئره.

حرصىمى يئمه ديم. دئديم:

- باش اوسته آى گيزير.

اوندان ده يه نه ييمي زوللا ديم اونا. ده يه نه ييم اونون اوزونو باشینی ايليشديرىپ،
يىخدى يئره. تئز قاچيب بئرنوسونو گوئتوروب بيه سارى دوتوب ماشانى چكديم.
بئين پاپاغى باشیندان آتلانيب دوشدو منيم قاباغىما. آتى هوركوب باشلادی
فينخيرماغا. بى دؤنوب باشیندا كى آداملارينا دئدى:

- چكيلين دالا، بو دلى دى.

اوندان اوزونو منه سارى توتوب دئدى:

- دده مين اوغلى دؤوورم ايم قويسام بيرى سنه ائلچى گله.

اوندان باش آليب چاپا چاپا اوز قويدو يازى يا. باشیندا كى آتلى لاردا آرخاسيجا
چاپيب گئتديرلر. بير گيزير قالدی بير من. گئديب توفنگين اوجونو دا ياديم بئينينه.
اؤزونه گلن كيمين قورخوسوندان بير قيشقيريب دئدى:

- آی قیز منه قیما!

دئدیم:

- دور ایتیل.

دوروب قاچاندا گۆتوندن ائله بیر تپیک ووردوم کی یئره بیخیلیب تورپاق
دولودو آغزینا. دوووز کیمین یئری ائشهلهیه ائشهلهیه دوروب قاچیب آتینا مینیب
لولو توتو وئردی.

- آده کۆپین قیزی، آغیز بیر یئره یئتیربسن کی بی لری هدهله بیرسن؟ یا بیه

گلین اولارسان یا سنی سالارام تپیگیمین آلتینا.

اوندان دوروب جومدو اوستومه. آتام قاباغا گلینجک دوردوم آباغا. او بویدا آتام
مندن آلچاق ایدی. منه بیر شیلله چکمک ایسته دی. الینی گۆیده توتوب ائله
سیخدیم کی اوفولدایب قیشقیردی:

- بوراخ الیمی.

من ده الینی بوراخدیم.

یئره اوتوروب الینی وئردی اوبیری الینه یاریم ساعات اوفولدایب دئدی:

- آی الله بو کیمه چکدی؟

بیردن آغزیم گلیب دئدیم:

- من ساوالانا چکمیشم.

بی دئمیشدی کی هر کیم سربه نین ائلچیلیگینه گتسه اونو اولدوره جهیم. اونا

گۆره دونن دالیم دوشن جاوانلار ایندی منی گۆرونجک اکیلردیلر. هئچ کیم

اٺلچيليبيمه گلמידى. اٺام دئيردى:

- آى قيز واز كئچ بو ايشيندن گل گئدك بيله دانيشاق كى هئچ اولماسا
قويسون سنى اره وئرك.
- آى انا منيم اره گئتمه ييم بين امريله اولاجاقسانام، من اره گئتمه يه جه ييم.
آخى من اوزوم ائله بير كيشى ييم، كيشى گؤبكليدن ده آرتيغام.

فرقه گلندن سورا قوشولدوم فرقه يه. فرقه منى ثمرينين خانيم لار بؤلومونون
صدرى ائله دى. من تئز تئز خانيملارى فرقه كولوپونا بيغيب اونلارا دانيشيرديم.
اونلارا گولله آتماغى، بير ده انقلابى اؤيره ديرديم. بير گون خانيملار گليب
دئديلر:

- آى سريه خانيم بير اٺلچين وار.
كلوپ دان چيخيب گوردوم منيم ياريم بويدا اولان بير گولشلى كيشى گليب
قاپينين آغزينا. دئديم :
- آ كيشى نه دئيرسن؟
- ايستيرم سنى گول ائله ييب سانجام ياخاما.
- منى ياخشى تانييرسان؟
- لاپ ياخشى.
- من كيشى زاد بيلن دؤورم ها.
- بيليرم.

- به نييه منه اٺلچى گلييسن گئت بير باشى آشاغى ارواد آل دا!
- سندن كيشى قيزى يوخدى آخى! هامى منه زور دئير. دئديم هم باشيمين

تاجی اولارسان هم ده منی قورویارسان.

اوره بییم یوموشالدی. او کیشی یه گئتدیم. اوندان سونرا هئج کیمین جیبه ری یوخ ایدی کی اریمه دئیه گۆزونون اوستونده قاشین وار. بیر دؤنه یوک آپاریردیق. قاطریمیز باتدی پالچیغا. ایکی کیشی گلیب نه خه دیم گوج وئردیلر قاطر چیخما دی. قیشقیردیم:

– اده چکیلین او یانا. سیزه کیشی آدی قویانین دده سینه لعنت.

اوندان قباغا گئدیب قاطیرا ائله بیر تیمبا ووردوم کی پالچیقدا چیخیب قاچدی. قاطر دؤنوب منه بیر باخدی!

فرقه زامانی بی لر، بیزه قان اوتدوران کیمین اونلارا قان اوتدوردوم. چوخو منیم الیمدن قاچدی لار. أما وال دؤندو. شایسون بی لری بیزیم کندی قومارالادی لار. اوخه دیم اونلارا گولله ووردوم کی دای گوللم قورتاردی. بیر ده گوردوم کندین آغساققال لاری شایسون لرله دانیشیرلار. من خنجری می چیخاردیب، سنگریمده حاضریر قالدیم. بیر آزدان گوردوم کاتدا گلیر. دوردوم آیاغا. کاتدا دئدی:

– آی سریه اولار سنی ایستیرلر. سن نم نه خه دیم اولارین آدملا ریندان

قیریسان.

– کاتدا، بیر تک خنجری م قالیب. قوی گل سین لر.

– آی سریه سن خنجرنن نه خه دیم اولارین قباغیندا دورا جاقسان؟ اولار آند

ایچی لیر سنی اؤلدورمه یه لر. ایستیرلر نه خه دیم ده آدم اؤلسه سنی توتوب، بیز

ثمرینلی لرین قباغیندا سنه ساتاشالار. بیزیم غیر تیمیز بونی چکمیر.

خنجرى اوزاديب وئرديم كاتدايا. دئديم:
- اوندا اؤزوز منى اولدورون. اوندا غيرتوز چكر.
ائله اوندا بير گولله ديدى بئنيمه...

اون بئش - جی بؤلوم

امیرخان

پیشه و رینین یانینا گئدیپ دئدیپ:

- جناب پیشه وری، شاهین ارتشی آذربایجانا سوخولوب. فدایلی میانادا داردا دیلار.

- امیرخان، ژنرال غلام یحیی اوردادیر. من سیزدن ایستیرم کی اؤز بریقاردیزلا گئدیپ، ژنرال کؤمک اولاسیز.

- باش اوسته جناب باش ناظیر. آما بیزیم اسلحه لری میز شاهین اوردوسونا گیرمز. بلکه اوروسلاردان بیزه آغیر اسلحه لر آلاسیز؟ همان اسلحه لری دئییرم کی یولداشلار ایراندان چیخاندا الیمیزدن آلیب آپاردیلار.

پیشه وری دؤنوب بؤیرونده اولان آتا کیشی یئفه باخیب دئدی:

- ژنرال، ائشیدیرسیز؟ بیزیم قوشونوموز اسلحه ایسته بیرلر.

- سیز بونو جناب صدر میر جعفر باغروفلا دانیشمالیسیز.

- ژنرال امیرخان سؤیله بو اوروس ژنرالینا بیلسین.

- باش اوسته باش ناظیر جنابلاری. جناب ژنرال آتا کیشی یف. سیز بیزی نه

سانیرسیز. او زامان کی جناب باش ناظیر پیشه وری منه خفیه ماموریتینی وئریب من سیزین بوتون دولانیشیقلا ریزی یوخسا دانیشیقلا ریزی گؤز آلتینا آلمیشام.

بیز یاخشی بیلیریک کی سیز قواملا دوزه لیشیب آذربایجانا ساتیب سیز امپریالیزم عالمینه. ائله بیلیرسیز بیز کوروق؟ گؤرموروک؟ فیکر ائدیرسیز بیز

اؤزوموز كاپيتاليزم عالمى ايله دانيشا بيلمه ريك؟ ايران آذربايجانينين نفت آريسينى گوروزا آپاراجاق سيز. بو گون بيزه بوللو بوللو اسلحه يئتيشه جك. سيزه ايگيرمى دؤرد ساعات واخت وئريرم. بوتون كومونيست ميندار آداملاريزى گؤتوروب چيخين ايراندان. يوخسا سيزى توتوب باساجام دوستاغا. اوندان خايين كيمى ده محكمه يه وئره جه يم. او زامان استالين دن ايسترسيز كى گليب سيزه وكيل سئچسين.

آتا كيشى يئفين رنگو روفو قاچيبان دئدى:

– منه تلفون گرک دير. مير جعفرى توتون دانيشيم.

تلفونو گؤتوروب دئديم، مير جعفرى توتون. اوتايدان بئله جواب گلدى:

– جناب باش ناظر، باكى دا دئييرلر مير جعفرين باشى قال دى.

– اونا بير يازى قوى.

دئديم:

– جناب آتا كيشى يئف، بو تلفون بيزه دئدى كى سيزين داها آرتيق بير ديرييز

يوخدور. اونا گؤره منه سيزى توتوق ائله بيرم.

اوندان قيشقيرديم:

– فداييلر، گلين.

ايكى فدائى سروان گليب، آتا كيشى يئفه چاس قووزاييب، اونو خلع اسلحه

ائله ييب بؤيرونده دوردولار.

– سيز كيم سيز كى منى توتوقلايير سيز؟

– سن شوروى خفيه مامورو سان و من ايران آذربايجانينين خفيه مامورو.

ساقين بير سوؤز دئمه كى محكمه ده اؤز عليهينه ايشلنسين. منجه سوسماغين

داها ياخشى دير.

اوندان دۇنوب پيشهورى يە دئديم:

- جناب باش ناظر اجازە وئرسز، بيزە يان دورا بيلديكلرینی اعلان ائدن دۇلتيرين نمايندهلری گلسينلر.

- گلسينلر.

زنگ وورب دئديم :

- گلسينلر.

قاپی آچیلیب، اسپانیا، انگلیس، آمریکا قونسوللاری ایچەری کئچدیلر. قاباغا کئچیب هامیسینا چاس قووزاییب خوش گلدين دئديم. اوندان اوزومو آتا کیشی- یئفه دۇندهریب دئديم:

- جناب قونسوللار. بيز ساوتتین خیانتینی بیلدیک. بيز هر یئردن لازم بیلسک اسلحه الدهه ائلهجه بیک. باش ناظر سیزینله دانیشماق ایسته بیر.

پیشهوری منه ساری دۇنوب دئدی:

- جناب ژنرال امیرخان. من آذربایجانا گۆره هر یولدان گلن دللالا دانیشاجام. بیزیم نفتیمیز نه قومین نه استالین کی اولاجاق. انگلیس، اسپانیا، آمریکا، انگلیس دللاللاری لا دانیشین. هرکیم بیزه اسلحه وئرسه اونان آل وئر ائله یهجه بیک. بوتون اختیار سیزده.

بوسۆز دئیندن سورا، پیشهوری اوتاقدان چیخیب گئدی.

گۆزلریمی قیسدیم. او گرک گئتمه بیردی. قورخوردوم استالین یوخسا میرجعفر زنگ ائله ییب اونو یوموشالیدیب خاراب ائله یه لر. هر حالدا من صحبتی باشلادیم. چنه وورماغا کئچدیک. او یئرە یئتیشدیک کی اوچ دۇلت یانی، آمریکا، اینگیلیس و اسپانیا حاضر اولدولار بیزی شوروی و شاهین قاباغیندا قورویوب و بیزی بیر دموکراتیک دۇلت کیمی دونیا یا تانیتدیرالار. پروتوکول لاری

امضالادىغىمىز زامان بىردن اوروس سالداتلارى ايچەرى كىچدىلر. ژنرال آتا كىشى يىف اوتاغا كىچىب، گولە گولە، دوز منىم قاباغىمدا دوردو. من پىتىمى آنلادىم. فقط بونو دىدىم:

- آى پىشەورى، الله جواينى وئرسىن.

چىخىب گىتىدىم قافلاتىنن فدايى لرىنن كۆمە يىنە. جنگدە فدايى لرىم شەيد اولدولار. بىر تىك من امير خان دىرى قالدىم. منى آپاردىلار رزم آرا نىن يانىنا. رزم آرا ستارخانن قوھومو اولان يانى من، اميرخانى تانىدى. دىدى:

- بىز بونو اۆلدورسك، گرک بۆيوك بىر توروقنان اىلا ساواشاق. آپارين بونو نىخجوان مرزىندن اۆتورون اوتايا. ارتش منى آپارىب جولفا دان بئله وئردىلر اوروسلارا. اوروسلار منى دانىشدىرمامىش گۆندردىلر سىبرىيە. يانى آرخانسكايَا...

من عمى قىزىما عاشىق اولموشدوم. عمىم قىلىنچ خان هىچ اىستەمىردى كى من قىزىنا ياخىنلاشام. اونا گۆره منى زنجىرلەدى. آما من هرگىجە زنجىرىمى قىرىب گىتىدىم عمى قىزىم پرى نىن يانىنا. صاباحىسى گىنە قىلىنچ خان، منى زنجىرلەيىردى. بىر گون دىيدىلر پرى اۆلوب. گىدىب اونون اۆلوسونو گۆرندن سونرا اوز قويدوم چۆللىيە. اونا گۆره دە قىزىمىن آدىنى پرى قويدوم. او زاماندا سونرا بىر جىناغىما ساز بىر جىناغىما دا توفنگ آسلادىم. هر يئردە عاشىق هاواسى اوخوبوب ساواش ميدانىندا دا توفنگىمى اله آلىردىم...

سىبرى دە بىزى دوستاغا سالدىلار. او دوستاغا ائل دوشمنلرى آدى قويموشدولار. گونده بىرىنى ائشيه چىخارديب، گوللههيب اوندان باشين كسىردىلر. دوستاقدا بىر سكسان ياشلى اميرخان وار ايدى. بىر گون قوجا اميرخان منه دئدى:

- گورورم كى سن دىرى قالبب اولادلارين اولاجاق!

گونده بىزى قارلى قىرولو مئشهيه آپارىب اولومونه ايشله دىردىلر.

بىر گون پالتونىك گليب امر وئيرىر كى امير خانى گتيرسىنلر. سئزانتلار اسير يئسىر خانايا كنجىب قىشقيردىلار:

- امير خان كىمدى؟

قوجا امير خان قالخىب دئدى:

- امير خان منم.

ايكى سالدات اونون قولوندان ياپىشىب آپاردىلار چۆله اوندان ايكى گولله وورورلار بئىنينه. قوجا اميرخان اولمه مېش او دوستاقدان قاچماغىن يول يولاجاغىنى منه دئمىشىدى. او كىشىنين سۆزو ايله دوستاق دان چىخىب چاين توشونو توتوب ايرانا سارى گلدىم. گوندوزلر گىزله نىب گئجه لر يولا دوشوردوم. وولقانىن قىراغىلا گئدركن بىر اوروس خانىما راست گلدىم. اوروس خانىم منى اؤز ائوينه آپارىب اولن ارىنين پالتارىنى منه گئىدىردى. گوندوزو او اوروس خانىمىن ائوينده قالبب قارانلىقدا چىخىب يولا دوشدوم.

مىن چتىنلىكله اؤزومو تىرىزه يئتيرىب گئتدىم قارداشىمىن ائوينه. اوردان دا جان باسدىم كلىبره، انا مىن يانىنا. اما گئجه يارىسى شاهىن امنيه لرى توكولوب

منى توتدولار. توده لرینین آراچیلیغیلا، محکمه منى اؤلومه محکوم ائله مه ییب،
شاه آبادا سورگون ائله دیلر...

اون آلتی - جی بؤلوم

مهدی

نه واختدان نه واختا تبریزه یئتیشدیک. من ساعات قاباغیندا ماشینین ترکیندن ائنیب دولانماغا باشلادیم. آختاریب کیره بیر ائو تاپدیم. هه، مقصودیه-ده بیر قوجا ار آرواد حیطلرینین اوباشیندا اولان بیر اوتاق بیر دهلیزی منه کیره وئردیلر، گنجه سی بیر قیراندان. بیخیلیب خورد دوشدوم.

سحر جیبیمی یوخلادیم. جیبیمده اون ایکی تومن پول وار ایدی. دوروب خیاوانا چیخیب باشلادیم ایش آختارماغا. آخشاما کیمی گزدیم اما هئچ کیم منه ایش وئرمه دی. قاییدیپ اوتاغیمدا اوزو اوسته دوشوب یاتدیم. گونلرجه ایش آختاردیم اما هئچ کیم منه ایش وئرمه دی. بیر گون باخب گوردوم پولومدان تکی ایکی تومن قالیر. او گون تربیت خیابانینین بو باشیندان ووروب او باشیندان چیخدیم، اوباشیندان ووروب بو باشیندان چیخدیم. اما منه ایش وئرن اولمادی. بیرده گوردوم بیری کتیل اوستونه اوتوروب، قاباغینا دا بالاجا داواتگه قویوب خال اوینادیر. قاباغا گئدیب باخماغا باشلادیم. بیری گلیب ایکی تومن چیخاردیب قویدو داواتگه نین اوستونه. خال اوینادان قارا قیرمیزی خاللاری الینده قاریشدیریب، بیرینی اووونون ایچینه آلیب چیرپدی داواتگه نین اوستونه اوندان مشترینین اوزونه باخدی. مشتری دئدی:

- قیرمیزی.

خال اوینادان الینی قالخیزینجاق قیرمیزی خال اوزه چیخدی. او مشترینین ایکی تومنین اوستونه ایکی تومن قویدو.

آلاهى بىر ادام گليب دۇرد تومن قويدو داواتگه نين اوستونه. خال اوينادان گينه قارا قيرمىزى خال لارى اينده اوينادىب، اووونون چيرپدى داواتگه نين اوستونه. مشترى دئدى:

- قارا.

خال اوينادان اينى خالين اوستوندىن گۆتورونجك، قارا خال گۆرونودو. هئچ توكو دبرمه دن، دۇرد تومن قويدو مشترينين پولونون اوستونه. او دا سگگيز تومنى گۆتوروب گئتدى.

شيطان گيردى جيلديمه. اۆز اۆزومه دئديم كى بلكه بو ايكي تومنى دۇرد تومن ائله يم؟ قاباغا كئچيب ايكي تومنى قويدوم داواتگه نين اوستونه. كيشى باشلادى قيرمىزى خاللا قارا خالى قارشيدىماغا. گۆزومو زبلله ديم اونون اينه. گۆزومله گۆردوم كى قيرمىزى خالى چيرپدى داواتگه يه. دئديم:

- قيرمىزى.

خال اوينادان اينى خالين اوستوندىن گۆتورونجك قارا خالى گۆردوم! بئله ليكله اولان قالان ايكي تومنىم ده اليمدىن چيخدى.

جينلى جينلى اوردان آيريلديم. آجىمدان اولوردوم. گۆزوم بىر بؤيوك زيبيل قابى يا دوشدو. گئديب زيبيل قابىنى قارشىديريب بىر داش كلم تاپديم. جيبيمده- كى پىچاغى چىخاردىب، داش كلمين قابىغىنى سويوب باشلادىم يئمه يه. يئيه يئيه بىردن عقليمه تزه فكر گلدى. اۆز اۆزومه دئديم، آده ساوادىن وار، گئت پست خانانين قاباغيندا عريضة ياز.

صباحيسى پست خانانين قاباغيندا اوتوروب كاغذ قلم قويدوم يانئما. ائله بىرآزدان سورا بىر چادرالى خانيم گليب دئدى، ياز. من يازا يازا هر نه يى بيلديم. داستان بو ايدى كى خانيمين آرى گئديب اونون اوستونه اون سگگيز ياشى اولان بىر قيز آلميشدى. خانيمين جاوان بىر اوغلو وار ايميش. اوغلان گليب

آتاسینا تپیلیر کی سن منیم آنامدا نه ایراد گؤردون کی گئدیب جوان قیز آلاسان. منیم آنامین گناهی نه ایدی؟ آتا اوغلانی شیلهله بیب آباغینین آلتینا سالییر. اوغلان قاچیب گئدیر اورمودا اولان خالاسی گیله. ایندی آنا محبتی جوشموشدو. چادرالی خانیم اوغلونا نامه یازیردی کی اوغلو قایت. آتان وفاسیز چیخدی آما من وارانم. گئدیب ائولرده ایشلکچی اولوب باشینی ساخالارام، آما سن سیز قالا بیلمهرم اوغلو. من نامه نی لاپ بؤیوک حیسلرله یازدیم. خانیم اوخودوغومدان سورا او چیخاردیب ایکی تومن وئردی منه. اوگون او خانیمدان سورا اون ایکی قیران دا قازانیب قایتدیم ائوه. صاباحیسی دا دؤرد تومن قازاندیم. هرگون اورا گئدیب ایشله دیم، ائله کی ایکی یوز تومن قازاندیم. بیر گون نئجه آدام گلیب قاباغیمی کسیدیریلر. باشچی لاری دئدی:

- سن کی بوردا عربضه یازیرسان دئنن گؤروم پروانه وارین؟

- پروانه نه دی؟

ائله اوندا بیر یوموروق قویدو انگیمه. کتومو، جیلیقمامی جیردیلار. آما اللریندن بوراخیلیب قاچدیم. آرخامدان قیشقیریدیلار:

- بیر ده بورا گلسن سنی...

باشلادیم گینه بازاردا گزمه یه. فیردوسی خیابانیندا بیر توکانی اجاره ائله دیم آیی سگگیز تومنه. بوش توکاندا اوتوردوم.

بیر گون بیری کنچدی توکانیما. بوش توکانیما باخیب باخیب دئدی:

- سن بو بوش توکاندا نه ایش گؤرورورسن؟

دئدیم:

- سنه نه؟

دئدی:

- من فردوسی خیابانین قاراج لاریندان نیم گج ییغیرام. الان ایگیریم بئش

دنه نیم گجیم وار. قوی بولاری قویوم سنین توکانینا. هر بیرینی ساتسان اون
آلتی شایبی یانی دؤرد عباسی منه یئتیشن ، یوخاریسی سنین.

دئدیم:

- یاخشی.

کیشی گئدیپ، بیر آزدان ایگیرمی بئش دنه نیم گجی ده گتیریب قویدو
توکانیما. او اویانا بیرى گلیب دئدی:

- بو قالونلارین ساتی نئچهدی؟

دئدیم:

- بیرى بیر قیران.

دئدی:

- یوزدنه ایستیرم.

دئدیم:

- اون تومن وئر. گئت بیر ساعات دان سورا گل یوز دنه قالونو گؤتور آپار.
او اویانا نیم گج گتیرن گلیب ایگیرمی بئش دنه نیم گج قویدو توکانیما.

دئدیم:

- من یوز دنه بولاردان ساتمیشام. بیر ساعاتدان سورا بییهسی گلهجک. گئت
ایگیرمی بئش دنه ده بولاردان گتیر.

کیشی گئدیپ یاریم ساعاتدان سورا ایگیرمی بئش دنه قالون گتیردی. بیر
ساعات باشا چتامیش مشتری گلیب یوز دنه قالونو گؤتوروب آپاردی.

سگگیز تومن او کیشییه وئردیم ایکی تومن ده منه قالدی. او زامان ایکی
تومن بؤیوک پول ایدی. قویون چیلو کابابینین قابینی وئریدیلر آلتی قیرانا. آت
اوج قیران ایدی. گؤزدوم یاخشی پول قالیر.

بیر گون یولوم دوشموشدو باشماقچی بازارا. بیردن بیر اورتایا کئچیب
قیشقیردی:

– آی حریف!

سونرا بیر به بیر باشینی توکان لارا اوزادیب دئییردی:

– منه بوردا بیر حریف یوخدی؟

هنج کیم ده بونا جاواب وئرمیردی. من بونا بیر آلتدان یوخاری یا باخیب
گوردوم آریق بیر آدمدی، کتون آتیب چیگنینه، ایستیر گوله شه. قاباغا کئچیب
دئدیم:

– من سنه حریف.

الینی منیم چیگنیمه چالیب دئدی:

– گه گؤراخ!

یولا دوشوب گئتدیک. باشماقچی بازارینین حرمانا سارایینا دؤندوک.
مظفرالدین شاه ولیعهد اولاندا قیرخ ایل اوردا قالمیشدی.

کئچدیک اورا. من دئدیم کی ایندی میداندی، سیلیب لر سوپورولر حاضردی
بیز ده گوله شه جه بیک. میدان زاد یوخ ایدی. بو بیر توکانین قاپیسینی آچدی،
گوردوم قهوه خانادی. ایچهری یه کئچدیک. بو قهوه چی یه دئدی:

– حریف تاپمیشام بیزیم ایکیمیزه ات (پیتی) گتیر.

رضا

انگیلیسلی لرله اوروس لار ایرانلی لارا قان اوددورموشدولار! هامی بو ایکی
دؤلتنن یارالی ایدی. هله کی گوردوم آلمان آدیندا بیر دؤلت، اینگیلیسلی لرله،

اوروس لاری آغلار قويوب، بوغوم گولدو. راديونون قاباغيندا اوتوروب قولاق آسيرديم، هر بير ساواشدا آلمانين آپارديغيني ائشيدن كييمين يئيرمدن گويه آتلايب فينديلي چاليرديم. آلمانلي لار يئني اوزاق ووران توپلار وئرميشديلر منه. من او اوزاق ووران توپلارا يامان گوؤرله نيرديم. دئيبيرديم، بيري بيزيم بت بره-ميزدن كئچسه، بو توپلارلا اونو دليک دئشيك ائله يه جه بيک. اما آخيردا اوروس قوزئي دن انگيليس ده گوئي دن سوخولدو ايرانا. توپلاريميز اود قوسماميش اوروسون قارا طياره لرینن بوميلا، يوخسا اينگيليسين ايسپيت فايئر طياره لرینين آتشي آلتيندا محو اولوب گئتديلر. مني ژوهانسبورق سورگونونه يوللاديلار. من يوز اوتوز اوچ ميليونلوق قيزيل لا جواهراتي گوئتوروب گئتديم بندر عباسا. اوردا گميه مينيب يولا دوشدوق. اما اوقيانوسون اورتاسيندا بير اينگيليس ساواش گميسي ايرانين شاهينين گميسينين قاباغيني آلدی. منله آرواد اوشاغيمي، ياني شمس، عليرضا، غلامرضايلا... اوژ گمي ميزدن دوشوردوب مينديريرلر اينگيليس گمي سينه. مني اينگيليس گمي سينين کاپتانينين اوتاغيندا اوتوردورلار. اوچ ساعات دان سونرا کاپتان گلينجک، اونون باشينا قيشقيرديم:

- سن نه حقنن منيم گميين قاباغيني کسديريب، اسير يئسبير كييمين مني اوژ گميه مينديريررسن؟

اينگيليسلي کاپتان دئدی:

- ماژئستي، سيزين جانيز خطرده. بيز سيزي قوروماغا گل ميشيک.

- به منيم قيزيل لاريم، جواهراتيم نه اولاجاق؟

کاپتان گولوب دئدی:

- ماژئستي لرین جانينين ساغليغيني منه تاپشيريبلار، قيزيل لارلا جواهراتيني

بوخ!

اياغا دوروب قيشقيرديم:

- سیز اینگیلسلی لرنن او مَلکۆز، دوغرودان دا اوغری باشی سوز!

کاپیتان آیاغا دوروب منیم باشیما قیشقیردی:

- اوتور گوُروم. من بو گمی نین کاپتانییام. من سنه بیر سۆز دئمیرم سن ده آزیرسان؟ اوتور.

منیم کیمی قاباغیندان یئمز رضاشاه اوتوروب باشیمی آشاغی یا سالدیم. کاپتان دئدی:

- بو قیزیلارلا جواهراتی سیزین شاهیز، نادیر، هندوستاندان اوغورلاییب. ماژئستی یاخشی بیلیر کی هندوستان بیزیم بایراغیمیزین آلتیندا. اوندا بیلین کی اصل اوغرو بیز یوخ، سیز و آتا بابالاریزدی. دانیشیق قورتاردی، اؤز اوتاغیزا گنده بیلسیز. بیر ده دئمه لی یم بیزیم گمی نین خطر ده اولدوغونا گوُره ماژئستیلرین اؤزل آچی لری باشقا یئرده قالیب و تکجه بیزیم اینگیلسلی آچی لر سیزه باخاجاق لار.

کاپیتان بیر قَیم چاس قووزاییب سونرا سول الیه ایشاره ائله دی. ایکی هندوستانلی عسگر گلیب منی بیر اوتاغا آپاریب سالیب قاپیسینی دالدان جفته له- دیلر.

ژوهانسبورقا یئتیشندن سونرا، منی بیر خالا گوُیلون قالماسین ائوده یئرلشدیردیلر. فرانسا لوموند گونده لییی له سامودی دؤ سوار ژورنالی، منله دانیشیب هر نه یی آچیب آغار تدی. اما بو قازتته لر ایراندا چئوریلمه دیلر

مهدی

من اولان لاری فرانسا ژورناللاریندان اوخودوم. هنج ایرانلی بیلمه دی کی نور داغی لا، نور دریاسی آدیندا بو یوک آلماس لار، اینگیلسین بیریتیش میوزیوم موزه سینه گئتدی! ائله اونا گوُره مملکت باشچیلاری کی گوُردولر منیم کیمین اون ایکنی اوخویان، چوخ راحت فرانسا دیلینی بیلیرم، ائله قایدا قویدولار کی

ايران اوشاق لارى اون ايكي ايل سهلدى اون سگگيز ايلده فرانساي اينگيليس ديليني اوخوسالار دا، اونلارين قازتته لريني باشا دوشمه يه لر.

تبريزده، منيم ائويمين دالي اوروس قونسولخاناسي ايدى. اوندا بير گورجو، اوروس بلشويوك دولتينين قانسولو ايدى. اونا اوقولوف دئيبيرديلر. خانيمينين ادى سونيا، قيزينين ادى تامارا، اوغولونون اديدي دا تاليا ايدى.

او گونلر بوتون آذربايجان اوروس سالداتلارينين اينده ايدى. بو سالداتلار، دوه چيلرله سيرخاب محله لرينده، ائلين دوواريندان دوشوب اوزدن ايراق ايشلر گورموشدولر. محله لرين آغ ساققالي جناب قونسولون يانينا گئديب گوروشمك ايسته ييرلر.

اوقولوف نچه ساعات اونلاري، قانسوللوعون قاپيسينين آرخاسيندا ساخالاياندا سونرا، گئديب، بر بركلي داواتگه سينين آرخاسيندا اوتوروب اوندان سالداتلارا دئيبير:

- قويون ايچهرى يه گلسينلر.

آغ ساققاللاري گورونجك دئيبير:

- تاوريش، يولداش لار نه سوزوز وار؟

- جناب قونسول، سيزين سالداتلار بيزيم محله لر يميزه گيريب، اوزدن ايراق ايشلر گوروبلر. بيزيم ايسته ييميز بو دور كي سيز اولارين كين اولارا وئره سوز! سيز ايلكه بيزيم تورپاغا گيرنده دئيمشديز هئچ كيم بيز آذربايجانلى يا دئيه ييلمز كي گوزوون اوسته قاشون وار. به نه اولدى؟

قانسول بير بارداق شرابي گوتوروب ايچيب دئيبير:

- سيزين رضاشاهيز مملكتي هيتلره وئره جكدى. ايندى نازى لر ينين يئرینه

كي سيزين اروادلاريزا توخانا جاقديلار، قويون بيزيم سالداتلار كئف ائله سينلر!

آغ ساققاللار اوز دۆنده ریب قاییدیرلار. آما اونلارین بیرسی قانسولون قاباغیندا دوروب دئییر:

- بیز آجلیغا، اولومه دۆزه ریک، آما ناموس سوزلوغا دۆزه بیلمه ریک.

اوندان او دا دۆنوب قاییدیر. محله لرین قوچولاری بو گلیشی بیلن کیمین یئرلرینده تیکیش توتا بیلمیرلر!

نچه گوندن سونرا شهزاده باغیندا شنلیک وار ایدی. اوروسلار اونا قاردئن پارتی دئییردیلر. بو شهزاده باغی، شاه گؤلونون یانیندا ایدی، اؤزو ده اونون مؤهره دووارلاری سگگیز متیر اوجالیغی وار ایدی، هئج اولماسا. قوچولار ایپ آتیب او اوجا دوواردان قالخیب ائیرلر اوتایا. ائله اوجاردا قونسولون اوشاقلاری اوردان کئچیرمیشلر. تبریز لوطولاری، اونلاری توتوب، سالداتلارین گلیشین اونا لارا گلیرلر. بیر پیتیک قویورلار تامارائین دؤش لرینین آراسینا. نه واختدان نه- واختا بیان آتا آنا گؤرورلر اوشاقلاری یوخدورلار. های او یانا های بویانا، خبر اولمور. سالداتلار بوتون شهزاده باغینی آیاقدان سالیب بیر ده گؤرورلر تامارایلا، تالیانی آغاچا باغلایب لار. اونلاری آغاجدان آچیب یئر ائندیرنده، پیتیک، قیزین دؤش لرینین آراسیندان یئر دوشور. پیتیک اوخونونجاق، هر نه بللی اولور.

گئجه یاریسی ساعات ایکیده، استاندار بیاتا زنگ وورولور. بیات یئریندن هایپیلیب تلفون قولاقلیغینی گؤتوروب دئییر:

- کیمسن؟

- اوروس قانسوللوغونندان زنگ ائديريم. سيزين وطن داش لار بو گنجه بيزيم قانسوللوغوموزون اوغلو ايللا قيزينا ساتاشييلار.

- قانسول نه ايستير بيزدن؟

- دئير بو لات لوتو توتوب بيزه وئرهجك سيز. يازيق قانسول اؤزونو اؤلدوروردو، من قويماديم.

- بيز صباح بو لات لوتو توتاريق اما آراميزدا اولان ايلقارا گوره بيز اونلاري سيزه وئرمه ييب، اؤزوموز محكمه قوروب اونلارين جزاسيني وئرهجه ييك!

صباحيسي، بيات دستور وئير، بو ايشله ايلگه يي اولمايان، دؤرد اؤلومه محكوم اولان قاتيلي آپاريب ساعات ميدانيندا دارا چكهر. اوندان قانسولوغا زنگ ووروب دئير:

- سيز دئدييز اولدي.

قانسول معاويني دئير:

- اما سيز گرک بو آدم لاري دارا چكهميش بيزه وئريدز كي يقينليك حاصل اول!

بيات دئير:

- ياخشيسي بودي كي سيز ده بو ناموسسوز سالداتلاريزين قاباغيني آلا سيز كي بئله ايشلر اولمايا يوخسا من بوندان آرتيق آذربايجان ملتئين غيرتئين قاباغيندا دورا بيلمهرم. اوندا سيز بيلرسيز و بيزيم آذربايجانلي لارا!

قانسول معاويني بو سؤزو ائشيدينجك خيميني چكير.

من ياواش ياواش ايشيمي بؤيودوب، نؤوت له بنزين ساتيرديم. مين اوچ يوز

ایگیرمی دوردونجو ایلینین، ایگیرمی بیر آذر ایدی. سحر چاغی توکاندا اوتورموشدوم. منیم توکانیمین بویرونده چمن آدینلی بیر مسافرانا وار ایدی. بیر ده گوردوم، خز پالتوسو گئین بیر خانیم ماشیندان دوشوب، گتدی مسافر خانایا. آخشاما کیمین آل وئریمده اولدوم. گنجه چاغی بیرده گوردوم او خانیم گلیب توکانین قاباغیندا دوروب ایچهری به باخیر. قاپییا کئچیب دئدیم:

- بویرون، نه ایستیرسیز؟

ایچهری به کئچیب دئدی:

- من سروان مجیدی نین خانیمی یام. اهرین ساخلوسی، فداییلره تسلیم اولدی. دموکراتلار منیم اریمی توتوب آپاردیلار. من ده گئجئیننن بیر ماشین توتوب گلدیم بورا. بو مسافرانا تک باشینا بیر اوتاق توتوب دالدان قیفیللا میشام. هم یانیمدا اولان پولا گوره هم ده اوزومه گوره، مسافر خانانین شاگردینن، مسافر خانانین بییه سی، سحر دن ایندی یه نه کیمی قاپییمی جیرماقلا ییرلار. سندن ایستیرم منه سیغیناجاق وئره سن.

توکانی باغلا ییب، دئدیم منیم دالیمجا گل گئدک ائوه. اونو دالیمجا سالیب ائوه یوللان دیم. اوزامان من حیطلی، ایکی اوتاقلی بیر ائوی مین ایکی یوز تومنه رهن ائله میشدیم کی اجاره وئرمه ییم. اوتاقلارین بیری دؤشه نکلی ایدی. آما بیری بوش ایدی. یول بویو اؤز اؤزومله دیدیشیردیم. دئییردیم، بو خانیم بیلیمیر من سوبایام، ائله بیلیر کی منیم ائویمده، خانیم یلا اوشاقلاریم قاباغینا چیخاجاقلار. اگر دئسم کی خانیم من سوبایام بلکه قاپیدا گئده؟ آما اوره ییمین بیر یانیندا دا ایسته میردیم او مندن آیریلیب گئده! بو نه ایش ایدی الاهی؟ نییه بیرینجی دؤنه گوردویوم خانیم بئیلله شوراه سالامیشدیم. آخی او دا آرسیز بیر خانیم اولسایدی وال دؤنردی. آما من کی بیلیردیم اونون آری وار؟ به نییه دیلیم سوز توتما ییردی کی دئیم، خانیم من سوبایام؟ هئچ ده اونون آرینه خیانت ائله-

مەيە فيكىرلەشە بىلمىردىم. قاپى يا يىتتىشىنچك داھا اۋزومو ساخالاي بىلمەيىب،
دئدىم:

- خانىم، سىزىن ادىز نەدى؟

- پرى.

- پرى خانىم، بورا منىم ائويمدى. اما من سوبايام. ايم بير سوبايىن ائويندە
قالايلرسىز ھىچ، يوخسا ائلە سىزە مسافرانا صلاحدى.

- قاپىنى اچ ائوۋە باخىم!

قاپىنى اچىنچاق او كىچىب باشلادى ائوى يوخلاماغا. دئدىم:

- پرى خانىم بورا منىم اوتاغىمدى. سىز بوردا ياتىن من دە گئدىم
مسافىرانا ياتام.

- اولماز!

- ياخشى. بو گىجە نظامى حكومتدى. بو ياغ، بو ات، بو تويوق، بو دويو. ھر
نە اىستىرسن اۋزوۋە پىشىر، من دە گئدىم توكاندا ياتام.

اوندان دئمك مندن ائشىتمەمك. دوروب گتتىم توكانا. توكاندا اۋزومە يئر
جورلامىشدىم. ائلە تزه اىستىردىم ياتام كى بىردە گوردوم دموكراتلار قاپىنى
دۇيورلر. آخى گومان ارتش باسىلمىشدى. قاپىنى دۇين دموكرات دئدى:

- دور گت ائوينە.

- اۋز توكانىمدى بوردا ياتمىشام سىزە نە؟

- اوندا تۆكولوب سنى اۋلدورسەلر بىزى قىناما.

- بە پاسىيانلار ھارا گئدىبلر؟

- پاسىيانلار؟ ياشىل آيىن باشىندا.

بو سۆزو ائشىدن كىمىن ھۆل بالا دوروب قاچدىم ائوۋە. ايچەرى يە كئچن

كىمىن گۇردوم كى پرى چىراق لارى ياندىرىب، كۆمور سىياورى خودلايىب، يئمەيى دە قويوب پىلەتەننن اوستونە. بو منىم گۆزومدە بىر ملك كىمىن گۆرسندى. دئدى:

- ياخشى قايتىدىن، شەردن گوللە سسى گلير.

دئدىم:

- شەربانى زاد يوخدى، شەردن دوشوب دموكرات لارين يىنە.

اوتوروب شامى يئدىك. شامدان سونرا اۇز ياتاغىمى اونا وئرىب، بوش اوتاقتا اوزومە يئرسالدىم. شىرىن ياتمىشىدىم كى بىردە گۆردوم اوتاغىن قاپىسىنى سىندىرىر. تىز دوروب قاپىنىن جفتهسىنى اچىپ گۆردوم او دوروب منىم اوتاغىمىن قباغىندا اوزو دە ، تىر تىر اسىر. دئدىم:

- نە اولوب؟

- حىطدن سس گلير.

آستا آستا گئدىب حىط قاپىسىنى اچىپ گۆردوم بىر دنە پىشىك مايولدايىر. آخى هئچ واخت بىزىم ائودن خورك ايسى گلمزدى. پىشىك گۆروب ائودن يئمك ايسى گلير، دئيب گئدىم پاى ايستەيىم. دئدىم:

- وورغونون گوجلى گلسىن، بە بىلمىرسن بو گنجە نظامى حكومتدى؟

اوندان دۇنوب اونا دئدىم:

- سن گتت راحت يات، اللەين پىشىيىدى.

راحتلىق لا گئدىب گىردى اوتاغىنا. من دە گئدىب قالان يئمك دن بىرآز گۆتوروب وئردىم پىشىيە. پىشىك يئمەيى گۆزلىرىنە تپدى. ائلە اوندا باشىمى قالخىزىب گۆيە باخدىم. آيازامىشىدى. اورە يىمدە دئدىم:

- آى تارى كىشى، اوزگەننن ناموسى منە سىغىنىب! اوزون منى قوروا!

قايديب اوتاغيما گئنده، بير جار دوروب اونون اوتاغينين قايسينا باخديم. بيردن منه بير اوشوتمه گلدی. دوز اوتاغيما كئچيب يخليب ياتديم. پرى هرگنجه شام پيشيريردى، او پيشيك گليب پاى ايستيردى. اوچونجو گنجه ائله شاما دؤشه ينده گلدی. من بوشقاييمي گوٲوروب گئتديم. هر نه وئرديم بييب گينه مايولدادی. آخيردا بوشقاييمي اونون قاباغينا قويوب دئديم:

- ايندى من ميو!

داى شهر سايخينلاشميشدى، من ده او اوچ گنجهده ائله اللهى چاغيريرديم. اوگنجه يئريمه گيريب باشيمي قويدوم ياستيغا. بيلميرم نييه ائله تئخا پرى يادىما دوشوردو. يئريمده هئى بيرغالينيرديم. ياواش ياواش جانىما بير اوشوتمه گلدی.

- سن اوروس لارين ايندن قاچدين كى بير ارلى اروادى بئنينه سالاسان؟
ياتديم يوخودا اتامى گوٲردوم. اوتانديغيمان جييردن قيشقيرديم!

اؤزومه گلدييمده گوٲردوم پرى له ين قويوب اياقلاريمي يويور. بير پارچانى دا سرين سودا ايسلاديب قويور آلنما. قيشقيرديم:

- نه اولوب؟

- آغا مهدي يوخودا قيشقيريردن. باشين اوستونه گليب گوٲردوم قيزديرما دان يانيرسان. يامان قورخدوم. اللهام حمد كى آييلدين.

الريمى گوٲيه قالخيزيب دئديم:

- آى تارى كيشى حمد سنه!

صباحيسى تانيش بير اوغوش، كوٲونو تهرانا آپاريردى. پرينى آپاريب اولارا تاپشيرديم. اونلاردا پرىنى آپاريب تهراندا اؤز آتا آناسينا وئرميشديلر. من ده بو سيناقدان باشى اوجا چيخيب اتامين ابرينى قوروموشدوم.

مین اوچ یوز ایگیرمی بئش اینجی ایلین، آذر آیینین ایگیرمییسی ایدی. چوخدان ایدی کی من توکانیمدا نفتله بنزین ساتیردیم. آتام دا منی یوخلاماغا گۆره، گلمیشدی تبریزه؛ توکاندا منیم یانیمدا اوتورموشدو. کئچن گئجه سی ملی اوردو، نظامی حکومت دئمشدی. او گون تبریزین خیوان لاری سایخین ایدی. دئمک اولار اوتوز توکاندان بیر آچیق ایدی. بیزیم ده توکان لاری، زوران گوجن آچدیرمیشدی. یانی بیر چۆرک چی لری بیر ده نفت ساتان لاری. بیردن توکانین قاباغیندا بیر نظامی جیپ دوردو. جیپدن اوچ دموکرات افسری دوشدو اؤز ده اسلحه لری ال لرینده. افسرلرین بیرى موزورونو چیخاردیب دئدی:

– نمنه بنزین، گازوئیلن وارسا تۆک ائشیگه!

من مات قالینجاق سربازلاری چاغیردی. ایگیرمی دؤرد نیم گجبنزین، اوتوز یئددی نیم گج ده گازولومو تۆکدولر ائشیگه. اوندان ووردولار ماشینا. ماشین لار یولا دوشنده آتام قاباغا گئدیب دئدی:

– بولارین پولون وئرون دای؟ حسابوز اولدی ایکی یوز اوچ تومن دؤرد قیران. اونلار بیر حواله یازدی لار کی بو سندین ضامنی آذربایجانین ملی حکومتی دیر. اوندان دئدی لر:

– گلون سرباز خانایا پولوزو وئرک.

– نه سرباز خاناسی؟ بیزیم پولومزی ائله بوردا وئرین.

اونلار آتامی جیبه میندیریب آپاردیلار. ایکی ساعات دان سونرا آتام قاییدیب دئدی:

– بولار اؤزلرین ایتیریلر. قاچا قاچدادیرلار. ایکی یوز تومنه فاتحه. توپانچانین قاباغیندا دورماق اولماز اوغول.

سونرا بیلدیم کی منیم کیمی بوتون نفت چی لری بنزینی له قازوئیلن

آپارييلار. گنجه نظامى حكومت اولدى. برق وار ايدى اما آخشام ساعات آلتى ياريمدان اوينا نظامى حكومت قورولدو سحر ساعات دوققوزا كيمين. آخشام چاغى پيشه ورى راديو دان دانيشيردى:

- خايين اللر تهراندان اوزانيب ايستير بيزيم مى حكومتيميزه تجاوز ائله يه. سون داملا قانيميزلا اوز آزادليغيميزدان دفاع ائده جه ييك.

نجه گون اوندان قاباق شاهين قوشونو دوو آلميشدى آذربايجانا اوزو ده دئيردیلر كى سئچگى لرين امنيتينه گوره گليريك. فرقه قافلانتى دا قيز كورپوسونو پارتلاتميشدى. شاه ارتشى، سگگيز ساعاتدا، دبرن، بير كورپونو دوزلتديريب، قافلانتينى كئچدى...

آزين ايگيرمى بيرينجى گونو وال دوندو. سحر يوخودان دوراندا گوردوك پارت پارت، گولله دير ياغير. قونشولار دنديلر كى فرقه قاجدى. بوتون قارا ياخالار بيغيشيب كلانترى لرى آلميشدديلار. قالان فدايى لرى ده مرنده ياخين آجى چاي كورپوسونه كيمين قووالاميشدديلار. دوروب گئتديم ساعات قاباغينا. نم نه قدر آدم بيغيشميشدى اورا. هر كيم گوزلرينه ايرى مويرو گليردى دوتوب تاپاشلاييردیلار. بيردن قارنى بيرتيق كاظيمين دوستلارى الى قمهلى اورتايا كئچيب باشلاديلار بانقيرماغا. اوزو ده هاميسى كئفلى ايديلر. من قارنى بيرتيق كاظيمى ياخشى تانيرديم. بير گون بايراما گوره ائله ساعات قاباغيندا جشن قورولموشدو. مى دولت وزيرلىرى قاباغى چيخيب ائله ال ترپه ديردیلر. جاماعات جوشوب قيشقيرماغا باشلادى:

- ياشاسين پيشه ورى، ياشاسين آذربايجان.

اوندان جماعت بير سيرده دوروب باشلاديلار پيشه ورى له مى حكومتينين وزيرلىرى ايله گوروشمه يه. قارنى بيرتيق كاظيم دا گل ميشدى. اونون بير ميخاناسى وار ايدى، هميشه ده كئفلى اولاردى. سيره اونا چاتينجاق ال آتيب

میر جعفرین فوقولوندان یایشیب باشلادی قیشقیرماغا:

– گده به دوننه کیمین منیم قاباغیمدا دونبالان سن دؤیوردون؟ ایندی باش وزیر اولوبسان؟

فدایی لر تتز اونو قومارالاییب باشلادیلار وورماغا. میر جعفر دئدی:

– بوشلایین اونوی. دلیدی، کئفلیدی، آزدادیلار قانوندان. اونون اؤزلوگی دؤوورکی.

سید جعفرین بو سؤزو ایله اونو بوراخیلار آما بیر آی دان سونرا اونو ائله ساعات قاباغیندا دارا چکدیلر. یالان دوغور دئییردیلر بیر اوغلان اوشاغینا ساتاشیب! ایندی اونون یولداشلاری، اورایا بیغیشیب قمه نی باشلاریندا سوولایبیردیلار.

پیشهوری ایگیری آذر گنجه سینده، قالانلاری، دا ایگیری بیر آذرده قاچدیلار. ایکی ایل ایدی بو دموکراتلار گلیب منه دئییردیلر قوشول فرقه یه. من ده ائله بو گون صباح ائلیردیم. تبریزین مالیکلری بولارنان ضد ایدیلر. چون دموکراتلار مالکلی قووالامیشدیلار. اونلارین یئرلرینی ده رعیت آراسیندا بؤلوموشدولر. فدایی لرین چوخو دابانی جیریق کندلی لر ایدیلر. شهرلی لرین چوخو بونلارا قارشى آیاغا قالدیلار. اسماعیل آدینلی بیرى گئدیب شهردارینین زئرمیسینده گیزلنیب ووروشوردو. گولله سی قورتارانان سونرا اونو توتوب دارا چکدیلر. اوروس لار، دموکراتلارا دئمیشدیلرکی الی بوش گلمه یین. بولار دا ملی بانکینین دمیر صانددیق لارینی سیندیریب، پوللارینی یوک ائله ییب آپارمیشدیلار. بئله ملی خالچا شیرکتینین ده خالچالارینی گؤتورموشدولر.

نتجه گوندن سونرا سرتیب هاشیمی پوللاریمیزی وئردی!

ایکی ایل او گونلردن کئچمیشدی. مین اوچبوز ایگیری آلتی اینجی ایل

اولموشدو. آيش وئريش اوچون تهرانا گتتميشديم. اردبيلدن تهرانا گئدن پاييز آدينلى مسافير خانايا گئردى. آخسام لاله زار خيابانيندا ايديم. اوردا بير مسجد وار ايدى، قاباغيندا دا كابارا. عاراق ايچين كابارايا گئيردى، ناماز قىلان دا مسجده. جوما آخسام لارى او مسجدهده كميل دوعاسى اولاردى من ده چوخ سئورديم او دوعانى. اوتايدا چيلپاق خانيم لار اويناياردى بو تايدا بيز كميل دوعاسى اوخويوردوق. نامازلا دوعا قورتاراندا سونرا چيخديم خياوانا. ناديرى خياوايندا دؤنده گوردوم بير سرهنگ گلير يانيندا بير خانيم آرخالاريندا دا بير سرباز اوشاق آليب قوجاغينا. خانيم منى گؤرن كيمي قاچيب منيم بوينومدان آسلاندى. اوندان دؤنوب سرهنگه دئدى:

- سرهنگ مجيد بو همان آغا ايدى كى منه اوچ گون سيغناق وئردى. ايندن نمه گلسه بونا خدمت ائله.

سرهنگ گليب منله آل گوروشدو. پرى خانيم كورپهنى سربازين ايندن آليب، منيم قوجاغيم وئريب دئدى:

- ژيلا، عمى جانين ايندن اوپ.

من قاباقلايب اوشاغين اوزوندن اوپدوم. سرهنگ منى گؤتوروب آپاردى كونتيناتال كافه سينه كى اوردا بير فولوكس واقون وار ايدى. شام دئديلر. پرى خانيم دئدى:

- سرهنگ، چاخير دئمه ها، بو ناماز قىلاندى.

شامدان سونرا سرهنگ گيل منى ماشين لاريندا مينديريب گتيرديلر ائوه. ائوده اوتوردوق چاي ايچمه يه. سرهنگ مندن سوروشدو:

- ائولنييسن؟

- يوخ.

- تهراندا نه ايشين وار؟

- من آل وئرچییم، اما کفالت موشکولوم وار. سرباز گنتمه میشم. ایستیرم معافیت آلام.

- ائله بو؟

- هه.

پری خانیم اوپاندان سسلندی:

- مجید، بو آغا منه بیر خدمت ائله ییب کی سانیا گلمز. دموکرات لار سنی توتان زامان اوچ گون باجی قارداش کیمین بیر ائوده قالمیشیق.

ایندی سرهنگ مجید کیم ایدی، تهرانین حوزه سینین نظام وظیفه رئیسی! گنجه چاغی مندن سجیلیمی آلیب دئدی:

- گنت اوتاغیندا راحت یات.

من گندیب راحت یاتدیم. سحر چاغی دوروب چای چؤرک یئدیم. پری خانیم دئدی:

- من سنی بوردا ائولندیره جهیم.

دئدیم:

- یوخ پری خانیم بیزده دب بئله دیر کی آنامیز بیزه خانیم سئچر.

ناهارا یاخین ائله چکیش برکیش ده ایدیک کی قاپی دؤبولدو. پری خانیم قاپی یا شیغاییب دئدی:

- معافیتی گتیردین؟

- یوخ!

- اوندا قاپینی آچمیرام. گنت او معافیتی گتیر سورا سنه یول وئریم.

- بابا شوخلوق ائله دیم. آغا مهدینین معافیتین گتیر میشم.

اؤز اؤزومه دئدیم، الله اکبر من حاضر ایدیم اون مین تومن وئریم بو کاغذی

آلام. اما اوچ گون دوز دولانماغيم بو كاغذى، موفته سينه گتيريب قويدى
اووجوما.

معافيتيمى آلانداں سورا تبريزدن بيغيشيب اردبيله گلديم. اتام دئدى كى
ايكى عمى قيزين وار بيرينى بين، ائولن. من ده كيچيك عمى قيزيمى آلديم.

اون يئددی - جی بؤلوم

میرزاغا

فرقه‌نین ایل‌دؤنومونه گۆره، صفوی مدرسه‌سینین آمفی تاتریندا فرقه طرفیندن جشن قورولموشدو. من اوندا اونو اوخوبوردوم. بیز محصیل‌لری ده چاغیرمیشدیلا. اما بو جشن اویری جشنلر کیمی دؤووردو. مثلا چال چاغیر یوخ ایدی. بعضی‌لرین اوزوندن قورخو یاغیردی، بعضی‌لر ده پیچیلداشیردیلا. مجلس چوخ آغیر ایدی. بو جشنی قوران خلیل دایی، اردییلین فرمانداری ایدی. هله‌کی نایب صدرین اوغلو تربیون دالینا کئچدی هامیمیزین آغزی آچیق قالدی. آخی فرقه چوخ آزاراق بیلرله، خانلاری دعوت ائله‌یردی، اؤزو ده دانشماغا! بیردن مرکزی کمیته‌نین عضولرینین بیری سالونا کئچیب، یئیین اؤزونو میرزازاده‌یه کی بیرینجی سیره ده اوتورموشدو، یئتیردی. آل آیاغینی داغیدا داغیدا میرزا زاده‌نین قولاغینا پیچیلدادی. اوشاقلارین بیری دئدی:

- اورا باخین، میرزا زاده رنگ آلیب رنگ وئریر.

من دوروب میرزازاده یه باخدیم. آله‌شیردی اؤزونو سایخین گۆرسه‌ده. من گۆزومو اوندان آییرمادیم. بیر آزدان میرزازاده دوروب زنوزی ایله نئچه فرقه باشینا هییم جین ائله‌یب اوندان سالوندان چیخدیلا. بیری دانیشیردی. سنن یکی باشلی ایدی. بیری سنن بیر باشیندان چیخیب گئدیب دانیشانین قولاغینا پیچیلداییب اوندان اوتايدان دوشوب گئتدی. دانیشان بیرآز دوروب سونرا او دا گئدیب سنن دوشوب چیخیب گئتدی. مجلس بییه‌سیز قالینجاق هامی باشلادی دانشماغا. دوستلاریم دئدیم:

- ایشین ایچینده بیر ایش وار. گئدک گۆرک نه اولوب.

أمفی تاتردان چيخديق. بيزيم داليميزجا هامی چيخيب گنديردی. بيردن يعقوب قدسی گوردوم. يعقوب قدس هم آذربايجانين ملی مجلسينده وکیل ایدی هم ده اردبيلين فرهنگ اداره سينين رئيسی ایدی. بيز اونونلا قارا با قارا گتديک. يعقوب قدس آخسایا آخسایا گنديب کئچدی معلیم لرین کولوپونا. بير آزدان سيد جمال الدين صفوی، يانی فرهنگ ايداره سينين معاوینی ده گليب کئچدی کولوبا. گنديب قاپی دا قولاق دوردوم. سيد جمال دئدی:

- جناب قدس خبرين وار خبردن؟

- يوخ.

- ملی حکومتين باشچی لاری قاچيبيلار اوتايا. شاهين قوشونو دا يولدا دی. من تتر دوستلاريمين يانينا قايديب ائشيتديکلریمی دئديم. بير ده گوردوک يعقوب قدس لا سيد جمال چيخيب، چهارراهدا اولان کميته نين دفترينه يولا دوشدولر. بيز ده قارا با قارا اونلارلا گتديک. قوش باشی قار ياغماغا باشلاميشدی. صفوی مدرسه سينين يانيندا قيامت دوشموشدو. بوتون فرقه چی لر أمفی تاتر دان چيخيب اوردا توپالاشميشديلار. اما بيز دورماديق. گنديب ولايت کميته سينين قايسينين داليندا دوردوق. من اوشاقلارا دئديم سيز بوردا دورون من گتديم گوروم نه دانيشيرلار. پيله کاندان يوخاری چيخيب قاينين بؤبرونه سيغنديم. بيردن کوريدور دا های کوی قالخدی. زنوزی ايلا ميرزا زاده قاچا قاچا گليب کئچديلر ولايت کميته سينين اوتاغينا. قاپی آچيق قالميشدی ائله کی سسلرينی ياخشی ائشيديرديم. باشلاميشديلار فرقه نين باشچيلاريني يامانلاماغا. زنوزی دئيردی:

- شرف سيز کؤپک اوشاقلاری بيزه دئمه ميش تبريزدن قاچيبيلار اوتايا. بيزی

تک قویوبالار.

کونسولخانادان نچه آدام گليب کاغذلاری ييغيشديريب آپارديلار آشاغايا.

بیرآزدان بیر اوروس ماشینی گلیب او کاغذ کوغاذلاری ماشینا چاتدیلار. بیر بیرلرله اوروس دیلینده دانیشا دانیشا ماشینا مینیب آرادان چیخدیلار. من ده یوخاریدان دوشوب دوستلاریما دئدیم:

- یامان خبرلر وار. ائله بیل قاچیرلار.

گئدیب دوردوق چهارراهین تینینده. ساعات بیرده، یعقوب قدس پیله کاندان ائندی آشاغی یا. قار یاغیب، یامان ساختا دوشموشدو.

ایکی کاماندار ماشینی کمیته نین قاباغیندا دوروب آرخاسیندا نه واریدی سا تۆکدولر خیابانین اورتاسینا. اوندان کمیته آداملاری هامیسی میندیلهر ماشینلارین دالینا. قاباغا گئدیب اونلارین بیریندن سوروشدوم:

- هارا گئدیرسیز؟

- گئدیریک آستارادا شاهین قوشونو ایلا ساواشاق!

- به کیم اردبیلده شاهین قوشونو نان ساواشاق؟

بئلیندن موزورو چکیب اوزومه توتوب دئدی:

- ایتیل بوردان.

اوندان کاماندار ماشینلاری آستارایا ساری یولا چیخدیلار. بیر ماشین قالمیشدی. قاسیم تورکپور اونون آرخاسینا مینمیشدی. گۆزو یعقوب قدسا ساتاشان کیمی دئدی:

- آی یعقوب گل مین گئدک.

اٺله اوندا زنوزيلا ميرزازه پيله كاندان ائنيب اٺلانيب مينديلر كاماندار ماشينين آرخاصينا. يعقوب آغا گليب بيزيم يانيميزدا دورموشدو. دئديم:

- يعقوب آغا، توركپور سنى چاغيرير. گنت مين ماشينا.

- آى اوغول او ايكي ديلغيري گورورسن؟ زنوزى لا ميرزازهنى دئيرم. اولار منيم قانيما يئريكه بييرلر. قاباغا گنتسم اوتانمايب منى وورالارلار.

اٺله اوندا كاماندار ماشينى يولا دوشوب گنتدى. سوروشدوم :

- جناب قدس هارا گنديرسيز.

- باجيم گيله.

يولداشليغان يولا دوشوب يعقوب قدسى باجيسى ائوينه آپاريب تحويل وئرديك. يعقوبون باجيسى آرى چيخيب ديل آغيز اٺله ييب بيزى ائوه چاغيردى. بيز ده كئچديك ائوه. يعقوب تلفونلا دانيشيردى. دئيردى:

- جناب كنسول ايندى بيز نئيله مهلى بيك؟ يوزلرجه انسانين جاني خطرده.

اوتايين سسينى لاپ آيدين ائشيديرديك. دئدى:

- صلاح بودور كى آستارا يوخسا مغان سرحدينه ياخين گنده سيز. شاه دؤلتى عمومو عفو وئرسه قاييدارسيز اردبيله، عفو وئريلمه سه كئچرسيز ساوتته.

- جناب كنسول بيز سيزدن صلاحيميزى دئمكدن آرتيق بير ايشى گؤزله- بييرديك. بو قورولوشو باشينا بوراخماق ايسته بييرديزسه به نيه بئيله گناه سيز انسانى قاتديز بو ايشه. صباح

دوود دوود دوود

تلفون باغلانتیسی کسيلمیشدی. یعقوب آغا تلفونو گۆتوروب یئرہ چیریب باشلادی اوروسلارا سؤیوش وئرمه یه. بیز تئز گئدیب یعقوب آغانی اووندورماغا باشلادیق. یاتاغین اوستونده اوزادیب، ال قولونو، جانینی اؤیکه له دیک. یازیق کیشی هئی دئییردی:

- اوروس، ددووه لعنت، اوروس جدووه لعنت..

بیز یعقوب گیلدن چیخیب گئتدیک ائوه. او گئجه داها آرتیق ائشیکده قالماق صلاح دئییلدی. من چشمه باشینا یئتیشه نه کیمی نئجه آدمی گۆردوم کی اوغرو پیشیک تک قارانلیقدان بئله یئین یئین گئدرلر. ائوه یئتیشن کیمی گۆردوم آتام رادیو باشیندا اوتوروب. منی گۆرونجک دئدی:

- قاچدی یار؟

- هاردان بلیدین؟

به گۆرمورسن نئجه گوندو رادیو باشیندا اوتوروب قولاق آسیرام؟ ارتش از قالیر تبریزه یئتیشه. پیشه وری گیل ده قاچیبیلار. بیر جاوید قالب بیر ده شبستری.

سحره کیمین یوخوم آپارمادی ائله تئز تئز کئچن لر یادیم دوشوردولر. خالا اوغلو یوسف افتخارینین سؤزلری یادیم دوشوردو...

یوسف افتخاری

من مسكودا گوته دانشگاہیندا سیاسی علوم درسینی اوخوموشدوم. دای دئمه بو گوته دانشگاہی دونیادا سول چولوغو یایماقچون دستهباشی بئجردیرمیش. بیز نئچه همکلاس ایدیق. درسلی قورتاراندا سونرا استالین بیزیمله گوروشوب، منیم بیر اردییلی همکلاسیمی گؤندردی چک اسلوواکی. یا. او اوردا کامونیست کمیتهسینین مرکزی کادرلاریندا اولدو، منی ده گؤندهریرلر ایرانا. ایرانا گلن کیمین رضاشاهین شهربانسی منی توتوب سالدی دوستاغا. آلی اوچ نفر منی بایکوت ائله دیلر. تروتسکیست قرهسی یاخدیلار. اوروسلار گلندن سونرا دوستاقدان چیخیب گئتدیم آبادانا. آباداندا اتحادیه کارگران و زحمتکشان ایران یانی ایران ایشچیلری نین اتحادیهسینی قوردوم. بو تشکیلات توده تشکیلاتینا بیر آلترناتیو و رقیب کیمی اولدو. من اوردا بؤیوک ایشلر گوردوم. مثلا اورانین بؤیوک مالک لرینین بیرینی یولا گتیریب بؤیوک بیر یئری اوندان آلیب ایشچی-لرین آراسیندا بؤلوب، هل البت بیر یئری ده اؤزومه گؤتوردوم.

بیر گون اوروس سفیرلیگیندن منی چاغریدیلار تهرانا. من اورا گئندن سونرا اوروسلار، دموکرات فرقهسی قویوب آذربایجاندا ملی حکومت یارتماق ایسته-دیکلرینی سؤیله دیلر. استالینین و میر جعفر باغیر اوفون دا، منیم بو فرقه یه باشچیلیق ائتمک ایسته دیکلرینی دئدیلر. من گوله گوله اونلارین سؤزلرینه قولاق آسدییم. نم نه خه دیدیم ده پول گتیریب دئدیلر:

- بو بی دیر. سؤزون نه دیر؟

دئدییم:

- یوخ...

نئچه گوندن سونرا لاله زار خیابانیندا پیشه‌وری‌نی گۆردوم. پیشه‌وری بوتون اولانلاری منه دانیشیب اولندان دئدی:

- یوسیف گل بیزه قوشول قوی آذربایجانلی و ایرانی بیر دۆنه‌لیک قورتاراق.

- سید، سندن قاباق منیم اوستومه گلمیشدیلر. من یوخ دئدیم. أما ائله‌بیل اوروسلار مندن اومسوق اولاندان سونرا سنی سالیبلار کیرتلرینه!

- نییه؟

- چون اوروسلارین ایپنین اوستونه اودون بیغمالی دؤور. سن ده بو هه دئمه‌یینه گۆره چوخ پشمان اولاجاقسان.

پیشه‌وری، کوسگون کیمین مندن ایرلیب گتدی...

فرقه تشکیلاتی قورولاندان سونرا توده حزبین سسی چیخدی. آخی آرانی کیمی آداملار هئچ واخت ایسته‌میردیلر توده‌لر ایکی پارچا اولوب اؤزو ده آذربایجان میللتیندن دانیشیب تورکو یازالار. اوروسلار هم بو فارسچی توده‌لری اللرینده ساخلا بیردی‌لار هم ده فرقه‌نی.

قوام السلطنه باش وزیر اولاندان سونرا منی چاغیردی یانینا. گندیب اوتوردوم قوامین قاباغیندا.

قوام دئدی:

- بیلیرسن نییه سنی بورا چاغیرمیشیق؟

- هه!

- نه اوچون؟

- ايستيرسيز منى سيدين قاباغينا قوياسيز.

- احسن. چوخ عاغيللى انسانسان. بيز بيليريك كى سن اوروسلارا يوخ دئيبسن. اوندا گل اؤز وطنين، اؤز شاهينلا اول.

- من اؤز شاهيمام. الان وطنيم اوروسلارلا اينگيليسلى لر ينده دى. سنى ده بورا اويونجاق قويوب لار. او زامانا كيمين كى شاه وار و سنين كيمي سياست چيلر، بيزيم مملكتين گله جه يينه گوره اوروسلارلا اينگيليسلى لر دانيشاقلار.

قوام پورتوب اينده كى زينقيرونو چالدى. قاپى آچيليب شهر بانيين باش رئيسى كئچدى ايچهرى يه. چاس قوزاييب گلدى قوامين يانينا. قوام اونون قولاغينا پيچيلدادى. اما منه ده يوسف دئيرلر. اوزو ده اردليل اوشاغى. جيبمدين كيبريت قوتوسى بويدا بير توپانچا چيخارديب قويدوم قوامين اوره يينين باشينا. شهر باني رئيسى اينى اتدى بئلينده كى رووئلورته. دئديم:

- اونو چيخارديب منى ووراجاقسان يوخسا قوام تشريفين تاققيلداداجاق؟
ايسته سن منى بوردا توتاسان نه سن قالارسان نه قوام.

دئدى:

- اوبويدا توپانچا اولماز! بلكه بيزه باى قويورسان؟

بالاجا توپانچامى اونون اينده اولان بوركونه توتوب ووردوم. توپانچادان هئج

سس چيخمادی. أما شهربانی رئیسینین بۇرکو بیر قیرانلیق بویدا دلیندی. او دا گتیریب ادبلی ادبلی اسلحه سینی وئردی منه. ایکی توپانچانی اونلارا ساری توتوب گئتدیم پنجره یه ساری. پنجره نی آچیب. دئدیم:

- آلاهی امریز یوخدی؟

قوام دؤنوب شهربانی رئیسینه دئدی:

- به نه جوړه بونی آختارمیشدیز؟

دئدیم:

- جناب قوام یادیزدان چيخیب کی من گوته اونیورسیتیه سینده درس اوخوموشام. بو اسلحه دن هئچ سیزین دده بابازدا دا اولماز. بیر ده بو یازیغی دانلاما. او هئچ واخت منی آختاریب بونو تاپا بیلمزدی.

اوندان آتلاندیم باغچایا اوردان دا توودابانا، کئچیب خیاباندا قاریشدیم ملته. تئز جیبیمدن یالانچی ساققالیمی چيخاردیب یاپیشدیردیم اوزومه و باشقا بیر فیندیق بویدا باغلانان بۇرکور باشیما قویوب اولدوم بیر قوجا کیشی. نه خه دیم مامور تۆکولوب آختاردیلار، منی تاپا بیلمه دیلر...

میرزا آغا

بیر دن اؤزومه گلیب گۆردوم کوچه دن سس گلیر. قاپی یا چيخیب گۆردوم محله اوشاق لاری میزیریق لا ایکی کندلینی قوماراییبیلار. دئدیم :

- نه هايدى؟

محلله اوشاقلارينين بيرى دئدى:

- بو ايكي كندلى اوغرى ديلار. يوخسا گنجه نين بو واختيندا نه ايشلرى وار
بيزيم محلله ميزده.

دئديم:

- آى بالا بوردا نه ايشوز وار؟

اونلارين بيريسى دئدى:

- آستارا يولى هارادى؟

ايكيسينين ده قولوندا توتوب آپارديم چشمه باشى ميدانينا. اوندان بازارى
اونلارا گۆسه ديب دئديم:

- بو خيابانى گۆرورسوز؟

- هه باشووا دؤنوم.

- ائله بورانى گئدين، بازارقباغيندا، دومبهله دوز گئدين آخيردا يئتيشرسيز
آستارايا.

منيم جاننما دعا اوخويوب ايكيسى ده قاچا قاچا گئتديلر بازارا سارى. من ائوه
قايدانا كيمين ايكي گولله سسى گلدى. قايديب بازارا سارى قاچديم. ايكي
محلله آدميميزى وورموشدولار. قانلارى خياواندان آخيب قنوويا توكولوردو.

ووران لاری گۆرمه دیم. او دور قاییدیب محله اوشاقلارینی چاغیردیم. ایکی میتی یئردن گۆتوروب آپاردیق شکیلی سنگگ خاناسینین بؤیرونده اولان بوش یئرہ قویدوق. ایکسی ده شاطیر ایدیلار. بیردن گۆزوم اوچ آلی توفنگلی آتلی یا دوشدو. بللی ایدی کی شایسون دیلر. قاباغا گئدیب دئدیم:

- نه ایشوز وار بیزیم محله ده؟

باشچی لاری دئدی:

- ایکی کافر کامونیستی آختاریریق. کند دن قاچیلار کی آستارایا گئدیب اوتایا کئچه لر.

هر نه یی باشا دوشدوم. او ایکی کندلینین یئرینه بیزیم شاطیرلاری وورموشدولار. دئدیم:

- گل قولاغینا بیر سؤز دئییم.

قاباغا گلیب منه ساری اییلدی. ائله اوندا اونا ائله بیر کله ووردوم کی آغزی بیرینی قاریشدی بیر بیرینه. الینده کی بئرونو آلیب توتدوم اوبیرسی ایکی آتلی - یا. دئدیم:

- گۆتورون بو اورش دوستوزی قاییدین هر یئردن گلیبسیز اورا. یوخسا هامیزی بوردا دلیک دئشیک ائله رم. مملکتده قانون وار، محکمه وار. سیز کیمسوز؟ ووروب بیزیم محله نین ایکی شاطیرین اؤلدوروسوز. قاچین گوروم.

دوستلارینی گۆتوروب قاچیب دال لارینا دا باخمادیلار. من ده او ووردوغوم آدمین آتینی بوراخدیم. او دا قاییدیب اونلار قاچان یول ایلا چاپدی.

قاييتديم ائوه. اوزانديم كى ياتا بيلم اما يوخوم گلمهدى كى كلمهدى. جودت يادىما دوشدو. هه اوروسلار گلن گون يادىما دوشدو...

بىر ده گوردوك چشمه باشى ميدانيندا هاهى كوى قوپوب. اوندا من يئددىنى اوخويوردوم. قاچديق سر چشمه يه. ايكى اتلى كند دن گليب چىغير باغير سالمىشديلار. دئيرديلر:

- آى جماعت، ارواد اوشاغوزى گىزلهدون، اوروسلار نمين يولوننان بئله گليرلر.

آدام آداما قارىشدى. ائششه يه ، اره به يه، داشقايا، دوروشقايا مينيب قاچان كيم! هامى قاچيردى كنده. بىردن گوئده قارا طياره لرى گوردوك. بىر آزدان پارتلايش سسى گلدى. دئديلر اوروسلار سرباز خانانى ووروبلار. بالاسى سرباز اولان اوز قويدو تبرىز يولونداكى ساخلوييا...

او گوندن سونرا ساىخىنلىق اولدو. اوروسلار كئچديلر شهره. اوزو ده هم ياياق، هم اتلى، هم ده تانق لا. هئچ كيمله ايشلرى اولمادى. يانى بئله دئيم صابا حىسيندان ملت باشلاديلار گونده كى كيمي ياشاماغا. دموكراتلار گلندن - سونرا لاپ آزادچىلىق اولدو. جودت گيل چشمه باشيندا چاپخانا قويدولار. او زامان منيم فرانسايلىق چوخ خوشوم گلردى. لامارتىن بىر اثرىنى چئويريب آپارىب وئرديم جودتىن اوزونه. جودت قزته سىنى بىر لىنگىنى ووران اوغلان، راستا بازاردا ساتاردى. او گون گئديب تئز بىر دنه سىنى آلديم. گوردوم جودت منيم فرانسادان چئويرديگيم شعريمى چاپ ائله ييب. چوخ فرحلىنديم. او ايل كتابلارى اتلى ايللك مكتبه كىمين توركو يازمىشديلار. بىز اورتا يا متوسطه

مکتبیتده ایدیک، شیمی، فیزیک کیتابلاریمیز وار ایدی. فرقه تشکیلاتی بیزه معلم گتیردی. حتی شیمی فیزیکی ده تورکو دیلینده اوخودوق...

منیم فرانسای دیلینه اولان ماراغیم ائله جوشوردو. او دور آئاتول فرانسین بیر شعرینی چئویردیم. شعر بو ایدی کی آئاتول فرانس اوئجه اؤز اوشاقلیغیندان دانیشیردی. دئییردی:

مدرسه یه گئنده

لوکوزامبورگ باغیندان سووشاردیم

باغین نرده سی وار ایدی

قوش کیمین او نرده دن آتلا نیب کئچردیم باغا

گی پییژی تم چیگنیمده ایدی.

گیرجه نم ده جیبیمده.

قوش کیمین آتلا نا آتلا نا گئدیردیم مدرسه یه.

ایندی همان یئرده ایم.

همان گوئی دور.

همان باغدیر.

همان آغاجدیر.

آما او اوشاق یوخدور.

بو شعر یانی آناتول فرانسدان چئویردیگیم، ترجمه ائلهدیگیم شعر، جودت قزئته سینده چاپ اولدو و منی چوخ سئویندیردی.

سحر آچیلاندا شارتا شارت باشلادی. هه او گون ایگیرمی بیر آذر ایدی. من کی گئجه نی یاتمامیشدیم داها ائوده قالا بیلمه دیم. دوروب چیخدیم چؤله. سوفته بسم الله گوردوم چشمه باشینین حامامینی قومارالایب لار. بیریندن سوروشدوم :

- نه اولوب؟

- ساققال ولی. او کافر فدایی سیغنیب حاماما.

دوروب باخدیم. هر یئردن آتش آچیردیلار ولی یه آما او دا فدایی ایدی. گولله یاغدییردی. اونون قورخوسوندان هئج کیم حامامین ایچینه کئچه بیلمیردی. نئچه تانیمادیغیم آدام چیخدیلار حامامین گونبه زینین اوستونه. اؤزلریله اودون آپارمیشدیلار. اودونو آلیشدریب، حامامین باجاسیندان تۆکدولر ایچهری یه. حامامی تین باسینجاق ساققال ولی چیخدی. بیر شاهچی بیر گولله ووردو ولی نین سینه سیندن. ولی بیخیلیدی آما هله جانی چیخمامیشدی. اونون آیاغینا ایپ باغلایب باشلادیلار سورومه یه. بیر دن نورالدین دوستومو گوردوم. بیز ده سوروینلرین دالیجاق گئتدیک. علیزاده قاراژینین قاباغیندا ولی گرو... قومارالامیشدیلار. ولی دیدیشیردی آما بیردن بیرى جوموب النده کی قیمه- کی نی باشینا قالحیزیب، سالدی ولی نین باشینا. ولی یئر بیخیلاندان سونرا دا

قیمه کینی قالخیزیب سالدی اونون آغزینا. ولی نین آغزی تای باتای جیریلیب بوتون دیشلری قیریلیب یاریسی تۆکولدو یان یۆره سینه یاریسی دا تۆکولدو بوغازینا. او هله دیری ایدی. پیققیلدا یا پیققیلدا یا قان فانتالاییردی آغزیندان. قیمة کی وورانی تانیردیم شاه باغی اوشاغی ایدی. بیر ده قیمة کی سینی قالخیزیب ووردو ولینین آغزینا. بو دۆنه ولی نین دیلی قوپوب دوشدو یئره. دیل یئره دوشن کیمین باشلادی جیمیلدا ماغا. ولینین آغزی قانلا دولدو. هئی پیققیلدادی. آخیردا قان ایچینده بوغولدو. بیردن بیر یی هامینی قیراغا ووروب اورتایا کئچدی. هه، هامیمیز اونو تانییردیق. او قاباغا کئچیب تومان باغینی آچیب ائیلله آدامین ایچینده شئینی چیخاردیب، باشلادی ولی نین آغزینا ایشه-مه یه. جماعتین ایچیندن بیر یی قیشقیردی:

- آی بئامیس، یهودی دا بو ایشی گۆرمز، آدام دا اؤز قوهومونون اؤلوسونون آغزینا ایشه ییر؟

منله نورالدین دای اوردا قالا بیلمه دیک. علیزاده قاراژیندان چهارراها ساری گلدیک. بیزیم قاباغیمیزدا قتله قیشقیرا قیشقیرا آدام ایدی کی یئرده سورویوردولر. چهارراها یئتیشن کیمی گۆردوک شهربانی نین قاباغی قیامت دیر. قاباغا گئدیب گۆردوک بیرینی باش گوٹ آسلایب ایستیرلر دوغرایالار. بیردن منیم گۆزوم اونون قیچینا دوشوب گۆردوم توکسوز دور. بیر ده باخاندا گۆردوم یانیندا بیر بالاجا اوغلان اوتوروب آغلا ییر. هر نه یی باشا دوشدوک. بو فرقه نین خانیم افسرلریندن ایدی. هامی الینه قمه گۆتوروب ایستیردیلر اوغلونون گۆزونون قاباغیندا اونو دوغرایالار. ائله او جاردادا معصوم دوستوم دا بیزه قوشولدو. دۆنوب معصوملا نورالدینه دئدیم:

- وارسیز بو آروادی قورتاراق؟

- واریق.

- اوندا دورمايين.

بیردن جماعتی ایتله یه ایتله یه کئچدیک اورتایا. معصوما نورالدین آز لوطی دؤووردولر. ایکسی ده بؤیده چیخاردیب قمه لی لرین قاباغیندا دوردولار. معصوم دئدی:

- اده اورشلر بیر آروادا گوجوز چاتئی؟ هرکیمین گوئی وار گل سین قاباغا.

نورالدین دئدی:

- آی معصوم یامان گو یلوم ایستئی قاباغا گله لر. بیلیرسن نییه؟

- یوخ؟

- چون بولار کیشی دؤوورلر او قیچلارینین آراسیندان آسلانان آرتیق دی. الله الله ائلییم کی قاباغا گله لر کی شئیلرین کسب قویام آغیزلارینا.

- ای نورالدین لاپ اوره بیمین دن دانیشدین.

بو آرادا من خانیمین قیچلارینی داردان آجیب ائندیردیم یئره. اوندان اونلا اوغلونو قولتوغوما ویریب کئچدیم باغ میلینین آرخا کوچه سینه. نورالدین له معصومون قورخوسوندان هئج کیم قاباغا گلمه دی. باغ ملی له چهارراهین آراسیندا بیر کوچه وار ایدی، او کوچه ده ده چوخلو توکان وارایدی. خانیمی سالدیق توکانلارین بیرینه. یازیق خانیم تیتره بیردی، اوغلو دا آسلانمیشدی اته ییندن. خانیم باشین قالخیزیب بیزدن سیقار ایسته دی. معصوما دئدیم:

- آی معصوم گئت سيقار تاپ هم ده بير دنه چادرا.

معصوم سؤئر ایدی. تئز دامدان داما دیرماشیب گئدیب بیرآزدان بیر قوتو سيقارلا بیر چادرا گتیردی. خانیم، آلری اسه اسه بیر سيقار یاندیریب دویونجاق چکندن سونرا آیاغا دوروب چادرانی سالدی باشینا. او کوچه گئدیب قاراژلارا یئتیشیردی. خانیملا اوغونو ساغ سلامت یولا سالدیق گئتدیلر.

اوردان یولا دوشوب آلا قاپی یا ساری گئتدیک. آلا قاپیدا قیرغین ایدی ائله هرکیم او بیریسینه بارماغین اوزادیب دئییردی، قتله دی، تۆکولوب آیاغینا ایپ باغلایب سورویوردولر. بیردن بیر ی بارماغینی بیرینه ساری اوزادیب دئدی:

- ائله بو دا قتله دی.

باخیب گۆردوم یعقوب قدسون آبدارچیسینی دئیر. آخی یعقوب قدس رئیس فرهنگ اولاندا فرقه اونون آبدارچیسینی ده ییشیب آلاهی بیر آدمی مستخدم قویدو اورا. قدیم مستخدمی ده آلاهی بیر ایشه وئردیلر. ایندی همان قدیم مستخدم تزه مستخدمه قره یاخیردی. جماعت او یازیق کیشیه جوممامیش قاباغا کئچیب دئدیم:

- دورون ای مسلمانلار. بو یازیق بیر اداره مستخدمی دی. بو بارماغین اوزادان اورش بو یازیق کیشیه دیغ بسله ییب. ایندی ایستیر سیزین آلوزنن آجینین چیخا. آماندی آللانمایین.

من بو سؤزلری دئینجک داها هئچ کیم یاخینا گلمه دی. کیشینین قولاغینا دئدیم :

- قوی گئت، نئجه گون ده چؤلّه چیخما.

بیر ده گۆردوک نئچه آدم بیر بیرله دانیشیب دئییرلر:

- گئدک فرخی توتاق.

فرخی شفیع اوغلو، منیم همکیلاسیم ایدی. اۆزو ده فرقه تشکیلاتیندا جاوانلار تشکیلاتینین صدری ایدی. دۆنوب معصولا نور الدینه دئدیم:

- گرک گئدک آبی گیلین ائونه.

معصوم دئدی:

- تئز گئدک.

آبی گیلین ائوی ائله چئشمه باشیندا ایدی. تئز اۆزوموزو اورا یئتیریب قاپینی دۆیدوک. آیینین آتاسی قاجی یا چخیب بیزی گۆرونجک دئدی:

- خیر اولا؟

- آغا شفیع منم میرزاغا، آیینین یولداشی. اماندی آیینی آرالیقدان چیخارد. بیرآزدان گلیرلر اونو قتله ائله یه لر.

- تئز گلون ایچهری یه.

ائوه کئچیب آغا شفیع له، آیینی گۆتوروب دال قاپیدان قاجیرتدیق داشکسن یولونا. اوندان اویانا آغا شفیع بیزه دئدی:

- ساغ اولون اوشاقلار من آیینی آپاریب گیزله ده رم. سیز قاییدین.

بیزیم فیکریمیز آیدن راحتلاشیب قاییتدیق شهره. بیر ده گۆردوک های

بیدیریق قوپدو. جماعت بیر سورونن لئشین آرخاسیجا قاچیردیلار. قاباغا کئچیب گۆردوک قانلی بیر لئشی سورویورلر. بیریندن سوروشدوم بو کیمدیر؟ دئدی:

- ساری اسماعیل.

اسماعیل حکاک، ساری اسماعیل آدیندا تانینیردی. مین ایکی یوز آلتیمیش یئدی ده اردیبیلین آغا باغیر کندینده آنادان اولوموشدو. او اردیبیلده فاشیست آلمان دۆلتینه یان دورانلارین قاباغیندا دورموشدو. سونرا توده لره قوشولوب اوندان دا فرقه یه قاریشمیشدی. اونو اردیبیلین بلدییه معاوینی ائله میشدیله. ائشیتمه میشدیم بیرنین پشیکینه پیش دئییه یا بیرنین تویوغونا کیش دئییه. ایندی اونون لئشینده اوقدر بالتا وورموشدولارکی تانیلمالیسی قالمامیشدی. هرکیم الله شیردی الینده کی بالتا، یوخسا، قمه، یوخسا اولگوجله اونون گۆده سینی یارا. قارینی سؤکوموشدولر. باغیرساغی قارینندان چیخب سیرلیمیشدی خیابانا. اونو سورودوکجه باغیرساق اوزانیردی. هر بالتا جانینا ده یینجک جانیندان بیرتیکه آیریلیب دوشوردو پهلوی خیابانین اورتاسینا. جماعت آياقلايا آياقلايا اونون جانینن تیکه لرینن اوستوندن سووشوردولار. دؤنوب معصوملا نورالدینه دئدیم:

- بو انصاف دؤوور.

اوندان قاچیب اونون یئره دوشن دالاغینی گۆتوردوم. دوستلاریم دا منه باخب باشلایب اونون جانیندان آیریلان هر تیکه نی گۆتوردولر. بیر الی بالتالی کندلی سئی زئی سیله گلیمیشدی. اونو توتدوق. من بیر کلله ووردوم، نورالدین بیر بمبه چه، معصوم دا بیر دوه دیزی. یئره بیخیلیب باشلادی زاربلداماغا. بالتاسینی الیندن آیب قویدوم بوغازینا. دئدیم:

- ائله بوردا دوز قاییدارسان کندوزه یوخسا آدووی قتله قویوب دَروی آنا

بولبولی تک سویاریق.

- باش اوسته.

- دور توز اول.

او دوروب قاچینجاق الینده کی سئیه زیسینی آلیب بوشالتدیق. دهره، اوراق، ساعات، پول، دویمه، شالوار کیمین شئیر تۆکولدو یئر. اوندان باشلایب ساری اسماعیلین تیکه لرینی تۆکدوک سئیه زی یه.

ساری اسماعیلین تیکه لرینی بیغیشدیرنجاق، اونون ایشلری یادیمما دوشدو...

ساری اسماعیل صفوی مدرسه سینین بؤیرونده یانی چهار راها ساری بیر بینا قوردو. آدینی قویدولار فرقه نین جاوانلار تشکیلاتی. اورانی تیکمک یادیمما گلیر چون بیزیم مدرسه یانی صفوی مدرسه سینین بؤیرونده ایدی. بیئوره سی تۆکولنده، بیر قالین شیشه نی قاتدیلا مالاتا. او شیشه اوستونده یازلمیشدی کی بو بینا ملی حکومت زامانی تیکیلدی. سونرالار اورانی مرکزی ملی بانک ائله- دیلر. بیر ده سلیمان شاه مسجدینین بؤیرونده بیر کیتابخانا قوردو. جاوانلار گندیب اوردا کیتاب اوخویاردیلار. هئچ یادیمدان چیخماز کی بیر دؤنه غلام یحیا گلیم اوردا جاوانلارا دانیشدی. آخی به بو کیشینین یاخشیلیغینین قاباغیندا نییه ملت بونو پارچا پارچا ائلیردیلر؟ اوزاماندان هله بو سورغویا جاواب تاپمامیشام. آخیردا لئشدن بیر آز قالینجاق، اونو دا گۆتوروب تۆکدوک سئیه زینین ایچینه. او بویدا کیشی نه کیچلمیشدی الاهی.

بیردن خان حسین یادیمما دوشدو. فرقه نین شهربانی رئیسسی. آخی او منیم

قارداشیمین دوستو ایدی. چوخ جومرد آدام ایدی. یادیم دوشدوکی باجیم اری
تهرانا قاچاندا اردبیل فداییلری اونون توتوب وئرمیشدیله شهربانین موقت
دوستاغینا. قارداشیم گلیب منه دئدی:

- میرزاغا، من خان حسینین اوزوندن اوتانیرام گئت یئزنه میزی قورتار.

گئتدیم شهربانیه. خان حسینین قاپیسیندا ایکی فدایی دورموشدو
چیگینلرینده کی اوزون توفنگ لرله. بیری گلیب دئدی:

- نه ایشین وار.

- خان حسینین اوزی نن ایشیم وار.

- آدون نه دی؟

- اوزی منی تانیر.

گئدیب بیرآزدان گلیب قاپینی آچدی. من کئچدیم ایچهریه. خان حسین
منی گورونجک دئدی:

- میرزاغا بوردا نه ایشین وار؟

- خان حسین باجیم اری.

- هه، او تهرانا قاچانلار. گئت بوردان الان دئیهرم بوراخالار اونو.

قاییا چیخب دوردوم بیرآزدان یئزنه میزی بوراخدیلار...

گئتدیک خان حسینین دلیجاق. شهربانی چهار راهدان بیر آز یوخاری، تربیت

بدنيه سارى ايدى. جماعت شهربانينى داغيتميشدىلار. ايچەرى كئچدىك. بىردن بىر دستە شايسون قاباغىمىزا چىخىپ بۇيوك لرى دئدى:

- هارا بئله؟

- گئديريك خان حسيني قتله ائله يك.

- يوبانيسيز خان حسين قاچيب.

بىز قايتىدىق چىخاق. بىردن او شايسون منه دئدى:

- سنى هاردا گورموشم من؟

- نه بىليم

- دونن گئجه چئشمه باشيندا بىرى يامان كلله ووردو منه. سن او اولماياسان؟

- ياهاليرسان بى، من اوزوم شاه قوشونونون افسرلريندئم، باخ بودا بلگهسى.

معصوم سئيه زىنى قويدو قاباغينا. گده سئيه زىنين اغزىنى اچان كىمى بىردن باشىنى چكىب دئدى:

- ياخشى قويون گئدين سىز بىزدن ده دلى سىز.

شهربانى دان چىخىپ يولا دوشدوك. باشلامىشدىق شەرى گزمه يه. اوخه ديم اولو سوروموشدولر قاراروسته كى شەرىن بوتون خيابانلارى اىلا سكىلرى قىزىل قانا بويانمىشدى. هر يئر قىرمىزى گورونوردو. پىرتملىكدن حاجى ميرزه حامامينا

كىمىن اوچ لئش گۆردوك. قار اوستلرینی اۇرتموشدو. يالقیز ال آياقلاری ائشیکده قالمیشدی. بورکچو بازارین پیلەکانیندان چیخاندا بیر لئشى گۆردوك باشى جمدهییندن ایراغا دوشموشدو. قاباغا گئدیپ یاخیندان باخدیق بللی ایدی بالتا ایلا باشینی ووروبلار. نورالدین اونو تانیدی:

- بو خیر الله داراقچی دی. یازیق کیشی ائلدار آدام ایدی. اوندان باشلادی آغلاماغا.

معصوم لا باشلادیق نورالدینی اووندورماغا. معصوم چوخ گوجلو ایدی. ائبیلە یولو سئیهزینی دالیندا داشیمیشدی. اوردان باشلادیق اۇزمحلەمیزه ساری قاییتماغا. چئشمە باشیندا هلە قیامت ایدی. لوتی التفات آدینلی بیرینین لئشینى گۆردوك. بالتا ایلا ووروب باشینی ایکی بۆلموشدولر. سونرا دا قیزیل دیشلرینی کلبەتئین له چکيب چىخارتىمىشدىلار. بیر ورزش معلمینی گۆردوك کی بۇیدە - ایله اویان بویانا گئدیر. بیردن بیری گلیب چىخدى چئشمەنین باشینا. قىشقىرىب دئدی:

- آی جماعت، شیخ غلام حسین دئدی بسدی دای. حقیز یوخدی بیرین اۇلدوره سیز. هر کیم آلاهی آدامی، توده اولا نه بیلیم فرقه اولا اۇلدورسه قاتل دیر و شیخ اۇزو اونو قصاص ائله یه جک. مسلمان میتی بئرده قالمالی دی. بیغیشدیرین میتلری آپارین قارا کوللوک قبریستانلیغیندا باسدیرین.

بیز بیربیریمیزه باخدیق. اوندان یولا دوشدوك قارا کوللوک قبیرسانلیغینا. اورا یئتیشن کیمی گۆردوك نم نه خەدیم اۇلونو داشقا ایلا گتیریب بوشالیدی گئدیرلر. بیز بیر قبیر قازیب سئیهزینی قویوب اوندان توپراغا قویلادیق. الیمیزدن گلن کیمین قبیر قازیب وئیلان قالان اۇلولری باسدیردیق. بیر آزدان اۇلولرین

آداملاری گلیب باشلادیلار اؤلولرینی باسدیرماغا. بیز ده آغلایا آغلایا قایتدیق
ئوه. او گونو الله آپارسین بیر ده گتیرمه سین.

اون سگگیز - جی بؤلوم

آمنه

تبریزین مجاهیدلرینین بیرى منه باخیب دئدی:
 - آی باباخان. بیزه کیشی بیئرینه خانیم گتیریسن؟
 - کیشیلر گیزلەنن بیرده، هل البت کیشی قیزلارین گتیرهجه ایدیم...

بیر قیقیق کیمین تبریزین محاصره سینی سیندیریب اؤزوموزو یئتیردیک امره -
 قیزی محله سینه. ستارخان ائودن چیخیب بیزی گورونجک دئدی:
 - اردبیللی لر گلدیله. ایندی محاصره نی سیندیراریق...

من مین ایکی یوز هشتاد بئش اینجی ایلینده، مشروطه حرکاتینا قوشولدوم.
 مین اوچ یوز اینجی ایلده ارتشین درزی سی ایدیم کی دؤنوب اولدوم بهیار. مین
 اوچ یوزده منه قوروه بان لیق درجه سی وئردیلر. مین اوچ یوز ایگیرمی دؤردو
 اینجی ایلین آذرینده، آذربایجان ساوئت ائنگوود رئیس لرینین بیرى له ائولندیک.
 اریمین آدی آغا سلیم ایدی، آغا سلیم منی گؤتوروب شهر بانی یا وئردی. او
 زماندان سونرا آمنه خانیم یانی من ایکی توپانچا باغلاردیم.

اوندان قاباق مین اوچ یوز ایگیرمیده باکی یا گئدیب افسر لیک درسی
 اوخوموشدوم. آغا سلیم ده ائله اوردا منه ورولموشدو. اوروسلار ایراندان چیخاندا
 آغا سلیم سیاسی کمی سرلرین امری ایله چیخیب گئدیب منی تک قویدو.
 مین اوچ یوز ایگیرمی بئش اینجی ایلینین آذر گئجه سی، ساوئت سیاسی

كميسرلر طرفيندن اردبيلين ساوئت كونسولوغونا خبر وئريليبر كي آمنه يه دئسين -
لر گنجه ايله آرادان چيخسين. من اينانماييب كونسولون اؤزونه زنگ ورووب
دئديم:

- من آمنه يم آغا سليمين خانيمي.

كنسول دئدى:

- آمنه فرقه داغيلدى، سن قاچماليسان، هل البت بو تايا گلمه يه ايجازن
يوخدور. سن بوعلی مريض خاناسيندا فرقه نين افسرى و بهياري سان. الله
دوشمه ميش تتر اوردان چيخيب اؤزونو گيزلت گينن.

دئديم:

- ائن كئوودنان آغا سليم و استالينه بير سؤزوم وار.

- سؤيله يازيم.

- سيز هاميز ننه قحبه سيز.

بوعلی مريض خاناسيندان چيخيب اول، گئتديم چهارراها سارى. گوردوم
كميته نين باشچيلارى كاماندار ماشينلارينا مينيب آستاراي سارى قاچيرلار. من
ده تتر كاماندار ماشينلارين بيرينين آرخاسينا مينيديم.

زنوزى گليب منى اوردا گورونجك دئدى:

- ليتت آمنه كونسول بيزه تاپشيريقي وئريب، نه يازيق سيزى اؤزوموزله اوتايا
آپارا بيلمه ريك.

دئديم:

- كونسول اؤزو گليب بو سؤزو منه دئسين.

زنوزى چاس قوزاييب قايتدى كميته دفترينه.

بير آزدان ايكي كونسوللوق مامورو ماشينلا گليب، يئرله دوشوب، منه چاس
قوزاديلار. دئديلر:

- تاواريش آمنه خانيم. سيز بو ماشيندان ائتمه ليسييز. ساوئت آذربايجانين سياسى كمونيست دفترينين وئرديگي امره گوره بيز سيزي او تايا آپارا بيلمهريك. دئديم:

- من آغا سليمين خانيمي يام. دئمك من ائتكئوود رئيسلرينين بيرينين خانيمي يام. سيز منيم ديرناغيما توخانا بيلمز سيز. اوروس كئسولوگون مامورلارينين بيرى دئدى:

- ليتنت آمنه، نه يازيخ كي بو دستورن آلتينا آغا سليم اوزو قول قويوب. ائله بيل دونياني بيخديلار باشيما. گينه ديديلمه ييب دئديم:

- تلفونو توتون اوزى ن دانيشيم.

- بئله اختياريميز يوخدور.

كاماندار ماشينين آرخاسيندان دوشوب، كونسول مامورونا ياخينلاشيب، بير شيلله قويدوم قولاغينين ديبيندن.

اوندان دئديم:

- بيليرديم سيزين شرفيز يوخدور. اما ايندى بيلديم كي هئچ بير كومونيستدن كيشى چيخماز.

اوندان اوز قويوب قايتديم بوعلى مريض خاناسينا.

مريض خانادا منه گوره هر بلگه وار ايدى سا، آرادان آپاريب اوندان گئتديم بالقلى چاينين يارغانينا. ايكي توپانچامى چيخارديب چايا آتيب، اوندان اوزوم ده چايا كئچيب، چيممه گه باشلاديم.

سحره ياخين اوزومو يتتيربرديم باجيم گيله. باجيم منى ائوده گيزلئتدى. ائله او گون قتله باشلادى. نئچه گون باجيم منى صانديقدا گيزلئتدى. شاهين ارتش مامورلارى ائوه كئچيب آختاريب اما منى تاپماديلار. ايكي گوندن سونرا باجيم منى همان صانديقدا اولاراق، آپاريب اوتوبوسا تحويل وئردي. او خالام گيلين آدرسينى يازيب، تهرانا سارى يولا سالدى منى. صانديغي چاتديلار اوتوبوسون

دامينا. اوچ گوندن سونرا، خالام گليب سانديغي اوتوبوس شوفريندن تحويل آلدیلار. باجيم بيرآز چؤركله سو نئچه دنه ده آغيزی باغلانان قاب وئرميشدی. من او قابلارا چؤله چيخيرديم آما ماشين بيرغلاندا، داغيليردی. اونا گؤره چاليشيرديم ماشين داياناندا چؤله چيخام. آما هر دن اولوردو کی ماشين بيردن حرکت ائله ييب منی قاب قاريشيق بيخيردی. اودور سانديق يامان قوخوبوردو.

من بوتون مدارکمی آرادان آپارميشديم. بير آز قاباق منيم بيبيم قیزی اوتوز بئش ياشيندا اولموشدو. اونون سيجيل لینی منه گؤتورموشدولر. بير آيدان سونرا خبر گلدی کی مريض خانا دا بهيار گؤتورولر. من، بيبيم قيزيمين سيجيل لی له گئديب بهيار اولدوم. منی خویا وئردیلر. ايکی ایل خوی دا ايشله يندن سونرا بير ارتش سرلشکری منی بيه نيپ آلدی. اوندان منی گؤتوروب گئيردی تهرانا.

من يوز ایل ياشاديم. اما دونيادان کؤچنده ده اوروس لارا قارقيش ياغديريرديم.

اون دووقوز - جی بؤلوم

گول محمد

مین اوچبوز ایگیرمی بئشینجی ایلین یاز آیلاری ایدی. ائوده اوتورموشدوق دسترخان باشیندا. بیر دن فرقه نین قیزیل باشلاری تۆکولدولر ائوه کی سرباز توتالار. آخی او زامان تهرانین دۆلتینین یئرینه آذربایجانین ملی دۆلتی وظیفه یه عسگر آپاریردی.

بؤیوک قارداشیم تزه آداخلی اولموشدو. دوروب اونلارا دئدیم:

- قارداشیم ائولیدی. منی آپارین؛ من سوبایام.

قیزیل باش تشکیلاتی بیر ائودن ایکی سرباز آپارمیردی.

قیزیل باشلارین فدایی سرژانتی قاباغا گلدی. منه باخیب دئدی:

- بونو آپارین.

بیزی آپاردیلار اردبیل ساخلوسینا.

بیزه اونفورما گئیندیردیله. او زامان، من ده اولدوم بیر قیزیل باش. یانی فرقه نین وظیفه سربازی. منیم اوردا لاپ یاخین دوستوم اسد ایدی. او دا منیم کیمین قیزیل باش ایدی. ساخلونون یئددی یوز قیزیل باشی وار ایدی. اونا گۆره ساخلوموزا اردبیل تابورو دئییردیله. تابورون قوماندانی مایور پزشکیان آدینلی بیر فارس افسری ایدی. او شاه رژیمین قوشونندان قیریلیب قاجیب فرقه تشکیلاتینا قوشولموشدو.

مین اوچبوز ایگیرمی بئشینجی ایلین، ایگیرمی بیر آذر گنجه سی، ساخلودا بیر هنیرتی قوپدو. تابورون قوماندانی یانی پزشکیان، کئشیک چی افسردن خبر سیز

شيبورو چالديردي. فدایي افسرلری ياتاق خانایا كئچيب قيشقيرديلار:

- آياغا!!!!!! دور.

هاميميز گۆزلريميزی اویا اویا دوردوق آياغا.

- سیرایا!!!!!! دوزول!

هاميميز تئز گئینيب، یوخولو یوخولو، حیطده سیره یه دوزولدوك.

پزشکیان سیره نین باشیندا دوروب باخیردی. فدایي افسرلرینین بیري

قیشقیردی:

- قیزیلباش، وظیفه یه. اسلحه نی آل اینه تئز.

فدایي افسرلری بیر بیر بیزی قاباغا چاغیردیلار، بیز اسلحه لریمیزی آلیب

سیره میزه قاییتدیق.

بیر آزدان آنباردان کنسروله، ادیال گتیریب آرامیزدا پایلادیلار. ایشلر چوخ

تله سیک گۆرونوردو. منله اسد بیر بیریمیزین اوزونه باخیب آوارا قالمیشدیق.

بیردن فدایي افسرلری قیشقیردیلار:

- یولا!!!!!!، دوش.

اٹله او جار کاپیتان علی آغا الهامی، قاباغا كئچیب دئدی:

- کجا میبری این بدبختها را؟

(- بولاری هارا آپاریرسان پزشکیان؟)

آخی علی آغا اؤزو باش فدایي افسرلریندن ایدی.

پزشکیان دئدی:

- به تو چه مربوطه، اینجا فرمانده منم.

(- سنه داخلی یوخی بوردا قوماندان منم!)

- نخیر جناب پزشکیان اینجا فرمانده خلق هست. بگو بینم چه خوابی دیدی

برای قیزیل باشهای ما؟

(- یوخ جناب پزشکیان. بوردا آغا اٹلدی. دئی گۆروم نه یوخو گۆروبسن بیزیم

قیزیل باشلارا!؟)

- اگر خیلی شاکى هستى برو به پيشه‌ورى و غلام يحيى شكايه كن!

(- گنت سيد جعفر گيله گيلئيليك ائله!)

- خيلى خوب پزشكيان يك روز همدیگر را مي بينيم.

(- ياخشي پزشكيان، بيرگون گوروشه ريك.)

على آغا بو سؤزو دئييب اتلاندی. ساخلونون قاپیسی آچیلينجاق، على آغا اؤز

فدايی لريله ساخلودان چيخيب نيره سارى چاپديلار.

بیز ده يولا دوشدوك. قيزیل باش عسگرلر، دوموب قالميشديلار بو سؤزه.

بيردن بيرفدايی اورتاميزا كئچيب قيشقيردی:

- به نييه دوموب قالييسيز تنز گندون گوروم.

بیزی لاپ چيك قويان، پزشكيانين آل هايا دوشمه‌سى ایدی. گاه بويانا گاه

اويانا قاجيب ال اياغيني داغيديردی.

بيزيم تابوردا، قيزیل باشا يالينيز برنو توفنگی وئرميشديلر؛ بير ده نئچه يونگول

مسلسل. ايکى دنه ده آغير مسلسل وار ایدی کى اونلاری قاطيرا

باغلاميشديلار. توپ يوخوموز ایدی. تکجه ايگيرمی دنه اوروس آفتاماتی وار-

ايميزدی. اونلاری دا پزشكيانين امريله ثمرينلی لره وئرميشديلر. آخی پزشكيان

اونلارا چوخ آرخالانيردی. اونلار دا پزشكيانين اؤزل جان قورتارانلاری

اولموشدولار.

اول منله اسد بئله دوشونوردوك کى گون باتانا ساری گنده‌جه ييك. آخی قوام

دئميشدی سئچگی لره گوره، دؤلت قوشونو آذربايجانا گله‌جک کى سئچگی نين

ساغلام اولدوغونا آرخا دورسون. آذربايجان قزئتینده ده پيشه‌ورى بير مقاله

يازميشدی کى "نييه گليرلر!"

بللی ایدی کى گلنلر تهراندان گله‌جکديلر. اوندا بيز گرک تبريز يوخسا زنجانا

ساری یا سۆزون قيساسی گون باتانا ساری گئديرديک. أما بیزی گون چيخانا ساری آپايرديلار. فدایی لرین قورخوسوندان هئچ کیم بؤیرونده کی ایله دانیشا بیلمیردی. اسد دئدی:

- آی گول محمد ایشین ایچینده ایش وار.
دئدیم:

- آی اسد آخی بیز ایگیرمی بیر آذر گونو رژه گئده جه بیدیک؟ بلکه بیزی آپايرلار رژه حاضرلیغینا؟

- آی گول محمد گئجه یاریسیندان سورا نه حاضرلیغی. منه بئله گلیر کی بولار قاجیرلار!

- به بیزیم گناهیمیز نه دی آی اسد. بیز وظیفه قیزلباشیق آخی!
- قورخورام یاش دا قورونون اودونا یانا!

صفویه مدرسه سینین قاباغینا یئتیشدیک. اورادا کاماندار ماشینلاری دال دالا، اوزو آستارایا ساری دوزولموشدولر. اردیبلین فرقه بؤیوک لرینی گؤروردوک کی بیر بیر ماشینلارین آرخاسینا مینیرلر. من او آرادا ربابه خانیمی گؤردوم. هه او دا گندیب ماشینلارین بیرینین آرخاسینا میندی. اسد اوزونو منه چئویریب دئدی:
- گؤردون؟ من اولن گونومی بیلمیرم. بوتون فرقه باشچیلاری ماشینا مینیرلر. بیز پهلوی دؤرد یول آیریجیسینی سووشوب، چشمه باشیندان کئچن کیمین بوتون کاماندار ماشینلار گلیب بیزیم بؤیروموزدن سووشوب نمین یولونا ساری گئتدیلر.

نئچه ساعات ایدی یول گئدیردیک. بیز توپخانا بیلنده لری ایدیک. أما توپخانامیز یوخ ایدی! اوروسلار گئدنده، بوتون توپلاری گؤتوروب آپارمیشدیلار.

دؤنوب آرخایا باخاندا، اردیبلین چیراق لاری اوزاقلاشیردی، منیم ده اوره بیم

سیخیلیردی...

سحر چاغی ۱۳۲۵-جی ایلین، ایگیرمی ایکی آذرینده یئتیشدیک حئران کندینه. اوردا اوتوروب بیر آز یئمک یئدیک. بیر ساعاتدان سونرا تابور یولا دوشدو اما بیز یئریمزده اوتوردوق. اینجاریمیز قالمامیشدی. نه واختدان نه واختا بیر لاتدا تاراققا یوک ماشینی گلدی. او دا آستارایا ساری گئدیردی. آرخاسی دا دولو ایدی دالا قالان قیزیلباشلاردان. بیز ده اونلارا قوشولوب آستارایا یولا دوشدوک. ماشینین ساغیلا سولو، دولو ایدی آستارایا ساری گئدنلرله. آتلا گئدن کیم، قاطرلا گئدن کیم، هله اربه ايله گئدن ده وار ایدی. بللی ایدی هامی قاجیر. اما بیز نییه قاجیردیق؟ من هله باشا دوشه بیلمه میشدیم. فدایی لرین بعضیسی مارش اوخویا اوخویا یول گئدیردیلر:

زنجان چایی یول وئر بیزه

بیز بو یولدان کئچمه لی بیک

دوشمن باشین ازمه لی بیک

آذربایجان، آذربایجان، آذربایجان

آذربایجان.

اما سؤز بوراسیندا ایدی کی بیز آستارا چایا یاخینلاشیردیق!

اردبیلی علی آغا الہامی

مہربان کندینہ یتیشندہ قاباغیمیزا کاماندار ماشینلار چیخدی. بیر یوز باشی کاپیتان دوشوب گلیب منله دانیشدی. اونون دا آدی علی آغا الہامی ایدی. قاماندانین سورصوفہ تیندن بیلدیم کی لو خبر وار. قاییدیب هامینی ماشیندان ائندیریب قیشقیردیم:

- سیرایا.

فدایی لر سیرایا دوزولونجک، کاپیتان دئدی:

- قہرمان عسگر، قیزیل باش. خایین محمدرضا شاه قوشونو تبریزین یولون کسیب. داها بیزیم اورا گئتمه بیزیمیز هئج ایشه یارامایاجاق. بیز قاییدیریق اردبیلہ. اوندان سونرا گؤرک بوپروق نہدی.

دئدیم:

- کاپیتان، به فرقه صدرلری نہ دئبیرلر؟

کاپیتان باشینی آشاغی یا سالینجاق ہرنہیی آنلادیم. تزه دن فدایی لره دئدیک کی کاماندار ماشینلارا مینسینلر. سوروب گئتدیک. هامی دونوخموشدو. هئج کیمین سسی چیخمیردی. سراپدا ماشینلارا گازوئیل وورمالی ایدیق. بیر گازول ساتان توکانچی تاپدیق اما پولونو آلمامیش بیزہ گازوئیل وئرمیردی. بیزیم ده هئج بیریمیزده پول یوخ ایدی. منله کاپیتان علی آغا قاباغا کئچیب اونو دیله دوتدوق. یوخ ائله بیل او دیل بیلن دؤووردو. علی آغا دئدی:

- آی یاوا کیشی بیز ساواشداییق. صاباح اوزہ چیخسا کی سن بیزہ گازوئیل وئرمہ بیسن ائل محکمہ سیندہ محاکمہ اولاجاقسان.

- به من پولومو کیمدن آلاجاغام؟

- سنہ بیر حوالہ یازیب ایکی فرقه کاپیتانی اونو تصدیق ائله یه جک. سن بو

حوالہ ایله ملی دؤلتدن پولووو آلاجاقسان

- باغیشلايين ها. آغزئما داش توپراق بئردن ملی دؤلتی تاپماسام پولومو کیم وئرهجک؟

- آرتیق دانئشما کئشی. دئلینی دئشله. ملی دؤلت هئج واخت یوخ اولمایاجاق. بئردن بئز ده اولماساق، شاه قوشونونا بو حواله لری وئرب پولونو آلاسان.

ماشینلاری دولدوروب اردبئله ساری یولا دوشدوک. من ماشیندا او یازیق گازوئیل ساتانا فکرله شیردیم.

اردبئله یاخینلاشاندا یئردن گوئیدن اود یاغدی اوستوموزه. علی آغا کاپئتانین اوره یئنین باشینا گولله دیدی. خیو یولونا فرمانی سیندیریب، تاغ دیزده کندیندندن دؤندوک ممد جانلی.یا. ممد جانلی فدایی لری شور چئمئنده گیزلنمئشیدیلر. سیغینا جاقلاربندان چئخیب بئزه قوشولدولار. سوردوک بئله سووارا ساری.

گئجه نی کاماندار ماشینلارینین آرخاسیندا یاتدیق. بیر بیریمیزه سیغینماسایدیق حتما سوپوق بئزی آلا جاق ایدی. بئله سووارا یئتئشن کئمین شاها باش این ائلات قاباغیمیزی آلدیلار. ماشیندان دوشوب اونلارا ائله گولله یاغدیدق کی بالها چائینا کئمین گئده بئلدیک. بالهائین یارغانیندا اوزانئب، سنگر قوردوق. گون چیرتلایان کئمی بئزه یوگوردولر. دوستلاریم بیر به بیر وورولدولار. اوروس لار بالهائین اوتائینا گلیب بئزی گوئردولر. سالداتلارین باشچئسی لاپ یاخیندان بئزه باخیب سیم سئزله دانئشیردی. دئدیم:

- بیر قاتار گولله وئربن منه.

دئدی:

- تئز اول کئچ بو یانا، امر بو دور.

بو دؤنه آتلى شاهچى لار، يوگوردولر اوستومه. قاباقداكى آتلى نين اوستونه
آتلاىب، آتين بئليندن سالديم يئره. اوندان اوز دؤنده ريب چاپا چاپا بالها چاپيندان
سووشدوم.

شاه چيلار چاپين قيراغينا كيمن گليب دايانديلار.
او تايا كئچن كيمن سالداتلار منى قومارالاديلار.
بير اوروس پالقونيكى گليب منيم قاباغيمدا دوروب، دئدى:
- يولداش فدائى، توفنگينى وئر!
- نييه؟

- بو يوخارينين امرى دير، من بيلميرم.
- اوندا قايديرام شاه قوشونينان ووروشام!
بو سؤز آغيزيومان چيخينجاق سالداتلار توفگلرينى منه سارى توتديلار. بللى
ايدى كى اونلار ايسته ميرديلر كؤبرده داها آرتيق گولله آچيلا. دئديلر:
- آتدان يئره دوش، توفنگينى وئر!
آتيملا توفنگيمي وئرندە بير آن دؤنوب آرخاما باخديم. شاه چيلار
دوستلاريمين اولوسونو آتا باغلايب سورومه يه باشلاميشديلار. بير جarda
سالداتلارين بيرينين توفنگينى آليب ايسته ديم او آتلى لارى وورام. آما سالداتلار
اوستومه توكولوب منى قول بند ائله ديلر.

گول محمد

مخایرات افسرلرینین بیرى اسده یاخینلاشیب قولاغینا پیچیلدادی. اسد رنگ آلیب، رنگ وئرمه ییندن باشا دوشدوم کی خبر، خوش خبر دؤوور.

– اسد نه اولوب؟

– سوروشما. اردبیلده قیرغین دی. شاها باش این شهسونلر شهره گیریب هرکیمی ایستیرلر اؤلدورورلر.

– آی اسد به بیز اردبیلده قالسایدیق بو شهسونلر بئله بیر ایش گوره بیلمز دیلر آخی!

– به ائله سوؤز بوردا دی دای. بیزی و فدایی لری اردبیلدن چیخارتدی لارکی شاه سؤنلر بیلدی کلرینی وورسونلار قلیبه. بو اوروسلارین ایشیدی.

– آی اسد من دئیم قایداق اردبیلده.

– آی گول محمد سن نه خه دیم ساده سن. بولار پزشکیانلا دانیشیب اونون ایله بیزی اردبیلدن چیخارتدی لار. ایندی گوره سن، پزشکیانین قورخوسوندان اردبیلده قایتماق ایسته یین اولار؟

کؤبه ره یئتیشنده آخشام اولموشدو. بیزی گمرکون سالونوندا یئرلشدیلر. هامی اوزانیب یاتمیشدی. صدیقی آدیندا بیر استوار و نئچه ستوان آرخایا قالانلاری گتیریب سالوندا یئرلشدیریردی لار. منن اسد اؤز قوروقوموزو آختاریردیق. تکجه اردبیللی سعیدی تاپدیق. منله اسد اوتوروب سعیدن دانیشدیق. سعیدین هر نه دن خبری وار ایدی، بئله پیشه ورینین قاچماغیندان توتوب، اردبیلین قیرغینینا کیمین. اسد دئدی:

– گرک بوردان چیخیب قاچماغین توشون تاپاق!

آما سعید قارا قاییتدا دؤووردو. دئیردی:

- صباح هامیمیزی بوراخاچاقلار قاییداق اردبیله.

هاوا چوخ سو یوق ایدی. اوسویوقدا سالونون یئرینده یاتماق چوخ چتین ایدی. یورقون اولساقدا هئچ کیم دینج یاتا بیلمه دی. سحر اولمامیش تابورون هامیسی یوخودان دوردو. هره اؤز زوماریندان بیرآز یئییب اوندان دوروب گمرکده گزیردی. هامی بیلیردی داها بورا یولون سونودور. چون نئجه آدیم اوتایا ساوتلر ایدی. هامی قاییتماق ایستیردی. اونا گؤره باشلامیشدیلار دانیشیب گولمه یه. ساعات دوققوزدا پزشکیان دان خبر گلدی کی هامی گلیب مایورون سؤزلرینه قولاق آسسینلار.

بیر آزدان پزشکیان، اوزو گولشلی، تابورون قاباغینا چیخدی. آرخاسیندا آفتاماتلی لار دورموشدولار. دئدی:

- رققا، چند روز پیش، ارتش شاه با کمک آمریکایی ها به مرزهای آذربایجان حمله کردند. فداییان و قزلباشهای ما با شجاعت مقاومت کردند ولی برای جلوگیری از خونریزی، رهبران فرقه، فرمان عقب نشینی دادند. اکنون قرار است با شادابی به اتحاد جماهیر شوروی وارد شویم و اسلحه هایمان را تحویل دهیم تا به دست ارتش شاهنشاهی نیفتد و بعدا با قدرت بیشتری وارد ایران شده و با رژیم شاهنشاهی بجنگیم.

اقدسی آدینلی بیر توپخانا افسری، اونون سؤزلرینه دیلمانج اولدو.

- یولداشلار. نئجه گون قاباق، شاهین ارتشی امریکالی لارین کؤمه بیلله، آذربایجانیمیزین کؤبه رینه گیردیلر. بیزیم فداییلرو قیزلباشلاریمیز، قهرمانجاسینا اونلارین قاباغیندا دایاندیلار. اما دشمن چوخ گوجلو دور. فرقه باشچیلاریمیز دئدیله کی قان تۆکولمه سین، اونا گؤره بو یروق وئردیلر کی گئری اوتوراق. ایندی بیز گولر اوز ایله ساوتلرین توپراغینا کئچیب اسلحه لریمیزی اوروس یولداشلاریمیزا وئره جه بیک کی شاهین قوشونونون الینه دوشمه سین. اما آز زاماندان سورا داها گوجلو ایرانا کئچیب، شاهین قوشونینان ووروشاچاغیق.

بو سۆزلىرى ائشيدندن سونرا ائله بيل هامينين قارنندا بيزووو اولدو. آخى
 اوژليكله قيزيلباشلار ائله بيليرديلر كى پزشكيان دئيه جك كى هر كيم ايسته يير
 قايتسين. فدائى افسرلىرلى هامينى سيره يه دوزوب يولا دوش دئديلر. يئددى يوز
 قيزيلباش سيره له نيب يولا دوشدولر. فدائى لر بيزه مارش اوختدوروب دئيرديلر
 كى آياقلار يميزى بر ك چيرپاق يئر. بيز، آج و اومسوق عسگرلر مارش اوخويا
 اوخويا كوربودن بئله كئچديك اوتايين آستاراسينا. اوروس سالداتلارى آفاتماتلا
 دوروب بيزه باخيرديلار. بيز ده نيسگيللى نيسگيللى مارش اوخويوردوق:
 - اى وطنيم آذربايجان، ابدى اولانلاردان نشان...

اوتايا كئچندن سونرا بيزى چوخ يوباتديلار. آخى تالشا انزلى دن يولا چيخان
 فدائى لرله قيزيلباشلار گليب يئتيشمه ميشديلر. شاه قوشونوندان خبر يوخ ايدى.
 اسد دئيردى:

- ائله بيل شاه ايسته مير شوروينين كؤبرينده هاى بيديريق سالا!
 آخيردا آذربايجان ايگيرمى ايگينجى گونو، اوتايين آستاراسينا يئتيشيب، اوتوردوق
 يئر. ياواش ياواش خلع اسلحه باشلادى. بيزى آد با آد چاغيريب، اسلحه ميزى
 آليب، الى يالين اورتادا اوتوردولار. قيزيل باشلار اسلحه لر ينى تحويل وئرمكده
 تله سيرديلر. هامى ائله بيليردى كى اسلحه نى وئرينجك ايرانا قايداجاق. منله
 اسد ده او گوژل برنو توفنگيميزى كى قويمازديق اوستونه توز قونا تحويل
 وئرديك. هله داى دئمه او كوزون بو يوگو طؤيله ده ايميش.
 بيرده گوژدوك كؤبه رين قايسى آچيليب نم نه قدر نظامى اولمايان آرواد
 وشاق ايچهرى يه كئچديلر.

كؤبرين قايسى ائله او جور آچيق قالدى. مينلرجه فدائى، اتلى يوخسا يايق
 اولاراق، قايدان كئچديلر شوروينين تايينا.
 شاهين قوشونونون اورالاردا ايى سوراغى يوخ ايدى. پزشكيان اوژ آفاتماتلى -

لاری لا، شوروی یه کئچمک ایسته مه ینلری زورلا اوتایا کئچیردیدی.
 هله بیر آزدان دا ایران آستاراسینا کئچیب باشلادیلار توکانلاری چاپیب زومار
 بیغماغا. قیشقیریق سالانلارین توکانینا دا اود ووردولار. ایران ملی بانکینین
 پوللارینی دا سویدولار. یازیق آستارانین ایران ملی بانکینین رئیس هی
 قیشقیریدی:

- به من نه جور جواب وئره جه ییم؟

پزشکیان دئدی:

- منیم آدیمی وئریب دئیرسن گل سینلر پوللارین منن آلسینلار.
 آخشام چاغی آستاران ی چاپانلار، الی دولو، ایچه ری یه کئچدیلر. پزشکیان
 اورتایا کئچیب بیر بؤیوک تلیسین آغزینی آچیب باشلادی هر هیه ایگیری می تومن
 وئرمه یه. بیزیم توپخانا قورو هو موزدا صدیقی آدینلی بیر استوار وار ایدی . گلیب
 منله اسده دئدی:

- قارما قاریشیقلیق دوشوب. بولار ایستیرلر بیزی اوروسلارلا تحویل وئریب
 اؤز نؤکر چیلیکلرین بللن دیره لر. شوروی آلمان ساواشیندا، بوللو بوللو انسان الدن
 وئریب. بولار ایسته ییرلر بیزی اونلارین یئرینه قویوب یاتمیش کارخانالاری
 زادی یا دا اکینی دیر چلده لر. گلین گنجه چاغی اوتایا کئچیب، سورک اردیبله.

اسد دوداغینی بوزوب دئدی:

- هاردان بللی دی توتولما یاسان؟

دئدی:

- ایندیکی گتتمک ایسته میرسیز، منه پول وئرین.

منله اسد آلدیغیمیز پولی اونا وئردیک.

نئچه گوندن سونرا تزه گلن لر دئدی لر کی صدیقی ایران آستاراسینا کئچیب بیر
 گنجه اوردا قالب اوندان پزشکیانین چکمه لرینی اوغورلاییب قویب گئدیب.
 اما اوگونون آخشامی یانی آذرین ایگیری می ایکینجی گونونون آخشامی بیزی

آستارادان اوزاقلاشدیریب ارجوان آدینلی بیر کندده یئرلشدیردیلر. بیزی یئرلشدیرلیگلی ائولر بویوک ایدی. یئرینه ده سامان تۆکموشدولر. هامیمیز خورد دوشدوک. سحر چاغی یوخودان دوران کیمی بیزه اوروس تورش چۆره یی وئردیلر. او چۆره یه بوخانکا دئییردیلر. یئمهی بیزه چتین ایدی. أما آجلیقدان یئدیک گئتدی. ارجوان کندینین اهلی بیزی گۆروردولر أما یاخین گلمیردیلر. سونلار بیلدیک کی اونلار ان-ک-وود وون قورخوسوندان یاخینا گلمه بیرلر.

او گونون آخسامی پزشکیانین آتاماتلی قوروهو دا گلیب بیزه قوشولدولار. أما پزشکیاندان خبر یوخ ایدی. تزه گلن قوروهدان ائشیتدیک کی شاهین قوشونو ایران آستاراسینا کئچیب. اونا گۆره نه قدر فدایی وار ایمیش کئچمیشدیلر بوتایا. آتاماتلی قوروهو دا خلع اسلحه ائله میشدیلر. أما اولار اؤزلریله چمدان گتیرمیشدیلر. هه، نمنه چاپمیشدی لارسا او چمدانلارا بیغیب گتیرمیشدیلر. ارجواندا فدایی لری بیزدن آیریپ آلاهی یئره آپاردیلار. قالدیق بیز وظیفه قیزیلباشلار.

آذین ایگیری می دۆردونجو گونو سحر چاغی بیزه او تورش چۆرکدن بئش یوز قیرام وئردیلر.

ئشیتدیک کی اوروسلار کۆبه ری باغلابیلار. داها نه گلن وار نه گئدن. شاه قوشونو دا ایران آستاراسینی بکه له ییب اعدام آغاجلاری قالدیریب. کۆبر باغلانا کیمین ایگیری می بئش مین آدم، آستارادان یوخسا جولفادان کئچمیشدیلر اوتایا.

اسده دئدیم:

- بولار نییه بیزه فرلی یئمک وئرمیرلر؟

اسد دئدی:

- اورسیت اؤزو تزه آلمان ساواشیندان قورتاریب. ایندی بو اؤلکه ده هر یئر

وئران قاليب. ساوئت اؤزو ديگرگين دوشوب. قازئنده يازميشدى، يوز مينلرجه آلمانلى اسير، ساوئتين دوستاقلاريندا دايلا. ساوئت ائلى اؤزونه چؤرك تاپا بيلمير، هله بير ياندان دا بيز اونلارين بويونونا دوشموشدوك، هاردان بيزه ياخشى يئيىنتى وئره جكلر؟

پزشكيانين جاسوسلارى آختاريشيب ايرانا كئچمك ايسته ينلرى تانيميشديلار. اونلارى كؤبردن چوخ اوزاقلارا آپارديلار.

اوج دؤرد گون كئچندن سونرا ائشيتديك كى جاوانلار قوروشوب ايرانا سارى قاچيرلار. ارجواندان ايرانا سگگيز كيلومتر يول ايدى. سكسان كيلومتر يول گلنلره بو بير ايش دؤورودو آما اورانين مئشه سى چوخ چيتمه ايدى. اوشاقلار مئشه ده ايتيرديلر. اونا گؤره اؤزلرينه بلد دوتوردولار. بلدلر ساوئت دؤلتينين امريله قاچانلارى آپاريب كؤبرده كى سالداتلارا تحويل وئيرديلر. سؤزون كسه سى قاچانلارى دوتوب گئيريب كندين ميدانينين اورتاسيندا توپلاديلار. سياسى كميسرلرين بيرى گليب دئدى:

- بوايشلر قانونسوز ايشلر دير. هر كيم بير ده بو ايشلردن گؤرسه، توتولوب، محاكمه اولاجاق.

آما گينه ده بير عده كئچديلر ايرانا. مثلا ايكي چاناق بولاقلى آغاجدان نردووان جورلاييب، كؤبه رين تيكانلى مفتيللريندن چيخيب ايرانا كئچميشديلر. يئددى-جى گون، گون باتان واختى پزشكيانين امريله شيپور چاليندى. هامى سيره يه دوزولوب حاضير قالديلار. قوماندانلار قيشقيردیلار:

- يولااااا دوش.

سيره ايله باشلاديق شوروى يه سارى گئتمه يه. آرادا دؤنوب آرخاما باخديم. اوره ييم سيخيلدى. منه ائله گليردى كى داي بير ده وطنى گؤرمه يه جه يم.

ايكى ساعات يول گئندن سونرا بير آوادانليغا يئتيشديك. اورا پورت ايليچ

دئیردیلر. چوخلو اوتاق وار ایدی اوردا. هر اون ایکی نفریمیزی بیر اوتاغا سالدیلار. بیزیم اوتاقدا دا قوجا بیر ایشچی وار ایدی. اسد سوروشدو:

- عمی جان بوردا نه ایش گؤرورسوز؟

- اوغلوم بورا پورتدو. بالیقچیلارین لؤککه لرینی گتیریب قویورلار بوردا بیز ده تعمیرات ایشی گؤروروک اوستونده.

- کئچینه جه بیز نه جوردی؟

قوجا کیشی دئدی:

- الله حمد.

- بئرلی جماعت بیزنن دانیشمیرلار. هر نه سوروشوروق، هوپ توتوب قالیرلار!

- ایسته میرلر آغریسیز باشلارینا ساققیز سالالار. سیزی هاردان گتیردیلر؟

- ارجوواندان.

قوجا کیشی باشینی توولادی.

بیلیمیرم نییه اونون باش توولاماسیلا توکلریم بیز بیز دوردو.

گئجه نی اورانین سویوغوندا بیر تهر یاتیب سحر دوراندان سونرا تره دن بیزی سیره یه دوزوب قاتار دایانا جاغینا آپاردیلار. بیر آزدان قاتار گلدی. واقونلاری یوک واقونو ایدی. هامینی واقونلارا میندیریب سونرا یولا دوشدولر. بیزیم واقوندا آلتی آدم وار ایدی. تکجه منن اسد قیزیلباش ایدیق. او بیر لر فرقه افسرلری ایدیلر.

واقون دا اوتوراجاق یوخ ایدی. تکجه اورتا دا بیر پیچ قویوموشدولار کی بالا جا ایستیزی وار ایدی. هامیمیز بیغیشدیق او پیچین دؤره سینه. اونلاردان بیر سرژانت ایدی کی کئفلی اوزانیم هردن بیر زایوا قلابیردی. مایور سلیمی کی تابورون ستاد رئیس ایدی اونا باخیردی. بیردن دؤنوب دئدی:

- کاپیتان کیهان، دوغرودان دا بیز بوجور آدمالارنان نه تهر شاهین قاباغیندا

دوراجاق ايدىق؟

كاپىتان كيهان باشىنى تولايىب اشاغى سالدى.

مايور سليمى دۇنوب اوبىرى كاپىتانا دئدى:

– كاپىتان محمد ھىچ بللى دى بو پزشكىيان نه ايش گۇرور؟

كاپىتان محمد دئدى:

– اۆز جانين گۇتوروب قاچير. بيز ده قاجمالي ييق اما باشا دوشمورم بو يازيق

قىزلباشلارى نيبه اۆزو ايله سورويور. بولار وظيفه سربازى ديلار. اوتايدا بولارنان

ھىچ كيمين ايشى يوخدى!

مايور سليمى دئدى:

– من اولدن بو پزشكىاندان شكلى ايديم. الان كى الان دى ھىچ كيمه

دئميب نه ايستير. اوروسلار دا تكجه اونان گه ييشيرلر.

كاپىتان كيهان دئدى:

– گرک سياسى كميسرلرى باشا سالاك كى بو قىزلباشلارى قابتارسينلار

ايرانا.

مايور سليمى گولومسونوب دئدى:

– سن ائله بيل اوروسلارى ياخشى تانيماييسان. ايندى داي پزشكىيان دا

بولارى قايتارا بيلمز.

گئجه اولونجاق هر يئر قاپ قارا اولدو. ھىچ بير ايشيق يوخ ايدى. تكجه او

پيچين بالا جا بير ايشيغى وار ايدى.

بيزه تليسه خيردا چۆرك وئرميشديلر. بير آز اوندان يئيب اوندان سوسدوق.

سحر اولونجاق باكينين ياخينليغيندا اولان بيله جز دا يانا جاغينا يئتيشديك.

بيزى واقونلاردان ائنديريب او تليسرده كى خيردا چۆرك لردن آراميزدا

پايلاديلار. اوندان بيزى كاماندار ماشينلارنين آرخاسينا مينديريب خزرين

قیراغیندا اولان خوداتا آپاردیلار. خوداتلار بالیقچیلارین یاتاقداناسی ایدی اؤزو ده بیر بیرلریندن ایکی اوچ کیلومتر فاصله لری وار ایدی. هر خودات دا هامییا تخت چاتدی. بیزی یانی توپخانا قوروهونو لاپ آخیر خوداتا وئردیلر. یاتاغمیزین اوستونده اوزانیب خورد دوشدوک.

سحر چاغی خوداتدان چیخب باشلادیق هنده‌وری گزمه‌یه. اوز به اوز کؤندوموز مئشه‌لیک ایدی. اورالاردا کالخورلارین آوادانلیقلاری گورونوردو. بیزه گودوکچو قویمامیشدیلا. دئمک آزاد ساییلیدیق. اما بیر یئره گئده بیلمیردیک. آخی هم پالتاریمیز جیندیر ایدی همده پولوموز یوخ ایدی.

اونلار کی آستارانی چاپمیشدیلا چمدانلارینی اؤزلریله گتیرمیشدیلا. گئدیب آل وئر ائله بیردیلا. آخشلار دا کئفله‌نیب گلیردیلا خوداتا. یاواش یاواش قومار بازلیغا باشلادیلا. اوغورلادیقلاری آیین اوینولا قومار اویناییردیلا. بیر گون اونلارین بیرى منه ساری گلدی. بللی ایدی کی اوقدر ایچیپ کی لولو قنبری اولوب، دئدی:

– گلیرسن بیر ال قومار اوینایاق؟

دئدیم:

– باغیشلا، من آستارانی چاپمامیشام کی اوتورام قومار باشیندا.

– مننه دئدین منه آی اورش؟ سنون ال آیاغون یوخدی من نئیلیم؟

– هه والله دوز دئییرسن. منیم اوغورلوقدا ال آیاغیم یوخدی. اما سنون

کیمینلری قوش حدینه گتیرمکده الیم وار.

– اده جوجه منه بوی بوی دئییرسن ایندی سنه گؤرسه‌ده‌رم.

ائله الینی یاخاما آتاندا الیندن دوتوب بوروب یئره بیخیب دیزی می قويدوم

بوینونا، او باشلادی بانقیرماغا. اسد گیل تئز گلیب بیزی آیبیردیلا.

مین دوققوزیوز قیرخ یئددی – جی ایلین ژانویه آیی یئتیشدی. بیزیم ساییمیز

مىن ايكى يوز نفره يئتيشميشدى.

هله ساواشين ايزى ساوئتنن پوزولماميشدى. تى قوجا گوروردوك. جاوان اوغلانلارى آزاراق گوروردوك. آخى اونلارن آلمانلا ساواشيندا ايگيرى مىليون انسان اولموشدو. اورانن اوز ائلى آج ايدىلار. هله قالسين كى بيزيم قارنىمىزى دوپورايدىلار. فرقه نين باشچى لاريندان هئچ كيم بيزيم گوروشوموزه گلמידى. بئله هئچ كيم آدىمىزى تونموردو. هر گون بيزه بير آز اولمه ديريل قورو چوروك وئيردىلر. پالتارلار بيمىز جير جيندىرا دونوب قوخويوردو. حمام يوخوموز ايدى. او سويوق هاوادا دا دهنزه كئچيب يووونا بيلميردىك. هامى باشلاميشدى دئىنمه- يه:

- بيزى قايتارسينلار ايرانا!

بيرگون بير دولت مامورو گليب بيزى يوخلادى. او زامان هامى دئدى:

- بيز ايستيريك قايداق ايرانا.

- يوخ اماندير بئله دانىشميين. ايرانا قايتىساز هامىزى اعدام ائدرلر!

بيرى قاباغا كئچيب دئدى:

- والله بيز اعدام اولماغا دا راضى بىك. باخ بيزه گور نه كوكده بىك؟ كيف باسيب بيزى.

او مامور ائله باشدان ائلهدى بير سوزلر دئيب قاچيب گئتدى.

بير گون گوردوم اسد اوتوروب دونوفا گئديب. يانيندا اوتوروب دئديم:

- اسد نه دونوخورسان؟

- گول محمد من بو ايشين آخيرنى هئچ ياخشى گورمورم. جلفا دان

استاراي ايمىن بوتايا ايگيرى بئش مىن قاچقن كئچيب. بو جماعتى مير جعفر

باغير اوف تاپشيريبلار. ساوئت ميللتى هله اوزلرى آج اولان يئرده، بيزه نه ايش

گوره بيلرلر؟

- آی اسد حتما بیزه ده بیر گون آغلا یا جاقلار.
 - آی گول محمد، باغیر اوف بئیله قاقچینین الینده آوارا قالیب. بئر به یئر ائله یه بیلیمیر. بیزلر کی وظیفه قیزیلباش سربازوق. بیز نیبه گرک بوردا اولاق. بیز کی فرقه یه قوشولماموشدوق. اؤزلری گلیب بیزی ائودن توتوب وظیفه یه آپارییلار. بیز ایرانا قایتساق هئچ کیم گؤزوموزه بئله پیله نیمز. به نیبه گرک یاناق غلام یحییانان پزشکیان یانیدیریگی اودا؟
 بیر آز فیکیرله شیب دئدیم:

- اسد دوز دئیرسن. آما نئیله یک؟

- بیزیم کیمینلری گرک ایرانا قایتارالار. بیز فرقه یه قوشولماموشوق بیرده کی هئچ قانونسوز ایش گورمه میشیک. بیز گرک بوتون قیزیل باشلاری آییق سلاق. بیزیم اول آخیر ایسته ییمیز بو اولاجاق کی بیزی ایرانا قایتارسینلار. اوگونون صاباحیسیندان باشلادیق قاقچینلارلا دانشماغا. بئله لاپ فدایی لر ده ایستیردی لر قایدالار ایرانا.

بیرگون خوداتلار جوشدو. هامی اورتایا تۆکولوب قیشقیرماغا باشلادیلار:

- یا اولوم یا وطن!

ائله اوگون نظامی آشپازخانا کئچدی خوداتا. ایکی گون بیزه کیشمیش پیلو وئردیلر. هه بللی ایدی. بونون آرقاجی پزشکیانان کئچیردی. ایستیردی بیزی آستارادان تالادیغی کیشمیش پیلوونان ائششک ائله یه. آما بیز ده او کئچلردن دؤورودوک کی باشیمیز بؤرک سوز قالا.

اوگونون صاباحیسی ایکی یوز قاقچین دا خوداتا گلدی. اونلار اردبیل، زنجان، میانا، آستارا فدایی لریندن ایدیلر. بللی ایدی کی بو تایا کئچمک اوچون چوخ اینجیک لیک لر گؤروب لر. اونلار باغلی کؤبردن کئچمیشدی لر. یانی اوروسلار کؤبری قاقچینلارلا باغلیانندان سونرا بو تایا قاقمیشدی لار و بللی ایدی کی ان ک وود اونلاری سیریقدان کئچیردی ب.

اونلار دا گۆردوك لرینی گۆرموشدولر. اونا گۆره ائله بير آز بيزيمله قايناييب قاريشاندان سونرا ايرانا قاييديب عفو ديله مك ايستيرديلر.

هله اونلارين آراسيندا اون شوفر ده وار ايدي. اونلار نه فدایي ايديلار نه قيزيلباش. گومان اردييل انزلی اوچ يول آيريجيندا، فدایي قوماندانلاری قاباقلارینی آليب دئميشديلر کی بولاری آپاريب گمرکده وئره جکسيز سالداتلارا. اونلار دا فدایي لری گتيريب وئرميشديلر اما اوروس سالداتلاری قويمايمشديلر اونلار ايرانا قاييدالار. اونلارين بيرینی تانيديم. هه، حاجی ايروان ايدي. اونون اردييله قاراژی وار ايدي. ايندی اونلار دا خوداتدا بيزه قاريشميشديلار.

اليميز هر يئردن اوزولونجک دعا اوخوماغا باشلاديق. باشدا دعا اوخويان مرتضی احمدی، ميرزه علی اکبرين نوهسی ايدي.

ائله بير دورومدايديق کی ميرزه علی اکبر دن گيلئیلی اولانلاردا گليب اونون نوهسينين داليندا دعا اوخويوردولار.

بير گون سحر چاغی بيزی سيره يه دوزدولر. بو سيره، عسگرلر سيره سيندن چوخ، اسير يئسيرلرين سيره سينه اوخشاييردی.

نئچه مامور گليب بيزی يوخلاماغا باشلاديلار. بيز اونلارين بيرینی تانيرديق. هه، ايوازوف، اورانين كالخوزون صدری.

اونلارين بيری منبره چيخيپ دانيشماغا باشلادی:

- شوروی دۆلتينده سيزه مسؤليت حسی وار. ايراندا دموكراتلاری قتله ائله- ييبيلر، سيز چوخ خوشباختسيز کی ساوئت كيمين قدرتلی دۆلت آرخازدا دوروب. ساوئتلر دۆلتی سيزی دينجلمك ايسته بير. دوزدور بيزيم اولكه ساواشدان چوخ يارالانيب اما سيزی قوروياجاق. بيزيم گنج ايشچيلريميز، مهنديسلريميز آزاليب. ساوئتلر دۆلتی هر بيريزی بير زاووددا ايشلهده بيلر. يوخسا هرکيم تحصيل آلماق ايستهسه، بيز اونو پلی تکنیک اينيستوتونا گونده ريب، مهنديس کیمی زاوودلارا

وئره بیلهریک، سیزه خوش گلهجک وار بو توپراقدا.

- نه زامان ایرانا قاییداجاغیق؟

بو سؤزو اوجادان قیشقیران اسد ایدی. اسدین بو سؤزو ایله ائله بیل آری
یوواسینا چؤپ اوزاتدیلار. هامی باشلادی بو سورغونو سوروشماغا.

منبره چیخان کومونیست دئدی:

- هر زامان ایراندا آزادلیق ایستهینلره مساعد بیر شرایط یارانندی او زامان
ایرانا قاییدا بیلرسیز. یوخسا بیز ایندی سیزی ایرانین دیکتاتور و امپریالیستلره
سؤیکه‌نن دؤلتینین اینه وئره بیلمه‌ریک.

- من ائله ایستیرم بو امپریالیست دؤلتلرینه سؤیکه‌نن شاهین اؤلکه‌سینه
قاییدام.

منبره چیخان کومونیست دئدی:

- ساوتنلره وفالی قالین یوخسا گلهجه‌بیز یاخشی اولمایاجاق.

بو سؤز اونون سون سؤزو اولدو. اوندان دوشوب ماشینا مینیپ آرادان
چیخدی.

قالان کامونیستلر باشا دوشدولر کی بو سؤزلر بیزه تاثیر ائلمه‌یب. بو سفر
ایوازوف منبره چیخیب قیشقیردی:

- هر کیم ستالینی چوخ ایستیر بیر آددیم قاباغا گلین.

ایکی دؤنه بو سؤزو دئدی. آما هئچ کیم آتدیم آتماینیجاق یوخاریدان ائیب
اوبیریسیلرله ماشینا مینیپ یوخ اولدو.

- نئیله یک اسد؟

- آی گول محمد، بیزیم بیر چاره‌میز قالیب.

- نه دی او؟

- بیز گرک ایرانین کنسوللوغونا گئدک. اوردا اؤز ایسته‌ییمیزی دئیک.

تتر اوج فدایینی سنجیب اونلارا پول وئردیک. سحر چاغی اونلاری باکی یا یولا سالدیق. اما ان ک وود تشکیلاتی او یازیقلاری ایرانین کنسولخاناسینا یئتیشمه مه میش، توتور. نئچه گون شکنجه دن سونرا اونلاری بوراخیرلار. اونلار قاییدیب اولانلاری دئندن سونرا بیز بیلدیک کی دیپلوماتیک یولوموز یوخدور.

بوتون ایرانلیلار بیر گه یول سئچدیلر. اولوم اولوم دی. خیریلداماق نه دی. قرار اولدو مین ایکی یوز ایرانلی خوداتلاردان چیخیب ایرانا ساری گنده لر. کیم بیزی دوردورا بیلردی؟

هرگون بیر خبر گلیردی. بیر گون دئییردیلر بیزی ایرانا تحویل وئره جکلر. بیر گون دئییردیلر بیزی اسلحه یله شاهین ساواشینا گونده ره جکلر.

اسد هامینی بیغیب دانیشدی:

– آی ایرانلی آزادلیق ایسته ینلر. شاهین قوشونینان ساواشماق بیر رؤیادی. بیزیم آغیر اسلحه لریمیزی ایلمیزدن آلیب تکجه بئرنو ایلا بیزی تانک قاباغینا وئرن همان بو کمونیستلر ایدیلر، بیر.

بیزی ایرانا تحویل وئرمزلر. نییه؟ چون بیز بیلیریک کی بو ساوئتلر حاکمیتینین کؤبه رینین آرخاسیندا نه وار، ایکی.

تکجه بیر یولوموز قالیر. بیز مین ایکی یوز ایرانلی بیق و بیزی آللادان بو الله سیز اوروسلاردیلار. بیز گرک قایدیق ایرانا. صالحه محکمه اولسا گناهیمیز بللی اولاجاق. بیزیم ده بوینوموز حقیق قاباغیندا قیلدان اینجه دی. یوخ صالحه محکمه اولماسا شهید اولاجاغیق.

هامی قیشقیریپ دئدیلر :

– یولا دوشک.

مین ایکی یوز ایرانلی دموکرات، فدایی، وظیفه قیزیلباش یولا دوشدو.

فوریه آیینین آخیری ایدی. خودات دان آستارایا بئش یوز کیلومتر یول ایدی. بیلیردیک کی آرادا بیر ایش اولاجاق. اؤزللیکله، ان ک وود، بو یورویوشه گۆره بیر گلیش گۆرسه ده جک. اما اسد دئییردی:

- بو گنڈیشین قاباغین کسسه لر ده آخیردا بیله جکلر کی بیزیم ایسته بییمیز نه دیر.

یولا دوشنلر قیشقیردی یولار:

- اولوم اولسون پزشکیانا. بیز سیغینان دؤیوروک، بیزی وئرین ایران دؤلتینین الینه.

بیز یاخشی بیلیردیک کی بیزه گۆز قویوبلار. خصوصاً، ان ک وود، تشکیلاتی. هله خوداتدان سووشمامیشدیق کی گۆردوک قاباغیمیزی باغلابیلار. سالداتلارین ایچیندن نئچه فرقه آدمی قاباغا گلیب بیزیمله دانیشماغا باشلادیلار. چوخ یوموشاق دانیشیردی یولار. ایستیردی لر کی بیز بئله ایشلری گۆرمه بک. اوندان بیر ساوئت پالقونیک کی قاباغا کئچیب دئدی:

- ساوئت تشکیلاتی اجازه وئرمز هرکیم اؤز بیلدیینی قلییه وورا. بو جوره ایستکلر دیپلوماتیکا یوللاریلا حل اولمالیدی. بئله بیر یورویوش گناه ساییلیر و ساوئت دؤلتی گناهلی لارا جزا وئریر. اما چون سیز هله بیزیم قانونلاریمیزی بیلیمیر سیز ساوئت حاکیمیتی گۆز یومور بونا. اما گلک سیزه. نییه بو قدر تله- سیرسیز؟ بیر آز دؤزوموز اولسون. یوخاری سیزین فیکریزه دیر. ایستیرلر چتینلیکلری اورتادان قالدیرالار. گرک دیرسه ده سیزی ایرانا تحویل وئره جکلر. ساوئتلر سیزه خیر خواهلیق ائله بییرلر. سیزه سیغین وئردی کی قتله اولمایاسیز. چون اوتایدا آغینا بوزونا باخمادیلار. آی بو فدایی دی آی بو قیزیلباشدی، یوخ، هامییا بیرگه جزا وئردیلر و وئریرلر. کسبب باسدیلار، دوغرادیلار. ایندی بیز سیزی نه تهر گۆنده رک اوتایا؟ ایندی بیز سیزی اوجلادلارین الینه وئرسک دئمزلر کی بو نئجه اولکه ایدی کی اؤز یولداشلارینی گودازا وئردی؟ دؤزوموز

اولسا هر نه دوزه له جک.

بو سؤزلر هامینین اوره یینه یاتدی. اوندان دسته دسته دؤنوب قاییتدیق خوداتا.

صباحیسی هلکوپتر سسی ائشیتدیک. تتر خوداتالاردان چیخیب سیره یه دوزولدوک. بیلیمردیک نه بیک، سربازیق؟ اسیریق؟ دوشمانیق؟ دوستوق؟ هر حالدا دوزولدوک. هلکوپتر ائندی. دئدیله آذربایجانین ایچ ایشلر ناظری گلیب بیزی گؤره. بو خبر بیزی ایسیندیردی. دئدیک کی نهایت سسیمیز گئدیب یوخاری یا چاتدی.

ایکی آی ایدی کی چیممه میشدیک. ائله همان جیندیر پالتارلار اینیمیزده ایدی. او پالتارلار گئجه یورقانیمیز ایدی گوندوز ده پالتاریمیز.

هامی پیچیلدا شیردی. هئچ بیر قوماندانیمیز یوخ ایدی کی قاباغا کئچیب بیزلره بیر دوزن وئرسین. فرقه نین کاپیتانلاری لا مایورلارینی بیزدن آیریب باکی یا آپارمیشدیله. اما ایچیمیزده فدایی چوخ ایدی. اونلاردا قاباغا دوشموردولر. آخی هامیسی ساوئت تشکیلاتیندان اؤزللیکله میر جعفر و سید جعفر دن گیلئیلی ایدیلر. من اونلاری، کؤبرده هامیمیزین اسلحه سینی آlanda گؤرموشدوم. اونلار سالداتلارلا دیدیشیب دئیردیلر :

- اسلحه میزی وئرمیریک. قایدیریق شاهلا ووروشاق. بو یولدا اؤلکم نوشدور، بیز شهید اولوب امام حسینه قوشولا جاغیق.

او فدایی لری بیزلردن آیرمامیشدیله. اونلار دا بیزیم کیمی، خوداتدا، یامان کؤکده یاشاییردیلر.

اورتادا بیر باشچی اولماینجاق، ایواز اوف قاباغا کئچیب قیشقیردی:

- عسگر سیرایااااا دوزول. دقت، دقت. آذربایجانین باشچی لاری سیزیله دانیشماق ایسته بیرلر.

او آغ ساققالین احترامینا گؤره هامی سوسدو.

ایکی ژنرال لا نئچه افسر باشلادیلار بیزدن سان آماغا. باشدا اولان ژنرال چوخ قودوخ قودوخ دانیشیردی. بیرینه دئدی، هانی قایشین؟ باشقاسینا دئدی، هانی کؤینه یینین دویمه لری؟ بیر آیاق یالین قیزیلباشی گؤرونجک دای هئچ کیم اونو توتا بیلمه دی:

- بورا ایران دووور. ایراندا آیاق یالین گزه بیلرسیز آما ساوتلرده یوخ! اولدن بیزیم سؤزوموزه باخسایدیز بو گونه قالمادیز. سیز داها اوشاق دئیلسیز کی آتا آنایا احتیاجیز اولا. گرک اؤز گوجونوزله گله جهیی قوراسیز. سیز اؤز آنلاماز چیلیغیزلا فرقه تشکیلاتینی الدن وئردیز. ایندی ده دئییرسیز قایدیریق اوتایا. گورون هئچ عقلیز وار؟ او تایدایا سیزه اعدام وار، دار وار، اولوم وار. بیز نه تهر سیزی وئرک اوتایین خایین اینه؟ قالین بوردا ایش اویره نین. بیر ایشه یارایین. عائیله قورون. بیز آلمانلا اولان ساواشیمیزدا چوخلو جاوان الدن وئرمیشیک. بیزه سیزین کیمین جاوانلار گرکدیر. اؤز گله جه ییزی بوردا قورون. ساوتت جنتینده یاشایین.

بیردن ضرغامی آدینلی بیر اردبیل فداییسی قاباغا کئچیب اوجا سسله دئدی:

- جناب آتا کیشی یف. هئچ کیم بیلمه سه ده من بیلیرم و گؤزومله گؤرموشم کی سن اوتایدایا بیزه ال چالیب دئییردین کی قهرمانیق. هه یتیمه گل گل دئین چوخ اولار آما چؤرک وئرن آز اولار. کیم آنلاماز چیلیق ائله دی؟ اصلینده سؤز آنلاماز چیلیق دوووردو. خیانت ایدی. سیز بیزه خیانت ائله دیز. ایلکه آرخامیزی بوشالتدیز، سونرا آغیر اسلحه لریمیزی آلیب آپاردیز. آخیردا دا قوماندانلاریمیزا امر ائله دیز کی ساواشمامیش آرخایا چکیلسینلر. هله قافلاتتی قالسین، شییلی قالسین. نییه اردبیل تابورورونو بیر گولله آتامامیش سورویوب گتیردیز بوتایا؟ نییه اسلحه لریمیزی آلدیز؟ سیزین بو ایشیزه گوره مینلر فدایی شهید اولدو اوتایدایا. اصل آنلاماز سیز سیز. شاهلا آل وئره کئچیب بیزی ساتدیز. اردبیلی، تبریزی، اورمونو، زنجانی بئله لاپ بوتون ایرانی ساتدیز. بیزه اؤز نوکرلریزی

باشچی ائله دیز کی بیزی اوینادا بیله سیز. یاخشی دا اویناتدیز. من یاخشی بیلیریم کی آرقاج کیمدن کئچیب و اونون آدینی چکیمیر چون سیز اوندان قورخورسوز. آما تاری کیشیدن قورخون. هل البت یاخشی بیلیرم کی دیری قالما یا جاغام. آدین آتا کیشی یف دیر. کیشی سن اسلحه لری میزی قایتار قوی گئدک اؤز یوردوموزدا ووروشوب شهید اولاق.

بعلی بیز سیزین سؤزوه باخما دیق. بیز دموکراتیک آزاد بیر اؤلکه ایستیردیک آما سیز هئی بیزیم باشچیلارا دئییردیز مسجدری باغلا یین، نم حسین چی لری قویما یین مسجدرن چیخسینلار. ائله بیل کی بیزیم دوشمانیمیز بورجووا لار یوخا امام حسین ایدی؟ اوتانمیرسان هله بیزیم دویمه میزه، نه بیلیم قایشیمیزا یوخسا باشماغیمیزا توخانیرسان؟ او فدایی آج اولماسایدی باشماغینی ساتیب چؤرک آلمازدی. آما ساغ اولون. بیزه یاخشی و ابدی بیر درس وئردیز. بیز آزادلیغا چاتماق اوچون داها هئچ واخت ساوئت شوروی یوخسا اورسیت یوخسا هئچ بیر اؤلکه نین آدینی توتما یا جاغیق. گون گله جک بیزدن سونرا کی نسل بیزیم احوالاتیمیزی اوخویوب اوندان بیله جکلر کی ایلک دوشمانیمیز اوروسلار دیلار.

- داها بسدیر. کس آی ایت. پتهندن آرتیق دانیشدین.

- هله هاراسی دیر. سن ائله غیرت سیز آدام سان کی اردبیلده ائولندیگین لیتنت خانیمی بوشلادین کی دوشسون شاهین بیرتیجیلارین الینه! سن آتا کیشی یف سن یا آرواد خیالاغی یف.

- داها بسدیر بو ایتین آغزینی یومون!

آتا کیشی بیغین امرینین ترسه سینه کیمسه او فدایینی سوسدورما ییب هئچ، هامی باشلادی قیشقیرماغا:

- یا اؤلوم یا وطن...

آتا کیشی یف اوز دؤنده ریب قایتدی هلکوپتره ساری. اوبیری لر ده قویوب گئدیله. هلکوپتر اوچاندا هامی باشلادی هو یلاماغا.

ایوازوف او فدایینین قاباغیندا دوروب دئدی:

- اوغلوم، اؤزونه ایرحمین گلمیرسه باری بو یازیقلارا ایرحمین گل سین.
اوندان باشینی تولایا تولایا چیخیب گتتدی. داها ایواز اوفو گۆرمه دیک. اسد
ضرغامی یا دئدی:

- من همیشه ائله بیلیردیم سن بیر زیرلاما کامونیسست سن.
- اسد مستوفی. هلم هلملر بیلملر بو کامونیسترلر نه جوره آدامدیلار یاسمنلر
هاردان بیله جکلر. داها منی گۆرمه یه جکسن. چون ائله بو آخشام منی آپاراجاقلار.
- بیردن سنی آپارسالار نه واخت بوشالارلار سنی؟
- یاشیل آیین باشیندا. آما یادیندان چیخماسین بیر گون اردبیلیمیزه قایتسان
آغاجانیم گیله دئنن نه اولدی. بیر ده دئیرسن منی گۆزله مه سینلر و هئج واخت
بو اوروسلارا آرخالانماسینلار.

سحر چاغی خوداتلاردا های قوپدی کی ضرغامی یئرینده یوخدور.
آلاتورانبلیق ایدی. هامیلیغان دوروب یوگوردوک ساحیله. دونن دانیشان فدایی
یانی ضرغامی یوخا چیخیمشیدی. هه اردبیلی ضرغامی گودازا گتتدی. بیز آز
کئچمه میشیدی کی گۆردوک سرباز داشییان کاماندار ماشینلارین آغزی آچیلدی
خوداتا. سالداتلار خوداتا تۆکولوب باشلادیلار قیشقیر ماغا:

- قووون چیپنا، قووون چیپنا. وون بو ایسترام. وون بو ایسترام.

چئرونلارین بیر قیشقیردی:

- دئیرلر تئز اولون مینین ماشینا.

هامی قاچا قاپا باشلادیلار ماشینلاردا یئرلشمه یه. اوجار گۆزوم بیر سالداتا
دوشدو. سور صوفتیندن باشا دوشدوم کی شرقی تورکلردن دی. یا تورکمن یا
اؤزبک یا...دئدیم:

- بیزی هارا آپایرلار؟

- قاموق!

ماشينلار چوخلو يول گئندن سونرا باشلاديلار داغلارا ديرماشماغا. ائله گديكلرى دولانيرديق كى بيزيم دييرمان كئشى ايله دمير اوغلو كئش گديكلرى يادىما دوشوردو. نه واختدان نه واختا بير دار دودوك كوچهلرى اولان شهره يئتيشديك، اوشاقلار بيزى داشا باسديلار. قيشقيريرديلار:

- ايسمبييرت ناتسيزدييم.

بيزيم ماشينداكى سالداتدان سوروشدوم:

- نه دن بيزى داشا باسييلار؟

دئدى:

- آنى ديومات اشتو وي نئمت ائسكى زكلو چئنى!

يانيمدا كى چئروون فدايى دئدى:

- دئبير، اولار ائله بيليرلر بيز آلمان اسيرلرى بيك. قيشقيريرلار اولوم اولسون

نازى لره.

سؤزون كسهسى شهردن قالخيب بير ساخلو كيمين يئره يئتيشديك. اما ساخلو دان چوخ ياتاق خانايا اوخشايردى. اورا خوزبيس دئبيرديلر. بيزى ماشينلاردان ائنديريب ياتاق خانالارا يولا سالديلار. بيز باشلادىق لوت قالان ياتاكلارا حصيرله كؤهنه بئز تاييب يئريميزى جورلاياق. بير ده باشا دوشدوك كى بيزدن قاباق اوردا ايكي يوز ايرانلى وار. اونلارلا دانيشديق. بيز شكينين نوخا سيندايدىق. او ايكي يوز ايرانلى، اردبيل، تبريز، اورمولو ايديلار. اونلارى مين اوچيوز ايگيرىمى بئش - جى ايلين گولن آيندا باكى يا گؤندرميشمشلر كى افسرلىك درسى اوخويوب سونرا قايدىب مىلى حكومتين مىلى اوردوسونو قورالار. اما فرقه داغيلاندان سونرا اينستوتدان اخراج اولوب ساوتت تشكيلاتينا قوشولماق ايسته مەميشديلر. اونا گؤره ده اونلارى خوزبئسه گؤندرميشديلر كى دندلرى نرم اولوب، هه دئيله لر. او گون بيزه بئش يوز قيرام چؤرك وئرديلر.

صباحیسی چیخب شهرده گزمله باشلادیق. شهرین جماعتی بیزیمله دانشیردیلار. ایستیردیلر بیلر بیز هاردان گلیمشیک. هله آستاران چاپانلار آل وئردن ال چکمه میشدیلر. شهرده جاوان آز ایدی. هر کیمیله دانشیردیق یا دئیردی اوغوم ساواشدان قایتمایب، یا اریم یا قارداشیم. بیزه دئیردیلر بلوشویکلردن چکینک اؤزلری ده یامان قورخوردولار اونلاردان. بیزیم ناغیلیمیزی دا ائشیدنده لاپ سارسییب بعضا آغلایردیلار. بیز بیلیردیک بیزیم حالیمیزا آغلایرلار یا اؤز گئدی قایتمایان جاوانلارینین حالینا.

صباحیسی شکینن سیاسی کمیسرلریندن بیرى گلیب بیزیمله دانشماغا باشلادی:

- یولداشلار داها واختی گلیب کی ایرانین فیکرینی بئینیزدن آتاسیز. اوردا امپریالیزمین قودوز نؤکری یانی محمد رضا شاه هر نهیی الینه آلیب بوتون دموکراتلارا قان اوتدورور. یا دوستاغا سالیر یا دارا چکیر. ایندی سیز کاپیتالیزم عالمیندن اوزاق بیر سوسیالیست اؤلکه یه گلیسیز. بونون قدرینی بیلین. بوردا شکی ده ایپک زاوودو، نه بیلیم کریچ زاوودو وار. گیریشین ایشه. بیزیم جاوانلار بو دؤرد ایلیک ساواشدا وطن یولوندا شهید اولوبلار. ایندی بیز ده قیز یا اری شهید اولان چوخدور. ائولنن عایله قورون. آند اولسون اللهها- بورادا بیر اوتقوندی- آندا اولسون شرفیمیزه سیز بوردا داها یاخشی بیر حیات قوراجاقسیز. بیز بو گون سیزه اللی باغلیم تحفه گتیرمیشیک. قالانی دا صباح گله جک. آلین خوش اولون ساوئت جنتینده.

اللی باغلیمی اللی قیزیلباش و فدایی یه تحفه اولاراق وئردیلر. باغلیملاردا کت شالوار و باشماق وار ایدی. تحفه آلانلار کت شالواری گئییب، باشماغی

آياقلارينا چكيب گتتديلر شكى يه. هر يئره باخسايدين بير كت شالوارلى ايرانلى ايدى يانيندا دا بير گوژل قيز. هاميدان چوخ گوژه گلن اردبيللى سعيد ايدى. او بير شهيد خانيمىلا شكى نين خيابانلاريندا آددىملاييردى. ائله اوزاقدان باخان بيليردى كى اونلار بير بيرينه عشق بسله بيلير.

آخسام چاغى، هامى خوزبسه بيغيلان كيمى افسرلىك اوڤرنجيسى، تيريزلى منوچهرى منبره چيخيب دانيشماغا باشلادى:

- عزيز ايرانلى قاچقينلار. آييق اولون. بو باغليملار سيزى بوردا قايناديب قاريشديرماقچون دور. نيهه؟ چون بيزه ائتديكلرى خيانتى خاطرهلردن پوزسونلار. به بولار دوووردولر كى بيزى افسر ائليرديلر كى جنوبا قايديب مى اوردونو گوجلنديرك؟ به نه اولدو؟ پيشيك آسقىردى؟ ايندى زنجاندان بو يانا كيمين آذربايجان توپراقلارى نه اولاجاق؟ بيز بوردا قالماغيميزلا گوئى آذربايجانى، شاهين كينينه كئچيريك. گون گله جك بيزيم ديلمىزى اورد اياساق ائله يه جكلر. اوشاقلاريميزا باشقا ديل اوڤره ديبين بيزدن آيرى سالاجاقلار به اوندا بيزيم شهيدلريميزين امه يى هارا گنده جك؟ بيزه نظامى پالتار و اسلحه يئرینه كت شالوار و ژريب سونرا اوژلرينه داماد ائله مك ايسته بيلرلر؟ هر آخماق باشا دوشور كى بو باغليم لار يانى بو كى اوژ ايناميميزدان، آذربايجانا و ايرانا آزادليق ايسته مكدن واز كئچك. بو باغليم يانى بو كى ايران و گوئى آذربايجان جره جهنمه، بوردا قالين وودكا ايچين آيلغيزى آلين استالينه دعا ائدين. من توپورورم بو باغليما.

بو افسرلىك اوڤرنجينين دانيشيقلارى هاميني جوشدوردو. بيز بيليرديك كى بو افسرلىك اوڤرنجى لرى بيزدن آرتيق ساوادلارى وار و بيليرلر نه وار نه يوخ. اونا گوژه اونا هه دئديك. بير جه بو اردبيللى سعيد كت شالوارينى چيخارتمادى. نه قدر دئديك سه ائله دئدى من تئليلنى سئوميشم.

منوچههری اونا ساری گئدیب دئدی:

- آی سعید دوغرودان سن اونو سئویسن؟

- هه والله!

- دوغرودان او سنی سئویب؟

- هه والله!

- دئییرم ایشدی بلکه سنین بو کت شالوارینی نه بیلیم وئرنی باشماغینی

سئویب؟

- یوخ. اولماز ائله ایش.

- اوندا سینا قارداش.

سعید کت شالوارینی سویونوب تولازلادی بیر یانا، تومانچاق قالدی.

دوستلاری تتز اونا اؤز پالتارینی گئیردیله. دئدی:

- والله ائله بئله گئدهجهیم گؤروش. بینمهسه بینمه سین.

صباحیسی گون تزه باغلیم لار گلدی اما هئچ کیم او باغلیملاری آلمادی. بو ایشدن سونرا بیزییم خوزیسه مامور قویدولار. اؤزو ده اوچ آتان توفنگله. بو بیزه بیر بوتون دیدی بیر پارا. خصوصا افسرلیک اؤیرنجی لرینه. بیر ده گؤردوک گیریشده های قوپوپوب. قاچیب گؤردوک منوچههری له سعید، گودوکچولری خلع اسلحه ائله ییب اؤزو ده اسلحه لرینی داش اوستونده سیندیریلار. بیرگه یولا دوشوب شکینی آلدیق باشیمیزا کی بیز ایران دموکراتلاری بیق و ایرانا قاییدیپ شاهلا ساواشماق ایستیریک. دویونجاق های بیدیریک سالاندان سورا قاییتدیق اؤز یاتاق خانامیزا.

صباحی ایگیرمی بیر اسفند گونون ایکیندی چاغی دستور وئریلدی کی هامی حیطین اورتاسینا ییغیلسینلار. بیر ساعاتدان سونرا ساوتتین عالی رتبه مامورلاری

گلدی. لاپ قاباقدا آتاکیشی یف گلیب یوخاری چیخیب دئدی:

- سیزه باخانین اورهیی یانیر. اوج آی دیر آوارا سیز. ساوتتئر سیزه سیغین وئریب، جانیزی مرتجع شاهین الیندن قورتاریب، ایندی بو دا سیزون بیزدن تشکر ائتمه بیزدی؟

سیزینله ییم آی زنجان فدایی لری کی بوردا سیز. سلطان محمود ذولفقاری نین ظلموندن ییزه اسلحه گوئتوروب ساواشماغا باشلامادیز؟ شاه، سلطان محمودون آرخاسیندا دوراندان سونرا گلیب ییزه سیغینمادیز؟ بیز سیزه یاردیمچی اولدوق یوخسا او قولدورلار، هاموزی اولدورموشدولر. ایندی نییه بو بیر یولداشلارا قوشولوب های بیدیریق سالیسیز. سیزی وئرك اوتایا کی هاموزو قیرسینلار؟ سیز نظامی طلبه لر. سیزلر ساوادلی آداملار سوز. سیز نییه بو دوستلاروزو باشا سالماق یئرینه، اوزوز ده قوشولوب سوز بولارا؟ بولار بیر جوما ساده، تورکه سایا آدامدی لار. بولارین باشینا عاغیل قویماق یئرینه، قاپی گودو کچوسونون اسلحه- سینی آلیب سیندیریر سیز؟ هئج بیلیر سیز سیزه جزا یازیلمالی دی؟ آلمان، اولکه- میزی آلت اوست ائله ییب. خرابا قالمیش مملکتیمیزین فکرینده اولاق یوخسا سیزین شیلتاغیزین دردین چکک؟ بیزه قوشولوب ساوتتی دوزلتمک یئرینه لوتولوق ائله ییب شهرده های بیدیریق سالیرسیز؟

بیردن عزت آدینلی بیر اردیبللی قیز یلباش صفدن چیخیب قیشقیردی:

- بیزی آلداتما یین. بیز بئچارالاردان ال چکین قویون قایداق اوز خارابامیزا. آتاکیشی یف جینله نیب امر ائله دی عزتی توتالار. سالداتلار گلدیلر عزتی توتالار. آما اوشاقلار توکولوب قویمادی لار.

سیاسی کمیسرلر طپانچالارینی چیخاردیب گوئه گولله بوراخی دی لار. آتاکیشی یف چوخدان اورتادان چیخمیشدی. نهایتده عزتی و نئچه فدایی نی توتوب آپاردی لار. آخشام چاغی خوزیسی قومارالادی لار. بیز ده اورتادا قالمیشدیق. بیر آزدان چیراقلاری سؤندوردولر.

سحر چاغی ساعات دو ققوزدا یوک کاماندار ماشینلاری خوزیبسه کئچدیلر. آرخالاریندان آفتاماتلی سالداتلار تۆکولدورلر یئرہ. شکی نین پالقونیک کی امر وئردی کی تتز مینک ماشینلارینین آرخاسینا، بیز ده تتز الیمیزه گله نی گؤتوروب ماشینلارین آرخاسیندا سیره یه دوزولدوک، هر اوتوز نفری بیر کاماندارین آرخاسیندا یئرلشدیریپ سونرا بیر آفتاماتلی سالداتی ماشینین قاباغیندا ایکی آفتاماتلی سالداتی دا آرخادا گودوکچو قویوردولار.

بیزیم آرامیزدا عین الله آدینلی بیر آلتیمیش یاشیندا زنجان فدایی لریندن وار ایدی. اوماشینا میننده پالقونیک الینی اونون چینینه قویوب دئدی:

- عمی جان سن گئتمه.

قوجا دئدی:

- بولار هارا گئتسه من ده اورا گنده جه یم!

مننن اسد دؤنوب بیر بیریمیزه باخدیق. بیز یالئیز ایکی هفته قالمیشدیق شکیده. ایندی یاواش یاواش اوردان اوزاقلاشیردیق. ایلکه دؤنه ایدی کی بیزه گودوکچو قوشموشدولار. اسد دئدی:

- بوایشین ایچینده ایش وار.

دئدیم:

- هه اسد ائله بیل دای بیز خیخی اولموشوق!

یولوموزون اوستونده بیر دنه ده اوادانلیق یوخ ایدی. تتیخا داغلا مئشه ایدی. آرخایا دؤنوب دانیشا بیلیمیردیک، هامیمیز تله سیردیک کی گؤرک بیزی هارا آپاریرلار. ایچیمیزده اولانلاردان ائله بیلیردیله بولار بیزی آپاریرلار ایرانین کؤبه-رینده شاه قوشونونا تحویل وئرهلر. بونو دا اوجا سسله دئییردیله. فداییلر بو سؤزور ائشیدنده بوغازلاری بیچیلیردی اما قیزیلباشلار سئوینیردیله. بیردن اسد آیاغا

دوروب دئدی:

- آى قيزيلباش اؤيونه، آى فدايى قورخما. بونلار بيزدن ال چكن دؤوورلر. قورخمايين. دميركىمى اولون.

سالداتالارين بيرى آفاماتيين كؤتوگو ايله ووردو اسدين جيناغينا. داها دانيشماغا بئله پوستوموز اولمادى.

گئجه اولموشدو. كاماندارلارين چيراغى يولو ايشيقلانديرديلار اما بيز هئچ نه گؤرموردوك. بيردن اوزاقدان يانيب سونن بير ايشيغى گؤردوك. اوشاقلارين بيرى دوروب قيشقيردى:

- ايران كؤبهرينه يتتشميشيك.

اوندان اوشاقلار باشلاديلار فينديقچا چالماغا. باشلاديق اوخوماغا:

- تيريزين كوچه لرى دولان با دولان قارا گيله دولان با دولان.

اگر منى سئوميرسن گئد آيرى دولان قارا گيله دولان با دولان.

نه سنه قيز قحط دير نه منه اوغلان قارا گيله نه منه اوغلان

قيزيل گول اسدى، صبيريمى كسدى.

سيل گؤزون ياشين قارا گيله آغلاماق بسدى.

سالداتالار بيزيم بو اوخوماغيميزدان ال هايادوشدولر. باشلاديلار بيزه يامان يوووز دئمه يه.

بيرى گليب دئدى:

- قورتارين، يوبوت بايامات.

اردبيللى على پهلوان وار ايدى ايچيميزده. ائله بيل بوسؤيوشو آنلادى. آياغا دوروب اوسالداتا سارى گئديب دئدى:

- تاواريش، سن نه دئدين بيزه ؟

- يوبوت بايامات. اوندان آفاماتيينى قويدو اونون سينه سى اوسته.

على پهلوان دئدى:

- اده اوروس، قولاغوى بوروب بوروب يالاق ائله رم. يوبوت بايامات سنسن

سنىن آتان دى.

- اشتو

على پهلوان ماجال وئرمەدى. اونون آقتاماتىنىن لوله سىندن ياپىشىب بوروب بوروب چىخارتدى قولتوغوندان. اوندان اوشاق كىمى اونو قوجاغىنا گۆتوروب آتدى كاماندار ماشىنلارنى بىرىنىن شوشه سىنه. سالدات باشىلا گىردى شوشه يه. بو گلىشى گۆرن سالداتلار بىزى دۆره له يىب آقتاماتىن گلن گئده نىنى چكىب دئدىلر:

- اوزانىن يئره. يوخسا وورارق سىزى.

على پهلوان دئدى:

- كىشى سىز او آقتاماتلارى قويون قىراغا گلن گوله شك.

ائله او سۆزو دئىب دئمز اىگىرمى اوتوز اروس سالداتى تۆكولوب باشلادىلار على پهلوانى وورماغا. آخىردا اونو يئره يىخىب دويونجاق قونداقلا وورانان سونرا سورويوب آپاردىلار.

بىزى بىر اوتاغىن قاباغىندا اوتوردوب اىكى اىكى يا اوچ اوچ بىزى اىچهرى يه آپارماغا باشلادىلار. منن اسدى ده اىچهرى يه كئچىرتدىلر. بىزه بىراز آيين اويون وئرىب بىزى بىر بۇيوك حىطه آپاردىلار. يورقونلوقدان يىخىلىب ياتدىق. سحر يوخودان دوران كىمى گۆردوك بىزه دوستاق پالتارى وئرىلر. اروس يوخسا اۆزىك يادا قزاق ... بىزى دۆره له يىب بىزه باخىردىلار. چئرونلارنى بىرىنى چاغىرىب دئدىم سوروش گۆرك بورا هارا دى؟

سوروشدو:

- قودا يىزتە؟

دئدى:

- توروما، لاگر.

- نه دئدى؟

- بورا دوستاق دى.
- دئتن كيملره دى؟
- دئدى:
- بىكاگو؟
- دئدى:
- وئروچىنيا.
- نه دئدى؟
- قاتل لره! خايينلره.

ايندى بيلديك كى بىزى گتيريبيلر قاتل لرله، خايينلرين دوستاغينا. هر يانيمىزى دا تىكانلى مفتيللر دوتوموشدولار. بيزلرى ايكى اوتاغا سالميشديلار. اؤزو ده قازما دامدا. هر اوتاقتا اوتوز آداما يئر وار ايدى. هر ياتاقتا دا دؤرد نفره. او گئجه ياتا بيلمه ديك. سحر تئزدن دوردوق كى گوږك هارداييق؟ اورانين بيزدن قاباقتى دوستاقلارى چوخ ايستيرديلر بيله لر كى بيز كيميك؟ هاردان گلميشيك؟ چوخو دا آذربايجانلى ايديلار.

سوروشدوق كى بورا هارا دير.

دئديلر:

- پروديتنلى تروو داوئى لاگر.

اده چئرون گل گوږ بو نه دئيبير؟

دئدى:

- بورا اجبارى ايش يئرى دير.

- يانى نه؟

- يانى سحردن ايشله يه جه بىك گون باتانا كيمين. هئچ آيلىق آلماياجايق.

تكجه يئمه بيمىزى وئره جكلر.

- نه ايش گۆرهجه بييك؟
 - اودون ييغاچاغيق پيچلارا، بيرده آچاچ كسهجه بييك.
 - دئمك سيز محكوم اولوبسوز بو ايشلري گۆره سيز؟
 - بيز آزادليقدان محروم اولموشوق. بيزه وئريلن محكوميتين سونونا قدر بيز بو ايشلري گۆرهجه بييك. اما سيز نه ايش گۆروبسوز؟
 - بيز جنوبي آذربايجاندا اؤز ائليميزين آزادليغينا و سونرا ايران ائلينين آزادليغينا گۆره اليميزه اسلحه گۆتورموشوك. اوروسلار داليميزي بوشالديب قويماديلار شاهنان ساواشاق. ايندى ده بورداييق.
 - چوخ غريبه احوالاتدير. سيز لاپ قوربان گنديسيسز آزادليغا گۆره. لاغر، ساواشدان قاچانلارين، آزاد اولموش اسيرلرين يئري دير. اما كامونستلر بيزيم آراميزا قاتلدن، اوغرودان سوخدولار كي بيزه آد قويلالار. اما نه اولار بيزه ياخينلاشيرلار نه بيز. دوغرودان، نئچه ايل محكوميت كسيبلر سيزه؟
 - نه بيليم بيزه محكمه قورماييبيلاركي.
 - داها آرتيق دانيشا بيلمه ديك چون اونلارگرگ سحر ساعات سگگيزدن مئشه-
 - يه گنديرديلر. بيزه اوچگونلوك واخت وئرميشديلر كي اورا يلا تانيشيق اولاق.

تکجه آشپازلارلا سوپورلر، بير ده اداري ايشچي لرله، باخيجيلار بير ده بيز قالديق لاگرده. قالان هامى مئشه يه ساري يولا چيخديلار.
 اوگون بيزه چاي چؤرك يئرینه اوچ يوز قيرام چؤرك بير ده يوز اللى قيرام سوپ وئرديلر. آز دا اولسا ايلک دؤنه اوچ آي دان سونرا ايستی خورک يئديک.
 قرار ايدى هرکيم ايش گۆرمه سه يا ايشين ناقص گۆرسه اونا اوچ يوز قيرام چؤرك وئرلر. اما هرکيمين ايشى ياخشى اولسايدى اونا دوققوز يوز اللى قيرام چؤرك وئره جکديلر.
 اوروسلار بيزي بير يئره سوخموشدولار كي يوز اللى متر اوزونلوغو يوز اللى

متر ائنى ايدى. تىكانلى مفتيلله بوروموشدولر هر يئرئنى. هر بوجاغيندادا دا بير آفتماتلى گودوكچو دورموشدو.

ياتاقخانالارين ياريسى يئرئن آلتيندا ياريسى يئرئن اوستونده ايدى. اونلارين دا اوز به اوزونده حمام، طيبب خانان و آشپازخانان يئرله شيردى. اونون باشقا كۆندونده ده قازما دام وار ايدى كى اونا قارس دئيردىلر. تكجه قورو يئر ايدى. تخت يا ياتاق يوخ ايدى. بوى بوى دئئىلر سالىردىلار اورا كى دندلرئ نرم اولوب آدم اولالار. بئله بير حاكميته بئل باغلاماغا گۆره فدائى لريميز، چوخ پئشمان ايدىلار.

لاگرين گيرهجه بينده، كئشيك افسرين اوتاغى وار ايدى. دوستاق لارين سايبسى دۆردوز نفر ايدى. ايچلرينده، اوروس، تاتار، آذربايجانلى، ارمنى، گورجو و قزاق وار ايدى. هاميسينين دا ايشى آجاس كسمك ايدى. او مئشه يه ساموخ دئيردىلر. كور چايى دا اونون اورتاسيندان سووشوردو. بيز كور چايىنى گۆروردوك اما بيلميردىك باشقا ايرانلىلارى هارا آپارىلار. ساموخ گنجه يه ياخين ايدى. دئيردىلر، گنجه نين هنده ورينده چوخلو لاگر وار. بيز خوداتدا مين دۆرد يوز ايرانلى ايدىق. بلكه ده باش ايمه نين قالان ايرانلى لارى باشقا لاگرلره آپارميشدىلار!

او گون بيزى حماما آپارىب سونرا چونى آديندا تاختا باشماق وئردىلر بيزه. بو باشماق بيزيم هاميميزى چولاق ائله دى.

صباحيسى بيزى ايكى اوتوز نفرلىك قوروها بؤلدولر. هر اوتوز نفرلىك قوروها بيريقاد دئيردىلر. داي حاليميز قاريشيردى بو اوروسجا آدلاردان. بيريقادرين كاماندانينا بيريقادرين دئيردىلر. بيزيم بيريقادئئيميز عبدالله اوف اولدو اوبيريسى بيريقادرين كى دا قارايڧ.

گئجه لاگر ده دانيشيب بير توتوم توتدوق. قرار اولدو هر كيمين آدى اوخوناندا

بیر یقاردا کئچمه سین.

بو بیزیم سون چاره میز ایدی کی بیزی اجباری ایشله مه یه مجبور ائله مه سینلر.

صباحیسی مین دوققوز یوز قیرخ یئددی نین، اون یئددی مارس ی ایدی. ایراندا بایرام ایدی. أما بیز بو لاگرده سولموشدوق. بیزیم یاتا قخانا لاری میزا باراک دئییردی لر. بیر آزدان، پرارابا لر (سرکار گرلر) ایچه ری یه کئچیب بیزه دئدی لر چای چؤره بی میزی یئیب سونرا گندک بو یوک قاپینین یانینا. ساعات سگ گیزده ایشه گندیله جکدی. أما چای چؤره بی میز نه ایدی؟ اوچ یوز قیرام قره چؤرک بیرده قاینار سو. اوشاقلارین چوخو اونو یئمده دیلر. هل البت بیزه کلم سو پو دا وئردیلر. أما ایچینه توسباغا اتی تۆکوموشدولر، اودور بیز ایچمه دیک. یئرلی لر قاپینین دالیندا دورموشدولار. أما قاپی آچیل میردی. آخی بیز هله اورایا گتتمه می شدیک. باشلا دیلار بیزلری قاپی یا ساری سورومه یه. پرارابا لر ایستیردی لر اؤز کسرلرینی گؤرسه ده لر أما راست گلمیردی. بیر ایرانلینی سورویه سورویه گتیریب سیره یه قوشونجا ق، ایکسی قویوب تزه دن سیره دن قاچیردی.

آخیردا کاماندانلار بیزیم الیمیزدن یورولوب امر ائله دیلر قاپی آچیل سین.

یئرلی لر ایشه گتدی لر أما بیز لاگرده قالدیق. بو بیزیم ایلک اعتراضیمیز و کامونستلره میدان اوخوما غیمیز ایدی.

ایکیندی چاغی بیزه دئدی لر لا گرین باش کاماندانی بیزیمله دانیشما ق ایسته - بیر. باش کاماندان ت بیر اوروس کاپیتانی ایدی. بیزیمله دانیشما غا بیر آذربایجانلی دیلمانج گتیر می شدی. دئدی:

- آی ایرانلی لار. من بیل میرم سیز نییه بوردا سیز هئچ ایسته میرم ده بیل م. أما بونو بیلین بیزیم باخیشیمیزدا هرکیم بو قاپیدان کئچدی گناهکار ساییلیر. فرقی ده یوخدور کی آدام اؤلدوروب، او غورلوق ائله ییب یا هئچ بیر گناهی یوخدور.

منيم بورجوم بو لاگري اداره ائتمکدير. اگر سيز سؤزه باخماساز، من يوخ، ساوئئين چتين قانونلاری ایلا اوز به اوز قالاچاقسيز و بو چوخ خطرلی دير. صباح ييغيشين ايشه گئدين.

صباحیسی - بايرام آيينين ايگيرمی يئددی - جی گونو - سيرهله مک باشلادی. بو دؤنه سيره نين ساياغینی ديشميشديلر. بيز آلتيمش ايرانلینی لاپ قاباغا وئرميشديلر. دؤردیوز يئرلی محکوم دا بيزيم آرخاميزدا ايديلار. يئرليرين چوخو اللرينده شاللاقلا، آعاج اولو اولو بيزيم يان يوره ميزده گزيرديلر. هرکيم ايستيردی قاچا اونو يامان کؤکده ووروردولار. علی آدينلی بير آستارالی فدایی سيره دن چيخيب قاچدی. اونو قووالاييب توتدولار. يئرلی لرین بيری اونون باشينا آعاجی ائله ووردو کی علی بانقيردی. اوندان باشيندان قان فانتالادی. تنز اونو گؤتوروب آپاردیلار. داها اوگوندن سونرا علی نی گؤرمه ديم. میانالی بير فدایی وار ایدی سعيدالله آدينلی. اوشاقلار اونا پهلوان دئيرديلر. او بو ایشی گؤرن کیمی کئچدی ميدانا. يئرلی لر يوگوردولر اونا شاللاق وورالار اما او پهلوان ایدی. اونون ياخينليغينا يئتیشه نين ياخاسيندان توتوب، چپيش کيمين آتيردی گؤیه. آعاج وورانلارين آعاجين آلب قيجلارينا چکيردی. آخیردا يئرلی لر عاجز قالينجاق، آفتاماتلی سالداتلار قاباغا گلديرلر. او يوگوردو سالداتلارين اوستونه. سالداتلار اونون قيجلارينا گولله ياغديرديلار، اما او اؤزونو سالداتلارا يئتيريب نئچه سینی باشی اوسته قاووزاييب تولازلادی اويان بويانا. هريانینی قان بله دی. اوندان ييخيليب باشلادی مير جعفری، سيد جعفری يامانلاماغا. هله گينه آفتاماتلی لا ياخين گنده بيلميرديلر. آخیردا قان اونو آپاردی. سالداتلاردا اونو سورويه سورويه آپاريب سالدیلار قارسا.

او گون ده ايرانلی لاری ايشه آپارا بيلمه ديلر. چون يا چوخ کؤتک يئيب اينجارلاری يوخ ایدی، يادا قاچيب ياتاقلارينين آلتيندا گيزلنميشديلر. هه ايکی

گون قالیردی بایراما و استالینین بیزه بایراملیغی بو اولدو.

بایرام آیینین ایگیری می سگگیزی نی بیزه استراحت وئردیلر کی بیر آز دینجه لک و کؤتکلرین آغریسی جانیمیزدان چیخسین. بو دا بیر بایراملیق ایدی. او گئجه بیز دانیشیب هئیبی سئیبی قوردوق کی گئدک مئشه به اما ایشله مه یک.

بایرام آیین ایگیری می دوققوزوندا عبدالله اوف و قارایف باراکا گلیب بیزه دئدیلر کی گئدک ایشه. بیز هامیمیز هه دئدیک. بیر سعید پهلوان و نئچه فدایی کی قارسدا قالیردی لاردان سونرا. اونلارا گونده اوچ یوز قیرام چؤرک بیر ایستکان دا سو وئریردیلر اما اولار دؤزوردولر.

چای چؤرکدن سونرا سیرا یا دوزولوب ایشه گئتدیک. مئشه به یئتیشمه میس بیر کؤمه وار ایدی. اوردا ایش آلتلری واریدی. نه بیلیم بالتادان، بوشقودان یوخسا نوشار. هرکیم اوژ ایشینه گوره اولاردان گؤتوروب یولا دوشدو. اول گون ایدی. بیز ماہنا گتیردیک کی ایشی باشامیریق. اما اوروسلار بیزی هدهله دیلر کی باشاماساق چؤره بیمیزی اوچ یوز قیراما ائندیره جکلر. بیز باشلادیق ایشله-مه به. یئرلی لر بیزی ساریبیردی لار کی:

- گؤردوز، ساوئت، آصلانی، سیچانا دؤندهرر. اوروسلارین بیر مثلی وار دئیرلر، ایسته میرسیز؟ سیزی مجبور ائله ریک. باشامیرسیز؟ اویره ده ریک. نه یاخشی ایشلیرسیز ایندی!

یاواش یاواش اوشاقلار ایشله مه به اویرندیلر. ائله کی آرتیق یئینتی آماق اوچون آرتیق دا ایشلیردیلر.

ساموخ ایستی اولان بیر یئر ایدی. گون به گون هاوا لار قیزیشیردی. مئشه یام یا شیل ایدی. اوردا هر نه وار ایدی. یئمیشان، اوزوم، نار. اما بیزدن قاباق

اورالارا يئتيشنلر او ميوهلرى هله يئتيشمه مېش دريب يئيردېلر. اما اولار كيم ايدېلر. گودوكچوسوز دوستاقلار ايدېلار كى محكوميت لريندن آز قاليردى. اونلارا آزاد دوستاقلار دئيردېلر، سحر چيخېب آخشام قايديردېلار لاگرا. اونلارين بير ايشى ده بو ايدى كى بؤيوك توسباغلارى توتوب آشپازخانايا تحويل وئيردېلر. گودوكچولر مئشه نين دؤرد بير يانيندا كئشيك چكيردېلر كى بيرى قاچماسين. بيز اول توسباغا سوپونو يئميردېك اما سونرالار آلاها توكل، آجليقدان باشلاديق يئمه يه.

كال ميوه يئمكدن بعضى لر ناخوش اولدولار. سو تاپيلميردى. سوپو كور چاينندان گئيردېلر. هه چاي سوپونو ايستى ايستى قانتاربرديق. آخيردا اوروسالارين گوجو بيزه گيردى. سعيد پهلوان نئجه آي قارسدا قالاندان سونرا كؤنولو اولاراق گليب مئشه ده ايشه باشلادى. من سعيدى گورنده چوخ توتولدوم. اونون و يولداشلارى بير درى بير سوموك اولموشدولار. اونلارا باخا باخا اوتورموشدوق توشگوموزو درمه يه. اسد دئدى:

- يادينداى فرقه نين فدايى لرى نطق ائله ينده نه دئيردېلر؟ گنجلر تحصيله گتسينلر. نظامى يوخسا باشقا علملره. نظامى تحصيلات آلانلارا ايلكه ده كاپيتانليق درجه سى وئيردېلر.

ناطق لر دئيردېلر بيز سيزى اربابالارين خانلارين ايندن قورتاراجاغيق. سيز گليشميش و مترقى بير انسانلار اولاجاقسيز. ايندى باخ گور كى هئچ لاپ او ايت خانلاردا بيزنن بئله بير آل وئر ائله مه ديلر. بيزه آلمان اسيرلرى كيمين يا دا اولاردان دايجا دا آغير توتوش توتوبلار. بو ايدى ساوئتين بيزه وئرديگى موشتلوق. من قالميشام كى نيه بو پيشه ورى يوخسا غلام يحيى يا پزشكيان گليب بيرجه بيزيم كئفيميزى سوروشمورلار.

ائله اوندا سالداتلارين بيرى گليب بيزى قامچى ايللا يئريميزدن قالخيزيب ايشه گؤندردى.

ايستى آرتينجاق بيز داها ياخشى ايشله يه بيلمير ديك. هامى آريخلاميشدى. دوققوز يوز اللى قيرام چۆره يى بالتا وورانلارلا، نوشار چيلارلا وئيريديلر. بيزيم رئيس عبدالله اوف ايشيميزدن راضى دئيلىدى. گليب دئدى:

– اسد، گول محمد، ميكاييل قناد، عبدالرحيم، كريم. سيزين ايشيزدن راضى دؤوورلر. بئله گئتسز چؤرك پاييز اولاجاق ايكي يوز اللى قيرام. اسد آياغا دوروب دئدى:

– آى آغ ساققال كيشى نيه حقسيزجه دانئشيرسان؟ بيزيم اليميزدن گلن بودى! هاوا ايستيدى، بوركو دى. بيز ايستى هاوادا ايشله مه يى اؤيرنمه ميشيك. هله او قالسين. بيز نيه گرگ بو گونه دوشك. سيزين باشچيلار ايراندا دؤلت قوردولار. بيزى ده وظيفه عسگر آپارديلار. ايندى سيزين باشچيلاريز پئشمان اولوبلارسا به بيزيم گناهميز نه دى؟ به سن ده بيزيم كيمين توركسن. دئن بيزيم گناهميزى ائله من بوردا اؤزومى اؤلدوروم. آى كيشى، گليب بيزى ائويميزدن، اوجاگيميزدان گؤتوروب وظيفه قيزيلباش دئيبن گتيريب سوخدولا بو ايشه. بيز نه بيليردك بلوشويك نه دى، نه بيليم ساوئت نه دى. سونرا دا بيزى گتيريب سوخدولار بو جهنمه. بيز بالتا وورانيق؟ بيز نوشارچى ييق؟ والله بوردا هر كيمه باخسان اردبيلين بير آدى سانلى عائله سينين ائولادى دى. بيز شاهين قورولوشوندا قالسايديق يا بؤيوك تاجر يا دا بؤيوك دؤلت مامورو اولاجايديق. ايندى گؤر سيز بيزى نه حالاساليسيز. توسباغا يئيريك. هله گليسن بيزه هدهقه بيچمه يه؟ اوتان آغ ساققاليندان.

بيردن عبد الله اوفون گؤزو ياشلا دولوب، دريندن بير آه چكدى:

– سيزى ده فيتله بيلير. قاراسينا بير ايشه قوشولوبسوز منيم اوغلوم كيمين. اوندان آغلاماغا باشلادى. بيزيم قوتوموز قورودو. گؤردوك كى بو بلوشويكلر اوتايى اودا چكسه لر ده بوتايى بيزدن قاباق اودون آغزينا وئريلر. داها هئچ كيم

دانشمادی هامی باشینی آشاغی یا سالیب باشلادی ایشلمه‌یه. هه آتا کیشی‌یف بیزی محمد رضانین دوستاغیندان قورخودوردو و حال عنده کی بیزی لاپ چتین بیر دوستاغا سالمیشدی اؤزو. یئرلی دوستاقلارا هر دن عائله‌لریندن یئمک باغلیمی گلیردی. أما آی بئچارا جانیمیز، بیزم باغلیم هاردان گله‌جک ایدی؟ ائله اوچ یوز قیرام قارا چۆره‌یی بیر ده توس باغا سوپونو ووروردوق بدنه. آرتیق دا دانشا بیلمیردیک.

دئیردیلر کی آلمانلی لار وولقا چایینین سول چاییینی، گونئی دن قوزئی کیمین محو ائله‌میشدیلر. اکی‌نچیلیک آرادان گتتمیشدی. اوروسلارین اؤزلری آج قالمیشدیلار. گونده بیر قوجا یوخسا بیر مریض آجیندان اؤلوردو. شهرده جوان اوغلان یوخسا صاف سوللی آدام قالمامیشدی. قالسایدی دا یا قولو یوخ ایدی یا قیچی. آلمانلیلار اورسیتین باشینا ائله بیر بلا گتیرمیشدیلر کی داها یئردن قالخماغی چوخ چتین ایدی. اورسیت ده باشلامیشدی دۆره جمهوریت‌لرین سودون ساغماغا. بو دورومدا کی اورسیت میللتینین اؤزو آجیندان اؤلوردو بیزیم یئریمیز بللی ایدی. بیزی گتیرمیشدیلر کی بئگارا ایشله‌یک. اللریندن گلسه ایدی بوتون ایران میللتین گتیره‌جک ایدیلر کی بئگارا ایشله‌سینلر. میلیونلار آلمانلی، لهستانلی، ژاپونلو بئگارا ایشله‌بیردیلر. هه، آلمانلی لار خارابا قویدوغو اؤلکه هله هله آوادان اولمایاجاق ایدی! ایگیرمی میلیون اؤللو، بش میلیونلار آرتیق معلول و یارالی، میلیونلار عصبی ناخوش... الله هیتلرین توفاغینی داغیتسین کی داغیتدی دا. أما شپه‌سی بیز یازیق لارا دیدی. هه، لاپ چوخو، دیدی اردبیل اوشاقلارینا. بیزیم چوخوموزو کوچده قییش قویدو اوینایاندا توتوب قیزیلباش دئییه وظیفه‌یه گۆتورموشدولر و ایندی ساموخدا اوروسلار بئگارا ایشله‌بیردیک!

مالاريا آزارى دوشموشدو جانيميزا. مهنديسلر منصور و على متوسلىنى گوندرديلر گنجه مريض خاناسينا. بويوك باقىرى كى ياخشى بالتا ووران ايدى آياقدان دوشدو.

دوقتور دئدى :

- چايين سوپوندان ايچيرسييز، ايستى هاوا و آجليق سيزى مريض ائله يير. ياي گلينجك ايشله مك لاپ چتين اولدو. ايستى قيخ بئش درجه يه قالخدى. بونا باخما يارق گونده ليك ايشيميزى لاپ چوخالتديلار.

هرگون ايشلەينلرين بيرى آزاليردى. چون قايدان دان سونرا، دوقتورلار قوروپو اونون ايشه گتمه ينى صلاح بيلميرديلر. سحرلر گودو كچولر بيزى سايبلى تحويل آليب آخشام دا سايبلى تحويل وئرديلر. بير گون بيرى اسكيك گلدى. الله نه خه ديم آختاريشديلار. سحره ياخين بير ده گوردولر كى بيرى يالين آياقلا قاچير لاگرايا سارى. هه او على اكبر قضايى ايدى اردبيل اوشاغى فرقه- نين گروهباني. داي دئمه او يازيق يورقونلوقدان بير آغاجين كؤلگه سينده ياتميشميش. صاباحيسى مئشه يه گئدنده نئچه سالدات قايشيني چيخارديب اونو اولونجك ووردولار. اونو وورانلار گئندن سونرا بيز اردبيل اوشاقلارى باشى اوسته توپلاشديق. يازيق آغلاميردى. اما بيز هاميميز اونون حالينا آغلاديق.

بير گون بيزيم بريقارديميز ناهار واختى اوژ پايين آلدى. هامى ناهار پاييني آلاندا سونرا بير آغاج كؤلگه سينه سيغيندى. اردبيللى آيينه چى ده گئتدى كى بير آغاج كؤلگه سينه دالالانسين. داي دئمه اورا محدوده دن خارج ايميش. اوروس سالداتى اونو ووردو. قانى هر يانى بويادى. چتينيكله اونو يئتيرديك مريض خانايا. دئبيرديلر حالى ياخشى دؤوور. قيزديرماسى وار ايدى اوژو ده سايبير بايبير دئبيردى. دوقتور اونا باخاندان سونرا بيزه دئدى:

- گولله قولونا ده ييب، سومويو سينديريب، اما چوخلو قان گئديب جانيندان.

گرک گۆندهرک اصلی مريضخانایا.

بیز ایشدن ال چکیب اوتوروب آغلاشیردیق. عبدالله اوف گلیب بیزی ائله گۆرونجک دئدی:

- نییه اوتوروب آروادلار کیمین آغلیرسیز. آخی بیر زامان سیز ده عسگر ایدیز. بئله ایشلر اولار دا. بیز استالینگرادا اولولرین اوستوندن قاچیردیق. دورون، دورون آیاغا ایشه باشلایین. یوخسا چۆرک پاییمیزی کسرلر. عبدالله اوفون دئدیییندن باشا دوشدوک کی او استالینگراد ساواشیندا اولوب. أما اونون بوردا نه ایشی وار ایدی؟ بو بلا نییه گلمیشدی اونون باشینا. بیزه یوووموردو کی سوروشاق. هل البت بیز اونو یاخشی باشا دوشوردوک. بیز گلمه میش او بیزه تای عادی دوستاق ایدی. ایندی بریقاردن اولموشدو. لاپ آزی بو ایدی کی دای قمچی دن شاللاقدان قورتارمیشدی. اونا گۆره ایسته میردی بو دورومو الدن وئرسین. ایستیردی یوخاری نین گۆزونده یاخشی گۆرونسون.

او لاگر ده هامی چالیشیردی دیری قالسین. آغیر ایش هامینی آریخلادیب یامان کۆکه قویموشدو. یئرلی دوستاقلار ایشدن قاچماقچون، یوووز ایشلر گۆروردولر. بیرری کۆتویو سالیردی قیچینا، بیرری بالتایلا آیاغینی کسیردی. بعضی لر ده اوقدر دوز یئیردی لر کی گۆز باشلاری شیشیردی. بئله لیکله گئدیب مریضخانادا یاتیردی. مریضخانادا یارالی لارین یاراسینی باغلا یاندان سونرا مهر موم ائلیردیلر کی تزه دن آچیب یاراسینی تزه لتمه سین. بیز بو ایشلری گۆروب لاپ قورخوردوق.

بیرگون بیر کاپیتان نئچه سالداتلا گلیب بیزیم بریقاردلاریمیزی بیر یئرله بیغیب دانیشماغا باشلادی. باغیرا و فلا، عبدالله اوف اونون سۆزلرینه دیلمانج اولموشدولار. دئدی:

- تزه ليكده گوروروك كى اوزونو ووروب ايشدن قاچان چوخاليب. اگر بير ده گورسك بيرى بئله بير ايشى گوروب يانى اوزونو ووروب، شاللاقلايب قارسا گوندهره جه بيك. بيز قانلى جبهه لرده قودوز نازى لرله ووروشوب ائبيله مصيبت چكديك. اولن كيم، يارالانان كيم قول قيچى گئدن كيم. ايندى سيز بوردا آعاج كسمه يى اوزوزه بويوك بير ايش ائله ييبسيز؟ به سيز نه تهر عسگر سيز. ميانالى پهلوان قاباغا كئچيب دئدى:

- بيزيم دينيميز اجازه وئرمير كى بيله بيله اوزوموزو ووراق. سيز اوروسلارين اوره يينى بو دورد ايل آلمانلا ساواشماق داش ائله ييب. سيز ووروشدوز آد، سان قازانديز. اولولريزه مزار دوزلدى. قهرمان آدلانديلار و هاميزين آدى تاريخده يازيلاجاق. بيز نه يه اومود بسله يك؟ بيزى يانى اوز يولداشلاريزى گتيريب باسييسيز بوردا جهنمه. نه اوتايدا يئريميز وار نه بوتايدا. اولسك ده آديميز سانيميز باتاجاق. هئچ كيم بيلمه يه جك بو دونيادا بيزيم كيمين ده بير انسانلار دا وارايميش. اوتايدا دا بيزه خاين دئديلر، بوتايدا دا! كاپتان دئدى:

- گناه اوزوزده. به سيزه دئييله دى قارشين بورداكى جماعته ياشاين آما سيز چوره بيزه تپيك آتديز. ميانالى پهلوان دئدى:

- بير دونه سيزه اينانديق يئددى آرخاميزا بسدى. به سيز دؤورودوز كى آرخاميزى بوشالديب اسلحه لريميزى آلديز. به سيز دؤورودوز كى قويماديز اوز وطنيميزده ووروشوب شرفن اولك؟ سيز بو حقى بيزدن آلديز! ايندى ايكينجى دونه نه جور سيزه آرخالانا بيلريك؟ سيز بيزى اوز ايشلريزه گوره قوربانلىق وئرديز. ائله بيليرسيز باشا دوشمه ميشيك؟ باغيراوف نان استالين بيزى گودازا وئرديلر. شاهدان قاباق، سيز بيزه دالدان خنجر ووردوز.

كاپتان پورتوب سالداتلارا امر وئريب دؤنوب قايتتى. سالداتلار ميلانالى

پهلوانی قول بند ائله ییب توتوب آپاردیلار. داها اوگوندن سونرا میانالینی گۆرمه-
دیک!

آلتی آی ایدی ساموخدا ایدیق. یاواش یاواش یئرلی دوستاقلارلا سیردش
اولدوق. دوستاقلارین چوخی قیزیل اوردونون تسلیم اولموش عسگرلری ایدی.
آلمانلی لارا تسلیم اولانلار، ساوئت قانونون قیرخ سگگیز-جی ماده سینه گۆره،
خایین تانینیب اون بئش ایل دوستاغا محکوم اولموشدولار. دئمک او لاگرده
بوتون آدمالار لاپ بئله گودوکچولر ده محکوم ایدیلا. یانیمیزدا اوتوردو. دئدیم:

- عبدالله اوف، دئییرسن دوروب گئدک یاتاغیمیزا؟
- یوخ اوتورموشوق دا. داها بیلیمیرم نه واخت اوتوروب بیر ده دانیشا بیلهجه-
بیک!

- نئجه؟

- بو تئزلیکده سیزی بوردان آپاراجاق لار.

- هارا؟

- بیلیمیرم.

- سن ده بیزنن گله جکسن؟

- یوخ

- نییه؟

- من هله ایلر بویو بوردو دوستاق قالالیام.

- عبدالله اوف سن استالینگراد ساواشیندا اولوسان. دئمک ملی قهرمانسان.

به نییه دوستاقسان.

او بیر آه چکیب دئدی:

- ساوتنده ائللین یاریسیندان چوخو دوستاقدادیر.

- سن نییه؟

- استالینگراد ساواشیندا من بریقاردن ایدیم. گنجه ایله وولقادران سووشوب کتچدیک آلمانلی لارین جبهه سینه. آلمانلی لار بیزی ووروب یارپاق کیمی تۆکوردولر یئر. بیر یئرده اونلارلا اوز به اوز دوردوق بیردن آغ بایراق قالخیزدیلار. بیز سئوینیپ ائله بیلدیک کی تسلیم اولورلار آما بیر ده گۆردوم منیم اؤز اوغومو توتوب بئینینه توفنگ قویوب دانیشماق ایستیرلر. دئییردیلر تسلیم اولون. آما من بو ایشی گۆره بیلمزیم. اونلارلا بیر سۆز وئردیم کی اونو قایتارسالار من اونون یئرینه اسیر اولارام. اونلار قبول ائله دیلر آخی منیم اوغوم خام بیر عسگر ایدی آما من بریقاردن ایدیم. من گئدیپ اؤزومو تحویل وئردیم آما سیاسی کمیسرلرین بیری منن اوغومو گۆله یه باسدیلار. من یارالاندیم آما اوغوم اؤلدو. آلمانلی لار منی برلنین یانیندا بیر لاگره سالدیلار. اوروسلار اورانی آلدان سونرا منیم سۆز لیمه هئچ سوغان دوغرامایب اسیر اولدوغومچون منه اون بئش ایل دوستاق یازدیلار. او گوندن بوردایام. او دور سیزه گۆره یاخشی بیر گله جک گۆرمورم. بونلار چوخ دیرناقسیز و آغ گۆزدورلر. سیزین باشچیلار بونلارلا ال اله سورتنده سیزی گودازا وئریلر. فقط چالیشین دیری قالین.

آخشام چاغی امر گلدی کی ایرانلیلار داها ایشله مه به جکلر. ساموخ دان گئتمه- یه حاضر اولسونلار. اوشاقلارین چوخو سئوینیردی. ائله بیلیردیلر کی بیزی ایرانا قایتاریرلار. آما منیم اوره ییم قیزما ییردی. گنجه ایلان ووران یاتدی من یاتمادیم. ائله فیکرله شیردیم. من اینانمیردیم بونلار بیزی ایرانا قایتارالار. ایندی باشا دوشوردوم کی پزشکیان نه ایش گۆروب، آخی بیز وظیفه سرباز ایدیق.

دونيانين هئىچ يئرئنده وظيفه سربازا سيغينماق لازيم دۇيوردو. بيزى ايرانا دا قايتارسايدىلار هئىچ قانون بيزى محكوم ائلهمه يه جكدى. به نيبه پزشكيان بيز يازيغى دا فدائى لرله فرقه نين منصبلى آدمالارينا قاتيب گتيردى بويانا. هه ايش بوردايدى. آلمانلى لار ساوتتى وئران قويوموشدولار. ساوتت حاكيميتينه ايشچى- لازيم ايدى اؤزو ده موفته ايشچى كى بئگارا يوللاسينلار. آلمانلى اسيرلرى ايشله ديرديلر، اؤز اسيرلرين كى آلمانلى لار بوراخميشدىلار، اون بئش ايل اجبارى ايشه محكوم ائله ميشدىلر. اوندا دئمك پزشكيان بيزى گتيريب ايكي اللى وئرميشدى اوروسلار كى بيزى بئگارا قويسونلار. الله بيليردى بو ايشينه گۆره ده نه جايزه آلميشدى اوروسلاردان.

بير ده گۆردوم هاى سالييلار كى ايرانلى لار سيره يه دوزولسونلر. ياتاقخانا دان چيخيب سيره يه دوردوق. ماشينلار كئچميشدىلر لاگرين ايچينه. سالداتلار باشلادىلار بيزى ماشينلارين دالينا مينديرمه يه اؤزو ده بيزى اوزو قاباغا اوتوردوب سالداتلاردا آرخاميزدا قالدىلار. گئجه به كيمين يول گئتديك. اؤزو ده پوش يولوندان، تئىخا دا چالا.

گئجه توزتورباق ايچينده بير لاگره يئتيشديك كى بؤيوك نور افكنلر هر يئرني گوندوز كيمين ايشيق ائله ميشدى. لاگرين هر يئرى تيكانلى مفتيل ايله هؤرولموشدو. سالداتلار باشلادىلار بيزى لاگره تحويل وئرمه يه. اورتا دا بير آغ ساختمان وار ايدى. حيطده ده گول، چمن، آغاج اكميشدىلر. نئچه واخندان سونرا اول دؤنه ايدى كى بير آداما ياراشان يئره گتيرميشدىلر بيزى. شامدان سونرا بيزى ياتاقخانايا آپاردىلار. ياتاق تميز ايدى بيز ده هاميميز بؤك دوشوب ياتديق.

سحر دوروب چاي چؤرك يئيندن سونرا باشلادىق حيطده گزمه يه. اورانين

آدی ایگیمی اوچونجو لاگر ایدی. بیز اوردا آیری دوشدوبوموز دوستلاریمیزی گوروب اونلارلا قوجاقلاشیب گوروشدوک. اورا داغ اته یی ایدی و داغیندا داش معدنی وار ایدی. اول دؤنه اورسیتین توپراغیندا دوگو ایله ات یئدیک. بیر آی چکدی کی بوتون ایرانلی لاری اورا توپلایالار. بیزی داها ایشه گؤندرمیردیلر. اوست اوسته بئش یوز ایرانلی دولموشدو اورا. افسری اوخویانلاری اورا گتیرمه میشدیلر. چوخ آدام ائله بیلیردیلر کی اونلاری بیزدن قاباق ایرانا گؤنده-ریبلر، ایندی ده بیزی گؤنده ره جکلر. بیر گون سحر دن باشلامیشدیلار بیزی گتتمه یه حاضر ائله مه یه. بیزی چوخ دقتله آختاریدیلار. دمیر دویمه، نه بیلیم قایشیمیزی دا آیردیلار بیزدن. اوندان بیزیم هامیمیزی توپلاییب آپاردیلار قطار دایاناجاغینا. بیزی قیرخ قیرخ واقونلارا میندیردیلر. هر واغوندا ایکی سیرا لوت اوتوراجاق وار ایدی. واقونون بوجاغیندا دا بیر توالت! هر یئر ایگرنچی ایدی. واقونون یوخاریسیندا دمیر داراقلی بیر اوزونسو پنجره واریدی. سالداتلارین هامیسی اوروس ایدیلار. او دور بیزیم دیلیمیزی باشا دوشموردولر اوزو ده جینلی جینلی دولانیردیلار. واقونلار یولا دوشدولر. گئت ها گئت. سحرلر کی آتوشگه لردن ایشیق دوشوردو بیر بیریمیزی گوره بیلیردیک. اما گتجه لر گۆز گۆز گۆرمه بیردی. هر دایاناجاقدا دایانیردق هر دن بعضی دایاناجاقلاردا اوچ گون دایانیردیق. بیزیم حقیمیز یوخ ایدی واقوندان یئره دوشک. سالداتلار واقونلارین دؤره سینی قورویوردولار کی بیز هتج کیمله دانیشا بیلمه ییب و بیلمه یک کی هاردا بیق. بیر ی پنجره دن باخاندا داشلا ووروردولار. آخیردا دا، یولا دوشمه میس، واقونا کئچیب جوره به جوره اوروسجا یامان دئیردیلر بیزه کی قاباقجا او یامان یووزلارا اؤرگشمیشدیک. اوندان بیزی سیره یه دوزوب واقونون بیر کؤندونه بیغیب دئیردیلر قاقاق اوبیری کؤندونه. اوندان بیز قاقا قاقا باتوملا بیزی وورا وورا ساییردیلار. هر دن اوشاقلار، باتومون قورخوسوندان، ائله تله سیک قاقیردیلار کی بیریرینین آباقلارینین آلتیندا

قاليرديلار. سالداتلاردا بونو گۆروب اوجادان گولوردولر. سالداتلار بونا دئيبيرديلر، ساناماق! اوزو ده نئچه دونه بو ايشى گۆروردولر. هر دن واقونلارين دئر دئشيبيندن اوبيرى واقون اوشاقلارى ايللا دانيشيرديق. سالداتلار گۆرنده ووروردولار بيزى. اما داي قاطار يولا دوشندن سونرا چرخلرين سسى بو اجازهنى بيزه وئرميردى. سو ايللا چؤرك وئرمه بين بللى واختى يوخ ايدى. او داياناجاقلاردا كى قاطار آز دوروردو، بير دؤنه سو وئيريديلر اما قاطار چوخ دوراندا ايكي دؤنه سو وئيريديلر. خوره ييميز يوز اللى قيرام كاشا آشى ايدى. كاشا بير جور آش ايدى كى يا سودا قايناميش آرپادان يا دا بوغدادان دوزهلديريديلر. بير جوره پالچيقدان دوزلميش دولجالارى وار ايدى. كاشانى اوندا گتيريب بيزه وئيريديلر. پايميز بير فينجانلىق اولوردو. هر دؤرد آداما ايكي قاشيق وئيريديلر. اونا گۆره مجبور اولوردوق تتر يئيك كى دوستوموز دا خوره بين يئيه بيلسين.

بعضى داياناجاقلاردا سو اولموردو. اولسايدى دا اوقدر اوزاقدا اولوردو كى بيزيم كانواى لار اربيريديلر گنديب بيزه سو گتيره لر اونا گۆره هر دن ايكي گون سوسوز قاليرديق.

ياغيش ياغاندا اللريميزى پنجره نين داراغيندان چيخارديرديق كى اوووجوموزا بير آز سودولدوروب ايچك اما سالداتلار تونغلرينين كۆتوگو ايله اليميزدن ووروردولار.

بير گون كاشا اولماديغينا گۆره بيزه قورو باليق وئرديلر. قورو باليق هامينى سوسوز ائلهدى. نئيله يك نئيله مه يك بير شبد قوردوق. بير قوجا اربيللى فدايى وار ايدى كى اونا قراژدانى دئيبيرديلر. او واقونون اورتاسيندا يره اوزانيب اوزونو قششه ووردو. او شاقلا ر باشلا ديلار قيشقيرماغا:

– قراژدانى كانواى قراژدانى كانواى!

بير دن واقونون قايسى آچيليب نئچه سالدات ايچهرى گيريب سوروشدولار كى نه اولوب؟ اوشاقلار بيلديكلرى سنيق سالخاق اوروس ديلى له اونلارى

باشا سالدیلار کی بو قوجا کیشینین سوسوزلوقدان اورهی کئچیب سو دا بوخدور.

قاباقداکى سالدات قوجانین اوزونه باخیب اوندان قوجانین بوش بؤیوروندن ائله بیر تپیک ووردو کی یازیق کیشی دیک آتیلیب باشلادی بانقیرماغا. سالداتلار باشلادیلار باتوملا اوشاقلاری وورماغا کی نییه اویون چیخاردیرسیز. زاریلداماق سسی واقونو باشینا گۆتوردو.

هله سیقار سیزلیق دا اوشاقلاری اینجیدیردی. لاگرده اولاندا بیر تهر سیقار وار ایدی ماخورکا آدینلی. اوشاقلارین چوخو لاگرده سیقارا دادانقی اولموشدولار. اول قطارلا یولا دوشنده سیقار وار ایدی. أما دای یاواش یاواش سیقار قورتاریردی. اوشاقلار بونا دۆزه بیلیردیله ائله کی دۆرد باشا بیر سیقار چکیردیله. هله کبریت ده قورتارمیشدی. اوشاقلار پالتارلارینین پانبوغوندان چیخاردیب اونو ائله اویکه له بیردیله کی آلیشسین. بو ایش چوخ سس سالیردی. سالداتلار ائشیدنده ایچهری یه کئچیب، اوشاقلاری ووروردولار. سیقارین توستوسو بیر یاندان، قیرخ آدامین هوگه سی اویاندان بیر ده کی توالت اییسی واقونون هاواسینی مالین هاواسینا دؤندریمیشدی. ائله عفونت اییسی گلیردی کی قراژدانی کانوای لار ایچهری یه کئچنده اورکلری بولانیب باشلاییردیله ییزی یامانلاماغا.

بیر گون اردیبلین آغا باغیر کندیندن اولان فداایلرین بیرى باشینی اوبیرسی واقوندان اوزادیب قیشقیردی:

– آی بالا، مستوفی دان سوروشون کی بیز هارداییق؟ بئبيله ده یول اولار؟ هارا گئدیریک؟

آخی جمعیمزده بیر دنه ساوادی اولان ائله اسد مستوفی ایدی.

اسد دئدى:

- نورى آغا بابا بئناوا. گونلر گوده لير. هاوا سويوقلاشيب. يان يۇرهميز ده دولودور قارلى يولكا آغاجلارى نان. دئمك بيزى اورسيتين قوزئيينه سارى آپاريرلار. بيز سيبرى يه سارى گئديريك.

بو سۆزلرى ائشيدن كيمي هامنين قوتو قورودو. اونلار كى ائله بيلير ديلر ايرانا گئديريك اومسوق اولدولار. اسده دئديم:

- اسد نيه بيردن وال دؤندى؟ اولده بيزى خوداتا آپارميشديلار، اؤزو ده بيزى بئگارا آپارميردیلار! ايندى بيزى سيبرى يه آپاريرلار. نه اولوب؟

اسد دئدى:

- حتما يوخاريدا وال دؤنوب.

ايگيرمى گون ايدى يول گئديريك. هامنين قول قيچى توتولموشدو. گوندوزلر لاپ گوده ليب گئجه لر اوزايردى. پنجره دن هر يانا باخيرديق قار ايدى. بيز ساموخ دان يولا دوشنده ياي ايدى. اوندا واقونلاردا ايستى دن بوغولوردوق. اما ايندى سويوقدان عفونت ايبيسى ارادان گئتميشدى. سويوقدان تيره بيرديك، ياتا بيلميرديك. هئچ كيمين جينقىرى چيخميردى. هردن بير دايانا جاقدا دوراندا ياليز سالداتالارين سسى گليردى.

بیر گون قطبا ياخين بير دايانا جاقدا دوردوق. ايكيندى واختى گون باتيب هر يان قارانلىق اولدو. بيردن كانواى لار قاپينى آچيب، كاشا دولچاسينى ايچهرى يه قويوب قاپينى اؤرتدولر. قاراندوروق چؤكدو. آخى گؤرموردوك كى كاشانى بؤلك. قرار اولدو دولچانى امانت وئرك بيرينه ايشيقلاناندا هامنين پايينى وئرك. پوشك اتديلار. حسن شهبازين آدى چيخدى. حسن شهباز دولچانى قوجاغينا آلدى. هاميليعان بيرليكه ياتديق. گون چيرتلاياندان سونرا دوردوق كى يئمهي بؤلك اما گؤردوك كى دولچا يارى اولوب. هامى تۆكولدو حسنين اوستونه. اسد حسنين قانينين آراسينا گيردى. قويمادى اونو ازهلر. اونون يئرینده

قرار اولدو هر دؤنه خورک وئرلنده اونون پاييندان اسکيله. گينه يولا دوشدوک. بو يول قورتاران دؤيوردو ائله بيل. خورک يئمه ييميزين بللی ساعاتی يوخ ایدی. بعضی گون بير ائوينه بعضی گون ايکی ائوينه خورک يئيرديک. مريض چوخالدى. شام اسيبلی آغا بابا قان چيخيردی ائشيبه. آما کيم ایدی باخان. هر دن ائله جينه نيرديک کی دئيرديک آلمانلی لار ياخشی ائله بيرديلر کی بو اوروسلاری قيريرديلار. بيزی یای چاغيندا ته نیک پالتارلا اتميشديلار واقونا. ايندی سيبری ده همان پالتارلا يول گئيرديک. اوتوز گون ایدی کی يولدايدیق. بير دن قاتار دايانيب کانوايلار قيشقيرديلار کی دوشون يئرہ.

واقونون قاپسی آچيلينجاق گؤزوم بؤيوک بير دوشرگه يه دوشدو. دؤره قارلی دومانلی داغلاری مئشله بوروموشدو. آياغیمی يئرہ قويونجاق ييخيلديم. الله- شيب بيرده قالخديم آما ايکی آتدينجاق گينه يئرہ ييخيلديم. ائله بيل قيربخ شوشه اوستونده يئريرديم. هامی منيم گونومه دوشموشدو. دئديم:

- اسد نيبه بئله اولوروق؟

- به ائله بيليرسن نيبه بو اورش کانواي لار بيزی ووروردولار؟ بير آی بير يئرده اوتورماق، ترپشمه مک دامارلاری قارا قانچير ائله ير. بيزی ووروردولار کی قانيميز دولانسین.

کانوايلار ال چکن دؤووردولر، ائله بيزی ووروردولار کی دوروب يئر بيک. اسد اوشاقلارا دئدی:

- آماندی دورون يئرئون يوخسا دای هميشه ليک اوتوراجاقسيز.

اسد مستوفونون سؤزيله هامی دوروب يئر يمه يه باشلادی. لاگريميزه بير گؤز سالديم. چوخلو بينالاری وار ایدی لاپ بئله خيابانلاری دا. اورا تات کالون دئيرديلر. بيزی خوزيبسه آپاريب تزه کانوايلارا تحویل وئرديلر. اونلاردا بيزی

ياتاقخانايآ پارديلار. ياتاقخانالاردا دۇرد مرتبەلى ياتاقلار وارايدى اۇزو دە تميز ايدىلر. اوردان بيزى سوردولر يىمك خانايآ. ايكى جورە ايسى يىمەيى گۇرنجك، آج قورد كيمين جومدوق. آلتى يوز قيرام دا چۇرك وئرميشدىلر. بيزى بىئارآا گۇندرميردىلر. تزه بىر شئيلر اۇيرنديك. اسدى قوماندانليغا آپاريب بىر ساعاتدان سونرا بوراخديلار. سونراسى او گنديب اوردا كى دوستاقلارلا دانيشيدى. بللى ايدى كى بيزە تزه خبرلر گتيره جكدى. بيز اوردا سورگون ايدىك. هر ائلدن وار ايدى اوردا. اوروس، اۇزبك، قازاق، بلاروس، آلمانلى، مسلمان، ارمنى...

هله بيز تزه تزه اۇزوموزه گليب آبرى دوشدويوموز يولداشلاريميزى گۇرورب قوجاقلاشيب آختاربرديق. ايكيندى واختى ياتاقدا بيغليديق اسدين دۇرەسبنه. دئديم:

– اسد نه اولوب سن الله دى بيز دە بيلك.

اسد دئدى:

– پيشهورى اولوب. بىر دئيبم دە دئيبىرلر كى اونو اۇلدورولر. گومان او بيزيم اوستوموزده هئى مير جعفرنن ديديشيرميش. سيد جعفر اولندن سورا مير جعفر راحتلاشيب. سرحددن غير قانونى كئچمه بيزه گۇره بيزه اوچ ايل دوستاق و سورگون يازيبلار. داي بوش يتره سئوينمە بين كى ايرانا قايبدا جاقسىز. ايندى بيز سبيرينين آرханسكا سينين اوختا شهرينين قيراغيندا ييق. يانى شمالى قطبدا. بوندان بو يانا بوتون چاليشماغيميز بو اولاجاق كى ديرى قالاتق. اوشاقلارين رنگى روفو بو سۇزلرى ائشيدندن سونرا آغاردى.

ايكى گوندن سونرا بيزى حاماما آپارديلار. بئله ليكله بىر آيدان سونرا يووونا بيلديك. گونده اوچ ائوينه بيزه خورك وئربرديلر، بيز دە گۇزوموزه تپيرديك. يىمك دن سونرا چيخيب لاگرده گزيرديك. هاوا هميشه پلمه اولوردو، لاگرين دە دۇرەسى قارلى آغاجلارلا دولو ايدى. گئجەلر اوزون ايدى. هله دئيبيردىلر

بوندان دا اوزون اولاجاق.

بیر آی اوردا قالدیق. داها بیلیردیک کی بو تزلیکده بیزی گۆندهره جکلر ایشله مه یه. هریانا باخیردین گۆز ایشله دیکجه مئشه دولو داغ ایدی. تبریز اوشاقلاری ایلا اینستوتون نظامی اؤیرنجی لریندن خبر یوخ ایدی. ائله شکیده آیریلدیغیمیز ایدی. بیز هله دینه له نیردیک چون هله آخساییردیق.

آزاری چوخ اولانلار مریضخانادا معالجه اولوردولار. اصلینده اورا بیر بندر کیمی شهر ایدی شمالی منجمد اقیانوسونون یانیندا. سویو دا دونموشدو. تات کالون چوخ بؤیوک ایدی. دئییردیله نئچه مین نفر آدام وار. حتی آرواد دا وار ایدی اوردا کی اؤزل بؤلوملرده ساخلا بیلیردیله. جمعا سگگیز یوز ایرانلی وار ایدی اوردا کی اردیلی، آستارالی، زنجانلی و میانالی ایدیله.

مین دوققوز یوز قیرخ یئدی- جی ایلین اکتبرنون آخیریندا یانی قیشین پوفه پوفونده، سحر چاغی بیزی سیره یه دوزدولر کی بؤلوب لاگرلره گۆنده ره لر. هامی اؤز دوستونون یانیندا دوروردو کی بیر لاگره دوشسونلر. سونرا بیزی بؤلوب کاماندار ماشینلارین آرخاسینا میندیریب، یولا سالدیله. نئچه ساعات او سویوقدا اؤزوموزه قیوربلا قیوربلا یول گتتدیک. آخیردا لاگریمیزه یئتیشدیک. لاگر بیر بؤیوک مئشه نین ایچینده ایدی کی آغاجلاری یولکا ایدیله. لاگرین دؤرد بیر یانی تیکانلی مفتیل ایدی. کاماندار ماشینلاردان بیزی دوشوردوب آپاردیلر لاگرین ایچینه. یاتا قخاناسی، آشپازخاناسی بیرده مریضخانا ایله حامامی وار ایدی. گومان بیز دن قاباق یئرلی سورگونلر اوردا ایمیشلار. اورانین باشچیلاری اوروس ایدیله.

ساموخدا اولاندا یئرلی دوستاقلار وار ایدیله. اونلارین عائله لری اونلارا یئمکدن گئیمله لی دن گتیریدیلر. اودور اونلار جیره یه باغلی دؤوردولر. هردن ده اؤز یئمکلریندن بیزه وئیریدیلر. آما بوردا بیزه یئمک گتیرن یوخ ایدی. گرک جیره ایله کئچینیردیک. گونده اوچ ائوینه بیزه یئمک وئیریدیلر. اوچ گون

دينجلمكدن سونرا بيزى ايشه گتتمكچون بۆلدولر. هر كيم بير آز آلا تلکه اوروس دىلى بيليردى قاباغا آتيليب اۋزون گۆرسه دىردى. بيزيم ايچيميزده بير چىرون رضا وار ايدى كى اوروس دىلىنى چوخ ياخشى بيليردى. اوروسلار اونو لاگره كاماندان سىچديلر. پرابالارى سىچمك، هامىنى سيره يه دوزوب ايشه گۆندرمك اونون بوينوئا دوشدو.

اسد مستوفى نى كۆمك وئرديلر اورانين دوقتورونئا. دوقتور يهودى ايدى. ائله- بيل اونون محكوميتى چوخ اوزون ايدى. هميشه ساكت هميشه ده فكرده اولوردو. او حيدر عمى آدیندا بير اردبيللى نى اۋزونه ديلمانچ سىچميشدى. منى آچاچ كسنلرين قوروهونا وئرديلر. اسد مريضخانئا گنديب باشلادى ايشله مه يه.

سحر يئددى ده بيزى چاى چۆره يه آپاردىلار. شمالى قطين گتجه سى باشلاميشدى. گنديب چاى چۆره يى يئدىك. اوندان بيزى سيره يه دوزدولركى ايشه گتدك. هامى بيرييريندن سوروشوردو كى سحر آذانى نه واخت دىر؟ نه واخت سحر نامازين قىلاچاغىق؟ اردبيل اوشاقلارين بيرى قاباغا كىچيب رضا كامانداتئا كى ايندى اونا رضاشاه دئيردىك دئدى:

- رضاقرآذانى، سحر آذانى نه واخت اولاجاق؟

- ئئيليرسن؟

- به ناماز قىلماياچاغىق؟

رضاقمچىسىنى چىخارديب باشلادى اونو وورماغا:

- اده ديوس به سن كامونىست دؤيورسن؟ ناماز نه دى؟ بو فاناتىك سۆزلردن،

ايشلردن نييه ال چكىمرسن؟ بير ده گۆرسم بيرى ناماز قىلير اونون دريسىنى

سوياچاغام. به گۆرمه ديز كى بو دين بيزيم باشيمىزا نه اويون گتيردى؟

- رضاقرآذانى، دين بيزى بورا گتيرمه ييب. بيزى بورا كامونىستلر گتيريلر!

رضاقمچىسىنى چىخارديب باشلادى اردبيللىنى وورماغا. ائله اوندئا جبرائيل

آدینلی بیر اردبیلی قاباغا کئچدی. اونون قوللاری آغاجین کۆتویونه اوخشاییردی. رضانین الیندن توتوب دئدی:

- بیر ده وورسان بوغازووی اوزهرم.

رضاچئروون اوژ دؤره سینه بوینو یوغونلاری بیغمیشدی کی اونو قوروسونلار.

قیشقیردی:

- پومیش

بوینو یوغونلار جبرائیلین اوستونه جومدولار. قاباقدا گلن بوینو یوغون بیر یومروق آتدی جبرائیلین چنه سینه. جبرائیل بیر آز دوروب آغیزینداکی قانی توپوردو، اوندان اونا بیر دوه دیزی ووردو. گده ایکی قات اولوب باشلادی اوفولداماغا. ایکینجیسی گلیب جبرائیله بیر تپیک آتدی. جبرائیل اونون تپیگینه ائله بیر تپیک ووردو کی حریف یئره بیخیلیب فیرلاندی. اوندان اونون باشینی توتوب چیرپدی دیزینه. اوچونجو بوینو یوغون آتلاندی جبرائیلین اوستونه. جبرائیل قیراغا چکیلینجک، گده یئره دیدی. جبرائیل آتلانیب اونون بئلینه دوشدو. حریف جیریندن قیشقیردی. بیردن قاپی آچیلیب آفتاماتلی اوروسلار ایچهری یه کئچیب جبرائیلی او کی وار آفتامات کۆتوگو ایله ووردولار. جبرائیل یئره یاخیلدی. اوروسلارین کاپیتانی دئدی کی جبرائیلی سورویه سورویه آپارسینلار قارسا، اوندان رضایا بیر شیلله چکیب دئدی:

- کتو سکا زال تئبه دراتسیا؟

- آنی خاتیل پوکالانسانسا.

- کاک ناشت واس؟ یوبوت بابامات؟ پوست اونی دلاشتوننی یا تاک. مو

پروستو خاتیمو رابوتیت.

سورا بیلدیک کی کاپیتان دئییب قوی هر نه ائله بیرلر ائله سینلر بیز فقط ایش

ایستیریک.

بیرآزدان بیر اوزون ایپ گتیردیلر. هامیمیزین بئلینه تاخیب اوندان بیزی لاغر

دن چيخارتديلار. هه او ايپ اولماسايدى، اوقارانليقدا ايتريديك. بير ساعات يول گندندن سونرا يئتيشديك ايش يئرینه. گوجلورله بالتا ايلانوشار وئرديلر. قاباقدا گندن اينده فئر دوتموشدو. فئرین ايشيغیلا، اوشاقلار باشلاديلار آغاجلاری كسمه يه. منه ده بير دهره وئرديلر كى آغاجلارين خول بوداغين ووروب توكم. بيلميرديك سحر آذانى نه واختدير. پرابلار دا قويموردولار دستماز آليب ناماز قیلاق. اونسوز دا سويلا وورسايديق ال آياغيميز قارالاجاقدى. تيمم ائله ييب ائله ايشله يه ايشله يه ناماز قيلديق.

ساعات اون ايكي يه ياخين گون چيخدى. پراب لار فیت چالیب دئدیلر:
 - ناهار واختی دیر.
 ناهاریمیز یوز اللى قیرام کاشا ایدی. اونو دا اربه ايله لاگرا دان گتیرمیشدیلر. یول اوزونو کاشا دونموشدو. ناهار واختی چؤرک ده وئرمیردیلر. بیز بیر ايکی اوچ کاشامیزی یئیب بیر آز دینجلدیک. أما سويوقدان دینجلمک اولموردو کی. اودور دوروب باشلادیق ايشله مه يه کی ايسينک. ساموخدا اولاندا پرابلار آذربایجانلی- لی دیلار. اونلار بیلیردیلر بیر بیرلریله مسابقه قویسالار هامینین ضررینه اولاجاق أما بیزیم پرابلار کی ایرانلی دیلار هله تجروبه سیز ایدیلر. باشلادیلار بیر بیرلر ايله مسابقه قویماغا. منیم قولوم دای هئیدن دوشدو. پراب گلیب منه دئدی:
 - به نیبه ايشله میرسن؟
 - دای قولومون هئی یوخدی!
 - بیر ایش گورمه قایدانان سورا گئدیب رضاشاهها دئیم ها!
 - والله دای هئیم یوخدور.
 بو های کویه هامی بیغیشدی دؤره میزه. فدایی لرین بیری دئدی:
 - نیبه زور ائلیرسن یازیق بیر جان دا الله بوشلودی. ایستیرسن ائله اول گون بوردا بیخیلیب اوله؟ ائله اوندا بیر کولک باشلادی کی هامینین یئددی قاتیندان

کئچدی. بیر ده گۆردوک دوقتورلا حیدر عمی گلیرلر. کولک ائله اسیردی کی بیریریمیزین سسینی ائشیتمیردیک. دوقتور گلیب بیر سۆزلر دئدی. حیدر عمی باشلادی اونون سۆزلرینی بیزه دئمه یه:

- ساختا قیرخ بئشی آشیب، ایش تعطیل دیر. قایدین لاگرایا. ایپلری بیریریمیزه باغلایب لاگرایا ساری یولا دوشدوک. ائله بیر آز کئچمه میشدی کی گون باتدی. گئجه واختی لاگرایا یئتیشیب سیغیندیق اودون پیچلارینا.

گئجه اسد گلیب بیزله دانیشیب دئدی:
- دوقتور دئیر ساختا قیرخان یوخاری یا قالخسا ایش تعطیل اولوب قایدیب لاگراین ایچینده ایشله مه لی سیز.
پرابلارین بیری دئدی:
- اوندا ایشیمیز آزالیب جیره میز ده آزالار.
اسد قایدیب دئدی:

- بیر آز زیرنگ اولون. بیزه له نئچه ایل بوردا واریق، گرک چالیشاق دیری قلاق. بیریریزنن بئله مسابقه قویساز بو تئزلیکده هاموز حالوالیق اولارسیز. بو سۆزو من یئتیرمیشدیم اسده. گئجه هامینین قول قیچی خاما دوشموشدو. قرار اولدو پرابلار بیر بیرلرله هئیبی سئیبی قوروب ایشله یه لر.

هاوالار یامان سو بوموشدو. هردن اللی درجه ساختا اولوردو ائله کی قازانلار چوخ گئج قایناییردیلار. او وخت دوقتور قویموردو بیز مئشه یه گئدک. لاگرده قالیب ایچهری ایشلری گۆروردوک. نه بیلیم اودون سیندیرماقدان، قار کورومکدن و بئلنچی ایشلر. ایش او قدر چتین ایدی کی هله ایکی آی سووشمامیش سورگونلرین یاریسی ایشدن معاف اولدولار. اولارا اوپال دئیردیلر.

لاگرين مسئللارى مجبور اولدولار بو آداملارين جيره سينه ويتامين قاتالار. هله كى بيري الدن دوشوردو كمسيون قورولوردو. اوندان سورگونو لومه له لوت دوكتورلارين قاباغينا گتيريرديلر. چوخونون وضعينه باخاندا دوكتورلار باشلاريني توولاييرديلار. يازيق سورگونون قابيرقالارى ساييليردى. بوغازلارينين آلماسى يوماغا اوخشايردى. بئللرينين سومويو، اور كيمين ائشيه چيخيردى. اوندا كومسيون اونا اوپال يازيرديلار. بير اوپال اوچ آى استراحت ائديردى. اونلارين قالين پالتارلاريني آليب وئيرديلر ايشله ينلره.

بير جوره بئزدن دوزلميش باشماق وار ايدى كى سيبرى ده اونسوز يئريمك اولمازدى يوخسا آياق قارالاردى. اونا ولينكا دئيرديلر. اوپال لارين او باشماغيني دا آليب وئرميشديلر ايشله ينلره. الدن دوشن او قدر چوخ ايدى كى بير ائوينه ده آرتيق بيز خورك وئرديلر. چؤرك جيره ميزه ده يوز اللى قيرام چوخالتديلار.

اوردا ات يوخ ايدى، اونا گوژه هر دن بيزه سوتولكا باليغى وئيرديلر. آيدا دا سگگيز يوز قيرام شكر وار ايدى جيره ميزده. سحر چاغى چاي چؤره يه گئنده، اوپاللار اديالا بوروردولر. قايداندان سونرا اونلارى ياتاغا قويوردولار. دئيرديلر رضاشاه دئييب ياتاق سوپورولسون سونرا. يازيق اوپال لار اديالا سيرتلىرى ووروردولار. چون ولينكالاريني دا آلميشديلر تئز تئز بير آياقلاريني گوئوروب بير آياقلاريني قويوردولار. بير گون رضا شاهدان سوروشورلاركى بو يازيقلارا نيهه بئله عذا جزا وئيرسن، دئيير، قوى بيرآز ترپنسينلر جانلارينا قان يايلىسين.

اوپاللارى، اوچ آيدا ساغالماسايديلار مركز مريضخاناسينا گؤنده ريريرديلر. بعضى اوپاللار خورك جيره لرينى سيقارلا عوض ائليديلر كى هميشه آريق قاليب ايشدن معاف اولالار. بونو لاگرين مسئللارى باشا دوشموشدولر. بيرگون رضا شاه هاميني بير يئره بيغيب دئدى:

- ائله بيليرسيز اوپال قالب مركزه گئتسز نه اولاجاق؟ ديرى قالاجاقسيز؟

بولارا بير آدم گركدی کی ايشله يه بيلسين. ايندی بيری هئچ کارا گلمه سه نه اوچون بو اوروسلار اونا يئک وئرسينلر؟

رضا شاه هامينين کورکونه بيت سالدی. اوشاقلارين بيری سوروشدو:

- هئچ مرکزی مريضخانادان بيری قاييديب؟

اسد مستوفی دئدی:

- يوخ هله اوردان گلن اولماييب!

چوو دوشدو کی مرکزی مريضخانادا دوقتورلار هرکیمی جواب ائله سه لر، اونا بير هاوا آمپولو ووروب سيليرلر. اوندان آپاريب بوزلو گوئلره آتيرلارکی داها تاپيلماسينلار. داها اوگوندن اوپال لار بتر قره قاييتدا قالميشديلار. باشلاميشديلار داها آرتيق يئميه. ايستيرديلر ساغاليب ايشه گنده لر اما بعضی اوپال لارين دوغرودان حالی ياوا ایدی. بيرينجی دسته، يانی اوچ اوپالی گوئدرديلر مرکز مريضخاناسينا. اونلاری آپارندا دوقتورا يالواريديلار:

- دوقتور قويما بیزی آپارسينلار. بيزيم ساغالماميزا آز قالير.

دوقتورون ديلمانجی حيدر عمی دئدی:

- بو ايش دوقتورون اينده دؤيور. سيزين اوچ آييز قورتاريب. دوقتور دای

بوندان آرتيق سیزی بوردا ساخالایا بيلمز.

آپاريلان اوپالار باشلاديلار بيزه يالوارماغا:

- آی اوشاقلار قويمايين بیزی آپارسينلار!

اما کيمين ايندن بير ايش گله بيلردی کی؟

گون به گون هاوالار سويوبوردو. هردن بئله اولوردوکی گئديب ايشه باشلاياندان سونرا اللی درجه ساختا دوشوردو. بئله واختدا داها دوقتور دا گليب اوژونو بيزه يئتيره بيلميردی کی ايشی دايانديرسين. کولک ده اسنده ائله بيل

اوزوموزه اييئنه باتيريرديلار. بير ياندان دا بالتانى ووراندان جانيميزا تر گليردى. بيردن كى كولك قالخيردى او تر پالتاريميزين آلتيندا دونوردو بيز ده آرتيق ايشليرديك كى بوزوموز آچيلا.

گونلر داها دا گودلميشدى. ناهار چاغى شافاق بير آز قيزاريب ايكي ساعات دان سونرا گينه گئجه اولوردو. بيز داها قاراليقدا ايشله ميه اوپرنميشديك. كسديگيميز آغاجلار، چايين يانيندا توپلانميشدى. بيز چايين يارغانينا نئچه بوپوك طوله ميخي وورب، آغاجلارى بير بيرينين اوستونه تلله بيرديك.

شاختا كسيب توكوردو اما گينه بيز ايشله بيرديك. من داها قاباكي گول محمد دؤبوردم. آچيغى آغاجلاردان چيخيرديم. داها آرتيق هاوانين دورومونا باخان يوخ ايدي. قيرخ يوخسا اللى درجه شاختا اولسا دا ايشله بيرديك. من دهرنى ائله آغاجلارا چيرپيرديم كى ائله بيل اوروس كامونستلرين باشينا چيرپيرام. گليب گئتديمميز ايپين بير اوچونو آزاد قويمودوق. ايبي بير آغاچا باغلايرديق كى اياق يولونا گئنده اوندان ياپيشيب گئديب، گلنده ده اوندان ياپيشيب ائتمهيك. آخى بوران دوشنده ائله آدمى گوتوروب آپايردى. بيرگون ايپين گتميشديم اياق يولونا. قايداندا كولك باشلادى نه قدر آختارديم ايپين اوچونو تاپا بيلمهديم. كوليين وييلتيسيندان اوشاقلارين هاى كويون ائشيتميرديم. بيردن گوزوم بير قوردا ساتاشدى. تتر بالتامى ائمه آلديم. دقتله باخاندا گوردوم آخسايير، اوژو ده قايرقالارى سايلير. اومنى هئچ سايماييب يولونو دوتوب گئتدى. نه واختدان نه واختا ايپين اوچونو تاپيب مصيبتله اوژومو اوشاقلارا يتتيرديم. آخشام ياتاقخانادا قوردون قونوسونو دئينجك، اوشاقلارين بيرى دئدى:

- او قوجا بير قورددى. اوروسلار لاگرلرين يان يوره سينده قورد قويماييلار قالا. بو بيردنه ايله ايشلرى يوخدور. هردن گليب اشپازخانانان چوله توكولن لئش لوشو يئير.

گونلر کئچدیکجک هاوانین ساختاسی سینیردی. باهار فصلی گلیردی. بو دؤنه هاوالار یاواش یاواش باشلادی قیزیشماغا. یاغیش یاغیب، قارلار اریدی. بوسفر آلاهی بیر بلا باشلادی. یاز گلینجک بیر جوره قان سوران هونولر تاپیلدیلار. گۆز گۆرهسی قونوب آدامین اوزونو سانجیردیلار. سانجیدیکلاری یئر اوقدر آغیردی کی دئمیه گلمز. ایشدن قاییداندا هامیمیزین اوزو شیشیب گۆزلریمیز ایتیردی. لاگرده کی اوشاقلار بیزه گولوردولر. دئییردیلر ائله بیل ماسک کئچیردیسیز اوزوزه. مین اوچیوز ایگیرمی یئددی- جی ایلین یازی ایدی. اون آلتی آی ایدی کی او جهنمه ایدیک. اوپالارین استراحتی لغو اولدو اوندان هامی باشلادی گئدیپ آغاج کسمه یه. یای گلینجک گونلر اوزاندی اما گون گۆیه قالخمیردی ائله شافاقدان بیرآز قالخیب ساعاتلار جا گورونوب اوفوغا ساری گئدیردی. بیز کی قارانلیغا عادت ائله میشدیک گۆزوموز اینجیبیردی. دائیم گۆزوموزو قیسیردیق.

مئشه ده جوره به جوره بیتگی چیخمیشدی. اوشاقلار آجالریندان بو بیتگی- لردن یئییردیلر. اما چون اونلاری یاخشی تانیمیردیلار هر دن ناخوشلایب سانجیلانیردیلار. دای بئله اولموشدو کی بیزه باخان ایرحمی گلیردی. او آغ، هئیکلی اوغلانلار، قپ قره اولوب گۆزلری قویویا دوشموشدو. هر دن بیر ده بیر دلی اولوردو. اونلاری تتر آپاریردیلار ائشیگه. یئرلی آداملاری گۆموردوک. اوروس باشچیلاری بیزیمله گۆروشموردولر. هر اعتراضین جوابی کۆتک یا دا گولله ایدی. اونلار یاخشی بیلیردیلر کی بیزی لاگردن چؤله ده سالسالار بیز گینه قاییداجاغیق آخی هارامیز وار ایدی گئدک؟ اما گینه بیزی گودوردولر. داها جانیمیزدان دویموشدوق.

یای گلیب یئیشدی. چایین بوزو آچیلیب چای گورولتو ایله آخماغا باشلادی. ائله اوگونلر ده ایدی کی رضا شاهلا اوروسلار بیزییم ایشله دییمیز یئره گلدیلر. کسدیگیمیز آغاجلار، داغ کیمین چایین یانیندا توپلانمیشدی. اوروسلار او آغاجلارا باخیب، رضاشاهلا دانیشدیلار. بیر آزدان رضا شاه گلیب بیزه دئدی:

- دستور وئریبلر کی بو آغاجلاری تحویل وئرک.

پرابلار دئدیله:

- جناب کاماندانت آخی بورا یول چکمک لازیمدی کی بو یوک ماشینلار گلیب بو آغاجلاری یوک ووروب آپارسینلار. آخی هله یول چکیلیمه ییب کی! رضا دئدی:

- بورا یول چکیلیمه یه جک.

- به نجور بو آغاجلاری آپاراییق؟

- چایین سویولا!

- هامینین آغزی آچیق قالینجاق دئدی:

- یول یولاجاغی سیزه دئییرم. سیز گرک بو آغاجلاری چایا تۆکه سیز. هله کی آغاجلاری چایا تۆکدوز، اوقیانوسا ساری گنده جکلر. سیز لۆککه لره مینیب آغاجلارین آرخاسیجاق گنده جکسیز هر یئرده بیر شاما ایلیشدی، اونو بوراخیب چایا تاپشیراجاقسیز. یولوزون آخیریندا چای ائله نیب یئینلیکدن دوشه جک. لاگرین اوشاقلاری اورادا آغاجلاری توتوب یوکله یه جکلر ماشینلارا. سیزی ده قایتاراجاقلار لاگره. ایکی دست سیزه پالتار وئریله جک. بیردن بیری سویا دوشسه تئز پالتارین دیشه جک یوخسا ال آیاغی دونوب، قارالسا کسپلمه لی اولاجاق. بو ایشین رئیس جبرائیل دی!

صباحیسی اوچ دنه لۆککه نی لاگر دن چکه چکه آپاردیق ایش یئرینه. لۆککه لرین ایچی دولو ایدی، پالتارلا ساخسی بیزه چه دن. بیر گالون دا نفت

قويموشدولار لؤككه لرین بیرینین ایچینه. جبرائیل بیزیمله گلیردی. اسد سوروشدو:

- جبرائیل یاخشی سنی قارسدان بوراخدیلار؟

- نه بوراخاماسی؟ منه دئییلر کی بو ایشی یئرینه قویوب باشچیلیق ائله ایم. بوندان بؤیوک جزا اولار؟ بیر ده دئییلر کی بیر نفر بئله قاچسا اون نفری اونون یئرینه گولله له یه جکر.

ایش یئرینه یئتیشن کیمی پرابلار قیشقیریق سالدیلار. دئییردیلر کی:

- تئز اولون واختلی ایشیزی گؤرون.

بیر آز اودون حاضیرلاییب اوندان لؤككه له ری سویا سالیب. تئز هر نه یی داشیییب ییغدیق لؤككه له ره. جبرائیل دئدی:

- رضا، بیزه هئچ اولماسا بیر اوچ آچیلان توفنگ وئر. بلکه قاباغیمیزا آیی چیخدی. ایستیرسن بئیلله ایشچیلرین گودازا گئده. من لاگرده اونو تزه دن سنه تحویل وئرهرم.

رضادئدی:

- والله، سن آیدان بترسن.

- یاخشی سن دئین اولسون قار یاغسین.

بیزیم جبرائیله آرخالانیردیق. اورداکى لاپ بؤیوک آدمدان، بیر قارینج اوجا، بیر قارینج ائلی ایدی.

جبرائیل بیزه ساری گلیب دئدی:

- بو ایش اولومنن چیلینگ آغاج اویناماقدی. منیم سؤزومه باخساز دیری قالارسیز. بیزه قییم قدیم سو کوره یی وئریلر بیر ده برک آغاجدان دوزهلن شوشگول. سو کوره کیله قویما یا جاقسیز لؤككؤز دؤنه. شوشگول لرن ده آغاجلاری چایین اورتاسینا ایتله یه جکسیز. بیردن سویا دوشدوز. بوغولا جاقسیز. اونا گؤره آغیزی پیچتلی ساخسی بیزه چه لری برک برک باغلا یا جاقسیز بئلیزه.

بیردن سويا دوشسز بو ساخسیلار سیزی گتیرر سو اوزونه. اوندان سیزی سودان چیخارداریق. تتر اولون ایش باشینا دورد آدم چیخسین آغاجلارین باشینا، دورد آدم دا گتسین طویل میخلارینین یانینا. تتر اولون صاباها کیمین بو آغاجلاری تحویل وئرمه‌لی‌بیک.

اوگونکو کاشامیزی یئمه‌یه واختیمیز اولمادی. من شوشگول گوتوروب چیخدییم آغاجلارین باشینا. ایندی باشا دوشدوم نییه جبراییل بیزی اورا چیخاردیب. بیز نچه آی آغاج کسب بیریرینین اوستونه توپلامیشدیق. اونلارین ساققیزی، سیتیرگه‌سی یاپیشمیشدی بیر بیرینه. یانی قاباغینی دا آچسایدن اونلار دوشن دوردولر. بو ایشه ائله شوشگول گرک ایدی. جبراییل نه دئدیسه بیغدیق چینک دانیمیزا.

- من هو دئینده طویل میخلارینی گوپسه‌یینن ووروب باساجاقسیز یتره.
بیرآز سسسسیزلیک اولدو. بیردن جبراییل قیشقیردی:

- هو

آشاغا دا کی لار تتر گوپسیله طویل میخلاری ووروب، باسدیلار یتره. اوندان تتر اوردان چکیلدیملر. جبراییل او بیرسی هووو دئینده، بیز اوسته اولان دورد آدم، باشلادیق آغاجلاری شوشگولله قاباغا ایتله‌مه‌یه. جبراییل قیشقیردی:

- بسدی چکیلین قیراغا!

بیز آغاجلارین اوستوندن آتیلا آتیلا باشا دوشدوک کی آیاغیمیزین آلتی بوشالیر. ائله اوندا گوردوک گورمه‌دوک، آغاجلار گورناهلا توكولدولر سويا. جبراییل قیشقیردی:

- تتر مینین لؤککه‌له‌ره.

هامیمیز تتر قاچیب میندیک لؤککه‌له‌ره. کورک ووروب آغاجلارین آرخاسیجاق چایا قوشولدوق.

چاین سويا بیزی گوتوردو. آغاجلاری چاین سويا آپاریدی. هریرده بیر

آغاچ ایلشیریدی، لؤککه نه کورکله ساخلایب اونا ساری آپاریب آغاچین گیرمانگاهین آچیب تاپشیریدیق سویا. آغاچلارین چوخو سویون اورتاسیلا گنیریدی اما بعضیسی قیراغا گنیدی بوزا یوخسا داشا ایلشیریدی. اونا یاخین اولان لؤککه قاباغا گنیدی شوشکول له آغاچی تزه دن چایین اورتاسینا یولاسالیدی. قارانلیقدا بو ایشی گۆرمک چوخ چتین ایدی اما بیزیم گۆزوموز اویرنمیشدی. بیر ده باخیب گۆردوم اوتوز دان چوخ آغاچ چایین سول ساغ چپینده یارغانا سۆیکه نیب دایانیلار. تتر لؤککه نی سوردوم اونلارا سایی. بیر یکی آغاچی شوشگول له بوراخاندان سونرا گۆردوم داها گوجوم چاتمیر. قیشقیردیم:

- آی جبراییل، گل.

بیرآزدان جبراییل گلیب باشلادی منه کۆمک ائله مه یه. آغاچلارین آغزی آچیلینجاق، بیر دیرک دوز گلدی بیزیم لؤککه میزه ساری. نه خه دیم اللشدیم شوشگول له اونو قیراغا وئره بیلمه دیم. دیرک دایاندی بیزیم لؤککه میزین دالینا. آرخادان گلن آغاچلار دا زور وئریب بیزیم لؤککه نی چؤبور دولر. منن اوچ آدام دوشدوک سویا. سویون آلتینا گتتدیم. یادیم دوشدو کی ساخسیلاری آسمامیشام اوژومدن. یاواش یاواش سو دولوردو جیهه ریمه. باشلادیم اشه دیمی اوخوماغا. ائله اوندا بیر دمیر کیمین ال منی سویون اوزونه چیخاردیب توللادی چایین قیراغینا. هه او جبراییل ایدی. او بیرسی اوچ آدامی ساخسیلار سویون اوزونده ساخلامیشدی. جبراییل اوژ لؤککه سیله یئیین گنیدی اونلاری بیر به بیر سودان چیخاردیب سوردو چایین یارغانینا. من یئره اوزانیب باشیمی سولا چئوریب باخیردیم آما دونوردوم یاواش یاواش. قانیمین دونماغینی دویوردوم. ایستیردیم قیشقیرام جبراییل، آما سسیم بوغازیمدان چیخما ییردی. گۆروردوم نه اولور. جبراییل او اوچ آدامی سوردو یارغانین قیراغینا. اوندان گلیب منیم آیاغیمدان یاپیشیب، منی ده سوردو او یارغانا. بیزدن آرالی دوشوب اوژ لؤککه سینین

ايپيني چكدى. بيرآزدان لؤككەسى گليب يارغانين قيراغيندا دوردو. قاجيب لؤككەنين ايچيندن قالونو گتيردى. بيز آز قاليرديق ستلجم اولاق. بيزى بير بيرئر توپلايب گتندى. بير آزدان نم نه خه ديم اودون گتيردى. اودونلارى قالاييب قالوندان نقت بوشالتدى اوستلرينه. اوتوروب ايكي آغاجلا اوقدر اللشى كى اود قالادى. بيردن تونقال ياراندى. بيزلرى بير به بير سويوندوروب اودون قيراغينا چكدى. پالتارلاريميزى دا اودون قيراغيندا يولكالاردان آسلادى. مئشه دن هر جوره سس گليردى. جبراييل بالتانى اينه آيب بيزيم قيراغيميزدا اوتوردو. من اوزومدن گتنديم.

آييلديغيمدا لؤككەنين ايچينه ايديم. دوستلار چاليشيرديلار كى آغاجلارى چايين اورتاسينا سالسينلار. نئچه ساعات ائله بئله گتديك بيردن اوچ بوئوك آغاج ساغ يارغانا سارى گتديب يارغانين درينليگينده ايليشديلر. بيزيم لؤككە- لرين بيريسى گتدى اورايا سارى. سارى ممد آدينلى اربيلى قيزيلباش نه خه ديم شوشگول له چاليشدى اولمادى. آياغا دوروب كئچدى اوچ آغاجين اوستونه. جبراييل جبيردن قيشقيردى :

- سارى ممد او ايشى گوومه.

دؤنوب بيزه سارى باخيب دئدى:

- قورخماين بير شئى اولماز.

ائله اوندا بيردن چايين سويو چوخالدى اوچ آغاجين بيرى آرالينبجاق، سارى ممد دوشدو آغاجلارين آراسينا. بيز تئز باشلايب كورك ووردوق كى اوزوموزو اونا يئتيرك. اونا بيرآز قالان بيردن بير چاي دالغاسى بيزى قالخيزيب چيرپدى آغاجلارا. سارى ممدين سينهسى آغاجلارين آراسيندا ايدى. اونون قايرقالارين سينماق سسينى ائشيتديم. يازيغين گوژلرى دؤنوب آغ جيهه رينى قوسدو اوستوموزه. دالغا بيزيم لؤككەنى باشينا گؤتوردو، آرخادان دا دؤرد آغاجان

ساری ممدین لئشینى گتیردی.

صباحیسی سویون یئینلیی اسگیلمیشدی. ساحیلین شیندیریندا لاغر اوشاقلاری، آعاجلاری توتوب چکیردیله ائشییه. بیر آزدان ساری ممدین ده لئشینى سودان دوتوب، گتیردیك ساحيله. بیزیم عصبى اولماغیمیزی گۆردوکده، اوروسلار قیراغا چکیدیله. بیز ساری ممدى غسل وئریب، آرتیق پالتارلارا بوكوب باشى اوسته ناماز قیلدیق. اوروسلارین اۆزلری ده کۆیرهلمیشدیله. جبراییل قیسره اولموشدو. ساری ممدین میتی ایله، جبراییلی گۆندردیلر اصلی مریضخانایا. داها اوندان سونرا ایشیمیزی اؤیرندیک. اما گینه نئچه یارالی لا نئچه اؤله نیمیز اولدو.

یابین اورتاسی ایدی کی حکیملر کمسیونو گلیب بیزیم هامیمیزی سویوندوروب اۆز قاباقلاریندان سوووشدوردولار. بیز بیر بیریمیزه باخماقدان اوتانیردیق. قیچلاریمیز یون آعاجینا اوخشاییردی. قابیرقالاریمیز ساییلیردی. دوقتورلار باشلارینی ترپه دیردیله. دای بیز آز ماز اوروسجانى اؤیرنمیشدیک. ائشیتدیم کی بیر بیرلرینه دئییرلر :

- بیر آزدا بئله ایشله سه لر هامیسی اؤله جک!

شیخ عباس آدیندا بیر اردییلی قیزیلباش وار ایدی. او چوخ مؤمن اوغلان ایدی. ائله اوردا، اوزون گئجه لی قیش یوخسا اوزون گوندوزلو یایدا، نئجه ناماز قیلماغی اوبیزه اویرتمیشدی. بیر گون دئدی کی یوخدا گۆردوم بیزی قایتاریرلار. هئچ کیم اینانمیردی. اما مین اوچیوز ایگیرمى یئددى-جى ایلین یابینین اولینده امرگلدی کی هر نه بییمیزی گۆتوروب سیره یه دوراق.

ائشيتيديگيميزه اينانميرديق. كور اللهدان نه ايستر ايكي گۆز بيري دوز بيري ايرى. تئز سېره دوردوق. كاماندار ماشينلار بوغ وورا وورا لاگره گيرديلر. بيزى ماشينلار مينديريب مئشه ايچيله نئچه ساعات يول گئتديلر. بيز ده گۆردوك اون آى قاباكي اصلى لاگر يانى تات كالونا يئتشميشيك. بيز هفتة اوردا قالديق. ادارى ايشلر گۆروردولر. آد يازماقدان نه بيليم آداملارى بۆلمكدن زاد دان. اوردا افسرى اؤيرنجيلرى گۆردوك. ادارى ايشلرين اوزون اولماغى گۆرسه- ديردى. اوزون بيز يولا چيخاچاغيق. گينه ده بيزى قاتار داياناچاغينا آپاريب هر قيرخيميزى بيز واقونا تپديلر اوندان قاتارلار يولا دوشدولر. اول سئوينيرديك كى قافقازا سارى گئديريك آما اسد گونون كۆندونه باخيب دئدى بولار بيزى گون چيخانا سارى آپاريلار! قافقاز گون باتان كۆنده ايدى. گينه اومسوق اولدوق

اوروسالارين دولانيشيغى ديشيلميشدى. داها يامان دئميرديلر. كۆتك وورماق دا يوخ ايدى. هر داياناچاقدا واقونلارين قاپيسىنى بيز ايكي ساعات آچيق قويوردولار كى هاوا ديشيليسين. يئمك ايچمك واختيندا وئريليردى. ايندى داى هاميميز اوروسجا دانيشا بيليرديك. سوروشاندا كى بورا هارا دى دئبيرديلر. بيز ساراتف گوركى، چلنسىكى، شهرلريندن سووشوب اورال داغلارينين اتهيينه يئتشميشديك. گۆردويوموز ائولر و آداملار هئچ اوروسلارا اوخشاميرديلار. ديللرى بيزه تانيش گليردى. جماعت بيزيم واقونلارا چۆركله يئرآما آتيرديلار. آخيردا بيز داياناچاقدا دورونچاق گۆزوم بيز تابلويا دوشدو. يازميشدى "توركيستان" اوره ييم سرينلهدى. ائله بيليرديم ائله ايرانا يئتشميشيك. بيزى ائنديريب سيرهيه دوزدولر. آخشام ساعات سگگيزده يولا دوشدوك. شهر بؤيوك شهر ايدى اؤزو ده يام ياشيل. هامينين حيطينده ميوه آغاچى وار ايدى چوخو دا آلما آغاچى ايدى. جماعتين چوخو مسلمان ايديلار

اوردا. باشلارينا قارا لچك باغلاميشديلار. اوچ ايل ايدى ساواش قورتارميشدى
 اما بللى ايدى كى دوروم هله ياخشى دئيبيل. بيزيم ياتاقخاناميز بۇيوك بىر
 خيابانين تينينده ايدى. ايشچيلر اوردان زاوودلارا گئديب گليرديلر. جماعت بيزيم
 نه كؤكده اولماغيميزا باخيب مات قاليرديلار. هاميميز اولولره اوخشايبيرديق،
 پالتاريميز دا جبر جيندير اولموشدو.

اردوگاهين دؤرد دؤرهسى تىكانلى مفتيل ايدى. بيزى ايچهرى كئچيرديب
 يئرده اوتورتدولار. اوندان باشلاديلار آدلارى چاغيرماغا. هركيمين آدى
 اوخونوردو دوروب كئچيردى ايچهرى. بيز سگگيزيوز آداميدوق. بيزدن سونرا
 دا مين ايكى يوز نفر اوروس، اؤزبك و قزاق وار ايدى. پرابلار اونلاردان
 سئچيليردى. بئله ليكله رضا شاه ديدى اؤزونه. اوچ گون استراحت وئرديلر بيزه.
 هر سگگيز آداما بىر چؤرك ياپان خانيم وئرديلر. او چؤرك ياپدى بيز گؤزوموزه
 تپديك. نئچه ساعاتدان سونرا دوروب قاچدى. داي دئمە گئديب كاماندانا دئير:
 - بولار منى ديلدن سالديلار. نمە چؤرك ياپيرام يئيرلر.
 كاماندانت دا دئير:

- قورخما اونلارين كى ايكى اوچ گونلوك دى. قارينلارى دويور اما گؤزلرى
 دويماير.

اوچ گوندن سونرا چيمكند شهرينين زاوودلاريندا ايشه باشلادىق. او اردوگاها
 سگگيزينجى كالون دئيرديلر. سحر سگگيزده زاوودا گئديرديك آخشام آلتى دا
 دا قايبيرديق. يئمك ياخشى ايدى. ات يا كلله هر دن ده جبير وئيرديلر. يانى
 سبىرى دن چوخ ياخشى ايدى. بيز اوردا تورك ديللى لرله دوست اولدوق.
 زاووددان قايداندان سونرا گئديب آشپازخانا دا اونلارا كؤمك ائليرديك. اونلاردا
 بيزه ميوه وئيرديلر. نئچه ايلدن سونرا ميوه يئمك چوخ ياپيشدى بيزه. اونلارلا
 دانيشاندان سونرا بيلديك كى بيزه اوچ ايل دوستاق وئيريلر. بىر مدت دن سونرا
 بيزى - باى ژان سان - معدنينه آپارديلار كى اوردا ايشلهيك. بيز اوردا داش

سينديريرديق. دای اوخه ديم ايشله ميشديک کی راحت داش دا سينديريرديق،
آما چون ياخشی يئبيرديک جانيميز قاباغا گلدی. بيز او داغليغی سئويرديک آخی
ساوالان لا قارا داغی ياديميزا ساليردی. نه ايت مين اوچ يوز ايگيرمی دوققوزدا
آزاد اولدوق. بيزی کالوندان چيخارتديلار. بيز نئچه يولداش آوارا آوارا چيمکنده
گزيرديک. بير مسلمان اؤزبه بين توکانينا کئچيب چؤرکنن قاتيق ايسته دیک.

اؤزبک کيشی بيزه يامان محبت ائله ييب بيزه اؤزبک پيلووو وئردی. اوندان

سوروشدو:

- سيز هاراليسيز؟

اسد دئدی:

- بيز ايرانلی تورکوک.

- هانسی شهردن سيز؟

- بيز اردبيللی بيک.

- هه، جبرائيل کيمين.

بيز هاميميز مات قالديق. اسد دئدی:

- بو جبرائيل هاردان گليب؟

- يازيق سيبری ده دوستاق ايميش. ساوئت اونا اتنديی قهرمانليغا گؤره

آزادليق وئريب گتيريب چيمکنده. او بوردا ائوله نيپ. گئدين اونو گؤرون.

بيز جبرائيلين آدرسینی آليب يوللانديق.

شيبايئوۋاۋا والتتينا ميكائيل اوا (روس قىزى)

من قزاقىستانىن قورى چىم كندىندىنە مین دوققوزبوز اوتوز بئشده آنادان اولموشام. چىمكندىنەن جىبە خاناسى وار ایدی، بۇيوك شهر ایدی. ياخشى ياشايدىدىق. آنام اۆلدو. بىردن آلمانلار اورسىتە يوگوردولر. بحساب، آلمان ايكىنجى مجادلهده، اول اعلام ائلىردى كى صاباحلارى مثلا فيلان شهرى بومبارتمان ائلهيهجهيم. نظامى اولمايانى چىخارت شهرىندن. اعلام ائلهمه مېش بومبارتمان يوخ. اما هئچ كىم ائوبنى بوراخمىردى. آلمان طياره لرى قورقا كىمى ياغديرىدى بمب. نظامى اولان نظامى اولمايان، قىرىلىردى. عالم قارىشمىشدى. استالين دئدى هامىنى آپارسىنلار جنگه.

آتام، ايكى عمىم، بۇيوك عمىمىن اوغلى، بىيىمىن ارى، گئتدىلر جنگه. البته آتام سرباز چىلىغىن چكىمشدى، اوبىرسى لر ده هامىسى سرباز چىلىغى چكىمشدىلر. بولار كۆنوللو گئتدىلر استالينىن دستورو اىلا. بىزى بۇيوك نم ساخلادى. اما گئدىلر يىمىزىن هئچ بىرىسى قايتمايدىلار. هئچ باشماقلارنىن پاراسى دا گلەمدى. آخى گئدىرىك پستا. آخى هر كىم جنگه، فوت اولوردى، توربادا گليردى، باشماق. مدرك ایدی دا. گئدىردوك گونده پستا گۆروردوك باشماق دا گلەمدى بىزه. بئش نفر دن بىر باشماق گلەمدى. استالينگىرادا گئتمىشدىلر. چوخ آدام گئتى، قايتمادى. آرواد اوشاقلار بىيه سىز قالدىلار. چوخو دا قاتىشىق گئتى، هئچ بىلىنمەدى هارا گئتى، نه صداسى گلدى، نه اۆلوسى نه دىرىسى. تاج ايشىق گئتى قايتمادى، هئش بىلىنمەدى هارا گئتى. شاه ايشىق گئتى قايتمادى، نىسى بىلىنمەدى، نه اۆلوسى گلدى نه دىرىسى. بوجور بوجور آختارىب تاپا بىلمەدوك، چتىن كئچىندوك.

عمیم وار ایدی سوبای، ائولنمه میشدی. اونو سالدات آپاردیلار، اونا دا سالداتلیق دؤرد ایل ایدی. بؤیوک نهنه مین یتمیش یاشی وار ایدی. بیر جامادانی وار ایدی، دولی کاغاذنان. عمیمین کاغاذلاری کی گلردی، هامیسی بییغیردی اوندا.

او زامان هر شهرده کی ساواش وار ایدی سالداتلاری گؤنده ریدیلر اورا. عمیم ده او شهر دن نامه گؤنده ریدی.

بؤیوک نئم ده بیر نامه نی نچه دؤنه یازیب بوتون ساواشدا اولان شهرلره گؤنده ردی. اما او سوبایدان خبر چیخمادی. بیز اوچ باجی قالدوق بیر قارداش. ننه یوخ، دده یوخ. چوخ چتین کئچینیردوک. آجلیق دوشموشدو. بیر باجیم، اون-بیر یاشیندا، آجیندان شیشدی فوت اولدی. شهرده ألما آغاجی چوخ ایدی. میوه-دریب میوه ایله کئچینیردیک.

آخیردا جنگ قوتاردی صلح اولدو. اونا گؤره قارداشیم گئتمه دی جنگه. دؤلت دئدی، هرکیم ایستیر صنعت اویرنه گلسین استخدام اولسون، یئر وریم یتمک وئریم، یاتماق یئر ی وئریم، گلسین لر، هر جور صنعت اویرشسین لر. نجارلیق، داواتکارلیق، هر جور صنعت ایسته سهر وار. قارداشیم گئتدی یازیلدی همان چیم کندینده، کی ایشی اولدو، نجارلیق.

ووردو سویوق دیدی، مریض اولوب، آغ جییریندن لاختا لاختا قان گلدی تۆکولدی. مریضخانادا یاتدی. جانان دوشدو. مریضخانادا چوخ یاتدی اما فایدا اولمادی. مریضخانادان چیخانندان سونرا دای مراجعه ائله مه دی اورا. مدرکی قالمیشدی اوردا دای گئده بیلمه دی نجارلیغا. اوندان باشلادی شخصی ایشله مه-یه کی سورا اونو سرباز توتدولار. وئردیلر بیر شهره کی، اورا مخصوص اسلحه سازی شهری ایدی. او شهرین هئچ صنعتی یوخ ایدی، فقط اسلحه دوزلدیردی.

او شهره گندن ائله بیل خارجی اؤلگه یه گندیردی. گرک ویزا آیلردی بیزیلم دیلمیزه گلن. گنتدی دای اوردا قالدی. اورا اسلحه سازی شهری اولدوغونا گوره بیزه چوخ آز کاغذ یازیردی. گرک دؤلت اجازه سی اولوردی. ایکی، اوچ ایل جنگدن کئچمیشدی کی بیر ایرانلی دوستاق، سیبری دن گلدی. چیمکنده. آدی جبرایل ایدی. بو گومان اوردا یامان قهرمانلیق گورستمیشدی اما ناخوش اولوب مریضخانایا دوشموشدو. بو ساغالاندان سورا بونون دوستاغین عفو ائله ییب گوندرمیشدیلر چیم کنده. چیم کنده خانیملارین چوخو دول قالمیشدی لار. ارلری گتمیشدی جنگه دای دؤنمک یوخ. جبرایل گلیب سالخوزدا ایشله مه یه باشلامیشدی کی منیم دول بییمی گوروب اونو آلمیشدی. اوندان بیزی بیغدی اؤز باشینا، باشلادی بیزی ساخلا ماغا.

قونشولوغوموزدا بیر ار ارواد وار ایدیلار. ار آلمانلی ایدی، آروادی اوروس. بونلار جنگدن چوخ قاباق ائولنمیشدیلر. ایکی دنه ده اوشاقلاری وار ایدی. جنگ باشلانمامیشدان قاباق، کیشینی عسگر آدینا توتوب آپاریرلار. داها ایسی سوراغی گلمه ییر.

خانیمی مهندس ایدی. یاخشی یئری وار ایدی دؤلنده. بیر کنیز دوتموشدو اوشاقلارا.

بئش ایل سوووشموشدو.

بیر گون خانیم مهندیسی ماموریته گوندریرلر ماسکوا یا.

ائله او گنجه کیشی ایش پالتاریندا گلیب قاپینی دؤبور. کنیز قاپی یا چیخان کیمین دئییر، سن کیمسن؟ کنیز دئییر من بو ائوین قوللو قچوسویام. کیشی خانیمی سوروشونجاق کنیز دئییر کی بئله گندیب، ماسکویا. کیشی دوشوب بیر

بیر قونشولارین قاپیسینی دؤیوب، خانیمی خبر آلیر. آخیردا یئتیشیر بیزیم ائوه. جبرائیل قاپییا چیخیب دئدی:

- کیمی آختاریرسان؟

- من اوچ قاپی اوینا سیزین قونشوزام. خانیمیدان خبریز وار؟

- والله من بیلن سن خانیم مهنديسی دئییرسن. بو گون طیاره ایله اوچدو ماسکویایا.

بیردن بؤیوک نم قاباغا گلیب اونو تانیدی. دئدی:

- سن والیهنن اری، ویلهلم دؤوورسن؟ به هاردایدون؟ گئدیب گلمه دین.

ایکی اوغلان اوشاغی کی او ائوده دیلر سنین اوشاقلارین دی ها.

کیشی باشلادی آغلاماغا. بؤیوک نم تلفونلا اونون قوهوملارینا خبر وئردی.

اونلار چوخ سئویندیلهر آما کیشی قالماییب چیخیب گتدی.

صباحلاری ناهار واختی گوردوک محله ده قیرغیندی. گئدیب سوروشدوق

کی نه اولوب؟ بیری دئدی:

- گئجه چاغی بیر بئله نمده، نیشاندا کیشی، کوچه ده دولانیردی. پولیس

ماشینی ساخلائییب اونو تانیدی. اوندان نچه قارا ماشین گلیب اونو ماشینا

سوخوب آپاردیلار.

تلفون ائله دیک خانیمینا. خانیمی والیه تئز اؤزونو یئتیردی چیم کنده. هر نه یی

بیلندن سونرا دوشدو دالینا.

ویلهلمی تاتاریستان و یاکوتیستانا ساری، بو شهردن او شهره آپاریردیلهر،

والیه ده اونون دالیجاق گئدیردی. بو شهردن او شهره گئدیردی. اونو قاطارانان

آپاریردیلهر سا بو دا قاطارانان گئدیردی.

آخی والیه ده ائله دولت آدمی یانی وکیل ایدی. ایکی آی چکدی آخیر

ويلهلمى تاپدى. ويلهلمى آلمانلى اولدوغونا گۆره اجبارى ايش گۆروله جك
سىبرى دوستاغيندا دوستاغا سالميشديلار. اما واليه آخیردا اونو تاپيب قورتاردى
اوروسلارين دوستاغيندان.
سونرا ار آرواد گليب اوشاقلارين گۆتوروب، بيزنن ساغ اوللاشيب دای بيلمه-
ديک نه اولدولار. يولار چيخيب گتديلر...

گول محمد

آدرسى آلاندان سونرا شهرين قيراغيندا بير ائوه يئتيشديك. من قاباقدا گنديرديم. قاباغئما بير اوروس قيزى چيخدى. عقليم باشئمدان چيخدى. قيز نه قيز! اينجه بئل بير قيز، سارشين، ساچنين بير يانى قيزيل بير يانى گوموش كيمي گورونوردو. بير كؤنولدن مين كؤنوله وورولدوم اونا. قيز سوسوب ائله منه باخيردى. نه خه ديم اللشديم دانئشام اولمادى. قيز الى ايله منه ايشاره ائله دى كى، نه ايستيرسن؟ يالئيز بوسؤز آغيزئما گلدى:

- جبرائيل!

اوندان اوژومدن گئتديم. بير ده گوردوم بير ائوين اورتاسيندا اوزاديبيلار منى، بو قيز دا اوزومه سو چيله بير. اوره يئمه دئديم، آى الله من اولموشم بهشت ده يم؟ بيردن بير سس گلدى. آى گول محمد دور آياغا. سس منه چوخ تائيش ايدى. دؤنوب گوردوم جبرائيل. جيبيردن قيشقيرديم:

- آى جبرائيل!

دوروب قاچيب جبرائيلى قوجاقلاديم. جبرائيل منى باغرئنا باسدى. دويونجاق آغلاديق. اوبيرى يولداشلار دا گليب بيزى سارديلار. نه خه ديم آغلامئشديق بئلمه ديم. هنده ورئمه باخاندا گوردوم ائو اهلى له قونشولار گليب آغلار گؤز ايله بيزه باخيرلار. دئديم:

- جبرائيل سن بيزيم جانئمئزى قورتاردين. سنى آپاراندان سورا ائله بئليديك سنى تات كالوندا اولدوروبلر.

دئدى:

- كيم ايناناردى او جهنمدن ساغ چيخاق.

جبرائيل اوتوز بير ايرانئلىنى آلدى قانادينين آلتئنا. هره ميزى بيز ساخوزدا

یئرلشدیردی. بیزیم چیمکند دن چیخماق حقیقیمیز یوخ ایدی. دئمک، اوچ ایل دوستاغیمیز قورتاراندا سونرا، چیمکنده سورگون اولموشدوق. بیر گون جبرائیل بیزلری باشینا بیغیب دئدی:

- آی بالا بیز بوردا قالمالی اولموشوق. بوردان ایرانا قاچماق امکانی یوخدی. ائله یاخشیسی بودی کی بوردا ائوله نیب ائو اوجاق قوراسیز. سوراسینا الله کریمدی.

من ایلک گۆردویوم او روس قیزی یانی والتینانی ایسته دیم. جبرائیل والتینانی چاغیریب دئدی:

- ویپ برینا مایتی؟

- دا

او گون والتینانی منه آداخلادیلار. والتینا اون سگگیز یاشینا یئتیشن کیمین توپوموز اولدو. جبرائیل او بیری ایرانلی لاری دا ائولندیردی. عیسی قهرمانی، لطفعلی دستگیری، احدی له او بیر سیلری. بیری اؤزبک، بیری تورکمن، بیری یاقوت قیزی آلدی. اوندان سورا هامیمیز باشیمیزی آشاغی سالیب باشلادیق یاشاماغا. بیزیم ایکی اوشاغیمیز اولدو بیر اوغلان بیر قیز.

والتینا

مین اوچ یوز اوتوز یئددی- جی ایلده استالین اؤلدو. خروشچوف سیاسی دیشیکلر یاراتدی. اسد بونلارین هامیسینی بیلیردی. او زامان بیر امکان یارانندی کی ایرانلی لار ایران سفیرلیگیله ایلگی قورسونلار. اول اسد باشلادی بو ایشه. ایران سفیرلیگینه نامه یازدی. اونا ویزا گلدی. هامی باشلادی بو ایشی گۆرمه یه. عیسی نین خانیمی یانیب مریضخانادایدی آما او دا بو ایشی گۆردو. او زامان اورسیتین قانونو بئله ایدی کی کیشی عائیله سینی قویوب چیخیب گئده بیلردی آما گرک اونلارین اوتوز ایلیک خشلیکلرینی وئریردی.

بیر گون باشا دوشدوم کی گول محمد ده اسدین ایله نامه یازدیریب گؤنده-

ريب سفيرليگه. بونو بيلن كيمي چوخ ناراحات اولوب آغلاديم. گول محمد منه دئدى:

- والنتينا سن الله گل گئدك بو ولايتدن بورانين آخيري يوخدور. هله اون اوچ ايل كئچيب اما بو اولكه دن باروت اييسي چكىلمه ييب.
گئجه اوتوروب اوژومله فيكىرلشديم. گول محمده يازيغيم گلدى. آخى هئچ بئناوانين پولو دا يوخ ايدى كى بيزيم خرچليبيمىزى وئريب قويوب چيخيب گئده. اوژ اوژومه دئديم يا اوددو يا سو. آتام، آتام اولدو. ايندى بير اريم ايكي اوشاغيم وار. من ده گئده جه يم. سحر گول محمده دئديم:
- گول محمد من ده سننن گليرم اردبيله. چوخ چكمه دى منه ده ويزا گلدى. اوشاقلارى گوٲوروب يوللانديق ايرانا.

بيز مين اوچبوز اوتوز يئددى ده ايرانا گلديك. اوردان گلندن سونرا تهراندا مهران باغيندا آلتى آى قرنطينه اولدوق.
بير آمريكالى گليب گول محمدى آپاردى. بير ساعات دان سونرا اونو گتيريب منى آپاردى. منى سورغو سوالا توتدو:
- فارسى بيليرسن؟
- يوخ.

اوندان باشلادى منله تميز اوروسجا دانيشماغا. نه بيليم هاردا مينديز هاردا دوشدوز. من هاميسيئا جواب وئرديم. بيردن قايديب سوروشدو:
- هئچ سالداتلار سيزنن دانيشديلار؟
من دئديم:

- هه. يولدا نئچه سالدات مينميشدى قاطارا مننن دانيشديلار.

- نه دئديلر سيزه؟

- كييم سيز، هاردان گلير سيز هارا گئدير سيز؟

بو سۆزلری ائشیدیب اوندان منی یولا سالدی. بیر آزدان گلیب گینه گول محمدی آپاردیلار. دای دئمه، سالداتلار قاتارا میننده گول محمد گتمیشدی اوشاقلارا قاققا، نه بیلیم آیین او یون آلا. اونا گۆره سالداتلاری گۆرمه میشدی. من او آمریکالی یا سالداتلاردان دانیشاندا، گول محمده شکلنمیشدیلر کی به سن نییه خانیمون دئدیینی دئمه دین. مصیبتله اونلاری باشا سالدیق کی نه اولوب. اوندان دای بیزنن ایشلری اولمادی.

صباحیسی بیزی ایران وطن داشی کیمین قبول ائله دیلر. هر شئی قورتاران کیمین، اردیبله گلدیگ. اردیبله بیزه شرعی کبین کسدیلر. دینجلدیگکچک نامه گۆندریم قارداشیما. اما جواب گلمه دی.

سونرالار بیلدیم کی دای دئمه قارداشیم، سربازچیلیغین چکنده، چیمکنده بیر قیزا عاشیق اولور. گئدیب آد یازدیریر ائولنمه یه. هئی نامه یازیر اما یوخاری باشندان اجازه گلگیر. اوچ ایلدن سونرا قارداشیما اجازه گلیر کی گئدیب قیزی گۆره بیلرسن.

قارداشیم گئدیب قیزی تاپیب گۆرور کی قیزین قوینوندا بیر اوشاق وار. هه، قیز اره گتمیشمیش. دای اوردان ال چکیر. بیر قیزی تاپیب ائوله نیب دؤرد دنه اوغلو اولور بیر قیزی. سونرالار عکس لرینی گۆندریدی منه. قیزینا منیم آدیمی قویموشدو. نچه ایللردن سونرا قارباچوف زامانی اوغلومنان گتتدیم چیم کنده. گئدیب گۆردوم چیم کند لاپ خارا با قالب. آخی چیم کندین باغ باغاتی چوخ ایدی. چوخ آدام ائله او باغ باغاتیندان یئیب جنگ ده اولمه ییب دیری قالمیشدی. باجیمی گۆردوم. قوجا قلاشب دویونجاق آغلادیق. او منیم اوستو باشیما باخیب توتولدو. آخی اؤزو یامان کؤکده ایدی. دئدی:

- نه جور اولوب سن بئله وارا یئتیشیسن اما من یازیق قالمیشام؟ منه گرک پول وئره سن!

باجیمین بو گلیشیندن اوره ییم سیندی. نه قویموشدوم نه آختاریردیم. بوتون

قوهوملاری گۆرندن سونرا دۆنوب قاييتديق اردبيله. أما هله چوخلو ايرانلی قالمیشدی چیمکنده. اونلارین اوشاقلاری آتالارینین باشینا گلديکلرینی بیلیردیلر. چوخو دا اردبیلی لرین اوشاقلاری ایدیلا. هر دن بیر دوروب گلیردیله
ایرانا، بیزه ده باش وورودولار.

سفره باشیندا ایلشنده گول محمد اوشاقلارین قوپارتدیغی چۆرک قیراقلارینی
یئیردی. اوشاقلار سوروشاندا کی به نییه چورک قیراغی یئیرسن دئییردی:
- آی بالا من گۆردیومو سیز گۆرمه ییسیز!

ایگیرمی - جی بؤلوم

بختی

بیزی لؤکه ایله وولقا چاییندان سووشدوروردولار. ولقادا گؤزایشله دیک جک لؤکه ایدی کی چایین گون چاییندان کئچیردی گون باتانینا. آلمانین لوفت-وافه سی چایین اوستونده اوچوب اود یاغدی ریردی لار لؤکه لره. هر لؤکه پارتلا یاندا ایچینده کی عسگرلر تیکه تیکه اولوب گؤیه سَپله نیردی لر. بیردن بیزیم لؤکه یه بیر کسلیمیش ال دوشدو. اؤزو ده منیم کیمی بیر اردییلی یانی قدیرین باشینا. او کسلیمیش قولو گؤرن کیمین یا ابلفضل دئییه دوروب آتلاندى سوبا. بیزیم بیر یقار دیمز یانی ایراندان گلن سربازلارین سیاسی کمسیری دوروب اونو آفتاماتلا دلیک دئشیک ائله دی. وولقانی سو یو قیرمیزی یا چالیردی. چایا باخیب باخیب اؤز بالیقلی چاییمیز یادیم دوشدو...

تزه دیلم آلمیشدیق. من ائولی اولموشدوم اوغوم وار ایدی. دوستلارلا بالیقلی چایین قیراغینا گئدیپ جشن توتموشدوق. ایکی آی قاباق رضاشاهی مملکتدن قووالامیشدی لار. آما اونون شهر بانیسی هله یئرینده ایدی. بیردن بیر کاماندار ماشینی ساخالیب، پاسیبان لار گلیب بیزی یاخالادی لار. بؤیوک لری دئدی:

- سرباز گئدیسیزی؟

من قاباغا کئچیب دئدیم:

- بيز تزه دپيلم الميشيق. ايندى ده بوردا...

ائله سۆزوم آغزيمدا قالدی کی پاسيبان منه بير شيلله چکيب دئدی:

- بولاری مينديرين ماشينا.

قدیر سوروشوردو:

- بیزی هارا آپاریرسیز؟

پاسيبانلارين بیری باتومونو ائندیردی اونون باشينا. قدیر یئره یاییلدی. دئدیله:

- دوستوزو گۆتورون مينديرين ماشينا.

قدیرين اورهی کئچمبشدی. بيز ال آياغ ائله ييب اونو دا مينديرديک اؤز

يانيميزا. پاسيبانلار سوردولر دوز اوروسلارين كاماندانليغينا. اوندان بیزی ماشيندان

دوشوردوب تحویل وئردیلر اوروسلارا. بير آغ گئين دوقتور گليب آغيزيمیزی

آچيب باخدی. قدیری یئره اوزالتميشديق. یئرده اونون دا آغزينا باخيب دئدی:

- اشتو

من بير اوروس سروانينا ياخينلاشيب دئديم:

- نيهه بیزی توتوبسوز.

دؤنوب بير ترسه شيلله چکدی منه کی ييخيلديم یئره. دوستلار گليب منی

قالخیزدیلار. اوره ييمده دئديم، ياخشى اوروس سنه وئرن الله منه وئرن الله.

بیزی آستارایا آپاریب کئچیرتدیلر اوتایا. اوندان قاتاراً مينديريب يولا دوشدولر.

قدیر باشينا باتوم یئندن لمس اولموشدو. نه دانیشیردی نه گولوردو. ائله

دونو خوب قالیردی. قاتاریمیز هئچ یئرده دایانمادی. گونده بیزه بيرکاسا بوش

وئیردیلر بيرده اوچ يوز قيرام چؤرک. واقونوموزون بير اوجوندا بير دئشیک وار

ایدی. هامی گئديب اوردا چؤله چيخیردیلار. واقونون ایچی بات بات اییسی

وئیردی. هردن قاتار گنده گنده بير سالدات، واقونوموزون باشيندان ایچهری به

کنچیب باشلا بیردی بیزه توفنگله ایشله مه یی اؤیرتمه یه!

اون بئش گون یول گئندن سونرا قاتار دایاندی. بیز هله الی یالین ایدیق. بیزی سیرایا دوزوب یایاق آپاردیلار. دوز امللی پالتاریمیز دا یوخ ایدی. یولون قیراغینا دوشن اؤلولرین پالتونو چیخاردیب گئییردیک. آخی بیز هارا اورا هارا. یاواش یاواش توپ توفنگ سسی قالخدی گوئه. هردن بیر طیاره باشیمیزین اوستوندن اوچوب بومب سالیب بیزی گولله یه باسیردی. طیاره لرین اوستونده آلمان نیشانی وار ایدی. من هر نه یی باشا دوشدوم. بیزی گتیرمیشدیلر کی آلمانلی لارلا ساواشاق. سیاسی کمیسرلرین بیریندن سوروشدوم:

- تاواریش سالدات. بورا هارا دی؟

دئدی:

- دونیانین آخیری. استالینگراد!

اون دؤرد بهمن، مین اوچوز ایگیرمی بیرینجی ایلین چرشنبه گونو ایدی. علی الینی چیگینیمه قویوب منی آییندیردی.

- بختی دور. بیزی لؤککه دن ائندیریرلر.

دوروب لؤککه دن ائندیک. بیزی سیرایا دوزوب دئدیلر:

- سیزه اسلحه وئیریک.

سیره یه دوروب یاواش یاواش قاباغا گئتدیک. مندن قاباق علی ایدی اونا بیر توفنگ وئردیلر. سیره منه یئتیشنده منه یالیز بئش دنه گولله وئردیلر. اوندان بیزی قاباغا ایتله دیلر. بیر آز قاباغا گئدیب هر نه یی گؤرونجک اوشاقلارا دئدیم:

- دورون.

بیز دوشدویوموز یئرده، استالینگرادا گئندن یول اوزو یوخاری ایدی. آلمانلی لار یوخاریدا سنگر قوروب آغیر مسلسلرله آشاغینی ویریپ بیچیب تۆکوردولر. شهره باخیب گۆردوم آلمانلی لار شهری وئران قویوبلار. آخی او ائولرده زئن اوشاق یاشایردی. غیرت داماریم شیشدی. بئینمه بیر فیکیر گلدی.

علی یه دئدیم :

- توفنگووی گتیر.

علی توفنگینی گتیردی من ده بئش دنه گولله نی قویوب توفنگی مسلح ائله دیم. اوروس سیاسی کمیصری گلیب منه قیشقیریپ دئدی:

- نییه قاباغا گئتمیرسیز؟

ایستیردی کولتونو چیخاردیب منی وورا . ائله اوندا بیر گولله دیدی قولوندان.

اوشاقلارا دئدیم:

- یاراسینی باغلایین. یوخسا قان اونی آپارار.

اوشاقلاردا تئز یاراسینی باغلا دیلار. توفنگی الیمه آلیب سورونه سورونه بیرآز قاباغا گئدیب بیزه گولله یاغدییران سنگری توشلادیم. اوچ آلمانلی او سنگردن بیزه گولله یاغدییردیلار. توفنگی دایادیم سینمه. او آلمانلی لارین بیرینی توشلادیم. ماشایا باسدیم. گولله دیدی باشیندان. مسلسلچی، منی گۆروب باشلادی اود یاغدییرماغا. قیشقیردیم:

- اوشاقلار یاتین یئره.

آلمانلی مسلسلچی نین فیشنگ قاتاری قورتاردی. دؤندوم علی یه دئیم کی علی منه فیشنگ یئتیر بیر ده گۆردوم علی دلیک دئشیک اولوب. دای دلی اولدوم. بئینمه قان سیچرادی. آیاغا دوروب او آلمانلی سنگرینه ساری یولا دوشدوم. مسلسلچی آلمانلی ال آیاغینی ایتیریب توپانچا گۆتورب باشلادی بیزی

وورماغا. دۆرد گولله قالمیشدی توفنگیمده. سنگرده کی آلمانلی لار باشلادیلار منی وورماغا. بیر ده گۆردوم آرخامدان گولله یاغیر سنگره. دۆنوب گۆردوم دوستلاریم آرخامدا گلرکن اونلاری وورولار. سنگره یاخینلاشاندا گۆردوم مسلسلچی، مسلسلی مسلح ائله بیر. توفنگیمی اونا ساری توتوب دئدیم :

- تسلیم اول.

آما او مسلسلین گلن گندهنی نی چکدی. دۆرد گولله قالیردی توفنگیمده. بوشالتدیم اونون قارینا. او بیر آلمانلی آینی قالخیزیب چیخدی سنگردن. آما اوشاقلار اونو دلیک دئشیک ائله دیلر.

یئتیشمیشدیک شهرین بویوک میدانینا. آلمانلی لار قورقا کیمین گولله یاغدیردیلار. من اوشاقلارا دئدیم:

- قاباغا گتتمه یین.

بیردن بیزیم باشیمیزین اوستونده اولان سیاسی کمیسر قیشقیردی گئدین قاباغا. یوخسا وورارام سیزی. بیزیم اوشاقلار دوروب گتتیلر قاباغا آما آلمانلی- لارین مسلسل خاناسی هامیسینی قیردی. بیر دوستوم قالمیشدی، حسین آدینلی. بیر ده گۆردوم حسین قاییدیر بیزیم یانیمیزا. من قوجاغیمی آچیب دئدیم:

- گل حسین.

ائله اوندا بیر گولله دیدی حسینین اوره یینین باشیندان. حسینین قانی فانتالادی اوزومه. دۆنوب باخیب گۆردوم بیزیم یارالی اولان سیاسی کمیسر وورووب اونو. حسین اونون یاراسینی باغلامیشدی. دوروب گتدیب او یارالی سیاسی کمیسری قیسنادیم دووارا.

- نه دن؟ نه دن ووردون بو يازيغى؟

- بيزه دستور وئربيلر آرخايا قايدانى ووراق!

- به سنين ايرحمين يوخدور؟

- يوخ. هر نه پارتيا دئسه او دور.

- به سنين اؤز عاغلين هارا گئديب؟

گولدو.

من ده بئنينه بير گولله بوشالتديم.

بير ده گوردوم قيامت قوپوب. اوروسلار بوتون سالداتلارى تۆكموشدولر ميدانا.

آلمانى لار قارشى طرفدن قيريرديلار هامينى. پاولوف آديندا بير سياسى كميسر

منه دئدى:

- گلين كۆمه يه.

اونون گۆزلىنه باخيب اوندان دؤنوب اوشاقلارا قيشقيرديم:

- دورون آياغا.

او قاباغا دوشوب ميداندا چيخارتدى بيزى. بير بينايا گيريب قاباغيميزا گلن

نازىلىرى قيرديق. بوتون بينا كئچدى اليميزه. گئديب پنجره دن باخدیم. بيز

نازى لرين باشى اوستونده ايدىك. يئره بير قناسه دوشموشدو. گۆتوروب

باشلادیم نازى لرى دنله مه يه. قويمادیم بيرى اليمدن چيخا.

بيز بينانى آلميشديق اما نازى لر قيزيل اوردونون قاباغينى آلميشديلار. بيزيم

بينانى آلسايديلار اوروسلارى ياخشى قيرا بيلر ديلر. اونا گۆره پاولوف بيزى بير

يئره بيغيب دئدى:

- هر كيمسيز، هاران گلييسيزسه اؤنه مى يوخدى. ايندى بيزيم ايشيميز بو

بینانی ساخلاماقدی. آگر بیز بو بینا دان گئری چکیلسک اوندا آلمانلی لار چوخ راحت مینلرجه سالداتی اؤلدوره جکلر. دونیانین گلهجهیی بوردا بللنه جک. نازی لر بوردا ساواشی اوتسالار بوتون آتا، آنا، باجی قارداشلاریمیز ژئرمنلره قول اولاجاقلار. من دئمیرم بوردا ایستالینه گۆره ووروشون. دئییرم کی دونیا یا گۆره ساواشین. سیز کامونستلر، سیز کیریسته یین لر، سیز مسلمانلار.

- هامیمیز اور کدن قیشقیردیق.

یاشاسین

صباحیسی آلمانلی لار باشلادیلار بیزه یوگورمه مه یه. بینا یا کئچنی ووروردق. آما تانق سسی گلدی. پاوولوف ایکی تانق وورانی قویموشدو بینانین ایکی یاینیدا. یانی هر یاندان تانق گلسه ایدی وورا بیلردیک. پاوولوف او تانق وورانلاری منه تاپشیرمیشدی.

ساواش باشلادی. اولجه یایاق نازی لر قاباغا گلیردیلر. بیز اونلاری ووروردوق. بینا یا دولونجاق دا اونلار لا یاخالاشیب خنجرله ساواشیردیق. بیردن تانق سسی گلدی. هامی قیشقیردی:

- بختی، بختی، تانق گلیب.

تانق وورانلارین بیر ی ایکینجی قاتدا بیر ی ده اوچونجو قاتدا ایدی. باشلادیم یوخاری قاچماغا. قولاغیمی وئریب بیلیردیم که تانق بینانین هانسی کؤندوندن گلیر. اول گئتدیم ایکینجی قاتا. باخیب گؤردوم هه بیر تانق گلیر. تانق اوزاقدان بینانی گولله یه باسمیشدی. دوروب، بیر توپ گولله سی ده ووردو بینا یا. یارالی-

لارین سسینی ائشیدیردیم. میری قیشقیریدی :

- یاندیم آی الله...

حيرصيم باغيرساغيمي كسيردى. تانق وورانى تانقا سارى توتوب او قدر ووردوم كى تانق پارتلادى.

بيرده سس قالخدى:

- تانق گليز.

دوروب قاچا قاچا چيخديم اوچونجو قاتا. قاباغىما هر نازى چيخديسا ووروب ييخديم. تانق باشلاميشدى بينانى وورمايا. اوشاقلارين سسينى ائشيديرديم. قيشقيريرديلار:

- يا حسين.

تانقى ائله ووردوم كى قاپاغى گوئه گتتى. اوندان باشلاديم بينايا سوخولماق ايستهين نازى لرى قيرماغا. گينه سس قالخدى.

- تانق گليز.

تتر ائنديم ايكىنجى قاتا. بير نازى قاباغىما چيخيب توفنگينين قونداغيني چيرپدى باشيما. من يئرە ييخيلديم. او توفنگى منه سارى توتدو كى بير گولله وورا منه. بيردن اوره يى سؤكولدو. پاولوف آرخادان خنجر سوخموشدو اونون اوره يينه. دوروب قاچديم اسلحه مين باشينا. تانق دوز منى ووروردو اما من اوندان قاباق ووروب تانقى پارتلاندیم. گينه های قوپدو:

- تانق گليز.

باشلاديم اوچونجو قاتا قاچماغا. پيلله لرين اورتاسيندا بير يئكه پر نازى ايللا ياخالاشديق. او منى يئرە ييخيب باشلادى بوغماغا. اليمى يئرە گزديريرديم. بيردن بير سينيى كاشى گلدى اليمه. اونو اووجوما آليب سوخدوم او نازينين بوينونا. ييخيليب باشلادى خيريلداماغا. قاچيب اوچونجو قاتا يئتيشديم. تانق چوخ ياخين ايدى. من اولان اوتاغا بير توپ گولله سى ووردو. دای هئچ نه گۆره

بیلیمیردیم. أما الیمی ماشایا قویوب ووردوم. آخیر گولله می ووراندا تانقین پارتلاماق سسی گلدی. دای اؤزومویلمه دیم.

مریضخانادان چیخمیشدیم. اؤز اؤزومه دئییردیم، دای وطنه ساری گنتمک زمانی گلیب، گنّدیب کومیسئریا دا چاس قووزادیم. ژنرال ژوکوف دوروب بیر میدال آسالادی سینهنمدن. دئدی:

– سن اولماسایدین استالینگیراد ساواشی اوزون اولاجاقدی.

ساغ الیم یوخ ایدی اونا گوره سول الیمله اونونلا گوروشوب چیخدیم. تئره- نیمیز یولدان یتیشدی. من و ساغ قالان ایرانلی سربازلار میندیک تئرنه. تئرن یولا دوشن کیمین دوروب بیر بیریمیزی قوجاقلادیق. اوندان دیونجاق یئیب ایچدیک. چوخ آزالمیشدق. قالان اوشاقلارین بیرینین الی یوخ ایدی یوخسا بیرینین قیچی یوخ ایدی. یول اوزونونو شادلیقلا کئچیرتدیک.

قاتاردان دوشنده گوردوک آشق آباددایق. بیزی تورکمنیستانا آپارمیشدیلا. گنّدیب سیاسی کمیسرین اوتاغینا کئچیب دئدیم:

– یولداش کمیسر بیزیم بوردا نه ایشیمیز وار؟ بیز ساواشدیق میدال دا آلدیق. سیز بیزی گرک اردبیله گونده سیز.

– یولداش بختیار. یوخارینین امریله سیز تورکمنیستاندا یاشایاجاقسیز. ایرانلی یادیزدان چیخاردین. سیز او مرتجع شاهلیق دؤلتینه قایتما یاجاقسیز. بوردا قالب قهرمانلیق سیمبولو اولاجاقسیز.

حیرصیمی یئمهییب او کاپینانین اوستونه جومدوم. أما مامورلار تۆکولوب دوینجا منی ووردولار.

مين دوققوز يوز دوخساندا سرحد لر آچيلدى. بيز استالينگراد قهرمانلارى
ميدالاريميزى ياخاميزا تاخيپ گئتديك سرحدده. هئچ كيم قاباغيميزى آلمادى.
سر حددن كئچيب دوز سوردوك اردبيله. گئتديم آتام گيله. اوغلوم چيخدى
قاباغىما.

ائله اوردا اوره ييم دا ياندى...

ایگرمی بیرینجی بؤلوم

سعید

مین اوچ یوز اللی بئش اینجی ایل ایدی. اردبیلین سویوق قیشی چوخدان باشلامیشدی. سویوق قیش دام دووارلاری دوندوروب، کوچه باجانی قارلا هؤرموشدو.

هره اؤز ائوینه سیغینیب یئنیجه شاهدان وئریم کیمی وئرلن تلوزیونا باخیردی. لاپ عقله گلمه یین لر او قوطنون ایچینده جانلانیردی. او وئریم بئله چوخ اوزاق اولکه لرده یاشایان انسان لارین دانشیق لارینی، دولانیشیق لارینی، یوخسا یاشاییشلارینی گؤرسه دیردی. هه منیم آدیم سعیددی. آغا وئردینین نوه-سی...

آتام، ایستیردی بیزی- قارداشیما انا می بیر ده اؤزومو دئییرم- یئنیجه مالاهادی کوچه سینده دوزلتدیگی ائوه داشیندیرسین. ائومیز تیکیلن زامان بیر دؤنه آتاملا گئدیپ ائوین تیکینتیسینه یاخیندان باخمیشدیم. بؤبور قونشو ایلا بیزیم آرامیزدا دووار چکیلیردی. قونشونون گل گئدینه گؤره بیر ایشگه یول- تکجه بیر متیرلیک دالان - قالمیشدی. قونشونون اوشاق لارینین بیری اورادان سووشاندا، منه باخیب، گؤلومسه دی. خوشوما گلدی. بیز خئیرالدا اولان مشهدی خانیملا مشهدی بابانین ائویندن داشینیب اؤز تزه ائومیزه گلدیک. چوخ گؤزل خاطرلاییرام کی انا م، مطباغا کئچیب، قاب قاجاق لاری یئرلشدیرمه یه باشلامیشدی.

حيط هله تورپاق ایدی- داش دۆشَنمه میشدی- حیطین اورتاسیندا بیر سو شیرى وار ایدی. شیرین قباغى بیر آز درینه دوشوب، گۆلمهجه به بنزه بیردی. آنام، قاب قاجاق لاری اورا گتیریب، پالچیق ووروب، یوویوردو. او گۆروشوملر هئچ زامان بئینمندن سیلینمز. منیم او ائوده اولان ایلك اوشاقلیق اوینامایم او کیچیک گۆلمج دن باشلادی. کیچیک یاستی تاختالاری تاپیب، اونلاری گمی سانیب، چینقیل داش لاری دا دهنز عسگرلری کیمی او گمی نین اوستونه دوزوب سونرا گمی لری سودا اوزدوروردوم. عسگرلره دولو گمی لر ساواشا گئدیردیلر. بیردن دوشمانین توپخاناسی ایشه دوشوردو. یومورو، نارین داش لار توپ گولله لری کیمین او دهنزه قباغا گئدن گمی لرین اوستونه یاغیردی. هر دن بیر گمی او توپخانانین گولله لرینه توش گلیب بوتون عسگرلر ایله بیرلیکده سویا باتیریدی. گمینن سویا باتماغیلا سویون اوزونه چیخماغی بیر اولوردو اما عسگرلر دهنزین دیینه باتیب بوغولوردولار و بو تلوزیوندا گۆردوگوم ایکینجی دونیا ساواشینین گۆروشوملرینه بنزه بیردی.

قالخیب یوخاری دان باخاندا، گمی لرین نجه باتدیغی، منی جوشدوروردو. هئچ واخت عسگرلرین دوغوسونو یوخسا باتان بیرگمیده کی انسان لارین نه کۆکده اولماسینی آنلاماییردیم. ایل لر سونرا، تایتانیک فیلمینه باخاندان سونرا اوبالاجا گۆلمجده نه آجیناجاق جارلارین یاراندیغینی باشا دوشدوم. دئمه هر بیر گمی باتاندا نیسگیل دولو بیر تزه دنیا یارانیرمیش. هه، گۆزو یاشلی آنالار قالیرمیش، بیر ده قورتارمایان نیسگیل ایله اورک آغریسی. بیر گون یئنی داشیندیغیمیز ائوه بیر قوناق گلدی. قوناق "داداش" ایدی- ییز ننه بابامیزا، "داداش" دئیردیک- داداش، شستلی، قامتلی، هوندور بوی بیر کیشی ایدی.

قارا کت شالوارلا، قارا جیلیققا گئینمیشدی. جیلیققانین جییندن ساعتینین زنجیری آسلانمیشدی. او ساعتی، چوخ سؤیوردیم. آنام داداشا اوتوراجاق گتیردی. داداشین اوزو گولوردو. دئمک، قیزین تزه ائوه داشیندیغینا گۆره،

سئوینیردی.

چلیگینی الینده توتوب دئدی:

- قیزیم، منه بیر شیش کاباب پیشیر.

داداشا باخیردیم. او قدر، تلویزیوندا یاییلان ساواش فیلم لرینه باخمیشدیم کی

ائله فیکریم قالمیشدی ساواش لاردا. بیردن دؤنوب داداشدان سوروشدوم:

- "داداش" هئج ساواشییسان؟

داداش دئدی:

- او غلوم آدام ساواشار دا، باریشار دا!

دئدیم:

- یوخ من بؤیوک ساواشماقدان دانیشیرام. توپ تفنگی اولان بیر جنگ دن

دانیشیرام.

بیردن داداشین باخیش لاری دیشیلیب، گولوش دوداغیندان قاچدی. دئدی:

- هه، او غلوم قوشولموشام. من ده ساواش میدانیندا اولموشام.

دئدیم:

- هئج یولداس لاریندان، دوست لاریندان ساواشدا اولوبلر؟

داداشین گؤزلری دولوب، دئدی:

- هه او غلوم چوخ گؤزل دوست لاریم، یولداس لاریم قیریلیب لار.

دئدیم:

- لاپ ائله فیلم لر کیمین؟

داداش بیر آز دوردو. ائله بیل منه باخارکن باشقا یئرلری گؤروردو.

دئدی:

- هه او غلوم لاپ بئله گؤردوگون فیلم لردن ده باش.

دای بیر سؤز سوروشماییب، باشلادیم فیکیرلشمه یه. دئدیم:

- داداش سیز کیمین ساواشیردیز.

بیردن آنام ایچهری به کئچیب، گۆزلرینی منه آغاردیب، دئدی:
 - بس دی دای، نه قدر سوروشورسان. یازیق داداشین باش قولاغین آپاردین.
 سوسوب، داها دانیشمادیم. سونوندا داداشین کیمین ساواشدیغینی بیلمه دیم.
 داداش دا آرتیق دانیشماقدان چکیندی. ائله بیل او سورغویا جواب وئرمکدن
 قورخوردو، یوخسا دا بیر شیء لردن ایگره نیردی. او زامان داداشین گۆزلرینده، دیغ
 آدیندا بیر دوغونو گۆردوم. آما باشا دوشه بیلمه دیم کی او کیمه دیغ بسله ییب!

آخشام تلوزیوندا بیر سریال وئیردی. من ده، او بیرسی لرله بیر یئرده
 اوتوروب باخیردیم. سریالدا بیر جوما اسلحه لی یولدا گئدیردیلر. بیردن اونلار
 باشقا اسلحه لی لرین بؤیوک ماشین لارینا توش گلدیلر. ماشین لارین اوستونده بیر
 تهر اسلحه قویولموشدو کی اولاردان یاغیش کیمی گولله یاغیردی. اما او
 یازیق یایاق سرباز لارین الینده کی اسلحه دن هر آتیشدا بیر گولله چیخیردی.
 آتامدان سوروشدوم:

- آی آتا ماشینین اوستونده اولان نه دی کی یئر گوئی دلیک دئشیک ائله -
 دی؟

آتام دئدی:

- اوغلوم اونا مسلسل دئیرلر. او اسلحه چوخ قورخولی بیر اسلحه دی. قورقا
 کیمی گولله یاغدیرار. آداما دسه آدامی دلیک دئشیک ائله یر.
 سوروشدوم:

- او اسلحه هانسی سرباز لارین الینده دی.

آتام دئدی:

- بولار شاهین قوشون لاریدی. اؤزدوشمن لرینه، اود یاغدیریرلار.
 دئدیم:

- به او یان کیمدی؟ اولارین مسلسل لری یوخدی کی!

آتام بیر آز سوسدو. ائله بیل نه دئیجه یینه دوشونوردو. سونوندا دئدی:

– اولار فدایی دیلار. فرقه فدائی لری دئییردی لر اولارا.

سوروشدوم:

– آتا، اولارا نه دن فدایی دئییردی لر؟

آتام دئدی:

– اولار اؤزلری اؤزلرینه فدائی دئییردی لر.

سوروشدوم:

– شاهین قوشونی نییه اولارا گولله یاغدی ریب، اولاری دلیک دئشیک ائله-

دی؟

آتام دئدی:

– فدائی لر شاهنان دشمن ایدی لر.

من هله فارس دیلینی یاخشی بیلمیردی م. اونا گوره سریالین دانی شیق لارینین

چوخونو باشا دوشموردوم. اما فدائی لر دانی شمایی ب، سوسا بدیلار دا، سریال

اونلاری شارلاتان کیمی گورسه دیردی. من بونو آتامین اعتراض لاریندان باشا

دوشوردوم، چونکو هئی دیله گلیب دئییردی:

– یوخ بئله اولمادی، بوراسی یالاندی.

آتامدان سوروشدوم:

– آی آتا دوغوردان دا فدائی لر پیس آدام ایدی لر.

آتام دئدی:

– اوغلوم هر یئرده یاخشی آدام دا وار، پیس آدام دا.

سوروشدوم:

– آی آتا شاه یاخشی آدام دی یوخسا پیس آدام؟

آتام بو سورغونو ائشیدن کیمی دیسکیندی. ائله بیل چوخ قورخولو بیر سؤز

دانی شمیشدی م. منه دئدی:

- اوغلوم سن بو سۆزلرن، ايشين اولماسين. هئج واخت بونی بيريندن سوروشماها، ياخشى؟

دئديم:

- نييه؟

آتام دئدى:

- اوغلوم، اماندى. شاه چوخ گوجلدى. اؤزو ده يامان ديغلى؛ منيم سؤزومه باخ، يوخسا سن ده او دليک دئشيك اولان سربازلارين گونونه دوشرسن. سوسوب، داها آرتيق دانيشماديم. فيلمده ياپراق کيمين يئره تۆکولن فدائى لره باخيپ بو سؤزو قارالاديم:

- شاه ديغليدى.

داداش ايلا، او گونکو دانيشيق لاريم يادىما دوشوب، دؤنوب آتامدان سوروشدوم:

- سيز اوساواشدا يوخ ايدوز؟

آتام دئدى:

- اوغلوم منيم اوزامان اون ايکي ياشيم وار ايدى.

سوروشدوم:

- داداش نئجه؟ او، ساواشدا وار ايدى؟

آتام دئدى:

- هه اوغلوم. داداش اؤزى فدائى لردن ايدى. اؤزو ده باش فدائى لردن. او زامان چوخ اينجيتديلر اوني. بوتون يولداس لارى او ساواشدا قيريلديلار. اؤزو ده آى لار بويى قاچاق دوشوب، سورا دا دوستاق لاردا ياتدى.

او جار من داداشين دئديگي سؤزلريني يادىما ساليپ، باش وئرن بؤيوک ساواشا فيکيرلشديم. داداشين گؤزلرينده گؤردويوم او ديغي خاطرلاديم. داداشى او مسلسل لرين اؤنونده گؤردوم. سريال قورتارانان سونرا آتام دانيشماغا

باشلادی:

دای بسدی، گۆرر، دورون یاتون، صباح مدرهسه یه گنده جکسیز.
دوروب کئچدیم یورقان دۆشه یه. آنام یورقانی اوستومه چکدی. چیراق لار
سۆندی. أما من داما باخیردیم. نفت پیچی یانیردی. اوبالاجا دئشیگیندن تیرکینه
ایشیق دوشوردو. اودون ناخیشی تیرکینده اوینادیردی...

سۆزلۈك

الف

ايشگه يول = آن سيز يول.
 ات اوچان = رادار داغى - حور
 اومسوق = نا اميد
 ات تووشاغى = كندير
 ايمه جى = گونه موزد كارگر
 ات قوشدورماق = ات ياريشى
 اوبلوق = بالدير = ساق پا
 اؤيمك (öymək) = باليدن. ش.م : چوخ اؤيونمه اؤزوننه.
 ارواد گؤبكللى = مونث
 اباذير = كند ادى. ايندى دئيبيرلر اباذر
 آدامجيل = آدام يئين
 آغيزلارينا قووود آتيلار = سوسوبلار
 اوره يين داش باغلاماسى = كينه لى اولماق
 اودوم = اخلاق
 آلتىنى چكمك = عواقيبين، دردرسرين گؤرمك.
 آواستا = آچىق يئرده قالماق
 اير ايز = نشانه
 اورجاق = مقابل
 اردم = فرهنگ (شهر يارين حيدر باباسيندا دا ايشله نيب)
 اوغوش = خانواده
 اوجادى = ساحير
 اؤپگه = آغ جيبير
 اولگر = شپه
 اؤيود = اؤگود = نصيحت
 ايشبون چو = مخبر
 اوره يين جيبيلداماغى = اضطراب.
 اؤزونو تورلوعا وورماق = اؤزونو سفتليگه وورماق
 ات اوچان داغى = كوه سنگر، حور

اولماسین آزار= تحت اللفظی اولور مریض اولمایاسان.

آزار= مریضچیلیک

ألچی= شاگرد

ایمه چی= گونه مزد کارگر

اودوم= اخلاق

اوغوش= عائیله

ال بوشی= بئش داش، اوچ داش، اون داش

اولگر= شپه

ایشیون چو= خبرچی

ابته هه= داواخانا

اویلوق= ساق پا

آت= بوز باشی

اؤزومه قویولماغیم قالمادی= اختیاریم قالمادی

اوسورد اولماق= بیرینه امانت تاپشیریب آرخیین اولماق.

أسن= سلامت

ایسینمک= حرارتله قیزیشماق.

أشیللاماق= منتقل ائله مک.

ایله نمک= اویون اویناماق. تفریح

ب

بیرینین داماغینین شنگ اولماسی = دادلی یئیستی نی یئییب تامسیناغا دئیرلر

بیرووز= امانت

به که له مک= غصب ائله مک

بوغوز= فارسلا ر اونا بغز دئیرلر

بورو= لوله

بوغوز اولماق= بغضلی اولماق

بدبان= بادبادک

بئشداری= بیهوش ائله بین داوا

بئگار= بیگاری= مفتله ایشله مک

بوغوز اولماق= بغض ائله مک

بوش= بیر جوره آش

بیرینه تپلمک= بیرینه پرخاش ائله مک. بیرینه سیغینماق معناسینی دا وئرر.

بیرینین چمینه گزمک = بیرینه گۆره جاسوسلوق ائله مک

بَجِيْتَلَنْدِيرْدِيلِر = شدتلندیردیلر

بیر ائوینه = بیر وعده

بیلیک = معلومات

بیرینین بیرله هئیبی سئیبی قورماسی = کنایه از هماهنگی بین دونفر است. ش.م: حسن له

علی هئیبی سئیبی قورولار گنده لر مئشه سویونا. هئیبی سئیبی قورماق (رجب آزیده کئری کندی)

بیر آریا اولماق. ش.م: اولار بیر آریا اولولار یئری الیمیزدن چیخاردالار.

بَجِيْتَلَنْدِيرْمَك = شدت لندیرمک

بیرینین چمینه گزمک = جاسوسلوق ائله مک

بوساغا = کنایه دیر ائو ائشیک و آستانادان. شاهد مثال: بوساغا شیرین اولار

یایدا = بوقچا کیمین بیر شئی.

بؤیوک توتماق = دئیبیم، بیرینی بؤیوک توتماق یانی بیرینی تحویل آلماق.

باششاق ائله مک = بیچیندن سونرا یئره تۆکولن بوغدالاری توپلاماق.

بوشقو = اره

پ

پئزه ونگی = هئیکلی آدم

پوستقو = کمین

پوش یول = خاکی یول

پئزی قولویا دم وئرمک = قور خو ایله قاچماق دئمکدیر

پارادوز = دوقتورلارین گوشیسی

پییه = طؤیله

پورو = چادیر

پسنه = خانیم لار گئیدیگی قالین جیلیققا

پییت = کنایه دیر وظیفه دن.

پسنه = یله

پییت = تکلیف

پییژی = شله

پرچیم دوشمک = (دئیبیم - ترکیب)، کنایه دیر دار بیر یئرده ایلیشیب و داها هئج بیر ایش

گۆره بیلمه مکدن.

ت

تئىخا = دائم
 تئى = تئىخا. دائم
 تىفتىك آدم = يونولمامىش آدم، سفى آدم
 تېر = انرژى
 تووراق = سرعتلە
 تىركىن = سقف
 تالچىق ساللاماق = طمع ائلەمك
 توكونى پوزما = ناراحات اولما
 تالچىق = طمع
 تىركىن = سقف
 تووشاق = كندىر. آياق باغى
 تورلوق = سارساقلىق
 تومان توكدى = (دئىم - تركيب) آبىر توكدى. بىر اداما دئىلر كى حىاسىز ايشلرى گۇرور .
 توش = جەھت
 تاپىنماق = ايمان گتىرمك
 توتوق = پرده.
 توتوق ائلەمك = بوردا دستگىر ائلەمك معناسى وئىر.
 توروق = طايفە. قبىلە.
 تەنىك = نازىك
 تىكە وئرمك = پىشنهاد ائلەمك. اۇنرگە وئرمك
 توفنگىن آيناسى = توفنگىن دوربىنى

ج

جىبىز لاشماق = جسارته مىنمك
 جووونچى = مير آب
 جورجەنك = چتر
 جىبىز = جور
 جىراسىللىق = شجاعت

چ

چايلاق = چايىن بسترى، بستر رود

چيلينگ = اتل

چكىل جه يين = شفاھى لهجه دير يانى چكىلينجك

چوو سالماق = ھاي سالماق

چيم = چمنلى تورپاق

چۆپچونمك = اويان بويانا گنتمك. سولنمك

خ

خيل = دسته = قوروه

خير = نفس

د

دستك قيز = يئنى يئتمه، نوجوان قيز

دجه له مك = سھم آييرماق

داغلارين دير سه يى = خط الراس كوھها

دؤونگى = توفنگ

ديشله ييب چيخان = ارادل و اوباش

ديمديك ديمد ييه ديمك = مشورت ائله مك

دوم توتماق = سسيوز اولماق

دكير = مغرور

دوزاق = جله. تله (دوزاق سؤزونو دومدومه كندينده ايشله ديرلر)

دولايى = مستقيم يوخ، منحنى

دانقاز = دانقا

ديك باشى = اردبيلين اينديكى على آباد محله سى

دكير = مغرور

ديررولاما = اجازه سيز

دوموسگول = كنايه دير موشكول دن

داش جبهه سى = داشلارين آراسندا اولان چارتلاق.

دوو گلمك = حمله ائله مك

دوغورچى = شفاھى لهجه دير همان دوغرودان دير.

دالاققايى = باسما و قلب اولماق دئمك دى. مثلا باسما قاضى. يانى بدل قاضى. بير لقب دير.

دكير = مغرور

دئشت = دئم دئمكدى

دوو گلمک = حمله ائله مک
 دالاشماق = بیر جوره دعوا ائله مک. دعوا
 دؤنمه = دورگه
 دؤیجه لئمک = بیرغالانماق
 دوموسگول = کنایه دیر مشکلدن.
 دله شور = دلی دولو

ز

زهرین یاریلماغی = یامان قورخماق دئمک دیر

س

سوراغوی = سوراغینی. بو روماندا یازیلان دیلین چوخو شفاهی دیلده یازیلیب.
 سَرکی = قاخینج
 سیرخدان کئچیرتمک = سورغو سوالا توتماق
 سَزیرگه مک = سَزمک = آلتینجی حیسی دئمک دیر.
 سیچان قره (شفاهی دانیشیق) = سیچان قارا = جاسوس
 سالیم اولماییب = ارتباطیم اولماییب
 سال = ارتباط
 سال داش = بیر پارچا داش
 سیریتمک = خفیف ائله مک
 ساییر باییر دئمک = سایبقلاماق
 سَس ایگنه سی = بؤیوک ایگنه (ایینه یا سوزن)
 سوبوتما وئرمک = لولو توتو وئرمک = بویون قاجیرتماق
 سرت لشمک = برکیمک. بعضیلر فیکر ائله سه لر بو استانبول تورکجه سی دیر اونلارا دئمه لی
 یم منیم ساواد سیز آنام مرحمت چکمه چی خیای همیشه بو سؤز دن یارارلانیر.
 سَزیرگه مک = سَزمک
 سالی = ارتباط
 سون Sün = تیر
 سره مه = سرکارگر
 سوله نن = سولنمکدن توتولوب، یانی آوارا آوارا اورتالیقدا گزمک.
 سوللی = ترکیب یا دئییم. ساغ سوللی یا صاف سوللی دئییمینده ایشله نر و ساغ اولماغی
 یئتیریر.

سينيق لاريننا چيلينگ باغلاديم = آتل باغلاماق دئمكدير

ش

شيطان مينجيجى = صدف

شفاهى = ديل جوابى

شاعى = عامى

شوشگول = نيزه

شيندير = گذار رودخانه

توش وئرمك = گيرا وئرمك

شوتدوروم اوشومك = يامان اوشومك

شئه قوردو = حلزون

شيطان مينجيجى = صدف

شير = شلاله، آبشار، شوله، شورولقان

شيوى اوت = نيقلالى زامانين باهالى پارچاسى ايدى.

شيرپاناق = گوزدن ترشح ائدن آغ چيرك.

ف

فورسوماق = جينلنمك

فتر = پيلتهلى چيراق

ق

قره قايت = نگرانچيليق

قيزلار بولاغيندان سواچمك = بالغ اولماق

قيمسانماق = هوس ائلمك

قازما = كولونگ

قوبو = دره

قوبولارين جيناغى = دره لرین قيراغيندان

قلبى يئر = اوجا يئر

قارامات باسماق = عذاب نازل اولماق

قانتارماق = سويو باشا چكمك

قاينغى = نگرانچيليق

قولون قاری سی = بازو

قَیسَر = ذات الریه

قازما دام = زیرزمین

قارایا اوخوماق = ازبردن اوخوماق

قومبارا = خمپاره

قال قوش = فیکیر

قال قوش = فیکیر

قوجور = داهاز یئرلر

قازما دام = زئرزمی

قَیسَر = ذات الریه

قره قَییت = نیگرانچیلیق

قارایا یازی یا کئچمک = ازبر ائله مک

قال قاییت = نگرانچیلیق

قاهر یلماق = شکست یتمک، بیرینه باش اییب عجز اظهاری ائله مک.

قولاغین چینلاماغی = ترکیب و دئییم دیر. بیر حادثه دن قاباقجا آگاه اولماق.

قارین قارتیلما سینی = دئییم دیر. قارین اوستونده یئریمکدن توره ن سس.

قولاغین چالماسی = ضعیف سسی ائشیتمک.

فنشر = قابق

قیسیر = عقیم

قارایا اوخوماق = ازبردن اوخوماق

قونقوتماق = بیرینی یا بیر زادی یاراشمادیغی ییره قویماق.

قال قوش = فکر

قارمالاماق = غارت ائله مک

ک

کؤنده لن = فرعی

کاسا آشدان یانادی = همان فارس مثلینه اوخشایییر. کاسه داغتر از آش

کسیم = حکم

کؤبر = مرز، سرحد

کیشی دن دؤنمه = آرواد و کیشیین دو رگه سی

کیرت = دئییم و ترکیبده ایشله نر. بیرینین کیرتینه دوشمک یانی بیرینین الینه دوشمک.

گ

گوندوغان تونئلى = كندووان تونئلى. شمال يولوندا. (كندووان كندينين اصيل آدى گوندوغان دير)

گيرهوه = بهانه

گهيشمك = گيشمك، مشورت ائله مك

گۆز گۆره تى = گۆز گۆره گۆره

گاوا = بلكه

گۆده = جمك، بدن

گاوا = بلكه

گيرمانگاه = پشت سر

گردك = حجله

گون دوشمه يه ن كندى = آدىنى ديشيب قويوبلار گئنديشمين.

گللاه = تعدادى چوخ.

گووه = ميرگنه، موربانه

گليش گللك = رفتار ائله مك

گۆزم = (güzəm) كئچى نين ميندار توكو.

گيرمانگاه = پئيسر

گاوا = احتمالا

گۆزلرينين چابىرى آچيلميشدى = حيرتده قالميشدى

گووه = ميرگنه

گج = بنزين قالونو

گورناه = گورلتو ايله.

ل

لهپير = لپير، آياق ايزى

لاپاتگه = بئل دن ان سيز اولان بير اكينيليك وسيله سى.

لهلؤوون = لات

لووگا = اخلاق سيز

لاوى = پئيسر

لؤككه = بؤيوك قاييق، لنج

لهلؤوون لر = اجامر

راه لاما ق = سهل ائله مک. حاضر ائله مک
 لؤهمه = رسوب
 لوققور = کهنه و دارما داغین.
 لیلیق = گوز یاشینی تحقیر ائدن لغت. گوزون لیلیغی
 لاتدا تاراققا = قراضه

م

ماریغا یاتماق = کمین توتماق
 میرت ائله مک = تفرح ائله مک
 میریتلاماق = پیشیک کمین کمین توتماق.
 مان یازید = آبیر سیز
 میزیریق = محکم ال آغاجی
 ماغیل = نه عجب

ن

نَمو = رطوبت
 نادم کی نادم = مخالیفم، دئمکدیر.
 نارینجاق = ال بومباسی
 نیم گنج = قالون
 نوشار = اره. ایکی باشددان یاپیشارلار. ایکی ال یئرسی وار.

و

وای قیلماق = رحم ائله مک
 وای قیل اولماق = فلاکته دوشمک.
 وام = آرام
 وال دؤنوب = شرایط عوض اولوب
 وئریم = هدیه
 وار گل ائله مک = گئت گل ائله مک
 والین دؤنمه سی = شرایطین عوض اولماسی
 وردیش = عادت

وورغونون گوجلى گلسين = قارقيشدى. يانى آزار يا مريضچيلىك سنه گوج گلسين.

۵

هَيه = هدف

هادير اولاق = مواظب اولماق

هاراييميزا يتتيشن = كۆمه ييميزه گلن

هدهقه بيچمك = هدهلهمك

هلم قلم = فيريلداق و خطرلى آدم

هوژم = شتاب

هتيبي ستيبي قورماق = هماهنگ ائلمك

هلم هلم ايش لر = راحت ايشلر

ى

يانا اوماق = طرفدار اولماق

يئنگى = تزه

ياياق گتتمك = اياقلاگتتمك، پياده گتتمك

ياپريخماق = فشرده اولماق

يئرسيز قالماق = ضرر ائلمك

يالمانچى = جاسوس، داها دوغروسو بئشينيچى ستون

يئرسيز قالماق = ضرر ائلمك

يالين قات = اديال، پتو

يابان = بيگانه

يبيغما = غده

يولاجاق = دهليز

يئنسك = مغلوب اولان.